F. Kafka

BÜTÜN ÖYKÜLER

Türkçesi: Kâmuran Şipal

cem yayınevi

Franz Kafka (3 Temmuz 1883, Prag – 3 Haziran 1924, Kierling, Viyana yakınları). Eserlerini Almanca kaleme alan, Çek asıllı Avusturya vatandaşı öykü ve roman yazarı. Yapıtlarında çağımız insanlarının korku ve endişelerini, yalnızlığı, yabancılaşmayı, çevreyle iletişimsizliği dile getirmiştir. Sağlığında yazdıklarının pek az bölümünü yayınlatmış, kalan tüm taslaklar ve notların yakılmasını vasiyet etmiştir. Vasiyetine aykırı olarak yayınlanan tüm eserleri, XX. yüzyılın ilerleyen dönemlerinde büyük ün kazanmıştır.

BÜTÜN ÖYKÜLER

KAFKA KİTAPLARI DİZİSİ

BÜTÜN ÖYKÜLER
Franz KAFKA
Türkçesi: Kâmuran Şipal

3. Basım: Eylül 2012 / Cem Yayınevi
ISBN 13: 9789754068610
Dizgi: Mustafa Balaban
Baskı: Umut Matbaası
(212) 637 09 34
Sertifika No: 22826

CEM YAYINEVİ
İpek Sokağı No: 8/A
34433 Beyoğlu - İstanbul
Tel: (212) 293 41 70 Faks: (212) 244 15 33
www.cemyayinevi.com
info@cemyayinevi.com

Sertifika No: 10823

FRANZ KAFKA

BÜTÜN ÖYKÜLER

Türkçesi:
Kâmuran Şipal

cem yayınevi

Kafka'nın tüm eserlerini Türk okuyucusuna ulaştıran Yayınevimiz, bu kez onun tüm öykülerini tek bir kitapta toplamış bulunuyor. Daha önce değişik kitaplar içinde sunulan bu öykülerin tek bir kitapta toplanmasının çeşitli nedenleri var. Öncelikle, yazarın tüm öykülerinin bir arada basılması, onun sanatına dair bütünlüklü bir görüşün edinilebilmesi için gerekli. Elinizdeki kitabın yapısı, onun kendi öykücülüğüne bakışına dair de bir görüş oluşturmamızı kolaylaştırıyor. Çünkü, Kafka'nın sağlığında kitap olarak yayınlattığı, kitaplaşmasına gerek görmeden yayınlattığı ve hiç yayınlatmadığı öyküleri bir arada görmek, onun metinleri arasında nasıl bir seçme yaptığını da gösterecektir. Ayrıca, bu öyküleri derli toplu görünce, öyküler arasındaki geçişkenlikleri, Kafka'nın iç dünyasına dair ipuçlarını da daha kolay yakalama şansına sahip oluyoruz.

Bütün Öyküler, *beş ana bölümde toplandı: Yazarın Sağlığında Yayınladığı Kitaplar, Kafka'nın Yayınlanmış Ancak Kitaplarına Almadığı Öyküler, Ölümsonrası Öyküleri, Kafka'nın Ölümünden Sonra Geride Bıraktığı Defterlerden Çevirmen Tarafından Alınmış Bazıları İsimsiz Birkaç Öykü, Günlük'ten Alınmış Kısa Bir Öykü.*

Ana bölüm başlıklarında, Kafka'nın öykülerinin yazılış, varsa yayınlanış tarihlerine, basılış öykülerine ve öykülerin birbirleriyle ilişkilerine dair aydınlatıcı bilgiler bulacaksınız. Bu bilgiler, Paul Raabe'nin Fischer Taschenbuch Verlag'da çıkan "Franz Kafka, Sämtliche Erzählungen" adlı kitabının sonsözünden yararlanarak, Kâmuran Şipal tarafından hazırlanmıştır.

Cem Yayınevi

YAZARIN SAĞLIĞINDA YAYINLADIĞI KİTAPLAR

- Gözlem
- Yargı
- Değişim
- Cezalılar Kolonisi
- Bir Köy Hekimi
- Bir Açlık Şampiyonu

Kafka'nın kitaplarının yayınlanmasına karşı takındığı çekingen tutum, bunların yayınlanmalarını önlemek için çaba göstermekten geri durmaması herkesçe bilinmektedir. Bu birinci bölümde, sağlığında yazarın yayınlattığı kitaplardaki öyküler bir bütünlük içinde bir araya toplanmakta, Amerika *romanının ilk bölümünü oluşturan "Der Heizer"* (Ateşçi) *fragmanı da bu öyküler arasına alınmaktadır.*

1. GÖZLEM (Bertrachtung) - Leipzig, Ernst Rowohlt 1913, 99 s. Kitap 1912 Kasımında Poeschel ve Trappe Basımevi'nde 800 adet basılıp Aralık 1912'de yayınlandı.-Dietz No.17.

Basılış Öyküsü: Kitabın oluşumu konusunda Kafka'nın mektuplarından, günlüklerinden ve notlarından oldukça kapsamlı bilgi edinebilmekteyiz. Max Brod'un eşliğinde 28 ve 29 Temmuzda Leipzig ve Harz'daki Jungborn'a yolculuk sırasında yazar, yayıncı Ernst Rowohlt'u tanıdı. "Rowohlt benden bir kitap istiyor, bu isteğinde de pek ciddi." (T 652). Temmuz ve Ağustosta Kafka, ikide bir umutsuzluğa kapılarak istenen kitabı hazırlamaya adadı kendini. Bu konuda şunları okuruz Günlük'te (T 282):

"21 Ağustos. Henüz bir şey yok. Bir şey yok. Küçük kitabın hazırlanması ne çok vaktimi alıyor. Önceden yayınlanmış eski şeyleri okumak ne kadar zararlı, ne kadar gülünç bir özgüven duygusuyla dolduruyor içimi. Bu iş yazmaktan beni alıkoyuyor. Yine de doğrusu ortada basılmış hiçbir şey yok, bu aksaklık da bunun en iyi kanıtı. Gerçeğe yalnızca parmak uçlarımla dokunmakla yetinmek istemiyorsam, kitabın çıkmasından sonra dergilerden ve eleştirilerden kendimi daha çok uzak tutmam gerekeceği kesin."

Kafka 13 Ağustos akşamı Max Brod'ların evinde, onunla beraber kitaba girecek metinleri düzenlemeye çalışır. Tam o akşam-

da Felice Bauer, Brod'ların evinde misafir olarak bulunmaktadır. Kafka tanışır kendisiyle. "Dün kitapta yer alacak yazıları düzenlerken Felice Bauer'in etkisi altındaydım. Dolayısıyla metinlerin sıralanışında bir aptallık yapmışımdır belki, bunun sonucunda da sıralanışta bir gülünçlük ortaya çıkmış olabilir pekâlâ," diye yazar Brod'a (Br. 102). Daha sonra da Felice'ye yolladığı bir mektupta (F 56 vd) o akşamki kafa karışıklığının uzun boylu hesabını vermeye çalışır. 14 Ağustos 1912'de çıkacak kitabın manuskrisini yayınevine yollar. Manuskriyle birlikte yolladığı mektubu da (Br. 103) günlüğüne kaydeder (T 283):

"Çok sayın Bay Rowohlt!

Görmeyi istediğiniz kısa düzyazı metinlerini yolluyorum. Sanırım küçük bir kitap yapar hepsi. Böyle bir amaç için metinleri bir araya toplarken, biri sorumluluk duyguma aykırı davranmamak, öbürü o güzelim kitapların arasında benim de bir kitabımın yer alması hırsı olmak üzere iki seçenek karşısında buldum kendimi. Kuşkusuz her zaman doğru kararı verdiğim söylenemez. Ancak şimdi yolladığım metinleri basılmaya değer görecek kadar beğenmeniz beni elbet mutlu kılacaktır. Nihayet bu konuda ne kadar deneyimli, ne kadar zeki olunursa olunsun, metinlerde saklı çirkinlikler ilk bakışta görülecek gibi değildir. Zaten yazarların en yaygın özelliğini, yapıtlarındaki çirkinlikleri her birinin kendine özgü bir yoldan örtüp gizlemesi oluşturmuyor mu?

Saygıyla."

Bundan birkaç gün sonra bir endişe, bir kararsızlık rahat bırakmaz Kafka'yı ve günlüğe şu notu düşer: "Keşke Rowohlt metinleri geri yollasa da onları yine bir yere kilitleyip hiç yoklarmış gibi davransam ve eskisi gibi yine mutsuz hissetsem kendimi." (T 285).

4 Eylülde kitabı basmayı kabul ettiğini bildiren yayınevi, kitabın çok çabuk okunup bitirilmesini önlemek için, dizgide on al-

tı punto Romen harflerini seçti. Kafka'nın kendisi bunu rica etmişti yayınevinden (Br 103). "Ansızın Gezinti" öyküsünün daha iyi bir varyantını 8 Ekim 1912'de (Br 106) yayınevine yolladı, ardından kendisine gönderilen bir dizgi örneğini "olağanüstü güzel" buldu. Daha ayın sonunda kitap tümüyle dizilmişti. Kafka, Kasım ayının ilk günlerinde de tashih provalarını Leipzig'e geri yolladı. 11 Aralık 1912'de kitabın ilk nüshası eline geçti, içine bir ithaf yazısı yazıp (krş. F s.176 sonrası) aşağıdaki satırlarla Felice'ye yolladı:

"Benim zavallı kitabıma dostça davranacaksın, unutma! Senin o akşam düzenlemeye çalıştığımı gördüğün birkaç sayfa içeriyor çünkü. O akşam bir göz atmaya 'değer görmemiştin' bunları, benim budala, kinci sevgilim! Bugün hiç kimsenin olamayacağı kadar senin bu kitap, yeter ki yalnızca beni sevmeni isteyip gönlündeki yerimi eski, küçük bir kitapla paylaşmaya yanaşmayarak kıskançlık duygusuyla onu elinden çekip almayayım. Kitaptaki öykülerin yazılış tarihi bakımından nasıl birbirinden ayrıldığını fark ettin mi? Örneğin, bunlardan biri kaleme alınalı kuşkusuz 8-10 yıl oluyor. Kitabı olabildiğince az kişiye göster ki, seni benden soğutup uzaklaştırmasınlar."

Felice'nin kitap karşısındaki tavrı asla bir açıklık ve kesinlik taşımıyor, Kafka sitem ve suçlamalarla gerek kendisini, gerek Felice'yi yiyip bitiriyordu. Bu da nasıl söz konusu kitabın Kafka'nın varlığının bir dışavurumunu oluşturduğunu bize göstermekte:

"Kitabı beğenmediğini söylememen yerinde olurdu aslında (çünkü söylemen doğru'yu yansıtan bir şey olmazdı belki), yalnızca öyküler içinde kaybolduğunu açığa vurabilirdin. Gerçekten de kitapta akıl almadık bir düzensizlik göze çarpıyor ya da daha çok uçsuz bucaksız bir karmaşaya açılan aydınlık pencereleri içeriyor, iyice yakınına sokulmadan bir şey seçemiyor insan. Diyeceğim, ona bir türlü ısınamayışını çok iyi anlıyorum, umarım iyi ve güçsüz bir saatinde kitap yine de çeker kendine

seni. Zaten kimsenin yakınlık duyacağı bir kitap değil, bunun bilincindeyim, yayıncının boşa giden bunca özverili çabasını ve bol keseden harcadığı bunca parayı düşününce ben de kahroluyorum. Kitabın çıkması düpedüz bir rastlantı ürünü, belki bir ara fırsatını bulup anlatırım sana; kendim böyle bir kitap çıkarmak gibi bir niyet beslememiş, kafamdan hiç böyle bir düşünceyi geçirmemiştim. Ama sana şimdi bütün bunları yazmamın nedeni, kitabı değerlendirmedeki bir kararsızlığını pek doğal karşılayacağımı sana açıklamaktır..." (F 218 vd.)

Dostlar çevresinde kitap anlayışla karşılanmış, kabul görmüş, Jürgen Born Kafka-Symposium'da (1965, s.129-136) Max Brod'un, Otto Pick'in, Albert Ehrenstein'ın kitapla ilgili eleştirilerini basmıştır. Otto Stoessl'ün "içe yönelik mizah" saptaması Kafka'yı bir hayli şaşırtmıştır (F 278 vd.)

"Gözlem"in değişik bir isimle baskısı ("ikinci baskı") 1915'de çıktı (Dietz Nr. 23). O zamana kadar kitaptan yaklaşık 400 adet satılmış bulunuyordu. Kitabın tümü ancak 1924'de tükendi.

Tek Tek Öyküler Üstüne: Kitap 18 kısa öykü ve metin içerir. Bunlardan aşağıdakiler ilk kez Franz Blei ve Carl Sternheim'ın birlikte çıkardıkları "Hyperion" dergisinin ilk cildinin birinci sayısında 1908 Martında "Gözlem" toplu ismiyle yayınlandı (s. 91-94) = Dietz Nr. 1:I [İş Adamı] – II [Dalgın Dışarısını Seyrediş] – III [Evin Yolu] – IV [Yoldan Gelip Geçenler] – V [Giysiler] – VI [Yolcu] – VII [Geri Çevrilme] – VIII [Ağaçlar].

Prag'da çıkan günlük gazete "Bohemia"nın 27 Mart 1910'da Paskalya ekinde "Gözlemler" toplu ismiyle Kafka'dan beş öykü daha yayınlandı (Dietz Nr.8): Pencerede [Dalgın Dışarısını Seyrediş] – Geceleyin [Yoldan Gelip Geçenler] – Giysiler – Yolcu – Erkek Binicilerin Düşünmesi İçin.

Yalnızca son öykü o zaman henüz yayınlanmamıştı. Böylece kitap yarısı yayınlanmış, yarısı yayınlanmamış öyküleri içermekteydi.

(1) Şosede Çocuklar: *Öykü "Bir Savaşın Tasviri"nin B varyantının III. bölümünü oluşturmakta (B 1969, s.69-77). Giriş cümleleri öyküye alınmamıştır. Brod, öykünün yazılış tarihi olarak 1903/04 tarihini saptar. Buna göre öykü yazılışından hemen on yıl sonra yayınlanmıştır.*

(2) Köylü Avcısı: *1911 yılında yazılmış olabilir. Günlük'e düşülen not: "'Köylü Avcısı' yazılıp bitirildi, beni az buçuk memnun bıraktığı söylenebilir."*

(3) Ansızın Gezinti: *Günlük'e 5 Ocak 1912 tarihinde yazıldı (T 232 vd.). Baskı için gözden geçirilip küçük çapta değiştirilmiştir.*

(4) Kararlar: *Pasley-Wagenbach'a göre 5 Şubat 1912'de Günlük'e yazılmıştır. Baskı için üzerinde küçük çapta değişikliğe başvurulmuştur.*

(5) Dağlara Doğru Gezinti: *"Bir Savaşın Tasviri"nin B varyantından aldığı metni bir başlıkla donatmıştır (B 1969, S.47). Buna göre yazılış tarihi yaklaşık 1903/04'tür.*

(6) Bekârın Mutsuzluğu: *Günlük'te 14 Kasım 1911'de "Uyumadan Önce" başlığıyla yer alıyor (T 160vd.); Kafka, basım için metni kısaltmıştır.*

(7) İş Adamı: *İlk kez "Hyperion" dergisinin 1. cildinde, 1908'de başlıksız olarak yayınlandı, H, 1, s.91. 1907 yılında kaleme alınmış olabilir.*

(8) Dışarısını Dalgın Seyrediş: *Aynı şekilde başlıksız olarak 1908'de "Hyperion" dergisinde çıktı, daha sonra "Bohemia"nın 27 Mart 1910 tarihli sayısında yayınlandı. Bu da daha önceki metin gibi 1907'de yazılmış olabilir.*

(9) Evin Yolu: *"Hyperion"da başlıksız üçüncü yazı olarak 1908'de yayınlandı, yine bundan bir yıl önce kaleme alındı.*

(10) Gelip Geçenler: *Başlıksız dördüncü yazı olarak 1908'de "Hyperion"da çıktı, "Geceleyin" başlığıyla da 27 Mart 1910'da "Bohemia"da yayınlandı. Yazılış tarihi: 1907.*

(11) Yolcu: *Daha önceki metinlerle birlikte 1908'de "Hyperion"da ve "Yolcu" başlığıyla "Bohemia"da aynı başlıkla yayınlandı. 1907'de yazılmış olabilir.*

(12) Giysiler: *Kafka, "Bir Savaşın Tasviri"nin A varyasyonundan aldığı metni (B 1969, 130 vd.) başlıksız olarak 1908'de "Hyperion"da ve 1910'da "Bohemia"da, daha sonra hiç değiştirmeyeceği "Giysiler" başlığıyla yayınlattı. Yazılış tarihi olarak 1903/04 gösterilebilir. Görülüyor ki, Kafka tarih bakımından en eski yapıtından bir taşocağı gibi parçalar koparıp koparıp almaktadır.*

(13) Geri Çevirme: *1906'da yazılmış olabilir. Kafka "bir güzelliği içermeyen, kaleme alınalı belki bir yıl olmuş" metni, Brod'un "bir olasılıkla 1907 Kasımında" yazıldığını açıkladığı (Br. 50) bir mektupla Hedwig W.'ye yolladı. Metin ilk 1908'de, başlıksız olarak "Hyperion"da yayınlandı.*

(14) Erkek Binicilerin Düşünmesi İçin: *İlkin "Bohemia"nın, 27 Mart 1910 tarihli sayısında yayınlanan metin, söz konusu tarihten kısa bir süre önce kaleme alınmış olabilir.*

(15) Sokağa Bakan Pencere: *Yazılışı ve yazılış tarihi konusunda hiçbir şey bilinmemekte. Pasley/Wagenbach 1906/09 arasında kaleme alınmış olabileceği görüşündeler.*

(16) Kızılderili Olmak İsteği: *Hangi tarihte yazıldığı konusunda elde bir ipucu bulunmuyor.*

(17) Ağaçlar – *Metindeki cümleler "Bir Savaşın Tasviri"nin ilk varyasyonundan (B 1969, s. 122) alınmış, değiştirilerek 1908'de "Hyperion"da yayınlanmıştır. Buna göre yazılış tarihi 1903/04'tür.*

(18) Mutsuz Olmak: *Pasley'in bildirdiğine göre Günlükler'in ikinci defteri bu öyküyle başlamakta. Günlükler'de yer alış tarihi 6 Kasım 1910. Bundan kısa bir süre önce kaleme alınmış olabilir.*

YARGI - Franz Kafka'nın bir öyküsü. Bayan Felice B. için. Çıktığı yer: Arkadia, Ein Jahrbuch für Dichtkunst. Çıkaran: Max Brod. Leipzig, Kurt Wolff, 1913, s. 53-65.-Dietz no.18.

Basılış Öyküsü: Kafka, 1912'nin 22 Eylülünü 23 Eylülüne bağlayan gece, Felice Bauer'le tanışıklığının erken döneminde kaleme aldı öyküyü. "Gözlem" manuskrisinin yayınevine teslimin-den kısa süre sonra yazılan öyküyü Felice'ye ithaf etti. "Yargı" üzerine Günlük'e düşülen, Kafka'nın yaratı süreci için düşündürücü olduğu kadar önemli notu aşağıda okuyucuya sunuyoruz:

"23 Eylül. Bu 'Yargı' öyküsünü 22 Eylülü 23 Eylüle bağlayan gece akşam ondan sabah altıya kadar yazıp bitirdim. Oturmaktan uyuşmuş bacaklarımı masanın altından zor çekip çıkarabildim. Harcanan korkunç çaba ve öykünün sanki bir suda yüzerek ilerliyormuşum gibi gözlerimin önünde nasıl gelişip ilerlediğini algılamanın kıvancı. Bu gece birçok kez vücudumun ağırlığını sırtımda taşıdığımı hissettim. Her şey nasıl da dile getirilebiliyor, nasıl bütün, nasıl alabildiğine yabancı aklagelimler için yakılmış büyük bir ateş hazır bekliyor ve bunlar ateşte yanıp yok olduktan sonra yeniden dirilip boy gösteriyorlardı. Derken pencere önünde beliren bir mavilik. Yolda giden bir araba. Köprüden geçen iki adam. Saat ikide son kez saate baktım. Hizmetçi ilk kez holden geçiyordu ki, öykünün son cümlesi de yazıldı. Söndürülen lamba, günün ağarışı. Kalpte hafif sızılar. Gece yarısı kaybolan yorgunluk. Kız kardeşlerimin soğuktan titreyerek odaya girişleri. Öyküyü kendilerine okuyuşum. Daha önce hizmetçinin önünde uzanıp gerinerek 'Şimdiye kadar yazdım hep,' deyişim. Sanki o anda içeri getirilip konmuş gibi hiç ilişilmemiş yatağın görünümü. Şimdiye kadar yazmanın kıraç topraklarında oyalandığıma ilişkin kanımın doğrulanışı. Yazmak denilen şey ancak böyle bir tutarlılık, ruh ve bedenin böyle katıksız bir açılımıyla..." (T 293 vd.)

Kafka, sonradan öykünün bütün yönlerini aydınlatıcı bir Günlük notunda gözden geçirir (T 296 vd.)

Prag'daki Johann Gottfried Herder Derneği'nde düzenlenen 4 Aralık 1912'deki yazarlar gecesinde, Kafka öyküyü oradakilere okur. Başından beri öykünün Max Brod'un hazırlayacağı yıllıkta yer alması düşünülmüştür. 8 Mart 1913'de Kafka tashihi yapılmış provaları Kurt Wolff Yayınevi'ne yollar. Epey bir gecikmeyle "Arkadia" yıllığı 1913 Mayısında çıkar. Felice Bauer'e yazdığı mektuplarda yazar, Felice'ye çözülmez şekilde bağlı öyküyü yorumlamaya çalışır.

Kafka ve yayıncısı Wolff 1916'da öykülerden bir kitabın çıkarılması üzerinde düşünürlerken, "Yargı"nın tek başına yayınlanması planı doğar: "Ben aşağıdaki nedenlerden dolayı Yargı'nın özellikle ayrı bir kitap olarak çıkması görüşündeyim. Bir kez öykü düzyazıdan çok şiire yakın, bu yüzden etkisini açığa vurabilmek için çevresinde oldukça serbest bir mekâna gereksinim gösteriyordu. Sonra, benim hepsinden çok sevdiğim bir çalışma; dolayısıyla, mümkünse bir kez bağımsız olarak okuyucu karşısına çıkarılması hep gönlümde yaşattığım bir istekti." (Br 149). Öykü, 1917 Ekiminde yayınlandı: Yargı. Bir Öykü. – Leipzig, Kurt Wolff Yayınevi 1916, 29 sayfa. (Der Jüngste Tag, c. 34) – Dietz no. 26.

İthaf yazısı yalnızca "F. için" yazısından oluşuyordu. Öykünün ikinci baskısı yine Kurt Wolff Yayınevi'nde 1920'de yapıldı (krş. Dietz no. 38 ve açıklama).

3. ATEŞÇİ – Bir fragman – Leipzig, Kurt Wolff Yayınevi 1913, 47 s (Der Jungste Tag, c.3) – Dietz no. 19.

Felice'ye yazdığı bir mektuptan anlaşıldığına göre 8 Mart 1913'de Praglı dostlarına "geçen kış ve ilkbahar"da kaleme alınmış "Kayıp" romanından parçalar okudu:

"Romanımı yazdığım defterler tam o sıra önümde bulunduğundan (tesadüfen hayli uzun zamandır el sürmediğim defterler üs-

te çıkmıştı), bu defterlere el attım. Sanki romanın iyi, yarı iyi ve kötü kaleme alınmış bölümlerini içeren defterlerin dizilimi olduğu gibi belleğimdeymişçesine ilkin umursamaz bir güvenle okumaya koyuldum, ama giderek büyüyen bir şaşkınlığa kapıldım, sonunda bütünüyle yalnız ilk bölümün bir iç gerçeklikten doğup çıktığı kanısı yadsınamaz biçimde yerleşti içime. Kısa ya da uzun kimi yerler dışında romanın kalan bölümü adeta varacağı hiç sezilmeyen büyük bir duyguyla çiziktirilmiş, dolayısıyla bir değerden yoksun şeylerdi, diyeceğim yaklaşık 400 büyük defter sayfasından yalnızca elli altısının işe yarar nitelik taşıdığına inandım. Gerideki 350 sayfaya romanın geçen kış ve ilkbaharda kaleme alınmış varyantında düpedüz işe yaramaz yaklaşık 200 sayfa da eklenirse, bir şeye benzemeyen 550 sayfayı boşu boşuna yazmışım." (F 332)

Böyle bir romanın varlığını herhalde Brod'dan öğrenen yayıncı Wollf, bir sürpriz yaparak Kafka'ya 2. 4. 1913 tarihli şu mektubu yolladı: "Gerek sizin, gerek Brod'un pekâlâ tek başına yayınlanabileceğini düşündüğü romanınızın ilk bölümünü okumak için lütfen bir an önce tarafıma yollamanızı bütün kalbimle ve son derece önemle rica ederim."

Bu ilk bölümün yayınlanması konusundaki kararsızlığı genellikle ağır basan Kafka, ne hikmetse mektubu alır almaz, manuskriyi Kurt Wolff'a iletti:

"Romanın ilk bölümünü hemen yollayacağım, çünkü hanidir büyük ölçüde temize çekilmiş bulunuyor; pazartesi ya da salı günü manuskri Leipzig'de olacaktır. Romandan ayrı tek başına yayınlanıp yayınlanamayacağını bilmiyorum. Her ne kadar daha sonraki tümüyle başarısız 500 sayfadan iz taşımasa da, kendi içinde yeterli bütünlük taşıdığı söylenemez; bir fragman niteliğinde ve ileride de öyle kalacak, onu en çok bütünlüğe de böyle bir gelecek kazandıracaktır." (Br. 115)

Yollanan metni "hayli bütünsel ve güzel" bulan Wolff, onu hemen dizgiye verdi, 24 Nisanda da Kafka kendisine gönderilmiş

provaları yeniden yayınevine yolladı ve öykü 1913 Mayısında Kurt Wolff'un kurduğu, edebiyatta dışavurumculuğun tarihçesi için önemli yazı dizisi "Der Jungste Tag"ın ilk serisinde çıktı.

"Kayıp" romanı bilindiği gibi yazarın ölümünden sonra Max Brod tarafından "Amerika" ismiyle yayınlanmıştır. Romanın ilk bölümü olan fragmanı Kafka'nın öyküleri içine kattıksa, bu yetkiyi yazarın kendisinin bize verdiğini söyleyebiliriz: "Ateşçi"yi, "Yargı" ve "Değişim"le birlikte "Oğullar" ismini vereceği bir kitapta toplamak, Kafka'nın öteden beri içinde yaşattığı istekti. Ama daha sonra yazar bu düşüncesinden vazgeçmiştir. 1916'da tasarlanıp yayınlanmadan kalan öyküler kitabında "Ateşçi" bulunmamaktaydı. Öyleyken Kafka "Ateşçi" fragmanına hep kendi içinde bütünsel bir öykü gözüyle bakmıştır. Bu da öyküye bu kitapta yer vermemiz için haklı bir neden oluşturuyor.

Kitabın 2. basımı 1916'da, 3. basımı ise 1917/18'de yapıldı.

4. DEĞİŞİM – René Schickele'nin çıkardığı aylık dergi "Die Weissen Blätter'de yayınlandı. Yıl 2 (1915), H. 10 (Ekim), s. 1177-1230. – Dietz no.21.

Bir ara "son derece iğrenç bir öykü" diye nitelediği "küçük öykünün" yazılış serüvenini Kafka'nın 18 Kasım ve 6 Aralık arasında Felice Bauer'e yolladığı mektuplardan eksiksiz izleyebilmekteyiz. Öykü üzerindeki çalışma pek çok akşam kesintiye uğramıştır, ama Kafka yazmaktan ve bu konuda Felice'yi bilgilendirmekten hiçbir zaman geri kalmadı. Derken 6 Aralığı 7 Aralığa bağlayan gece şöyle yazdı Felice'ye: "... dinle şimdi, benim küçük öykü yazılıp bitti, ancak onu sonu hiç de insanı sevindirecek gibi değil, daha iyi olabilirdi, buna kuşku yok." (F 163)

Kurt Wolff, 2 Nisan 1963'de "tahtakurusu öyküsünü" kendisine yollaması için Kafka'yı sıkıştırır. Ama Kafka yanaşmaz bir türlü: "Ne var ki, elimdeki öbür öykü 'Değişim' henüz temize

çekilmemiş duruyor öylece, çünkü son zamanda her şey beni edebiyattan uzak tuttu, ondan duyduğum zevkten yoksun bıraktı." (Br. 115) Her ne kadar, yeni bitirilmiş öyküyü "Oğullar" kitabına alma isteğinden vazgeçmemişse de – plan hanidir sürdürüyordu varlığını – öykünün yayınlanması gecikmişti. Kendini Leipzig'deki yayıncısı Kurt Wolff'a şükran duygusuyla bağlı hissetmesine karşın, Kafka 1914'de öyküyü Fischer'in çıkardığı "die Neue Rundschau" dergisine yolladı; derginin redaktörlüğünü yapan Robert Musil, Kafka'ya ilgi duymaktaydı. "Bir öykümü, benim en uzun, geçen yıl yazılmış biricik öykümü "die Neue Randschau" dergisi basmayı kabullendi, ayrıca alabildiğine sevimli daha başka önerilerde de bulundu bana," diye yazdı 18 Nisan 1914'de Grete Bloch'a (F 556). Ne var ki, tutucu dergi ilerici redaktörünün öykünün basılmasının uygun olacağı görüşünü benimsemedi. Hertmund Binder, bu konuda yaşananları, Kafka'nın 1914 Temmuzunda yazılmış olabilecek, şimdiye kadar bilinmeyen bir mektubuna dayandırarak ortaya koydu. (Kafka ve 'die Neue Rundsachau'. "Değişim"in basılması serüvenine ilişkin olarak yazarın kaleme aldığı, şimdiye kadar yayınlanmamış bir mektubuyla birlikte. Çıktığı yer: Alman Schiller Derneği'nin 12. yıllığında, 1968, s.94-111)

Brod'un "Tycho Brahes Weg Zu Gott" romanının Kurt Wolff'un yayınevinde René Schickele'nin çıkardığı "die Weissen Blötter" dergisinde tefrika edilmesi üzerine Kafka, başka zaman görülmedik bir davranışla "Değişim"i bir an önce aynı dergide çıkarmaya çalıştı. 7 Nisan 1915'te kaleme aldığı bir mektupla yayınevine başvurdu:

"... bu öykülerin hemen yayınlanmasını istiyor değilim asla, ancak öykünün basılıp basılmayacağının bir an önce tarafıma bildirilmesini rica edeceğim. Derginizde yazıların tefrika edilmesinden kaçındığınız dikkate alınırsa, öykümün bir defada basılması güçlük doğuracaktır, kuşkusuz farkındayım

bunun. Yine de kendim öyküyü geri almıyorsam, nedeni, onun sizin derginizde yayınlanmasına özel bir önem verişimdir. Ama yayınlanması konusunda hiçbir umut yoksa, size bir başka öykümü yollayabilirim, bu öykü de tamamlanmış durumda, daktiloyla yaklaşık 30 sayfa; dolayısıyla, uzunluk bakımından dergide yayınlanması daha az sorun oluşturacaktır."

Öykü derginin Ekim sayısında yayınlandı. Kurt Wolff tam o sırada yazarın Carl Sternheim'la birlikte Fontane Ödülü'nü almasını da göz önünde bulundurarak öykünün "der Jüngste Tag" için ayrı bir baskısının yapılmasını önerdi. Kafka daha 15 Ekimde provaları yayınevine yollamış, ayrıca Ottomar Starke'nin kapakta bir böcek resmine değil, bir kapı sahnesine yer vermesini ısrarla istemiş, istediğini de elde etmiştir.

Ayrı basım aşağıdaki başlıkla yayınlandı:

Değişim – Leipzig, Kurt Wolff Yayınevi 1915, 75 s (der Jüngste Tag, c. 22/23) – Dietz no. 22, bir açıklamayla – Öykünün ikinci baskısı 1918'de yapıldı (krş. Dietz no. 34).

5. CEZALILAR KOLONİSİ – Leipzig, Kurt Wolff 1919, 71 s.

"Bu kitap Drugulin baskılarının yeni dizisinin dördüncü kitabı olarak Leipzig'de W. Drugulin basımevinde 1000 adet basıldı." – Dietz no. 35.

31 Aralık 1914'de, Kafka, Günlük'e düştüğü notta çalışmalarının bir muhasebesini yapar:

"31 Aralık. Ağustostan beri çalışıldı, genellikle az ve kötü bir çalışma sayılmaz, ama hangi açıdan bakılırsa bakılsın, yeteneğimin sınırına olması gerektiği gibi ulaşmış değilim; çünkü yeteneğim öyle görünüyor ki uzun süre varlığını koruyamayacak (uykusuzluk, baş ağrıları, kalp yetmezliği). 'Dava', 'Kaldabahn'a İlişkin Anılar', 'Köy Öğretmeni', 'Savcı' ve 'Kayıp'ın bir bölümü, ayrıca birkaç küçük yazı başlangıcı üzerinde çalışıldı. Bitirilen yazılar: 'Cezalılar Kolonisi' ve 'Kayıp' romanının bir

bölümü; her ikisi de iki haftalık tatil sırasında gerçekleştirildi."

"Cezalılar Kolonisi" Pasly/Wagenbach'a göre 4 ve 18 Ekim 1914'de, yani Felice Bauer'le ilişkinin koptuğu bir sırada kaleme alındı. Kafka, öyküyü yayınlatmayı ilkin düşünmüyordu. Kurt Wolff kendisinden 1916'da yayınlanmak üzere ısrarla bir kitap isteyince, Kafka bunun yazılacak yeni bir kitap olması gerektiği, en doğru yolun bu olduğu görüşünü dile getirdi. "Yargı", "Değişim" ve "Cezalılar Kolonisi"nden oluşacak bir öykü cildini uzlaşma ürünü olarak yayınevine önerdi. Ne var ki, öykü cildi düşüncesi gerçekleşmedi; "Yargı" daha önce belirtildiği gibi tek başına basıldı.

"Cezalılar Kolonisi" öyküsünü de "der Jüngste Tag" kitap dizisinde yayınlatma düşüncesine Kafka sıcak bakmadı. Ancak "Bir Köy Hekimi" öykü cildi ortaya çıkınca, Kurt Wolff 1 Eylül 1917'de (Wo 45) bir öneride bulundu, "Cezalılar Kolonisi"ni küçük öykülerle birlikte ayrı bir ciltte yayınlayabileceğini açıkladı. "Cezalılar Kolonisi"ni olağanüstü bir hayranlık ve takdirle karşıladığını bildirdi. Korkuya kapılan Kafka, 4 Eylül 1917'de kaleme aldığı bir mektupla buna karşı tepkisini açığa vurdu: "'Cezalılar Kolonisi' konusunda bir yanlış anlama söz konusu olabilir. Bu öykünün yayınlanmasını bütün kalbimle asla istemiş değilim. Sondan önceki iki, üç sayfa ele alınacak gibi değil. Bu sayfalar öykünün büyük çapta bir kusuru içerdiğini gösteriyor; sanki bir yerinde bir kurt var da, öykünün kusursuz yerlerini de oyup durmakta." (Br. 159) Ancak bu mektup Wolff'u yolundan döndürmedi. 18 Ekim 1918'de yazdığı bir mektupta öyküye duyduğu sevgiyi yineleyerek onu Dragulin-baskısı olarak elden gelen titizlikle yayınlatacağını açıkladı. (Wo 49). Bunun üzerine hayır diyemeyen Kafka yeniden gözden geçirdiği öyküyü Wolff'a yolladı ve öykü "Bir Köy Hekimi"nden önce basıldı.

6. BİR KÖY HEKİMİ – Kısa Öyküler – Münih ve Leipzig, Kurt Wolff 1919, 189 s. – Dietz no. 37

Bu ikinci öykü cildi Kafka'nın özellikle 1917 yılının ilk yarısında yazdığı olgunluk dönemi ürünlerini içermekte. Kafka'nın "pek çok yeni yapıtlar kaleme aldığını" Max Brod'dan öğrenen Kurt Wolff'un teşvik ve önerisi sonunda basılıp yayınlanmış olabilir. Ancak, pek çok şey de var ki, Kafka'nın böyle bir kitabı hazırlama tasarısını kafasında yaşattığını bize göstermektedir; çünkü ölümünden sonra geride bıraktığı oktav defterlerinden birincisinin 1917 Şubatı sonunda yazarın çıkarılmasını açıkça düşündüğü ciltte yer alacak öykülerin başlıklarını saptadığına tanık oluyoruz: Galeride – Kast Ruhu - [Maden Ocağını Ziyaret] – Kovalı Süvari – Bir Atlı [En Yakın Köy?] – Bir İşadamı [Komşu?] – Bir Köy Hekimi – Düş – Kanun Önünde – Kardeş Katili – Çakallar ve Araplar – Yeni Avukat. (H 440)

Altıncı oktav defterinin sonunda ise (Nisan 1917) yazar öykülerin isimleriyle ilgili olarak yeni bir liste hazırlar: Bir Düş – Kanun Önünde – İmparatorun Haberi – Kısa Süre [En Yakın Köy?] – Eskiden Bir Yaprak – Çakallar ve Araplar – Galeride – Kovalı Süvari – Bir Köy Hekimi – Kardeş Katili – On Bir Oğul. (H447)

7 Temmuz 1917'de Kafka 13 öyküyü, 20 gün sonra da bunlara ek olarak yine o dönemde yazılmış iki öyküyü Kurt Wolff'a yolladı. 1917 Ağustosuyla Eylülü arasında yazarla yayıncı arasında gidip gelen mektuplar elimizde bulunuyor. 20 Ağustosta Kafka mektupla birlikte öykü isimlerini içeren bir de liste gönderdi (Br. 159):

Yeni Avukat – Bir Köy Hekimi – Kovalı Süvari – Galeride – Eskiden Bir Yaprak – Kanun Önünde – Çakallar ve Araplar – Maden Ocağını Ziyaret – En Yakın Köy – İmparatorun Haberi – Evin Beyin Tasası – On Bir Oğul – Bir Kardeş Katili – Bir Düş – Akademi İçin Bir Rapor.

Yazar "Kovalı Süvari"yi sonradan listeden çıkardı. Tashih provalarını daha 27 Ocak 1918'de yayınevine yollamasına ve yeni-

den öykülerin isimlerini bildirmesine karşın, basım işi hayli uzadı ve kitap ancak 1919 sonunda çıkabildi.

Basım işinin gerekenden daha uzun süre gecikmesinin bir sonucu olarak, arada geçen zaman içinde kitapta yer alacak kimi öyküler dergi ve yıllıklarda yayınlandı. Bu öykülerin her biriyle ilgili olarak aşağıdaki bilgileri varabiliriz:

(1) Yeni Avukat: *Birinci oktav defterinde; dolayısıyla yazılış tarihi Şubat 1917. "Marsyas" dergisinde çıktı (y. 1, H. 1, Temmuz/Ağustos 1917, s. 80).*

(2) Bir Köy Hekimi: *Elde bir manuskrisi bulunmuyor; 1917'de yazılmış olabilir. İlk kez yayınlandığı yer: "Die Neue Dichtung." Bir yıllık, Leipzig, Kurt Wolff 1918 (daha 1917'de çıktı), s.17-26.*

(3) Galeride: *Elde bir manuskrisi yok; ilk oktav defterindeki listede ismi geçtiğine göre, 1917 Şubatından önce yazılmış olabilir.*

(4) Eskiden Bir Yaprak: *Sekizinci oktav defterinde yer almakta (H 142). Buna göre yazılış tarihi 1917 Mart/Nisanıdır. İlk kez "Marsyas" dergisinde yayınlandı: y. 1, H. 1, Temmuz/Ağustos 1917, s. 80.*

(5) Kanun Önünde: *Bu meseli Kafka daha önce bitirilmiş "Dava" romanından almıştır, dolayısıyla, yazılış tarihi: 1914 sonbaharı. İlk kez "Die Neue Dichtung" yıllığında yayınlandı: "Der Jungste Tag", Leipzig, Kurt Wolff 1916 (yıllık daha 1915'de çıktı), s.126-128.*

(6) Çakallar ve Araplar: *Birinci oktav defterinde (H 56). Buna göre yazılış tarihi 1917 Şubatı olabilir. İlk kez yayınlandığı yer: Martin Buber'in çıkardığı aylık dergi "der Jude", y. 2, Şubat 1917, s. 488-499.*

(7) Maden Ocağını Ziyaret: *Elde bir manuskrisi bulunmuyor. Öykünün "Kast Ruhu"yla aynı olduğunu varsayılırsa, 1917'de yazılması olası.*

(8) En Yakın Köy: *Elde bir manuskrisi yok. İlk oktav defterindeki isim listesinde geçen "Bir Atlı"yla aynı olabilir.*

(9) İmparatorun Haberi: *"Çin Seddinin İnşasında" öyküsünden bir bölüm (krş. S. 288). Sekizinci oktav defterinde bulunuyor; 1917 Mart/Nisanında kaleme alınmış olabilir. İlk kez Prag'da çıkan "Die Selbstwehr" dergisinin 24 Eylül 1919 tarihli sayısında yayınlandı.*

(10) Evin Beyinin Tasası: *Elde bir manuskrisi bulunmuyor. 1917 yazında kaleme alınmış olabilir.*

(11) On Bir Oğul: *Elde bir manuskrisi bulunmuyor. 1917'de kaleme alınmış olabilir.*

(12) Kardeş Katili: *Elde bir manuskrisi yok. İlk oktav defterindeki isim listesinde yer aldığına göre, 1917 Şubatında yazılmış olabilir. İlk yayınlandığı yer: "Marsyas", y. 1, H. 1, Temmuz/Ağustos 1917, s. 82 vol. – Kafka öyküyü 1 Ekim 1918'de yayınevine yollayarak daha önceki varyasyonu olan "Bir Cinayet"i geri aldı. Öykü "die Neue Dichtung" yıllığından çıktı: Leipzig, Kurt Wolff, 1918 (yıllık 1917'de yayınlandı), s. 72-76.*

(13) Bir Düş: *"Dava" romanı kapsamında yer alabilecek bir öykü. Dolayısıyla, 1914/15'de yazılmış olabilir. İlk yayınlandığı yer: "Das Jüdische Prag", Bir Toplu Yazı, yayınlayan "Selbstwehr" dergisi redaksiyonu, Prag, 1917, s. 32 vd. – Daha 1916'da yayınlanan "Selbstwehr"de çıkan öykü sonradan "Neue Jugend" yıllığında yayınlandı, 1917, Berlin, Neu Jugend Yayınevi (1916), s. 172-174.*

(14) Akademi İçin Bir Rapor: *İkinci oktav defterinde bulunan öykünün (H 69) yazılış tarihi Mayıs/Haziran 1917. İlk "Der Jude" dergisinde yayınlandı, y. 2, Ekim 1917, s. 559-565.*

7. BİR AÇLIK ŞAMPİYONU – Dört öykü. – Berlin, Die Schmiede Yayınevi, 1924, 86 s. (XX. Yüzyılın Zamanları) – Dietz no. 44.

Kurt Wolff'un "Köy Hekimi" ve "Cezalılar Kolonisi"nden sonra Kafka'dan yeni bir manuskri elde etme umudu, 1920'den sonra mektupla yazara pek çok kez başvurmasına karşın gerçekleşmeden kaldı. Berlin'de kaldığı süre içinde Kafka yazdığı uzun öykülerini Willy Haas'ın da çalışmakta olduğu yeni yayınevi Die Schmiede'ye yolladı. Max Brod'dan öğrendiğimize göre, yayınevinden gönderilen tashih provalarını Kafka hasta yatağında okudu, ancak kitabın yayınlanmasını göremeden öldü.

Kitapta dört uzun öykü yer almakta. Kitaba ismini veren öyküyle diğer iki öykü daha önce dergilerde yayınlanmıştı.

(1) İlk Acı: *Manuskrisi yazarın Oxford'daki ölümsonrası yazıları arasında bulunan öykü, 1921 güz sonuyla 1922 ilkbaharı arasında yazılmış olabilir. Kurt Wolff Yayınevi'nin çıkardığı "Kunst und Literaturzeitschrift" (Sanat ve Edebiyat Dergisi) "Genius"da yayınlandı. Üçüncü yıl, kitap 2, 1921, s. 312 vd.*

(2) Küçük Bir Kadın: *Manuskrisi yine Oxford'da bulunan öykü 1923 Ekiminde yazılmış olabilir.*

(3) Bir Açlık Şampiyonu: *Kitaba ismini veren, yazarın 1922 ilkbaharında kaleme aldığı öykü Moritz Heimann'ın aracılığıyla "Die Neue Rundschau" dergisinde 1922'de (s. 983-992) yayınlandı.*

(4) Şarkıcı Josephine ya da Fare Ulusu: *1924'de kaleme alınan öykünün manuskrisi, yazarın Bodleine kitaplığındaki ölümsonrası yazıları arasında bulunuyor. Kafka'nın son yapıtı "Die Prager Presse"nin 20 Nisan 1924 tarihli Paskalya ekinde yayınlandı (krş. Jaromir Louzil, Kafka'nın "Josephine" öyküsünün şimdiye kadar bilinmeyen bir baskısı; çıktığı yer: Zeitschrift für Deutsche Philologie 86, 1967, s. 317-319).*

ŞOSEDE ÇOCUKLAR

M.B. için

Çitin önünden arabaların geçtiğini işitiyordum; bazen de yapraklar arasındaki hafif kımıltılı aralıklardan görüyordum onları. Kızgın yaz ortasında tekerleklerin tahta parmaklarıyla arabaların okları nasıl da gacur gucur ediyordu. Irgatlar tarlalardan dönüyor ve bir gülüşüyorlardı ki, aman Allah!

Tam o sırada küçük salıncağımıza kurulmuş, evimizin bahçesindeki ağaçlar arasında, dinleniyordum.

Çitin önünden gelip geçenlerin arkası bir türlü kesilmiyordu. Koşar adım çocuklar geçmişti bir solukta; ekin demetleri üzerinde kadınlar ve erkeklerle arabalar geçmiş, dört bir yandaki çiçek tarhları üzerine gölgeleri düşmüştü; akşama doğru da, elinde baston, gezintiye çıkmış ağır ağır yürüyen bir bay gördüm; kol kola girmiş karşıdan gelen birkaç kız, bay'ı selamladı, kenardaki otlar içine çekilerek kendisine yol verdi.

Derken kuşlar havalandı yerden, sağa sola saçıldı; bakışlarımla onları izledim, boşlukta nasıl bir çırpıda yükseldiklerini gördüm; sonunda sanki kuşlar yükselmiyor da, ben düşüyormuşum sandım; gözlerim kararark iplere sımsıkı tutundum, biraz sallanmaya başladım. Çok geçmeden, rüzgâr daha bir serin esip, uçan kuşların yerini gökte titreşen yıldızlar alınca hızlandırdım sallanmamı.

Mum ışığında akşam yemeğini yemeye koyuldum. Çokluk iki dirseğimi tahta tepsinin üzerine dayayarak, şimdiden yorgun düşmüş, yağlı ekmek dilimlerini dişledim. Hayli ajurlu perdeler sıcak rüzgârda şişiyor, bazen dışarıdan geçen biri beni daha iyi görmek ve benimle konuşmak isteyerek elleriyle perdelere

sımsıkı yapışıyordu. İkide bir sönüyordu mum, ama çevresine toplanmış tatarcıklar, çekilip gitmeden bir süre daha karanlık is içinde dolanmalarını sürdürüyordu. Biri pencereden bir şey soracak oldu mu, bir dağa ya da salt bir boşluğa bakar gibi kendisine bakıyordum.

Ne var ki, çocuklardan biri pencere pervazına tırmanarak ötekilerin geldiğini ve evin önünde beklediğini haber verince, göğüs geçirerek doğrulup kalktım.

"Yo ama, neden öyle göğüs geçiriyorsun bakayım? Bir şey mi var yoksa? Bundan böyle savuşturulamayacak büyük bir felaket mi? Bir daha asla belimizi doğrultamayacak mıyız? Gerçekten bitti mi her şey?"

Biten bir şey yoktu. Seğirtip evin önüne varıyorduk. "Şükür gelebildiniz nihayet!" - "Sen zaten hep gecikirsin." - "Neden benmiş?" - "Sen ya! Bizimle gelmek istemiyorsan, evde kal!" - "Gözünün yaşına bakma sakın!" - "Nasıl? Gözünün yaşma bakma mı? Amma da söz?"

Başlarımızla geceyi delip geçiyorduk. Gündüz ve gece diye bir şey yoktu bizim için. Bazen yeleklerimizin düğmeleri dişler gibi birbirine sürtüyordu, bazen aramızda hep aynı uzaklığı koruyup ağızlarımızla ateş püskürerek tropikal bölgelerdeki hayvanlar gibi koşmaya başlıyorduk. Eski savaşlardaki zırhlı süvarilermişiz gibi atlarımızın ayakları yeri dövüyor, boşlukta dimdik dikilerek birbirimizi kısa sokaktan aşağı sürüp bacaklarımızdaki bu ilk hızla şosede koşmaya başlıyorduk. Yol kenarındaki hendek içine inenlerimizin karanlık yamaçta gözden kaybolmalarıyla, tanımadığımız yabancı kimseler gibi tepedeki patikada boy göstermeleri bir oluyor ve yukarıdan bize sesleniyorlardı:

"Aşağı insenize!" - "Önce siz çıkın yukarı!" - "Bizi bayırdan aşağı yuvarlayasınız, değil mi! Yağma yok! O kadarcık aklımız var daha!" - "Yani o kadar ödleğiz demek istiyorsunuz, değil mi? Gelin haydi, gelin de görelim!" - "Yok canım! Siz mi? Si-

ze mi kaldı bizi aşağı yuvarlamak? Bizi aşağı yuvarlayacaksınız, ha?"

Saldırıya geçiyor, göğüsleniyor, düşüyor ya da kendimiz öyle isteyerek yol kenarındaki hendeğe inip otlar içine uzanıyorduk. Her şey aynı ölçüde ısınmış oluyor, otlar içinde ne sıcağı, ne soğuğu hissediyor, sadece bir yorgunluk duyuyorduk.

Sağ tarafa dönülüp de el kulak altına konuldu mu, uyuyası geliyordu insanın. Ancak, çene kaldırılıp bir kez daha toparlanmak, buna karşılık eskisinden de derin bir hendeğe yuvarlanmak isteniyordu. Kollar önde çapraz tutularak, bacaklar rüzgârda yamulmuş, esintiye karşı ileri fırlamak ve yeniden, bu kez hepsinden derin bir hendeğe kendimizi atmak hevesi uyanıyordu içimizde. Ve aynı şeyi habire yinelemekten bir türlü geri kalmıyorduk.

En son çukurda gerçek bir uykuya dalmak için nasıl enine boyuna uzamlacağı, özellikle dizlerde bunu nasıl uygulamak gerekeceği henüz pek akla getirilmiyor, neredeyse ağlamaklı, sanki hasta, sırtüstü yatılıyordu. Oğlanlardan biri, elleri kalçalarında, karanlık tabanlarıyla yamaçtan inip üzerimizden yola atlarken kırpıştırılıyordu gözler.

Zamanla gökyüzünde ay bir hayli yükseliyor, mehtapta bir posta arabası yanımızdan geçip gidiyordu. Dört bir yanda hafif bir rüzgâr çıkıp hendek içinde de estiği duyuluyor, yakındaki ormanlardan hışırtılı sesler gelmeye başlıyordu. İşte o zaman yalnız olmak yitiriyordu çekiciliğini.

"Neredesiniz hey?" - "Gelsenize buraya!" - "Herkes gelsin!" - "Haberiniz yok mu, posta arabası geçti!" - "Yok canım! Ne zaman?" - "Tabii geçti. Sen uyurken." - "Uyudum mu? Ne münasebet!" - "Sus sus! Halinden belli." - "Amma yaptın!" - "Gelin haydi!"

Bunun üzerine birbirimize daha çok sokularak koşmaya başlıyorduk. Kimimiz el ele veriyor, yokuş aşağı indiğimizden

başlar yeterince dik tutulamıyordu. İçimizden biri Kızılderililere özgü bir savaş çığlığı atıyor, bacaklarımız o zamana kadar görülmedik doludizgin bir koşu tutturuyor, biz sıçradıkça rüzgâr kalçalarımızdan tutup bizi havaya kaldırıyordu. Hiçbir şey alıkoyamazdı bizi yolumuzdan. Kendimizi öyle bir koşuya kaptırıyorduk ki, birbirimizi geride bırakıp geçerken bile kollarımızı kavuşturup sağımıza solumuza bakabiliyorduk.

Wildbach Köprüsü'ne gelince duruyorduk; ileri gidenlerimiz varsa, onlar da geri dönüyor, altımızda akan su, sanki akşamın geç vakti değilmiş gibi kayaları ve bitki köklerini dövüp duruyordu. Neden içimizden biri sıçrayıp oturmuyordu korkuluk üzerine, şaşılacak şeydi!

Derken bütün kompartımanları aydınlık, cam pencereleri kuşkusuz indirilmiş bir tren, uzaktaki ağaçlar arasından belirip çıkıyordu ortaya. Aramızdan biri bir şarkı tutturuyordu. Ama biz hepimiz de şarkı söylemek istiyorduk. Trenin gidişinden daha hızlı şarkı söylüyor, sesimizi yeterli bulmayarak ellerimizi kollarımızı sallıyorduk. Seslerimizle bir curcuna havası yaratıyor, bu curcunanın içinde kendimizi rahat hissediyorduk. Kendi sesini başka seslere karıştırdı mı, oltaya yakalanmış gibi bir duygu uyanıyordu insanın içinde.

Böylece, arkamızda orman, geziye çıkmış uzak yolcuların kulaklarına yolluyorduk şarkılarımızı. Köyde büyükler henüz uyanmamış oluyor, annelerimiz gece için yatakları yapıyordu.

Ayrılma vakti gelip çatıyordu sonunda. Hemen yanı başımdaki arkadaşı öpüp sonraki üçüne şöylece elimi uzatıyor, yolu gerisin geri koşmaya başlıyordum; arkamdan seslenen çıkmıyordu. Beni artık göremeyecekleri ilk kavşakta yoldan sapıyor, patikalardan seğirtip yine orman içine dalıyordum. Güneydeki o kente varmaktı amacım; öyle bir kent ki, köyde kendisiyle ilgili olarak şöyle konuşuluyordu:

"Hani ne insan şu oradakiler! Düşünsenize, hiç uyudukları yok."

"Neden?"

"Yorulmuyorlar da ondan."

"Neden yorulmuyorlar?"

"Çünkü aptal hepsi."

"Aptallar yorulmaz mı?"

"Aptallar yorulur mu hiç!"

KÖYLÜ AVCISI

Nihayet gece saat ona doğru, daha önceden şöylece tanıdığım, bu kez ansızın yine karşıma çıkarak beni iki saat sokak sokak çekip dolaştıran bir adamla, bir şölene davet edildiğim konağın önüne geldim.

"İşte böyle!" dedim ve ayrılmamızın ille de gerektiğini belirtmek üzere ellerimi çırptım. Şimdiye kadar bundan daha az kesin birkaç girişimde bulunmuş, artık iyice yorulmuştum.

"Hemen çıkıyor musunuz yukarı?" diye sordu o. Ağzındaki dişlerin adeta birbirine vurmasından kaynaklanan bir takırtı işittim.

"Evet."

Öyle ya, davetli bulunuyordum, bunu daha başta kendisine söylemiştim. Ama bir an önce kavuşmayı dilediğim yukarıdaki salona çıkmak için davet etmişlerdi beni, yoksa kapı önünde dikilip karşımdaki adamın kulaklarının hizasından ötelere bakmak için değil; üstelik olduğumuz yerde uzun boylu eğleşmeyi kafamıza koymuş gibi, susup duruyorduk şimdi. Öte yandan, çevremizdeki evler ve evler üstünde yıldızlara kadar uzanan bir karanlık da suskunluğumuza katılmakta gecikmemişti. Ayrıca, nereden gelip nereye gittikleri merak edilmeyen görünmez yolcuların ayak sesleri, dönüp dolaşıp caddenin karşı yakasına sıkışan rüzgâr, odanın birinde kapalı pencerelere karşı şarkılar çağıran bir gramofon, bütün bunlar da, sanki öteden beri kendilerinin olan ve hep kendilerinin kalacak suskunluk içinden seslerini duyurmuştu.

Derken eşlikçim, kendi adına ve bir gülümseyişten sonra benim adıma duruma rıza gösterip, duvar boyunca sağ kolunu yukarı uzattı ve gözlerini yumarak yüzünü koluna yasladı.

Ama onun gülümseyişini sonuna kadar izleyemedim, bir utanç duygusu ansızın beni arkama döndürdü; eşlikçimin köylüleri kafese koyan iri, ondan başkası sayılamayacağını ancak bu gülümseme üzerine anlamıştım. Oysa aylardır bu kentteydim, köylü avcılarını avucumun içi gibi tanıdığımı sanıyordum: Geceleyin yan sokaklardan, ellerini ileri uzatarak otel ve meyhane sahipleriymiş gibi birden karşınıza çıkar, önünde dikildiğiniz ilan sütunlarının arkasına siner, bir saklambaç oyunu oynarlar sanki; hiç değilse bir gözleriyle yuvarlak sütunun gerisinden sizi kollar, yol kavşaklarında içinize bir korku düşer gibi oldu mu, ansızın önünüz sıra kaldırım kenarını izleyerek bir gölge gibi süzülüp giderler. Ama yine de kendilerini çok iyi anlıyordum, koltuk meyhanelerinde ilk karşıma çıkan kentli tanışlarım nihayet bu kimselerdi.

Artık yeryüzünü onsuz düşünmeyip kendi içimde de duymaya başladığım diretkenlikle ilk tanışmamı bu kimselere borçluyum. Çoktan ellerinden kurtulsanız, yani ortada çoktan kendileri için kafese koyacak biri kalmasa bile, nasıl ileride yine insanın karşısına dikiliveriyorlardı! Nasıl da durup oturmuyor, uzaktan da olsa insanın yüzüne inandırıcı bakışlarla hâlâ bakıp duruyorlardı. Ve hep aynıydı başvurdukları yöntem: Kaçıp kurtulamayacağınız gibi önünüze gelip dikiliyor, gitmek istediğiniz yerden sizi alıkoymaya çalışıyorlardı; buna karşılık, kendi sinelerinde size barınacağınız bir köşe hazırlıyor ve nihayet içinizde kendilerine karşı bir sempati duygusu uyanacak oldu mu, bunu bir kucaklaşma isteğinin belirtisi görüp, yüzleri ileride, kendilerini bu kucaklaşmaya bırakıyorlardı.

Bu eski oyunların, bu kez ancak uzun süre onunla bir arada bulunduktan sonra bilincine varmıştım. Bu utanç verici durumu

silip atmak isteyerek, parmak uçlarımı ezip ufalarcasına birbirine sürtmeye koyuldum.

Eşlikçime gelince, önceki gibi hâlâ duvara yaslanmış duruyor, hâlâ kendisini bir köylü avcısı görüyordu; alınyazısından duyduğu memnunluk, açıktaki yanağını bir pembelikle donatmıştı.

"Bildim, bildim!" dedim sonunda ve usulcacık omzuna dokundum. Sonra merdivenlerden seğirtip yukarı çıktım; holdeki uşak ve hizmetçilerin işte öylesine nedensiz sadakat taşan yüzleri hoş bir sürpriz gibi beni sevindirdi. Paltomu üzerimden soyup çizmelerimin tozunu alırlarken, sırasıyla teker teker süzdüm hepsini. Ardından rahat bir nefes alıp, dimdik yürüyerek salondan içeri girdim.

ANSIZIN GEZİNTİ

Akşam evde kalmaya kesinlikle karar verilerek sırta ropdöşambr geçirilir, yemeğin ardından aydınlık masada oturularak bitiminde âdet olduğu üzere kalkıp yatmaya gidilen bir iş ya da bir oyunla vakit geçirilir, dışarıda ise evde kalmayı pek doğal gösteren sevimsiz bir hava egemenliğini sürdürür, artık sokağa çıkmanın herkesi şaşırtacağı kadar uzun süre masa başında sessiz oyalanılır, bu arada merdivenlerde ışıklar söndürülerek cümle kapısı kilitlenir, öyleyken içte ansızın hissedilen sıkıntının dürtüsüyle kalkılır da ceket değiştirilir, bir anda sokak kıyafetiyle ortada boy gösterilir, dışarı çıkmak gerektiği açıklanır, oradakilere kısaca hoşça kalın denilip çıkılır, kapının hızlı ya da yavaş kapatılmasıyla az ya da çok bir can sıkıntısı geride bırakılır, kendilerine bu geç vakit sağlanan beklenmedik özgürlüğü özel bir çeviklikle karşılayan kol ve bacaklarla sokakta soluk alınır, salt bu sokağa çıkma kararıyla tüm karar verme gücünün topluca içte varlığı sezilir, en hızlı değişimleri kolaycacık gerçekleştirmek ve bunlara katlanmak için gerekenden daha fazla bir gücün elde bulundurulduğunun her zamankinden büyük bir önemle bilincine varılır ve böylece uzun sokaklar boyu seğirtilip durulursa, o zaman bu akşam için aile çevresinden büsbütün dışarı çıkılmış olur, aile bireyleri giderek gerçekliklerini yitirirken, kendini kaya gibi sağlam, alabildiğine belirgin kenar çizgileriyle donatılmış hisseder insan, yürürken elleri kalçalarına vurur, gerçek kişiliğine kavuşur. Öte yandan, hatırını sormak üzere akşamın bu geç vakti bir dostu ziyaret etmek bu duyguyu pekiştirir.

KARARLAR

Perişan bir durumdan belini doğrultabilmek, büyük güçlük çekerek sağlanacak enerjiyle bile kolay olmasa gerekirdi. Oturduğum sandalyeden koparıp alıyorum kendimi; masanın çevresini dolanıyor, başımla boynumu devingen duruma sokuyor, gözlerime ateşli bir ifade oturtup çevrelerindeki kasları geriyorum. İçimdeki bütün duygulara karşı koyarak, şu anda gelmeyegörsün, A.'yı büyük bir coşkuyla karşılayacak, B.'nin odamdaki varlığına nazik katlanacak, C.'nin söylediklerini bütün eziyet ve zahmetine karşın uzun soluklarla içime çekeceğim.

Ama böyle olabilse de, başgöstermekte gecikmeyecek her yanılgıyla her şey. Kolay ve Zor, bir an gelip durakalacak, ben de çember içinde gerisin geri çark edeceğim?

Bu yüzden en iyisi her şeyi sineye çekmek, ağır bir kitle gibi davranmak, kendini rüzgârın önüne kattığı bir nesne gibi hissetmek, bir ayartıya uyup da gereksiz bir adım atayım dememek, başkalarına boş boş bakmak, pişmanlık duymamak, sözün kısası yaşam denilen şeyden kalmış en küçük artığın varsa hepsini kendi elinle çökertip ezmek, yani o en son gömüt sessizliğini daha da büyültmek ve ortada bir başka şeyin varlığına izin vermemek.

Böyle bir durum için karakteristik bir devinim, serçe parmağın kaşlar üzerinde gezinmesidir.

DAĞLARA DOĞRU GEZİNTİ

"Bilmiyorum!" diye bağırdım kof bir sesle. "Zorla mı, bilmiyorum. Kimse gelmiyorsa, kimse gelmiyor işte. Kimseye bir kötülükte bulunmadım, kimse de bana kötülükte bulunmadı, ama kimse bana yardım etmek istemiyor. Bitip tükenmeyen kimseler. Ama öyle de değil pek. Bana kimsenin yardım elini uzatmayışı fena ancak, yoksa bu hiçkimseler güzel; böyle bir hiçkimseler topluluğuyla bir gezinti yapmayı - niçin olmasındı hani - ne çok isterdim. Elbet dağlara doğru, başka nereye? Bu hiçkimseler nasıl da birbirine sokulurdu; bir sürü çapraz uzanmış ya da iç içe geçmiş kollar, birbirinden minicik adımlarla ayrılan bir sürü ayak! Kuşkusuz, hepsi de fraklı. Şöyle böyle yürüyüp gidiyoruz; vücutlarımızın ve kollarımızla bacaklarımızın arasındaki boşluklardan bir rüzgâr esiyor. Dağda boyunlarımız özgürlüğe kavuşur. Bir ezgi mırıldanmayışımız şaşılacak şey!"

BEKÂRIN MUTSUZLUĞU

Öyle görülüyor ki, pek kötü şey bekâr kalmak, bir akşam insanlar arasında geçirilmek istendi mi yaşlı bir adam olarak onurunu güçlükle koruyup başkalarından kendisine kapılarını açmasını beklemek, hastalanmak ve yatağın bulunduğu köşeden haftalar boyu boş odayı seyretmek, tanışlarla hep sokak kapısı önünde vedalaşmak, asla yanında eşiyle dar merdivenlerden çıkamamak, odasında sadece başkalarının odalarına açılan ara kapıların bulunduğunu bilmek, akşam yiyeceğini bir elinde eve taşımak, başkalarının çocuklarına hayran hayran bakıp boyuna "Benim yok!" diye yineleyememek, kılık kıyafet ve davranışında çocukluk anılarındaki bir ya da birkaç bekârı kendine örnek almak.

Ve böyle de olacak; şu farkla ki, gerçekte de bugün ve yarın bir vücut ve sahici bir kafayla, yani elleriyle dövmek için bir alınla ortada kalacak insan.

İŞADAMI

Üç beş kişi acıyor olabilir bana, ama bunu hiç sezdiğim yok. Küçük dükkânım beni tasalara boğuyor, bu tasalar alnımda ve şakaklarımda zonklamalara yol açıyor, ileride rahata kavuşacağım umudunu ise bende uyandırmıyorlar, çünkü dükkânım küçük.

Her gün yapılacak işleri saatler öncesinden belirlemem, yardımcımın belleğini uyanık tutmam, içine düşülmesinden korktuğum yanılgılara karşı onu uyarmam, bir önceki sezonda bir sonraki sezonun modasını, çevremdekiler değil de, o kendi içine kapalı taşra sakinleri arasında söz konusu olacak modayı kestirmem gerekiyor.

Param yabancı ellerde; ne durumda olduklarını bilemem bu kişilerin, başlarına gelebilecek bir felaketi önceden sezemem, sezemeyince de onu nasıl savarım? Belki bu kişiler har vurup harman savuran insanlara dönüşmüşlerdir de, bahçeli bir gazinoda bir şölen düzenlemekte, daha başkaları da Amerika'ya kaçarken kısa bir süre bu şölene katılmaktadır.

Bir iş gününün akşamı kepenkleri indirip, ansızın önümde dükkânımın bitip tükenmeyen gereksinimlerine ayıramayacağım saatler buldum mu, sabahleyin benden önce uzağa yollanmış girişim hevesim dönüp gelerek varlığımdan içeri saldırıyor, ama burada fazla dayanamayarak beni de kendisiyle amaçsız çekip götürüyor.

Ancak ben bu ruh durumundan asla yararlanamıyor, evin yolunu tutmaktan başka şey yapamıyorum; çünkü elim yüzüm pis ve tere bulanmış, giysim leke ve toz içinde; başımda çalışırken

giydiğim kasket, ayağımda sandık çivileriyle dört bir yanı çizilmiş botlar. Dalgalar üzerinde yürüyorum sanki; yolda iki elimin parmaklarını çabuk çabuk sağa sola oynatıyor, karşıma çıkan çocukların saçlarını sıvazlıyorum. Ama yol kısa; hemen eve varıyor, asansör kapısını açıp giriyorum içine.

Birden yalnız olduğumu görüyorum. Yürüyerek merdivenleri çıkanlar bu çıkışta azıcık yorulur, biri gelip açana kadar kapının önünde hızlı hızlı soluyan ciğerleriyle bekler; öfkelenip sabırsızlanmak için ellerinde neden vardır; hole girip şapkalarını askıya asarlar ve ancak koridorda yürüyüp birkaç cam kapı önünden geçerek odalarına varınca başlar yalnızlıkları.

Oysa benim yalnızlığım daha asansörde başlar: Ellerimi dizlerime dayayıp dar ve uzun aynaya bakarım. Asansör çalışmaya koyulunca, şöyle derim kendi kendime:

"Susun! Çekilin geri! Ağaçların gölgesine, vitrinlerin kumaş dekorlarının arkasına, çardakların içine mi ulaşmak niyetiniz?"

Dişlerimin arasından konuşurum; merdivenin korkulukları, asansörün buzlu camları önünden çağlayanlar gibi kayar aşağı.

"Uçup gidin! Benim asla görmediğim kanatlarınız köylük bir ovaya taşısın sizi ya da Paris'i diliyorsanız oraya götürsün. Din adamlarından oluşan alaylar üç ayrı sokaktan gelir, birbirlerine yol vermeksizin birbirlerinin içinden geçip giderler; alayların son saflarının ardında boş alan yine açık seçik belirirken, pencerenin sağlayacağı görünümün keyfini çıkarmazlık etmeyin!

Mendiller sallayın, dehşete kaptırın kendinizi, duygulanın, arabayla önünüzden geçen güzel bir bayan gördünüz mü, övücü sözler söyleyin kendisine.

Ahşap köprü üzerinden yürüyerek çaydan geçin! Suda yıkanan çocukları başlarınızla selamlayın ve binlerce tayfanın uzaktaki bir zırhlıdan yükselecek hurra sesinden hayretinizi esirgemeyin!

O gösterişsiz adamın peşine takılın! Bir kemerli geçide kıstırdınız mı, nesi var, nesi yok, soyup alın üzerinden! Adam soldaki sokağa sapıp boynu bükük yoluna devam ederken, elleriniz ceplerinizde, arkasından bakın!

Atlarını dörtnala kaldırmış, sağdan soldan dağınık gelecek polisler sizi gerilere doğru sürecektir. Bırakın onları, boş sokaklar kendilerini mutsuz kılacaktır, biliyorum. Ve buyrun işte, daha şimdiden atlarını sürüp çifter çifter uzaklaşmaya başladılar; köşebaşlarını usulcacık dönüyor, alanlardan uçar gibi geçiyorlar."

Derken çıkmam gerekiyor asansörden; asansörü aşağı salıp zili çalıyor ve kapıyı açan hizmetçiyi selamlıyorum.

DIŞARISINI DALGIN SEYREDİŞ

Artık hızla yaklaşan bu bahar günlerinde ne yapacağız? Sabah erken gri renkteydi gökyüzü; ama şimdi pencereye yaklaşmayagörsün, şaşırıyor insan ve yanağını pencerenin koluna dayıyor.

Henüz çocuk yaşta bir kız salınarak yürüyor aşağıda ve sağına soluna bakmıyor; batmakta olan güneşin parıltısı yüzüne vurmuş; arkadan hızlı adımlarla yaklaşan bir adamın gölgesi bu parıltının üzerine düşüyor.

Derken geçip gidiyor adam ve kızın yüzü yine apaydınlık ortaya çıkıyor.

EVİN YOLU

Fırtınanın ardından havada bu ne inandırıcı güç! Yaptığım iyi işler karşıma çıkıp üzerime çullanıyor; doğrusu, benim de buna karşı koyduğum söylenemez.

Yolu tutmuş gidiyorum; yürüyüş tempom sokağın bu başında, bu sokakta, bu semtte genellikle söz konusu tempodur. Kapılara ve masalar üzerine indirilen tüm yumruklardan, kadeh tokuşturulurken savrulan tüm nüktelerden, yataklardaki sevgili çiftlerinden, yeni yapılmakta olan binalardaki iskelelerden, evlerin duvarları arasında sıkışıp kalmış karanlık sokaklardan, genelevlerdeki sedirlerden haklı olarak ben sorumluyum.

Geçmişimi geleceğimle karşılaştırıyorum; ama ikisini de kusursuz buluyor, birini ötekisine üstün göremiyor, benim işte öylesine yüzüme gülen talihin adaletsizliğine atıp tutmaktan kendimi alamıyorum.

Ancak odama girince, biraz düşünceye kaptırıyorum kendimi; ama merdivenleri çıkarken üzerinde düşünmeye değer bir şey ele geçirdiğim için değil. Pencereyi ardına kadar açmamın ve bahçeli gazinoların birinde hâlâ çalan müziğin pek bir yararı olmuyor.

GELİP GEÇENLER

Geceleyin bir sokakta dolaşmaya çıkarız da, adamın biri uzakta boy göstererek - çünkü önümüzde sokak bayır yukarı çıkmaktadır ve ayrıca dolunay vardır - karşıdan koşup bize doğru yaklaşırsa, ister zayıf ve pejmürde kılıklı biri olsun, isterse ardı sıra seğirten biri yakalayın diye bağırsın, onu tutmaya kalkmaz, koşarak yoluna devam etmesine karşı durmayız.

Çünkü vakit gece olup sokak önümüz sıra dolunayda bayır yukarı çıkıyorsa, buna karşı elden ne gelir! Hem belki bu iki kişi söz konusu kovalamacayı kendileri için bir eğlence diye düzenlemiştir; belki her ikisi de bir üçüncü kişinin peşine düşmüştür; belki birincisi suçsuz yere kovalanmaktadır; belki arkadan gelen bir cinayet işler, biz de suç ortağı oluruz; belki ikisinin de hiç haberi yoktur birbirinden ve her biri davranışının sorumluluğunu kendisi yüklenerek yatmak üzere evine yollanmaktadır; belki uyurgezer kimselerdir ikisi de; belki birincisinin üzerinde silah vardır. Ve nihayet yorgun olamaz mıyız? Yorgun düşecek kadar şarap içmedik mi? Derken, arkadan gelen ikincisini de göremez olup seviniriz.

YOLCU

Tramvayın birinde dikiliyorum; bu dünyada, bu kentte ve ailem içindeki yerim konusunda düpedüz bir kararsızlık içindeyim. Herhangi bir konuda haklı olarak ne gibi istekler öne sürebileceğimi bile söyleyecek durumda değilim. Bu tramvayda böylece dikilip kayışlardan birine tutunmamı, kendimi bu tramvaya taşıtmamı, insanların tramvaylar önünden kenara çekilmelerini ya da yolda sessiz yürümelerini ya da vitrinler önünde kımıldamadan durmalarını asla savunamam. Zaten kimsenin böyle bir şey istediği yok benden; hem isterse ne değişir.

Tramvay bir durağa yaklaşıyor, bir kız basamaklara doğru ilerleyip inmeye hazırlanıyor. Ellerimi vücudunun orasında burasında gezdirmişim gibi, bütün belirginliğiyle algılıyorum kendisini. Üzerinde siyah bir kostüm; etekliğindeki plilerin neredeyse kımıldadığı yok; dar bir bluz giymiş, bluzun yakası küçük deliklerle donanmış dantellerden oluşuyor. Sol elinin ayasını tramvayın kenarına dayamış; sağ elindeki şemsiye, merdivenin ikinci basamağı üzerinde duruyor. Yüzü esmer; yanlardan hafifçe basık burnu, yuvarlak ve geniş bir uçla sonlanıyor. Gür ve kumral saçları, sağ şakağında tek tek saç telleri var. Küçük kulağı adeta boynuna bitişik; ama yakınında durduğumdan, sağ kulak sayvanının tümüyle arka kısmını ve kulak memesinin dibindeki gölgeyi görebiliyorum.

O zamanlar şöyle sormuştum kendi kendime: Nasıl oluyor da, kendisiyle ilgili bir şaşkınlığa kapılmıyor kız, ağzını kapalı tutuyor ve böyle bir şaşkınlığı açığa vuran sözler söylemiyor.

GİYSİLER

Çok vakit türlü pliler, dantel ve süslerle güzel bir bedene güzelce oturmuş giysiler gördüm mü, uzun süre öyle kalmayacaklarını, bir daha düzlenemeyecek kırışıklıklarla örtüleceklerini, süslerin içine dolacak parmak kalınlığında tozun bir daha oralardan uzaklaştırılamayacağını, kimsenin bu zengin giysiyi her sabah giyip akşam çıkaracak kadar kendini üzüntüye ve gülünç duruma sokmak istemeyeceğini düşünürüm.

Öyleyken kızlar görürüm, güzel olmaya güzeldirler; zarif kasları, narin kemikleri, gergin tenleri, ipek gibi gür saçları vardır; gel gelelim, her Allahın günü bu bir tek karnaval giysisiyle boy gösterir, hep aynı yüzü aynı avuçları içine yatırır ve aynada yansıtırlar.

Ancak, kimi akşamlar bir eğlenceden eve döndüler mi, aynada yüzleri pörsümüş, şişmiş, herkes tarafından yeterince görülmüş ve artık taşınacak yanı kalmamış gibi gelir kendilerine.

GERİ ÇEVİRME

Güzel bir kıza rastlayıp, "Ne olur, benimle gel!" diye rica ederim de kız yanımdan suskun geçip giderse, bu davranışıyla şöyle söylemek ister gibidir:

"Sen, görkemli bir isimle donanmış bir prens değilsin. Bir Kızılderilinin boyu bosuyla, dinginlik içinde yatay gözler, çimenlerin ve çimenler içinden akıp giden ırmakların havasına doymuş bir tenle geniş bedenli bir Amerikalı da değilsin. Sen, bilmem neredeki büyük göllere doğru bir geziye de çıkmadın; bu göller üzerinde dolaşmadın. Öyleyse niçin benim gibi güzel bir kız seninle gelsin, rica ederim."

"Unutuyorsun ki, seni uzun soluklu atılımlarla sokaklar içinde yalpalar vurarak taşıyıp götüren bir araba yok altında; dar giysiler içine tıkılmış, senin için komplimanlar mırıldanan ve çevrende yarın ay yapmış yanı başında yürüyen beyler de görmüyorum. Göğüslerin korse içine güzelce yerleştirilmiş; ama bacakların ve kalçaların, göğüslerinin katlandığı yoksunluğun acısını çıkarır gibidir; geçen sonbahar hepimizi sevindirmiş taftadan plili giysi var üzerinde; ama yine de - vücutta bu büyük tehlike - gülümsüyorsun arada bir."

"Evet, ikimiz de haklıyız; bu yüzden en iyisi, böyle olduğunun kesinlikle bilincine varmamak için, her birimizin tek başına evine yollanmasıdır, öyle değil mi?"

ERKEK BİNİCİLERİN DÜŞÜNMESİ İÇİN

Düşününce, hiçbir şeyin bir yarışta insanı birinci olmaya ayartmaması gerekiyor.

Bir ülkenin en iyi binicisi olmanın sağladığı ün, orkestra çalmaya başlar başlamaz, insanı öylesine bir kıvanca boğar ki, ertesi gün bir pişmanlık duygusunun önüne geçilemez.

Rakiplerimizin, bu kurnaz ve nüfuzlu kişilerin kıskançlığı, sağlı sollu seyirciler arasındaki o dar yoldan geçerken tatsız bir duygu salar içimize. Sonra karşımızdaki düzlüğe doğru seğirtiriz, çok geçmeden önümüzde ufak noktacıklar halinde atlarını ufka doğru koşturan birkaç kişi kalır yalnız; derken bunları da geride bırakırız.

Dostlarımızdan pek çoğu bahiste kazandıkları parayı almak için seğirtir ve sadece omuzları üzerinden başlarını döndürüp uzak gişelerden yaşa diye bize seslenir; ama en yakın dostlarımız hiç de bizim ata oynamamış, çünkü bahiste kaybettiler mi bize kızıp içerleyeceklerinden çekinmişlerdir; ne var ki, şimdi atımız birinci gelip kendileri bir şey kazanamayınca, biz önlerinden geçerken başlarını çevirir, gözlerini tribünler üzerinde gezdirmeyi uygun bulurlar.

Geride bıraktığımız rakiplere gelince, eğer üzerinde sımsıkı oturur, uğradıkları şanssızlıkla nasılsa kendilerine yapılmış gördükleri haksızlığı anlamaya çalışır, yeni bir koşu başlayacakmış da, bu seferki çocuk oyuncağı sayılacak deminkinden sonra ciddi bir koşu olacakmış gibi, başları yukarıda bir poz takınırlar. Bayanlardan pek çoğu yarışı kazananı gülünç bulur; çünkü yarışı kazanan bir büyüklenme havası içindedir; ama ar-

dı arkası kesilmeyen el sıkmalar, selam durmalar, uzaktaki seyircilere selam yollamalar karşısında çaresizliğe kapılır; oysa yarışı kaybedenler ağızlarını kapalı tutar, çokluk kişneyen atların boynuna elleriyle hafifçecik vururlar.

Üstelik, yavaş yavaş bulutlanmış havadan sonunda bir yağmur atıştırmaya başlar.

SOKAĞA BAKAN PENCERE

Kim yalnızlık içinde yaşar, ama yine de bazen insan arasına karışmak isteğini duyarsa, kim günün değişik zamanlarını, havadaki, iş durumundaki vb. değişiklikleri dikkate alarak fazla güçlük çekmeden tutunabileceği rastgele bir insan kolu görmek isterse, sokağa bakan bir pencere olmadan uzun süre yapamaz. Ve böyle bir kimse hiçbir şey aramayarak, yalnızca bezgin bir adam gibi gözlerini dışarıdaki insanlarla gökyüzü arasında aşağı yukarı gezdirir, pencere pervazına yönelir de sonra niyetinden cayar ve başını biraz geriye kaykılmış tutarsa, yine de aşağıdaki atlar, peşleri sıra sürükledikleri arabaların ve gürültünün içine çekip alır kendisini, hele şükür sonunda insanlarla bir uzlaşmaya götürür.

KIZILDERİLİ OLMAK İSTEĞİ

Bir Kızılderili olsa insan! Hemen hazır, koşan bir at üzerinde, boşlukta eğilmiş, sarsılan yer üzerinde kısa sürelerle sarsılıp dursa, üzengilerden çekse ayağını, yani üzengi diye bir şeyin varlığını unutsa ve önünde uzayıp giden araziye dümdüz biçilmiş bir kır gözüyle baksa, derken atın bir boynu ve bir başı olduğunu unutsa!

AĞAÇLAR

Çünkü bizler karda ağaç gövdeleri gibiyiz. Görünürde hemen toprak üzerinde bulunur gövdeler ve ufak bir yüklenişte onları yerlerinden söküp atmamak için ortada bir neden yok sanılır. Ama hayır! Olacak şey değildir bu; çünkü gövdeler yere sımsıkı yapışmıştır. Ama bu da yalnız görünürde böyledir.

MUTSUZ OLMAK

Artık dayanılmaz olup Kasımda bir akşamüstü odamdaki dar ve uzun halı üzerinden tıpkı bir manejdeymişim gibi seğirttikten sonra, ışıkları yakılmış sokağın görünümünden ürkerek dönüp odanın bir köşesindeki aynanın derinliklerinde yeniden bir hedef ele geçirerek, hiçbir şeyin kendisine karşılık vermediği ve hiçbir şeyin bir çığlık gücünü kendisinden alamadığı, yani bir engelle karşılaşmaksızın yükselen ve sustuğu zaman bile sona ermek bilmeyen çığlığı işitmek için, yalnız ve yalnız bunun için bir çığlık koyvermem üzerine duvarda bir kapı açıldı; pek acele; acele gerekiyordu çünkü; aşağıdaki, yolda duran arabanın atları bile, savaşta gemi azıya almış atlar gibi, gırtlaklarını savunmasız bırakarak şaha kalkmıştı.

Henüz lambası yakılmamış zifiri karanlık koridordan küçük bir hayalet gibi bir çocuk fırladı içeri ve hafifçe oynayan bir taban tahtası üzerinde parmak uçlarına basarak dikildi. Odanın loşluğunda hemen gözleri kamaşıp yüzünü çarçabuk ellerine gömecek oldu; ama birden gözleri pencereye ilişerek yatıştı; caddedeki fenerlerin yukarılara saldığı buğular pencereye kadar yükseliyor, pencere kasasının önünde karanlık altında serilip kalıyordu. Sağ dirseğiyle açık kapı önünde duvara yaslanan çocuk kendini dimdik tutuyor, dışarıdan gelen esinti ayak bileklerini, boynunu ve şakaklarını yalayıp geçiyordu.

Kısa bir süre onu süzüp, "Günaydın!" dedim ve karşısında yarı çıplak dikilmek istemediğimden sobanın korkuluğu üzerine atılmış ceketime uzandım. Heyecammın içimden çıkıp gitmesi için biraz açık tuttum ağzımı. Yüreğimde bir öfke kabarıyor,

kirpiklerim titriyordu; kısacası, bir bu konuk eksikti sanki; ancak, bu konuğu da beklemiştim.

Çocuk, hâlâ duvar önünde, aynı yerde dikiliyordu; sağ elini duvara bastırmıştı; yanakları al aldı; parmak uçlarıyla duvarın pütür pütür beyaz badanasını ezmeye bir türlü doyamıyordu. "Sahi, bana mı gelmek istediniz? Bir yanlışlık olmasın da? Çünkü bu koca evde yanılmak öyle kolay ki! Adımı bilmek istersiniz sanırım; üçüncü katta oturuyorum. Bu durumda, ziyaret etmek istediğiniz ben miyim acaba?"

"Sakin olun, sakin olun!" dedi çocuk omuzları üzerinden. "Ortada bir yanlışlık yok."

"O zaman yaklaşın da, kapıyı kapayayım."

"Kapıyı az önce kapadım, zahmet etmeyin! Hele bir sakinleşin siz!"

"Zahmetin sözü mü olur. Ancak bir yığın insan oturur bu koridorda, hepsi de kuşkusuz tanıdık kimselerdir, çoğu bu saatte işten döner; odaların birinde bir konuşma işittiler mi, kapıyı açıp ne oluyor diye bakmak hakkına sahip olduklarını sanırlar. Gündüzki işlerini bu saatte geride bırakmışlardır; geçici akşam özgürlüklerinde kimsenin sözünü dinlemezler. Zaten sizin de bilmediğiniz şey değil bu. Şimdi izin verin de, kapıyı kapayayım."

"Ne diyorsunuz siz Allah aşkına? Neniz var? Bütün ev dolsun isterse odaya. Bakın, bir daha söyleyeyim: Kapıyı kapadım. Kapıyı yalnız siz mi kapayabilirsiniz sanki? Hem de kilitledim. "

"O zaman sorun yok. Benim de istediğim bundan fazlası değil. Anahtarla hiç kilitlemeniz gerekmezdi. Eh, şimdi burada bulunduğunuza göre, keyfinize bakın. Benim konuğumsunuz. Tamamen güvenebilirsiniz bana. Çekinmeyin, rahatımza bakın. Sizi ne burada kalmaya, ne gitmeye zorlamak isterim, bunu ille söylemem mi gerekiyor size bilmem? Beni bu kadar az mı tanıyorsunuz?"

"Hayır! Söylemeseniz olurdu. Hatta hiç söylememeniz gerekirdi. Ben bir çocuğum; ne diye benim için kendinizi bu kadar zahmete sokuyorsunuz?"

"Pek de zahmet sayılmaz. Doğru, bir çocuksunuz. Ama hiç de pek küçük sayılmazsınız. Enikonu büyümüş bir haliniz var. Eğer bir kız iseniz, düpedüz kapıyı kilitleyip benimle bir odaya kapanmanız doğru olmaz hani?"

"Bu konuda tasalanmamızın gereği yok. Ancak şu kadarını söyleyeyim ki, sizi çok iyi tanımam, beni fazla koruyacak bir şey sayılmaz; sadece bir yalan uydurup bana söylemek için kendinizi zorlamaktan kurtarır sizi. Ama bakıyorum yine de bana iltifatlarda bulunuyorsunuz. Bırakın böyle davranmayı, size söylüyorum, bırakın! Sonra, sizi her yerde ve her vakit tanıyacak kadar biliyor değilim; hele bu zifiri karanlıkta. Buraya bir lamba taktırsanız, çok iyi olurdu. Ama hayır! Takılmasa daha iyi. Ancak, beni tehdit ettiğinizi de unutmayacağım."

"Nasıl? Sizi tehdit mi ettim? Aman efendim, neden sonra buraya gelmeniz beni bir sevindirdi ki! Neden sonra diyorum, çünkü epey geç oldu artık. Ne diye bu kadar geç geldiğinizi anlamıyorum. Sevincimden belki abuk sabuk konuştuğumu isterseniz tekrar tekrar itiraf edeyim. Evet, neyle tehdit ettim diyorsanız, hepsiyle tehdit etmiş olayım sizi. Yeter ki patırtı etmeyin, tamam mı! Ancak, nasıl böyle bir sanıya kapıldınız bilmem? Nasıl kırabildiniz beni? Ne diye burada bulunduğunuz kısa süreyi olanca gücünüzle bana zehir etmek istiyorsunuz? Yabancı biri, bana sizden çok daha nazik davranırdı."

"İnanırım; bu söylediğiniz bir kehanet sayılmaz benim için. Ne var ki, yabancı birinin size göstereceği yakınlık, benim bir kez doğamda var. Bunu kendiniz de biliyorsunuz; öyleyse bu mahzunluk da ne oluyor? Söyleyin bir komedi oynamak istiyorum diye, hemen odadan çıkıp gideyim."

"Ya? Demek bunu da söyleyebiliyorsunuz? Biraz fazla cesursunuz. Nihayet benim odamda bulunduğunuzu unutmayın! Parmaklarınızı deli gibi duvara sürtüp duruyorsunuz. Benim odam bu, benim duvarım. Hem söylediğiniz yalnız küstahça değil, öte yandan gülünç. Diyorsunuz ki, doğanız sizi benimle böyle konuşmaya zorluyor. Sahi mi? Doğanız mı zorluyor sizi buna? Pek de nazik bir doğanız varmış! Ne var ki, sizin doğanız benim doğamdır; ben size dostça davranıyorsam, sizin de bana başka türlü davranmamanız gerekir."

"Şimdi bu sizinki dostça davranmak mı?"

"Ben daha öncesinden söz ediyorum."

"İleride nasıl davranacağımı biliyor musunuz?"

"Hiçbir şey bildiğim yok."

Ansızın komodine doğru yürüyüp üzerindeki mumu yaktım. O zamanlar ne gaz lambası, ne elektrik vardı odamda. Sonra bir süre masa başında oturdum. Derken bundan da bıkarak pardösümü giydim, kanepenin üzerinden şapkamı alıp mumu söndürdüm. Dışarı çıkarken ayağım bir koltuğun bacağına takıldı.

Merdivenlerde, benimle aynı katta oturan bir kiracıya rastladım. İki basamağı birden işgal etmiş ayakları üzerinde dinlenerek:

"Gene mi sokağa çıkıyorsunuz, sizi çapkın sizi?" diye sordu. "Ne yapayım?" dedim. "Odama bir hayalet geldi."

"Çorbada kıl bulmuş gibi hoşlanmamış bir edayla söylüyorsunuz bunu."

"Siz şaka ediyorsunuz ama, unutmayın, hayalet hayalettir."

"Çok doğru! Peki, ya hayaletlere inanan biri değilsem?" "Sanki ben inanıyor muyum? Ama inanmasam ne çıkar?"

"Pek basit, bir hayalet gerçekten sizi ziyarete geldi mi, korkmazsınız."

"Evet ama, bu ikinci derecede bir korku nihayet. Asıl korku, böyle bir görüntünün nedeninden duyulan korkudur. Bu korku da kalıcıdır. İşte ben de bu korkuyu adeta içimde taşıyorum." O anda sinirimden bütün ceplerimi karıştırmaya başlamıştım.

"Ama siz görüntünün kendisinden korkmadığınıza göre, rahat rahat nedenini araştırabilirsiniz."

"Anlaşılan hayaletlerle konuşmamışsınız hiç. İnsan bunlardan asla açık seçik bir bilgi sağlayamaz. Kem küm edip dururlar, kendi varlıkları konusunda bizden daha çok kuşku içindedirler; bu da, onların çelimsizliği düşünülürse, şaşılacak şey değildir."

"Ama işittiğime göre, yiyecekle beslenip büyütüyorlarmış."

"Bilginize diyecek yok doğrusu. Öyledir, ama bunu yapacak kimse nerede?"

"Neden olmasın? Dişi bir hayaletse örneğin?" dedi komşum ve sıçrayıp bir üst basamağa çıktı.

"Doğru!" diye yanıtladım. "Ama hayaletin dişi olması bile, böyle bir şeyin üstesinden gelinebileceğini göstermez."

Kendimi toparlamıştım. Komşum o anda pek yüksekte bulunuyor, beni görebilmek için sahanlıktaki bir korkuluğun üzerinden sarkması gerekiyordu. "Ancak, bakın!" diye seslendim arkasından. "Yukarı çıkar da benim hayaleti alıp giderseniz, aramızda her şey biter, hem de ölünceye kadar!"

"Hepsi bir şakaydı canım!" dedi komşum ve başını geriye çekti.

"O zaman sorun yok!" dedim. Doğrusu rahat rahat gezmeye gidebilirdim artık. Ama kendimi pek yalnız hissediyordum, en iyisi yukarı çıkıp yatağıma uzandım.

YARGI

F. için

İlkbaharın en güzel zamanı, bir pazar öğle öncesi, genç işadamı Georg Bendemann, hemen yalnızca yükseklik ve renk bakımından birbirinden ayrılıp ırmak boyunca uzun bir dizi oluşturan alçak ve hafif evlerden birinin ilk katındaki odasında oturuyordu. Yurtdışındaki bir çocukluk arkadaşına yazdığı mektubu yeni bitirmişti; oyunsu bir yavaşlıkla mektubu içine koyup zarfı kapadı; sonra dirseğini masaya dayayarak pencereden ırmağa, köprüye ve karşı kıyıdaki hafif yeşil tepelere baktı.

Kendi yurdunda işlerinin gidişinden memnun kalmayan arkadaşının yıllar öncesi düpedüz Rusya'ya kaçıp gittiğini düşündü. Arkadaşı, Petersburg'ta bir mağaza işletiyordu şimdi; başlangıçta pek iyi giden işleri, arkadaşının zamanla seyrekleşen ziyaretlerindeki yakınmalarına bakılırsa, çoktan durgunlaşmıştı. Dolayısıyla arkadaşı yabancı bir ülkede çalışıp kendini boşuna helak ediyordu; acayip çember sakalı, Georg'un daha çocukluk yıllarından aşinası bulunduğu yüzünü pek saklayamıyor, yüzdeki solukluk yavaş yavaş oluşan bir hastalığı haber veriyordu. Kendi söylediğine göre, Petersburg'ta yaşayan soydaşlarıyla doğru dürüst konuşup görüştüğü yoktu, ama kentin yerli aileleriyle de hemen hiç görüşmüyor, kendini ilerisi için kesinlikle bir bekâr yaşamına hazırlıyordu.

Besbelli bir çıkmaza girmiş olup kendisine acınan, ama yardımına koşulamayan böyle birine ne yazılırdı? Yine yurduna dönerek artık burada yaşaması, eski dostluk ilişkilerini tümüyle diriltip canlandırması - ortada bunun için bir engel yoktu nihayet, ayrıca eşin dostun yardımına güvenmesi mi salık verilme-

liydi? Ama bu, ona şimdiye kadarki denemelerinin başarısızlıkla sonuçlandığını, artık uğraşıp didinmeyi bırakarak yurduna dönmesinin zorunluluğunu açıklamaktan, herkesin temelli yurduna dönen kendisini gözlerini belertip şaşkın şaşkın süzmesine ses çıkarmamasını, yalnızca dostlarının işten anladığını, kendisinin ise yerlerinden yurtlarından ayrılmamış başarılı dostlarının sözünden çıkmaması gereken koca bir çocuk sayılacağını söylemek olmayacak mıydı? Ve ne kadar kollanıp gözetilerek söylenirse, arkadaşını o kadar incitmeyecek miydi bu sözler? Hem böyle bir işkenceyi ona reva görmekle ele ne geçecekti? Belki gerçekten yurduna dönmesi bile sağlanamayacaktı, çünkü yurdundaki koşullara bundan böyle akıl erdiremediğini kendi ağzıyla açıklamıştı. Dolayısıyla, arkadaşı tüm çabalara karşın gurbette yaşamını sürdürecek, verilen öğütlere içerleyip dostlarından biraz daha uzaklaşacaktı. Verilen öğütleri tutup, kuşkusuz isteyerek değil de karşılaştığı tatsız olaylar yüzünden buraya yerleşti diyelim, dostlarına bir türlü ayak uyduramayıp dostları olmadan da işin içinden çıkamayarak sonunda bir utanç duygusuna kapılacak ve bu kez yalnız yurdunu değil, dostlarını da gerçekten kaybedecekti; bu durumda eskisi gibi yurtdışında kalması çok daha iyi değil miydi arkadaşının? Bu koşullar altında onun burada işlerini gerçekten yoluna koyabileceği düşünülebilir miydi?

Söz konusu nedenler dikkate alınınca, hiç değilse aradaki mektup bağlantısı sürdürülmek istendi mi, en uzaktaki eşe dosta bile çekinmeden bildirilecek olayları arkadaşından saklamak gerekiyordu. Arkadaşı üç yılı aşkın zamandır yurdunu görmeye gelmemişti ve bunu da pek sudan bir bahaneye başvurup Rusya'daki politik durumun karışıklığıyla açıklamaya çalışmıştı hep; yani politik durum, ona göre küçük bir işadamının en kısa süre için bile ülke dışına çıkmasına izin vermiyordu; ama yüz binlerce Rus yeryüzünde elini kolunu sallaya sallaya dolaşıp durmaktaydı. Öte yandan, bu üç yıl içinde özellikle Georg için pek çok şey değişmişti. Aşağı yukarı iki yıl öncesine rast-

layıp Georg'u bundan böyle babasıyla aynı çatı altında yaşamak zorunda bırakan annesinin ölümünü arkadaşı öğrenmiş olacaktı ki, söz konusu olaya üzülmenin yabancı bir ülkede akıl almaz bir şey sayılmasından başka nedenle açıklanamayacak kuru bir mektup yazıp başsağlığı dilemişti. Georg ise, o gün bugün diğer uğraşlar gibi mağazadaki işe de canla başla sarılmıştı. Annesi hayattayken, belki babası mağazada yalnız kendi dediği olsun istemiş, Georg'u gerçek bir çaba göstermekten alıkoymuştu. Belki de annesinin ölümünden sonra babası, hâlâ mağazada çalışmasına karşın kendini biraz geri planda tutmaya başlamıştı; ama belki - hani hiç de olmayacak şey değildi - mutlu rastlantılar bu konuda hepsinden önemli rol oynamıştı. Kesin bir şey varsa, iş durumu son iki yıl beklenmedik bir gelişme göstermiş, mağazadaki personel sayısının iki katına, üretimin ise beş katına çıkarılması gerekmişti ve olumlu gelişmenin ileride de sürüp gideceği kuşkusuzdu.

Gel gelelim, arkadaşı bu değişiklikten büsbütün habersizdi. Bir vakit, galiba son olarak başsağlığı mektubunda, yurdundan ayrılıp Rusya'ya gelmesi için Georg'u kandırmaya çalışmış, özellikle Georg'un iş alanında Petersburg'ta sağlayacağı olanakları uzun uzadıya sayıp dökmüştü. Arkadaşının bu konuda verdiği rakamlar, Georg'un işinin şimdiki büyüklüğü yanında hiç kalıyordu. Ama Georg, iş hayatındaki başarılarını arkadaşına yazma isteğini asla duymamıştı; şimdi ise, aradan bu kadar zaman geçtikten sonra böyle bir şeyden ona söz açması, tuhaf kaçardı doğrusu.

Böylece Georg, arkadaşına sessiz sakin bir pazar sabahı düşününce insanın aklına dağınık, düzensiz üşüşen önemsiz olayları yazmakla yetinmişti. Bütün arzusu, aradan geçen uzun sürede arkadaşının yurduyla ilgili olarak kafasında oluşturup benimsediği tabloya ilişmemekti. Bir defasında sıradan birinin sıradan bir kızla nişanlanmasını, birbirinden hayli aralıkla kaleme aldığı üç ayrı mektupla üç kez arkadaşına bildirmiş, sonun-

da arkadaşının bu işteki tuhaflıkla ilgilenmesine yol açmıştı ki, hani hiç istemediği bir şeydi bu.

Ancak Georg, bir ay kadar önce varlıklı bir ailenin kızı Frieda Brandenfeld ile nişanlandığını arkadaşına duyurmaktansa, ona böylesi haberler iletmeyi yeğlerdi doğrusu. Nişanlısına sık sık arkadaşından ve onunla mektuplaşmasından söz açıyordu. "Demek bizim düğüne hiç gelmeyecek?" demişti bir ara nişanlısı. "Oysa ben senin bütün arkadaşlarını tanımak hakkımdır sanıyordum." Georg da, "Rahatsız etmek istemiyorum kendisini," diye yanıtlamıştı. "Beni yanlış anlama, belki gelir, hiç değilse ben öyle sanıyorum. Ama gelişi istemeyerek olacak, kendini burada bizlerden kötü durumda hissedecek, belki de beni kıskanacak ve durumdan memnun kalmayıp memnuniyetsizliğini yenebilme gücünden yoksun, tek başına geldiği yere dönecektir. Tek başına! Bunun ne demek olduğunu biliyor musun?" - "Evet, ama bizim evleneceğimizi bir başka yoldan öğrenemez mi sanki?" - "Elbet önleyemem bunu; ancak Rusya'da nasıl bir hayat yaşadığı düşünülürse, böyle bir şey pek mümkün değil." - "Madem onun gibi dostların vardı, benimle hiç nişanlanmayacaktın, Georg!" - "Evet, bunda ikimiz de suçluyuz; ama şimdi de olsa başka türlü davranmazdım doğrusu." Ve derken nişanlısı, Georg'un öpücükleri karşısında hızlı hızlı soluyup, "Ama gücendim doğrusu!" sözlerini ağzından çıkarınca, Georg, arkadaşına her şeyi olduğu gibi yazmayı kaçınılmaz görmüştü. "Ben, böyle biriyim; onun da beni böyle kabul etmesi gerek," diye geçirmişti içinden. "Onunla aramdaki dostluğa şimdikinden daha layık duruma sokamam kendimi."

Ve gerçekten Georg, bu pazar sabahı yazdığı uzun mektupta nişanlanmasını şu sözlerle arkadaşına bildirdi: "En iyi haberi sona sakladım: Froylayn Frieda Brandenfeld adında, sen Rusya'ya gittikten çok sonraları bizim buraya gelip yerleşen, yani senin pek tanıyamayacağın varlıklı bir ailenin kızıyla nişanlanmış bulunuyorum; ilk fırsatta sana nişanlım konusunda daha

geniş bilgi veririm; bugünlük kendimi pek mutlu hissettiğimi öğrenmen ve bundan böyle şahsımda yalnız sıradan bir dost değil, mutlu bir dost bulacak olmandan başka aramızdaki ilişkide hiçbir şeyin değişmediğini öğrenmen yeter. Ayrıca, sana içtenlikle selam yollayıp, çok yakında kendisi de sana mektup yazacak nişanlımın şahsında da yine candan bir dost kazanacaksın ki, bu da bekâr bir kimse için hiç de önemsenmeyecek şey değildir. Biliyorum, seni bizi görmeye gelmekten alıkoyan pek çok neden var; ama benim evlenmem, hiç değilse bir yol bu konudaki engelleri yenebilmem için tam bir fırsat sayılmaz mı? Hani yine sen bilirsin, nasıl uygun görürsen öyle yap."

Elinde bu mektupla Georg, yüzü pencereye dönük, uzun süre masanın başında oturdu. Sokaktan geçerken kendisini selamlayan bir tanıdığa ancak dalgın bir gülümsemeyle karşılık verebildi.

Sonunda mektubu cebine sokup çıktı kapıdan. Küçük bir koridorda karşıya geçerek babasının odasına girdi; aylardır bu odaya ayak atmamış, atmayı da gereksinmemişti, çünkü babasıyla her vakit mağazada görüşüp konuşuyor, öğle yemeğini aynı saatte belli bir lokantada yiyorlardı. Gerçi akşamları herkes dilediği gibi doyuruyordu karnını; ama yemeğin ardından, Georg, arkadaşlarının yanında değilse, ki çokluk onlarla beraber oluyordu, ya da son zamanlardaki gibi nişanlısını görmeye gitmemişse, ortak kullandıkları salonda, her biri kendi gazetesini okuyarak biraz daha vakit geçiriyordu. Georg, bu güneşli öğle yemeği öncesinde bile, babasının yatıp kalktığı odanın ne çok karanlık olduğuna şaştı. Dar avlunun karşısındaki yüksek duvar, demek bu kadar gölge yapıyordu. Babası, rahmetli annesini anımsatan çeşitli yadigârlarla bezenmiş bir köşeye, pencere önüne oturmuş, gözlerindeki bir rahatsızlık nedeniyle elinde yanlamasına tuttuğu gazeteyi okumaya çalışıyor, masanın üzerinde, içinden pek fazla bir şey yenilip içilmemişe benzeyen kahvaltı duruyordu.

"Bak sen, Georg!" diyerek hemen onu karşıladı babası; üzerindeki ağır ropdöşambr yürürken açılıp etekleri ayaklarının çevresinde uçuştu. "Babam hâlâ dev gibi!" diye geçirdi içinden Georg. "Burası da dayanılmayacak kadar karanlık," dedi ardından.

"Karanlık, evet."

"Pencereyi de kapamışsın."

"Böylesi daha hoşuma gidiyor."

Önceki sözlerinin adeta devamıymış gibi, "Dışarısı da hayli sıcak!" dedi Georg ve oturdu.

Babası, masanın üzerinden kahvaltı takımını kaldırıp oracıktaki bir sandığın üzerine koydu.

Yaşlı adamın hareketlerini tam bir dalgınlık içinde izleyen Georg, "Fikrimi değiştirip Petersburg'a nişanlandığımı bildirdim de, sana yalnız bunu söylemek için geldim," dedi. Mektubu cebinden çekip çıkardı biraz, ama sonra yine cebine itti.

"Petersburg'a mı?" diye sordu babası.

"Evet, arkadaşıma," dedi Georg, babasının gözlerini arayarak. "Mağazada bambaşka bir insan şu babam," diye geçirdi içinden. "Burada nasıl da kasılarak oturuyor! Kollarını göğsünün üzerinde nasıl da kavuşturmuş!"

"Evet, arkadaşına," dedi babası, sözcüklerin üzerine basarak.

"Biliyorsun baba. Nişanlandığımı ilkin kendisinden saklamak istedim. Arkadaşımı düşündüğüm için, yoksa başka nedeni yok. Sen de biliyorsun, çok müşkülpesent biridir. Tek başına yaşadığı için pek olacak şey değil, ama başka yoldan da öğrenebilir nişanlandığımı ve kuşkusuz bunu önleyemem; ama şimdiye kadar hep benden öğrenmesin de, demiştim kendi kendime."

"Şimdi ise fikrini değiştirdin demek?" diye sordu babası. Kocaman gazeteyi pencerenin pervazına bıraktı, üzerine de gözlüğünü koydu, gözlüğü eliyle kapadı ardından.

"Evet, şimdi yine düşünüp taşındım. Benim iyi bir arkadaşımsa, dedim, bu mutlu nişanlanma olayından kendisinin de mutluluk duyması gerekir. Dolayısıyla, nişanlandığımı ona bildirmekte duraksamaktan vazgeçtim. Ancak, mektubu kutuya atmadan da sana haber vermek istedim."

"Georg!" dedi babası, dişsiz ağzını yayarak. "Dinle bak! Sen bu işi bana danışmak üzere geldin. Bu, şüphe yok seni yücelten bir davranıştır. Ama şimdi bana gerçeği bütün çıplaklığıyla söylemezsen, bir hiç olmaktan ileri gitmez bu davranışın, hatta o kadarcık bile önem taşımaz. Hani burada yeri olmayan konuları deşmek istemem. Aziz valdemizin ölümünden sonra bazı çirkin şeyler oldu. Bunların da sözünün edileceği zaman gelecek sanırım, hatta belki düşündüğümüzden de çabuk. Mağazada kimi şeyler gözümden kaçıyor, belki benden gizlendikleri yok, doğrusu bunların benden gizlendiklerini asla öne sürmek istemem. Ama yeterince güçlü değilim artık, belleğim zayıflıyor, bütün o bir sürü ayrıntıyı görecek göz kalmadı. Bir kez doğanın akışı böyle; ikincisi, valdemizin ölümü beni senden çok sarstı. Ama şu an madem ki bu işten, mektup işinden konuşuyoruz, rica ederim beni aldatma, Georg! Senin için ufak bir şey nihayet, sözünü etmeye bile değmez; onun için doğruyu söyle bana! Gerçekten Petersburg'ta böyle bir arkadaşın var mı?"

Georg, şaşırmış, ayağa kalktı. "Arkadaşlarımı bir yana bırakalım. Bin arkadaşa değişmem babamı. Biliyor musun, ne düşünüyorum? Sen kendine yeteri kadar bakmıyorsun baba. Oysa yaşlılığın gereğini yerine getirmelisin. Mağazada sensiz yapamam, bunun sanırım çok iyi farkındasın; ancak, baktım ki sağlığını tehdit ediyor, yarından tezi yok mağazayı kapar, bir daha da açmam. Çünkü bu böyle yürümez. Senin için bir başka yaşam biçimi belirlemeliyiz. Ama temelinden başka bir yaşam

biçimi. Burada böyle karanlıkta oturup duruyorsun, oysa salon ne güzel aydınlık. Karnını adamakıllı doyuracaksın; oysa sen kahvaltıdan biraz bir şey alıp bırakıyorsun. Dışarıdaki hava sana çok iyi gelecekken, tutup pencereyi kapıyorsun. Hayır, baba hayır! Gidip doktoru çağıracağım ve o ne derse yapacağız. Odaları da değiştireceğiz; sen öndeki odaya geçeceksin, ben de buraya. Senin için değişen bir şey olmayacak nihayet, buradaki eşyaların tümü yeni odana taşınacak. Ama elbet acelesi yok. Şimdi sen yatağına biraz uzan şöyle bakalım. Mutlaka dinlenmen gerek. Soyunmana ben yardım ederim; göreceksin, elimden gelir. Ama hemen ön odaya geçmek istersen, şimdilik benim yatağa yatıver. Hani pek de akıllıca bir şey olur bu."

Georg, fırça gibi ak saçlı başı göğsünün üzerine düşen babasının hemen yanı başında dikiliyordu.

"Georg!" dedi babası usulcacık, yerinden kımıldamadan.

Georg, hemen babasının yanma diz çöktü; babasının yorgun yüzünde alabildiğine büyümüş gözbebeklerinin göz köşelerinden kendisine doğru çevrildiğini gördü.

"Petersburg'ta arkadaşın yok senin. Sen her zaman şaklabanlık yapıp durdun, bana karşı bile böyle davranmaktan geri kalmadın. Özellikle Petersburg gibi bir yerde nerden arkadaşın olacakmış! Buna hiç inanamam doğrusu."

"Düşünsene baba!" diye yanıtladı Georg. Babasını sandalyeden tutup kaldırdı; pek güçsüz ayakta dikilen babasının üzerinden ropdöşambrını çıkardı. "Neredeyse üç yıl oluyor, arkadaşım bizi ziyarete gelmişti hani. Hâlâ aklımdadır, sen kendisinden pek hoşlanmamıştın. En azından iki kez, o sıra odamda bulunmasına karşın sana hayır demiş, arkadaşımın beni görmeye geldiğini senden gizlemiştim. Senin ondan hoşlanmayışını da nihayet çok iyi anlıyordum, arkadaşımın tuhaf huyları vardır çünkü. Ama ileride onunla yine pek güzel sohbet edip konuşmuştun. Onu dinleyişinden, söylediklerini başınla onay-

layıp kendisine sorular yöneltmenden ne kadar gurur duymuştum! Düşünürsen anımsayacaksın: Rus Devrimi'yle ilgili inanılmaz olaylar anlatmıştı arkadaşım. Örneğin, bir iş gezisinde Kiev'e uğramış da, kentte bir karışıklık varmış, evlerden birinin balkonunda bir rahip görmüş, avcunun içine bıçakla kandan büyük bir haç resmi çizmiş rahip, sonra elini kaldırarak aşağıdaki kalabalığa karşı bir konuşma yapmış. Nitekim sen kendin de bu olayı, sonradan sağda solda anlatıp durmuştun."

Bu arada Georg, babasını yeniden sandalyeye oturtup, onun keten bir külot üzerine giydiği triko pantolonunu ve çoraplarını dikkatle çıkarmayı başarmıştı. Pek de temiz denemeyecek iç çamaşırlarını görünce, babasının bakımında gösterdiği ihmal yüzünden kendi kendine kızdı. Babasının çamaşır değiştirmeleriyle ilgilenmek de, elbet kendisine düşüyordu. Babası için nasıl bir geleceğin söz konusu olacağını henüz nişanlısıyla konuşup görüşerek kesin bir karara bağlamamışlar, çünkü babasının bu evden çıkmayarak eski yaşamını tek başına sürdüreceğini sessiz sedasız önceden kabullenmişlerdi. Ama şimdi tam bir kesinlikle kararını vermişti Georg: İlerideki evlerine babasını da alıp götürecekti. Daha bir dikkatle bakınca, ilerideki evlerinde babasına göstermeyi düşündükleri bakımda geç bile kalmış olabilirlerdi.

Georg, kollarına alıp yatağa taşıdı babasını. Aradaki birkaç adımlık yeri yürürken babasının, kucağında saatinin kösteğiyle oynadığını fark edip fena halde irkildi. Babasım hemen yatıramadı yatağa, saatin kösteğine işte öylesine sımsıkı yapışmıştı.

Ama babası yatar yatmaz, yine her şey düzene girdi. Babası kendi eliyle üzerini örtmüş, sonra da yorganı alıp omuzlarından hayli yukarılara çekmişti. Gözlerini kaldırmış, alttan pek de düşmanca denemeyecek bir bakışla Georg'a bakıyordu.

"Öyle değil mi? Şimdi anımsadın sanırım arkadaşımı?" diye sordu Georg ve babasını cesaretlendiren bir edayla başını salladı.

Ayaklarının yorganla gereği gibi örtülüp örtülmediğine kendisi bakamazmış gibi, "İyice örtüldü mü şimdi üstüm?" diye sordu babası.

"Yatak hoşuna gitti bakıyorum," dedi Georg ve yorganla babasının üstünü daha bir düzgün örtmeye çalıştı.

Bunun üzerine, "İyice örtüldü mü üstüm?" diye sordu babası yeniden; alacağı yanıtı özel bir dikkatle bekler gibiydi.

"Merak etme, örtüldü."

"Hayır, hayır!" diye sesini yükseltti babası. Öyle ki, sorduğu soruyla hayır cevabı birbirini izlemişti adeta. Sonra babası, yorganı büyük bir güçle üzerinden sıyırıp attı. Yorgan havada uçarken, bir an olduğu gibi açıldı. Derken babası, yatakta doğrulup dikildi ayağa. Yalnız bir eliyle hafifçecik tavana tutunmuştu. "Üstümü örtmek istedin, biliyorum hayırsız oğulcuğum, biliyorum; ama henüz örtülmüş değilim. Şu an ne kadar güçsüz olursam olayım, gene de gücüm seninle başa çıkmaya yeter, yeter de artar bile. Pekâlâ tanıyorum arkadaşını. Tam gönlümce bir oğul. Zaten bu yüzden değil mi, bunca yıl arkadaşını da benim gibi aldatıp durdun. Başka neden olacak? Sanıyor musun, onun için gözyaşı dökmedim? Hep bürona kapandın ki, kimse seni rahatsız etmesin, patron meşgul sansın; Rusya'ya yollayacağın asılsız mektupçuklarını rahatçacık yazabilesin! Ama Allah'a şükür, oğlumun gizli niyetlerini başkalarının yardımına gerek kalmadan sezinleyebiliyorum. Babasını alt ettiğine, kıçıyla babasının üzerine oturabileceği, onunsa hiç kımıldayamayacağı gibi babasını alt ettiğine inanır inanmaz, efendi oğlum tutup evlenmeye karar vermiş bulunuyor."

Georg, gözlerini kaldırarak babasının korkunç yüzüne baktı. Babasının şimdi pek iyi tanıdığı Petersburglu arkadaşı, hiç daha bu kadar içini sızlatmamıştı. Kocaman Rusya'da yitip gitmiş görüyordu onu; baştan aşağı yağma edilmiş tamtakır bir mağazanın kapısında dikilirken görüyordu. Raf enkazları, didik di-

dik edilmiş kumaşlar, havagazı lambalarının düşen kolları arasında yıkıldı yıkılacak duruyordu arkadaşı. Niye böyle uzaklara çekip gitmişti sanki?

Babası, "Ama baksana sen bana!" diyerek sürdürdü konuşmasını. Georg, söylenenleri tümüyle anlayabilmek için adeta dalgın, yatağa doğru seğirtti, ancak yarı yolda durakladı.

"Eteklerini kaldırdığı için," diyerek ince bir sesle konuşmaya başladı babası. "Eteklerini kaldırdığı için pis haspa!" Ve bunu göstermek üzere babası geceliğini tutup o kadar yukarı çekti ki, kalçasının üst kısmında savaş yıllarından kalmış bir yara izi açığa çıktı. "Eteklerini işte böyle, böyle ve böyle kaldırdığı için peşinden koştun onun ve üzerinde rahatsız edilmeden zevkini gidermek isteyerek valdemizin hatırasını kirlettin, arkadaşına ihanet ettin ve babanı yerinden kımıldamaması için yatağın içine soktun. Ama baban henüz kımıldayabilir, yoksa kımıldayamaz mı ha?" Babası hiçbir yere tutunmadan ayakta duruyor ve bacaklarını oynatıyordu. Adeta her şeyi bildiğinden gözlerinin içi parıldıyordu.

Georg, odanın bir köşesinde, babasından elden geldiğince uzakta dikiliyordu. Olur ki dolaylı yoldan, arkadan ya da yukarıdan baskına uğrarım diyerek, uzun süre önce her şeyi dikkatle izlemeye karar vermişti. Derken çoktan unuttuğu kararını anımsadı, ama anımsamasıyla yine unutması bir oldu.

"Ancak arkadaşına yine de ihanet edemedin!" diye sesini yükseltti babası ve sağa sola oynattığı işaret parmağıyla sözlerini pekiştirdi. "Ben, burada ona vekâlet ediyordum!"

Ansızın, "Bir komedyen sanki!" diye bağırmaktan kendini alamadı Georg, ama hemen hatasını anladı, ancak iş işten geçtikten sonra - bakışları kaskatı kesilmişti - dilini ısırdı; öyle ki, acıdan adeta yığılıp kalacak oldu.

"Evet! Komedi oynadım tabii! Komedi! İyi dedin. Ama yaşlı babanı avutacak başka ne kalmıştı? Söyle! Ancak cevap verir-

ken, benim henüz hayattaki oğlum olarak yap bunu. Ne kalmıştı bana? Peşinde hain personel, evin arka odasında yaşayan, ta kemiklerinin içine kadar kocamış benim gibi birine ne kalmıştı? Oğlumsa sevincinden bayram yaparak sağa sola seğirtiyor, benim pişirip kotardığım işlere konuyor, zevkinden taklalar atıyor ve şerefli bir insanın sır vermeyen yüzüyle babasının önünden geçip gidiyordu. Sanıyor musun, seni sevmezdim ben? Seni dünyaya getiren ben, seni sevmezdim?"

Şimdi babam yüzükoyun kapaklanacak, diye düşündü Georg. Ya düşer de orası burası kırılıp parçalanırsa! Kırılıp parçalanmak sözcüğü, kafasının içinde keskin bir ıslık gibi öttü.

Babası öne doğru kaykıldı, ama düşmedi. Beklediği gibi, oğlu Georg'un kendisine doğru yaklaştığını görünce yeniden doğruldu.

"Olduğun yerde kal, sana ihtiyacım yok! Sen sanıyorsun ki, benim yanıma gelecek kadar gücün var henüz ve yalnızca sen öyle istediğin için kendini geride tutuyorsun. Sakın yanılmayasın? Senden hâlâ daha güçlüyüm çünkü. Tek başıma olsam, belki önünde gerilemem gerekirdi; ama kendi gücünü de bana verdi annen; arkadaşınla şahane bir işbirliği içindeyiz. Mağazadaki müşterilerin ise şuracıkta, cebimde hepsi."

Babamın geceliğinde bile cepler var, dedi Georg kendi kendine ve bunu açığa vurarak onu herkesin önünde rezil edebileceğini aklından geçirdi, ama ancak bir an düşündü bunu, çünkü ne olsa unutuyordu artık.

"Nişanlının koluna gir de karşıma çık! Bak nasıl onu bir üfleyişte uçuruyorum yanından, hem de nasıl!"

Georg, inanmamış bir yüz takındı. Babası, sözlerinin gerçekliğini vurgular gibi, Georg'un bulunduğu köşeye doğru başını sallamakla yetindi.

"Yanıma gelip de, arkadaşıma nişanlandığımı yazsam mı, yazmasam mı diye sorman, beni ne kadar eğlendirdi bilsen! Onun

her şeyden haberi var, sersem çocuk, her şeyden haberi var onun. Kâğıdı kalemi elimden almayı unuttuğun için, ona her şeyi yazdım. Zaten yıllardır buraya gelmeyişinin nedeni de bu değil mi? Çünkü burada olup bitenleri senden bin kat daha iyi biliyor. Senin yolladığın mektupları okumayıp sol elinde buruştururken, benimkileri okumak üzere sağ eliyle gözlerine yaklaştırıyor."

Kolunu, coşkuyla başının üstünde sallayıp, "Her şeyi senden bin kat daha iyi biliyor o!" diye bağırdı babası.

Babasını alaya almak için, "Yüz bin kat!" dedi Georg, ama bu sözler daha ağzından çıkmaya kalmadan ölümcül bir ciddilik kazandı.

"Yıllardır bu soruyu bana sorasın diye tetikte bekliyordum. Sanıyor musun, başka bir şeye aldırış ettiğim var? Sanıyor musun, gazete okuyorum? Al bak işte!" Ve nasılsa yatağın içine alıp getirdiği bir gazete sayfasını Georg'a doğru fırlattı. Georg'un ismini tümüyle unuttuğu eski bir gazeteydi bu.

"Yetişkin biri olman amma da uzun sürdü! Annen öldü, bu mutlu günü göremedi; arkadaşın Rusya'da helak olup gidiyor, daha üç yıl önce işte öylesine sarı soluk bir benzi vardı. Bana gelince, görüyorsun ne durumdayım. Bunu görecek gözün vardır sanırım."

"Demek pusuda beni kollayıp durdun hep!" diye haykırdı Georg.

Babası, acımaklı ve önemsemez bir edayla, "Sanırım bu bana daha önce söylemek istediğin bir şeydi," diye sürdürdü konuşmasını. "Çünkü hiç yeri değil artık."

Ve ardından sesini yükseltti: "Yani şimdi biliyorsun, senden başka ne vardı! Şimdiye kadar yalnız sen varsın sanıyordun. Doğrusu masum bir çocuktun, ama aslında iblisten farkın yoktu. Onun için, söyleyeceklerime kulak ver: Seni şimdi suda boğularak ölmeye mahkûm ediyorum."

Georg, odadan kovulmuş hissetti kendini: Peşi sıra yatağın üzerine yığılıp kalan babasının çıkardığı sesi kulaklarında taşıyarak odadan dışarı fırladı. Eğik bir yüzey gibi basamaklarından hızla aşağı seğirttiği merdivende, sabah temizliği için yukarı çıkan hizmetçisine tosladı.

Hizmetçi, "Aman Allahım!" diyerek önlüğüyle yüzünü kapadı, ama Georg bir anda uzaklaşmıştı. Derken kapıdan sokağa attı kendini. İçinden bir dürtü, onu yolu geçip suya varmaya zorluyordu. Çok geçmeden açlıktan kıvranan bir kimsenin yiyeceğe sarılması gibi, köprünün korkuluğunu kavradı. Çocukluk yıllarında sporculuğuyla anne ve babasının göğsünü kabartmıştı; korkuluk üzerinden sıçrayıp arkaya geçti. Giderek güçsüzleşen elleri bir türlü korkuluğu koyvermiyordu; suya düşerken çıkaracağı sesi kolaycacık bastıracak bir otobüsün gelmesini bekledi, ardından usulcacık; "Sevgili anneciğim, sevgili babacığım! Her vakit sevdim sizi! " sözleriyle kendini aşağı bıraktı. O anda, köprü üzerinde adeta sonsuz bir trafik vardı.

DEĞİŞİM

I

Bir sabah tedirgin düşlerden uyanan Gregor Samsa, devcileyin bir böceğe dönüşmüş buldu kendini. Bir zırh gibi sertleşmiş sırtının üzerinde yatıyor, başını biraz kaldırınca yay biçiminde katı bölmelere ayrılıp bir kümbet yapmış kahverengi karnını görüyordu; bu karnın tepesinde yorgan, her an kayıp tümüyle yere düşmeye hazır, ancak zar zor tutunabilmekteydi. Vücudunun kalan bölümüne oranla acınacak kadar cılız bir sürü bacakçık, ne yapacaklarını şaşırmış, gözlerinin önünde aralıksız çakıp sönüyordu.

"Bana da ne oldu böyle?" diye düşündü Gregor Samsa. Hayır! Düş falan değildi. Odası, biraz fazla küçük olmasına karşın, tastamam bir insan odasıydı ve enikonu aşinası bulunduğu dört duvar arasında sessiz sakin duruyordu. Ambalajlarından çıkarılmış kumaş örneklerinden bir koleksiyonun yayıldığı masanın üzerine - Samsa bir firmanın pazarlamacılığını yapıyordu - kısa süre önce resimli bir dergiden kesip altın yaldızlı şirin bir çerçeveye geçirdiği bir resim asılmıştı. Başında kürk şapka, boynunda yılan biçimindeki uzun kürk atkıyla dimdik oturmuş bir kadın, kollarının dirsekten aşağı bölümlerinin içinde kaybolduğu ağır bir manşonu yukarı kaldırarak izleyicilere uzatmıştı resimde.

Gregor'un gözü pencereye kaydı; havanın kapalı olduğunu anlayınca - çinko denizlik üzerine düşen yağmur tanelerinin tıpırtısı işitiliyordu - enikonu bir hüzün çöktü üzerine. En iyisi biraz daha uyuyup bütün bu sersemce düşünceleri unutmak, di-

ye geçirdi içinden. Ancak, hiç de gerçekleşecek gibi değildi bu; çünkü sağına yatmaya alışmıştı, oysa şimdiki durumunda sağ tarafına bir türlü dönemiyordu. İstediği kadar güçlü bir hamleyle kendini o tarafa atsın, her defasında sallanıp sallanıp yine arka üstü düşüyordu. Belki yüz kez denedi, havada debelenen bacaklarını görmemek için gözlerini yumdu; ama sonunda böğrüne şimdiye dek asla duymadığı hafif ve künt bir ağrının saplandığını hissedip vazgeçti.

"Hay Allah!" diye düşündü. "Ne zahmetli bir meslek seçmişim kendime. Gün yok ki, yolda olmayayım. Burada, firmadaki asıl işler, gezilerde katlandığım kadar telaş ve tedirginlikle dolu değil. Üstelik bu başbelası yolculuklar; aktarma trenlerini kaçırmamak için çektiğim sıkıntılar, rasgele yenen berbat yemekler, boyuna değişik insanlarla düşüp kalkmalar, asla bir süreklilik, asla bir içtenlik kazanamayan ilişkiler. Şeytan görsün hepsinin yüzünü!" Ansızın yukarıda, karın bölgesinde hafif bir kaşıntı duydu; başını daha iyi kaldırıp bakmak için, sırtüstü sürünerek yavaş yavaş karyolanın ayağına yaklaştı. Kaşınan yeri gördü derken; baştan aşağı küçük ve beyaz noktacıklarla örtülmüştü. Noktacıkların ne olabileceği konusunda karara varamadı, bir ayağıyla söz konusu yeri yoklamak istedi, ama hemen yine vazgeçti; çünkü daha ayağını dokundurur dokundurmaz, bütün vücudunu bir ürperti kaplamıştı.

Sırtüstü kayarak eski durumunu aldı. "Sabah erkenden bu yataktan kalkmalar yok mu?" diye düşündü, "adamı büsbütün serseme çeviriyor. İnsan dediğin uykusunu alacak. Başka pazarlamacılar bir haremdeki kadınlar gibi yaşıyor tıpkı. Örneğin, müşterilerden aldığım siparişleri firmaya iletmek için, kaldığım otele öğle öncesi bir ara döneyim desem, bu beyleri henüz kahvaltı masasının başında görürüm. Ama sen gel de, bizim patronun karşısında böyle davran; hemen kapı dışarı edilirsin. Ama kim bilir, belki kapı dışarı edilmek benim için hepsinden hayırlısı olurdu. Hani anne ve babam olmasa, çoktan bı-

rakmaz değildim bu işi. Patronun önüne geçip dikilir, ne düşündüğümü bütün açıklığıyla yüzüne karşı söylerdim. Diyeceklerimi işitmeyegörsün, kesinlikle düşüp kalırdı yere. Sonra masasının üzerine o ne acayip oturuş öyle, yanında çalıştırdığı kişilerle o ne yüksekten konuşma! Üstelik kulakları ağır işittiğinden, konuştuğu kimse hemen burnunun ucuna kadar kendisine sokulmak zorunda. Ancak yine de umudumu büsbütün yitirmiş değilim. Anne ve babamın firmaya borcunu bir yol ödeyecek parayı biriktirdim mi -ki bu da beş, altı yıl sürer daha -, aklımdan geçirdiğim şeyi kesinlikle gerçekleştireceğim. O zaman görsünlerdi bakalım! Ama yataktan çıkmam gerekiyor şimdi, trenim beşte kalkıyor."

Komodin üzerinde tik tak edip duran saate bir göz attı. "Aman Allah!" diye geçirdi içinden. Saat altı buçuktu ve göstergeler habire ilerleyip durmaktaydı. Hatta altı buçuk da geride kalmıştı şimdi, nerdeyse yediye çeyrek vardı. Yoksa çalmamış mıydı saat? Dörtte çalması için saatin gereği gibi kurulduğu yataktan görülebiliyordu ve çaldığına da hiç kuşku yoktu, iyi ama, odadaki bütün eşyayı zangır zangır titreten zil sesini işitmeyerek uyuyakalmış olabilir miydi? Doğru, rahat bir uyku uyuduğu söylenemezdi; ancak rahatsızlığına karşın deliksiz bir uyku uyumuştu anlaşılan. Peki, şimdi ne yapacaktı? Bir sonraki tren saat yedideydi ve bu trene yetişmek istiyorsa iki ayağının bir pabuca girmesi gerekiyordu. Üstelik kumaş örnekleri henüz ambalajlarına yerleştirilmemişti; ayrıca bir kırıklık, bir halsizlik vardı üzerinde. Hem trene yetişse bile, patronun paylayıcı sözlerini işitmekten kaçınılacak gibi değildi; çünkü mağazadaki yardımcı kuşkusuz beş treninde kendisini beklemiş, gelmediğini görerek durumu çoktan patrona rapor etmişti. Patronun, zekâ denen şeyden nasibini almamış kişiliksiz bir uşağıydı adam. Peki, hastalandığını haber verse? Ama bu da alabildiğine tatsız bir şeydi, kuşku uyandırmaktan öte bir işe yaramayacaktı; çünkü Gregor beş yıldır firmada çalışıyordu ve bu beş yıl içinde bir kez olsun hastalanmamıştı. Kuşkusuz, pat-

ron hemen sigorta doktorunu yanına alıp gelecek, anne ve babasına oğulları Gregor'un tembelliğinden yakınacak, bütün karşı görüş ve itirazları, daha ağızdan çıkar çıkmaz doktoru tanık gösterip geri çevirecekti. Öyle ya, sigorta doktoru için insanların hepsi sapasağlamdı, işten kaçarlardı yalnız. Ama şimdi Gregor'un durumunda böyle düşünmekte pek de haksız mıydı doktor? Gerçekten Gregor, uzun bir uykunun ardından başındaki doğrusu nedensiz sersemlik bir yana, kendini pek iyi, hatta enikonu acıkmış hissediyordu.

Bütün bunları alabildiğine bir çabuklukla kafasından geçirir, ancak doğrulup kalkmaya da bir türlü karar veremezken - tam bu sırada yediye çeyrek kalayı vurmaya başlamıştı saat -, yatağının başucundaki kapının kollanarak tıklatıldığını işitti. "Gregor!" dedi bir ses. Annesiydi. "Saat, yediye çeyrek var. Hani bu sabah yola çıkmıyor muydun?" Annesinin yumuşak sesi. Gregor, cevap verip de kendi sesini işitincc irkildi birden; hiç kuşkusuz eski sesiydi; ama şimdi buna aşağılardan gelip yukarlara çıkması bir türlü önlenemeyen ıslığa benzer acınacak bir ses karışıyor, konuşulan sözleri ancak ilk anda açık seçik bırakıp yankılanmaya başlar başlamaz bunları öylesine bozuyordu ki, işittiklerinin doğruluğuna insan inanamıyordu. Aslında Gregor uzun boylu cevap verecek, her şeyi açıklayacaktı; ama bu durum karşısında, "Evet, evet, teşekkür ederim anne, şimdi kalkıyorum!" demekle yetindi.

Kapı ahşap olduğu için sesindeki değişiklik dışardan galiba fark edilmemişti, çünkü bu sözler üzerine yatışan annesi ayaklarını sürüyerek uzaklaştı. Aradaki kısa konuşma Gregor'un beklendiği gibi davranmayarak işe gitmediğine öbür aile bireylerinin dikkatini çekmişti. Hafiften, ama yumrukla kapıya vurmaya başladı babası:

"Gregor! Gregor!" diye seslendi. "Bir şey mi var, Gregor?" Ve az sonra babasının uyarıcı sesini daha bir pes perdeden yeniden duydu: "Gregor! Gregor!" Öteki kapıdansa kız kardeşinin

usulcacık, "Gregor?" diye sızlandığını işitti. "Rahatsız mısın yoksa, Gregor? Bir şeye ihtiyacın var mı?" Her iki kapıya birden, "Hemen şimdi geliyorum," diye seslendi Gregor ve sözcükleri enikonu bir titizlikle söyleyip, aralarına uzun süreli boşluklar yerleştirerek sesindeki tuhaflığı örtbas etmeye çalıştı. Bunun üzerine gerçekten kahvaltısının başına döndü babası; ama kız kardeşi fısıltıyla konuşmasını sürdürdü: "Gregor! Aç kapıyı, ne olursun, Gregor!" Ancak, kapıyı açmayı aklının ucundan geçirdiği yoktu Gregor'un; tersine bunca gezilerde alıştığı tedbirli davranışından evde bulunduğu zaman bile geceleyin bütün kapıları kilitlemeksizin rahat etmeyişinden ötürü kutladı kendini.

Niyeti ilkin hiç istifini bozmadan serinkanlılıkla yataktan kalkıp giyinmek, kahvaltı yapmak, ancak ondan sonra ilerisini düşünmekti; yatakta düşünüp durmaların kendisini makul bir sonuca ulaştırmayacağını kuşkusuz biliyordu. Şimdiye dek yatakta yatarken sık sık vücudunda herhangi bir nedenin, belki de yatışındaki bir anormalliğin yol açtığı hafif bir sızı hissettiğini, ama bu sızının yataktan kalktığında kuruntudan başka şey olmadığının açığa çıktığını anımsadı. Acaba bugünkü kuruntusu nasıl yavaş yavaş silinip gidecekti, merak ediyordu doğrusu. Sesindeki değişikliğe fena bir üşütmenin, yani pazarlamacılarda görülen bir meslek hastalığının ön belirtisinden başka bir şey gözüyle bakılamayacağından en ufak kuşkusu yoktu. Yorganı üzerinden sıyırıp atmakta hiç güçlük çekmedi; ciğerlerini biraz havayla şişirmek bunun için elvermiş, yorgan kendiliğinden yere düşmüştü. Ama sonrası kolay değildi, geniş bedenli biri oluşu işi daha da zorlaştırıyordu. Doğrulup kalkabilmesi için eller ve kollar gerekliydi; oysa Gregor'da bir sürü bacakçık vardı yalnız ve bu bacakçıklar durmadan birbirinden alabildiğine değişik devinimlerde bulunuyor, bir türlü denetim altında tutulamıyordu. Gregor içlerinden birini bükeyim dese, hemen bu bacak yine kurtulup gergin durum alıyor, söz konusu bacağa istediği devinimi yaptırsa, ötekilerin hepsi alabildiğine

ağrılı bir telaşla adeta başıboş çalışmaya koyuluyordu. Kendi kendine, "Bir kez şu yatakta gereksiz yere yatıp kalmaktan kurtarmalıyım kendimi!" diye söylendi.

İlkin vücudunun ait bölümüyle yataktan çıkmayı düşündü; ama kendisinin henüz gözüyle görüp, en ufak bir bilgi edinemediği bu alt bölümün fazla hantal olduğunu anladı; işte öylesine yavaştı devinimleri. Sonunda, nerdeyse çılgına dönmüş, bütün gücünü toparlayıp hiçbir şeye aldırmayarak kendini ileriye itti; ancak yönünü doğru dürüst belirleyemediğinden, karyolanın ayaklarına şiddetle çarptı gövdesi; duyduğu müthiş acıyla o anda özellikle bu alt bölümün belki de bedeninin en nazik yeri olduğunu anladı.

Bu yüzden, ilkin vücudunun üst bölümüyle yataktan çıkmayı denemek istedi, kollayıp gözeterek başını yatağın kenarına doğru döndürdü, kolayca da başardı bunu; genişlik ve ağırlığına karşın, vücudu sonunda başın dönüşünü izledi. Ama başını yatağın dışına alıp boşlukta tutar tutmaz, böyle bir yol izleyerek ilerlemekten korktu; çünkü kendisini nihayet bu durumda yere bıraktı mı, kafasının yaralanmaması için adeta bir mucize gerekliydi. Oysa şimdi her zamankinden çok aklının başında bulunacağı zamandı; dolayısıyla, en iyisi yine yatakta kalmaktı.

Ama onca zahmetten sonra eskisi gibi yine ahlayıp oflayarak yatakta yatıp bacakçıklarının belki eskisinden de fena birbirleriyle boğuştuğunu görünce ve bu keyfi davranışları düzene sokmak için aklına bir çare gelmeyince, yatakta asla kalamayacağını, yataktan kurtulmak için en ufak bir umut bile bulunsa, bu umut uğrunda her şeyi feda etmesinin en uygun davranış olacağını geçirdi içinden. Öte yandan, elden geldiği kadar serinkanlı düşünüp taşınmaları, umutsuzlukla verilecek kararlara yeğlemek gerektiğini zaman zaman aklına getirmeyi unutmuyordu. Böylesi anlar pek büyük bir dikkatle pencereye dikiyordu gözlerini; ancak, dar sokağın karşı yakasını da bürüyen sisin görünümü, insana pek güven ve neşe sağlayacak gibi de-

ğildi. Saatin yeniden vurması üzerine, "Yedi oldu!" diye söylendi kendi kendine. "Saat yedi oldu, hâlâ bu yoğun sis kalkmadı." Sanki tam bir sessizlik başgösterirse, gerçek ve normal durumun yeniden dönüp geleceği beklentisiyle, kısa bir süre nefes almasını yavaşlatıp kımıldamadan yattı.

Ama sonra, "Saat yediyi çeyrek geceyi vurmadan, her ne pahasına olursa olsun yataktan çıkmalıyım mutlaka," diye düşündü. "Zaten o zamana kadar beni sormak üzere firmadan biri gelecektir, çünkü yediden önce açılır mağaza." Bunun üzerine vücudunu boylu boyunca ve her bir yerini tamamen aynı ölçüde yataktan aşağı sarkıtmaya çalıştı. Kendini yataktan aşağı bıraktı mı, yere düşerken iyice havaya kaldıracağı başı belki bundan hiç zarar görmeyecekti; sırtı sertleşmişe benziyordu; düşmeden dolayı herhalde incinmezdi. Onu en çok kaygılandıran, söz konusu davranışın ister istemez yol açacağı büyük gürültüydü ve gürültü bakarsın bütün kapıların ardında korku değilse bile endişe uyandıracaktı. Ama böyle bir şeyin de göze alınması gerekiyordu.

Gregor, vücudunun bir yarısını yataktan dışarı sarkıtmıştı ki - başvurduğu yeni çare kendini zora koşan bir girişimden çok bir oyundu, bütün yapılması gereken, hamleler halinde yataktan aşağı sarkmaktı -, yardımına bir koşan olsa bu işin ne kadar kolaylaşacağını düşündü. Güçlü kuvvetli iki kişi - babasıyla hizmetçi geldi aklına - tamamen yeterdi bunun için; bütün yapacakları, kollarını bombeli sırtının altına sokarak kendisini yataktan sıyırıp almak, sonra söz konusu yükle yere eğilerek onun döşeme üzerinde yüzüstü dönmesini dikkat ve sabırla beklemekti. Döşeme üzerinde inşallah bir anlam kazanırdı bacakçıkları. Kapılar kilitli olmasa bile, gerçekten bağırıp yardım istemesi doğru muydu? Bunu düşünür düşünmez, tüm çaresizliğine karşın gülümsemeden duramadı.

O anda yataktan sarkmasını gittikçe artırmış, dengesini güç koruyabilecek duruma gelmişti, artık hiç vakit geçirmeden ke-

sinlikle karar vermesi gerekiyordu; çünkü daire kapısının zili çaldığında, yediyi on geceyi gösteriyordu saat. Gregor, "Mağazadan biri gelmiştir!" diye söylendi kendi kendine ve adeta donup kaldı; ama bacakçıkları boşlukta inadına daha hızlı devinmeye başlamıştı. Bir an için her şey sessizliğe gömüldü. Nasılsa saçma bir umuda kapılarak, "Açmıyorlardır kapıyı," diye geçirdi içinden. Ama derken, tabii her zamanki gibi, hizmetçi sert adımlarla yürüyüp kapıyı açtı. Gregor daha, "Günaydın!" sözcüğünü işitir işitmez, gelenin kim olduğunu anladı. Müdür Bey'in kendisiydi. Ne diye sanki işe en ufak bir gecikmede insanın hakkında hemen en kötü kuşkuların beslendiği bir firmada çalışmaya mahkûm edilmişti! Firmada çalışanların hepsinin de hiç ayrıcasız alçak kişiler mi olması gerekiyordu? Bunların arasında şöyle birkaç sabah saatini bile firma yararına geçirmese vicdan azabından deliye dönüp, adeta bir daha yataktan çıkamayacak duruma düşen sadık ve işine bağlı kimseler yok muydu? Aslında böyle bir şey gereksizdi ya, diyelim bir soruşturmada bulunulacaktı, çıraklardan biri yollanıp bu iş ona yaptırılamaz mıydı sanki? İlle Müdür Bey'in kendisi mi çıkıp gelmeli, hiçbir günahı olmayan aile bireylerine kuşku uyandırıcı bu geç kalma işiyle ilgili soruşturmanın ancak Müdür Bey'in zekâsına havale edilebilecek kadar önemli olduğu mu gösterilmeliydi? Gregor, doğru dürüst bir karara varmaktan çok bu gibi düşüncelerin yol açtığı telaşla bütün gücünü toparlayıp yataktan dışarı attı kendini. Yüksek perdeden pat diye bir ses duyuldu. Ama buna gerçek anlamda bir gürültü denemezdi. Düşmenin yol açtığı sesi, hah biraz yumuşatmıştı; sonra, sırtının da sandığından esnek olduğunu gördü Gregor, bu yüzden düşüşü pek dikkati çekmeyen bir ses çıkarmıştı. Ne var ki, yeteri kadar kollayamadığı başı yere vurmuştu, öfke ve acıyla kafasını çevirip halıya sürtmeye başladı.

Müdür Bey'in soldaki yan odadan, "İçerde bir şey düştü," dediğini işitti; günün birinde Müdür Bey'in başına da, bugün kendisininkine benzer bir olay gelemez mi sanki, diye geçirdi için-

den. Doğrusu böyle bir şeyin olabileceğini kabul etmek gerekiyordu. Ama Gregor'un içinden geçirdiği soruyu kabaca cevaplar gibi, o anda bitişik odada Müdür Bey birkaç sert adım atarak rugan çizmelerini gıcırdattı. Sağdaki bitişik odadan ise kız kardeşinin fısıldadığı duyuldu: "Gregor! Müdür Bey geldi." – "Biliyorum," diye cevapladı Gregor; ancak, kız kardeşinin işitebileceği kadar da sesini yükseltmeyi göze alamamıştı.

O anda, "Gregor!" diye babası seslendi soldaki bitişik odadan. "Müdür Bey geldi, Gregor! Senin sabah treniyle neden yola çıkmadığını soruyor. Ne cevap vereceğimizi bilemiyoruz. Hem Müdür Bey bizzat seninle konuşmak istiyor. Aç kapıyı lütfen! Müdür Bey, odadaki dağınıklığı hoş göreceklerdir sanırım." Bu konuşma arasında, "Hayırlı sabahlar, Bay Samsa!" diye nazik seslendi Müdür Bey. Annesi, "Gregor rahatsız galiba," dedi. Babası, hâlâ kapıda konuşup duruyordu. "Rahatsız Gregor," diye ekledi annesi. "İnanın bana Müdür Bey. Yoksa hiç treni kaçırır mıydı! Aklı hep işinde çünkü. Akşamları asla sokağa çıkmıyor, bu yüzden nerdeyse kızdığım bile oluyor kendisine. Şimdi ise sekiz gündür burada; ama her akşam evde kalıp hiçbir yere gitmedi. Masanın başında bizimle oturup sessiz sedasız gazetesini okuyor ya da tren tarifelerini inceliyor. Biraz oyalanmak istedi mi kıl testereyi alıyor eline, çalışmaya koyuluyor. Örneğin, iki, üç gecelik bir çalışmayla küçük bir resimlik oyup çıkardı tahtadan. Hoş bir şey hani, görseniz şaşarsınız, içerde asılı duruyor. Kapıyı açsın, hemen görürsünüz. Şunu da söyleyeyim ki, sizin burada bulunmanızdan mutluluk duyuyorum, Müdür Bey. Biz yalnız olsak, Gregor'a açtıramazdık kapıyı. Öyle inatçıdır ki! Sabahleyin kendisi hayır dedi ama, yine de rahatsız olduğu belli." Bu anda Gregor usulcacık ve düşünceli, "Şimdi geliyorum!" diye seslendi odadan; ama dışardaki konuşmanın tek kelimesini bile kaçırmamak için yerinden kımıldamadı. Müdür Bey'in annesine, "Oğlunuzun bu davranışını açıklayacak başka neden de bulamıyorum zaten hanımefendi!" dediğini işitti. "Öyle ciddi bir şey olmasa bari. Öte yandan,

biz iş adamları, maalesef mi diyeceksiniz artık, Allaha şükür mü, hafif rahatsızlıkları çok vakit işimizi düşünerek düpedüz yadsımak zorundayız." Babası sabırsızlanmıştı, yeniden kapıya vurarak, "Ne diyorsun, Gregor? Müdür Bey içeri girebilir mi artık?" diye sordu. Ama Gregor, "Hayır!" diye cevapladı. Soldaki bitişik odada tatsız bir sessizlik başgöstermişti, sağdaki bitişik odada ise kız kardeşi hıçkırarak ağlamaya başlamıştı.

Ne diye kız kardeşi ötekilerin yanma gitmiyordu sanki? Galiba yataktan yeni kalkmış, giyinmeye hemen hiç vakit bulamamıştı. Peki, ne diye ağlıyordu acaba? Kendisi kalkıp Müdür Bey'in odaya girmesine izin vermediğinden mi? Yoksa firmadaki işini kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya bulunuyordu da, işini kaybedince, patronun eski alacak hesaplarıyla anne ve babasının yakasına yeniden yapışacağından korkuyordu, onun için mi? Ama bunlar şimdilik yersiz tasalardan öte bir şey değildi; Gregor henüz buradaydı ve ailesini bırakıp gitmeyi aklının ucundan geçirdiği yoktu. Şu anda halının üzerinde yatıyordu kuşkusuz ve ne durumda olduğunu bilen biri, kendisinden Müdür Bey'i odaya koyvermesini gerçekten istemeye kalkmazdı. Sonradan uygun bir özürle açıklanabilecek böyle bir kabalıktan ötürü de çalıştığı yerden hemen kapıdışarı edilemezdi. Gregor'a öyle geliyordu ki, kendisini ağlayıp sızlamalar ve ikna yollu sözlerle rahatsız edeceklerine, kendi haline bırakmaları çok daha yerinde olacaktı. Ama işte ne durumda bulunduğuna ilişkin kesin bir şey bilmemeleri, evdekileri böyle davranmaya zorluyor ve davranışlarını bağışlatıyordu.

Bu anda, "Bay Samsa!" diye bağırdı Müdür Bey sesini yükselterek. "Ne oldu, ne var? Odanıza kapanmışsınız, evet veya hayır'dan başka bir cevap çıkmıyor ağzınızdan. Anne ve babanızı yok yere büyük üzüntülere sokuyor, ayrıca, hani söz arasında söylüyorum, işinizi doğrusu görülmedik biçimde savsaklıyorsunuz. Şu an, anne ve babanızla patronunuz adına konuşuyor ve sizden hemen bana kesin bir açıklamada bulunmanızı

önemle rica ediyorum. Hayret doğrusu, hayret! Ben sizi sakin, aklı başında biri bilirdim; oysa şimdi kendinizi durup dururken acayip kaprislere kaptırmış görünüyorsunuz. Patron bu sabah bana işinize böyle geç kalmanızın nedeni sayılabilecek kimi şeyler çıtlatmadı değil; bu yakında size verilmiş alacakları tahsil yetkisiyle ilgili şeyler hani. Ama ben Allah için böyle bir nedenin sözü edilemeyeceği konusunda nerdeyse şerefim üzerine temin ettim kendisini. Ancak, şimdi bu akıl almaz inatçılığınızı görünce, sizi en ufak şekilde savunmak için hiçbir istek duymuyorum. Hem firmadaki yeriniz de öyle pek sağlam sayılmaz. Başlangıçta niyetim sizinle yalnız konuşmak, bunları başka kimse işitmeden size söylemekti. Ne var ki, burada bana boş yere zaman harcattığınızı görünce, neden söyleyeceklerimi sayın anne ve babanız da işitmesin, anlamıyorum. Diyeceğim, son zamanlardaki çalışmanız hiç de memnunluk verici değildi. Doğru; pek verimli çalışmalar için elverişli denebilmekten uzak bir sezondu; ancak hiç iş yapılamayacak kadar da kötü bir sezon yoktur Bay Samsa ve olamaz." Gregor, aklı başından giderek ve telaşından her şeyi unutarak, "Ama Müdür Bey!" diye cevapladı içerden. "Şimdi açıyorum kapıyı. Hafif bir rahatsızlık, o kadar; bir baş dönmesi yataktan kalkmamı engelledi. Şu an henüz yataktayım, ama eski zindeliğime büsbütün yine kavuşmuş hissediyorum kendimi. İşte çıkıyorum yataktan. Birazcık daha sabrediverseniz! Düşündüğüm kadar kolay gerçekleşmeyecek yataktan çıkmam. Ama artık kendimi iyileşmiş hissediyorum. Nasıl da öyle durup dururken insanın üzerine çullanıyor şu hastalık! Dün akşam hiçbir şeyim yoktu; annem ve babam da biliyor ya; ama hayır, dün akşam da üzerimde hafif bir kırıklık hissetmiştim. Halimden de anlaşılıyordu. Ne diye durumu firmaya haber vermedim bilmem. Ama insan hastalığını evde kalmaksızın da atlatabileceğine inanıyor hep. Müdür Bey, anne ve babamı üzmeyin ne olur! Bana yönelttiğiniz suçlamalar için bir neden yok çünkü; sonra, bu konuda şimdiye dek kimse bana bir şey söylemedi. Sanırım, yolladığım son

sipariş listelerini görmemiş olacaksınız. Hem saat sekiz treniyle de yola çıkacağım; birkaç saatlik dinlenme iyi geldi. Burada boşuna vaktinizi kaybetmeyin, Müdür Bey. Birazdan kendim mağazaya geleceğim. Lütfen bunu patrona bildirip, saygılarımı iletin kendisine."

Gregor bütün bunları çabuk çabuk, ne konuştuğunu pek bilmeksizin söylerken, herhalde daha önce yatakta edindiği beceri sayesinde güçlük çekmeden sandığa yaklaşmış ve ona tutunarak doğrulmuştu. Gerçekten kapıyı açacak, gerçekten ortada gözüküp Müdür Bey'le konuşacaktı. Şimdi odadan çıkmasını isteyip duranların, kendisini görünce ne diyeceklerini çok merak ediyordu. Baktı ki korkudan donakaldılar, o zaman artık sorumluluk diye bir şey tanımayacak ve içi rahatlayacaktı. Ama her şeyi serinkanlı karşıladılar mı, kendisi de telaşa kapılmak için bundan böyle ortada bir neden görmeyecek ve elini çabuk tuttu mu saat sekiz trenine yetişebilecekti. İlkin birkaç kez sandığın cilalı pürüzsüz yüzeyinden gerisin geri kaydı aşağı, ama son bir davranışında dimdik doğruldu. Ne denli kıvrandırıcı olursa olsun, karnındaki ağrıları artık umursadığı yoktu. Derken oracıktaki bir sandalyenin arkalığına attı kendini, bacaklarıyla sandalyenin kenarlarına sımsıkı yapıştı. Bu yoldan, vücudu üzerindeki denetimi de ele geçirmişti; hiç sesini çıkarmadan bekledi, çünkü Müdür Bey'in sözlerini bundan böyle işitebiliyordu.

Anne ve babasına, "Bir tek kelime anladınız mı konuştuklarından?" diye sorduğunu işitti Müdür Bey'in. "Bizi aptal yerine koymuyordur sanırım?" – "Daha neler!" diye cevapladı annesi yüksek sesle; ağlamaya başlamıştı. "Belki de ağır hasta yatıyor, Gregor, biz de ona eziyet edip duruyoruz." Sonra, "Grete! Grete!" diye seslendi annesi. Karşıdan, "Efendim anne!" dediği duyuldu kız kardeşinin. Gregor'un odasının aracılığıyla birbirleriyle haberleşiyorlardı. "Hemen doktora koş Grete! Gregor hasta! Çabuk bir doktor alıp gel! Az önce nasıl konuş-

tuğunu duymadın mı?" Annesinin bağırarak konuşmasıyla kıyaslanırsa dikkati çekecek kadar alçak perdeden, "Bir hayvan sesinden kalır yeri yoktu," dedi Müdür Bey. Derken babası, ellerini çırparak holden mutfağa doğru, "Anna! Anna!" diye seslendi. "Durma koş, bir çilingir getir!" Hemen iki kız, eteklikleri hışırdatarak holden seğirtip geçtiler – kız kardeşi nasıl da giyinebilmişti o kadar çabuk - ve hızla kapıyı açıp çıktılar. Kapının arkalarından kapandığını bildiren bir ses işitilmedi; galiba kapı, büyük bir felâkete uğramış evlerdeki gibi açık bırakılmıştı.

Ama Gregor hayli yatışmıştı. Hani sesi, belki kulağı alıştığından, kendisine yeterince açık seçik, hatta eskisinden de açık seçik gelmesine karşın, yine de anlaşılamıyordu konuştukları. Ancak, şimdi, dışardakiler kendisinde anormal bir durumun varlığına inamyor, ona yardıma hazır bulunuyorlardı. Bu yolda ilk önlemler alınırken açığa vurulan umut ve güven rahatlattı Gregor'u. Kendini yine insan toplumu içerisine kabul edilmiş görüyordu ve doğrusu aralarında ayrım yapmaksızın gerek doktor, gerek çilingirden olağanüstü ve şaşırtıcı başarılar beklemeye başladı. Kesin önem taşıyan görüşmelerde bulunmasının zamanı yaklaşıyordu. Bu görüşmeler için sesine elden geldiği kadar netlik kazandırmak üzere bir iki öksürdü, ama bunu pek kısık sesle yapmaya çalıştı; çünkü bakarsın öksürüğünün sesi de insan öksürüğünden başka türlü çıkabilirdi. Ancak, bu konuda kendisi artık bir yargıya varmaktan çekiniyordu. Bitişik odayı tam bir sessizlik kaplamıştı. Belki de anne ve babası Müdür Bey'le masada oturmuş, fısıldaşıp duruyor, belki de hepsi birden kapıya yaslanmış, içeriye kulak kabartıyorlardı.

Gregor, sandalyeyle kendini yavaş yavaş ileriye doğru itti; derken sandalyeden elini çekerek kapıya doğru atıldı, kapıya tutunup doğruldu - bacakçıklarının tabanlarında bir yapışkanlık vardı -, bir an dinlendi burada. Sonra kilit içinde sokulu anahtarı ağzıyla çevirmeye uğraştı. Ne yazık ki doğru dürüst dişleri

yoktu anlaşılan, anahtarı neyle tutacaktı? Ama çeneleri pek güçlüydü ve çenelerinin yardımıyla anahtarı gerçekten yerinden oynattı; bu arada bir yeri incinmişti mutlaka, çünkü ağzından kahverengi bir sıvı anahtar üzerine akıp oradan da yere damlamaya başladı. Bitişik odadan, "İşitiyor musunuz? Anahtarı çevirmeye uğraşıyor," dedi Müdür Bey. Bu söz, Gregor'u enikonu yüreklendirdi. Ama hepsi bağırmalıydı ona. Anne ve babası, hepsi, "Ha gayret, Gregor!" diye bağırmalıydı: "Sakın koyverme! Yüklen kilide, Gregor!" Gösterdiği çabaları evdekilerin merakla izlediği düşüncesiyle bütün gücünü toplayıp çılgınca anahtarı ısırdı. Anahtar döndükçe, o da kilidin çevresinde dolanıp duruyordu. Artık kendisini ayakta tutan ağzıydı yalnızca, gerektiğinde anahtara asılıyor ya da vücudunun tüm ağırlığıyla onu aşağı bastırıyordu. Nihayet çat diye açılan kilidin tiz sesine uykusundan uyandı adeta, rahat bir nefes aldı. "Çilingirsiz başardım işte!" diye söylendi kendi kendine ve kapıyı iyice açmak için başını kola dayadı.

Kapıyı bu tarzda açmak zorunda kalışı, kapının iyice açılmasına karşın Gregor'un henüz ortada görünmemesine yol açmıştı. Tam salona ayak atacakken pat diye sırtüstü yıkılmamak istiyorsa, kapı kanatlarından birinin çevresini pek büyük bir dikkatle usulcacık dolanması gerekiyordu. Kendisi henüz bu zor işle uğraşıp, başka şeye aldıracak vakit bulamazken, Müdür Bey'in birden yüksek sesle, "Oh!" diye bir ses çıkardığını işitti; ses, tıpkı bir rüzgâr uğultusunu andırıyordu. Az sonra da Müdür Bey'in kendisini gördü Gregor. Kapıya oradakilerin hepsinden yakındı Müdür Bey, elini açık ağzına bastırmış, sanki görünmeyen, ama habire üzerine gelen bir güç karşısında yavaş yavaş gerilere çekiliyordu. Müdür Bey'in odada bulunmasına aldırmayan annesi, geceden dağınık ve dimdik saçlarla oracıkta dikiliyordu; Gregor'u görünce, ilkin ellerini kenetleyerek babasına baktı, sonra Gregor'a doğru iki adım atarak, giysisinin çepçevre açılıp yayılan etekleriyle yere yığıldı; yüzü göğsüne düşmüş, adeta bütünüyle ortadan silinip kaybolmuş-

tu. Babası, halinde düşmanca bir ifade, yumruğunu sıktı; Gregor'u gerisin geri sürüp odasından içeri tıkmak ister gibiydi; bir ara güvensiz gözlerle çevresine bakındı, ardından elleriyle gözlerini kapayıp güçlü göğsü sarsıla sarsıla ağlamaya koyuldu.

Bu durumda, salona girmeye kalkmadı Gregor, kapı kanatlarından sımsıkı sürmelenmiş olanına içerden yaslandı; öyle ki ancak yarı vücudu görülebiliyor, bu vücut üzerinde seçilen yana eğik başıyla odadakilere çıldır çıldır bakıyordu. Bu arada ortalık iyiden iyiye aydınlanmış, yolun karşı yakasında uzayıp giden başı sonu bellisiz gri-siyah binanın bir bölümü - bir hastaneydi burası -, cephe kısmını katı bir biçimde oyup geçen düzenli pencereleriyle açığa çıkmıştı. Hâlâ dinmemişti yağmur, ama tek tek görülebilen ve adeta tek tek yukardan aşağı fırlatılan iri damlalar halinde yağıyordu şimdi. Masanın üzerini tabak fincan gibi şeyler doldurmuştu; çünkü babası için kahvaltı günün en önemli yemeğiydi ve bu yemeği bir yandan çeşitli gazeteleri okuyarak saatlerce sürdürürdü. Tam karşı duvarda, Gregor'un askerlik döneminden bir resim asılıydı ve resimde Gregor eli meçinde, tasa ve kaygılardan uzak gülümseyen, duruşu ve üniformasına karşı herkesi saygıya davet eden bir teğmen olarak görülüyordu. Holün kapısı açılmıştı; daire kapısı da açık bulunduğundan, aşağı inen merdivenin baş tarafı seçilebilmekteydi.

"Evet!" dedi Gregor; evde serinkanlılığını yitirmeyen tek kişi kuşkusuz kendisiydi, bunu biliyordu. "Şimdi giyiniyorum. Koleksiyonu toparlayıp yola çıkacağım hemen. Yola çıkmama izin, izin verecek misiniz? Evet, Müdür Bey! Görüyorsunuz dikkafalı değilim; çalışmaktan zevk duyarım. Şu geziler zahmetli bir iş, ama onlarsız da yaşayamam doğrusu. Peki ama, nereye gidiyorsunuz Müdür Bey? Firmaya mı? Firmaya, öyle mi? Burada geçenleri olduğu gibi rapor edecek misiniz? Hani bir an oluyor, insan çalışacak gücü bulamıyor kendinde. Ama böylesi anlar, geçmişte yapılan işleri anımsamak ve ileride, engel

ortadan kalktıktan sonra daha büyük bir şevk ve gayretle işe sarılmayı düşünmek için biçilmiş kaftandır. Nihayet Sayın Patron'a çok şey borçluyum, siz de pek iyi biliyorsunuz bunu. Öte yandan, anne ve babamla kız kardeşimin geçim yükü de benim omuzlarımda. Şu anda durumum nazik, ama çalışıp bu durumdan yine kendimi sıyıracağım. Güç bir iş, bari siz daha da güçleştirmeyin. Mağazada benim tarafımı tutun. Pazarlamacıları sevmezler, biliyorum. Tonla para kazanır, gel keyfim gel yaşarlar diye düşünürler. Bu önyargıyı daha bir dikkatle düşünüp gözden geçirmek için özel bir neden de bulunmaz. Ama siz Müdür Bey, siz öbür personelden daha derli toplu görebilirsiniz durumu. Hani tamamen söz aramızda, Sayın Patron'un kendisinden bile daha derli toplu görebilirsiniz. Çünkü Patron bir iş adamı olduğundan, vereceği yargılarda kolay etki altında kalıp hizmetinde çalıştırdığı bir memurun aleyhinde bir tavır takınabilir örneğin. Siz de çok iyi biliyorsunuz ki, yılın hemen bütününü mağaza dışında geçiren bir pazarlamacı dedikodulara, rastlantılara ve nedensiz şikâyetlere kolayca kurban gidebilir, bunlara karşı asla savunamaz kendini, çünkü çokluk bunlardan haberi olmaz; olsa da, ancak bir geziyi bitkin sona erdirip firmaya döndüğü ve nedenleri artık bir türlü kestirilemeyen kötü sonuçlarını kendi üzerinde hissettiği zaman olur. Müdür Bey, gitmeyin böyle rica ederim. Bana birazcık hak verdiğinizi gösteren bir tek söz söyleyin hiç değilse."

Ama Müdür Bey daha Gregor'un ilk sözleri üzerine arkasına dönmüştü, yalnızca titreyen omuzları üzerinden dudaklarını iyice aralayarak Gregor'a bakıyordu; Gregor konuşurken bir an bile boş durmamış, ondan gözünü ayırmaksızın kapıya doğru sokulmuş, ama salondan çıkmasını önleyen gizli bir yasak varmış gibi bunu pek ağırdan yapmıştı. Derken hole geldi; ayağını birden salondan çekip alışına bakılırsa, öyle sanılabilirdi ki, sanki ateş üzerine basmıştı. Ama holde sağ elini uzatabildiği kadar ileriye, merdivene doğru uzattı; orada kendisini tanrısal bir kurtuluş bekliyordu adeta.

Gregor, mağazadaki konumunun iyice sarsılmasını istemiyorsa, Müdür Bey'in böyle bir ruh durumu içinde çekip gitmesine asla izin vermemesi gerektiğini seziyordu. Anne ve babası bu gibi şeyleri doğru dürüst kavrayabilecek yetenekten yoksundu; bunca yıl içinde firmadaki işini Gregor'un ömür boyu elinde tutacağı kanısını edinmiş ve şu anda kendilerini üzüntüye öylesine kaptırmışlardı ki, birazcık olsun ileriyi görecek durumda değillerdi. Müdür Bey'in alıkonulması, yatıştırılması, ikna edilmesi ve nihayet gönlünün kazanılması gerekiyor, Gregor'la ailesinin geleceği buna bakıyordu. Keşke kız kardeşi şimdi salonda bulunsaydı! Zeki bir kızdı hani; daha Gregor sırtüstü rahat rahat yatarken o ağlamıştı. Ve Müdür Bey'in, kadınlara düşkün bu adamın kız kardeşine karşı dayanamayıp onun dediğini yapacağı kuşkusuzdu. Şimdi kız kardeşi olsa dairenin kapısını kapar ve holde konuşacağı sözlerle Müdür Bey'i korkularından kurtarırdı. Gel gelelim kız kardeşi evde değildi, dolayısıyla Gregor'un kendisi harekete geçmek zorundaydı. Şu anda üstesinden gelebileceği devinimlerin neler olduğunu henüz bilmiyordu; bunu umursamaksızın, ayrıca demin konuştuklarının yine yanlış anlaşılabileceğini, belki de yanlış anlaşıldığını düşünmeksizin kapı kanadından ayrıldı; aradaki boşluktan vücudunu ite kaka geçirmeye çalıştı. O sırada holün korkuluğuna iki eliyle gülünç denecek biçimde yapışan Müdür Bey'in yanına gidecekti. Ama hemen tutunacak bir yer arayarak, ufak bir çığlıkla bir sürü bacakçığın üzerine yığılıp kaldı. O saat, bu sabah ilk kez vücudunda bir rahatlık duydu; bacakçıkları sağlam bir zemine kavuşmuştu. Bacakçıklarına tamamen söz geçirebildiğini görerek sevindi; hatta istediği yere kendisini taşıyıp götürmek için çaba bile harcıyorlardı. Artık tüm rahatsızlığının sona ermek üzere olduğuna inanmaya başladı Gregor. Başka türlü hareket edemediğinden sağa sola sallanıyor, annesine hiç de uzak bulunmayan bir yerde, tam onun karşısında döşeme üzerinde yatıyordu ki, tamamen kendi içine gömülmüşe benzeyen annesi birden fırlayıp ayağa kalktı, kollarını iyice ileriye

uzatıp parmaklarını gererek, "İmdat! Aman Yarabbi! İmdat!" diye bağırmaya koyuldu. Gregor'u daha iyi görmek ister gibi başını yana eğmişti; ama derken, buna karşıt bir davranışla geri geri seğirtmek gibi bir saçmalığa kalkıştı; arkasında kurulu kahvaltı masasının bulunduğunu unutmuştu; masanın yanına gelir gelmez, adeta dalgınlığından hemen üzerine oturuverdi; yanı başında devrilen kocaman kahvedenlikten kahvenin sel gibi aktığını fark etmemişe benziyordu.

Gregor, annesine bakarak, "Anne! Anne!" diye seslendi usulca, Müdür Bey bir an için tamamen aklından çıkmıştı; ama akan kahveyi görünce çeneleriyle birkaç kez boşluğa doğru hamle yapmadan duramadı. Bunun üzerine yeniden bağırmaya başladı annesi; masayı bırakıp kaçtı, karşıdan seğirtip gelen babasının kollarına bıraktı kendini. Ama Gregor'un o anda anne ve babasına ayıracak vakti yoktu; merdivenden inmeye koyulan Müdür Bey, çenesini korkuluğun üzerine dayayarak son bir kez dönüp arkasına baktı. Müdür Bey'e yetişmek isteyen Gregor, ileriye atıldı hemen. Müdür Bey anlaşılan bir şeyler sezinlemiş olacaktı ki, birkaç basamağı birden inmeye başladı. "Vay canına!" diye haykırdı evden çıkıp gitmek üzereyken ve ses bütün merdivenlerde yankılandı. Ne yazık ki, Müdür Bey'in gidişi şimdiye dek serinkanlılığını pek yitirmemiş babasını da hayli şaşırtmışa benziyordu; çünkü Müdür Bey'in arkasından koşması ya da hiç değilse Gregor'u onun peşine düşmekten alıkoymaması gerekirken, sağ eliyle Müdür Bey'in şapka ve pardösüsüyle bir sandalye üzerinde bıraktığı bastonunu kapıp sol eliyle masadan büyük bir gazete aldı, ayaklarını yere vurup baston ve gazeteyi havada sallayarak Gregor'u odasından içeri tıkmaya çalıştı. Gregor'un yalvarıp yakarmalarının hiçbiri para etmedi ve hiçbiri de anlaşılmadı. Gregor başını istediği kadar süklüm püklüm döndürsün, babası ayaklarıyla giderek daha hoyrat yeri dövüyordu. Karşıda annesi serin havaya aldırmayarak bir pencere açıp dışarı sarktı, pencereden hayli ilerde tuttuğu yüzünü ellerine gömdü. Bunun sonucu ola-

rak sokakla merdiven arasında güçlü bir hava akımı başgösterdi, perdeler uçuşmaya, masa üzerindeki gazeteler hışırdayıp gazete yapraklarından kimisi esintiyle yerde sürüklenmeye başladı. Babası aman vermeksizin Gregor'u sıkıştırıyor, bu arada vahşi bir insan gibi sesler çıkarıyordu. Ne var ki, geri geri gitme konusunda Gregor'un hiç egzersizi yoktu ve gerçekten pek yavaş yürüyordu bu iş. Gregor bir arkasına dönebilse, o saat odasında alabilirdi soluğu; ama fazla zaman isteyen dönme girişimiyle babasını sabırsızlandırmadan çekiniyordu; üstelik her an babasının elindeki bastondan sırtına ya da başına öldürücü bir darbenin inmesi işten değildi. Ancak, sonunda Gregor için başka yapacak şey kalmadı; çünkü geri geri giderken gidiş yönünü bile koruyamadığını dehşetle fark etmişti. Dolayısıyla, bir yandan göz ucuyla sürekli babasına bakarak elden geldiğince hızlı, ama gerçekte pek yavaş, dönme eylemine girişti. Herhalde babası iyi niyetini sezmişti ki, dönüş sırasında Gregor'a ilişmedi, tersine bastonunun ucuyla uzaktan onun bu girişimini yönetmeye çalıştı. Ne olurdu sanki, babası ağzından o katlanılmaz ıslık seslerini çıkarmasaydı! Bu sesler, Gregor'un aklını başından alıyordu. Nerdeyse tamamen arkasına dönmüştü ki, kulakları boyuna ıslık seslerinde, şaşırarak yine biraz gerisin geri çark etti. Ama sonunda çok şükür başıyla kapının önüne geldi, gövdesinin kapıdan kolay geçemeyecek kadar geniş olduğunu gördü, içinde bulunduğu ruh durumundan ötürü, kapının öbür kanadını da açıp Gregor'a geçebileceği gibi bir yer sağlamak hiç aklına gelmedi babasının; düşündüğü tek şey varsa, Gregor'u bir an önce odasına tıkmaktı. Gregor'un doğrulup kalkarak, kapıdan geçmek için gerekli uzun boylu hazırlıklara girişmesine de asla izin verecek gibi görünmüyor, kendine özgü bir takım sesler çıkararak, sanki önünde hiçbir engel yokmuşçasına onu ileri doğru sürüp götürmeye uğraşıyordu; Gregor'un peşinden gelen ses, bundan böyle hiç de bir tek babanın sesi gibi çıkmamaktaydı. Ve gerçekten, işin şakaya gelir yanı kalmamıştı artık. Gregor, ne olursa olsun, ıkına sıkına kapıdan

geçmeye çalıştı, vücudunun bir yanı yukarı kalkmıştı, sürtünmekten böğürlerinden biri baştan aşağı yara bere içinde kalmıştı, beyaz kapıda iğrenç lekeler bırakıyordu. Olduğu yere çivilenip kalan Gregor tek başına kıpırdayacak gücü bulamıyor, bir tarafındaki bacakçıklar boşlukta habire çırpınırken, yere bastırılmış öbür taraftakiler sızlayıp duruyordu. Ansızın babası arkadan, Gregor'u gerçekten esenliğe kavuşturan bir tekme savurdu. Bunun üzerine havada uçtu Gregor; orası burası şiddetle kanayarak soluğu odanın hayli içerlerinde aldı. Derken bastonla itilerek kapatıldı kapı ve sonunda ortalık yatıştı.

II

Ancak akşamın alacakaranlığında baygınlığa benzer derin uykusundan uyandı Gregor. Kuşkusuz dışarıdan gelen gürültü olmadan da az sonra uyanacaktı, çünkü kendisini yeterince dinlenmiş ve uykusunu almış hissediyordu; ama öyle sanıyordu ki, hemen belirip kaybolan bir ayak sesi ve hole açılan kapının sakınarak kapatılması onu uyandırmıştı. Sokaktaki elektrik fenerlerinin ışığı yer yer odanın tavanına ve mobilyaların üst kısımlarına vurmuştu; ama aşağısı, Gregor'un bulunduğu yer karanlıktı. Gregor, ancak şimdi değerini anladığı duyargalarıyla, henüz beceriksiz ve sağı solu yoklayarak, ağır ağır kapıya doğru sürüklendi; kapının ardında neler olup bittiğini görmek istiyordu. Sol tarafı tatsız bir gerilim içinde bir tek uzun yaradan oluşuyordu sanki; iki dizi bacak üzerinde, hayli topallayarak yürümesi gerekiyordu. Üstelik bacakçıklarından biri, öğleden önceki olaylarda ağır bir yara almıştı - hani bir tek bacağının yaralanması mucizeydi - ve bu bacakçık cansız sürüklenip arkadan geliyordu.

Gregor ancak kapıya varınca, kendisini oraya çeken şeyin ne olduğunu anladı; bir yiyecek kokusuydu bu; küçük kapının eşiğinde süt dolu bir kâse duruyor, sütün içinde ufak ufak doğranmış francala parçaları yüzüyordu. Nerdeyse sevincinden güle-

cekti Gregor, çünkü sabahkine kıyasla açlığı daha da büyümüştü; hemen başını kâseye daldırdı, başı neredeyse gözlerinin üstüne kadar sütün içerisine gömüldü. Ama çok geçmeden, düş kırıklığına uğramış, kendini geriye çekti; hani yalnızca o incinmiş sol böğründen ötürü bir şey yemekte güçlük çektiği için yapmamıştı bunu - ancak bütün vücuduyla sesli sesli soluyarak yemek yiyebiliyordu -, genellikle en sevdiği yiyecek sayılıp kız kardeşinin kuşkusuz bu yüzden odasına getirip koyduğu sütün hiç tadına varamamıştı; hatta nerdeyse tiksinerek kâseden çevirdi yüzünü, geri dönüp sürüne sürüne odanın ortasına geldi.

Gregor'un kapı aralığından gördüğüne göre, salonda gaz lambası yakılmıştı; ama her vakit günün bu saatinde babası, ikindi üzeri çıkan gazeteyi annesine ve bazen de kız kardeşine yüksek sesle okurken, şimdi ses seda işitilmiyordu. Belki kız kardeşinin her vakit anlattığı ve kendisine yazdığı mektuplarda sözünü ettiği bu gazete okumaların arkası kesilmişti. Ama ev kuşkusuz boş değildi, öyleyken enikonu bir sessizliğe gömülmüştü. "Şu bizim aile ne sakin bir hayat yaşıyor," diye söylendi Gregor kendi kendine gözlerini dikip önü sıra karanlığa bakıp dururken, anne ve babasıyla kız kardeşine, böyle güzelim bir evde böyle bir hayat yaşama olanağını sağlayabildiğinden ötürü büyük bir gurur duydu. Ama ya şimdi bütün bu huzur, bu rahatlık, bu memnun yaşayıp gitmeler hazin bir şekilde sona ererse? Derken böylesi düşüncelerle oyalanmayı bırakarak biraz hareket etmeyi uygun gördü, odada aşağı yukarı gezinmeye başladı.

Uzun akşam süresince bir kez yan kapılardan biri, bir kez de öbürü hafifçe aralanıp, sonra hemen kapatıldı; herhalde biri içeri girmek gereksinimini duymuş, ancak daha sonra düşüncesini değiştirmişti. Gregor, salon kapısının hemen yanma gelip durdu; odaya girmekten çekinen ziyaretçinin ne yapıp yapıp içeri girmesini sağlamak ya da hiç değilse kim olduğunu öğrenmek istiyordu. Ne var ki, kapı bir daha açılmadı ve Gregor da

boş yere bekledi. Sabahleyin kapılar kilitliyken yanına gelmek istemişti herkes; oysa şimdi kendisi bir kapıyı açmış, öbür kapılar da galiba gündüz açılmışken hiç kimse yanına uğramıyordu; üstelik anahtarlar da şimdi dışardan kilide sokulu durmaktaydı.

Ancak gece geç vakit salondaki ışık söndürüldü, anne ve babasıyla kız kardeşinin bu vakte kadar uyanık beklediklerini anlamak güç değildi; çünkü Gregor'un çok iyi işittiğine göre, her üçü de şimdi parmak uçlarına basarak salondan uzaklaşıyordu. Artık sabaha kadar kimse Gregor'un yanına uğramayacak demekti, yani artık bol zamanı vardı Gregor'un, bundan sonraki yaşamına nasıl bir çekidüzen vermesi gerektiğini kimse tarafından rahatsız edilmeksizin düşünüp kararlaştırabilirdi. Ama zemini üzerinde yamyassı bir durumda yattığı yüksek tavanlı geniş oda onu ürkütüyor, bu ürküntünün nedenini de bir türlü kestiremiyordu; çünkü beş yıldan beri yatıp kalktığı kendi odasıydı burası. Yarı bilinçli bir dönüşle, öte yandan hafif bir utanç duygusuyla seğirtip kanepenin altına girdi; sırtının biraz sıkışmasına ve başını yukarı kaldıramamasına karşın, o saat kendini pek rahat hissetti burada; üzüldüğü bir şey varsa, fazla geniş bedenini tümüyle kanepe altına yerleştirememesiydi.

Bütün gece kanepenin altında kaldı; biraz yarı uykuda geçirdi zamanı, açlığın etkisiyle ikide bir korkuyla sıçrayıp uyandı; biraz da kaygı ve belirsiz umutlara kaptırdı kendini; ama bütün bunlar şimdilik serinkanlı davranması, sabretmesi ve ailesini alabildiğine kollayıp, içerisinde bulunduğu durumda istemeyerek yol açtığı üzüntüleri onlar için katlanılır kılmak gerektiğini gösteriyordu. Daha sabahın erken saatinde, aldığı yeni kararların gücünü sınama fırsatını buldu; çünkü hol tarafından gelen kız kardeşi, nerdeyse tamamen giyinik, kapıyı açıp bir göz attı içeri. İlk anda Gregor'u bulamadı, ama derken onu kanepe altında ele geçirince - Hay Allah, bir yerde olacaktı şu Gregor, odadan uçup gitmemişti ya - öylesine korktu ki, kendini topar-

lamaya fırsat bulamadan, dışardan vurup kapadı kapıyı. Ama sonra böyle yaptığına pişmanlık "duymuş" gibi kapıyı hemen yine açtı. Sanki odada bir ağır hasta, hatta yabancı biri varmış gibi parmak uçlarına basarak içeri girdi. Gregor başını ancak kanepenin kenarına kadar uzatmış, kız kardeşini izliyordu. Acaba kız kardeşi süte el sürmediğini ve bunu da asla aç olmadığı için yapmadığını anlayacak mıydı? Kendisine daha uygun bir başka yiyecek getirecek miydi sonra? Doğrusu kanepenin altından fırlayıp çıkarak kız kardeşinin ayaklarına kapanmak ve ondan yiyebileceği iyi şeyler getirmesini rica etmek için alabildiğine güçlü bir istek duyuyordu; ancak kız kardeşi kendiliğinden böyle davranmadı mı, onun dikkatini bu nokta üzerine çekmektense açlıktan ölürdü, daha iyi. Ama kız kardeşi bir anda süt kâsesini görerek hayrete kapılmıştı; dolu duruyordu kâse, yalnızca birazcık süt dört bir yanından yere dökülmüştü. Kız kardeşi elleriyle değil de, bir bezle tutarak kâseyi yerden kaldırdı ve alıp dışarı çıkardı. Gregor süt yerine kız kardeşinin ne getireceğini enikonu merak ediyor, kafasından bununla ilgili çeşitli düşünceler geçiriyordu. Ama kız kardeşinin o iyi yürekliliğiyle yaptığı şeyi dünyada önceden sezinleyemezdi; kendisinin neden hoşlandığını anlamak için bir sürü yiyeceği eski bir gazetenin üzerine yayarak alıp gelmişti kız kardeşi; pişeli hayli zaman olup yarı kokuşmuş sebze, donmuş beyaz bir salçanın ortasında akşam yemeğinden kalmış kemikler, biraz çekirdeksiz üzüm ve badem, Gregor'un iki gün önce yenilecek gibi olmadığını söylediği bir peynir, bir parça yavan ekmek, üzerine yağ sürülmüş bir dilim ekmek, sonra yine yağ sürülüp tuz ekilmiş ikinci bir dilim ekmek. Hepsinin yanma da, galiba bundan böyle kesinlikle Gregor'a ayrılmış su dolu bir çanak konmuştu. Kendisi varken yemeğe el sürmeyeceğini bilen kız kardeşi incelik göstererek hemen odadan çıkıp gitmiş, hatta dilediği gibi rahat hareket edebileceğini Gregor'a sezdirmek üzere anahtarı çevirip kapıyı kilitlemişti. Yemek söz konusu olunca, titremeye başlamıştı Gregor'un bacakçıkları. Hem vü-

cudundaki yaralar da tamamen iyileşmişe benziyordu. Döşemenin üzerinde hareket etmesini engelleyen bir şey hissetmiyordu artık; buna hayret etti ve bir aydan fazla zaman önce parmağını birazcık kesmesine karşın, bu yaranın önceki güne kadar kendisine acı çektirdiğini düşündü. "Yoksa kabalaşıp duygusuzlaştım mı eskisine göre?" diye geçirdi içinden. Bütün yiyecekler arasında peynire karşı o saat şiddetli bir istek duydu, hırsla peyniri emmeye başladı. Çabuk çabuk, keyfinden gözleri yaşararak peyniri, sebzeyi ve salçayı birbiri ardından yiyip yuttu. Gel gelelim, taze yiyeceklerin tadını alamadı pek, kokularına bile katlanamadı; hatta yiyeceği şeyleri seçip seçip biraz uzağa taşıdı bunlardan. Kız kardeşi tekrar saklanıp gizlenmesi için bir işaret olarak usulca anahtarı çevirdiğinde, Gregor çoktan yiyeceğini yemiş, tembel tembel olduğu yerde yatıyordu. Anahtar sesi üzerine, nerdeyse uyuklar durumuna karşın korkuyla fırladı ve seğirtip yine kanepenin altına girdi. Ama yalnızca kız kardeşinin odada bulunduğu kısa süre için bile kanepenin altında kalmak büyük bir çabayı gerektiriyordu, çünkü çok yemekten karnı biraz şişmişti, kanepenin altındaki daracık yerde güç bela soluk alıyordu. Küçük çapta boğulma nöbetleri geçirerek, biraz dışarı fırlamış gözlerle kız kardeşini izledi; kız kardeşi, hiçbir şeyden habersiz, yalnız kalıntıları değil, Gregor'un asla elini sürmediği yiyecekleri de, sanki bundan böyle bir işe yaramayacaklarmış gibi, süpürgeyle bir araya topladı ilkin, sonra hepsini acele bir kovanın içerisine boşalttı, bir tahta kapakla ağzını kapadığı kovayı alıp dışarı götürdü. Kız kardeşi arkasına döner dönmez, Gregor kanepenin altından çıktı, uzanıp gerindi ve yellendi.

Bundan böyle her gün bu şekilde yemeğini yedi Gregor; bir öğün sabahleyin, anne ve babasıyla hizmetçi henüz uyurken; ikinci öğün genel öğle yemeğinden sonra; çünkü öğle yemeği yenir yenmez anne ve babası kısa bir süre kestiriyor, hizmetçi ise kız kardeşi tarafından bir şey alıp gelmesi için çarşıya yollanıyordu. Onların da Gregor'un açlıktan ölmesini istedikleri

yoktu elbet. Ama belki Gregor'un yemek sorununa ilişkin kulaktan işittiklerinden öte bilgi sahibi olmaları katlanamayacakları bir şeydi; ama belki kız kardeşi küçük de olsa bir üzüntüden esirgemek istiyordu kendilerini; çünkü Allah biliyor ya, zaten yeterince acı çekiyorlardı.

O ilk günün öğle öncesi, doktorla çilingirin ne gibi bir bahaneye başvurulup evden yine uzaklaştırıldığını Gregor bir türlü öğrenemedi; çünkü kendini anlayamadıklarından, onun da başkalarını anlayabileceğini, kız kardeşi de aralarında olmak üzere hiç kimse düşünmüyordu. Dolayısıyla, kız kardeşi odasındayken, yer yer göğüs geçirip ermişlere yakarışlarını işitmekle yetinmesi gerekiyordu Gregor'un. Ancak ilerde, kız kardeşi duruma biraz alışınca – tam bir alışma elbet asla söz konusu olamazdı - arada bir tatlı bir söz çalınmaya başladı kulağına. Örneğin, getirilen yemekler arasında şöyle adamakıllı bir temizliğe girişti mi, "Yemeği beğenmiş bugün anlaşılan," diyordu kız kardeşi. Giderek seyrekleştiği görülen karşıt durumlarda ise, adeta üzülmüş şöyle söylüyordu: "Gene hiç el sürmeden bırakmış hepsini."

Gregor, olup biten yeni olayları doğrudan haber alamıyorsa da, bitişik odalara kulak kabartarak kimi şeyler öğrenebiliyordu. Bitişik odaların birinde bir ses işitmesin, hemen seğirtip kapıya yapıştırıyordu bütün vücudunu. Özellikle ilk zamanlar evde üstü kapalı da olsa, kendisini ilgilendirmeyen hiçbir konuşma yapılmıyordu. İlk gün boyunca bütün yemeklerde, bundan böyle ailenin nasıl davranması gerektiği konusu görüşülmüştü; ama yemek dışındaki zamanlarda yine aynı şey üzerinde konuşuyorlardı, çünkü anlaşılan kimse Gregor'la yalnız kalmaya yanaşmadığından ve ev de asla boş bırakılmak istenmediğinden, her vakit aile bireylerinden en az ikisi evde bulunuyordu. Ayrıca, hizmetçi daha ilk gün - olup bitenlerden neyi ve ne kadarını bildiği pek belli değildi - hemen işi bırakmasına müsaade etmesini ayaklarına kapanarak annesinden rica etmiş ve bir

çeyrek saat sonra veda edip giderken, kendisine karşı alabildiğine büyük bir lütuf gösterilmiş gibi söz konusu müsaadeye gözünde yaşlar akarak teşekkürde bulunmuş, kimseye olay konusunda bir şey çıtlatmayacağına kendiliğinden yemini billah etmişti.

Bu durumda kız kardeşi annesiyle beraber yemeği pişirme ödevini de üstlenmişti; ancak pek zahmetli bir iş değildi bu; çünkü evde hemen hiçbir şey yendiği yoktu. Boyuna Gregor evdekilerin birbirlerini boş yere yemeğe buyur ettiğini işitiyor, ama kimsenin de karşıdakinden, "Teşekkür ederim, yedim yiyeceğim kadar," ya da benzeri sözlerden başka bir cevap alamadığını görüyordu. Hatta belki bir şey içildiği de yoktu evde. İkide bir kız kardeşi babasına bira isteyip istemediğini soruyor, birayı kendisi alıp gelmek için can atıyor, ama babasının sustuğunu görünce, onun bu konudaki duraksamasını gidermek için kapıcının karısını da bira almaya yollayabileceğini söylüyordu. Ama derken babasının ağzından kesin bir hayır sözcüğü çıkınca, artık biranın lafı edilmez oluyordu.

Daha ilk gün babası, ailenin elindeki maddi olanakları hem annesi, hem de kız kardeşine bir bir açıklamıştı. Babası sık sık masadan kalkıyor, beş yıl önceki işinde uğradığı iflastan kurtarılmış Wertheim marka kasayı açarak bir belgeyi ya da bir not defterini alıp geliyordu. Babasının şifreli kilidi açışını ve aradığını içinden alıp kasayı yeniden kapayışını işitiyordu Gregor. Babasının yaptığı açıklamalar, odadaki tutukluluk yaşamının başlamasından bu yana işittiği ilk sevindirici sözlerdi. Şimdiye dek babasının eski işinden geriye beş para bile kalmadığını düşünmüştü hep, hiç değilse babası kendisine bunun tersini kanıtlayan bir söz söylememişti. Ancak, Gregor da babasına bu konuya ilişkin bir şey sormamış, tek düşüncesi, hepsini derin bir umutsuzluğa sürükleyen iflas felaketini ailenin elden geldiğince çabuk unutmasını sağlamak olmuştu. Dolayısıyla, olağanüstü bir çalışmaya koyulmuş, göz açıp kapayacak kadar kısa

sürede firmadaki yardımcılık görevinden pazarlamacılığa yükselmişti. Para kazanma bakımından bir pazarlamacının kuşkusuz bambaşka olanaklar vardı elinde; iş konusunda gösterilen başarılar hemen prim üzerinden hesaplanarak nakit paraya çevrilip eve getirilebiliyor, şaşırmış mutlu ailenin gözü önünde masanın üzerine konabiliyordu. Ne güzel günlerdi bunlar! Ve söz konusu günler, hiç değilse aynı parlaklıkla bir daha yinelenmemişti sonradan; oysa Gregor öylesine çok para kazanmıştı ki, bütün ailenin geçim yükünü taşıyabilecek duruma gelmiş ve taşımıştı. Ne var ki günün birinde gerek aile bireyleri, gerek Gregor duruma alışmıştı; Gregor'un verdiği para evden şükranla alınıp kabul ediliyor, Gregor da seve seve bu parayı veriyordu. Ama evdeki içtenlik dolu o pek sıcak hava zamanla kaybolmuştu. Gregor'a yakınlığını hep korumuş bir kişi varsa, o da kız kardeşiydi; kendisinin tersine müziğe bayılan ve harikulade keman çalan kız kardeşini gelecek yıl, bunun doğuracağı büyük masrafa aldırmaksızın konservatuara göndermek, Gregor'un gizlice kafasında yaşattığı bir plandı. Söz konusu masrafı, çalışıp bir başka yoldan çıkaracaktı. İş gezilerine çıkmadığı kısa sürelerde kız kardeşiyle söyleşilerinde sık sık konservatuarın sözü ediliyor, ama her vakit buna gerçekleşmesi düşünülemeyecek bir düş gözüyle bakılıyordu. Anne ve babası bu konuya ilişkin masum konuşmaları bile asla hoş karşılamıyorlardı; ancak, Gregor böyle bir şeyi kesin olarak kafasında yaşatıyor ve Noel gecesi bunu resmen ailesine açıklamaya niyetleniyordu.

İşte Gregor dimdik kapıya yapışmış dışarıya kulak kabartırken, bulunduğu durumda hiç işine yaramayacak böylesi düşünceler geçiriyordu kafasından. Bazan vücudunda genel bir yorgunluk duyarak dışarıya kulak vermekten vazgeçiyor, kendi haline koyverilmiş başı kapıya vuruyor, her seferinde başını yine sımsıkı yakalıyordu hemen; çünkü en küçük bir gürültü bitişik salondan işitilip, oradakilerin susmasına yol açıyordu. Bir süre sonra babası, herhalde yüzü kapıya dönük, "Gene ne ya-

pıyor Gregor öyle?" diye söyleniyor ve salondaki yarıda kesilmiş konuşma ancak bunun üzerine yavaş yavaş yeniden sürdürülmeye başlamyordu.

Derken Gregor, vaktiyle geçirilen bütün felakete karşın, pek küçük olmasına karşın bir servetin hâlâ ailenin elinde bulunduğunu, şimdiye dek dokunulmayan faizlerinse aradan geçen zaman içinde biraz kabardığını yeterince açık seçik öğrenmişti; çünkü babası, biraz kendisi çoktandır bu gibi şeylere uğraşmadığından, biraz da annesi söylenilenleri hemen ilk seferinde kavrayamadığından, açıklamalarında sık sık tekrarlara kaçmıştı. Öte yandan, Gregor'un her ay eve getirdiği paranın da - hani Gregor maaşından yalnızca birkaç gulden ayırıyordu kendisine - hepsi harcanmayarak birazı biriktirilmiş ve zamanla bu para ufak bir yekûn oluşturmuştu. Kapının arkasında dikilen Gregor hızlı hızlı başını sallıyor, bu beklenmedik ilerigörüşlülük ve tutumluluktan dolayı sevincini açığa vuruyordu. Gerçi biriktirilen parayla şimdiye kadar babasının patrona borcundan birazını daha ödeyebilir ve firmadaki işi üzerinden sıyırıp atabileceği gün daha da yaklaşırdı; ama babasının böyle davranması daha iyi olmuştu kuşkusuz. Gel gelelim, eldeki para ailenin örneğin faizlerle yaşamasına hiç de yetecek gibi değildi; belki bir, bilemedin iki yıl ailenin ayakta kalmasını sağlayabilirdi ancak. Yani gerçekte ilişilmemesi, darda kalınca başvurulmak üzere bir kenara kaldırılması gereken bir servetti bu ve ailenin geçimini sağlayacak paranın aslında çalışılarak kazanılması gerekiyordu. Ne var ki, babası sağlıklı olmasına karşın yaşlı bir adamdı, beş yıldır asla bir iş yapmamıştı, en azından kendisinden fazla bir şey beklenecek gibi değildi. Onca zahmetlere karşılık semeresiz kalmış bir ömrün ilk tatili olan bu son beş yılda fazla yağ bağlayıp şişmanlamış, pek hantallaşmıştı. Peki ama, kim kazanacaktı parayı? Evde bile bir yerden bir yere güçlükle kımıldanabilen, her iki günden birini nefes darlığı dolayısıyla kanepe üzerinde, açık pencere önünde geçiren annesi mi? Yoksa henüz on yedi yaşındaki bir çocuk olup gü-

zel giyinmek, bol bol uyumak, ev işlerine yardım etmek, küçük çapta kimi eğlencelere katılmak ve en başta keman çalmaktan oluşan yaşamı kendisine hiç de çok görülmeyecek kız kardeşi mi? Söz dönüp dolaşıp para kazanma zorunluğuna geldi mi, ilkin Gregor kapıyı bırakıp çekiliyor ve kendini oracıktaki serin deri kanepenin üzerine atıyor, çünkü utanç ve üzüntüden vücudunu ateş basıyordu.

Çokluk bütün gece sabaha kadar burada kalıyor, bir an gözüne uyku girmiyor, saatlerce kanepenin üzerinde dönüp duruyordu. Ya da, ne kadar zahmetli bir iş olursa olsun, bir sandalyeyi ite kaka pencereye yaklaştırıyor, sonra tırmanıp pervaza çıkıyor, sandalyeye dayanarak pencereye ulaşıyor, eskiden bu davranışının üzerindeki ferahlatıcı etkisini nasılsa anımsayarak pencereden dışarı bakıyordu; çünkü az ilerdeki nesneleri bile günden güne daha bulanık görmeye başlamıştı. Eskiden sık sık dikkatini çeken ve çirkin görünümünden ötürü lanetler savurduğu hastaneyi asla seçemiyordu artık. Sessiz, ama tamamen kent havası esen Charlotte Sokağı'nda oturduğunu çok iyi bilmese, pencereden gördüğü yerin gri renkteki gökle gri toprağın ayırt edilmeyecek gibi birbiriyle kavuştuğu bir çöl parçası olduğuna inanabilecekti. Gözünden hiçbir şey kaçmayan kız kardeşi, yalnız iki kez Gregor'un sandalyesinin pencere önünde durduğunu görmüş, bundan böyle odayı her derleyip toplayışında sandalyeyi itip yine penceredeki eski yerine yerleştirmeye, hatta pencerenin iç kanadını açık bırakmaya başlamıştı.

Gregor kız kardeşiyle konuşup katlandığı zahmetlerden ötürü teşekkür edebilse, onun kendisi için yaptıklarına daha kolay katlanabilirdi; ama şimdiki durumda eza duyuyordu bunlardan. Gerçi kız kardeşi durumun sıkıcılığım elden geldiğince gidermeye uğraşıyor ve zaman geçtikçe işin daha iyi üstesinden geliyordu; ancak, Gregor da zamanla her şeyin içyüzünü daha bir eksiksiz görmeye başlamıştı. Bir kez odasına kız kardeşinin ayak atması Gregor için korkunç bir şeydi; genellikle Gre-

gor'un odasındaki manzarayla karşılaşmaktan evde herkesi esirgemeye pek dikkat etmesine karşın, kız kardeşi odasına girer girmez kapıyı kapayayım demeden doğru pencereye seğirtiyor, nerdeyse boğulacakmış gibi aceleci ellerle pencereyi açıyor, hava istediği kadar soğuk olsun, kısa süre pencere önünde dikilip derin derin solumadan yapamıyordu. Bu koşuşma ve gürültülerle her gün iki kez ürkütüyordu Gregor'u. Gregor bütün zaman kanepenin altında titreyip duruyor, pencere kapalıyken kendisiyle bir odada kalmaya katlanabilse, kız kardeşinin kuşkusuz onu bu gürültü ve patırtıyı işitmekten esirgeyeceğini çok iyi biliyordu.

Birinde - Gregor'un dönüşümünden bu yana bir ay geçmiş, kız kardeşi için Gregor'un görünüşünün pek şaşırtıcı yanı kalmamıştı - her zamankinden biraz önce çıkageldi kız kardeşi, Gregor'u hareketsiz ve korkutucu biçimde pencerenin önünde dikilmiş dışarı bakarken buldu. Hani kız kardeşinin odaya girmekten vazgeçmesi, Gregor için beklenmedik bir şey sayılmazdı, çünkü söz konusu durumda kız kardeşinin hemen pencereyi açması olanaksızdı. Ama kız kardeşi içeri girmediği gibi, gerisin geri fırlayıp kapıyı kapamıştı. Yabancı biri görse, Gregor kız kardeşini pusuda beklemiş de, üzerine saldırıp ısırmaya yeltenmiş diye düşünebilirdi pekâlâ. Gregor, tabii hemen kanepenin altına girip saklandı; ama ancak öğleye kadar bekledikten sonra kız kardeşi çıkıp geldi yeniden, her zamankinden çok tedirgin bir hali vardı. Gregor, kız kardeşinin kendisini görmeye hâlâ katlanamadığını ve ileride de katlanamayacağını, vücudunun kanepenin altından dışarı fırlayacak ufak bir parçasını bile görüp soluğu kaçmakta almamak için kız kardeşinin kendini hayli zorlaması gerektiğini anlıyordu. Dolayısıyla, vücudunun bu bir parçasını bile görmekten kız kardeşini esirgemek için, günün birinde yatak çarşafını sırtlanarak kanepeye taşıdı, dört saat harcadı bu iş için, çarşafı tüm vücudunu örtecek gibi kanepenin üzerine yerleştirdi; kız kardeşi kanepenin altına eğilip baksa bile kendisini artık göremezdi. Kız kar-

deşi gerekli bulmuyor mu, yine uzaklaştırabilirdi çarşafı; çünkü Gregor'un, keyfinden böyle büsbütün saklanıp gizlenmediği açıktı; ama kız kardeşi çarşafa dokunmadı, hatta Gregor birinde yeni düzeni nasıl karşıladığını görmek için başıyla çarşafı biraz araladığı zaman, kız kardeşinin bakışlarında bir şükran ifadesi sezer gibi oldu.

İlk on dört gün anne ve babası Gregor'un odasına girmeyi bir türlü göze alamadı. Şimdiye dek kendisine biraz miskin bir kız gözüyle bakarak ikide bir içerleyip durdukları kız kardeşinin gördüğü işi, anne ve babasının bundan böyle nasıl takdirle karşıladığının farkındaydı Gregor. Bundan böyle kız kardeşi odasını derleyip toplarken annesiyle babası kapının önünde bekliyor ve kız kardeşi daha odadan çıkar çıkmaz, içerisinin ne durumda bulunduğunu, Gregor'un ne yiyip içtiğini, bu kez nasıl davrandığını, az da olsa halinde bir iyileşmenin sezilip sezilmediğini kendisinden bir bir anlatmasını istiyorlardı. Öte yandan annesi, bir an önce Gregor'u görüp onunla konuşmak istediğini söylüyor, ama babasıyla kız kardeşi, Gregor'un içerden can kulağıyla dinleyip tümüyle onayladığı akla uygun nedenler öne sürerek şimdilik kendisini bundan alıkoyuyorlardı. Ancak sonraları, annesine engel olabilmek için her seferinde çaresiz zora başvurdular. Annesi, "N'olur, bırakın beni, Gregor'a gideyim! Bahtı kara oğlum Gregor'a! Onu görmem gerekiyor, anlamıyor musunuz ha, anlamıyor musunuz?" diye bağırdıkça, Gregor, belki annesini içeri koyvermekle iyi edeceklerini, her gün değil kuşkusuz, haftada bir gün bunu pekâlâ yapabileceklerini içinden geçiriyordu. Annesi, bütün cesaretine karşın ne de olsa bir çocuk gözüyle bakılması gereken, belki Gregor'a hizmet gibi çetin bir ödevi aslında çocuksu bir düşüncesizlikten üstlenen kız kardeşine kıyasla, her şeyi çok daha iyi anlardı kuşkusuz.

Gregor'un, annesini görme isteği çok geçmeden gerçekleşti. En başta annesi ve babasını kollamak isteyen Gregor, gündü-

zün pencereye yaklaşmaktan çekiniyor, ayrıca birkaç metre karelik döşeme üzerinde sağa sola pek sürünemiyor, kımıldamadan öylece yatıp kalmaya gece vakti bile zor katlanıyordu. Çok sürmemiş, yemek yemekten de en ufak bir zevk almamaya başlamıştı. Oyalanmak için duvarlarla tavan üzerinde ordan oraya tırmanıp gezinmek gibi bir alışkanlık edinmişti. Özellikle tavandan sarkmak çok hoşuna gidiyordu; döşeme üzerinde yatmaktan bambaşka bir şeydi bu; tavanda daha bir özgür soluyabiliyor, hafif bir titreme vücudunu sarıyordu. Tavandaki bu nerdeyse kendisini mutlu kılan oyalanmalar sırasında bazan öyle oluyordu ki, Gregor kendini koyverip pat diye yere düşüyor, buna kendisi de şaşıyordu. Ama vücudunu kuşkusuz eskisiyle kıyaslanamayacak ölçüde denetim altında tutabiliyor, sert bir düşüşte bile hiçbir yeri örselenip zedelenmiyordu. Kız kardeşine gelince, Gregor'un oyalanmak için başvurduğu bu yeni uğraşı hemen fark etmişti, çünkü Gregor sağda solda sürünüp dururken de vücudundaki yapışkan madde yer yer izler bırakıyordu; sürünme işini Gregor için elden geldiğince kolaylaştırmak isteyen kız kardeşi, bunu engelleyen eşyaları, yani en başta giysi dolabıyla yazı masasını ortadan kaldırmayı kafasına koymuştu. Ama bunu tek başına yapabilecek durumda değildi; babasından yardım istemeyi de göze alamıyordu; hizmetçininse yardıma gelmeyeceği kuşkusuzdu; çünkü evden ayrılıp gitmiş eski hizmetçinin yerini alan ve yılmadan işini gören yaklaşık on altı yaşındaki bu kız mutfak kapısını sürekli kilitli tutup, onu ancak özel çağrılar üzerine açmak için aileden izin koparmıştı. Böylece bir gün, babası evde yokken, kız kardeşi annesinden yardım ister istemez, annesi duyduğu taşkın sevinçten çığlıklar atarak çıkıp geldi hemen, ama Gregor'un kapısının önünde birden sustu, ilkin kuşkusuz kız kardeşi odaya girip her şeyin yerli yerinde olup olmadığına baktı, ancak daha sonra annesinin içeri girmesine izin verdi. Gregor, yatak çarşafını apar topar daha aşağılara çekmiş, onun daha çok katlar ve kıvrımlar yapmasını sağlamıştı; doğrusu şimdi çarşaf bütünüyle

gelişigüzel kanepe üzerine atılmış izlenimini uyandırıyordu. Ama Gregor, bu kez çarşafın altından çevreyi kolaçan etmeye kalkmadı; annesini henüz bu ilk defasında görmekten alıkoydu kendini, sonunda onun gelmiş olmasına sevinmekle yetindi. "Gel, gel! Ortalarda yoktur o!" dediğini işitti kız kardeşinin; kız kardeşi, herhalde annesini elinden tutmuş odadan içeri sokuyordu. Derken Gregor iki güçsüz kadının, ne de olsa ağır eski dolabı yerinden oynattıklarını, kendisini fazla zorlamasından korkan annesinin uyarılarına aldırmayan kız kardeşinin hep işin en zor bölümünü üstlenmek istediğini duydu. Pek uzun sürdü çalışma. Yaklaşık bir çeyrek saat süren uğraşmadan sonra annesi en iyisi dolabı odada bırakmak olduğunu söyledi, çünkü bir kez babası eve gelmeden işi bitiremeyecekler ve dolabı odanın ortasında bırakırlarsa Gregor'un gelip geçeceği bütün yolu tıkayacaklardı; ikincisi: Adı geçen eşyaları odadan uzaklaştırmakla Gregor'un hoşuna gidecek bir şey yapacakları hiç de kesin değildi. Hatta tersi söz konusuydu bunun; boş duvarın manzarası insanın adeta yüreğini sızlatıyordu; aynı duyguyu neden Gregor da içinde duymasındı? Nihayet odadaki eşyalara hanidir alışmıştı, boş odada kendini öksüz hissedecekti. "Öyle olmayacak mı yani?" diye sordu annesi, konuşmasına son vererek, usulcacık; nerede bulunduğunu kestiremediği Gregor'un sesinin tonunu bile işitmesini önlemek ister gibi nerdeyse fısıltıyla konuşuyordu, çünkü Gregor'un konuşulan sözleri anlamadığından emindi. "Öyle değil mi hani? Eşyaları odadan uzaklaştırmakla adeta iyileşmesinden büsbütün umudu kestiğimizi ve hoyrat davranıp onu kendi başına bıraktığımızı Gregor'a göstermiş olmayacak mıyız? Sanırım en iyisi odaya hiç dokunmayıp nasılsa öyle bırakmak, ilerde yine aramıza döndüğünde Gregor'un hiçbir şeyi değişmemiş bulmasını ve arada geçen zamanı daha kolay unutmasını sağlamaktır."

Annesinin bu sözlerini işiten Gregor, insanlarla eskisi gibi dolaysız konuşamamasının, aile içinde sürdürdüğü tekdüze yaşayışla birleşerek son iki ay içerisinde aklını başından aldığını an-

ladı, çünkü odasının boşaltılmasını doğrusu ciddi olarak isteyebilmesini başka türlü açıklayamıyordu. Atadan kalma eşyalarla rahatçacık döşenmiş odayı, kuşkusuz içerisinde sağa sola sürünebileceği, ama öte yandan insan geçmişini çarçabuk ve büsbütün unutacağı bir ine çevirmek hevesine mi kapılmıştı gerçekten? Çünkü daha şimdiden bu geçmişi unutmak üzereydi ve hanidir işitmediği annesinin sesi onu silkip sarsarak uyandırmıştı. Hayır, hiçbir şey odadan uzaklaştırılmamalı, her şey eski yerinde kalmalıydı. Eşyaların olumlu etkileri vardı durumu üzerinde, bu etkilerden yoksun kalamazdı. Eşyalar o saçma sağa sola sürünmelerini engellerse, bu kendisi için bir sakınca değil, büyük bir nimetti.

Ama ne yazık ki kız kardeşi bu konuda başka türlü düşünüyordu; Gregor'la ilgili sorunlar üzerinde konuşulurken anne ve babasının karşısına büyük bir otorite gibi çıkmaya alışmıştı ve bunda pek de haksız sayılmazdı. Dolayısıyla, şimdi de annesinin sözü kız kardeşinin, ilkin planladığı gibi yalnız dolapla yazı masasının değil, kalması zorunlu kanepe dışında bütün eşyaların odadan çıkarılması üzerinde diretmesi için yeterli neden oluşturdu. Kız kardeşini böyle bir istekte bulunmaya götüren, elbet yalnız o çocuksu inadı, son zamanlar hiç beklenmezken ve güçlükle edindiği özgüven duygusu değildi; hani gerçekten kız kardeşi sürünme işi için çok yer gerektiğini, oysa bu konuda, görüldüğüne göre, odadaki eşyalardan Gregor'un hiç de yararlanmadığını saptamıştı. Ama belki yaşıtı kızlarda rastlanıp her fırsatta kendisine doyum sağlamaya çalışan bir romantizm de bu bakımdan bir rol oynuyor ve Grete söz konusu romantizmin ayartısına kapılarak Gregor'un durumunu gerçektekinden daha korkunç göstermek, böylece kendisine şimdiye kadarkinden daha çok hizmet etme olanağına kavuşmak istiyordu. Çünkü Gregor'la boş duvarlardan başka hiçbir şeyin yer almayacağı bir odaya Grete dışında kimse adım atmayı kuşkusuz göze alamayacaktı.

Böylece annesinin sözünü dinleyip de kararından dönmedi Grete; odada alabildiğine tedirginlik içinde dikilen ve kararsız görünen annesi de sonunda sustu, dolabın dışarı çıkarılmasında kız kardeşine gücü yettiği kadar yardıma koyuldu. Eh, gerekirse dolaptan vazgeçebilirdi Gregor, ama masa odada bırakılmalıydı. Annesi ve kız kardeşi ahlaya poflaya sürükleyip götürdükleri dolapla dışarı çıkar çıkmaz, hemen kanepenin altından başını uzattı; dikkatle ve elden geldiğince saygılı, nasıl yapıp da masayı odada bıraktırabileceğini anlamak istedi. Ama, kötü bir şans eseri, odaya annesi dönüp geldi ilkin; bitişik odada dolabı kucaklamış tutan kız kardeşi Grete, tek başına onu sağa sola sallıyor, ama bir türlü yerinden kımıldatamıyordu. Ancak, Gregor'u görmeye alışık değildi annesi. Gregor'un manzarası onu hasta yapabilirdi; dolayısıyla, Gregor korkup geri seğirterek kanepenin ta arka ucuna kadar çekildi; ama çarşafın önde biraz oynamasını önleyecek vakit bulamamış, bu kadarı da annesinin dikkatini çekmeye yetmişti. Annesi bocaladı ansızın, bir an sessiz durdu, sonra dönüp Grete'nin yanına gitti.

Her ne kadar Gregor ortada olağanüstü bir şeyin söz konusu olmadığını, yalnızca birkaç eşyanın yerinin değiştirildiğini ikide bir içinden geçiriyorsa da, az sonra kendi kendine itiraf ettiği gibi, annesiyle kız kardeşinin gidip gelmeleri, birbirlerine küçük çapta seslenişleri, eşyaların döşeme üzerinde çıkardığı cızırtılar, dört bir yandan katkılarla güçlenen bir büyük karmaşa etkisi yapıyordu üzerinde. Başını ve ayaklarını istediği kadar vücuduna yapıştırsın, karnını istediği kadar döşemeye bastırsın, bu duruma uzun süre katlanamayacağını kendi kendine söylemeden duramıyordu. Derken odasını boşaltmaya başladılar. Sevip hoşlandığı ne varsa alıp götürüyorlardı; kıl testereyle diğer aletlerin bulunduğu dolabı dışarı çıkarmışlardı; şimdi yere sımsıkı gömülmüş duran ve ticaret akademisi öğrencisi, ortaokul öğrencisi, hatta ilkokul öğrencisiyken başında oturup ödevler yaptığı masayı yerinden oynatmaya uğraşıyorlardı.

Annesiyle kız kardeşinin ne ölçüde iyi niyet sahibi olduklarını araştırmaya gerçekten vakit yoktu artık; zaten onların odada bulunduklarını nerdeyse unutmuştu; çünkü bitkin düşmüş, bundan böyle suskun çalışmaya koyulmuşlardı, yalnızca döşeme üzerine basan ayaklarının ağır ve hantal sesi işitiliyordu. Bu yüzden, Gregor hemen fırlayıp çıktı ortaya; tam o anda annesiyle kız kardeşi biraz soluk almak için bitişik odada yazı masasına yaslanmış duruyordu. İlkin neyi kurtarması gerektiğini gerçekten bildiği yoktu Gregor'un; ansızın gözü çıplak duvarda asılı kürklere bürünmüş kadın resmine ilişti; hemen tırmanıp duvara çıktı, vücudunu çerçevenin camına bastırdı; cam sımsıkı yapıştı vücuduna ve sıcak karnına iyi geldi. Şimdi vücudunu bütünüyle örten bu resmi hiç değilse kimse elinden alamayacaktı. Kadınların odaya dönüşlerini izlemek için başını salonun kapısına döndürdü.

Kadınlar fazla bir dinlenmeyi kendilerine çok görmüş, az sonra yine çıkıp gelmişlerdi; Grete kolunu annesinin beline dolamış, nerdeyse onu taşıyıp götürür gibiydi. "Peki şimdi ne alalım odadan?" diyerek çevresinde dolaştırdı bakışlarını. Ansızın, duvarda eğleşen Gregor'la göz göze geldi. Annesinin odada bulunduğunu düşünerek serinkanlılığını korumaya çalıştı, yüzünü annesine doğru eğdi, onu böylelikle çevresine bakmaktan alıkoymak istedi, sesi kuşkusuz titreyerek ve pek düşünmeden, "Gel seninle gidip biraz daha oturalım salonda, ha?" dedi. Kız kardeşinin Gregor için beslediği niyet açıktı; önce annesinin güvenliğini sağlayacak, sonra dönüp gelerek onu kovalayıp duvardan indirecekti. Eh, denesindi bakalım! Gregor, resmin üzerinde oturuyordu; onu vermeyecekti asla; onu vermektense, sıçrayıp Grete'nin suratına atlayacaktı.

Ama annesini asıl tedirginliğe sürükleyen de Grete'nin sözleri olmuştu; birden annesi kenara çekildi, çiçekli duvar kağıdı üzerindeki devcileyin kahverengi lekeye ilişti gözü, gördüğü

şeyin Gregor olduğunun gerçekte bilincine varmaksızın çığırtkan ve hoyrat, "Aman Allahım! Aman Allahım!" diye bağırdı, tüm umudunu yitirmiş gibi kollarını açarak kanepenin üzerine yığıldı ve öylece kımıldamadan kaldı. Kız kardeşi, "Görürsün sen, Gregor!" diye seslendi bunun üzerine; yumruğunu havaya kaldırarak dik dik Gregor'a baktı. Dönüşüm olayından beri kız kardeşinin doğrudan Gregor'a yönelttiği ilk sözlerdi bunlar. Sonra kız kardeşi, annesinin baygınlığına karşı bir esans alıp gelmek için bitişik odaya seğirtti. Gregor da annesine yardım etmek istiyordu, resmin kurtarılmasına nasıl olsa daha vakit vardı; gel gelelim sımsıkı yapıştığı camdan ancak zorla kendini koparıp alabildi. Kız kardeşine eskisi gibi akıl verip yardımda bulunabilirmişçesine bitişik odaya seğirtti; ama kız kardeşi çeşitli şişecikleri araştırıp gereken esansı bulmaya çalışırken, ister istemez eli böğründe, arkasında dikilip bekledi. Kız kardeşi arkasına dönüp Gregor'u görünce korktu; şişelerden biri yere düşüp parçalandı; bir cam kırığı gelip Gregor'un yüzünü çizdi, dağlayıcı bir sıvı üzerinden yere aktı. Derken kız kardeşi Grete, daha fazla oyalanmaksızın, taşıyabildiği kadar çok şişeciği alıp annesinin yanına seğirtti; kapıyı ayağıyla itip arkasından kapadı. Bu durumda Gregor, belki kendisinin yüzünden ölümle yüz yüze gelen annesinden ayrılmıştı. Annesinin yanında kalması gereken kız kardeşini ürkütüp odadan kaçırmayı istemiyorsa, kapıyı açamazdı; beklemekten başka yapacağı bir şey yoktu. Kendi kendine yönelttiği suçlamalar ve yüreğini dolduran tasalarla içi bulanarak sürünme eylemine koyuldu; sürünmediği yer kalmadı, duvarlar, mobilyalar ve tavan üzerinde dolaştı sürünerek ve sonunda bütün odanın çevresinde döndüğünü hisseder hissetmez, umutsuzlukla büyük masanın üzerine yığılıp kaldı. Bir süre geçti aradan; Gregor bitkin uzanmış yatıyor, dört bir yanda sessizlik hüküm sürüyordu; belki hayra alamet değildi bu sessizlik. Derken kapının zili çaldı. Hizmetçi kendini mutfağa kilitlemiş bulunduğundan, çaresiz kız kardeşi Grete gidip açtı

kapıyı. Gelen babasıydı. "Ne oldu, ne var?" dedi hemen. Grete'nin durumu anlaşılan her şeyi açığa vurmuştu. Kız kardeşi boğuk bir sesle cevap verdi, herhalde yüzünü babasının göğsüne bastırmıştı. "Annem bayıldı, ama yine iyileşti biraz; Gregor odasından kaçtı da." "Beklemiştim zaten," dedi babası. "Size de söyleyip durdum hep, ama kadınlara laf anlatmak zor." Açıkça görüldüğü gibi, Grete'nin pek kısa haberini babası kötüye yormuş, Gregor'un hoyrat davranmak gibi bir suçu işlediği sanısına kapılmıştı. Şimdi babasını yatıştırmaya çalışması gerekiyordu Gregor'un; çünkü durum üzerinde onu aydınlatacak ne vakti, ne gücü vardı. Bu yüzden, koşarak odasının kapısına sığındı, vücudunu bastırdı kapıya; babası holden salona ayak atar atmaz, kendi odasına dönme konusunda alabildiğine içten bir niyet beslediğini, kendisini itip sürerek odasına tıkmanın gereksiz olduğunu, bu işin yalnızca kapının açılmasına baktığını, kapı açılmaya görsün, ortadan kaybolacağını hemen anlasın istiyordu.

Ancak babası, böylesi incelikleri algılayacak bir ruh durumu içinde değildi. Daha salona girer girmez, bir yandan tepesi atmış, bir yandan şen bir edayla, "Bak sen!" diye bağırdı. Gregor, başını kapıdan çekip babasına doğru kaldırmıştı. Babasını şimdi orada dikilmiş haliyle gerçekten hiç tasarlamamıştı kafasında; doğru, son zamanlar sağda solda sürünüp dolaşmalarından ötürü vakit bulup eskisi gibi evde olup bitenlerle ilgilenememişti; dolayısıyla, değişik durumlarla karşılaşmaya aslında kendisini hazırlamış olması gerekiyordu. Ama yine de, yine de bu babası mıydı? Eskiden Gregor bir iş gezisinden eve döndüğü akşamlar kendisini üzerinde ropdöşambrla koltukta oturuyor bulduğu, doğrulup kalkmaya asla gücü yetmeyip yalnızca kollarını havaya kaldırarak döndüğüne sevindiğini belli eden, yılın birkaç pazarıyla büyük bayramlarda hep beraber yaptıkları gezilerde zaten yavaş yürüyen Gregor'la annesinin arasında onlardan daha yavaş bir tempoyla, eski paltosuna sarılmış, bastonunu hep sakınarak yere bastırıp ilerlemeye çalı-

şan ve bir şey söylemek istedi mi, nerdeyse olduğu yerde durup yanındakileri çevresine toplayan adam mıydı bu? Oysa şimdi dimdik karşısında duruyordu bu adam; tıpkı bankalarda çalışan müstahdemlerden biri gibi, vücudunu sımsıkı saran, düğmeleri yaldızlı lacivert bir üniforma giymişti. Ceketinin kaba dik yakasının üstünden kocaman katmerli çenesi sarkıyor, fırça gibi kaşların altında kara gözleri zinde ve uyanık bakıp duruyordu. Başka vakit hep dağınık ak saçları tepede alabildiğine özenle iki yana ayrılmış, yukardan aşağı taranmıştı. Yaldızlı harflerle belki bir bankanın isminin baş harfleri işlenmiş kasketini, bütün odayı dolaşan bir yay çizdirerek kanepenin üzerine attı ve üniformasının etekleri arkada uçuşarak, elleri pantolonunun ceplerinde, kaşlarını çatıp Gregor'un üzerine yürüdü. Galiba ne yapacağını kendisi de bilmiyor, ama ayaklarını alabildiğine havaya kaldırarak adımlarını atıyordu. Çizmelerinin pençelerinin o devcileyin büyüklüğü Gregor'u şaşırttıysa da, Gregor bu şaşkınlıktan yine sıyırıp aldı kendini; çünkü yeni yaşamının daha ilk gününden beri babasının, kendisine karşı enikonu sert davranılması gerektiği görüşünü savunduğunu biliyordu. Dolayısıyla, babasının önünden gerilere kaçtı; babası durunca kendisi de duruyor, babası kımıldar kımıldamaz kendisi de seğirtmeye başlıyordu. Böylece birçok kez salonu fır döndüler, ama öyle fazla önem taşıyan bir olay başgöstermedi; hatta tempodaki yavaşlıktan ötürü yapılan şey bir kovalamaca izlenimini uyandırmaktan uzaktı. Bu yüzden, Gregor da şimdilik döşemenin üzerinden ayrılmadı; ayrıca kaçıp duvarlar üzerine ya da tavana sığınmasını, babasının hiç de iyi karşılamayacağından çekiniyordu. Ancak, böylesi bir koşuşmaya bile uzun süre katlanamayacağını kendi kendine itiraf etmeden duramadı; çünkü babasının attığı bir adıma karşılık onun sayılamayacak kadar çok devinimde bulunması gerekiyordu. Nefes darlığı şimdiden kendini belli etmeye başlamıştı, zaten eskiden de ciğerleri için öyle pek güvenilir ve sağlıklı denemezdi. Bütün gücünü söz konusu koşu için toparla-

maya çalışarak rastgele yalpalayıp gidiyor, gözlerini pek açık tutmaya çalışmıyor, aptallığından koşma dışında bir kurtuluş umuduna asla kafasında yer vermiyor, titiz bir oymacılığın eseri olan mobilyaların köşeleriyle sivri uçları bir engel oluşturmasına karşın duvarlara sığınabileceğini adeta unutmuş bulunuyordu. O anda hafifçe fırlatılan bir şey havada uçarak hemen yanı başına düştü ve önü sıra yuvarlanmaya başladı. Bu bir elmaydı; hemen bunu bir ikincisi izledi; Gregor korkudan olduğu yerde durdu, bundan böyle koşmak yararsızdı, çünkü babası onu elmayla bombardıman etmeyi kafasına koymuştu. Büfenin üzerindeki meyvelikten kaptığı elmalarla ceplerini doldurmuş, şimdilik pek nişan almaksızın onu elma yağmuruna tutuyordu. Al al küçük elmalar sanki elektriklenmiş gibi döşeme üzerinde sağa sola yuvarlanıyor ve birbirlerine tosluyordu. Yavaşça atılmış bir elma Gregor'un sırtını sıyırıp geçti, sırtta herhangi bir yara bereye yol açmaksızın kayıp yere düştü. Ancak hemen onun ardından fırlatılan bir ikinci elma adeta içine işledi Gregor'un; hiç beklemediği inanılmaz ağrı sanki yer değiştirirse kaybolup gidecekmiş gibi, ileriye doğru sürüklenmek istedi; ama kendini adeta yere çivilenmiş hissederek, duyuları tam bir karmaşa içinde, döşemenin üzerine serildi. Ancak son bir kez bakınca, oda kapısının ansızın açıldığını ve haykırıp duran kız kardeşinin önü sıra annesinin seğirtip geldiğini - annesinin üzerinde gömlek vardı, çünkü kız kardeşi baygın durumda nefes almasını kolaylaştırmak için giysilerini soymuştu -, annesinin daha sonra babasına doğru koştuğunu, kuşakları çözülmüş etekliklerin yolda belinden peş peşe kayıp yere düştüğünü, annesinin eteklikler üzerinden sendeleyerek babasının kollarına atıldığını, babasını kucaklayıp onunla tam birlik ve beraberlik oluşturduğunu - ne var ki, Gregor'un gözleri olup bitenleri bundan böyle pek seçemez oldu -, ellerini babasının boynuna dolayarak, Gregor'un hayatını bağışlaması için yalvarıp yakardığını gördü.

III

Bir ayı aşkın süredir vücudunda taşıdığı ağır yara - kimse yerinden uzaklaştırmayı göze alamadığından, elma gözle görünür bir hatıra gibi etin içine gömülüp kalmıştı - tiksinti veren o feci görünümüne karşın, babasına bile Gregor'un nihayet ailenin bir üyesi olduğunu anımsatmıştı; kendisini düşman gözüyle görmemek, Gregor'a karşı duyulan nefreti içine atıp ona hoşgörüyle, yalnızca hoşgörüyle davranmak gerekiyordu. Gregor, aldığı yara dolayısıyla devinim yeteneğini belki de sürekli yitirmişti ve şimdi odasının bir başından öbür başına gidebilmek için yaşlı bir malul gazi gibi dakikalar ve dakikalarca uzun bir zamanı gereksiniyordu - yükseklerde sağa sola tırmanmak diye bir şey söz konusu olamazdı artık -, ama durumundaki bu kötüleşmeye karşılık kazandığı bir şey vardı, kaybettiğinin yerini haydi haydi tutuyordu: Her vakit akşam üzeri, kendisinin daha önceden hep bir iki saat dikkatle gözetlediği salonun kapısı açılıyor, salondan bakılınca seçilemeyecek gibi karanlıkta yatan Gregor, bütün aileyi aydınlık masanın başında otururken görebiliyor ve konuşmaları bir bakıma evde herkesin izniyle, yani eskisinden bambaşka türlü dinleyebiliyordu.

Kuşkusuz artık bu konuşmalar, Gregor'un otellerin daracık odalarında kendini rutubetli yatak yorganlar içerisine attığı geceler hep bir özlemle aklından geçirdiği eski günlerin canlı söyleşilerine benzemiyordu. Şimdi çokluk pek sessiz geçip gidiyordu zaman. Babası akşam yemeğinden az sonra koltuğunda uyuyakalıyor, annesiyle kız kardeşi ses etmemesi için birbirlerini uyarıyorlar, annesi lambanın iyice altına sokularak bir konfeksiyon mağazası için güzel güzel çamaşırlar dikiyor, tezgâhtar olarak bir yerde kendine iş bulan kız kardeşi, ilerde belki daha iyi bir işe geçebilmek umuduyla akşamları stenografi ve Fransızca öğreniyordu. Arada bir babası uyanıyor, uyuduğundan sanki hiç habersiz, annesine, "Bugün yine ne vakte kadar dikip duracaksın bakalım?" diyor, annesiyle birbirlerine

yorgun gülümsüyorlar, derken babası yine hemen uykuya dalıyordu. Babası bir çeşit inatçılık gösterip evde bile müstahdem üniformasını üzerinden çıkarmaya yanaşmıyor, ropdöşambrı boşuna askıda asılı dururken, o sanki her vakit hizmete hazırmış ve evde bile amirlerinin direktiflerini bekliyormuş gibi uyukluyordu. Bu yüzden, hemen daha başlangıçta, zaten yeni sayılmayacak üniforma, annesiyle kız kardeşinin onca üzerine titremesine karşın temizliğini kaybetti. Gregor çokluk bütün gece, yaşlı babasının içinde alabildiğine rahatsız durumda, öyleyken mışıl mışıl uyuduğu lekelerden geçilmeyen ve yaldızlı düğmeleri hep ışıl ışıl parlayan giysiden gözlerini ayıramıyordu.

Saat onu vurur vurmaz, annesi usulca seslenerek babasını uyandırmaya, sonra onu ikna edip yatağa yatırmaya uğraşıyordu; çünkü babasının durumunda doğru dürüst bir uykunun sözü edilemezdi; oysa sabah saat altıda görevine başlayacağı için bu uyku kendisine son derece gerekliydi. Ama, bankada müstahdem göreviyle çalışmaya başladığından beri davranışlarında açığa vurduğu bir dikbaşlılıkla, babası biraz daha masa başında kalmak için ayak diriyor, ancak bu arada hep de uyuyakalıyor ve o zaman sandalyesini yatakla değiştirmeye kendisini razı etmek için evdekiler akla karayı seçiyordu. Annesi ve kız kardeşi küçük çapta uyarılarla ne kadar üzerine düşerlerse düşsün, babası nerdeyse bir çeyrek saat hep hayır anlamında usulcacık başını sallıyor, gözlerini kapalı tutup yerinden kalkmıyordu. Annesi kolundan çekip çekiştiriyor, kulağına hoşuna gidecek sözler söylüyor, kız kardeşi de işini bırakıp annesine yardıma geliyor, ama babasına bu da kâr etmeyerek, söz konusu çabalar onun koltuğuna daha çok gömülmesine yol açıyordu. Ancak kadınlar kollarına girince babası gözlerini açıyor, sırayla bir annesine, bir kız kardeşine bakıyor ve hep şöyle söylüyordu: "Bu da yaşamak sözde! Yaşlı günlerimde göreceğim rahat bu ha?" Derken iki kadına yaslanıp, sanki kendi kendisi için alabildiğine büyük bir yükmüş gibi ağırdan alarak, kapıya

kadar götürülmesine rıza gösteriyor, kapıda annesiyle kız kardeşini bir el işaretiyle uzaklaştırıp bundan böyle yalnız başına ilerlemeye çalışıyor, ama az sonra annesi elindeki dikişi, kız kardeşi elindeki kalemi çarçabuk bir kenara bırakarak yine babasına yardım için arkasından koşuyorlardı.

Çalışmaktan yıpranmış ve aşırı yorgun düşmüş ailede kimin Gregor'la öyle fazla ilgilenmeye vakti vardı? Eve harcanan para gittikçe kısılıyordu; hizmetçiye çaresiz yol verilmişti. Ak saçları başının çevresinde uçuşan iri yarı bir kadın, pek ağır işleri görmek için sabah ve akşam eve uğruyor, geri kalan işleri ise, o bir sürü dikişlerinin yanı sıra annesi yapıyordu. Hatta Gregor'un bir akşam satışta ele geçen para üzerinde konuşulurken öğrendiğine göre, eskiden annesi ve kız kardeşinin bayram ve eğlentilerde takıp takıştırdığı çeşitli aile mücevherleri de elden çıkarılmıştı. Ama en büyük yakınma nedeni, şimdiki durumda kendilerine pek büyük gelen evden çıkamayışlarıydı; çünkü Gregor'un bir başka yere nasıl taşınacağı konusunda kimsenin aklına bir çare gelmiyordu. Ama evdekileri bir başka yere taşınmaktan alıkoymadığını pekâlâ seziyordu Gregor; çünkü birkaç hava deliği bırakılmış uygun bir sandığın içine koyup onu, bir yerden bir yere kolaylıkla götürebilirlerdi; ailesini ev değiştirmekten en başta alıkoyan, daha çok, kendilerini kaptırdıkları tam bir umutsuzlukla bütün akraba ve eş dost çevresinde kimsenin başına gelmeyen bir felakete uğradıkları düşüncesiydi. Elâlemin yoksul kişilerden beklediği ne varsa, hepsini eksiksiz yerine getiriyorlardı; babası bankadaki küçük memurlara kahvaltı için dışardan yiyecek alıp geliyor, annesi yabancı insanlara çamaşır dikeceğim diye kendini helak ediyor, kız kardeşi ise müşterilerin isteklerini yapmak için tezgâhın arkasında sağa sola koşturuyor, daha fazlasına da ailenin gücü elvermiyordu. Öte yandan annesiyle kız kardeşi, babasını yatağa yatırdıktan sonra dönüp gelerek ellerindeki işleri bırakıyor, birbirlerine sokulup yanak yanağa oturuyorlar, derken annesi Gregor'un odasını göstererek, "Şu kapıyı kapar mısın, Grete!"

diyor, bunun üzerine Gregor yine karanlıkta kalıyordu; bitişikte ise annesiyle kız kardeşi gözyaşlarını birbirine katarak ağlaşıyor ya da donuk bakışlarla önlerindeki masaya bakıp duruyorlar, bu da Gregor'un sırtındaki yaranın sanki yeni açılmış gibi sızlamasına yol açıyordu.

Geceleri ve gündüzleri adeta gözlerini kırpmadan geçiriyordu Gregor. Bazen, kapının bir dahaki açılışında işleri tıpkı eskisi gibi kendi eline almayı düşünüyordu; uzun zaman sonra yine patronla müdür, yardımcılar, çıraklar, aklından biraz zoru olan odacı, başka mağazalarda çalışan iki üç dost, bir taşra otelindeki oda hizmetçisi, bir anlık tatlı bir anımsama, bir şapkacı dükkânında çalışıp kendisine içtenlikle, ama pek nazlanarak kur yaptığı kasiyer kız, bütün bunlar yabancı ya da artık unutulup gitmiş kimselerin görüntüleriyle karışarak hayalinde beliriyordu; ama kendisine ve ailesine yardım edebilmekten uzak, hepsi de yanma yaklaşılmaz kimselerdi; dolayısıyla, bunların sonradan yine zihninde kaybolup gitmesine seviniyordu. Ama bir an da geliyor, ailesiyle ilgilenmek için hiçbir istek duymuyordu; kendisine gereken bakımı göstermediklerinden bir hınç yüreğini dolduruyor, hangi yiyeceği canı çektiğini hiç bilmemesine karşın, yiyeceklerin saklandığı yere nasıl bir yolunu bulup ulaşacağına ilişkin olarak kafasında planlar kuruyordu; açlık falan hissetmese de, payına düşenleri toparlayıp alacaktı buradan. Artık onun pek hoşlanıp hoşlanmayacağını düşünmeyen kız kardeşi, sabahları işe giderken ayağıyla rastgele bir yiyeceği çarçabuk odasından içeri itiyor, akşam da sadece şöyle bir tadına mı bakılmış, yoksa, çok vakit olduğu gibi el sürülmeden bırakılmış mı, hiç aldırış etmeden süpürgenin ucuyla çekip dışarı alıyordu. Odayı derleyip toplamak için artık hep akşamları uğruyor ve bu işi öylesine çabuk yapıp çıkarıyordu ki, daha çabuğu can sağlığıydı. Pislik duvarlar boyunca yol yol uzanıyor, sağda solda yumak yumak toz ve çıkartı görülüyordu, ilk zamanlar kız kardeşi geldiğinde, Gregor odanın en pis köşe bucağına gidip beklemiş, böylece kız kardeşine adeta sitemde

bulunmak istemişti. Ama öyle anlaşılıyordu ki, haftalarca olduğu yerde kalabilir, yine de kız kardeşi bildiğinden şaşmazdı; ortadaki pisliği kız kardeşi de Gregor gibi görüyordu, ama bu pisliğe el sürmemeyi anlaşılan kafasına koymuştu. Öte yandan, aslında bütün aileyi sarmış yepyeni bir duyarlıkla, Gregor'un odasının derlenip toplanmasının kendisine bırakılmasına çalışıyordu kız kardeşi. Birinde annesi Gregor'un odasında büyük bir temizliğe girişmiş, ancak birkaç kova su harcadıktan sonra bu işi başarabilmişti. Ama aşırı nemin hasta yaptığı Gregor sonradan kanepe üzerine serilip kızgınlık içinde kımıldamadan yatmış, bunun da cezasını yine annesi çekmişti; çünkü akşam olup kız kardeşi Gregor'un odasındaki değişikliği fark eder fark etmez, son derece alınmış bir tavırla oturma odasına seğirtmiş, annesinin yakaran bir edayla ellerini havaya kaldırmasına aldırmayarak, ansızın bir ağlama nöbetine kapılmıştı. Anne ve babası - babası kuşkusuz korkuyla fırlamıştı koltuğundan - ilkin şaşkın ve çaresiz bakakalmışlar, ama sonunda harekete geçmişlerdi; sağda babası Gregor'un odasının temizlenmesini kız kardeşine bırakmadığı için annesine atıp tutmuş, solda, "Gregor'un odasını bundan böyle asla temizlemeyeceğim!" diye kız kardeşinin bağırdığı duyulmuştu. Öte yandan, annesi, sinirinden gözü hiçbir şey görmeyen babasını adeta çekip sürükleyerek yatak odasından içeri sokmaya çalışmış, kız kardeşi, hıçkırıklarla sarsılarak, küçük yumruklarıyla masayı dövmüştü. Gregor'a gelince, kimse kapıyı kapayıp onu bu manzaradan ve gürültü patırtıdan esirgemediğine öfkelenerek yüksek perdeden ıslıksı sesler çıkarmaya başlamıştı.

Ama dışarda çalışmaktan bitkin düşen kız kardeşi usanıp eskisi gibi Gregor'la ilgilenmeye yanaşmasa bile, yerini hiç de annesinin alması gerekmez, Gregor ihmal edilmiş sayılmazdı; çünkü artık bir hizmetçi bulunuyordu evde. Uzun yıllar iri kemikli sağlam vücudu sayesinde pek çok varta atlatıp ayakta kalabildiği anlaşılan bu yaşlı dul kadının Gregor'dan pek tiksindiği yoktu. Öyle merak ettiği için değil, rastgele bir gün odası-

nın kapısını açmış, Gregor'un düpedüz şaşırdığını ve kendisini bir kovalayan bulunmazken sağa sola koşmaya başladığını görünce, ellerini kucağında kavuşturup hayretle olduğu yerde kalakalmıştı. O gün bu gün de sabah ve akşam kapıyı şöyle bir aralayıp Gregor'a bakmaktan kendini alamıyordu. Hatta başlangıçta, belki kendisinin sevimli bulduğu, "Gelsene bakayım buraya yaşlı bokböceği seni!" ya da, "Şu yaşlı bokböceğine de bak!" sözleriyle yanına bile çağırdığı olmuştu Gregor'u. Söz konusu çağrıları Gregor düpedüz cevapsız bırakıyor, sanki kapı hiç açılmamış gibi yerinden kımıldamıyordu. Bu hizmetçi olacak kadına, canı istedikçe kendisini rahatsız edeceğine, odasını her gün temizlemesini tembih etselerdi ya! Birinde sabahın erken vakti - belki de yaklaşan baharı müjdeleyen fena bir yağmur camları dövüp durmaktaydı - hizmetçi yine bu tür sözler söylemeye kalkınca, Gregor'un tepesi öyle attı ki, adeta üzerine saldırmak ister gibi, ama yavaş ve güçsüz, kadına doğru döndü. Ama korkuya kapılmayan kadın, yalnızca kapının yanı başındaki bir sandalyeyi tutup havaya kaldırmıştı ve iyice açılmış ağzıyla oracıkta dikilirken niyeti açıkça belliydi: Elindeki sandalye Gregor'un sırtına indiği zaman ağzını kapayacaktı. Gregor yine arkasına dönerken, "Demek hepsi bu kadardı?" dedi ve sandalyeyi serinkanlılıkla köşedeki yerine bıraktı.

Bundan böyle Gregor hiçbir şey yememeye başlamıştı. Kendisi için hazırlanmış yemeğin önünden tesadüfen geçtikçe, sanki oyun olsun diye bir lokma alıp ağzına atıyor, lokmayı saatlerce ağzında tutup çokluk geri tükürüyordu. İlkin odasının durumundan duyduğu üzüntünün, kendisini yemek yemekten alıkoyduğunu düşündü, ama odasındaki değişikliğe pek çabuk alışmıştı. Başka yere yerleştirilemeyen eşyaları habire kendi odasına tıkıştırıyorlardı ve evin bir odası üç baya kiralandığı için de böylesi eşyalar hayli çoktu. Ağırbaşlı baylar - Gregor'un bir yol kapı aralığından gördüğüne göre, üçünün de top sakalı vardı - yalnız kendi odalarında değil, bir kez kiracı bulunduklarından bütün evde, ama en çok mutfakta her şeyin dü-

zen içinde ve yerli yerinde olmasına alabildiğine dikkat ediyorlar, işe yaramaz, hele pis öteberiler görmeye asla katlanamıyorlardı. Üstelik odalarındaki mobilyaların çoğunu yanlarında getirmişler, bu yüzden evdeki eski eşyalardan kimisi gerekliliğini yitirmişti; satılabilecek gibi değilse de, sokağa atılmak da istenmeyen şeylerdi bunlar; dolayısıyla, hepsi de Gregor'un odasını boyluyordu. Kül sandığıyla mutfaktaki çöp bidonu da bunların arasındaydı. Kullanılmayacak gibi ne varsa, hep de pek aceleci hizmetçi tarafından Gregor'un odasına atılıp geçiliyordu. Allaha şükür Gregor, çokluk söz konusu eşyayla onu tutan eli görüyordu yalnız. Belki de hizmetçinin niyeti, uygun bir zaman ve fırsatta eşyaları yine Gregor'un odasından almak ya da tümünü birden kaldırıp sokağa atmaktı. Ama ilk getirilip bırakıldıkları yerde kalıyordu hepsi; Gregor pılı pırtı arasında ıkına sıkına dolaşıyor, bunları yerlerinden sağa sola oynatıyordu; ortada sürünecek başka yer kalmadığından, ilkin ister istemez yaptı bunu; ancak zamanla bundan giderek artan bir haz duymaya başladı; oysa söz konusu gezinmelerden sonra, ölesiye yorgun ve üzgün, yine saatlerce yerinden kımıldamaksızın duruyordu.

Kiracı baylar bazan akşam yemeklerini ortaklaşa kullanılan salonda yediklerinden, kapı kimi akşamlar kapalı tutuluyordu; Gregor, kapının açık kalmasından pek kolay vazgeçebilmişti; nihayet kapı açık olduğu bazı akşamlar da bundan yararlanmamış, ailesi tarafından farkına varılmaksızın, odanın en karanlık bir köşesinde uzanıp yatmıştı. Ama bir defasında salonun kapısını azıcık aralık bırakmıştı hizmetçi; kiracı baylar, akşamleyin içeri girip ışığı yaktıklarında da yine kapı açıktı. Baylar, eskiden babası, annesi ve Gregor'un hep birlikte yemek yediği masanın baş köşesine kurulmuş, peçetelerini açıp çatal ve bıçaklarını ellerine almışlardı. Derken bir tabak etle annesi, hemen arkadan elinde patates dolu büyük bir çanakla kız kardeşi göründü. Yemekten yoğun bir dumana benzer bir buğu yükseliyordu. Kiracı baylar, sanki önce bir denemek ister gibi, ön-

lerine getirilip konan tabaklar üzerine eğilmişler ve gerçekten, duruma bakılırsa öbür ikisinin bir otorite saydığı üçüncüleri servis tabağı üzerinde etten bir parça kesmiş, anlaşılan etin yeterince pişip pişmediğini, mutfağa geri yollanmasının gerekip gerekmediğini anlamak istemişti. Ama sonuçtan memnun kalmış, merakla olayı izleyen Gregor'un annesiyle kız kardeşi de bunun üzerine rahat bir nefes alarak gülümsemişlerdi.

Asıl aile üyeleri ise yemeği mutfakta yiyordu; ama babası mutfağın yolunu tutmadan salona girip, başında bere, önlerinde eğilerek oradakilerin hepsini birden selamlıyor, masanın çevresini şöyle bir dolanıyordu. Kiracı bayların her üçü de doğrulup kalkarak top sakallarından içeri bir şeyler mırıldanıyor, sonra yalnız kalıp tam bir sessizlik içinde yemeklerini yemeye koyuluyorlardı. Gregor'un yadırgadığı şey, çeşitli gürültüler ortasında hep onların yemeği öğüten dişlerinin sesini işitmekti; bununla Gregor'a yemek yemek için dişlerin gerektiği, dişler olmadan en sağlam çenelerin bile işe yaramayacağı anlatılmak isteniyordu adeta. Gregor, mahzun, "İştahım var ama, böyle yiyecekler için değil!" diye söyleniyordu kendi kendine. "Bu baylar nasıl da karınlarını doyuruyor! Oysa ben açlıktan ölüyorum."

Tam da o akşam Gregor'un kulağına - hanidir evde keman çalındığını anımsamıyordu - mutfaktan doğru bir keman sesi geldi. Yemeklerini yiyip bitiren baylardan orta boylusu bir gazete çıkarmış, öbür ikisine gazetenin bir yaprağını uzatmıştı; hep birden arkalarına yaslanmış, gazete okuyup pipolarını tüttürüyorlardı. Keman sesini işitince kulak kabarttılar; ayağa kalkıp parmak uçlarına basarak holün kapısına geldiler, burada birbirlerine iyice sokularak durdular. Herhalde bayların gelişi mutfaktan işitilmişti, çünkü babasının sesini duydu Gregor: "Yoksa baylar hoşlanmadılar mı kemandan? Hani isterlerse hemen susabilir yine." – "Hayır! Tam tersi!" diye cevapladı baylardan orta boylusu. "Acaba küçük hanım bizim buraya ge-

lip çalamaz mı? Ne de olsa çok daha rahat ve iyi burası." Sanki keman çalan kendisiymiş gibi, "A tabii!" dedi babası.

Baylar, yeniden salona dönüp beklediler. Çok geçmeden nota sehpasıyla annesi, notalarla babası ve kemanla kız kardeşi mutfaktan çıkıp geldi. Kız kardeşi, acele etmeksizin gerekli hazırlıkları yapmaya koyuldu; daha önce hiç de oda kiraya vermemiş, dolayısıyla kiracı baylara karşı nezaketi aşırılığa vardıran anne ve babası sandalyelere oturmayı bir türlü göze alamamıştı, babası sağ elini üniformasının iki düğmesi arasındaki boşluğa sokarak kapıya yaslanmıştı; ancak annesi, baylardan birinin buyur ettiği sandalyeye çöktü; sandalyeyi bayın o anda rasgele koyduğu yerde bırakmış, dolayısıyla salonun bir köşesinde kalmıştı.

Derken kız kardeşi çalmaya başladı; anne ve babası, her biri kendi bulunduğu yerden, kız kardeşinin ellerinin devinimlerini dikkatle izliyordu. Çalan kemanın cazibesine kapılan Gregor, her zamankinden biraz daha ileri çıkmayı göze almıştı; bir ara başını salonun kapısından içeri soktu. Evdekilere karşı beslediği ilgi eskiden hep göğsünü kabartmıştı; son zamanlar ise onları umursadığı yoktu ve buna da şaşmıyordu pek. Oysa asıl şimdi saklanıp gizlenmesi için daha çok neden vardı; çünkü odasının dört bir yanı toz toprak içindeydi, en ufak bir kımıldanışta sağa sola tozlar uçuştuğundan, kendisi de baştan aşağı toza bulanmıştı; iplikmiş, kıllarmış, yemek artıklarıymış, ne varsa hepsini sırtında ve böğürlerinde kendisiyle gittiği yere taşıyıp götürüyordu; her şeye karşı takındığı umursamazlık alabildiğine büyüktü; dolayısıyla, eskisi gibi günde pek çok kez sırt üstü yatıp halıya sürtünerek temizlenmeyi artık bırakmıştı. Ama yine de salonun tertemiz döşemesinin üzerinde biraz daha sürünerek ilerlemekten çekinmemişti.

Ancak, kendisine dikkat eden de olmamıştı hani. Bütün aile, çalan kemana dalmıştı; baylara, ilkin elleri pantolonlarının ceplerinde, nota sehpasının pek yakınına, notaları görebilecek-

leri ve kız kardeşinin kuşkusuz rahatsız olacağı yere kadar sokulan baylara gelince, çok geçmeden yarı işitilir bir sesle konuşarak başlarını önlerine eğip pencereden yana çekilmişler, bundan böyle de pencere kenarında kalarak, Gregor'un babası tarafından kaygılı gözlerle izlenmeye başlanmışlardı. Doğrusu apaçık görülüyordu ki, şöyle nefis ya da eğlendirici bir keman müziği dinleyecekleri sanısına kapılmakla düş kırıklığına uğramışlardı; sanki bütün bu gösteriden bıkmışlardı da, ancak nezaket gereği rahatsız edilmelerine göz yumuyorlardı. Özellikle purolarının dumanını havaya üfleyişlerinden enikonu sinirli oldukları çıkarılabilirdi. Oysa kız kardeşi bir güzel çalıyordu ki! Başı yana eğilmiş, gözleri, dikkatle ve mahzun, nota çizgilerini izliyordu. Gregor sürünerek biraz daha ilerledi, belki kız kardeşiyle göz göze geleceğini umarak başını yere yakın tutuyordu. Müzik onu bu kadar duygulandırdığına göre, kendisine bir hayvan gözüyle bakılabilir miydi? Sanki özlemini çektiği bilinmedik besine götüren yol sonunda ortada gözükmüşçesine bir sanıya kapılmıştı. Kız kardeşinin yanına kadar ilerleyerek kolundan çekip çekiştirmeye ve böylece ona, kemanını alıp kendi odasına gelmesini dolaylı yoldan anlatmaya karar vermişti; çünkü oradakilerin hiçbiri, kendisinin yapmayı düşündüğü gibi, kız kardeşinin keman çalışını takdir edecek durumda değildi. Kendisi, hiç değilse hayatta olduğu süre kız kardeşini bir daha odasından salmayacak, görünümündeki korkunçluk ilk kez bu konuda işine yarayacaktı; odasının bütün kapılarına aynı anda yetişecek ve olası saldırıları tıslayarak nefesiyle geri püskürtecekti. Ama kız kardeşi zorla değil de, kendi gönlüyle onun yanında kalacaktı; yanı başında kanepede oturacak, kulağını kendisine doğru eğecek, o da kız kardeşine, kendisini konservatuara yollamayı kafasına koyduğunu ve bunu başına gelen şu felaket araya girmese daha geçen Noel'de - Noel geçmişti herhalde - yapılacak itirazlara falan kulak asmaksızın anne ve babasına bildirmeyi düşündüğünü bir sır gibi emanet edecekti. Bütün bunları açıklayınca duygulanan kız kardeşinin

gözünden yaşlar boşanacak, Gregor da kız kardeşinin omuzlarının hizasına kadar doğrulup kalkarak, onun bir mağazada çalışmaya başlayalı beri eşarp ya da yakalık takmadığı boynuna bir öpücük konduracaktı.

Kiracı baylardan orta boylusu, "Bay Samsa!" diye seslendi babasına ve bundan başka bir söz söylemeyi gereksiz bularak yalnızca işaret parmağıyla, ilerden ağır ağır yaklaşan Gregor'u gösterdi. Keman sesi sustu birden; baylardan orta boylusu ilkin başını sallayarak arkadaşlarına gülümsedi, sonra yeniden Gregor'a baktı. Babası Gregor'u odadan çıkarmayı bırakıp, ilkin kiracı bayları yatıştırmayı zorunlu görmüştü, oysa baylar hiç de sinirlenmiş değildi ve Gregor kendilerini çalan kemandan daha çok eğlendirmişti adeta. Babası baylara doğru seğirtmiş, kollarını açarak onları odalarından içeri sokmaya, bir yandan da vücudunu siper ederek Gregor'u gözlerinden saklamaya çalışıyordu. Ne var ki, baylar bunun üzerine gerçekten biraz kızar gibi oldular, babasının davranışına mı, yoksa Gregor gibi bir oda komşuları bulunduğunu şimdiye dek fark etmeyip, şimdi ansızın anladıklarına mı içerledikleri belli değildi. Babasından bir açıklama bekleyerek ellerini ve kollarını oynattılar, tedirgin ve telaşlı, sakallarını çekiştirdiler, ancak yavaş yavaş uzaklaşıp odalarına girdiler. Bu arada kız kardeşi, ansızın keman çalmasına ara vermenin kendisini içine sürüklediği yitikliği yenmiş, gevşecik sarkan ellerinde bir süre kemanla yayı tuttuktan ve hâlâ çalıyormuş gibi notalara baktıktan sonra birden kendini toparlamış, kemanı güçlükle soluyan ve hızlı hızlı çalışan ciğerlerle hâlâ sandalyesinde oturan annesinin kucağına bırakmış, babasının sıkıştırması karşısında bayların şimdi daha bir çabuk yaklaştıkları bitişik odaya seğirtmişti. Kız kardeşinin becerikli elleri altında yastık ve yorganların nasıl havada uçar gibi sağa sola gidip gelerek bir çekidüzene kavuştuğu görülüyordu. Daha baylar odaya varmadan, kız kardeşi yatakları yapıp hazırlamış, odadan dışarı süzülmüştü. Babasının da öyle bir inadı tutmuştu ki, kiracılarına

karşı göstermekle yükümlü bulunduğu saygıyı unutmuştu büsbütün; bayları habire gerilere doğru itip sürüyordu. Sonunda baylardan orta boylusu odanın kapısında ayağını güm diye yere vurarak babasını olduğu yerde durdurdu, elini kaldırıp gözlerini annesiyle kız kardeşine çevirerek, "Şurasını açıklamak isterim ki," diye söze başladı, "bu evde ve bu aile içindeki çirkin durumları dikkate alarak..." -sözün burasında kısaca karar vermiş, yere tükürdü- "odadan hemen çıkacağım. Kuşkusuz, burada kaldığım günler için de bir kuruş ödeyecek değilim. Hatta tersine; nedenler bulmakta hiç zorluk çekmeyeceğim bir tazminat talebiyle karşınıza dikilip dikilmeyeceğimi de ayrıca düşüneceğim." Adam sustu ve bir şey bekliyormuş gibi önü sıra bakmaya başladı. Gerçekten de çok sürmedi, iki arkadaşı atıldı oradan: "Biz de hemen çıkıyoruz!" Bunun üzerine, baylardan orta boylusu, kolu yakalayarak çat diye vurup kapıyı kapadı.

Babası yalpalayarak, elleriyle sağa sola tutunup koltuğuna yürüdü ve yığılıp kaldı üzerine; normal akşam uykucuğunu uyuyormuş görünüyor, ama sanki gerekli destekten yoksunmuş gibi başının hızlı hızlı sallanmasına bakılırsa hiç de uyumadığı anlaşılıyordu. Gregor, bütün zaman, kiracı bayların kendisini keşfettikleri yerde kımıldamadan kalmıştı. Planın başarısızlığa uğramasından duyduğu düş kırıklığı, öte yandan belki uzun süren bir açlığın doğurduğu dermansızlık, onu hareket etme yeteneğinden yoksun bırakmıştı. Bir an sonra her şeyin başına yıkılacağından adeta kesinlikle korkuyor ve bunu bekliyordu. Hatta annesinin titreyen parmakları arasından kayarak kucağından yere düşen ve sesi bir süre yankılanan keman bile Gregor'u ürkütüp yerinden oynatamadı. Konuşmasına bir giriş olarak eliyle masanın üzerine vuran kız kardeşi, "Sevgili anneciğim, sevgili babacığım!" diye sesini yükseltti. "Bu böyle yürümeyecek. Belki siz değilsiniz ama, ben farkındayım. Bu canavar karşısında kardeşimin adını ağzıma almak istemediğim için, şöyle söyleyeceğim; bu belayı başımızdan atmadan olma-

yacak. Gücümüz yettiği kadar kendisine bakıp etmeye, ona katlanmaya çalıştık. Sanıyorum, bu konuda kimse bize karşı en ufak bir suçlama yöneltemez."

"Yerden göğe hakkı var kızın," diye söylendi babası kendi kendine. Hâlâ nefes almakta güçlük çeken annesi, elini ağzının önüne tutarak, gözleri adeta yuvalarından fırlamış, boğuk boğuk öksürmeye başladı.

Kız kardeşi, annesinin yanma seğirtip alnını tuttu. Kız kardeşinin sözleri, babasının kafasında daha kesin kimi düşünceler uyandırmışa benziyordu; babası doğrulup dimdik oturmuş, kiracı bayların akşam yemeklerinden hâlâ masa üzerinde duran tabaklar arasındaki müstahdem kasketiyle oynuyor, arada bir sesi çıkmayan Gregor'a bakıyordu.

Öksürmekten annesinin kulağı hiçbir şey işitmediğinden, bu kez yalnızca babasına dönüp, "Başımızdan atmaya bakmalıyız onu!" dedi kız kardeşi. "Sizin ikinizi de mezara yollayacak, hiç kuşkunuz olmasın. Hepimiz böyle canını dişine takıp çalıştıktan sonra, evde bu bitip tükenmez işkenceye katlanılamaz doğrusu. Ben de katlanamayacağım artık." Bunun üzerine hüngür hüngür ağlamaya başladı kız kardeşi; gözyaşları annesinin yüzüne damlıyor, bilinçsiz el hareketleriyle onları buradan silip uzaklaştırıyordu.

Acımaklı bir ses ve belirgin bir anlayış ifadesiyle, "Peki ama, elimizden ne gelir yavrucuğum?" dedi babası.

Kız kardeşi, omuzlarını silkerek çaresizliğini belirtti; daha önce ağlarken güven dolu bir eda vardı halinde, oysa şimdi kendisini bir çaresizliğe kaptırmıştı.

Babası yarı sorar gibi, "Konuştuklarımızı anlayabilse bari!" dedi. Kız kardeşi böyle bir şeyin düşünülemeyeceğini belirtmek üzere, ağlamasının arasında hızlı hızlı elini salladı.

"Konuştuklarımızı anlayabilse bari!" diye yineledi babası ve gözlerini yumarak, böyle bir şeyin olamayacağını söyleyen kız

kardeşinin görüşünü benimsediğini belirtti. "Belki o zaman kendisiyle bir anlaşmaya varılabilirdi. Ama bu durumda..."

"Gidecek o evden mutlaka!" diye bağırdı kız kardeşi. "Başka çare yok, baba! Sen onun Gregor olduğu düşüncesini kafandan söküp atmaya çalış, yeter! Zaten bizim asıl mutsuzluğumuz, bunca zaman onun Gregor olduğuna inanmamız değil mi? Nasıl Gregor olabilir düşünsenize! Gregor olsa, insanların kendisi gibi bir hayvanla bir arada yaşayamayacaklarını görür ve çekip giderdi. Böyle yapsaydı, bir kardeşten yoksun kalırdık, ama yaşamamızı sürdürebilir ve onun anısını da içimizde tertemiz korurduk. Oysa şimdi peşimizi bir an bile bırakmıyor, kiracılarımızı kaçırıyor; galiba bütün eve kendisi el koyup bizi sokağa atacak. Baksana şuna baba!" diye haykırdı kız kardeşi birden: "Gene başladı işte!" Hatta kız kardeşi Gregor'un düpedüz anlayamadığı bir korkuya kapılarak annesini bıraktı, Gregor'un yakınında bulunmaktansa annesini gözden çıkarmaya razıymış gibi, onun sandalyesini adeta itip uzaklaştırdı kendisinden ve koşup babasının arkasına sığındı. Kız kardeşinin davranışı babasını da telaşlandırmıştı; doğrulup kalktı babası, kollarını kız kardeşini korumak ister gibi yarı havaya kaldırdı.

Ama herhangi bir kimseyi, hele kız kardeşini ürkütmeyi asla aklından geçirdiği yoktu Gregor'un. Yalnızca gerisin geri odasına gitmek için arkasına dönmeye koyulmuş, durumundaki nezaket dolayısıyla çetin dönüşlerde başını yardıma çağırması gerektiğinden ve bu arada kafasını pek çok kez kaldırıp yere vurduğundan, dönüşü kuşkusuz tuhaf bir izlenim uyandırmıştı. Gregor, durup çevresine bakındı. Kötü bir niyet taşımadığı anlaşılmışa benziyordu; ailesini saran korku bir an sonra kaybolmuştu. Hepsi suskun ve üzgün, Gregor'a bakıyordu şimdi. Annesi, bacaklarını uzatıp birbirine bastırarak sandalyeye serilmiş yatıyor, bitkinlikten nerdeyse gözleri kapanıyordu; kız kardeşi, elini babasının boynuna dolamıştı. "Belki artık dönebili-

rim," diye düşündü Gregor ve yeniden uğraşmaya koyuldu. Kendini zorlamaktan ileri gelen o sesli soluyuşun önüne geçemiyor, yer yer çaresiz dinlenmesi gerekiyordu. Öte yandan, kendisinden odasına dönmesini kimsenin istediği yoktu şimdi, her şey ona bırakılmıştı. Dönme işini tamamlar tamamlamaz, doğru odasının yolunu tuttu. Odasıyla arasındaki uzaklığın büyüklüğüne şaştı ve aynı yolu nasıl biraz önce o dermansız haliyle, adeta farkına varmaksızın geride bırakabildiğini bir türlü aklı almadı. Hızlı hızlı sürünüp ilerlemekten başka şey düşünmediği için, ailesinden kendisini rahatsız edecek bir söz, bir sesleniş duyulmadığına pek dikkat etmiyordu. Ancak kapıya vardığında başını geriye döndürdü; boynunda hissettiği sertleşme dolayısıyla tam bir döndürüş sayılamazdı bu, ama yine de arkasında hiçbir şeyin değişmediğini gördü; yalnızca kız kardeşi ayağa kalkmıştı şimdi. Gregor'un son bakışı, o anda büsbütün uyuyakalmış annesini sıyırıp geçti.

Gregor daha odadan içeri adımını atar atmaz, bir anda itilip sürmelenerek kilitlenivermişti kapı. Arkasında başgösteren gürültüden Gregor öylesine korktu ki, bacakları bükülü bükülüverdi. Bu kadar acele davranan kız kardeşiydi; dimdik oracıkta beklemiş, sonra kuş gibi sıçrayıp ileri atılmıştı. Kız kardeşinin arkadan yaklaştığını hiç de işitememişti Gregor; kız kardeşi, kilidin içinde anahtarı çevirirken, anne ve babasına doğru, "Hele şükür!" diye seslenmişti.

Gregor, "Peki şimdi ne olacak?" diye sordu kendi kendine. Çok geçmeden hiç kımıldayamadığını gördü. Buna şaşmadı; tersine, şimdiye dek doğrusu bu bacaklarla devinebilmesini tuhaf buldu. Ama başka bakımdan oldukça rahat hissediyordu kendini. Bütün vücudunda ağrı ve sızılar vardı; ama öyle sanıyordu ki, bunlar yavaş yavaş gücünü yitirecek ve sonunda büsbütün silinip gidecekti. Sırtındaki çürümüş elmayı ve onun iltihaplanıp üzeri baştan aşağı yumuşak tozla örtülmüş çevresini pek algıladığı yoktu artık. Ailesini düşündükçe duygulanıyor,

içinde sevgi hisleri uyanıyordu. Hani kendisi de, belki kız kardeşinden daha bir kesinlikle ortadan kaybolması gerektiğine inanıyordu. Kulenin saati sabahın üçünü vurana dek, bu boş düşünceleri sessiz sakin kafasından geçirdi. Derken dışarıda, pencerenin önünde günün yavaş yavaş ağardığını gördü. Başı, elinde olmaksızın göğsü üzerine düştü ve burun kanatlarından o güçsüz son nefesi çıkıp gitti.

Sabah erkenden hizmetçi gelip - güçlü kuvvetli ve aceleci bir kadın olduğundan kapıları öylesine sert vurup kapıyordu ki, o geldikten sonra evde rahat bir uyku uyunamıyordu; oysa böyle davranmaması kendisine tekrar tekrar tembih edilmişti - her günkü ziyaretini yaptı, Gregor'da pek dikkati çekecek bir taraf göremedi. Onun bile isteye kımıldamadan yattığını ve kendisine kırılıp gücenmiş bir süs verdiğini düşündü; çünkü hizmetçiye göre, zeki Gregor'dan beklenmeyecek şey yoktu. O sırada tesadüfen elinde bulunan süpürgeyle Gregor'u gıdıklayıp kapıdan uzaklaştırmak istedi. Başaramayınca kızdı, biraz dürtükledi Gregor'u, bir direnişle karşılaşmaksızm onu yerinden itebildiğini görünce anladı birden. İşin gerçek yüzünü öğrenerek hayretle gözleri açıldı, kendi kendine bir ıslık tutturdu; ama fazla da oyalanmayarak gidip yatak odasının kapısını birden açtı ve yüksek sesle karanlıktan içeri seslendi: "Gelin bakın şuna ayol! Gebermiş! Gebermiş sahi, yatıyor!"

Samsa ailesinin üyeleri doğrulup yataklarında oturdu; hizmetçinin halinden duydukları korkuyu yenebilmeleri kolay olmadı, ancak neden sonra onun verdiği haberi kavrayabildiler. Her biri kendi yattığı taraftan çarçabuk terk etti yatağı. Bay Samsa, yorgam omuzlarına almıştı; Bayan Samsa'nın üzerinde yalnız gecelik vardı. Böylece Gregor'un odasına girdiler. Eve kiracı bayların gelmesinden bu yana Grete'nin yattığı oturma odasının da kapısı açıldı derken; Grete baştan aşağı giyinikti, sanki yatmamıştı hiç, solgun yüzü de bunu doğrular gibiydi. "Ölmüş mü?" dedi. İlkin annesine, sonra başını kaldırıp soran gözlerle

hizmetçinin yüzüne baktı; oysa kendisi durumu araştırabilir, hatta bir araştırmada bulunmadan olup biteni anlayabilirdi. "Galiba öyle," diye cevapladı hizmetçi ve sözlerinin doğruluğunu kanıtlamak için süpürgeyle Gregor'un ölüsünü itip bir kenara aldı. Bayan Samsa hizmetçinin elinden süpürgeyi almak ister gibi bir hareket yaptı, ama almadı. "Eh," dedi Bay Samsa, "artık Tanrı'ya şükredebiliriz." Ardından istavroz çıkardı ve odadaki üç kadın da kendisi gibi yaptılar. Gözlerini bir an bile ölü Gregor'dan ayırmayan Grete, "Görüyor musunuz, ne kadar sıskalaşmış. Tabii bunca zaman bir şey koymadı ağzına. Odasına taşıdığımız yemekleri yine olduğu gibi dışarı çıkarıyorduk." Gerçekten de Gregor'un vücudu yamyassı ve kupkuru bir hal almıştı, bunun da ancak şimdi farkına varılabiliyordu; çünkü Gregor'u havada taşıyan bacakçıkları yoktu artık, başkaca dikkati üzerine çeken bir şey de bulunmuyordu.

"Biraz bizim odaya gelir misin, Grete!" dedi Bayan Samsa ve mahzun gülümsedi. Grete, arada bir başını çevirip ölü Gregor'a bakarak anne ve babasının ardından yürüdü, onlarla yatak odasına girdi. Hizmetçi, Gregor'un kapısını kapayıp pencereyi ardına kadar açtı. Sabahın henüz bu erken saatinde serin havaya bir ılıklık karışmıştı; mart ayının sonlarıydı artık.

Bu sırada odalarından çıkan üç kiracı bay, şaşırmış gözlerle sağa sola bakınıp kahvaltılarını arandı. Bayları düşünen olmamıştı. Orta boyluları suratını ekşiterek hizmetçiye, "Kahvaltımız nerde?" diye sordu. Ama hizmetçi parmağını dudaklarına götürüp, acele ve suskun, Gregor'un odasına gelmelerini işaret etti. Gregor'un odasına giren baylar, elleri biraz havı dökülmüş ceketçiklerinin ceplerinde, artık iyice aydınlanmış odada ölü Gregor'un çevresinde dikilmeye başladılar.

Birden yatak odasının kapısında üzerinde resmi üniformasıyla Bay Samsa göründü; bir koluna karısı, öbür koluna kızı girmişti. Hepsinin de gözlerinde ağlamış bir ifade vardı; Grete, yüzünü arada bir babasının koluna bastırıyordu.

Bay Samsa, kızıyla karısından ayrılmaksızın, eliyle kapıyı göstererek, "Hemen evimi boşaltınız!" diye bağırdı kiracı baylara. Baylardan orta boylusu, "Bununla ne demek istediğinizi anlayamadım?" dedi afallamış ve tatlı tatlı gülümsedi. Öbür iki bay, arkalarında tuttukları ellerini, sanki lehlerinde sonuçlanacak büyük bir kavganın başgöstermesini sevinçle bekleyerek birbirine sürtüyordu. Bay Samsa, "Ne demek istediğimi söyledim apaçık," diye cevapladı, yanında kızı ve karısıyla bir saf oluşturarak baylardan orta boylusunun üzerine yürüdü. Kafasındaki düşünceler yeni bir düzen içinde yerlerini alıyormuş gibi, baylardan orta boylusu ilkin kımıldamadan durdu ve yere baktı. Sonra, "Öyleyse biz de gideriz," diye cevapladı, hatta ansızın ruhunda beliren bir alçakgönüllülükle, bu kararlarını uygulamak için kendisinden izin ister gibi başını kaldırıp Bay Samsa'ya baktı. Bay Samsa, iri gözleriyle buyrun gidin der gibi birçok kez başını sallamakla yetindi. Bunun üzerine baylardan orta boylusu, gerçekten uzun uzun adımlar atarak hemen yürüyüp hole girdi. Bir süredir ellerini oynatmayı bırakarak konuşulanlara kulak kabartan iki arkadaşı ise, sanki Bay Samsa kendilerinden önce hole gelebilir ve önderleriyle aralarındaki bağlantıyı koparıp atabilirmiş gibi bir korkuyla onun ardından seğirttiler. Holde her üçü şapkalarını askıdan, bastonlarını bastonluktan çekip aldı; Samsa ailesini suskun bir reveransla selamlayıp evden çıktılar. Sonradan anlaşıldığına göre, büsbütün yersiz bir kuşkuya kapılan Bay Samsa, yanında iki bayanla kapının önüne çıktı; hepsi birden korkuluğa yaslanarak, üç kiracı bayın, yavaş olmakla beraber mola vermeksizin yüksek merdivenden inişini, merdivenin her kattaki dönemeç yerinde gözden kaybolup az sonra yeniden ortaya çıkışını izlediler. Baylar aşağıya indikçe, Samsa ailesinin onlara karşı duyduğu ilgi de yavaş yavaş silindi; derken başında et sepetiyle kasılarak merdivenleri çıkan bir kasap çırağının kiracı baylarla karşılaşması, sonra onları geride bırakıp basamakları tırmanmaya devam etmesi üzerine, Bay Samsa yanındaki bayanlarla korkuluktan ayrıldı; her biri rahatlamış, kendi odasına döndü.

O günü dinlenme ve gezintiye ayırmaya karar vermişlerdi; böyle bir dinlenmeyi hak etmekle kalmayıp, ayrıca buna tam bir gereksinim duyuyorlardı. Dolayısıyla, masanın başına geçtiler; Bay Samsa çalıştığı bankanın müdürlüğüne, Bayan Samsa kendi patronuna, Grete de kendi şefine olmak üzere üç mazeret mektubu yazmaya koyuldular. Mektuplar yazılırken, gideceğini haber vermek üzere hizmetçi girdi odaya, çünkü sabah işini bitirmişti. Mektup yazmakta olan Samsa ailesinin üç üyesi ilkin gözlerini kaldırmaksızın peki anlamında başlarını salladı; ama sonra, hizmetçinin bir türlü uzaklaşmadığını görerek öfkeyle başlarını kaldırdılar. "Daha ne bekliyorsun?" diye sordu Bay Samsa. Hizmetçi sanki bir felaket haberi verecekmiş de, bunu ancak inceden inceye sorguya çekildiğinde yapmak istiyormuş gibi gülümseyerek kapıda dikiliyordu, evde çalıştığı bütün süre Bay Samsa'nın sinirine dokunup durmuş şapkasındaki o nerdeyse dimdik devekuşu tüyü hafifçe dört bir yana sallanıyordu. Hizmetçinin en çok saygı duyduğu Bayan Samsa, "Evet, nedir istediğin bakalım?" diye sordu. "Şey," dedi hizmetçi; içtenlikle gülümsemesi hemen sözlerine devam etmesini engellemişti, "diyeceğim, bitişik odadaki o şeyin nasıl ortadan kaldırılacağını siz hiç merak etmeyin, bu işi hallettim ben." Bayan Samsa ile Grete, işlerine yine koyulmak ister gibi, başlarını yazmakta oldukları mektupların üzerine eğdiler. O anda hizmetçinin olup biteni ayrıntılı biçimde anlatmak istediğini fark eden Bay Samsa, "Kalsın, kalsın!" der gibi kesin bir edayla elini uzattı. Konuşmasına izin verilmeyişi, bir an önce gitmesi gerektiğini hatırlatmıştı hizmetçiye, besbelli kırgın bir tonla sesini yükselterek, "Eh, cümleten hoşça kalın!" dedi ve biraz hoyrat bir tavırla arkasına dönerek, kapıları sert sert çarpıp evden çıktı.

"Akşam olsun, yol vereceğim kendisine," dedi Bay Samsa; ama ne karısından, ne de kızından bir cevap alabildi; çünkü hizmetçi yeni kavuştukları huzur havasını bulandırmıştı. Anne ve kız doğrulup pencereye yürüdüler, kollarını birbirlerinin

bellerine dolayarak pencere önünde dikildiler. Bay Samsa, başını döndürüp bir süre onları izledi. Sonra, "Haydi gelsenize!" diye seslendi. "Bırakın şu geçmiş bayat şeyleri artık! Hem biraz da beni düşünün!" Hemen kadınlar onun sözünü dinleyerek Bay Samsa'ya doğru seğirttiler; onu sevip okşadılar ve bir solukta mektuplarını yazıp bitirdiler.

Sonra her üçü birden evden çıkıp, aylardır yapmadıkları bir şeyi yaparak tramvaya atladılar; kentin önündeki açıklığa geldiler. Kendilerinden başka kimsenin bulunmadığı tramvayı baştan başa güneşin sıcacık ışınları aydınlatmıştı. Oturdukları kanepelere rahatça yaslandılar ve ilerisi için eldeki olanaklar üzerinde konuştular; daha bir yakından bakınca, söz konusu olanakların hiç de azımsanamayacağını gördüler; çünkü, bu konuda birbirlerine bir şey çıtlatmamalarına karşın, her üçünün de işine diyecek yoktu ve özellikle gelecek için pek umut vericiydi. Durumlarında en büyük ve en çabuk düzelmeyi sağlayacak davranış, kuşkusuz bir başka eve taşınmalarıydı; niyetleri, Gregor'un arayıp bulduğu şimdiki evden daha küçük, daha ucuz, ama konumu daha güzel ve elden geldiğince kullanışlı bir başka eve çıkmaktı. Böylece söyleşip durdular; bir ara Bay ve Bayan Samsa'nın gözleri, üzerine yavaş yavaş bir canlılık gelmiş kızlarına takıldı; son zamanlar yanaklarını sararıp soldurtan tüm mihnet ve eziyetlere karşın, onun serpilip açılarak güzel bir kıza dönüştüğünü hemen aynı anda içlerinden geçirdiler. Biraz susar gibi olup adeta bilinçsiz bakışlarla biri ötekine bakarak, kızları için artık yavaş yavaş şöyle efendiden bir koca arama zamanının geldiğini düşündüler. Gidecekleri yere varıp, kendilerinden önce ayağa kalkan kızlarının gencecik vücuduyla karşılarında dikildiğini görünce, bunu yeni düşlerinin ve güzel beklentilerinin onaylanışı saydılar.

CEZALILAR KOLONİSİ

Subay, "Bambaşka bir araç bu," dedi inceleme gezisine çıkmış konuğa ve kendisinin hiç de yabancısı olmaması gereken aygıtı neredeyse hayranlıkla baştan aşağı süzdü. Konuk, itaatsizlik ve üste hakaret suçundan ölüme mahkûm edilmiş bir erin idamında hazır bulunması için kumandan tarafından yapılan çağrıya sırf nezaket gereği uymuştu. Öyle anlaşılıyor ki, cezalılar kolonisinde de söz konusu idama karşı ilgi pek büyük değildi. En azından burada, dört bir yanı çıplak yamaçlarla çevrilmiş kumlu vadide subayla konuk dışında mahkûmdan, saçı başı birbirine karışmış alık alık bakan bu yayvan ağızlı adamdan ve ağır bir zinciri elinde tutan erden başka kimse görülmüyordu. Erin tuttuğu zincire mahkûmun el ve ayak bileklerine geçirilmiş küçük zincirler gelip ulanıyor, bu zincirler de yine kendi aralarında daha başka zincirlerle birbirine bağlanıyordu. Bu yetmiyormuş gibi, mahkûmun halinde öylesine köpeksi bir sadakat ifadesi okunuyordu ki, adeta kendisini salıp yamaçlarda elini kolunu sallayarak dolaşmasına izin vermek hiç sakınca doğurmaz, infaz işine başlanacağı an öttürülecek bir ıslıkla dönüp gelmesi sağlanabilirdi.

Konuğun aygıttan anladığı yoktu pek; mahkûmun arkasında neredeyse gözle görülür bir ilgisizlikle aşağı yukarı geziniyor, bu arada son hazırlıkları bitirmeye çalışan subay, bazen yere iyice gömülmüş aygıtın altına sürünerek giriyor, bazen de üstteki parçaları gözden geçirmek için bir merdiveni tırmanıp aygıtın tepesine çıkıyordu. Gerçekte bunlar bir makiniste yaptırılacak şeylerdi; ama subay söz konusu işi canla başla görüyor, aygıta pek bağlılığından mıdır, yoksa daha başka nedenlerden

mi, bu işi başka kimseye emanet etmek istemiyordu. "Evet, şimdi tamam!" diye sesini yükseltti sonunda ve merdivenden indi. Alabildiğine bitkin düşmüştü, hayli açılmış ağzıyla soluyup duruyordu; zarif iki hanım mendilini arkadan üniformasının yakasının altına sıkıştırmıştı. "Bu üniformalar tropik bölgeler için ağır olsa gerek," dedi konuk. Oysa subay, konuğun kendisinden aygıta ilişkin bilgi almasını beklemişti; yağla kirlenmiş ellerini orada hazır duran bir gerdelde yıkarken, "Kuşkusuz!" diye yanıtladı. "Ancak, bu üniformalar bizim için yurt demektir; yurdu da doğrusu yitirmek istemeyiz." Ellerini bir beze kurularken aygıtı göstererek, "Hele siz şu aygıta bakın bir!" diye ekledi hemen ardından. "Buraya kadar elle hazırlanması gerekiyordu, ama bundan sonrası otomatiktir." Konuk, başını sallayarak subayın peşinden yürüdü. Subay, her ihtimale karşı kendini temize çıkarmak isteyerek, "Elbette, arızalar başgöstermiyor değil bazen," dedi. "Hani bugün böyle bir şeyle karşılaşacağımızı sanmıyorum, ama yine de bunların dikkate alınması gerekiyor; nihayet on iki saat aralıksız çalışmak zorunda makine. Hem kimi arızalar başgösterse de ufak şeyler olacaktır, bir solukta giderilebilir hepsi."

Sonunda, "Oturmaz mısınız?" diye sordu subay ve oracıkta yığınla duran hasır iskemlelerden birini çekip konuğa uzattı, konuk da iskemleyi alıp oturdu; bir çukurun kenarında oturuyordu, şöyle bir baktı çukura: Pek derin değildi; kazılan toprak bir kenara yığılmış, bir set oluşturmuştu; çukurun öbür kenarında ise aygıt vardı. Subay, "Bilmem kumandan size aygıtla ilgili açıklamalarda bulundu mu?" diye sordu. Konuk, eliyle nasıl yorumlanacağı bilinmeyen bir hareket yaptı. Ama subay için bundan iyisi can sağlığıydı, aygıt üzerine kendisi açıklamalara koyulabilirdi. "Bu aygıt," diye başladı söze, bir manivela koluna yaslanarak, "bizim eski kumandamn bir buluşudur. Ben daha ilk denemelerinde kendisiyle çalıştım, aygıtın yapımı bitinceye kadar da katıldım çalışmalara. Ancak, icat şerefi tümüyle kumandanındır. Bizim eski kumandandan hiç söz açan oldu

mu size? Hayır, öyle mi? Eh, bütün bu cezalılar kolonisine onun bir eseri gözüyle bakılabileceğini söylersem, pek aşırı bir iddiada bulunmuş sayılmam. Eski kumandanın dostu olan bizler, daha kendisinin ölümünde yerine geçecek kimsenin, kafasında isterse binlerce yeni tasarı bulunsun, en azından daha pek çok yıl eski durumda bir değişiklik yapamayacağı kadar kolonin kendi içinde kapalı bir bütün oluşturduğunu biliyorduk. Nitekim kehanetimiz doğru çıktı bir bakıma, yeni kumandan eskisinin değerini kabullenmek zorunda kaldı. Yazık, eski kumandanı tanıyamadınız." Ardından, "Ben de boşboğazlık edip duruyorum," diye ekledi. "Oysa aygıt işte şuracıkta, önünüzde bulunuyor. Gördüğünüz gibi üç parçadan yapılmış ve zamanla parçalardan her biri için halk arasında isimler oluşturulmuştur. Alttaki yatak diye niteleniyor, ara yerdekinin adı hakkak, şu ortada kalkıp inene de tırmık deniyor." "Tırmık mı?" diye sordu konuk. Anlatılanları pek dikkatini vererek dinleyememişti; bu gölgesiz vadide güneş bütün gücüyle insanın tepesine çullanıyor, düşüncelerini bir noktada toplamasını güçleştiriyordu. Ancak, bir geçit törenine katılacakmış gibi sırtında apoletlerin ağırlaştırdığı ve çeşitli kordonların ordan oraya uzandığı dar bir üniforma, harıl harıl açıklamalarda bulunan, bir yandan konuşup bir yandan elindeki tornavidayla yer yer bir vida üzerinde çalışan subay, konuğun hayranlığım her şeyden çok kendi üzerine çekmişti. Er de, konuğunki gibi bir ruh durumu içindeydi adeta; her iki bileğine mahkûmun zincirini dolamış, bir eliyle tüfeğine yaslanıyor, başını önüne sarkıtmış, hiçbir şeyle ilgilenmiyordu. Konuk, onun bu durumuna şaşmıyordu pek; çünkü subay Fransızca konuşuyor, bu dili de kuşkusuz ne er, ne mahkûm anlıyordu. Subayın açıklamalarını izlemek için mahkûmun yine de harcadığı çaba, bu yüzden daha çok dikkati çekiyordu; mahkûm, bakışlarını uykulu bir ısrarla, subayın her seferinde gösterdiği yere yöneltiyordu. Derken konuk bir soru sorup subayın sözünü kesince, mahkûm da subay gibi gözlerini konuğa çevirdi.

"Evet, tırmık," dedi subay, "yerinde bir isim. İğneler, tıpkı tırmıkta olduğu gibi dizilmiş çünkü. Sonra parçanın bütünü, yalnızca belli bir yerde olsa bile tırmık gibi ve bir tırmıktan daha ustalıklı çalışıyor. Zaten siz kendiniz de birazdan göreceksiniz. Mahkûm buraya, bu yatak üzerine yatırılıyor; önce size aygıtı anlatayım da, ardından nasıl çalıştığını öğrenir, aygıtın işleyişini daha iyi izleyebilirsiniz; hem hakkaktaki bir dişli çok aşınmış, aygıt çalışırken fazla gıcırdıyor; birbirimizi anlayamayız o zaman. Maalesef bizim burada yedek parça sağlamak güç. Evet, dediğim gibi, burası yatak; baştan başa pamuktan bir tabakayla kaplanmıştır; yatağın ne işe yaradığını ileride öğreneceksiniz. Mahkûm, bu pamuk tabakasının üzerine yüzükoyun yatırılır, tabii çıplak olarak. Burada eller, burada ayaklar, burada da boyun için kayışlar vardır; kayışlarla kıskıvrak bağlanır. Yatağın başucunda, daha önce dediğim gibi mahkûmun yüzükoyun yatırıldığı bu yerde keçeden küçük bir tıkaç bulunmaktadır; keçe tıkaç güçlük çekilmeden öyle ayarlanabilir ki, doğruca mahkûmun ağzından içeri girer; işlevi de, onun bağırıp dilini ısırmasını önlemektir. Keçe tıkacı kuşkusuz ister istemez ağzına alır mahkûm, yoksa boyun kayışıyla ense kemiğinin kırılması işten değildir." "Demek pamuk bu?" diye sordu konuk öne doğru eğilerek. "Ha, tabii," diye yanıtladı subay ve gülümsedi. "Kendiniz elleyin, bakın isterseniz." Ardından, konuğun elini tutup yatağın üzerine koydu. "Özel bir işlemden geçirildiği için pamuk olduğu kolay anlaşılmıyor." Sonunda konuk, aygıta karşı biraz ilgi duymaya başlamıştı. Güneşten korumak üzere ellerini gözlerine siper ederek başını kaldırmış, aygıta bakıyordu; kocaman bir şeydi aygıt. Yatakla hakkak, aynı büyüklükte koyu renk iki sandığa benzetilebilirdi. Hakkak yataktan yaklaşık iki metre yukarıya yerleştirilmiş, her iki parça dört pirinç çubukla köşelerden birbirine bağlanmıştı ve çubuklar güneşte çevreye sanki ışınlar saçıyordu. Sandıklar arasında çelik bir banda tutturulmuş, inip kalkıyordu tırmık.

Subay, konuğun daha önceki ilgisizliğini pek fark etmemişti, ama şimdi onda aygıta karşı uyanan ilgiyi seziyordu; bu yüzden açıklamalarına ara vererek, aygıtı rahat rahat gözden geçirmesine zaman bırakmak istedi. Mahkûm da konuğa öykünüyor, ellerini siper edemediğinden çıplak gözlerini kırpıştırıp alttan yukarı bakarak aygıtı süzüyordu.

Oturduğu sandalyede bacak bacak üstüne atarak, "Peki, diyelim adam yatırıldı," dedi konuk.

"Evet," diye yanıtladı subay; şapkasını biraz arkaya devirip, elini sıcak yüzünde gezdirdi: "Şimdi söyleyeceklerimi dinleyiniz lütfen! Hem yatağın, hem de hakkakın kendisinde birer batarya vardır; yataktaki batarya yatağın kendisi, hakkaktaki ise tırmık içindir. Mahkûm kayışlarla kıskıvrak bağlanır bağlanmaz, çalıştırılan yatak hem yatay, hem dikey doğrultuda alabildiğine küçük ve hızlı titreşimlerde bulunur. Benzeri aygıtları akıl ve ruh hastalıkları kliniklerinde görmüşsünüzdür; ancak, bizim yatağın devinimleri inceden inceye hesaplanmıştır; çünkü bu devinimlerin son derece büyük bir titizlikle tırmığın devinimlerine uydurulması gerekmektedir. Yargının asıl infazı da bu tırmığa bırakılmıştır."

"Peki, nasıl bir yargı bu?" diye sordu konuk. Subay şaşırarak, "Demek bunu da bilmiyorsunuz?" dedi ve dudaklarını ısırdı. "Açıklamalarım biraz dağınık kaçarsa, bağışlayınız lütfen; hani çok özür dilerim; eskiden bu açıklamaları kumandanın kendisi yapardı; ama yeni kumandan, bu şerefli görevi kaldırıp attı üzerinden. Ancak, sizin gibi böyle değerli bir konuğa..." Konuk, söz konusu iltifatı geri çevirircesine iki eliyle bir hareket yaptı, ama subay deyim üzerinde diretti. "Sizin gibi böyle değerli bir konuğa, bizim buradaki infaz usulü üzerinde bilgi vermeyişi, yeni uygulamalardan bir diğeri ki..." Ağzından az kalsın kötü bir söz çıkacaktı, ama kendini tuttu ve yalnızca, "Doğrusu benim bundan haberim yoktu," dedi. "Kabahat bende değil. Hem bizim buradaki infaz çeşitlerini size en iyi açıklayabi-

lecek biri varsa, o da kuşkusuz benim; çünkü cebimde-" Sözün burasında eliyle ceketinin içi cebine vurdu, "-eski kumandanın kendi yaptığı şemalar bulunuyor."

"Kumandanın kendi yaptığı şemalar mı?" diye sordu konuk. "Her şeyi bu kadar iyi bilen biri miydi kumandan? Hem asker, hem yargıç, hem makine mühendisi, hem kimyager, hem ressam?"

Subay, başını sallayıp düşünceli bakışlarını bir noktaya dikerek. "Evet, öyleydi," diye yanıtladı. Sonra, muayeneden geçirir gibi ellerini süzdü; şemalara dokunduracak kadar temiz bulmadı ellerini, oracıktaki gerdele doğru yürüyerek bir kez daha yıkadı. Cebinden meşin bir cüzdan çıkarıp, "Bizim infaz yöntemlerimiz öyle sert değildir," dedi. "Çiğnediği buyruk mahkûmun vücuduna tırmıkla yazılır, o kadar. Örneğin, bu mahkûmun vücuduna..." Sözün burasında eliyle mahkûmu gösterdi. "...şöyle yazılacak: Üstlerine saygılı davran!"

Konuk, mahkûma şöyle bir göz attı. Subay kendisini gösterdiğinde, mahkûm başını önüne eğmişti ve konuşulanlardan bir şeyler öğrenebilmek için bütün işitme gücünü seferber etmişe benziyordu; ne var ki, birbiri üzerine bastırılmış etli dudaklarının devinimlerinden açıkça görüldüğüne göre, hiçbir şey anladığı yoktu. Aslında pek çok şey sormak isteyen konuk, mahkûmun bu hali karşısında, "Nasıl bir infaz yönteminin kendisini beklediğini biliyor mu?" diye sordu yalnız. "Hayır," diye yanıtladı subay ve hemen ardından açıklamalarını sürdürmek istediyse de, konuk sözünü kesti: "Demek nasıl bir infaz yönteminin kendisini beklediğinden haberi yok?" - "Hayır," diye yineledi subay, konuktan sorusunu biraz daha açmasını bekler gibi bir an durakladıktan sonra, "Bunu ona bildirmek boşuna zahmettir, çünkü nasılsa kendi bedeninde öğrenecek," diye ekledi. Konuk susacak oldu, ama derken mahkûmun gözlerinin üzerine çevrildiğini hissetti; mahkûm, subay tarafından söylenenleri uygun bulup bulmadığını kendisine sorar gibiydi adeta.

Bu nedenle, arkasına yaslanmışken yine öne doğru eğilip, "Ama hüküm giydiğini biliyor sanırım?" dedi. "Hayır," diye yanıtladı subay ve kendisinden bazı ilginç açıklamalar daha bekliyormuş gibi konuğa gülümsedi. "Onu da mı bilmiyor?" diye sordu konuk, elini alnında gezdirerek. "O zaman mahkûm savunmasının sonucunu şu an bilmiyor?" "Savunma fırsatı eline geçmedi ki," dedi subay, adeta kendi kendisiyle konuşurmuş, kendisi için pek doğal olan bu tür şeyleri anlatarak konuğu utandırmak istemezmiş gibi gözlerini yana kaçırdı. "Ama kendini savunma fırsatının verilmesi gerekirdi mahkûma!" dedi konuk ve oturduğu sandalyeden doğrulup kalktı.

Aygıtı açıklama işinde gereğinden çok vakit kaybedebileceğini sezen subay, konuğa doğru yürüyerek koluna girdi; dikkatin böyle açık seçik kendi üzerinde toplandığını fark edip esas duruşa geçen - er de öte yandan zinciri çekmişti - mahkûmu göstererek, "Durum şu," dedi, "ben buraya, bu cezalılar sömürgesine genç yaşıma karşın yargıçlık göreviyle atanmış bulunuyorum. Çünkü ceza işlerinde eski kumandanın da yardımcısıydım; sonra, bu aygıtı herkesten iyi bilirim. Yargılarımı verirken şöyle bir temel ilkeye dayanırım hep: Suç, her zaman hiç kuşkuya yer bırakmayacak gibi kesindir. Başka mahkemeler bu ilkeye uymayabilir, çünkü yargıçlar kurulu birden çok üyeden oluşur; kaldı ki, onların da üstünde başka mahkemeler vardır. Oysa bizim burada böyle bir şey söz konusu değildir, en azından eski kumandamn zamanında böyleydi. Doğrusu yeni kumandan, benim yargılama işime karışmak istemedi değil; ancak, şimdiye kadar onu bundan uzakta tutmayı başardım ve ilerde de başaracağım. Siz, bu son davayla ilgili bir açıklama istemiştiniz; bu dava da bütün ötekiler gibi basit: Sabahleyin bir yüzbaşı gelip, kendisine emir eri olarak verilen ve evinin kapısının önünde yatan bu adamın görev sırasında uyuduğunu bildirdi. Çünkü emir erinin görevi şöyle: Her saat başı kalkıp yüzbaşının kapısının önünde selam durmak. Güç bir görev değil elbet, üstelik de zorunlu; çünkü erin hem nöbet tutup, hem

yüzbaşının hizmetine koşabilmesi için uyanık kalması gerekiyor. Yüzbaşı, bu gece, emir eri görevini yapıyor mu, yapmıyor mu, bir bakayım demiş. Saat ikiyi vurduğunda kapıyı açmış, emir erinin yerde kıvrılmış yattığını görmüş. Hemen kırbacı alıp gelerek yüzüne indirmeye başlamış. Emir eri bu durumda kalkıp af dileyecekken bacaklarından yakalamış yüzbaşıyı, onu sarsıp tartaklayarak, 'At elinden kırbacı, yoksa yerim seni!' diye bağırmış. Olay bu işte! Yüzbaşı bir saat önce bana geldi, anlattıklarını tutanağa geçirdim ve hemen yargımı verdim. Sonra da emir erini zincire vurdurdum. Bütün iş, pek kolay oldu benim için. Ama ilkin emir erini çağırıp sorgulamadan geçireyim desem, iş karışacaktı. O yalan söyleyecek, ben yalanlarım yakaladıkça o yenilerini uyduracak, böylece sürüp gidecekti. Şimdi ise ele geçirmiş bulunuyorum kendisini ve bir daha koyvermeye niyetim yok. Nasıl, her şeyi açıklayabildim mi? Ancak zaman geçiyor, yargının infaz işinin şu anda başlaması gerekirdi, oysa aygıta ilişkin açıklamalarım da henüz sona ermiş değil." Konuğu sandalyesine oturmaya zorlayan subay yeniden aygıta yaklaştı. "Gördüğünüz gibi, tırmık bir insanın vücut biçimine uygun yapılmış," dedi, "burası belden yukarısı için, burası da bacaklar için. Baş için yalnızca şu küçük hakkak kalemi bulunuyor. Bilmem anlatabildim mi?" Ardından subay, en kapsamlı açıklamalarda bulunmaya hazır, nazik bir edayla konuğa doğru eğildi.

Konuk, kaşlarını çatmış tırmığa bakıyordu. Yargılama yöntemi konusunda verilen bilgiler kendisini doyurmamıştı. Ama yine de ortada bir cezalılar kolonisinin söz konusu olduğunu, dolayısıyla özel birtakım önlemlerin zorunluğunu, işin sonuna kadar askeri kurallar çerçevesinde davranmak gerektiğini kendi kendine itiraf etmeden duramadı. Beri yandan, dar görüşlü subayın kafasına girmeyecek yeni bir yargılama yöntemini yavaş olmakla birlikte uygulama alanına sokmaya niyetlenen, yeni kumandandan bir şeyler bekleyebilirdi. Kafasında böylesi düşüncelerle sordu konuk: "Yargının infazında kumandan da bu-

lunacak mı?" Bu dolaysız sorudan hiç de hoşlanmayan subay, "Kesin değil," diye yanıtladı, yüzündeki nazik ifade kaybolarak kaşları çatıldı. "Zaten bizi de elimizi çabuk tutmaya zorlayan başlıca neden bu. Hatta, benim için üzücü bir şey olmasına karşın, açıklamalarımı kısa kesmem gerekiyor. Ama yarın sabah aygıt yine temizlensin - tek kusuru varsa, bu kadar pis oluşu - size daha çok bilgi sunabilirim. Şimdilik en zorunlu bilgileri vereyim de. - Üzerine yatırıldığı yatak titreşim durumuna geçirildi mi, tırmık mahkûmun vücuduna doğru alçalır. Kendisini otomatik olarak öyle ayarlar ki, adamın vücuduna ancak dokunur uçları; bu ayarlamanın ardından hemen şuradaki çelik ip gerilip çubuk biçimini alır. Ve o zaman başlar oyun. İşin içinde bulunmayan kimse, dıştan bakınca cezalar arasında bir ayrım görmez. Tırmık hepsinde de aynı biçimde çalışıyor gibidir. Titreşerek sivri uçlarını mahkûmun vücuduna batırır; bu arada mahkûmun vücudu da yine yatak tarafından titreşim durumuna geçirilir. Yargının infazının herkesçe denetlenebilmesini sağlamak üzere, tırmık camdan yapılmıştır. İğneleri cam içine yerleştirmek bazı teknik güçlükler doğurmuşsa da, bir hayli denemenin ardından bu iş başarılmıştır. Anlayacağınız, hiçbir zahmetten kaçmış değiliz. Bu durumda herkes, gereken yazının mahkûmun vücuduna nasıl hâk edildiğini camdan izleyebilir. İğneleri görmek için, şöyle biraz yakına buyurmaz mısınız?"

Konuk, yavaş yavaş doğruldu; yürüyüp tırmığın üzerine eğildi. "Görüyorsunuz işte," dedi subay, "değişik biçimlerde dizilmiş iki dizi iğne. Bir uzun, onun yanında bir kısa. Uzunu hâk etme işini yapıyor, kısası da bu arada çıkan kanı su püskürterek yıkıyor ve yazıyı hep görünür durumda tutmaya çalışıyor. Kanlı su da şuradaki küçük oluklara akıtılıyor, sonunda ana olukta toplanıp çukur içerisine iletiliyor." Subay, kanlı suyun izleyeceği yolu parmağıyla ayrıntılı biçimde gösterdi. Açıklamasına olabildiğince bir somutluk verebilmek için, elini çukura açılan ana oluğun ağzına tuttu. Bunun üzerine konuk başını kaldırdı, sağa sola tutunarak sandalyesine geri dönmek istedi. Birden,

tırmığı görmek için mahkûmun da subayın çağrısına uymuş olduğunu fark ederek irkildi. Mahkûm, zinciri elinde tutan uykulu eri kendisiyle biraz öne doğru çekip cam tırmık üzerine eğilmişti. Az önce subayla konuğun gözlemlediği şeyi güvensiz bakışlarla aradığı, ancak biri kendisine açıklamada bulunmadan bunu başaramayacağı görülüyordu. Oraya buraya eğiliyor, gözlerini cam tırmığın bir başından öbür başına gezdirip duruyordu. Konuk, mahkûmu cam tırmıktan uzaklaştıracak oldu; çünkü davranışı cezalandırılmasına yol açabilirdi. Ama subay bir eliyle konuğu tutup, öbür eliyle toprak yığınından bir kesek parçası alarak ere fırlattı. Şöyle bir silkinerek başını kaldırdı er, mahkûmun nasıl bir işe yeltenmiş olduğunu gördü, silahını elinden bırakıp topuklarını sımsıkı yere bastırarak onu geriye doğru çekti. Mahkûm hemen yıkıldı oracığa; yerde kıvranıp durarak zincirlerini şangırdatırken, er yukarıdan mahkûma baktı. Subay, "Kaldır şunu!" diye bağırdı; çünkü konuğun dikkatini mahkûmun fazlasıyla kendi üzerine çektiğini fark etmişti. Hatta konuk, tırmığın üzerinden ileriye doğru abanmış, mahkûma ne yapılacağını görmek istiyordu. Subay, "Ona özenli davran!" diye yeniden bağırdı ere. Aygıtın çevresini dolanıp mahkûmu bizzat koltukladı, ikide bir ayakları kayan mahkûmu erin yardımıyla kaldırarak ayağa dikti.

Subay dönüp yanma geldiğinde, "Evet, öğrendim artık her şeyi," dedi konuk. Subay, "Yalnız pek önemli bir şey kaldı," diye yanıtladı; konuğu kolundan tutarak ona aygıtın üst kısmını gösterdi: "Oradaki hakkakta tırmığın devinimini yöneten çark bulunuyor. Bu çark yargıyı içeren şemaya göre düzenlenmiştir. Ben, hâlâ eski kumandanın şemalarını kullanmaktayım. Buyrun bakın!" Deri bir cüzdandan birkaç yaprak kâğıt çıkaran subay, "Ama ne yazık ki, elinize veremeyeceğim bunları," diye ekledi. "Çünkü sahip olduğum en değerli şeylerdir. Oturun da, size uzaktan göstereyim. O zaman gereği gibi görürsünüz hepsini." Ardından konuğa ilk şemayı gösterdi. Konuk, övücü bazı sözler söylemeyi çok istediyse de, şemada labirenti andıran

ve birbirleriyle pek çok kez kesişip çaprazlaşan çizgilerden başka şey seçemedi aslında; çizgiler, kâğıdın üzerini o kadar sık aralıklarla dolduruyordu ki, yazılı satırlar arasındaki beyaz boşluklar ancak güçlükle algılanabiliyordu. "Okuyun işte!" dedi subay. Konuk, "Okuyamıyorum," diye yanıtladı. "Ama okunaklı yazılmış hepsi," dedi subay. Kaçamak yollu, "Pek ustalıklı bir yazı," diye yanıtladı konuk, "ama ben sökemiyorum." Subay, gülerek cüzdanı yine cebine yerleştirirken, "İlkokul öğrencilerinin okuyabileceği gibi güzelce yazılmış bir yazı değil," dedi. "Uzun süreli bir egzersize bakar; siz de sökebilirsiniz o zaman. Elbet, basit bir yazı olmaması gerekiyor; çünkü amaç, mahkûmun hemen değil, ancak ortalama on iki saatlik bir zaman içinde idam edilmesidir. Altıncı saat, dönüm noktası olarak saptanmıştır. Bu bakımdan, bir sürü süslemenin asıl yazıyı çevrelemesi zorunludur. Asıl yazı, bedeni geniş olmayan bir kemer gibi sarar; vücudun kalan yerleri ise süslemelere ayrılmıştır. Nasıl, tırmığın ve tümüyle aygıtın çalışmasını şimdi daha iyi değerlendirebilecek misiniz? - Bakın!" Subay, sıçrayıp merdivenden çıktı yukarı; bir tekerleği döndürüp aşağıya seslendi: "Dikkat! Kenara çekilin lütfen!" Birden aygıt çalışmaya başladı. Çarkın gıcırdaması olmasa, şahaneydi doğrusu. Subay böyle bir tersliği hiç beklememiş gibi, adeta gözdağı vererek çarka doğru yumruğunu salladı, ardından özür dileyip kollarını uzattı konuğa ve aygıtın çalışmasını aşağıdan izlemek için acele merdivenlerden indi. Aygıtın bir yerinde sadece kendisinin fark ettiği bir aksaklık vardı, yeniden merdiveni tırmanıp iki elini birden hakkakın içine uzattı, bir an önce yukarıdan inebilmek üzere bu kez merdiveni kullanmayıp bir direkten kaydı aşağı ve gürültü ortasında dediğini işittirebilmek için sesinin olanca gücüyle konuğun kulağına doğru haykırdı: "Aygıtın nasıl çalıştığını anlıyorsunuz sanırım? Tırmık, yazıyı hâk etmeye başlıyor. Sırtta yazının hâk edilişi tamamlanınca, pamuk tabakası yuvarlanıp mahkûmun vücudunu ağır ağır yana çevirir, üzerinde çalışacağı yeni alanı tırmığa buyur eder. Bu arada,

yazının hâk edildiği yara bere içindeki yerler pamuk üzerine yatırılır, pamuk özel bir işlemden geçirilmiştir, hemen dindirir kanı ve yazının bu kez daha derine hâk edilmesi için gereken hazırlığı görür. Tırmığın kenarındaki bu sivri uçlar, mahkûmun vücudu yeniden döndürülürken yaralı yerlerden pamuğu alarak çukurun içine fırlatır, tırmık da bunun üzerine yeniden çalışmaya başlar. Böylece, on iki saat süreyle yazı giderek daha derinlere hâk edilir. İlk altı saatte mahkûm nerdeyse eskisi gibi sürdürür yaşamını; ancak, şimdi bir fark varsa, acı çekmektedir. On iki saat sonra keçe tıkaç ağzından uzaklaştırılır, çünkü mahkûmda bağıracak güç kalmaz artık. Mahkûmun başucunda durup elektrikle kızdırılan bu çanağa sıcak pirinç lapası konur, mahkûm cam istedikçe diliyle alabildiği kadar alır bu lapadan. Hiçbir mahkûm çıkmaz ki, bu fırsatı kaçırsın. Ben kendim bunca deneyim edindim, böyle birine rastlamadım şimdiye kadar. Ancak altıncı saatte mahkûm, yemek yeme isteğini yitirir. Ben, o zaman genellikle buraya diz çöküp durumu izlerim. Son lokmasını seyrek yutar mahkûm, lokmayı daha çok ağzında evirip çevirir, sonunda çukura tükürüp atar. O anda başımı eğerim hemen, yoksa lokma gelip yüzüme çarpar. Altıncı saatte de mahkûm bir sessizleşir ki! İçlerinde en salağının bile kafası çalışmaya başlar. Bu, gözlerin çevresinde kendini açığa vurur ilkin, oradan dört bir yana dağılır. Hani öylesine ayartıcı bir manzaradır ki, insanın tırmık altına mahkûmun yanı başına yatası gelir, çünkü bundan sonra yapılacak bir şey kalmamıştır; sadece mahkûm yazıyı sökmeye uğraşır. Öte yandan, bir sese kulak verir gibi dudaklarını sivriltir. Siz de gördünüz, yazıyı gözle sökebilmek kolay değil; ancak, bizim mahkûm onu yara bereleriyle yapar. Ne var ki, çok çabaya bakar bu; yazıyı tümüyle sökene kadar altı saat geçer aradan. Sonra da tırmık, mahkûmu olduğu gibi iğnelerine geçirir ve kaldırdığı gibi çukura atar. Kanlı sularla pamuklar üzerine pattadan düşer mahkûm. Böylece yargının infazı sona erer ve biz de, yani erle ben, mahkûmu şöylece gömer geçeriz."

Konuk, başını eğip kulağını subaya vermiş, elleri pantolonunun ceplerinde, aygıtın işleyişine bakıyordu. Mahkûm da aynı şeyi yapıyordu, ama bir şey anlamaksızın; biraz öne eğilmiş, titreşen iğnelerin devinimini izlerken, subayın işareti üzerine er, bir bıçakla gömleğini ve pantolonunu arkadan kesti, pantolonla gömlek mahkûmun üzerinden kayıp yere düştü. Mahkûm, açıkta kalan önünü kapamak için giysilerine uzattı elini, ama er mahkûmu tutup kaldırdı, onu silkip sallayarak üzerindeki son kalıntıları da indirdi aşağı. Birden subay, aygıtı durdurdu; başgösteren sessizlikte mahkûm tırmık altına yatırıldı. Zincirler çözülüp kayışlar bağlandı. Mahkûm, ilk anda bundan bir rahatlık duyar gibi görünüyordu. Derken tırmık biraz aşağı indi, çünkü sıska bir adamdı mahkûm; tırmığın uçları cildine dokunur dokunmaz, vücuduna bir ürperti yayıldı. Er sağ eli üzerinde çalışırken o sol elini uzattı; ancak nereye uzattığından habersizdi, ama konuktan yana bir uzatıştı bu. Subay göz ucuyla konuğu aralıksız süzüyor, hiç değilse şöylece açıkladığı idam yönteminin üzerindeki etkisini adeta yüzünden okumaya çalışıyordu.

Ansızın koptu bilek kayışı; herhalde er kayışı fazla sıkmıştı; subayı yardıma çağırarak kopan parçayı gösterdi. Subay karşıya geçip erin yanına geldi ve yüzü konuğa dönük, "Aygıt pek çok parçadan oluşuyor, yer yer bir şey kopup kırılacak elbet," dedi. "Ancak, aygıt üzerinde genel bir yargıya varırken, bunlara aldırmamak gerekir. Hem kayışın yerini tutabilecek bir başka şey sağlanabilir hemen; örneğin, ben şimdi bir zincir kullanacağım, titreşimdeki hassaslığı sağ kol için kuşkusuz biraz sınırlandıracak bu." Subay, bir zincirle mahkûmun kolunu bağlarken ekledi: "Aygıtın işler durumda tutulması için gerekli maddi olanaklar, şu sıra pek kısılmış durumda. Eski kumandan zamanında bunun için bir ödenek ayrılmıştı, istediğim zaman ona başvurabiliyordum. Öte yandan, burada her türlü yedek parçanın saklandığı bir depo vardı. İtiraf edeyim ki, bu olanakları nerdeyse müsrifçe kullandım; ancak daha önceleri yaptım bu-

nu, yoksa eski kurumlarla savaşıp onları yıkmak için her şeyden bir bahane gibi yararlanan yeni kumandanın ileri sürdüğü gibi şimdi değil. Aygıt için ayrılan ödenek bundan böyle onun elinin altında; örneğin, birini yollayıp yeni bir kayış rica etsem, yeni kumandan delil olarak kopmuş kayışı görmek istiyor; yeni kayış ise ancak on günde sağlanıyor, kalitesi bozuk bir şey oluyor üstelik, bir işe yaramıyor. Arada geçecek zamanda aygıtı nasıl çalıştıracağımı ise, kimsenin sorup ettiği yok."

Konuk, şöyle düşündü: Başkalarının işine kesin bir müdahalede bulunmak, sakıncalıydı her vakit. Ne bu cezalılar kolonisinin, ne onun bağlı bulunduğu devletin bir vatandaşıydı. İdam yöntemini uygun görmediğini söylese, hele bunu önlemeye kalksa, "Sen bir yabancısın, sana susmak düşer!" diyebilirlerdi. Buna da yanıt veremez, böyle bir müdahaleye neden kalkıştığına kendisinin de akıl erdiremediğini, çünkü gezisinin amacının yargılama yöntemlerini değiştirmek değil, yalnızca bunları incelemek olduğunu açıklamaktan başka şey yapamazdı. Gel gelelim, şu an kendisini söz konusu davranışa enikonu ayartan bir durum vardı ortada. Yargılamadaki adaletsizlikle infazdaki barbarlık, kuşku götürecek gibi değildi. Kimse bu işte konuğun bir çıkar güttüğü sanısına kapılamazdı, çünkü mahkûm ona yabancıydı, hemşerisi falan değildi; ayrıca, insanda hiç de acıma duygusu uyandıracak bir hali yoktu. Konukta ise yüksek makamlardan alınmış tavsiye mektupları vardı, burada büyük bir nezaketle karşılanmıştı; hatta infaz olayına davet edilmesi, buradaki mahkeme üzerinde kendisinden adeta bir yargı beklendiğini gösteriyordu. Şimdi pek açık seçik işittiği gibi, kumandanın böyle bir yöntemin karşısında yer alması ve subaya karşı adeta düşmanca davranması, bunu daha da olası bir duruma sokuyordu.

Ansızın konuk, subayın hırsla bağırdığını işitti; subay, keçe parçasını hayli zahmetle mahkûmun ağzına tam tıkmıştı ki, mahkûm karşı duramadığı bir bulantı hissiyle gözlerini yum-

muş, ardından da kusmuştu. Subay, ağzındaki tıkacı çarçabuk çıkarıp mahkûmun başını kaldırarak çukurdan yana döndürmek istemişse de geç kalmış, kusmuk aygıttan aşağı sızmaya başlamıştı. "Hep kabahat kumandanda," diye bağırdı subay ve kendinden geçerek önündeki pirinç çubukları sarsmaya başladı. "Tıpkı bir ahır gibi pisleniyor aygıt!" Ardından, titreyen elleriyle olup biteni konuğa gösterdi: "Saatlerce dil döktüm, infazdan önce mahkûma yiyecek verilmemesi gerektiğini açıklamaya çalıştım. Gel gelelim, kumandamn yeni yumuşak düzeninde başka görüşler savunuluyor; mahkûm infaza götürülmeden, kumandanın çevresindeki hanımefendiler onu tatlılarla tıka basa doyuruyorlar. Ömür boyu leş gibi balıklarla beslenen bir adam, nasıl şimdi kalkıp tatlı şeyler yiyebilir. Evet, olmaz değil, üç aydır alınması için yalvarıp durduğum yeni keçe tıkaç sağlansın, bir şey söylemezdim. Yüzü aşkın mahkûmun son anlarında soğurup ısırdığı bu keçe parçasını insan nasıl ağzına alabilir."

Mahkûm başını yere yatırmıştı, sessiz sakin bir hali vardı. Er, mahkûmun gömleğiyle aygıtı temizlemeye uğraşıyordu. Subay, konuğa doğru yürüdü; konuk, içindeki bir sezgiye uyarak bir adım geriledi; ama subay, konuğu elinden yakalayarak bir kenara çekti. "Sizinle mahrem birkaç şey konuşmak istiyorum," dedi. "İzin verirsiniz herhalde?" - "Elbette!" diye yanıtladı konuk ve gözlerini yere indirerek subayı dinlemeye koyuldu.

"Bu tür bir yargılamayı ve sizin şu an hayranlıkla izleme fırsatı bulduğunuz idam yöntemini artık bizim burada açıkça tutan kalmadı. Bunun tek savunuculuğunu yapan, aynı zamanda eski kumandanın verasetine sahip çıkan tek kişi benim. Artık yöntemin daha çok geliştirilmesi diye bir şey düşünemem, tüm gücümü var olanı ayakta tutmaya harcamak zorundayım. Eski kumandan hayattayken burası bu tür bir infaz yönteminin taraftarlarıyla doluydu; eski kumandanın ikna yeteneği biraz bende de var, ama ondaki güce gelince, asla! Dolayısıyla, bu

yöntemin taraftarları sinmiş, kendi köşelerine çekilmiş durumdalar. Bir hayli taraftar var henüz, ama kimse taraftarlığını açıklayamıyor. Bugün, yani böyle bir infaz gününde çayevine kadar uzanıp sağa sola kulak kabartırsanız, belki bütün işiteceğiniz, iki anlama çekilebilecek kaypak sözler olacaktır. Onları söyleyeceklerin hepsi taraftarlar arasındadır; ama başta şimdiki kumandan varken, ortada şimdiki görüşler egemenliğini sürdürürken, bana bir yararı olmuyor bunun. Ve size soruyorum: Böyle bir kumandan ve çevresinde onu etkisi altında tutan hanımlar yüzünden ömür boyu üzerinde çalışılmış böylesine bir eser..." Sözün burasında aygıtı gösterdi subay, "-yıkılıp gitsin mi? Ses çıkarılmasın mı buna? Sadece bir yabancı olarak topu topu birkaç gün için bizim adada bulunsa bile, doğru mu böyle davranması insanın? Ne var ki, asla vakit kaybetmeye de gelmez. Benim yargılama yetkimi elimden almaya yönelik kimi çalışmalar yapılıyor kumandanlıkta, benim çağrılmadığım toplantılar düzenleniyor; hatta sizin bugünkü ziyaretiniz, ortadaki durum için bana anlamlı görünüyor; korkak kimseler, kendileri gelmeyerek sizin gibi yabancı birini buraya yolluyorlar. Oysa eskiden ne kadar başkaydı infaz işi. İdamdan daha bir gün önce bütün vadi insanla dolup taşar, herkes olayı görmek için koşar gelirdi; sabah erkenden de yanında hanımlarıyla kumandan görünürdü; fanfarlar bütün karargâhı uyandırır, ben verdiğim tekmille her şeyin hazırlandığını kumandana bildirirdim. Halk - bütün yüksek rütbeli memurlar infazda hazır bulunmak zorundaydı - aygıtın çevresine dizilirdi; şu gördüğünüz bir yığın hasır sandalye, o günlerden zavallı bir kalıntıdır yalnız. Aygıt, yeni temizlenmiş, ışıl ışıl parıldardı, her infaz için yedek parçalar alırdım. Yüzlerce göz önünde - şu tepelere kadar geniş bir alanı dolduran insanlar, parmaklarının uçlarına basıp dikilerek infaz olayını izlerdi - mahkûm bizzat kumandan tarafından tırmık altına yatırılırdı. Şimdi sıradan bir erin yaptığı iş, o zamanlar benim, yani mahkeme başkanının göreviydi ve bundan da onur duyardım. Derken infaz işi başlardı. Hiçbir

falsolu ses, aygıtın çalışmasına gölge düşüremezdi. Bazıları bundan böyle olayı izlemeyi bırakır, gözlerini yumarak kumlara uzanırdı. Hepsi bilirdi ki, işte şimdi adalet yerini bulacaktır. Sessizlikte yalnızca mahkûmun keçe tıkaç tarafından hafifletilen iniltileri işitilirdi. Artık böyle bir aygıtla mahkûmdan iniltiler koparılacak gibi değil, keçe tıkaçla boğulup gidiyor hepsi. Bir zamanlar, mahkûmun vücuduna yazıyı hâk eden iğnelerden, bugün kullanılmasına izin verilmeyen yakıcı bir sıvı damlardı. Sonunda gelip çatardı altıncı saat. Olayı yakından izlemek isteyen herkesin isteği yerine getirilemezdi. Keskin görüşlü kumandan, en başta çocukların dikkate alınmasını buyurmuştu. Ancak ben, işim dolayısıyla her infazda hazır bulunabiliyor, çokluk sağında bir, solumda bir olmak üzere kollarımda iki yavrucak, oracığa çömüp oturuyordum. Nasıl da acılar içinde kıvranan mahkûmun yüzünden bir parıltı bizim yüzümüze yansır, nasıl da yanaklarımızı en sonunda kavuştuğumuz ve o sıra yine yavaş yavaş sönmek üzere bulunan adalet ateşine tutardık! Ne günlerdi onlar dostum!" Karşısındakinin kimliğini anlaşılan unutmuştu subay; konuğu kucaklamış, başını omzuna yaslamıştı. Konuk, büyük bir şaşkınlık içindeydi; subayın üzerinden, sabırsızlıkla ötelere bakıyordu. Aygıtı temizleme işini bitiren subay, bir kutudan çanağın içine biraz pirinç lapası döktü. O anda iyice dinlenmiş görünen mahkûm bunu fark eder fark etmez, dilini lapaya doğru uzatmaya çalıştı. Er, ikide bir iterek mahkûmu lapadan uzaklaştırmaya uğraşıyordu; çünkü lapa, daha sonraki bir zaman düşünülerek ortaya konmuştu. Ancak, erin de kirli ellerini çanağa daldırıp, aç gözlü mahkûmun önünde lapadan yemesi yakışıksız bir davranıştı.

Subay, hemen yine toparlamıştı kendini, "Hani sizi duygulandırmak değildi niyetim," diye söze başladı. "Biliyorum, bu geçmiş zamanlar bir başkasına anlatılmaz artık. Sonra, aygıt henüz çalışıyor ve hiçbir şeyi umursamadan çalışmasını sürdürüyor. Bu vadide mahkûmun cesedi de, her zamanki gibi havada akıl almaz yumuşak bir uçuşun ardından çukuru boyluyor. Gerçi

eskisi gibi yüzlerce sinek çukurun çevresinde dolanmıyor şimdi, ama olsun. Eskiden çukurun çevresine sağlam bir korkuluk yerleştirmek zorunda kalmıştık; korkuluk, çoktan sökülüp bir kenara atıldı!"

Konuk, yüzünü subaydan kaçırmak isteyip boş bakışlarla çevresine bakındı. Issız vadiyi seyrettiği kanısına kapılan subay, konuğun ellerini tuttu, çevresinde şöyle bir dönerek onunla göz göze gelmek istedi: "Şu rezaleti görüyorsunuz, değil mi?" Konuk sesini çıkarmadı. Subay, bir an kendi haline bıraktı konuğu; bacaklarını açarak, elleri kalçalarında, sesini çıkaramayıp gözlerini yere indirdi. Sonra cesaret verici bir edayla gülümseyerek, "Dün kumandan sizi davet ederken, ben yakınınızdaydım," dedi, "onun bu davetini işittim. Kumandanı tanırım, davetten güttüğü amacı anladım hemen. Bana karşı harekete geçebilecek kadar güçlülüğüne karşın, henüz böyle bir şeye kalkışamıyor, ama beni sizin gibi hatırı sayılır bir yabancının yargısıyla karşı karşıya bırakmak istiyor. İnce hesaplardan koyuluyor yola; çünkü adaya gelişinizin henüz bu ikinci günü; eski kumandanın nasıl biri olduğunu ve düşüncelerini tanımadınız; bir Avrupalıya özgü görüş ve kanılar doğrultusunda davranıyorsunuz henüz; belki de genellikle idam cezasının, özellikle böyle bir yargılama ve infaz yönteminin koyu bir aleyhtarısınız. Üstelik idam işinin, halkın katılımı olmaksızın, kasvetli bir hava içinde, artık biraz yıpranıp aşınmış bir aygıtla yapıldığını görüyorsunuz; bu durumda - hani kumandanın düşüncesi böyle - benim yargılama yöntemimi doğru bulmamanız pekâlâ mümkün, değil mi? Bunu da doğru bulmadınız mı - hâlâ kumandanın açısından konuşuyorum - susmayıp açığa vuracaksınız, çünkü bir sürü sınamadan sonra sağlamlığı anlaşılmış görüşlerinize kuşkusuz güven duymaktasınız. Gerçi çeşitli ulusların pek çok değişik özelliğini gördünüz ve bunları saygıyla karşılamasını öğrendiniz. Dolayısıyla, yurdunuzda belki yapacağınız gibi, var gücünüzle böyle bir infaz yöntemine karşı cephe almayabilirsiniz. Ama bunun ku-

mandana da doğrusu hiç gereği yoktur. Şöylece söylenivermiş dikkatsizce bir söz yeter kendisi için. Sadece isteğine cevap verir görünsün bu söz, tamam; sizin görüşünüze hiç de uygun düşmüyormuş, bakmaz ona. Bütün kurnazlığını kullanarak ağzınızı arayacağına kuşkum yok. Yanındaki hanımlar da etrafınızı saracak, konuşmanıza kulak kabartacaklardır. Örneğin, siz diyeceksiniz ki: 'Bizde sanık, hüküm giymeden önce sorgulanır' ya da: 'Bizde idam cezalarından başka cezalar da vardır' veya: 'Bizde işkence ortaçağda yapılırdı yalnız.' Bunların hepsi de size doğal göründükleri kadar doğru şeylerdir, benim yargılama yöntemime gölge düşürmeyen masum açıklamalardır tümü. Gel gelelim kumandan bu sözlere nasıl bakacaktır? Kumandan beyin hemen oturduğu sandalyeyi bir kenara itip balkona seğirteceğini, çevresindeki hanımların da onun peşinden koşturacaklarını görür, kumandanın sesini işitir gibi oluyorum adeta. Hanımlar, onun bu sesine gök gürlemesi adını takmıştır. Evet, şöyle söze başlıyor kumandan: 'Batı dünyasının, yeryüzündeki ülkelerin yargılama yöntemlerini incelemekle görevlendirilmiş büyük bir araştırmacısı, bizim eski gelenek ve göreneklere dayanan yargılama yönteminin barbarca nitelik taşıdığını az önce dile getirdiler. Böyle ileri gelen bir kişinin vardığı sonuçtan sonra, söz konusu yargılama yönteminin uygulanmasına daha çok göz yummam düşünülemez. Demek istiyorum ki, bugünden tezi yok... vb.' Bunun üzerine, siz hemen oradan söze karışmak istiyorsunuz; çünkü onun açıkladığı şeyleri söylemiş değilsiniz, benim yargılama yöntemini barbarca göstermediniz asla; tersine, bu konudaki kapsamlı bilginiz nedeniyle, buna en insancıl ve insan onuruna en yaraşır bir yöntem diye bakıyorsunuz. Ayrıca, bu aygıta hayranlık duymaktasınız. Gel gelelim, iş işten geçmiştir artık, hanımlarla dolup taşan balkona asla çıkamıyorsunuz; dikkati çekmek istiyorsunuz üzerinize, bağırmak istiyorsunuz, ama bir hanım eli ağzınızı kapıyor; dolayısıyla, hem benim, hem eski kumandanın eseri yıkılıp gidiyor."

Konuk gülümseyecekti, kendini tuttu. Güç sandığı ödev, demek bu kadar kolaydı. Kaçamak bir ifade kullanarak, "Benim nüfuzumu gözünüzde fazla büyütüyorsunuz," dedi. "Kumandan, benim tavsiye mektubumu okudu; yargılama yöntemlerinden anlamadığımı biliyor. Ben, bu konudaki görüşümü açığa vurdum diyelim; işin dışındaki bir özel kişinin görüşü olur, rastgele bir kişinin görüşünden daha çok önem taşımaz; yanılmıyorsam cezalılar kolonisinde hayli geniş yetkilerle donatılmış kumandanın görüşünden çok daha önemsiz nitelik taşıyacağı kuşku götürmez böyle bir görüşün. Sizin sandığınız gibi, kumandanın yargılama yöntemlerine ilişkin görüşü bu kadar kesinse, korkarım o zaman burada uygulanan yöntemin sonu gelmiş demektir, bu bakımdan benim herhangi bir yardımım gerekmez."

Nihayet söylenenleri anlamış mıydı subay? Hayır, hâlâ anlamamıştı. Hızlı hızlı başını salladı, sonra mahkûmla ere şöyle bir göz attı; mahkûmla er, ansızın irkilip pirinç lapasından geriye çekildi. Derken subay iyice sokuldu konuğa; konuğun yüzüne değil de, ceketinin belli bir yerine bakarak öncekinden daha alçak bir sesle, "Siz kumandanı tanımıyorsunuz," dedi. "Gerek onun, gerek bizim karşımızda - kullanacağım deyimi bağışlayın lütfen - adeta önyargılardan uzak biri durumundasınız; sizin etkinizin önemi, inanın bana, ne kadar büyük görülse azdır. Yargının infazında yalnızca sizin hazır bulunacağınızı işitmekten doğrusu mutluluk duymuştum. Kumandanın bu yoldaki direktifi, aslında benim aleyhimde alınmış bir karardı, ama işte ben lehime çeviriyorum bunu. İnfazda büyücek bir kalabalığın varlığı durumunda önlenemeyecek yalan yanlış fısıltılar ve küçümser bakışlarla dikkatiniz dağılmadan açıklamalarımı dinlediniz, aygıtı gördünüz ve şimdi de infaz olayını izlemek üzeresiniz. Elbet yargınızı verdiniz artık; bu konuda henüz sizi duraksatan ufak tefek noktalar kalmışsa, infaz olayını görmeniz bunları da giderecektir. Şimdi sizden ricam şu: Kumandana karşı bana yardımcı olunuz!"

Subayın daha fazla konuşmasına fırsat vermeyen konuk, "Bunu nasıl yapabilirim ki!" diye sesini yükseltti. "Düpedüz olmayacak bir şey; size bir zararım dokunmayacağı gibi, bir yararım da dokunamaz."

"Hiç de yapamayacağınız şey değil!" diye yanıtladı subay. Konuk, subayın ellerini yumruk yaptığını görünce, biraz endişelenir gibi oldu. "Hiç de yapamayacağınız şey değil," diye yineledi subay, daha bir direterek. "Bu konuda bir plan düşünüyorum, başarıya ulaşmaması için neden yok. Siz, nüfuzunuzun bu işe elvermeyeceğini sanıyorsunuz ama, ben elvereceğini biliyorum. Diyelim ki haklısınız; ancak, şimdiki infaz yöntemini yaşatabilmek için belki yetersiz kalacak çarelerin bile denenmesi gerekmez mi? Evet, şimdi benim planı dinleyin! Gerçekleşmesi, her şeyden önce bugün infaz yöntemine ilişkin düşüncenizi açığa vurmakta elden geldiğince çekimser davranmanıza bakıyor. Doğrudan size bir soru sorulmadıkça, bu konudaki görüşünüzü asla açığa vurmayın; soru sorulduğu zaman da kesinlikten uzak ve kısa olsun yanıtınız; bu konuda kolay kolay bir fikir öne süremeyeceğiniz, içerlemiş bulunduğunuz, açıkça konuşmanız gerekirse, aslında sizin için yapılacak tek şeyin lanetler savurmak olduğu anlaşılsın. Yalan söyleyin demiyorum, asla! Sadece kısa yanıtlar verin; örneğin: 'Evet, infazı gördüm' ya da: 'Evet, gerekli bütün açıklamalar yapıldı, hepsini dinledim' deyin, tamam. Nihayet, halinizden anlayacakları kızıp içerlemeniz için yeterince neden vardır ortada. Elbet kumandan bunu düpedüz yanlış anlayacak ve kendi amacına uygun biçimde yorumlayacaktır. Planım da buna dayanıyor işte. Yarın kumandanlıkta bütün yüksek görevlilerin katılacağı büyük bir toplantı yapılıyor. Kuşkusuz, kumandan bu çeşit toplantıları bir gösteriye dönüştürmenin üstesinden gelmiştir hep. Bu amaçla, her vakit seyircilerle dolup taşan bir galeri yapılmıştır. Toplantıya ben de katılmak zorundayım; ne var ki, bunu düşününce tiksintiyle sarsılıyor vücudum. Toplantıya sizin de çağrılacağınız kesin; bugün toplantıda benim plana uygun davranır-

sanız, davet çok önemli bir ricaya dönüşecektir. Ama açıklanmayan bir nedenle toplantıya davet edilmezseniz, elbet o zaman sizin davet edilmek istediğinizi açıklamamız gerekecektir; bunu yaparsanız, davet edileceğinize kuşku yok. Diyeceğim, yarın hanımlarla kumandanın locasında oturacaksınız. Kumandan, ikide bir gözlerini kaldırarak sizin orada bulunduğunuzdan emin olmak isteyecektir. Gündemdeki ilgisiz, gülünç, yalnızca salondaki seyirciler düşünülerek saptanmış konuların - ki çokluk limandaki inşaat konusudur, limandaki inşaat konusu hep - görüşülmesinden sonra, infaz yöntemi de ele alınacaktır. Kumandanın kendisi böyle bir şeye yanaşmaz ya da bu yeterince çabuk gerçekleşmezse, o zaman siz işi bana bırakın. Ben, ayağa kalkıp bugünkü infazla ilgili raporumu sunarım. Pek kısa hani, yalnızca rapor. Böyle bir rapor sunmak, bu gibi toplantılarda âdet değildir ama, olsun, yapacağım ben. Kumandan, her vakitki gibi nazik gülümseyerek bana teşekkür edecek ve kendini tutamayıp eline geçmiş böyle bir fırsatı kaçırmak istemeyecektir. 'Az önce' - işte bu ve buna benzer sözlerle başlayacaktır konuşmasına - 'infaz raporu sunuldu. Ben, rapora yalnız şu kadarını eklemek isterim ki, özellikle bu infazda, kolonimize sonsuz şeref veren ziyareti konusunda hepinizin bilgi sahibi olduğu büyük bir araştırmacı da hazır bulunmuştur. Ayrıca, bugünkü toplantımızın önemi, onun şimdi aramızdaki varlığıyla bir kat daha artmıştır. Böyle bir durumda, söz konusu büyük araştırmacıya bizim geleneksel yargılama yöntemi ve onu izleyen infaz işlemi üzerinde ne düşündüğünü sormak yerinde bir davranış sayılmaz mı?' Tabii dört bir yandan alkış sesleri yükselecek, ben başta olmak üzere herkes önerinin lehinde sözler söyleyecektir. Bunun üzerine, kumandan, sizin önünüzde eğilerek konuşmasını sürdürecek ve diyecektir ki: 'Madem öyle, ben de buradaki bütün topluluk adına kendisine ilgili soruyu yöneltiyorum.' İşte o zaman kalkıp korkuluğa doğru yürür, ellerinizi herkesin görebileceği gibi korkuluk üzerine korsunuz; yoksa hanımlar ellerinizi tutup parmak-

larınızla oynarlar. Ve sonunda başlarsınız konuşmaya. Bilmem, bu an gelip çatana kadar duyacağım heyecana nasıl katlanacağım. Konuşmanızda sınır falan tanımayın, gerçeğin sesini duyurun bir güzel, korkuluğun üzerine abanın, gümbür gümbür öten bir sesle kumandana doğru haykırın, evet haykırın görüşünüzü! Ama belki istemezsiniz bunu, böyle davranmak karakterinize uygun düşmez, belki yurdunuzda böylesi durumlar söz konusu oldu mu, başka türlü davranılır, bu da doğru bir şey, bu da yeter tamamen, o vakit hiç ayağa kalkmazsınız, sadece birkaç laf edersiniz oturduğunuz yerden, fısıldar gibi konuşursunuz; öyle ki, ancak altınızda oturan memurlar sizi işitebilsin, bu kadarı da elverir; infaza katılanların azlığından, gacur gucur dönen çarktan, kopuk kayıştan, iğrenç keçe tıkaçtan söz açmak zorunda bile değilsiniz asla, hayır değilsiniz; çünkü bundan ötesini ben üzerime alacağım ve inanın, yapacağım konuşma kumandanı salondan kaçırmazsa, kesinlikle dize getirip kendisini itirafa zorlayacaktır: 'Eski kumandan, senin önünde eğiliyorum.' İşte benim plan; gerçekleşmesine yardım etmek istemez misiniz? Elbette istersiniz, hatta istemek zorundasınız." Sözün burasında, subay iki kolundan yakaladı konuğu ve güçlükle soluyarak yüzüne baktı. Son cümleleri o kadar yüksek sesle söylemişti ki, er ile mahkûm da dikkat kesildiler; bir şey anlamamalarına karşın, yemeği bırakıp ağızlarındaki lokmayı çiğneyerek konuğa baktılar.

Konuğun vereceği yanıt, daha baştan kesinlikle belliydi, bu konuda bir bocalamanın sözü edilemeyeceği kadar görüp geçirmiş biriydi konuk; özü sözü doğru bir adamdı ve kimseden korkusu yoktu. Yine de eri ve mahkûmu görüp bir an duraksadı. Ama sonunda vermesi gereken yanıtı verdi: "Hayır!" Subay, birçok kez gözlerini kırpıştırdı; ancak, konuktan ayırmadı bakışlarını. "Bir açıklama ister miydiniz?" diye sordu konuk. Subay, evet anlamında suskun, başını salladı. "Ben, yargılama yönteminizin karşısındayım," dedi konuk. "Siz, daha bana güvenip bu işi açmadan önce - bu güveninizi de asla kötüye kul-

lanacak değilim - böyle bir yönteme karşı çıkmamın haklılığı, bu karşı çıkışımın alabildiğine küçük de olsa bir başarı sağlayıp sağlayamayacağı üzerinde düşündüm. Bu konuda ilkin kime başvurmam gerektiği açıktı: Kumandana başvuracaktım elbet. Sizse bunu daha da açıklığa kavuşturdunuz, ancak kararımı pekiştirerek değil; çünkü içtenlikli görüşünüz, her ne kadar düşüncemden caydırmadıysa da, duygulandırdı beni."

Subay sesini çıkarmadı, aygıtın başına dönüp pirinç çubuklardan birini tuttu; sonra biraz geriye kaykılıp gözlerini kaldırarak, her şeyin yerli yerinde olup olmadığını anlamak ister gibi hakkaka baktı. Erle mahkûm, birbirleriyle ahbap olmuşa benziyordu; kayışlarla bağlı durumdaki mahkûm, ere bir işarette bulundu, er de mahkûma doğru eğildi; mahkûm erin kulağına bir şeyler fısıldadı; er de, peki anlamında başını salladı.

Konuk, subayın ardından giderek, "Ne yapacağımı henüz bilmiyorsunuz," dedi. "Yargılama yöntemiyle ilgili görüşümü kumandana bildireceğim, ama bir toplantıda değil, onunla baş başa konuşarak. Hem burada pek uzun zaman kalacak değilim; dolayısıyla, bir toplantıya çağrılmam olanaksız; hemen yarın sabah ayrılacağım buradan, en azından gemime dönmüş olacağım."

Subay, konuğun sözlerini dinlememişe benziyordu: "İnfaz yönteminin doğruluğuna demek inanmadınız," dedi kendi kendine ve gülümsedi, bir çocuğun saçmalığına gülümseyen ve bu gülümsemenin ardında kendi gerçek düşüncesini gizleyen yaşlı bir adamınkine benziyordu gülümsemesi.

"O zaman vakti," dedi nihayet, işe katılmaya bir uyarı ve çağrıyı içeren aydınlık gözleriyle konuğa baktı.

"Neyin vakti?" diye sordu konuk, ama bir yanıt alamadı.

Subay, mahkûma dönüp onun diliyle, "Serbestsin," dedi. Mahkûm ilkin inanamadı. "Evet, serbestsin," diye yineledi subay. Mahkûmun yüzü, ilk kez gerçek bir dirimselliğe kavuştu. Doğ-

ru muydu işittiği, yoksa subayın yalnızca geçici bir kaprisi miydi? Yoksa yabancı konuk çalışıp da, onun hayatının bağışlanmasını mı sağlamıştı? Nasıl şeydi bu? Mahkûmun yüzü bütün bunları sorar gibiydi. Ama uzun sürmedi; ne olursa olsun, madem izin veriliyordu, gerçekten özgürlüğüne kavuşmak istedi ve tırmığın elverdiği ölçüde silkindi.

"Kayışları koparacaksın," diye bağırdı subay. "Sakin ol! Şimdi sökeceğiz onları." Sonra ere işaret etti, erle kayışlar üzerinde çalışmaya koyuldu. Mahkûm, bir şey söylemeden sessizce kendi kendine güldü; bazen yüzünü sola, subaydan yana, bazen de sağa, erden yana çeviriyor, arada konuğu da unutmuyordu.

Subay, "Çıkar şunu tırmığın altından!" diye emretti ere. Mahkûmu tırmığın altından çıkarırken erin dikkatli davranması gerekiyordu; zaten sabırsızlandığı için mahkûmun sırtı yer yer sıyrılmış, ufak çapta yara bereler oluşmuştu. Ancak, serbest bırakıldıktan sonra, subay mahkûmla pek ilgilenmemeye başladı. Konuğa doğru yürüyerek küçük meşin cüzdanını yeniden çıkardı cebinden, içini karıştırıp sonunda aradığı kâğıdı buldu ve konuğa gösterdi. "Okuyun şunu!" dedi. "Okuyamam," diye yanıtladı konuk. "Bu yazıları sökemediğimi söylemiştim." Subay, "Biraz daha dikkatle bakın!" diye üsteledi ve birlikte yazıyı okumak için konuğun yanına sokuldu; bu da sonuçsuz kalınca, sanki kâğıda asla el sürülmemesi gerekiyormuş gibi, serçe parmağını hayli yüksekten yazının üzerinde gezdirerek konuğun onu okumasını kolaylaştırmaya çalıştı. Konuk da, hiç değilse subayı memnun etmek için, şimdi çaba harcamaya başlamıştı, ama yazıyı bir türlü sökemedi. Derken subay ilkin yazıyı heceledi, ardından hecelemeden okudu tümüyle. "Adil ol!" yazıyor dedi. "Sanırım okuyabilirsin artık." Konuk, yazının üzerine o kadar eğildi ki, subay adeta konuğun elinin temasından korumak isteyerek kâğıdı çekip uzağa aldı. Konuk bundan böyle bir şey söylemediyse de, yazıyı hâlâ sökemediği açıktı. "Adil ol!" yazıyor dedi subay yeniden. Konuk, "Olabi-

lir," dedi, "böyle bir yazının kâğıt üzerinde bulunduğuna inanırım." Subay, "Sorun yok o zaman," diye yanıtladı, hiç değilse biraz memnundu şimdi; elinde kâğıtla merdiveni tırmandı, kâğıdı hakkakın içine yerleştirdi ve çarka anlaşılan eskisinden değişik bir düzen verdi. Pek de zahmetli bir işti bu; ayrıca, alabildiğine küçük dişliler söz konusu olmalıydı ki, bazen subayın başı bütünüyle hakkak içinde kayboluyordu, yani çarkın inceden inceye gözden geçirilmesi gerekmekteydi.

Konuk, subayın çalışmasını aşağıdan aralıksız izliyordu, boynu kaskatı kesilmişti, güneşin ışınlarına gömülmüş gökyüzüne bakmaktan gözlerine bir ağrı yapışmıştı. Erle mahkûm birbiriyle meşguldü, başka bir şeye aldırdıkları yoktu. Mahkûmun gömleğiyle pantolonu, er tarafından çukurun içinden süngünün ucuyla çekilip alındı. Mahkûm, fena halde pislenmiş gömleğini gerdelde yıkamaya koyuldu. Sonra gömlekle pantolonu üzerine geçirdi; ansızın hem mahkûm, hem er kahkahayla güldü, çünkü giysiler arkadan kesilerek iki parçaya ayrılmıştı. Belki de mahkûm, eri eğlendirmekle yükümlü görüyordu kendini; üzerinde yırtık giysiler, yere çömmüş erin çevresinde dolanıyor, er de gülerek dizlerine vuruyordu; ama orada bulunan subayla konuğu dikkate alarak az sonra yine toparladılar kendilerini.

Yukarıda subay işini bitirdikten sonra, bir kez daha gülümseyerek aygıtın bütün parçalarına baştan aşağı yeniden göz gezdirdi, o zamana kadar açık duran hakkakın kapağını vurup kapadı; aşağı inip ilkin çukura, ardından mahkûma baktı; giysilerini çukurdan çıkarıp giymiş olduğunu görerek bundan memnunluk duydu, ellerini yıkamak üzere gerdele yürüdü, gerdeldeki suyun iğrenç pisliğini neden sonra fark etti, böyle bir durumda ellerini yıkayamayacağına üzüldü, ellerini yerdeki kuma soktu, asıl temizliğin yerini tutacak gibi değilse de, ister istemez bu kadarla yetinmesi gerekiyordu; ardından doğrulup üniformasının düğmelerini çözmeye koyuldu; ilkin ceketinin

yakasının altına sıkıştırdığı iki hanım mendili ellerine düştü. "Al, işte mendillerin!" diyerek mahkûma fırlattı bunları. Konuğa dönerek bir açıklamada bulunur gibi, "Hanımefendilerin armağanları," dedi.

Üniformasının ceketini çıkarıp ardından büsbütün soyunmaya başladı, besbelli gösterdiği aceleye karşın, giysisinin her parçasına büyük bir özenle davranıyordu; hatta ceketinin gümüş kordonlarını parmaklarıyla güzelce sıvazladı, sallayıp silkerek püsküllerden birini düzeltti. Ama giysisinin tek tek her parçasını elden geçirdikten sonra hemen kaldırıp öfkeyle çukura atması, bu özenle hiç bağdaşmıyordu. Sonunda kayışla kısa meç kalmıştı üzerinde; önce meçi kınından çıkarıp kırdı, sonra parçalarını, kını, kayışı, tümünü toplayıp öylesine bir savuruşla savurdu ki, çukurun içinde çın çın öterek hepsi bir yana dağıldı.

Şimdi çırılçıplak ortada dikiliyordu subay. Konuk dudaklarını ısırıyor, bir şey söylemiyordu. İleride ne olacağını bilmiyor değildi, ama subayın herhangi bir girişimini engellemeye hakkı yoktu. Savunduğu yargılama yöntemi gerçekten ortadan kaldırılmak üzere bulunuyorsa - nedeni de konuğun işe karışmasıydı belki, ki buna da konuk kendini yükümlü hissediyordu -, o zaman subay tamamen doğru davranıyor demekti; subayın yerinde olsa, konuğun kendisi de başka türlü davranamazdı.

Erle mahkûm, olup bitenlerden ilkin bir şey anlamamışlardı, hatta başlarını çevirip baktıkları bile yoktu. Mahkûm, mendillere yeniden kavuştuğu için pek sevinçliydi, ama sevinci uzun sürmedi; çünkü er, beklenmedik bir şekilde, acele uzanarak mendilleri mahkûmdan çekip almıştı. Bunun üzerine mahkûm, erin palaskasının altına soktuğu mendilleri tekrar oradan çekip çıkarmaya çalıştı; ama er tetikte beklemişti. Böylece boğuşup durdular bir süre. Ancak subay çırılçıplak soyunduğunda, dikkatleri o yana çevrildi. Özellikle mahkûmun içinde, büyük bir değişiklik arifesinde bulunduğuna ilişkin bir sezgi belirmişti. Kendi başına gelecekler, şimdi subayın başına geliyordu. Belki

de sonuna kadar götürülecekti iş. Böyle olmasını belki de yabancı konuk istemişti. Yani bir öç almadan başka şey değildi bu. Çektirilmek istenen acıları sonuna kadar çekmemişti kendisi; ama aynı acılar subaya sonuna kadar çektirilecek, öcü alınacaktı. Ansızın mahkûmun yüzünde geniş ve suskun bir gülümseme belirip bir daha da kaybolmadı.

Ama subay, aygıta dönmüştü yüzünü. Aygıtın dilinden iyi anladığı daha önce görülmüşse de, şimdi onu nasıl kullandığına ve isteklerine aygıtın nasıl boyun eğdiğine tanık olmak insanı adeta şaşkına çeviriyordu. Elini tırmığa yaklaştırması, tırmığın kendisini alıp kabul etmek üzere gerekli konumu ele geçirene kadar birkaç kez inip çıkmasına yetmiş, kenarından tutar tutmaz yatak titreşime geçmişti; derken keçe tıkaç, karşıdan subayın ağzına doğru yaklaştı. Subay, ilkin tıkacı istemezmiş gibi göründü, ama yalnızca bir an sürdü duraksaması, çok geçmeden boyun eğip tıkacı benimsedi. Her şey hazırdı, sadece kayışlar henüz yanlardan sarkıyordu, ama belli ki ihtiyaç yoktu bunlara, subayın bağlanmaması gerekiyordu. Birden mahkûmun gözü, çözük kayışlara ilişti; kayışlar bağlanmadı mı, kanısınca yargının infazı mükemmel olamazdı; bu yüzden ere çarçabuk işaret etti, subayı bağlamak için birlikte seğirttiler. O anda manivelayı itip hakkakı harekete geçirmek için bir ayağını uzatan subay, mahkûmla erin yaklaştığını görerek ayağını çekip geriye aldı ve kayışlarla bağlanmasına göz yumdu. Kuşkusuz bağlı durumda manivelaya erişemezdi artık; oysa manivelanın yerini ne er, ne mahkûm bulabilirdi; konuğa gelince, elini hiçbir şeye sürmemeye kararlıydı. Ancak, gereksizliği de anlaşıldı bunun; çünkü kayışlar bağlanır bağlanmaz, aygıt çalışmaya, yatak titreşmeye, iğneler subayın cildi üzerine inip kalkmaya başladı; tırmık boşlukta bir aşağı, bir yukarı süzülüyordu. Konuk, ancak bir süre gözlerini dikip baktıktan sonra, hakkaktaki bir çarkın gıcırdaması gerektiğini anımsadı; oysa her şey sessizdi, en küçük bir gıcırtı işitilmiyordu.

Aygıt sessiz çalıştığı için, dikkati hiç çekmiyordu. Konuğun gözleri, karşıda dikilen erle mahkûmdaydı. Mahkûm ere göre daha hareketliydi; aygıttaki her şeyle ilgileniyor, bazen eğiliyor, bazen doğrulup ayakları üzerinde dikiliyor, işaret parmağını uzatarak ere hep bir şeyler göstermek istiyordu. Konuk için tatsız bir durumdu doğrusu. İşin sonuna kadar bir yere ayrılmamayı kafasına koymuştu, ama erle mahkûmu o durumda görmeye de daha çok katlanamayacaktı. "Haydi evlerinize!" dedi her ikisine birden. Belki er karşı koymayacaktı, ama mahkûm bu buyruğu düpedüz bir ceza olarak gördü. Ellerini kavuşturup, erin kalmasına izin vermesi için konuğa yalvarıp yakardı; hatta konuk hayır anlamında başım sallayarak diretince, yere diz çöktü. Buyrukların böyle bir yerde para etmediğini gören konuk, erle mahkûmu kovup uzaklaştırmak için karşı tarafa geçmek istedi. Derken yukarıdan, hakkakın içinden kopup gelen bir gürültü işitti, başını kaldırıp baktı, yanılmamıştı demek, çarklardan biri gerçekten bozuk düzen çalışıyordu. Hakkakın kapağı usulcacık kalktı ilkin, derken tak diye birden açıldı, bir dişlinin sivri uçları göründü, sivri uçlar yukarıya kalktı ve çok geçmeden çarkın tümü açığa çıktı; sanki bir büyük güç hakkakı sıkıştırıyor, çarka aygıtta yer bırakmıyordu. Çark, hakkakın kenarına kadar dönüp geldi sonra aşağı düştü, dik durumda kumların içinde biraz yuvarlanıp hareketsiz kaldı. Ama hemen ardından bir başka çark göründü yukarıda; onu birbirinden pek ayırt edilemeyecek irili ufaklı bir sürü başka çark izledi; aygıtın içinin artık boşaldığı sanılırken bu kez pek çok sayıda çarktan oluşan yeni bir grup beliriyor, derken her biri yere düşüyor çarkların, bir süre kumlarda yuvarlanıyor, ardından yere serilip kalıyordu. Bu olay, konuğun buyruğunu mahkûmun büsbütün unutmasına yol açmış, çarklar mahkûmu bayağı büyülemişti; boyuna aralarından birini yakalamak istiyor, eri yardıma çağırıyor, ama birden irkilerek elini geri çekiyordu, çünkü hemen arkadan bir başka çark çıkıp geliyor, bu da hiç değilse ilerden yuvarlanmış gelirken, içine korku salıyordu.

Konuğa gelince, durumdan pek tedirgindi, aygıt besbelli parçalanıp dağılıyordu, sessiz sakin işleyişi, yanıltıcı bir izlenimdi sadece. O anda subay, kendi başının çaresine bakacak durumda değildi; dolayısıyla, konuğun içinde subayın yardımına koşması gerektiği gibi bir duygu belirdi. Ancak, bütün dikkatini çarklar kendi üzerine çektiğinden, aygıtın kalan bölümüne bir göz atmayı unutmuştu; ama şimdi, son çarkın hakkaktan ayrılmasının ardından tırmık üzerine eğildiğinde, öncekinden de kötü bir sürprizle karşılaştı. Tırmık yazmıyor, uçlarını cilt içine batırmakla yetiniyordu, yatak ise vücudu bir yerden bir yere yuvarlamıyor, onu sadece kaldırıp iğnelerin ağzına veriyordu. Konuk işe el atmayı, başarabilirse aygıtın çalışmasını tümüyle durdurmayı düşündü; çünkü olay, subayın amaçladığı gibi işkence niteliği taşımaktan çıkmış, doğrudan cinayete dönüşmüştü. Konuk, ellerini ileri uzattı; ama o anda tırmık, yan tarafında subayın iğnelere geçirilmiş vücuduyla havaya kalktı; oysa bu, normal olarak on ikinci saatte yapacağı şeydi. Sanki yüz ayrı oluktan boşanırcasına akmaya başlamıştı kan; ancak, suyla karışık değildi, su akıtan borucuklar da bu kez görevlerini yapmamıştı. Ve nihayet son işlevini de yerine getirmeye yanaşmadı aygıt: Vücut, tırmığın uzun iğnelerinden bir türlü çözülüp ayrılamadı; kanı akıyor, ne var ki vücudun kendisi çukurun içine düşmeden kalıyordu. Tırmık eski durumunu almak üzere hareket etmek istiyor, ama yükten henüz kurtulamadığının kendisi de bilincindeymiş gibi, çukur üzerinde beklemesini sürdürüyordu. Karşıda dikilen erle mahkûma, "Ne duruyorsunuz, yardım etsenize!" diye seslendi konuk ve subayın ayaklarına yapıştı. Kendisi subayın ayaklarından itecek, karşıdan da her ikisi subayın başını tutacak, böylece onu kaldırıp iğnelerin altından alacaklardı. Ama erle mahkûm yardıma gelmekte duraksadı; mahkûm düpedüz sırtını çevirmişti subaya; anlaşılan onları subayın başını tutmaya zorlamak gerekiyordu. Bu arada, adeta istemeyerek, ölmüş subayın yüzünü gördü konuk. Tıpkı sağlığındakinin aynı yüzdü; üzerinde o vaat edilen esen-

likten iz eser yoktu; başkalarının aygıtta bulduğu sona kavuşamamıştı subay; dudakları sımsıkı birbirine bastırılmıştı, açık gözlerinde adeta bir yaşam ifadesi okunuyordu, bakışı sakin ve inanç doluydu, alnına büyük çelik iğnenin ucu gömülmüştü.

Konuk, erle mahkûmun önü sıra yürüyüp binalara gelince, içlerinden birini gösteren er, "İşte çayevi," dedi. Bir binanın zemin katında mağarayı andıran duvarlarıyla tavanı dumandan kararmış alçacık bir yerdi burası. Yola bakan cephesi tümüyle açıktı. Gerek kumandanın saray biçimindeki konutları, gerek kolonideki tümü pek harap öbür binalarla arasında pek ayrım seçilmemesine karşın, konuğun üzerinde tarihi bir yapı izlenimi uyandırmıştı; birden çayevine sokularak, yanında erle mahkûm, yol üzerine atılmış boş masalar arasından ilerledi. İçeriden gelen serin ve küflü havayı soluyordu. "Eski kumandan işte burada gömülü," dedi er. "Rahipler ona gömütlükte yer vermekten kaçındı. Bir süre nereye gömüleceği konusunda karara varılamadı, sonunda burada toprağa verildi. Subay, bundan size hiç söz açmamıştır kuşkusuz, çünkü durumdan en çok utanç duyan kendisi oldu. Hatta birkaç kez geceleyin gelip eski kumandanı mezarından çıkarmayı denedi, ama her seferinde kovulup uzaklaştırıldı." Ere bir türlü inanamayan konuk, "Nerede mezar?" diye sordu. Erle mahkûm, her ikisi birden konuğun önü sıra seğirtip sözde mezarın bulunduğu yeri gösterdiler. Konuğu alıp çayevinin arka duvarına götürdüler. Masaların birkaçında müşteriler oturuyordu. Limanda çalışan işçilerdi belki, kısa ve kara top sakalları ışıl ışıl parıldayan güçlü kuvvetli adamlardı. Hiçbirinin üzerinde giysi yoktu, gömlekleri yırtık yırtıktı, yoksul, aşağılanmış insanlardı hepsi. Konuğun yaklaştığını gören birkaçı doğruldu, geri geri çekilip arkalarını duvara vererek ona bakmaya başladı. Konuğun çevresinde, "Bir yabancı; mezarı görmek istiyor," diye bir fısıldaşma oldu. İtilip kenara alınan bir masanın altından bir mezar taşı çıktı ortaya. Masanın altında saklı tutulabilecek kadar alçak bir taştı, üzerine pek küçük harflerle bir yazı oyulmuştu. Konuk, yazıyı

okuyabilmek için yere diz çökmek zorunda kaldı. Yazıda şöyle deniliyordu: "Burada eski kumandan yatmaktadır. Artık ortada görünmemeleri gereken taraftarları, kendisine bu mezarı hazırladı ve bu kitabeyi başucuna dikti. Bir kehanete göre, kumandan yıllar sonra dirilecek ve taraftarlarını alarak buradan çıkıp koloniyi yeniden ele geçirecek. İnanın ve bekleyin!" Yazıyı okuyup doğrulan konuk, çevresinde dikilen adamların gülümsediklerini gördü; sanki adamlar yazıyı kendisiyle birlikte okumuşlardı da, gülünç bulmuşlardı ve konuğu da kendi görüşlerine katılmaya çağırıyorlardı. Konuk bunu fark etmemiş gibi yaparak adamlara biraz para dağıttı, masa yine eski yerine itilip mezarın üzeri örtülünceye kadar bekledi, sonra çayevinden ayrılıp limana doğru yürüdü.

Erle mahkûm, çayevinde tanıdıklara rastlamış ve onlar tarafından alıkonulmuştu. Ama çok geçmeden tanıdıkların ellerinden kurtulmuş olacaklardı ki, kayıklara inen uzun merdiveni yarılamış konuğun ardından seğirttiler. Belki de amaçları, son anda onları da alıp birlikte götürmeye konuğu zorlamaktı. Konuk, kendisini gemiye götürmek üzere aşağıda bir kayıkçıyla pazarlık ederken, erle mahkûm doludizgin merdivenden indiler; sesleri çıkmıyor, bağırmayı göze alamıyorlardı. Aşağıya vardıklarında, konuk kayığa binmiş bulunuyordu ve kayıkçı palamarı çözmek üzereydi. Erle mahkûm henüz kayığa atlayabilirdi; ama konuk, yerden düğüm yapılmış ağır bir halatı kaldırıp gözdağı verircesine her ikisine doğru salladı, onları böyle bir şeye kalkışmaktan alıkoydu.

Babama

YENİ AVUKAT

Yeni bir avukatımız var: Dr. Bucephalus. Dış görünüşünde Makedonyalı İskender'e savaş atı olarak hizmet ettiği zamanı anımsatacak pek bir özellik seçilmiyor. Ne var ki, duruma aşina olanlar kimi özellikler keşfedebilir bu görünüşte. Ama yine de geçen gün adliye sarayının dış merdivenlerinde hayli saf bir mübaşire rastladım; Avukat Bucephalus, ayaklarını iyice kaldırıp mermer basamaklar üzerinde çın çın öten adımlarla merdivenleri çıkarken, at yarışlarının küçük bir müdavimine özgü uzman bakışlarla hayran hayran onu seyrediyordu.

Genellikle baro, Bucephalus'un üyeliğe kabulüne karşı değil. Bucephalus'un günümüz toplum düzeninde zor durumda bulunduğunu, gerek bu yüzden, gerek dünya tarihi açısından taşıdığı önem dolayısıyla ona gösterilecek anlayışı hak ettiğini herkes şaşılacak bir kavrayışla kendi kendine itiraf ediyor. Günümüzde - doğrusu kimsenin yadsıyamayacağı bir gerçek bu - Büyük İskender diye biri yok. Gerçi cana kıymaların üstesinden gelen kimi insanlara rastlanıyor hâlâ; mızrağı şölen masası üzerinden fırlatıp karşıdaki dostuna isabet ettirme ustalığı da henüz yitirilmiş değil; öte yandan, Makedonya kendilerine dar gelip, baba Philippe'e lanetler savuran pek çok kişi bulunuyor; ancak, bir orduyu alıp Hindistan'a götürecek hiç, ama hiç kimse yok. Eskiden de Hindistan kapılarına ulaşılamamış, ama kralın kılıcı söz konusu yönü belirlemişti. Bugün kapılar bambaşka bir yöne, daha ilerilere ve yükseklere taşındı, onların bulunduğu yönü gösterecek kimse seçilmiyor ortalıkta; çok kişi elinde kılıç tutuyor, ama yalnızca havada hızlı hızlı sallamak için; kılıcın devinimleri izlenmek istendi mi, bakışlar serseme dönüyor.

Belki de bu yüzden en iyisi, Bucephalus gibi yasa kitaplarının içine gömülmektir. Üzerindeki binicinin ağırlığını özgür sağrılarında duymaksızın, sessiz yanan lambanın ışığında, İskender Savaşı'nın dağdağasından uzak, bizim eski kitapları okuyor Bucephalus, sayfaları çevirip duruyor.

BİR KÖY HEKİMİ

Ne yapacağımı enikonu şaşırmış durumdaydım. Acele yola çıkmam gerekiyordu; ağır bir hasta on mil uzaktaki bir köyde beni bekliyor, sert bir tipi ise onunla aramdaki geniş mekânı dolduruyordu. Bir arabam vardı hafif, tekerlekleri büyük, tam bizim köy yollarına göre; kürk paltoma bürünmüş, elimde çanta, yola çıkmaya hazır, avluda dikilmeye başlamıştım; gel gelelim at yoktu arabaya koşacak, at! Kendi atım bir önceki gün, bu buzsu kış mevsiminde fazla zorlandığından ölüp gitmişti; hizmetçim, ödünç bir at bulmak üzere köyde sağa sola seğirtiyordu. Ama umutsuz bir çabaydı, bunu biliyor ve gittikçe karla örtülüp devinim gücümü yitirerek avluda bekliyordum. Derken, elinde feneri sallayarak bahçe kapısında hizmetçim göründü, yalnızdı; tabii, kim şu anda böyle bir yolculuk için atını ödünç verirdi. Bir kez daha boydan boya adımladım avluyu; bir çare bulamıyordum; dalgın, içim içimi yiyerek, yıllardır kullanılmayan domuz ahırının kırık dökük kapısını ayağımla ittim. Kapı açıldı ve menteşe yerlerinden gıcırdayarak gidip gelmeye başladı. At kokusuna benzer bir koku ve sıcaklık dışarı vurdu ahırdan. Puslu bir fener, bir ipin ucunda sallanıyordu. Derken, alçak tavanlı ahırda çömmüş oturan bir adamın mavi gözlü yayvan yüzü göründü. "Arabayı koşayım mı?" diye sordu adam, elleri ve ayaklarının üzerinde sürünerek çıkıp geldi. Ne söyleyeceğimi bilemedim, ahırda adamdan başka şeyler de var mıdır acaba diyerek eğilip içeri baktım sadece. Hizmetçim, yanı başımda dikiliyordu: "Kendi evinde ne var, ne yok bilmiyor insan," deyince, ikimiz de güldük. O anda birden, "Haydi oğlum, haydi kızım!" diye sesini yükseltti seyis; iki at, sağrıları güçlü iki yaman hayvan, bacakla-

rı iyice karınlarına çekik, güzel biçimli başlarını develer gibi eğip gövdelerini sağa sola kıvırarak, tümüyle doldurdukları kapı boşluğundan çıktı. Dışarıda vücutlarından yoğun buğular salarak, uzun bacaklarının üzerinde dimdik doğruldular. "Sen de yardım et!" dedim hizmetçime; uysal kız, koşumları seyise uzatmak üzere koştu. Ama seyis, yanına gelir gelmez kıza sarıldı hemen, yüzünü yüzüne yapıştırdı. Bir çığlık atan kız kaçıp yanıma dönüyor. Yanağına gömülmüş iki sıra dişin kırmızı izlerini görüyorum. "Seni hayvan seni!" diye bağırıyorum tepem atmış. "Kırbaçlanmak mı istiyor canın?" Ama hemen aklımı başıma topluyor, adamın yabancı biri olduğunu, nereden çıkıp geldiğini bilmediğimi, başkaları yardım elini uzatmazken onun kendi gönlüyle imdadıma koşup beni güç durumdan kurtarmaya çalıştığını düşünüyorum. Sanki aklımdan geçenleri sezmiş gibi, adam da savurduğum tehdide aldırmıyor, atları hazırlamaya ara vermeden sadece bir kez dönüp bana bakıyor. "Haydi binin!" diyor ardından ve bakıyorum, gerçekten her şey hazır. Böylesine güzel bir arabayla - hemen algılıyorum güzelliğini - şimdiye kadar bir yere gitmedim; güle oynaya biniyor, "Ama arabayı ben süreceğim, sen yolu bilmezsin," diyorum. "Elbette!" diyor seyis. "Ben zaten burada, Rosa'mn yanında kalacağım." - "Hayır! Hayır!" diye bağırıyor Rosa ve başına geleceklerin önsezisiyle koşarak kendini evden içeri atıyor; emniyet zincirinin kapıya takıldığını işitiyorum; kapının kilidi çat diye kilitleniyor. İzini kaybettirmek isteyen Rosa'mn ilkin holdeki, sonra odadan odaya seğirterek bütün evdeki ışıkları söndürdüğünü görüyorum. "Sen de benimle geleceksin!" diyorum seyise. "Yoksa istediği kadar önemli olsun, çıkmam bu yolculuğa. Yolculuğun bedeli olarak kızı sana bırakmak aklımın ucundan geçmez." - "Deh!" diyor seyis, elini çırpıyor; araba, akıntıya kapılmış bir tahta parçası gibi hızla çekilip götürülüyor ileriye; seyisin yüklenmesiyle kapının çatırdayıp kırıldığını işitiyorum; tüm duyumlarıma aynı ölçüde nüfuz eden bir uğultu, gözlerimle kulaklarımı dolduruyor. Ama bu bir an sürüyor yalnızca; hemen benim avlu kapısının

önünde hastanın evinin avlusu başlıyormuş gibi, gideceğim yere varıyorum; atlar sessiz duruyor; dört bir yanda ay ışığı.

Hastanın annesiyle babası evden koşarak geliyor; en arkada hastanın kız kardeşi; beni arabadan adeta kucaklayıp indiriyorlar. Karmakarışık konuşmalardan bir şey anlamıyorum; hasta odasındaki hava pek solunacak gibi değil; kimsenin ilgilenmediği ocak tütüyor; pencereyi açacağım; ama ilkin hastayı görmek istiyorum; zayıf düşmüş, ateşli olmayan, ne soğuk, ne sıcak bir vücut; boş bakışlarla yorganın altında çırılçıplak doğruluyor delikanlı, boynuma asılarak kulağıma fısıldıyor: "Bırakın beni, öleyim doktor!" Çevreme bakınıyorum; bu sözleri benden başkası işitmedi, oğlanın annesiyle babası, suskun, öne doğru eğilmiş, vereceğim yargıyı bekliyorlar; kız kardeş, çantam için bir sandalye getiriyor. Çantayı açıp içindeki aletleri karıştırıyorum; oğlan yattığı yerden sürekli ellerini uzatıyor bana, ricasını anımsatmak istiyor; çantadan bir pens alıp mum ışığında gözden geçirdikten sonra tekrar yerine koyuyorum. "Evet," diye düşünüyorum günaha girerek, "böylesi durumlarda tanrılar yardım ediyor, eksik atı yolluyor, sonra işin acelesinden ötürü bir ikinci atı birincisinin yanına katıyor, fazladan bir de seyis bağışlıyorlar." Ancak şimdi Rosa geliyor aklıma; nasıl etsem, nasıl kurtarsam onu? Kızı bu seyisin altından nasıl çekip alsam, kendisinden on mil uzakta, arabamın önünde böyle zaptedilemeyen atlar? O anda bir yolunu bulup koşumlarını gevşeten, pencereleri anlayamadığım bir şekilde dışarıdan itip açan, her biri bir pencereden başını uzatıp, içerdekilerin bağırmalarına aldırmayarak hastayı süzen bu atlar! Sanki beni yola çıkmaya çağırıyorlarmış gibi, "Hemen gidiyoruz," diye geçiriyorum içimden, ama beni sıcaktan sersemlemiş sanan kız kardeşin sırtımdan kürkümü almasına göz yumuyorum.

Bir kadeh rom çıkarılıyor önüme, yaşlı adam omzuma vuruyor; pek sevdiği içkiden bana ikram edişi, bu teklifsizliğini bağışlatıyor adeta. Hayır anlamında başımı sallıyorum; yaşlı adamın bu

kıt görüşlülüğü karşısında midem bulanabilir; sırf bu yüzden romu içmeye yanaşmıyorum. Yatağın başında dikilmiş duran anne beni yanma çağırıyor; gidiyorum; atlardan biri yüksek sesle odanın tavanına doğru kişnerken başımı oğlanın göğsüne dayıyorum, oğlan ıslak sakalımın altında ürperiyor. Sezdiğim şeyin doğrulandığını görüyorum: Oğlan sağlıklı; kan dolaşımı biraz düzensiz, sevecen anne tarafından tıka basa kahveyle doldurulmuş midesi; en iyisi, onu bir tekmeyle yataktan dışarı atmak. Ama ben bu dünyayı düzeltmeye çıkmadım, oğlanın yatmasına engel olmuyorum. Hükümet tabibi olarak çalışıyor, görevimi en son sınırına, adeta bu sınırı aşacak noktaya kadar yapıyorum. Aldığım ücret iyi sayılmaz, öyleyken yoksullara karşı elim açık ve yardımsever biriyim. Önce Rosa'yı düşünmem gerekiyor, sonra oğlan varsın haklı olsun, nihayet ben de ölmek istiyorum. Burada, bu sonu gelmeyen kışta işim ne? Kendi atım öldü, köyde atını bana ödünç verecek kimse çıkmadı. Arabaya koşacağım atları domuz ahırından sağlamak zorunda kaldım; tesadüfen at bulunmasaydı, domuzlan arabaya koşmam gerekecekti. İşte böyle! Ve aile üyelerine başımı sallayarak veda etmek istiyorum. Onların bu durumdan haberleri yok; olsa da inanmazlar. Reçete yazmak kolay, ama insanlarla anlaşmak güç. Eh, demek buradaki ziyaretim sona ermiş, yine boş yere zahmete girmiştim; alıştım artık; kapımdaki gece zilinden yararlanıp bütün köy halkı beni rahatsız edip duruyor. Ama bu kez üstelik Rosa'yı, tarafımdan pek umursanmaksızın yıllardır evimde yaşayıp giden bu güzel kızı feda etmek zorunda bırakılıyorum. Böyle bir fedakârlık benim için fazlasıyla büyük; ne kadar istese de Rosa'yı bana geri veremeyecek bu ailenin üzerine atılmamak için çareyi birtakım zekâ oyunlarına başvurmakta buluyor, kafamda, söz konusu fedakârlığı geçici süre yeni bir biçime sokuyorum. Alet çantamı kaparak kürkümü getirmelerini işaret ediyor, gel gelelim elindeki rom kadehini koklayan babayı, galiba tarafımdan düş kırıklığına uğratılmış - iyi ama, bu insanlar ne bekliyorlar benden? - ve gözleri yaşla do-

lup dudaklarını ısıran anneyi, elinde kana bulanmış havluyu sallayan kız kardeşi hep bir arada dikiliyor görünce, oğlanın gerçekten hasta olabileceğini gerekirse kabule hazır bir yüz takınıyorum. Oğlanın yanına varıyorum derken; kendisine çorbaların en besleyicisini getiriyormuşum gibi bana gülümsüyor. Ah, tam o anda ikisi de kişnemeye başlıyor atların; yüce bir makam tarafından düzenlenen bu gürültünün belki de oğlanın muayenesini kolaylaştırması isteniyor. Derken, şu sonuca varıyorum: Evet, oğlan hasta; sağ böğründe, kalça bölgesinde açılmış avuç içi kadar bir yara var. Gül pembesi; ortası koyu, kenarlara doğru açılan bir sürü pembe nüansı; hafif pütürlü bir yara; kimi yerde az, kimi yerde çok birikmiş kan; yer üstündeki bir maden ocağını andırıyor yara. Uzaktan böyle. Yakından bakınca, işi zorlaştıran bir başka neden kendini açığa vuruyor. Hafif bir ıslık koyvermeden kim katlanabilir? Serçe parmak kalınlık ve uzunluğunda kurtlar; kendi renkleri pembe; ayrıca, kana bulanmış gövdeleri; bir uçları yaranın içinde; beyaz başçıkları ve bir sürü ayakçıklarıyla kıvrılıp bükülerek aydınlığa çıkmaya savaşıyorlar. Zavallı çocuk! Sana yardım edilemez artık. Senin o büyük yaranı bulup ortaya çıkardım; böğründeki bu çiçek yüzünden mahvolup gideceksin. Oğlanın ailesi mutluluk içinde; beni iş başında görüyor; kız kardeş anneye söylüyor bunu, anne babaya, baba da, açık kapıdan odaya vurmuş ay ışığında içeri süzülen ve parmak uçlarına basıp ileriye uzatılmış kollarıyla dengelerini sağlamaya çalışan birkaç konuğa iletiyor.

Oğlan yarasının içindeki kımıl kımıl yaşamdan gözleri kamaşmış, "Beni kurtaracak mısınız, doktor?" diye fısıldıyor hıçkırarak. Benim bölgemdeki insanlar böyledir, hep yapamayacağı şeyi isterler hekimden. Eski inançlarını yitirmişlerdir; rahip, evinde oturmuş, ayin giysilerini can sıkıntısından art arda yolup dururken, hekimden o sevecen cerrah eliyle bütün işi görmesini beklerler. Eh, nasıl isterseniz, ben kendim size hizmet edeyim demedim; beni kutsal amaçlar uğrunda kullanmaya kalkarsanız, buna da ses çıkarmam; hizmetçisi elinden alınmış yaşlı bir köy

hekimi için bundan iyisi can sağlığı. Derken geliyorlar: Oğlanın ailesi ve köyün yaşlıları; beni soyuyorlar; başlarında öğretmenleriyle bir okul korosu evin karşısına geçiyor ve aşağıdaki güfteyi içeren alabildiğine yalın bir ezgiyi okumaya başlıyor:

Soyun giysilerini, iyi eder o zaman
Baktınız iyi etmedi, öldürün gitsin!
Bir hekimden başka nedir ki
Bir hekimden başka nedir ki!

Giysilerimi çıkarıp alıyorlar üzerimden; parmaklarım sakalımda, başımı eğerek serinkanlılıkla oradakilere bakıyorum. Kendime tastamam hâkimim; oradakilerin hepsinden üstün durumdayım ve öyle de kalıyorum; oysa bunun bana bir yararı dokunmuyor, başımdan ve ayaklarımdan tutup beni yatağa götürerek, duvardan yana, oğlanın yarasının bulunduğu tarafa yatırıyorlar. Sonra hep birlikte çıkıp gidiyorlar odadan; kapı kapatılıyor; yorgan, sıcak sıcak sarıyor beni; pencerelerde atların başlarının silueti kımıldıyor. "Biliyor musun?" diye kulağıma fısıldıyor bir ses. "Sana güvenim pek az. Çünkü sen de bir yerde baştan atıldın, kendi ayağınla gelmedin buraya. Bana yardım edecekken, benim ölüm döşeğimi daraltıyorsun. En iyisi, tırnaklarımla gözlerini oymam." - "Doğru!" diyorum. "Yüz karası bir durum. Ama hekim olmuşum bir kez, ne yapayım? İnan ki, benim için de kolay değil." - "Bu özürle yetineyim mi? Ah, sanırım yetinmem de gerekiyor. Hep yetinmem gerekiyor. Güzel bir yarayla dünyaya geldim; varım yoğum bu yaraydı." - "Genç dostum!" diye yanıtlıyorum. "Hatan şurada: Durumu bütünüyle göremiyorsun: Şimdiye kadar çevrede pek çok hasta odasında bulundum; sana şunu söyleyeyim ki, yaranın durumu pek de kötü değil, vücutla dar açı yapan iki balta darbesinin yol açtığı bir yara. Pek çok kimse böğrünü sunar, ormanda balta sesini, hele sesin kendilerine yaklaştığını işitmez pek." - "Gerçekten öyle mi, yoksa bu ateşli durumumda beni aldatı-

yor musun?" - "Gerçekten öyle; bir hükümet doktorunun namus sözünü öbür dünyaya yanında götürebilirsin." Ve bu namus sözünü kabullendi oğlan, sesi kesildi.

Ama kendimi nasıl kurtaracağımı düşünmenin zamanıydı. Hâlâ atlar sadakatle yerlerinde duruyordu. Giysilerimi, kürk paltomu ve çantamı çarçabuk toparladım, giyinmekle oyalanmak istemiyordum. Atlar gelişteki gibi yine öyle hızlı giderse, adeta bir sıçrayışta bu yataktan uzaklaşıp gözümü kendi yatağımda açabilirdim. Atın biri, uysal uysal, pencereden çekildi; elimdekileri arabadan içeri savurdum; kürk palto fazla ötelere uçup gitti, yenlerinden biri bir çengele takıldı. Bu kadarına da şükür! Ata atladım. Yerde sürüklenen koşulmamış koşumlar; birbirine pek bağlı olmayan atlar; arkada sağa sola yalpalayan araba ve nihayet karlar içinde sürüklenen kürk palto. "Deeh!" demiştim, ama atlar hızlı gitmiyordu; yaşlı adamlar gibi ağır aksak, kar çölünde ilerliyorduk; çocukların gerçekle bağdaşmayan yeni şarkısı arkamızda uzun süre yankılanıp durdu:

Sevinin ey hastalar
Hekim yatağınıza yattı.

Bu tempoyla asla eve varamayacağım; o güzelim işim gitti elden; yerimi almak isteyen biri hastalarımı çalıyor. Ama boşuna; çünkü yerimi dolduramayacak. Evimde o mendebur seyis ortalığı kasıp kavuruyor, Rosa'yı kurban yaptı kendine, bunu daha çok düşünmek istemiyorum. Çırılçıplak, bu alabildiğine mutsuz çağın ayazına açık, dünyevi olmayan atlarla ben yaşlı adam, sağda solda dolanıp duruyorum. Kürk paltom arabanın arkasından sarkıyor, ama ulaşamıyorum ona, ayakta gezip dolaşabilen rezil hastalardan hiçbiri bana yardım için parmağını bile oynatayım demiyor. Aldatıldım! Aldatıldım! Gece çıngırağının yanıltıcı sesine bir kez uyuldu, asla giderilemez artık.

GALERİDE

Sirkte çalışan, ciğerlerinden rahatsız sıska bir kadın binici, manejde sağa sola yalpalayan bir atın sırtında doymak bilmeyen bir seyirci kalabalığı önünde, elindeki kırbacı şaklatıp duran acımasız bir patron tarafından aylar boyu durup dinlenmeksizin çemberler çizmeye zorlansa, havayı bir uğultuyla yarıp geçerek sağa sola öpücükler yollasa, kalçaları yaylanarak inip kalksa, bu oyun orkestra müziğinin gümbürtüsü ve vantilatörlerin hiç kesilmeyen uğultusu arasında ağzı giderek daha çok açılan bozbulanık bir gelecekten içeri, doğrusu şahmerdanlardan farksız ellerin çıkardığı bazen yavaş yavaş azalıp susan, bazen yeniden yükselip kabaran alkışlar eşliğinde sürüp gitse, belki o vakit galerideki genç bir seyirci, tüm balkonları geride bırakarak yüksek merdivenden koşup iner, manejden içeri seğirtir, gösteriye aralıksız kendini uydurmaya çalışan orkestranın fanfarları arasında, "Durun!" diyerek sesini yükseltirdi.

Ama işte böyle olmadığından, beyaz ve kırmızı giysiler içinde güzel bir kız, üniformalı görevlilerin açtığı perdeler arasından geçerek uçar gibi maneje geldiğinden ve patron, halinde teslimiyet dolu bir ifade, kızın gözlerini arayarak hayvansı bir ezilip büzülmeyle kendisini karşıladığından, sanki manejdeki tehlikeli geziye çıkacak olan her şeyden çok sevdiği öz torunuymuş gibi kızı kollayarak kaldırıp bakla kırı atın üzerine oturttuğundan, elindeki kırbacı sallayıp başla işaretini bir türlü veremediğinden, ancak neden sonra kendini yenerek kırbacı şaklatabildiğinden ve atın yanı sıra ağzı açık seğirtmeye koyulduğundan, kızın atlayıp sıçramalarını pek dikkatli bakışlarla izleyip başardığı hünerleri bir türlü aklı almaz göründüğünden, İn-

gilizce seslenişlerle onu tehlikelere karşı uyardığından, ellerinde çemberler tutan seyislere pek dikkatli davranmalarını ateş püskürerek hatırlattığından, o büyük salto mortale'den önce ellerini yalvarırcasına havaya kaldırarak orkestrayı susmaya çağırdığından, nihayet küçük biniciyi atın titreyen sırtından indirerek her iki yanağına birer öpücük kondurduğundan, seyircilerin hiçbir sevgi gösterisini yeterli görmediğinden ve küçük binici, patrona yaslanmış, kollarını iki yana açıp başını geriye atarak mutluluğunu bütün sirkle paylaşmak ister gibi bir tavır takındığından, bütün bunlar işte böyle olduğundan, galerideki genç seyirci yüzünü korkuluğa dayıyor, gösterinin bitim marşında, ağır bir düşten içerilere gömülür gibi, nedenini bilmeksizin ağlamaya başlıyor.

ESKİDEN BİR YAPRAK

Hani şu bizim yurdun savunulması işi pek savsaklanmış görünüyor. Şimdiye kadar hiç aldırmadık, işimizin gücümüzün peşinde koşup durduk; ancak, son zamanlarda olup bitenler, hepimizi tasalandırmaya başladı.

Benim, imparator sarayının önündeki alanda bir ayakkabıcı dükkânım var. Sabahleyin şafakta daha dükkânımı açmaya kalmadan, alana çıkan bütün sokakların başları silahlı adamlar tarafından tutuluyor. Ama bizim askerler değil bunlar, belli ki kuzeyden inmiş göçebeler. Sınırdan hayli uzaklığına karşın, başkentimize kadar nasıl sokulabildiklerini bir türlü anlayamıyorum doğrusu. Ama nasılsa gelmişlerdi bir kez ve her sabah sayıları artıyora benziyordu.

Doğaları gereği evlerde oturmaktan hiç hoşlanmıyor, açık havada konaklıyorlar. İşleri güçleri kılıç bilemek, ok sivriltmek, at üzerinde talim yapmak. Her zaman temizliği üzerine titrediğimiz bu sessiz alanı düpedüz ahıra çevirdiler. Arada bir dükkânlarımızdan dışarı seğirtip, sağımız ve solumuzdaki pisliklerden hiç değilse en berbat kısmını alandan uzaklaştırmaya çalışmıyor değiliz. Ama gittikçe daha seyrek yapmaya başladık bunu, çünkü nasılsa emeğimiz boşa gidiyor; üstelik, azgın atların altına yuvarlanmak ya da kamçı darbeleriyle yaralanmak tehlikesiyle karşı karşıya kalıyoruz.

Göçebelerle konuşulacak gibi değil. Bizim dilimizi bilmedikleri gibi, kendilerinin de pek bir dilleri bulunmuyor, birbirleriyle tıpkı kargalar gibi anlaşıyorlar; ikide bir karga seslerine benzer bağrışmalar işitiyoruz. Bizim yaşam biçimimiz ve toplum düze-

nimize akıl erdiremedikleri gibi, aldırış da etmiyorlar. Bu yüzden, işaretlerle de olsa bizimle anlaşmaya yanaştıkları yok. Kendilerine bir şey açıklayacağım diye dilinde tüy bitene kadar konuş, eklem yerlerinden kopana kadar ellerini o yana bu yana oynat, seni asla anlamazlar ve anlamayacaklardır. Çokluk suratlarını ekşitirler, gözlerini belertip ağızlarından köpükler saçılır; ama niyetleri ne size bir şey söylemek, ne de sizi korkutmaktır; sadece huyları öyle olduğu için yaparlar bunu. Kendilerine gereken şeyi çekip alırlar; ancak, bunun için zora başvurdukları da söylenemez; çünkü herkes böylesi durumlarda nesi var, nesi yok, onlara bırakıp bir kenara çekilir.

Benim dükkândaki mallardan da bir haylisini alıp götürdüler. Ama karşımdaki kasabın başına gelenleri gördükçe, halime şükrediyorum. Adamcağız daha etini getirip dükkânına koyar koymaz, göçebeler hepsini elinden kapıp midelerine indiriyorlar. Üstelik atları da et yiyor. Çokluk biniciyle atı yan yana uzanıp her biri bir ucundan dişlemeye koyuluyor et parçasını. Kasap, et vermemeyi korkudan bir türlü göze alamıyor. Ama onun durumunu anlıyor, aramızda para toplayıp kendisini destekliyoruz. Çünkü göçebelere et verilmeyince, kim bilir akıllarına esip neler yaparlar! Ama böyle her Allahın günü et alsalar da, günün birinde yine akıllarına neler esecektir, kim bilir.

Geçenlerde kasap, hiç değilse kesim zahmetinden kurtulmak isteyerek sabahleyin canlı bir sığır getirdi dükkânına. Adamcağız bunu bir daha yapar mı! Dükkânımın en dip köşesine çekilip giysi, yastık, yorgan, ne varsa alıp başıma yığdım, tam bir saat yüzükoyun uzanıp yattım yere ve bunu da sırf göçebelerin dört bir yandan üzerine atılıp, etinden sıcak sıcak parçalar kopardıkları sığırın böğürtülerini duymamak için yaptım. Ses seda kesildikten epey sonra dükkândan çıkmayı göze alabildim ancak: Göçebeler, her şarap fıçısının başındaki sarhoşlar gibi, sığır artıklarının çevresinde yorgun uzanmış yatıyorlardı.

Sanırım tam o sırada sarayın bir penceresinde imparatorun kendisini gördüm. Başka vakitler imparatorun asla bu dış odalara kadar çıkıp geldiği olmaz, hep sarayın göbeğindeki bir bahçede yaşayıp giderdi. Ama bu kez, en azından bana öyle geldi, pencerelerden birinin arkasında dikiliyor, başını eğmiş, sarayın önündeki hayhuya bakıyordu.

"Bunun sonu nereye varacak?" diye hepimiz sorup duruyoruz kendimize. "Bu yüke, bu eza ve cefaya daha ne kadar katlanacağız?" İmparatorun sarayı göçebeleri çekip getirdi, ama onları yine buradan uzaklaştırmanın üstesinden gelemiyor. Sarayın kapısı kapalı; eskiden görkemli bir edayla kapıdan bir içeri girip, bir dışarı çıkan nöbetçi şimdi demir kafesli pencerelerin ardında nöbeti tutuyor. Yurdun kurtarılması işi biz zanaatkârlarla esnafa bırakılmış durumda; oysa biz, böyle bir görevin üstesinden gelecek kimseler değiliz ve şimdiye kadar da böyle bir şeyle hiç övünmedik. Belli ki bir yanlış anlama var ortada ve biz de bu yüzden mahvolup gidiyoruz.

KANUN ÖNÜNDE

Kanun önünde bir kapıcı durmaktadır. Bu kapıcıya taşradan bir adam gelir, kanun'dan içeri girmek ister. Ama kapıcı, kendisini şimdi içeri koyveremeyeceğini söyler. Adam düşünüp taşınır, ileride girip giremeyeceğini sorar. "Belki," der kapıcı, "ama şimdi giremezsin." Kapı her zamanki gibi açık durduğundan ve kapıcı o sırada kenara çekildiğinden, adam eğilir ve kapıdan içeri bakmak ister. Kapıcı bunu fark edince güler ve, "Madem bu kadar istiyorsun, olmaz dememe aldırma, bir dene bakalım," der. "Ancak, unutma ki, ben güçlü bir kapıcıyım ve kapıcıların da sadece en küçüğüyüm. Ama her salonun başında bir başka kapıcı vardır, biri de ötekinden güçlüdür. Daha üçüncüsünü görmeye ben bile dayanamam." Taşralı adam, böylesi güçlüklerle karşılaşacağım beklememiştir. Nihayet kanun kapısı herkese ve her vakit açık bulunması gerekir, diye düşünür. Ama üzerindeki kürk paltoyla kapıcıyı daha bir dikkatle süzüp onun iri ve sivri burnunu, uzun ve seyrek kara tatar sakalını görünce, en iyisi giriş iznini koparıncaya kadar beklemeye karar verir. Kapıcı bir tabure uzatır adama ve onu kapının yanı başına oturtur. Günler ve aylar boyu burada oturur adam. Pek çok kez içeri koyverilsin diye uğraşır, ricalarıyla usandırır kapıcıyı. Kapıcı, adamı sık sık küçük çapta sorgulamalardan geçirir; ona yeri yurduna ve daha başka pek çok şeye ilişkin sorular yöneltir, ama büyük kişilerin ilgisizlikle soracağı sorulardır bunlar ve her seferinde kapıcı, adama kendisini henüz içeri koyveremeyeceğini yeniden açıklar. Söz konusu yolculuğa koyulurken yanına bir sürü öteberi alan taşralı adam, kapıcıyı rüşvetle kandıracağım diye pek değerli olmala-

rına bakmayarak bunların tümünü çıkarır elden. Kapıcı verilenlerin hepsini alır, ama bir yandan da, "Tek bunları alıyorum ki, bak şu yola da başvuracaktım, unuttum sanmayasın," der. Taşralı adam, yıllar yılı, neredeyse aralıksız, izleyip durur kapıcıyı. Öteki kapıcıları unutur da, bu ilk kapıcıyı kanundan içeri girmesine tek engelmiş gibi görür. Onu karşısına çıkaran uğursuz talihe, ilk yıllar yüksek sesle ve kıyasıya lanetler savurur; derken yaşlanır, kendi kendine homurdanıp söylenmeye başlar; zamanla çocuklaşır ve yıllar yılı kapıcıya bakıp dururken onun paltosunun kürk yakasındaki pireleri de keşfettiğinden, pirelere bile kendisine yardım etmeleri, kapıcının gönlünü yapmaları için dil döker. Sonunda gözlerinin feri zayıflar, çevresinin gerçekten mi karanlığa gömüldüğünü, yoksa sadece gözlerinin mi kendisini yanılttığını bilemez olur. Ama buna karşılık bir parıltı fark eder karanlıkta; öylesine güçlü bir parıltı ki, bütün görkemiyle kanun kapısından dışarı yansımaktadır. Artık pek bir ömrü kalmamıştır adamın. Kapı önünde geçirdiği bütün zaman içindeki yaşantıları bir araya toplanıp bir soruya dönüşür. Taşlaşmış vücuduyla artık doğrulup kalkamadığından, kapıcıya el eder. Aradaki boy farkı zamanla taşralı adamın aleyhinde bir hayli değiştiğinden, adama doğru eğilmek zorunda kalır kapıcı, "Hâlâ nedir öğrenmek isteğin bakalım?" der. "Amma da açgözlüymüşsün!" diye ekler ardından. Adam, bunun üzerine, "Benim bildiğim, herkes kanuna ulaşmak için didinip çabalar. Peki, nasıl oluyor da, bunca yıl benden başkası girmeye kalkmadı bu kapıdan?" diye sorar. Kapıcı, adamın artık son anlarını yaşadığını görür. Adamın giderek sağırlaşan kulaklarına sesini işittirebilmek için, kapıcı var gücüyle bağırır: "Senden başkası giremezdi, çünkü senin içindi bu kapı. Gideyim de kapayayım artık."

ÇAKALLAR VE ARAPLAR

Vahada konakladık. Yol arkadaşlarım uyuyordu. Arabın biri, uzun boylu ve beyaz, önümden geçti; develere yemleri ve sularını vermiş, yatmaya gidiyordu.

Sırtüstü otların içine attım kendimi; uyumak istedim, uyuyamadım; uzaktan uzağa bir çakalın sızlanıp yakınan uluması; doğrulup oturdum. Şimdiye kadar pek uzakta görünen şey yaklaştı ansızın. Çevremde kaynaşıp duran bir çakal sürüsü; mat altın sarısı parlayıp sönen gözler; sanki kamçı darbeleri altında düzenli ve çevik devinen ince, uzun gövdeler.

İçlerinden biri arkadan geldi, kolumun altından geçerek iyice sokuldu bana; sanki vücudumun sıcaklığını gereksinir gibiydi; sonra karşıma geçerek, benimle neredeyse göz göze şöyle konuştu:

"Ben, bütün bu çevredeki çakalların en yaşlısıyım. Seni nihayet bizim burada selamlamaktan mutluluk duyuyorum. Neredeyse umudumu kesmiştim, çünkü hanidir seni bekliyoruz; annem bekledi, onun annesi bekledi ve daha gerilere doğru bütün anneler, ta çakalların ilk anasına kadar hep beklediler. İnan bana!"

"Şaşırdım doğrusu," dedim ve dumanıyla çakalları uzak tutması için oracıkta yakılmaya hazır bekleyen çalı çırpı yığınını ateşlemeyi unuttum. "Bu sözleri işitmek çok şaşırttı beni. Oysa yukarılardan, kuzeyden buraya gelişim yalnızca bir rastlantı eseridir; kısa bir geziye çıkmış bulunuyorum. Peki, benden ne istediğinizi öğrenebilir miyim, ey çakallar?"

Belki gereğinden çok dostça söylediğim bu sözler üzerine cesaretlenmiş, çevremdeki halkalarını daralttılar; hepsi de kısa kısa ve güçlükle soluyordu.

"Biliyoruz senin kuzeyden geldiğini," diye söze başladı en yaşlı çakal. "Bizi umutlandıran da bu zaten, çünkü kuzeyde aklın sözü geçer; oysa burada, Araplar arasında böyle bir şeye rastlanmaz pek. Araplardaki o soğuk kibir ve azametten bir zerre akıl bile beklenemez. Hayvanları öldürüp yer, ama leşleri küçümserler."

"O kadar yüksek sesle konuşma, yakınımızda Araplar yatıyor," dedim.

"Buranın gerçekten yabancısı olduğun nasıl da belli," dedi yaşlı çakal. "Yoksa dünya kuruldu kurulalı bir çakalın asla bir Araptan korkmadığını bilirdin. Onlardan korkacağız ha? Böyle bir kavmin içine düşmemiz, sanki yeterince bir talihsizlik değilmiş gibi."

"Olabilir, olabilir," dedim. "Bana böylesine yabancı konularda bir yargıda bulunmak istemem; pek eski bir kavgaya benziyor sizinki: Bu yüzden, sanırım kanınıza işlemiş, belki yine kanla sonlanacak."

"Pek zekisin," dedi en yaşlı çakal; oradaki bütün çakallar oldukları yerde kımıldamadan durmalarına karşın, daha bir çabuk solumaya başladılar; insanın zaman zaman ancak dişlerini sıkarak katlanabileceği pis bir koku yayılıyordu ağızlarından; "pek zekisin; söylediklerin, bizim eski inancımıza da uygun düşüyor. Diyeceğim, onların kanını alırız, kavga da böylelikle biter."

"İyi ama," dedim ben, biraz fazla hırçın bir tonla, "onlar kendilerini savunur, tüfekleriyle ateş edip sürü sürü öldürür sizi."

"Görülüyor ki, kuzeyde yaşayanlarda da varlığını sürdüren insanca bir tutumla bizi yanlış anlıyorsun," dedi yaşlı çakal. "Biz onları öldürecek değiliz ki! Kendimizi pislikten yuyup arıtmak

için Nil'in bile suyu yetmez sonra. Çünkü daha onların canlı vücutlarını görür görmez soluğu kaçmakta alır, temiz hava arar kendimize, koşup çöle sığınırız. Zaten bu yüzden değil mi, çölü yurt edindik."

Uzaklardan daha başka pek çoğunun gelip aralarına katıldığı çevremdeki çakallar, bacakları arasına eğdikleri başlarını pençeleriyle temizlemeye koyuldu; bir nefreti gizlemek ister gibiydiler adeta; o kadar müthiş bir nefret ki, şöyle fırladığım gibi aralarından kaçıp gitsem, doğrusu sevinecektim.

"Peki ne yapmak niyetindesiniz?" diyerek doğrulup kalkacak oldum, ama başaramadım; arkadan iki genç çakal dişlerini ceketime ve gömleğime sımsıkı geçirmişti; ister istemez oturmaya devam ettim. Bir açıklamada bulunarak, ağırbaşlı, "Senin giysinin eteğini tutuyorlar!" dedi en yaşlı çakal. " Sana karşı bir saygı gösterisi." Ben, bir yaşlı çakala, bir genç çakallara bakarak, "Bıraksınlar beni!" diye haykırdım. "Sen istersen bırakırlar elbet," dedi yaşlı çakal. "Ama yine biraz sürer, çünkü âdet gereği dişlerini iyice gömüp birbirine bastırdılar ve şimdi onları ancak yavaş yavaş birbirinden ayırabilirler. Ama sen, bu arada bizim ricamıza kulak verebilirsin." - "Ama davranışınız bende hiç böyle bir istek uyandıracak gibi değil," dedim. "Beceriksizliğimizi hoş gör!" diye yanıtladı yaşlı çakal ve bunu söylerken sesindeki o doğal yakınmalı tonu ilk kez yardıma çağırdı. "Biçare hayvanlarız biz; dişlerimizden başka bir şeyimiz yok; iyi ya da kötü, yararlanacağımız tek şey varsa dişlerimizdir."

Pek de yatışmamış, "Ne istiyorsun peki benden?" diye sordum.

"Sahip!" diye sesini yükseltti yaşlı çakal ve o anda bütün öbür çakallar ulumaya başladı; uluma çok, çok uzaklardan bir ezgi gibi geldi bana. "Sahip! Sen, dünyayı birbirine düşüren kavgaya son verebilirsin. Yaşlılarımız bunu yapacak kimseyi bize tarif etmişlerdi, sen tıpkı ona benziyorsun. Araplardan istediğimiz huzurdur, soluyabileceğimiz gibi bir havadır; gözümüz on-

ları görmeden çevremizdeki ufka rahatça bakabilmek, bir Arabın boğazladığı koyunun çığlığını işitmemektir; bütün hayvanlar rahat rahat ölebilmeli, kimse rahatsız etmeden kanları tarafımızdan içilebilmeli ve eti, kemiklerine varıncaya kadar tarafımızdan yenilebilmelidir. Temizlik, bütün istediğimiz temizliktir." Sözün burasında, bütün çakallar ağlaşıp sızlaşmaya başladı. "Ey asil yürekli, ey iç organları tatlı Sahip! Bu duruma sen nasıl katlanabiliyorsun! Beyazları pislik bunların, karaları pislik; sakalları dehşet saçıyor; göz pınarlarını gören kusmadan duramıyor; kollarını kaldıracak olsalar, koltuk altlarında sanki bir cehennem açıyor kapılarını. Bu yüzden, ey Sahip, bu yüzden ey aziz Sahip, şu makası al, her şeye gücü yeten ellerinle, her şeye gücü yeten ellerinle gırtlaklarını kesiver şunların!" Yaşlı çakal başını ansızın oynatınca, öbür çakallardan biri koşup geldi, azı dişlerinin birinde eski, bir pasla kaplı ufak bir dikiş makası taşıyordu.

Rüzgâra karşı savaşarak yanımıza kadar sokulan ve kocaman kamçısını havada sallamaya başlayan kervanımızın kılavuzu, "Makas da geldi nihayet, bitsin şu iş!" diye bağırdı.

Bütün çakallar bir solukta dağıldı; ama az ileride yeniden toplanıp iyice birbirlerine sokuldular. Öylesine sıkışık ve hareketsiz bir görünümleri vardı ki, çevresinde yalancı ışıkların uçuştuğu alçak bir engele benziyorlardı.

"Ey Sahip! Bu gösteriyi de izleyip işittin işte!" dedi Arap kılavuz ve kavmine özgü soğukluğun izin verdiğinden daha şen bir kahkaha attı. "Demek sen hayvanların ne istediğini biliyorsun?" diye sordum. "Elbet Sahip!" diye yanıtladı Arap kılavuz. "Bunu bilmeyen yok ki! Yeryüzünde Araplar var oldu var olalı bu makas çölde dolaşır hep ve dünya durdukça da dolaşacak. Her gelen Avrupalıya o büyük iş için sunulur; karşılarına çıkan her Avrupalı da çakallara bu iş için biçilmiş kaftan görünür. Saçma bir umut yaşar gider işte bu hayvanlarda; budala, ama gerçekten budala yaratıklardır. Bu yüzden kendilerini severiz,

bizim köpeklerimizdir onlar, sizinkilerden de güzel köpekler. Bak şuraya, Sahip! Bir deve öldü, buraya getirttim."

Dört adam deve ölüsünü taşıyıp önümüze yıktı. Hayvanın leşi daha yere serilir serilmez, çakallar seslerini yükseltti. Sanki kendilerini oraya çeken ipler varmış da, bunlara karşı koyacak gücü gösteremiyorlarmış gibi, arada bir duraklayıp gövdeleriyle yeri süpürerek sokuldular. Arapları, onlara karşı duydukları nefreti unutmuşlardı; önlerindeki buram buram tüten leş akıllarından her şeyi silip atmış, onları büyülemişti. Çakalın biri çoktan leşin boynuna asılmış, daha ilk hamlede atardamarı bulup dişlerini geçirmişti. Gövdesindeki kaslar, umutsuz bir şey olmasına karşın, pek zorlu bir yangını mutlaka söndürmek isteyerek çılgınca bir tempoyla çalışan küçük bir pompa gibi titreyip kasılıyordu. Ve çok geçmeden bütün çakallar leş üzerinde yüksek bir tepe oluşturmuşlardı.

Derken Arap kılavuz, çakalların üzerine yürüyüp dokunduğu yeri fena acıtan ince kamçısını var gücüyle sağa sola indirmeye koyuldu. Çakallar başlarını kaldırdılar yarı esrik, yarı baygın; karşılarında Arapların dikildiğini gördüler. Çok geçmeden de kamçı darbelerini suratlarında hissettiler, sıçrayarak kendilerini geriye attılar, bir boy kaçıp uzaklaştılar. Ama devenin kanı yerde göller oluşturmuştu, buram buram tütüyordu; vücudunun pek çok yeri enikonu açılmıştı. Derken dayanamayarak tekrar dönüp geldiler; kılavuz elindeki kamçıyı yeniden havaya kaldırmak isteyince, koluna yapıştım.

"Haklısın Sahip," dedi. "Bırakalım, meslekleri olan işi yapsınlar. Hem yola çıkma zamanı geldi. Gördün işte onları. Harikulade hayvanlar, değil mi? Bizden de ne çok nefret ediyorlar."

MADEN OCAĞINI ZİYARET

Bugün mühendislerin en kodamanları bizim aşağıdaydı. İdarenin bir talimatı uyarınca yeni galeriler açılacaktı, ilk ölçümlerde bulunmak üzere çıkıp geldiler. Ne de genç, öyleyken birbirinden ne değişik kimseler! Her biri özgürce gelişebilme olanağına kavuşmuş; kesinlikle belirgin karakterleri bu genç yaşlarında bütün bağımsızlığıyla açığa vuruyor kendini.

Siyah saçlı, yerinde duramayan biri, gözlerini aralıksız dört bir yanda dolaştırıyor.

Elinde not defteriyle bir ikincisi, yürürken krokiler çiziyor ayakta, sağa sola göz gezdirip karşılaştırmalar yapıyor, notlar alıyor.

Ellerini ceketinin ceplerine sokan ve bu davranışıyla ceketinin tümüyle gerilmesine yol açan bir üçüncüsü dimdik yürüyor; vakur bir hali var; ancak dudaklarını sürekli ısırmasıyla, önüne durulacak gibi olmayan sabırsız gençliği kendini belli etmekte.

Bir dördüncüsü, üçüncüsüne, onun hiç de kendisinden istemediği açıklamalarda bulunuyor; boyu üçüncüden kısa; üçüncüsünü ayartıp baştan çıkarmaya uğraşır gibi onun yanı sıra seğirterek işaret parmağını havada tutuyor hep, adeta çevrede görülen nesnelere ilişkin tekdüze bir anlatıyı üçüncüsüne aralıksız buyur ediyor.

Belki makam bakımından beşincileri hepsinden üstün; yanında kendisine eşlik eden birinin bulunmasına katlanamıyor; bazen ileri geçiyor, bazen geride kalıyor; adımlarını onun adımlarına göre ayarlıyor topluluk. Rengi uçuk ve çelimsiz bir adam; so-

rumluluk duygusu gözlerini çukura gömmüş; düşünüp dururken çokluk elini alnına dayıyor.

Altıncı ve yedincileri biraz kambur yürüyor; baş başa, kol kola, senli benli bir konuşma havası içindeler; kuşkusuz burası bizim kömür ocağımız, bizim en derin dehlizlerdeki işyerimiz olmasa, sanılabilir ki, bu kemikli, tüysüz ve patlıcan burunlu baylar, genç din adamlarından başkaları değildir.

Biri, çokluk kedimsi mırıltılarla kıs kıs gülüyor; yine gülümseyen ötekisi boştaki eliyle konuşmasına gelişigüzel tempo tutuyor. Her iki bay da işgal ettikleri mevkilerin sağlamlığından ne kadar emin bulunmalı ve genç yaşlarına karşın bizim maden ocağı uğrunda ne büyük hizmetler görmüş olmalılar ki, burada, bu denli önemli bir inceleme gezisinde, şeflerinin gözü önünde, yalnızca kendilerini ilgilendiren ya da hiç değilse o andaki ödevleriyle düpedüz ilişkisiz sorunların üzerine böylesine şaşmazlıkla eğilebiliyorlar. Yoksa bütün o gülüp etmelerine ve dikkatsizliklerine karşın, gözden kaçırılmaması gerekeni gözden kaçırmayacak kadar yetenekli kişiler mi bunlar? Böylesi kişilere ilişkin bir yargıya varmayı insan pek göze alamıyor.

Ama kesin olan bir şey varsa, örneğin sekizincileri, bu iki bayla kıyaslanamayacak ölçüde, hatta bütün öbürlerinden daha çok iş üzerinde toplamış dikkatini. Her gördüğü şeye el sürmeden, ikide bir cebinden çıkarıp ikide bir cebine sokarak koruma altına aldığı küçük bir çekiçle her gördüğü şeyi tıklatmadan duramıyor. Şık giysisine aldırmayarak toz toprak içine çöküyor bazen, elindeki çekiçle yere tık tık vuruyor; ardından yine ayağa kalkıp yürüyerek, bu kez duvarları ve başının üstündeki tavanı tıklatıyor. Bir defasında boylu boyunca yere uzanıp kımıldamadan kaldı öylece; biz, acaba başına bir kaza mı geldi diye düşündük; ama o, ince ve uzun vücuduyla kısa bir silkinişten sonra yine fırlayıp ayağa kalktı. Anlaşıldı ki, yine sadece bir incelemede bulunmuştu. Hani maden ocağımızı ve taşlarını tanı-

dığımızı sanan bizler, bu mühendisin burada böyle durmadan neyi incelediğine bir türlü akıl erdiremiyoruz.

Dokuzuncuları, bir çeşit çocuk arabasını itiyor önü sıra; arabada ölçüm araç ve gereçleri var. Alabildiğine değerli şeyler; yumuşacık pamuklara yatırılmış hepsi. Aslında arabayı bir odacının itmesi gerekiyor, ama bu görev bir uşağa emanet edilmeyerek bir mühendise havale edilmiş ve belli ki mühendis söz konusu işi seve seve yapıyor. Galiba mühendisler arasında en genci; belki araçlardan hiç anladığı yok, ancak gözlerini bir an bile onlardan ayırmıyor, hatta bu yüzden bazen arabayı bir duvara çarpacak gibi oluyor.

Ama bir başka mühendis daha var, arabanın yanı sıra yürüyerek bir çarpma tehlikesini önlüyor vaktinde. Besbelli araçlardan çok iyi anlıyor ve öyle görülüyor ki, bunların korunmasıyla asıl görevlendirilen odur. Zaman zaman, arabayı durdurmaksızın araçlardan birini çekip alıyor, gözüne dayayıp bakıyor içine, orasını burasını söküp takıyor, sallayıp silkiyor, üzerine tık tık vuruyor eliyle, kulağına tutup dinliyor ve sonunda, uzaktan pek seçilemeyen küçük nesneyi alabildiğine özen gösterip eski yerine koyuyor; arabayı sürüp iten ise, bu arada durup kendisini bekliyor. Biraz zorba biri denebilir bu mühendis için, ama araçlar adına bir zorbalık bu. Araba daha on adım uzaktayken, sözsüz bir parmak işareti üzerine bizim yana çekilmemiz, kolay kolay çekileceğimiz bir yer olmasa da böyle davranmamız gerekiyor.

Bu iki bayın ardından elini kolunu sallayarak uşak geliyor. O zengin bilgileri göz önüne alındı mı, doğal olarak mühendis beyler büyüklenme denen şeyi çoktan üzerlerinden sıyırıp atmışlar; oysa uşak, bu büyüklenmeyi kendi şahsında toplamışa benziyor. Bir eli arkasında, öbür eliyle üniformasının yaldızlı düğmelerini ya da şık kumaşını sıvazlayarak ikide bir sağa sola dönüp başını eğiyor, sanki selam vermişiz de verdiğimiz selamı alıyor ya da selam verdiğimizi sanıp bunun doğruluğunu

bulunduğu yükseklikten araştıracak durumda değilmiş gibi yapıyor. Tabii bizim selam falan verdiğimiz yok; ama onu görünce, işletme bürosunda odacılığın berbat bir şey olduğuna inanasımız geliyor. Peşinden gülüyoruz kuşkusuz; ama değil gülmek, gök gürlemesi bile adamı arkasına döndüremeyeceği için, kendisine anlaşılmaz bir kimse gözüyle bakıp ondan yine de saygımızı esirgemiyoruz.

Bugün ocakta pek iş görülmez artık; çalışmaya verilen ara hayli uzun sürdü; bu tür bir ziyaret, iş düşüncesini insanın kafasından silip atıyor. Baylar açılması düşünülen dehlizin karanlığından içeri dalarlarken, arkalarından bakmak pek çekici bir şey; derken karanlıkta yitip gidiyorlar. Bizim vardiyanın işi de çok geçmeden sona eriyor; bayların dehlizlerden dönüşünü göremeyeceğiz.

EN YAKIN KÖY

Dedem şöyle derdi hep: "Hayat, şaşılacak kadar kısadır. Şimdi belleğimi yokluyorum da, örneğin bir gencin ata atlayarak, mutsuz rastlantılar bir yana, mutlu bir akış izleyecek normal bir yaşam süresinin bile böyle bir şey için yetmeyeceğinden korkmaksızın, en yakın köye gitmeye nasıl karar verebildiğini anlamıyorum."

İMPARATORUN HABERİ

Denir ki: İmparator sana, sen tek kişiye, sen zavallı kuluna, imparator güneşinin önünden çok, çok uzaklara kaçan sen minicik gölgeye, işte doğruca sana ölüm döşeğinden bir haber yollamıştır. Yatağının başucunda haberciye diz çöktürmüş ve kulağına fısıldamıştır haberi; hatta pek önem verdiği bir haber olduğundan, haberciye yineletip kulağına söyletmiştir. Sonra da başını sallayarak söylenenin doğruluğunu onaylamıştır. Ve ölümünü izleyen bütün kalabalık önünde - aradaki duvardan engeller yıkılıp sarayın yukarılara doğru geniş kavislerle uzayıp giden dış merdivenlerinde, devletin büyükleri halka yapmış dikilmektedir -, bütün bu seyirci kalabalığı önünde haberciyi salmıştır imparator. Haberci, hemen yola koyulmuştur; güçlü kuvvetli, yorulmak bilmez biridir; bazen bu kolunu, bazen öbür kolunu uzatarak kalabalık arasından yol açar kendine. Bir direnişle karşılaştı mı, güneş resmi bulunan göğsünü gösterir; hiç kimseye nasip olmayacak bir kolaylıkla ilerleyip durur. Ancak, kalabalık da işte öylesine büyüktür, odaların sonu gelmez bir türlü. Kalabalıktan bir kurtulsa, nasıl da kuş gibi uçacak ve sen de Allah bilir çok sürmeden onun şahane yumruk seslerini kapında duyacaksın. Ama işte nasıl boşuna çırpınıp durmakta, hâlâ sarayın en içteki odalarından güçlükle yol bulup geçmeye çalışmaktadır ve asla bu odaların üstesinden gelemeyecektir; gelse de bir şey kazanılmış olmayacak, bu kez merdivenlerden inmeye çalışacaktır. Merdivenleri de inse yine bir şey elde edilemeyecek, bu kez avlulardan geçmesi gerekecektir ve avlular bitecek, birinci sarayı içine alan bir ikinci saray çıkacaktır karşısına; ardından yine merdivenler, yine avlu-

lar ve bin yıllar boyu böylece sürüp gidecektir. Sonunda en dış kapıdan kendini dışarı atabildi diyelim - ama dünyada, dünyada olmaz böyle bir şey - bir de bakacak ki, daha yeni duruyor karşısında başkent, dünyanın merkezi başkent, dağ gibi bir pislik tortusu altında başkent; kimse bir yol bulup geçemez içinden, hele bir ölünün haberiyle asla! Sana gelince: Pencerenin önünde oturur, akşam olunca imparatorun haberini düşlersin.

EVİN BEYİNİN TASASI

Kimi Odradek'in İslavcadan geldiğini söylüyor ve sözcüğün anlamını bu yoldan açıklamaya çalışıyor. Kimi de bunun Almancadan kaynaklandığı, İslavcadan yalnızca etkilendiği görüşünde. Her iki açıklama da bir kesinliği içermediğinden, hiçbirinin doğruyu yansıtmadığı sonucuna varmak haksız olmaz sanırım; kaldı ki, açıklamalardan hiçbirinin sözcüğe bir anlam kazandırdığı yok.

Kuşkusuz Odradek adında bir nesne gerçekten var olmasa, kimse bu tür araştırmalarla uğraşmazdı. Hani ilkin sanılır ki, Odradek yıldız biçiminde yassı bir iplik makarasıdır. Ve gerçekten de üzerine iplik sarılmışa benziyor; ne var ki, bunlara alabildiğine çeşitli cins ve renkte, düğümlerle birbirine tutturulmuş, ayrıca karmakarışık birbirine dolanmış kopuk ve eski iplik parçaları denebilir ancak. Ama yalnızca bir makara değil Odradek; yıldızın orta yerinden bir çapraz çubukçuk çıkıyor; sonra dik açıyla buna bir başkası gelip ekleniyor. Bir yanda bu ikinci çubukçuk, öbür yanda yıldızın kollarından birinin desteğiyle bütün nesne, sanki iki ayak üzerinde durabilmekte.

Hani sanılabilir ki, söz konusu nesne eskiden belli bir amaca uygun bir biçim taşıyormuş da, şimdi kırılıp parçalanmış; ama hiç de öyle görünmüyor, en azından bunu doğrulayacak ipuçları yok ortada, buhu kanıtlayacak kırık yerleri hiçbir tarafında seçilmiyor. Tümüyle saçma bir nesneye benzemekte, ama kendine özgü bir bütünlüğü var. Ayrıca, hayli devingen olup bir türlü yakalanamadığından, bu konuda daha çok şey söylenecek gibi değil.

Bazen tavan arasında, bazen merdivenlerde, bazen koridorlarda, bazen de holde oyalanıyor. Kimi vakit de aylar boyu görünmüyor ortalıkta; böyle zamanlarda sanırım başka evlere taşınmış oluyor, ama sonunda mutlaka dönüp geliyor bizim eve. Bazen insan kapıdan çıkıp onu aşağıda, merdiven korkuluğuna yaslanmış gördü mü, kendisiyle konuşmadan duramıyor. Kuşkusuz güç sorular yöneltmeyerek - minicikliği buna ayartıyor insanı - bir çocukmuş gibi davranıyor kendisine. "Adın ne bakayım?" diye soruyor. "Odradek," diye yanıtlıyor o. "Peki nerede oturuyorsun?" - "Belli bir yerim yok," diyor Odradek ve gülmeye başlıyor. Ama ancak akciğerleri işe karıştırmadan üstesinden gelinebilecek bir gülüş bu; tıpkı dökülen yapraklardaki çıtırtıyı andırıyor! Çok vakit bu kadarla bitiyor söyleşi. Hem söz konusu yanıtları bile insan her vakit alamıyor Odradek'ten; çokluk, tahtadan görünümüne uygun düşen bir suskunluk içinde, uzun süre konuşmaksızın öylece duruyor.

Sonu ne olacak diye boş yere kendi kendime soruyorum sürekli. Ölebilir mi acaba? Ölen her nesnenin daha önce bir çeşit amacı, bir çeşit etkinliği olmuş, bunlara sürtüne sürtüne un ufak olup gitmiştir; ama Odradek'te böyle bir şey yok. Yani ileride bir gün çocuklarımın ve torunlarımın önü sıra, ardından iplikleri sürükleyerek merdivenlerden teker meker aşağı yuvarlanacak mı? Kimseye zararı yok kuşkusuz; ama ben öldükten sonra da onun yaşamını sürdürebileceğini düşününce, adeta kahroluyorum.

ON BİR OĞUL

On bir oğlum var.

Birincisi dıştan bakınca öyle pek gösterişli değil, ama ağırbaşlı ve zeki; bir evlat olarak onu da ötekiler gibi sevmeme karşın, kendisine pek değer verdiğim yok. Düşünüşü bana fazla yalınkat görünüyor. Ne sağına, ne soluna, ne de ilerisine baktığı var; düşüncelerinin dar çemberinde boyuna koşarak halkalar çiziyor, daha doğrusu dolanıp duruyor.

İkincisi güzel, boylu boslu, yakışıklı; kendisini eskrimcilere özgü bir konumda görüp de hayran kalmamak elde değil. O da zeki, ayrıca dünyayı gezip dolaşmış, deneyimli; çok şey görmüş, bu yüzden yurdunun taşı toprağına, doğup büyüdükleri yerden ayrılmamış oğullarımdan daha aşina. Ancak; ötekilere üstünlüğünü sadece gezip dolaşmasına borçlu değil, hatta hiç de pek böyle bir şeyden kaynaklanmıyor üstünlüğü; bu çocuğun herkesçe takdir edilen öykünülemeyecek bir yanı var ki, havada pek çok takla atıp, buna karşın kendini adeta akıl almaz derecede denetim altına tutarak suya ustalıkla dalışıdır. Tramplen ucuna gelince, kendisine öykünmeye kalkanların cesaret ve hevesleri uçup gidiyor; aşağı atlayacaklarına tramplen üzerine oturup, kendilerini bağışlatmak ister gibi kollarını havaya kaldırıyorlar. Ama yine de (aslında böyle bir oğlum olduğu için mutluluk duymam gerekirdi) onunla aramdaki ilişki için pek düzgündür denemez. Sol gözü sağ gözünden biraz küçük ve sık sık kırpıştırıyor bu gözünü. Ufak bir özür, orası öyle; yüzünü normaldekinden daha pervasız bir ifadeyle donatıyor. Yaradılışındaki o yanına yaklaşılmaz dışa kapalılık karşısında, kırpıştırılıp duran bu küçük gözdeki özrü hani kimse

fark edip de ona bir kusur bulamayacaktır. Babası olan ben, fark ediyorum bunu. Beni üzen, oğlumun bu bedensel özrü değil, onun ruhunda yuvalanan ve nasılsa ona uygun düşen küçük bir düzensizlik, kanında başıboş dolaşan bir zehir, yaşamında yalnızca benim görebildiğim bir yeteneği geliştirmedeki güçsüzlüktür. Ancak kendisini benim gerçek oğlum yapan da işte bu; çünkü ondaki özür bizim bütün ailede var, ama ikinci oğlumda aşırı belirgin açığa vuruyor kendini.

Üçüncü oğlum da güzel; ama benim hoşuma giden bir güzellik değil bu. Onunkisi bir şarkıcı güzelliği. Kavisli hatları içeren bir ağız, hülyalı gözler, etkili olabilmek için geride plilerle donatılmış bir kumaş perdeyi gereksinen bir baş, öne doğru alabildiğine kubbeleşen göğüs, havaya kolay kalkıp fazlasıyla kolay inen eller, üzerindeki yükü taşıyamadıkları için kendilerini naza çeken bacaklar. Ayrıca, tok denemeyecek bir sesi var; bir an için aldatıyor insanı, müzikten anlayanların kulak kabartmasını sağlıyor; gel gelelim, soluksuz kalakalıyor hemencecik. Bu oğulla dinleyiciler karşısına çıkmak genel olarak bana ne kadar çekici gelse de, onu en iyisi herkesten saklı tutuyorum, zaten kendisinin de öne çıkmak istediği yok. Ama eksiklerini biliyor da onun için değil; masumiyetinden yalnız. Sonra içinde yaşadığımız zamana kendini yabancı hissediyor; bizim aileden olmasına karşın, sonsuza dek yitirdiği bir başka aileden de geliyormuşçasına çokluk neşesiz; böyle anlarda da hiçbir şey onu neşelendiremiyor.

Dördüncü oğlum, belki hepsinden yakın insana. Tam anlamıyla yaşadığı zamanın bir çocuğu; herkes tarafından anlaşılabiliyor, herkesin ortaklaşa kullandığı bir zemin üzerine basıyor ayağı, hiç kimse ona hak vermeden yapamıyor. Varlığındaki hafifliği, devinimlerindeki özgürlüğü, yargılarındaki pervasızlığı belki de herkesten gördüğü takdire borçlu. Ağzından çıkan sözleri çok vakit yineleyesi geliyor insanın, kuşkusuz ancak bazılarını; çünkü tümüyle alındı mı, fazlasıyla bir hafifliği içeriyor

bunlar. Hayran olunacak bir ustalıkla yüksek bir yerden atlayan, kırlangıçlar gibi havayı yarıp giden, sonunda hazin biçimde kendini kuru toprak üzerinde bulan biri sanki. Bir hiç. İşte böylesi düşünceler, bu oğlun güzel görünümünün hazzını bana haram ediyor.

Beşinci oğlum cana yakın ve iyi yürekli; söz verdiğinden daha çoğunu yapan bir kimse; öylesine silik biri ki, insan onunla beraberken yalnız hissediyor kendini. Ama yine de çevresinin saygınlığını hayli kazanmış durumda. Bunun nasıl üstesinden geldiğini soracak olursanız, bir yanıt veremeyeceğim. Belki de masumiyet denen şey, bu dünyanın hayhuyu içinden kendine hepsinden kolay bir yol bulup geçebiliyor; onda da işte bu masumiyet var. Belki aşırı bir masumiyet. Herkese karşı nazik. Belki de aşırı bir nezaket. Onu benim önümde övmeyegörsünler, doğrusu fena oluyorum. Oğlum gibi bu kadar övgüye layık birini övmek, ne de olsa övgüyü biraz ucuza almak demektir.

Altıncı oğlum, hiç değilse ilk bakışta, hepsinden derin düşünen birine benziyor. Başını önüne sarkıtıp duruyor hep, ama boşboğaz. Bu yüzden yanına sokulmak kolay değil. Altta kaldı mı, önüne geçilmez bir hüzne kaptırıyor kendini; üste çıktı mı, bu üstünlüğü boşboğazlığıyla elden çıkarmamaya bakıyor. Ama yine de onda gözü hiçbir şey görmeyen güçlü bir tutkunun varlığını yadsıyamayacağım; çok vakit güpegündüz, sanki bir düşteymiş gibi, düşünceler arasından bir yol açmaya savaşıyor kendine. Bazen hasta değilken - hatta sağlığı pek yerindeyken - özellikle alacakaranlıkta yalpaladığı görülüyor; ama bir yardım da gereksinmiyor kimseden, düşmüyor. Belki de nedeni bedensel gelişimidir; çünkü yaşına göre fazla serpilmiş durumda. Bu da, vücudundaki dikkati çekecek kadar güzel ayrıntılara, örneğin el ve ayaklarının zarafetine karşın, genel olarak kendisine bir çirkinlik veriyor.

Yedinci oğlum, belki de hepsinden çok benim oğlum. Dünya onu takdir etmekten aciz, onun kendine özgü esprilerini anla-

mıyor. Hani ona aşırı değer verdiğim yok; biliyorum, pek değer taşımayan biri; tek kusuru onu takdir edememek olsa, yine de dünya mükemmelliğinden bir şey yitirmezdi. Ancak, aile çevresinde bu oğulsuz yapamam. Gelenek karşısında hem bir tedirginlik, hem de huşu dolu bir saygı duyuyor ve bunların her ikisini, hiç değilse bana göre, yadsınamayacak bir bütün içinde bağdaştırabiliyor. Ama bu bütünü de ne yapacağını herkesten az bilen yine kendisi; geleceğin çarkını harekete geçiremeyecek; ama varlığındaki bu yetenek de o kadar cesaretlendirici, o kadar umutlandırıcı ki! Dilerim ki çocukları olsun ve çocuklarının da çocukları. Ne yazık, bu dilek gerçekleşeceğe benzemiyor. Benim için anlaşılmaz görünmeyen, ama çevrenin yargısıyla işte öylesine çelişen çirkin bir kendinden memnunlukla tek başına sağda solda sürtüp duruyor; kızları umursadığı yok; öyleyken keyfi yerinde hep.

Sekizinci oğlum, kendisiyle kolay anlaşamadığım oğlum; oysa bunun için ortada bir neden göremiyorum. Gözleri, bir yabancı gibi bakıyor bana, oysa ben bir baba sevecenliğiyle ona bağlı hissediyorum kendimi. Zaman içinde pek çok şey düzeldi; onu eskiden şöyle bir düşünmek bile, içime bazen bir ürperti salardı. Kendi yolunda yürüyüp duruyor; benimle bütün bağları koparıp attı; kuşkusuz dikkafalılığı ve ufak atletik vücuduyla - bacakları küçükken pek cılızdı, ama zamanla cılızlık kaybolmuş olabilir - dilediği yerde kendisine bir yol açıp ilerleyecektir. Çokluk onu geriye çağırıp ne durumda olduğunu, niçin babasına bu kadar uzak durduğunu, aslında nasıl bir amaç güttüğünü sorayım diyorum; ama artık benim o kadar uzağımdaki ve aradan o kadar zaman geçti ki, nasılsa öyle kalabilir her şey. Kulağıma geldiğine göre, oğullarımın içinde bir tek kendisi topsakal bırakıyor; onun gibi ufak tefek birinde hoş kaçacak bir şey değil kuşkusuz.

Dokuzuncu oğlum pek şık giyiniyor, özellikle kadınlara yönelen tatlı bakışları var. Öyle tatlı ki, bazen beni bile ayartabili-

yor; ben ki, onun gözlerinden bütün bu tanrısal pırıltıyı silip atmak için ıslak bir süngerin pekâlâ elvereceğini biliyorum. Ama bu oğlun üstün bir yanı varsa, bakışlarıyla hiç de sağı solu kandırmaya çalışmıyor; ömür boyu kanepenin üzerinde yatıp gözlerini odanın tavanında gezdirsin, başka şey istemeyecek; en çok da kapalı göz kapaklarının altında gözlerini dinlendirmeye bayılıyor. Sevdiği bu durumda konuşmaktan hoşlanıyor ve fena da konuşmuyor: Özlü ve açık seçik. Ama ancak dar sınırlar içinde dönüp dolaşıyor sözleri; bu sınırları aştı mı, pek boş bir havaya bürünüyor, ki bu da sınırların darlığından ötürü kaçınılacak gibi değil. Uykulu bakışlarıyla bunu algılayabileceğini umsa, böyle yapma falan der gibi eliyle işaret edecek insan.

Onuncu oğluma herkes ikiyüzlünün biri diye bakıyor. Bu kusuru için, onda ne büsbütün yok, ne büsbütün var derim. Şurası kesin ki, üzerinde her vakit sımsıkı iliklenmiş kapalı bir frak, başında eskiliğine karşın titizlikle temizlenmiş bir şapka, devingenlikten yoksun bir yüz, biraz öne çıkık bir çene, gözler üzerinde ağır bir kubbe yapan gözkapakları ve arada bir ağzına götürdüğü iki parmakla yaşını haydi haydi aşan bir görkemi sergileyerek onun ilerden yaklaştığını görenlerin düşüneceği şey, işte ikiyüzlünün ta kendisi olacaktır. Ancak, bir de konuşmasına kulak verilsin; akıllıca, düşünülüp taşınılmış, hiç uzatmadan, sinsi bir canlılıkla sorulara karşı çıkan ve tüm dünyayla şaşılası, pek doğal ve şen bir uyum içinde bulunan bir konuşma; öyle bir uyum ki, zorunlu olarak boynu gerip vücudu dik tutuyor. Kendilerini pek zeki görüp, dediklerine bakılırsa oğlumun dış görünümünden tiksinti duyan kimseleri, oğlum sözleriyle enikonu etkilemiştir. Ancak, onun dış görünümüne aldırmayan ve sözlerini ikiyüzlü bulan insanlar da var. Babası olan ben, bu konuda bir şey söylemek istemem; yalnız şu kadarını itiraf edeyim ki, sonuncu yargının sahipleri ilkinkilerden daha önemsenmeye değer kişilerdir.

On birinci oğlum narin biri ve sanırım oğullarımın arasında en güçsüzü. Ama aldatıcı bir güçsüzlük bu, çünkü bazen güçlü ve kararlı bir tutum takınabiliyor; ancak, böyle zamanlarda bile güçsüzlük nasılsa temelini oluşturuyor işin. Gel gelelim, utandırıcı bir güçsüzlük değil, sadece bizim bu yeryüzünde güçsüzlük diye bakılan bir şey. Uçmaya hazırlık da bir güçsüzlüktür nihayet; çünkü ne de olsa bocalayıp durmaktan, kararsızlıktan ve kanat çırpmaktan başka bir şey değildir. Benim oğlumda da işte buna benzer şeyler görülüyor. Kuşkusuz böyle özelliklerin sevindirdiği yok babasını; çünkü bunlar belli ki ailenin yıkımına yönelik özelliklerdir. Bazen, "Seni de giderken yanıma alacağım baba," der gibi bana bakıyor. O zaman ben şöyle düşünüyorum: "Kendisine güvenebileceğim en son kimse sensin." Bunun üzerine, bakışıyla bana şu yanıtı verir gibi oluyor: "Yani en azından sonuncu olabilirim."

İşte size on bir oğul.

KARDEŞ KATİLİ

Cinayetin aşağıdaki gibi işlendiği kanıtlanmış bulunuyor.

Katil Schmar, mehtaplı bir gecede saat dokuz sularında köşebaşına gidip dikiliyor. Kurbanı Wese, çalıştığı büronun bulunduğu sokaktan gelip oturduğu sokağa saparken, mutlaka bu köşeyi dönecektir.

Herkesi iliklerine kadar ürperten soğuk bir hava. Ama yalnızca incecik mavi bir giysi vardır Schmar'ın üzerinde; üstelik, ceketçiğinin düğmeleri iliklenmemiştir; Schmar'ın soğuğu falan hissettiği yok, sonra hiç durmayıp hareket ediyor. Yarı kama, yarı mutfak bıçağı denecek cinayet aletini olduğu gibi kınından çıkarıp kabzasından sıkıca kavramıştır. Bıçağı ay ışığına tutarak gözden geçiriyor. Işıl ışıl parlıyor bıçağın ağzı; ama Schmar'a bu kadarı yetmiyor, kaldırımın taşlarına çalıyor bıçağı, ortalığa kıvılcımlar saçılıyor. Böyle yaptığı için besbelli pişmanlık duyuyor sonradan, körlenen ağzını keskinleştirmek için bıçağı bir keman yayı gibi çizmesinin tabanına sürtüyor, bir yandan da tek ayak üzerinde dikilip vücudunu öne eğerek hem bıçağın çizmede çıkardığı sese, hem kurbanının kaderinin belirleneceği sokağa kulak kabartıyor.

Ama ne diye yakındaki bir evin ikinci katındaki pencereden olup bitenleri izleyen emekli Pallas göz yumuyor buna? İnsan muamması, çöz çözebilirsen! Yakasını kaldırıp ropdöşambrının kuşağını şişman vücudu üzerinde bağlamış, başını sallayarak aşağılara bakıyor Pallas.

Karşıda, beş ev ötede ise Bayan Wese, sırtında geceliği, geceliğinin üzerinde tilki postundan kürkü, bugün eve dönüşü her

zamankinden geciken kocasını gözlüyor.

Sonunda Wese'nin çalıştığı büronun kapısındaki çıngırağın sesi işitiliyor, bir kapı çıngırağı için fazla gür bir ses kent üzerine yayılıp gökyüzüne doğru yükseliyor; gece mesaisine kalan Wese oturduğu sokaktan görülemiyor henüz, kapıdan çıktığını yalnız çıngırak sesi haber veriyor ve kaldırımlar Wese'nin sessiz adımlarını saymaya başlıyor hemen.

Pencereden iyice sarkan Pallas olup bitecek hiçbir şeyi kaçırmak istemiyor. Bayan Wese, çıngırak sesiyle yatışmış, gürültüyle kapıyor pencereyi. Ama Schmar yere diz çöküyor, o sıra açıkta başka yeri bulunmadığından, yüzüyle ellerini taşlara bastırıyor; herkes üşürken, ateşler içinde yanıyor kendisi.

Bay Wese, tam iki sokağı birbirinden ayıran sınırda duruyor, yalnızca elindeki bastonla öbür sokağa yaslanıyor. O anda öyle geliyor içinden. Kendini geceye bürünmüş gökyüzünün, lacivert rengin, o altınsı rengin çekiciliğine kaptırmış. Her şeyden habersiz saçlarını sıvazlıyor; yukarıda, gökyüzünde yakın geleceği kendisine haber veren hiçbir kımıltı yok. Her şey, o saçma ve akıl almaz yerini koruyor. Gerçekte Wese'nin yoluna devam etmesi pek akla yakın bir şey; ama Wese, Schmar'ın bıçağına doğru ilerliyor.

Parmak uçları üzerinde dikilmiş, kolunu kaldırıp bıçağı dimdik aşağı sarkıtarak, "Wese!" diye sesleniyor Schmar. "Wese! Bu gece Julia'cığın boşuna bekleyecek seni!" Ve Wese'nin boynunun ilkin sağ, sonra sol tarafına, sonra da karnından bir hayli içerlere saplıyor bıçağı. Wese, tıpkı şişe geçirilmiş bir lağım faresi gibi sesler çıkarıyor.

"Tamam!" diyor Schmar ardından ve bıçağı, bu artık işe yaramaz kanlı yükü kendisine en yakın evin ön cephesine doğru fırlatıyor. "Cinayetin sağladığı mutluluk! Yabancı kanın akışının verdiği hafiflik, adeta bir kanatlanış! Wese, koca gece kuşu seni! Dostum, meyhane arkadaşım! Sokağın karanlık zemini

üzerinde kanın damla damla akarak can veriyorsun. Ne diye sanki içi kanlı dolu bir kesecik değilsin ki, üzerine oturayım, büsbütün silinip gidesin ortadan. İnsanın bütün dilekleri gerçekleşmiyor işte, çiçeksi düşlerinin hepsi yeşeremiyor, senden artakalmış ağır külçe serilmiş yatıyor yerde; tekmelere kapalı. Ama bu halinle bana yönelttiğin o suskun soru da ne oluyor?"

Pallas, heyecandan sarsılarak, ansızın iki kanadını birden açtığı kapıda dikiliyor: "Schmar! Schmar! Hepsini gördüm, hepsini!" Pallas'la Schmar birbirini süzüyor. Pallas için yeter bu kadarı. Schmar ne yapacağını bilemiyor.

Bayan Wese, sağında solunda kalabalık, korkudan hayli kocamış bir yüzle seğirtip geliyor. Kürkü açılıyor. Wese'nin üzerine atılıyor hemen; gecelikli bu vücut Wese'nin, tıpkı bir mezar üzerindeki otlar gibi karı-koca üzerinde kapanan kürk ise kalabalığındır.

Schmar, dişlerini sıkıp içindeki son bulantı nöbetinin güçlükle önüne geçiyor, polisin omzuna dayıyor başını; polis, çevik adımlarla Schmar'ı alıp götürüyor.

BİR DÜŞ

Josef K., düş görüyordu.

Güzel bir gündü. K.'nın canı dolaşmak istedi. Ama henüz iki adım atmaya kalmadan kendini bir gömütlükte buldu. Kullanışlı denemeyecek kıvrım kıvrım pek yapay yollar vardı burada; ama Josef K., böyle bir yolda, baş döndürücü hızla akan bir ırmak üzerindeymiş gibi sağa sola hiç sallanmadan süzülerek kayıp gidiyordu. Uzaktan bir mezar tümseğini gözüne kestirmişti, burada duracaktı. Tümsek nerdeyse onu kendine çekiyor, ne kadar acele etse yine gözüne az görünüyordu. Ama tümseği bazen gözden kaybediyor, katlanarak büyük bir güçle birbirine vuran bayraklar önünü kapıyordu. Bayrakları taşıyanların görülememesine karşın, tümseğin orada büyük bir şenlik varmış izlenimine kapılıyordu insan.

K. hâlâ uzağa bakıp duruyorken, birden yanı başında, yolun kenarında gördü mezarı; nerdeyse geçip gidecekti önünden. Sıçradığı gibi kendini otların içine attı. Toprak, boşlukta duran ayakları altından baş döndürücü bir hızla kayıp gittiği için, yalpalayıp tam mezarın önünde diz üstü yere yıkıldı. Mezarın gerisinde iki adam dikiliyor, bir kitabe taşını havaya kaldırmış tutuyordu. K. gelir gelmez, taşı toprağa sapladılar; taş da sanki saplandığı yere dikilip çimentolanmış gibi sapasağlam durdu. O saat bir çalılıktan, K.'nın hemen bir kitabe yazarı olduğunu anladığı üçüncü bir adam çıktı; üzerinde yalnızca bir pantolon ve düğmeleri iyi iliklenmemiş bir gömlek vardı, başına kadife bir bere geçirmişti; daha ileriden yaklaşırken, elindeki kurşunkalemle havaya birtakım şekiller çizdi.

Taşın baş tarafında bir yerde kalemle çalışmaya koyuldu. Taş pek yüksekti, adamın hiç de o kadar eğilmesi gerekmiyordu çalışırken. Ama ileriye uzanmadan da yapamıyor, çünkü üzerine basmak istemediği mezar kendisiyle taşın arasına giriyordu. Bu yüzden, ayak parmakları üzerinde dikiliyor, sol eliyle taşın üst yüzeyine yaslanıyordu. Pek ustalıklı bir çalışma sonunda, bir tek kurşunkalemle taşın üzerine yaldızdan harfler oymayı başardı. "Burada yatan" diye yazdı. Bütün harfler temiz ve güzeldi, derinlemesine oyulmuş olup düpedüz altındandı. İlk iki sözcüğü yazdıktan sonra dönüp K.'ya baktı adam. Kitabenin kalan bölümünün bir an önce yazılmasını bekleyen K. adama pek aldırmıyor, sadece taşa bakıyordu. Gerçekten de adam başladığı işi sürdürmek istedi, ama yapamadı, bir engel vardı ortada, elinden sarktı kalem ve dönüp yeniden K.'ya baktı. K. da şimdi adama çevirmişti gözlerini; onun ne yapacağını bilemez durumda olduğunu anladı, ama nedenini bir türlü kestiremedi. Adamın devinimlerindeki tüm canlılık uçup gitmişti. Derken K. da ne yapacağını bilemedi, adamla çaresizlik içinde bakıştılar, ikisinin de gideremediği çirkin bir yanlış anlama vardı ortada. Üstelik, gömütlükteki kilisenin küçük çanı o anda çalmaya başlamıştı; ama kitabe yazarı elini kaldırıp sallayınca sustu. Ancak, az sonra yeniden başladı, bu kez pek yavaştı, özel bir çağrı havası taşımıyordu ve hemen de kesildi, sanki sesinin nasıl çıkacağını şöylece bir yoklamak istemişti. Kitabe yazarının durumu alabildiğine üzmüştü K.'yı, ağlamaya başladı, ellerini yüzüne kapayarak uzun süre hıçkırdı. K. yatışana kadar bekledi adam. Sonra, başka çıkar yol göremediğinden, yazma işini sürdürmeye karar verdi. Taşın üzerine oyduğu ilk küçük çizgi, K. için bir kurtuluş oldu; ama adamın kendini hayli zorlayarak bunun üstesinden gelebildiği anlaşılıyordu. Kaldı ki yazı da eskisi kadar güzel değildi; en başta altın yaldızdan yoksun görünüyor, soluk ve sarsak uzanıyordu. Ancak, oyulan harf pek büyük düşmüştü, bir J harfiydi bu; tam bitmek üzereyken, adam bir ayağını hırsla yere vurdu, tümsekten içeri gir-

di ayağı, dört bir yana toz toprak saçıldı. En sonunda adamı anladı K., ama artık özür dileyecek vakit yoktu; bütün parmaklarını kullanarak toprağı kazmaya başladı; toprak adeta hiç direnç göstermiyor, her şey önceden hazırlanmışa benziyordu; yalnız görünürde hafif bir tümsek yapılmış gibiydi. Bu tümseğin hemen altında sarp duvarlarıyla bir çukur çıktı ortaya ve hafif bir rüzgârla sırt üstü döndürülen K. bu çukurun içine gömüldü. Ama kendisi aşağılarda, başı henüz dimdik, sonsuz bir derinlik içinde kaybolurken, yukarıda ismi, şahane süslemelerle, doludizgin geçti taşın üzerinden.

Josef K., manzaranın güzelliğiyle kendinden geçerek uyandı.

AKADEMİ İÇİN BİR RAPOR

Sayın Akademi Üyeleri!

Geçmişteki maymun yaşamıma ilişkin bir rapor hazırlayıp akademiye sunmaya çağırmakla bana şeref veriyorsunuz.

Ne yazık ki, çağrınıza uyamayacağım. Maymun yaşamım neredeyse beş yıl geride kaldı. Belki takvime göre kısa, ama bu zamanı doludizgin geride bırakan benim için alabildiğine uzun bir süre. Gerçi yer yer seçkin insanların, öğütlerin, alkışların ve orkestra müziğinin eşliğinde geçti bu süre, ama gerçekte yalnızdım; çünkü bütün eşlikçiler davranışlarımı izlemek için manejin çok gerisinde duruyordu. Kökenime ve gençlik anılarıma bağlı kalmakta diretseydim, böyle bir başarıya ulaşamazdım. Özellikle her türlü inattan vazgeçmeyi, kendimi uymakla yükümlü kıldığım en yüce buyruk edindim; ben, özgür maymun, bu boyunduruk altına girmeye razı oldum. Ama bu da anılarımın kapılarının bana giderek daha çok kapanmasına yol açtı. İlkin, insanlar istese, göğün yer üzerinde oluşturduğu o kocaman kapıdan çıkıp geldiğim yere geri dönebilecekken, söz konusu kapı, kırbaçla sağlanan gelişimim ilerledikçe alçalıp daraldı, insanların dünyasında kendimi daha rahat ve daha güvende hissetmeye başladım; geçmiş yaşamımdan esip duran fırtına yatıştı; bugün topuklarımı serinleten bir esintiden başka şey değil artık; esintinin geldiği, benim de bir vakit gelmiş olduğum kapı öylesine küçüldü ki, gücüm ve irademe elverip gerisin geri oraya kadar varabilsem bile, postum yüzülmeden geçemezdim içinden. Açık konuşayım ki, böyle şeyleri benzetilerle anlatmayı ne kadar yeğlesem de, açıkça konuşayım ki maymunluğunuz, eğer buna benzer bir şeyi geride bıraktınızsa

beyler, benimkinden uzak olamaz size. Topuklarımın gıdıklanmasına gelince: Küçük şempanzeden büyük Akhilleus'a kadar bu yeryüzünde gezip dolaşan her yaratığın gıdıklanır topuğu.

Ama yine de çok dar sınırlar içinde arzunuzu yerine getirebilir, hatta bunu büyük bir zevkle yapmak isterim. Öğrendiğim ilk şey toka etmek oldu; toka etmek açıkyürekliliğin belirtisidir; kariyerimin doruğunda bulunduğum şu sıra, varsın o ilk tokaya açıkyürekli itiraflar da katılsın. Gerçi akademi için önemli bir yenilik getirmeyecek söyleyeceklerim, benden beklenenlerin ve ne kadar istesem de size söyleyemeyeceklerimin hayli gerisinde kalacak; ama olsun, eski bir maymunun hangi yolu izleyerek insanların dünyasına ayak atıp orada kök saldığını ortaya koyabilir. Ancak, şimdi söyleyeceğim önemsiz şeyleri bile, kendi konumumdan tamamen emin olmasam ve uygar dünyanın bütün büyük varyete sahnelerinde sarsılmaz bir yeri elimde bulundurmasam, elbet söyleyemezdim:

Yurdum Altın Sahili'dir. Nasıl yakalandığım konusunda, başkalarının bildirilerine dayanmak zorundayım. Hagenbeck firmasından bir avcı grubu - sırası gelmişken şunu da söyleyeyim ki, o zamandan beri söz konusu grubun başkanıyla az kırmızı şarap şişesi devirmedik - sahildeki ağaçlıkta pusuya yatmış beklerken, akşam üstü soydaşlarımdan bir sürünün arasına katılarak su içmek için sahile indim. Derken ateş edildi, içimizden bir ben vuruldum; iki kurşun yemiştim.

Biri yanağımdan; bunun açtığı yara hafifti, ama geride kocaman ve cascavlak kırmızı bir iz bıraktı, düpedüz bir maymunun uydurduğu, hiç de yakışık almayan o iğrenç Rotpeter(*) adını kazandırdı bana; sanki geçenlerde kuyruğu titreten, daha önce sağda solda kendine biraz bir ün yapmış talimli maymun Peter'den beni yalnızca yanağımdaki leke ayırıyormuş. Hani arada söylüyorum bunu.

(*) Sözcük anlamı: Kırmızı Peter (Ç.N.)

İkinci kurşun, kalçamın altında bir yere isabet etmişti. Açtığı yara ağırdı, şimdi bile biraz topallamam bu yüzdendir. Geçenlerde, gazetelerde bana veriştirip duran o binlerce kişiliksiz adamdan birinin bir yazısında okudum: Benim maymun doğam henüz tümüyle alt edilmemiş, bunun kanıtı da beni ziyarete gelenlere kurşunun girdiği yeri göstermek için pantolonumu sıyırmaya can atmammış. Silahı doğrultacak, herifin o yazıyı yazan elinin parmaklarını bir bir havaya uçuracaksın. Ben, ben canımın istediği kimsenin önünde sıyırırım pantolonumu; görülüp görüleceği bakımlı bir post ve bir yara izi - burada belli bir amaç için belli bir sözcük seçelim ki, yanlış anlaşılmasın -, hain bir kurşundan kalan bir yara izi olacaktır. Her şey ortada, saklanıp gizlenecek bir şey yok; gerçek söz konusuysa, yüce ruhlu herkes aşırı nezaketi bir kenara bırakır. Oysa söz konusu yazar ziyaretçiler önünde pantolonunu sıyırsa, kuşkusuz başka türlü olur durum ve böyle bir şeye kalkışmazsa doğrusu akıllılık eder. İyi ama, o zaman da kibarlık taslayıp benim başımı ağrıtmasın.

Kurşunları yedikten sonra - işte bundan ötesini kendim anımsayabiliyorum - Hagenbeck firmasına ait geminin ambarında bir kafes içinde gözlerimi açtım. Öyle dört tarafı parmaklıklı bir kafes değildi; bir sandığa tutturulmuş üç duvarı vardı sadece, sandığın kendisi dördüncü duvarı oluşturuyordu. Kafes ayakta durabilmek için fazla alçak, oturmak için fazla dardı. Bu yüzden, sürekli titreyen bacaklarımı karnıma çekip yere çömüyordum; ilk zamanlar belki kimseyi görmemek ve hep karanlıkta kalmak istediğimden yüzümü sandıktan yana çeviriyor, parmaklığın çubuklarının sırtıma battığını hissediyordum. Vahşi hayvanların başlangıçta böyle muhafaza edilmesini yararlı görürler, ki bunun insanlar açısından gerçekten yerinde bir önlem olduğunu ben de şimdi, edindiğim deneyimlerden sonra yadsıyamayacağım.

Ama o zaman böyle bir şeyi düşünmüyordum. Hayatımda ilk kez bir çıkış yolu bulamaz duruma düşmüştüm; hiç değilse

doğruca önümde uzanan bir yol göremiyordum. Tam karşımdaydı sandık, sıkıca yan yana dizilmiş tahtalarıyla. Tahtalar arasında yukarıdan aşağı inen aralıklar vardı gerçi ve ilk keşfettiğimde mutlu bir ulumayla bunları selamlayacak kadar akılsızlık etmiştim; çünkü aralıklar kuyruğumu sokmaya bile elvermiyor, bütün maymun gücümü kullansam da genişletilecek gibi görünmüyordu.

Bana sonradan söylediklerine bakılırsa, alışılmadık ölçüde az gürültü yapmışım; buradan da, benim ya çok geçmeden kuyruğu titreteceğim ya da, ilk nazik dönemi atlattım mı, talim ve terbiyeye pek yatkın bir hayvana dönüşeceğim sonucunu çıkarmışlar. Ve atlattım bu dönemi. Boğuk boğuk hıçkırmalar, canım yanarak pirelenmeler, bir hindistancevizini bezgin yalamalar, kafamla sandık duvarı dövmeler, yanıma biri yaklaştı mı dilimi çıkarmalar; işte yeni yaşamımdaki ilk uğraşılardı bunlar. Ama hepsinde de içimi bir tek duygu kaplamıştı: Bir çıkış yolunun görülmeyişi. Kuşkusuz o zamanlar maymun olarak hissettiklerimi şimdi ancak insan sözleriyle anlatabilecek, yani doğru dürüst dile getiremeyeceğim. Ama gerilerde kalmış maymun yaşamımın gerçeğine artık ulaşamasam da, bu gerçeğin hiç değilse anlattıklarım doğrultusunda olduğuna kuşku yok.

O zamana kadar bir sürü çıkış yolum olmuştu hep, oysa artık bir tek çıkış yolunun bile sözü edilemezdi. Köşeye sıkışmıştım. Beni tutup bir yere çivileseler, özgürlüğüm bundan çok kısıtlanamazdı. Neden mi? Ayak parmaklarının arasındaki eti tırnaklarınla kaşıya kaşıya yırtıp parçala, nedenini bulamazsın. Seni adeta iki parçaya ayıracak kadar sıkıca parmaklık çubuklarına bastır sırtını, nedenini bulamazsın. Bir çıkış yolum yoktu, ama ele geçirmem gerekiyordu böyle bir yolu, onsuz yaşayamazdım. Boyuna bu sandık duvar önünde, bir gün kesinlikle kuyruğu titretip giderdim. Ama Hagenbeck firmasında da maymunların yeri sandık duvardır. Madem öyle, ben de may-

munluktan vazgeçtim. İşte size karnımdan yumurtlamış olacağım parlak ve güzel bir düşünce; maymunlar karınlarıyla düşünür çünkü.

Benim çıkış yoluyla demek istediğim şeyin, doğru dürüst kavranılamamasından korkuyorum. En alışılmış ve en geniş anlamıyla kullanıyorum bu sözcüğü. Bilerek özgürlük demiyorum. Dört bir yana açılan özgürlüğün o yüce duygusu değil benim burada söylemek istediğim. Maymunken belki bu duygu bana yabancı değildi, ayrıca bunun özlemini duyan insanlar da tanıdım. Ama kendi payıma, ne o zaman ne de bugün istedim özgürlüğü. Söz arasında şunu da söyleyeyim ki, özgürlük diyerek pek çok kez insanlar birbirini aldatıyor. Nasıl ki özgürlük en yüce duygulardan sayılıyorsa, bunun yol açtığı aldanışlar da en yüce aldanışlardan sayılıyor. Çok vakit varyetelerde sıram gelip sahneye çıkmadan, bir sanatçı çiftin tavandaki trapezlerde çalıştığını, boşlukta ileri geri sallanıp birbirinin kollarına atıldığını, birinin ötekini dişleriyle saçlarından tutup taşıdığını gördüm. "Bu da insan özgürlüğü işte!" diye geçirirdim içimden, "ne kendini beğenmiş hareketler." Kutsal doğanın alaya alınması! Maymunların bu manzara karşısındaki kahkahalarına dayanıp yıkılmayacak bir yapı yoktur doğrusu.

Hayır, özgürlük değildi benim istediğim, yalnızca bir çıkış yoluydu; sağa mı olur, sola mı, nereye olursa; başka bir istek üzerinde durmuyordum; ama çıkış yolu bir aldanıştan başka şey değilmiş, kabulümdü. İstediğim şey büyük sayılmazdı, yaşayacağım düş kırıklığı da ondan büyük olmayacaktı. İlerlemeli, ilerlemeliydim! Kollar havaya kalkık, bir sandık duvara sıkıştırılmış durmamalıydım.

Bugün açıkça görüyorum; büyük bir iç huzuruna kavuşmadım mı, kurtuluş yoktu benim için. Belki de gerçekten şu andaki durumumu, gemideki ilk günlerin ardından içimi dolduran huzura, bu huzuru da sanırım gemideki adamlara borçluydum.

Her şeye karşın iyi kimselerdi. O vakitler yarı uykularımda yankılanan ağır ayak seslerini bugün bile keyifle anımsıyorum. Her şeyi son derece ağırdan almak gibi bir huyları vardı. İçlerinden biri gözlerini ovmak istese, sanki bir ağırlık kaldırıyormuş gibi oynatırdı elini. Kaba, ama candan şakaları vardı. Gülüşlerine her vakit kötü kötü öten, ama pek önem taşımayan bir öksürük karışırdı. Ağızlarında hep tükürüp atacak bir şey bulunur, nereye tükürdüklerini umursamazlardı. Üzerlerine pirelerimin sıçradığından yakınır, ama bundan dolayı bana asla gerçekten kızmazlardı. Postumda pirelerin yetiştiğini, pirelerinse zıplayıp sıçrayan yaratıklar olduğunu bilirlerdi, bir kez benimsemişlerdi bunu. Boş vakitlerinde bazıları çevremde yarım daire yapıp otururdu; birbirleriyle pek konuşmaz, kumrular gibi sesler çıkarır, sandıklar üzerine uzanarak pipo içer, en ufak bir hareket yapmayagöreyim, elleriyle dizlerine vururlardı; bazen içlerinden biri bir değnek alır, hoşlanacağım yerlerimden beni gıdıklardı. Bugün aynı gemiyle bir yolculuk yapmaya çağrılsam, çağrıyı elbet geri çeviririm; ama kesinlikle bildiğim bir şey varsa, çağrıya uysam, ambarda anımsayacaklarımın tümünün hiç de kötü anılar olmayacağıdır.

Bu insanların arasında kavuştuğum huzur, beni en başta her türlü kaçış girişiminden uzak tuttu. Bugünün açısından bakınca öyle görülüyor ki, yaşamak istiyorsam bir çıkış yolu bulmam gerektiğini, ama bu yolun kaçmakla elde edilemeyeceğini hiç değilse sezmiştim o zaman. Bir kaçış mümkün müydü, değil miydi, bildiğim yok artık; ama sanıyorum mümkündü; bir maymun her vakit kaçabilecek durumdadır. Bugünkü dişlerimle sıradan bir cevizi kırarken dikkatli davranmak zorundaydım; ama o vakitler kafesin kapısındaki kilidi dişleye dişleye zamanla koparıp atabilirdim sanıyorum. Ancak bunu yapmadım. Yapsam da ne geçerdi elime? Başımı dışarı çıkarır çıkarmaz beni yine yakalar, öncekinden de kötü bir kafese tıkarlardı; ya da kaçtım diyelim, farkına varmadan öbür hayvanların, örneğin boa yılanlarının yanında soluğu alır, onların kollarında son

nefesimi verirdim veya kimse görmeden güverteye çıkmayı başarır, bordadan aşağı atardım kendimi, o zaman da kısa süre okyanusta çalkalanır, ardından boğulup giderdim. Umarsız işlerdi hepsi. Kuşkusuz, o zamanlar bir insan gibi bunları hesaplamamış, ama çevremin etkisi altında sanki hesaplamış gibi davranmıştım.

Hesap kitap yapmıyordum ama, alabildiğine serinkanlılıkla izliyordum çevremi. Çevremdeki insanların boyuna gidip geldiklerini algılıyordum; hep aynı yüzler, aynı devinimler; çokluk bana bir tek kişiymişler gibi görünüyorlardı. Demek ki bu insan ya da bu insanlar rahat rahat dolaşabiliyorlardı. Derken yüce bir amaç belirdi kafamda. Kendileri gibi olursam, kafesin açılacağı sözünü kimse bana vermiyordu. Böyle gerçekleşmez görünen vaatlerde bulunmuyordu kimse. Ama zamanla bazı şeyler gerçekleşince, bunlara ilişkin vaatlerin daha önce sizin arayıp da ele geçiremediğiniz yerde bulundukları sonradan anlaşılıyordu. Ne var ki, bu insanlarda beni kendine çekecek pek bir şey yoktu. O sözünü ettiğim özgürlüğün bir savunucusu olaydım, okyanusu, bu insanların bulanık gözlerinde kendini açığa vuran çıkış yoluna yeğlerdim elbet. Kesin bir şey varsa, daha söz konusu şeyleri düşünmeye başlamadan çok önce bu insanları gözlemlemeye koyulmuştum; hatta ancak zamanla biriken gözlemlerdir ki, beni o belirli yöne yöneltmişti.

İnsanlara öykünmek öyle kolaydı ki! Tükürmesini daha ilk günler öğrenmiştim. Giderek birbirimizin yüzüne tükürmeye başlamıştık; arada bir fark varsa, benim sonradan yüzümü yalayıp tükürüklerden temizlememdi, onlarsa bunu yapmıyordu. Çok geçmeden koca bir adam gibi pipo tüttürmeye koyulmuştum; hele bir de başparmağımı piponun ağzındaki tütünlerin üzerine bastırmayayım, bütün ambarı sevinç çığlıklarına boğuyordum; ne var ki, boş ile dolu pipo arasındaki ayrımı uzun süre kavrayamadım.

Beni hepsinden çok uğraştıran, rakı şişesi olmuştu. Kokusundan kahroluyordum; var gücümle zorladım kendimi, ama yine de alışana kadar haftalar geçti. Ne gariptir ki bu konuda kendimle sürdürdüğüm savaşımları, gemideki insanlar, bendeki bütün öbür şeylerden daha ciddiye alıyordu. Bu insanları anılarımda da birbirinden ayıramıyorum; ama aralarında biri vardı ki, yalnız veya arkadaşlarıyla gece ya da gündüz en değişik saatlerde ikide bir çıkıp geliyor, elinde şişe karşıma geçip bana ders veriyordu. Beni anlayamıyor, var oluşumun sırrını çözmek istiyordu. Şişenin mantar tapasını ağır ağır çıkarıyor, sonra olup biteni kavrayıp kavrayamadığımı görmek için bana bakıyordu. Hani itiraf edeyim ki, pek aceleci çılgınca bir dikkatle hep onu süzüyordum; bütün yeryüzünü dolaşsa, bir insan öğretmen insan öğrenciler arasında benim gibi parlak bir öğrenci bulamaz. Mantarını çıkardıktan sonra şişeyi kaldırıp ağzına götürüyordu; ben de bakışlarımla gırtlağından içerlere kadar onu izliyordum; o, benden hoşnut bir edayla başını sallayıp şişeyi dudaklarına dayıyordu; bense yavaş yavaş durumu kavradığımdan kendimden geçerek cıyaklıyor ve nerem rast gelirse hatır hatır kaşıyıp duruyordum. O seviniyor, şişeyi ağzına dayayıp bir yudum alıyor, bense kendisine öykünemeyeceğimden sabırsızlık ve umutsuzlukla kafesimde üstümü başımı pisletiyordum; bu da yine onu hayli memnun ediyordu: Derken şişeyi kendinden epey uzakta tutuyor, sonra birden coşkuyla ağzına götürerek aşırı derecede öğretici bir pozla geriye kaykılıyor, bir dikişte şişeyi boşaltıyordu. Sonunda ben, aşırı istekten bitkin düşerek kendisini izleyemez duruma geliyor, o karnını sıvazlayıp sırıtarak kuramsal dersine son verirken, ben parmaklığa güç tutunuyordum.

Pratik çalışma ancak bundan sonra başlıyordu. Kuramsal dersten fazlasıyla bitkin düşmedim mi? Evet, fazlasıyla bitkin düştüm. Bu, benim alınyazım. Yine de olanca gücümü topluyor, bana uzatılan şişeyi kavrıyordum; ellerim titreyerek çıkarıyordum mantarını; bu işi becerir becermez, içimde yeni güçler do-

ğuyor, şişeyi havaya kaldırıyordum; orijinalinden pek ayırt edilecek gibi değildi; götürüp ağzıma dayıyor, boş olmasına ve içini sadece bir kokunun doldurmasına karşın, birden şişeyi tiksintiyle fırlatıp atıyordum elimden. Öğretmenimi üzüyor, kendim ondan da çok üzülüyordum; şişeyi kaldırıp attıktan sonra güzel güzel karnımı sıvazlayıp sırıtmayı unutmayışım, ne onu ne de beni teselli ediyordu.

Pek sık böyle geçiyordu dersler. Öğretmen de öğretmendi doğrusu; bana kızmıyordu, ama bazen vücudumda güç uzanabileceğim bir yere piposunu bastırıyor, söz konusu yer için için yanıp tutuşana kadar da geri çekeyim demiyordu; ama sonra yine kendisi, o kocaman iyiliksever elleriyle yanan yeri söndürüyordu. Bana hiç sinirlenmiyor, ikimizin de aynı safta maymun doğasına karşı savaştığımızı ve benim işimin kendisininkinden de zor olduğunu seziyordu.

Bu yüzden bir akşam büyük bir seyirci topluluğu önünde -sanırım bir şenlikteydi; gramofon çalıyor, subayın biri gemidekiler arasında dolaşıyordu -, işte böyle bir akşam kimsenin bana dikkat etmediği bir an, kafesimin önüne kazara bırakılmış bir içki şişesini kapıp seyircilerin giderek artan dikkatli bakışları karşısında mantarını ustalıkla çıkarmam, şişeyi ağzıma götürmem ve hiç duraksayıp yüzümü ekşitmeden, anadan doğma içkicinin biriymişim gibi gözlerimi devirip gırtlağımdan lıkır lıkır sesler çıkararak şişeyi gerçekten boşaltmam, boş şişeyi artık umudunu yitirmiş biri gibi değil de ustalıkla kaldırıp atmam, hem öğretmenim, hem de benim için ne büyük bir zaferdi doğrusu! Karnımı sıvazlamayı unutmuştum, ama buna karşılık, başka türlüsü elimden gelmediğinden, içimden bir şey beni buna zorladığından bir esriklik havası içinde kısaca "Heeey!" diye bir nara atarak insan sesi çıkardım ve bu narayla insanların arasına karışıp onların, "Duydun mu, konuşuyor!" sözlerinin yankısını tere batmış vücudumun her bir köşesinde bir öpücük gibi hissettim.

Yine söylüyorum: İnsanlara öykünmenin benim için çekici yanı yoktu; bir çıkış yolu aradığım için öykünmüştüm, başka nedenden değil. Üstelik, söz konusu zafer bana pek de fazla bir şey kazandırmamıştı. Sesim hemen kaybolmuş, ancak aylar sonra yeniden ortaya çıkmıştı; hatta içki şişesine karşı tiksintim daha da güçlenmişti. Ama tutacağım yön de kesinlikle belirlenmiş bulunuyordu.

Hamburg'da ilk hayvan terbiyecisinin eline teslim edilmemden kısa süre sonra, önümde iki yol olduğunu anlamıştım: Hayvanat bahçesi ya da varyete. Duraksamadım, şöyle dedim kendi kendime: Bütün gücünü kullan, bir varyeteye kapağı atmaya bak! Çıkış yolu budur senin için; oysa hayvanat bahçesi, yeni bir parmaklıklı kafestir yalnızca; oraya girdin mi, hapı yuttuğun gündür.

Ve işte o zaman öğrenmeye başladım, beyler! Oh, insan zora gelince öğreniyor, bir çıkış yoluna kavuşmak istedi mi öğreniyor, hiçbir şeye aldırış etmeden öğreniyor! Kamçıyla denetliyor kendini, öz varlığında en ufak bir direnişle karşılaşmaya görsün, etini kıymık kıymık ediyor. Zamanla maymun doğam apar topar çıkıp gitti içimden; öyle ki, bunu gören ilk öğretmenim, adeta maymunlaşıp kısa süre sonra dersi bıraktı, bir kliniğe yatırılması gerekti. Neyse ki çok geçmeden iyileşerek dönüp geldi yine.

Ama bir hayli öğretmen eskittim doğrusu, hatta aynı zamanda birkaç öğretmen. Yeteneklerime güvenim artıp da, herkes bendeki gelişmeleri izlemeye koyulup, ışıl ışıl bir gelecek beni beklemeye başlayınca, bu kez kendim öğretmenler tuttum, bunları art arda beş ayrı odaya yerleştirdim; bir odadan çıkıp doğru öbürüne dalıyor, öğretmenlerin hepsinden ders alıyordum.

Evet, bu gelişmeler! Bilim ışınlarının uyanan beynin içine dört bir yandan sızması! İnkâr etmiyorum, beni mutlu kılıyordu. Ama şurasını da itiraf edeyim ki, gözümde fazla büyütmedim

bunu, ne o zamanlar ne de bugün. Şimdiye kadar yeryüzünde eşi görülmedik bir çaba harcayıp bir Avrupalının ortalama kültürünü edindim. Bu, gerçekte hiçbir şey değildi belki; ama kafesten çıkmama yararı dokunması ve bana bu özel çıkış yolunu, bu insansı çıkış yolunu sağlaması bakımından yine de önemliydi. Almancada çok güzel bir deyim vardır: Zoru başarmak. Ben de bunu yaptım, zoru başardım. Özgürlüğü seçemeyişim karşısında başka çıkar yol göremedim.

Elde ettiğim gelişmelere ve bunlarla şimdiye kadar ulaştığım amaca bir göz attığımda, ne yakınmam için bir neden görüyorum ortada ne de memnun olmam için. Ellerim pantolonumun ceplerinde, şarap şişesi masamın üzerinde, bazen yatıyor, bazen de salıncaklı koltukta oturuyor ve pencereden dışarı bakıyorum. Beni ziyarete gelen oldu mu, yakışık aldığı gibi kalkıp karşılıyorum kendisini. Menajerim ön odada; zili çalar çalmaz seğirtip söyleyeceklerime kulak veriyor. Hemen her akşam sahneye çıkıyorum ve artık bundan daha fazla başarılı olamam. Gece geç vakit şölenlerden, bilimsel toplantılardan, eş dost sohbetlerinden döndüm mü, yarı talimli küçük bir dişi şempanzeyi beni bekler buluyor ve maymun usulünce gönül eğlendiriyorum. Ama gündüzün görmek istemiyorum yüzünü, çünkü bakışlarında serseme dönmüş talimli bir hayvanın çılgınlığı okunuyor. Bunu bir ben anlıyorum ve katlanmak gelmiyor elimden.

Ulaşmak istediğim amaca genel olarak ulaştım. Zahmete değmezdi denilmesin. Hem hiç kimseden bu konuda bir yargı beklemiyorum; amacım, yalnızca bazı bilgileri iletmekti, yalnızca bildirmekti bazı şeyleri; size de Sayın Akademi Üyeleri, size de yalnızca bir bildiride bulundum.

İLK ACI

Bir trapez sanatçısı - bilindiği üzere yukarılarda, büyük sirk sahnelerinin kubbelerinde sergilenen bu sanat, insanoğlunun üstesinden gelebileceği en çetin sanatlardan biridir - ilkin mükemmellik tutkusundan, sonraları giderek işkenceye dönüşen bir alışkanlıktan yaşamını o türlü düzenlemişti ki, aynı toplulukta çalıştığı süre, gece gündüz trapezden ayrılmıyordu. Zaten pek fazla sayılmayan gereksinimleri, sırayla birbirinin yerini alan görevlilerce karşılanıyor, aşağıda nöbet bekleyen görevliler gereksinim duyulan öteberileri özellikle bu iş için yapılmış kaplarla yukarı yolluyor ya da aşağı çekip alıyorlardı. Böyle bir yaşam biçimi, çevre için alışılmamış güçlükler doğurmuyordu pek; gel gelelim programdaki öbür numaralar seyircilere sunulurken, onun dikkatlerden kaçmayacak gibi hâlâ yukarıda bulunması ve kendisi çokluk sessiz durmasına karşın, seyirciler arasından sık sık gözlerini kaldırıp ona bakanların çıkması biraz tatsız bir şeydi. Ama yeri doldurulamayacak olağanüstü bir sanatçı sayıldığından, sirk müdürleri bu duruma göz yumuyordu. Ayrıca, onun keyfinden böyle bir yaşam sürmediği, aslında ancak bu yoldan kendisini sürekli formda tutup sanatını mükemmelliğe kavuşturabileceği de doğal olarak anlaşılmıyor değildi.

Hem sağlığa elverişliydi yukarısı, hatta sıcak mevsimde kubbeyi çepeçevre kuşatan yan pencereler açılıp serin hava ve güneş ışığı bütün gücüyle içeri sızdığında güzel olduğu bile söylenebilirdi. Doğru, insanlarla pek sık görüşüp konuşamıyordu trapez sanatçısı; ancak bazen bir meslektaşı ip merdiveni tırmanıp geliyor, trapez üzerinde yan yana oturup sağda ve soldaki iplere

yaslanarak çene çalıyorlardı; ya da tavanı onarmaya gelen işçiler kendisiyle birkaç laf ediyor, bazen de sirkin itfaiye memuru en üst balkona çıkıp yedek lambaları gözden geçirirken ona seslenerek saygılı, ama pek de anlaşılmayan birkaç şey söylüyordu. Bunların dışında sessiz kalıyordu trapez sanatçısının çevresi; ancak arada bir, örneğin ikindi üzeri, boş sirke yolu düşen bir müstahdem düşünceli bakışlarını neredeyse gözün ulaşamadığı yükseklikteki yere yöneltiyor, kendisine birinin baktığından habersiz, tepede hünerlerini sergileyen ya da o sırada dinlenmekte olan sanatçıyı seyrediyordu.

Hani kendisini enikonu rahatsız eden bir yerden bir yere o kaçınılmaz yolculuklar araya girmese, rahat rahat böyle yaşayıp gidebilirdi trapez sanatçısı. Gerçi menajeri, söz konusu turnelerde onun çektiği sıkıntıların elden geldiğince uzamamasına çalışıyordu; kent içindeki yolculuklar yarış arabalarıyla yapılıyor, mümkünse geceleyin, olmazsa sabahın pek erken saatlerinde henüz bomboş caddelerden doludizgin geçiliyordu; ama yine de trapez sanatçısının içindeki özleme cevap verecek kadar hızlı bir tempo değildi bu. Trende bir kompartıman olduğu gibi kapatılıyor, yolculuğu tavana yakın bagaj filesinde geçiren sanatçı burada her zamanki normal yaşamının acınacak bir benzerini sürdürmeye çalışıyordu. Bir sonra gidilecek kentin sirkinde onun gelişinden çok önce trapez kurulmuş hazır bekliyor, ayrıca sirkin bütün kapıları ardına kadar açık, bütün koridorlar gelip geçişlere serbest tutuluyordu. Her şeye karşın, bütün bu hazırlıklardan sonra trapez sanatçısının ayağını ip merdivene dolayıp bir solukta yine yukarılara çıkarak trapezine sarılması, menajerin hayatındaki en güzel anları oluşturmaktaydı.

Şimdiye kadar bir sürü turneyi başarıyla yönetmişse de, her yeni turne menajer için tatsız bir şeydi; çünkü turneler başka sakıncaları bir yana, trapez sanatçısının sinirleri için kuşkusuz hayli yıpratıcıydı.

Günlerden bir gün menajerle trapez sanatçısı, yine bir turneye çıkmıştı; trapez sanatçısı bagaj filesinde uzanmış yatıyor ve düşler kuruyor, menajer ise pencere önündeki koltuklardan birinde oturmuş, kitap okuyordu. Ansızın trapez sanatçısı, menajere usulca seslendi. Hemen kulak kesildi menajer. Trapez sanatçısı, dudaklarını ısırarak, bundan böyle gösterileri için bir değil, karşılıklı iki trapeze gereksinim duyduğunu açıkladı. Menajer, hemen uygun buldu isteği. Trapez sanatçısı ise, sanki isteğini menajerin kabul etmesinin isteğine karşı çıkması kadar önem taşımadığını göstermek amacıyla, tek bir trapez üzerinde artık asla, ne olursa olsun gösteride bulunmayacağını belirtti. Belki bu işi bir kez daha yapmak zorunda kalacağı düşüncesinden irkilir gibiydi. Bir yandan duraksayıp, bir yandan sanatçıyı izleyen menajer isteği olumlu karşıladığını, iki trapezin bir trapeze üstünlüğünü, ayrıca bu yeniliğin yararını ve gösterilere renk katacağını bir kez daha vurgulayınca, birden ağlamaya başladı trapez sanatçısı. Menajer, iyice korkmuş, sıçrayıp kalktı; nen var, ne oldu diye sordu. Bir yanıt alamayınca, kanepenin üzerine çıktı, trapez sanatçısını sevip okşayarak yüzünü yüzüne dayadı; dolayısıyla, sanatçımn gözyaşları menajerin de yüzünü ıslattı. Ancak bir sürü soru ve tatlı sözden sonra trapez sanatçısı hıçkırarak şöyle dedi: "Elimin altında hep bir tek trapezle nasıl yaşarım ben!" Bu durumda trapez sanatçısını yatıştırmak kolaylaşmıştı; hemen menajer ilk tren istasyonundan, bundan sonra uğrayacakları kentteki sirke ikinci trapezin hazırlanması için telefon edeceğine söz verdi; trapez sanatçısını onca zaman bir tek trapez üzerinde çalıştırdığı için kendi kendini suçladı ve nihayet böyle bir hataya dikkatini çektiğinden dolayı ona teşekkür edip övücü sözler söyledi. Böylece onu yavaş yavaş yatıştırmayı başardı ve dönüp yine köşesine oturdu. Ancak, kendisi bir türlü yatışmamıştı; bir yandan kitap okuyor, bir yandan büyük bir endişeyle belli etmeden trapez sanatçısını izliyordu. Bu çeşit düşünceler bir kez trapez sanatçısının içini kemirmeye başladıktan sonra, artık işin sonu gelir miydi

hiç? Zamanla bu düşünceler daha güçlenmeyecek miydi? Onun varlığını tehdit eden şeyler değil miydi hepsi? Ve gerçekten menajer, ağlama nöbetini izleyen görünürdeki sakin uyku sırasında, trapez sanatçısının pürüzsüz çocuk alnında şimdiden ilk kırışıkların belirdiğini fark eder gibiydi.

KÜÇÜK BİR KADIN

Ufak tefek bir kadın; yaradılıştan pek ince yapılı, ama yine de sımsıkı bir korse takıyor. Üzerinde hep aynı giysiyle görüyorum kendisini, sarımsı gri, nerdeyse tahta renginde bir kostüm; yine aynı renkte püsküller ya da düğmeyi andıran bezeklerle donatılmış biraz. Başına hiç şapka geçirdiği yok; mat sarı saçları düz taranmış; dağınık değil, ama gevşecik duruyor başında. Korseli olmasına karşın kolaycacık devinebiliyor, ama kuşkusuz aşırılığa vardırılan bir devingenlik; ellerini daha çok kalçalarına dayayıp, belden yukarısını bir çırpıda insanı şaşırtacak kadar çabuk sağa sola döndürmekten hoşlanıyor. Elinin üzerimdeki bıraktığı izlenimini, parmakları bu kadar kesin birbirinden ayrılmış bir eli hiç daha görmediğimi söyleyerek anlatabilirim ancak. Ne var ki, elde anatomik bakımdan herhangi bir gariplik yok, düpedüz normal bir el.

İşte bu küçük kadın hiç hoşlanmıyor benden; bende hep bir kusur buluyor; sözde hep kötü davranıyorum kendisine, adım başında onu kızdıracak bir şey yapıyorum; hayat denilen şey alabildiğine küçük zerrelere bölünebilse de, her zerrecik tek başına ele alınabilse, hayatımın her zerresinin kendisini sinirlendireceği kuşkusuz. Onu neden böyle kızdırdığımı sık sık düşündüm; bendeki her şey, onun güzellik anlayışına, adalet duygusuna, alışkanlıklarına, gelenek ve göreneklerine, umutlarına ters düşebilir; birbirine böylesine karşıt mizaçlar vardır. Peki ama, bundan ne diye o kadar üzüntü duyuyor? Öyle ya, aramızda benim yüzümden üzülmesini gerektirecek hiçbir ilişki yok. Bana düpedüz bir yabancı gözüyle bakmaya karar versin - zaten böyle biriyim ve onun bu yolda alacağı karara karşı

kendimi savunmaz, büyük bir memnunlukla karşılardım -, benim varlığımı unutmak istesin, ki varlığımı kabule de asla zorlamış değilim kendisini ve ileride de zorlamayacağım, sanırım bütün üzüntüsü silinip giderdi. Kuşkusuz, bu arada onun davranışının da beni üzdüğünü hiç hesaba katmıyorum, benim bütün üzüntümün, onun üzüntüsünün yanında hiç kaldığını pekâlâ biliyorum çünkü, dolayısıyla böyle bir şeyi dikkate aldığım yok. Elbet, onun çektiği acının sevgiyle ilişkisi bulunmadığının da büsbütün bilincindeyim; benim kusurlarımı gerçekten düzeltmek önemli değil kendisi için; zaten bende gördüğü kusurlar, benim ilerlememi köstekleyecek şeyler değil. Ancak, benim ilerlememi de hiç umursadığı söylenemez; kişisel çıkarından, yani kendisine çektirdiğim acıların öcünü almaktan, gelecekte benim yüzümden uğrayabileceği eza ve cefayı önlemekten başka şeyi umursadığı yok. Bu sürüp giden tatsız durumu nasıl sona erdirebileceğine bir ara dikkatini çekmeye çalıştım; ama özellikle bu davranışım onu öylesine çileden çıkardı ki, aynı şeyi bir daha denemeye kalkamam doğrusu.

Beri yandan, belli bir sorumluluğun da benim üzerimde bulunduğu söylenebilir; çünkü kadın bana ne kadar yabancı da sayılsa ve aramızdaki tek ilişki ona reva gördüğüm, daha doğrusu kendisinin beni buna zorladığı üzüntü de olsa, söz konusu üzüntünün bedensel bakımdan onu ne kadar yıprattığını umursamazlıkla karşılayamam. Zaman zaman, hele şu son günler giderek daha sık, onun kimi sabahlar benzi soluk, uyku sersemi, başında ağrılar, neredeyse çalışamaz durumda olduğuna ilişkin haberler geliyor kulağıma; bu haliyle yakınlarını tasalara boğuyor, durumunun nedenleri üzerinde şöyle ya da böyle tahminler yürütülmekte, ama henüz ele geçirilmiş değil bunlar. Söz konusu nedenleri bir ben biliyorum: Boyuna tazelenen o eski üzüntü. Ancak, yakınlarının tasalarını da paylaşıyor değilim; güçlü ve dayanıklı bir kadın; onun kadar kızıp sinirlenebilen biri, sanırım kızıp sinirlenmelerinin sonuçlarını da göğüsleyebilir; hatta kendini acı çekiyor göstermekten amacının, büsbü-

tün değilse bile başkalarının kuşkulu bakışlarının üzerime yönelmesini sağlamak olduğundan şüphe ediyorum. Açık söylemek gerekirse, varlığımla kendisine eza vermemden alabildiğine gurur duyuyor, bana karşı başkalarından yardım istemek, hiç kuşkusuz onuruna yediremeyeceği bir şey olurdu. Yalnızca nefret, sonu gelmeyen, kendisini önüne katıp sürükleyen bir nefret yüzünden benimle uğraşıyor; bu çirkin işten bir de başkalarına söz açmak, utanç duygusunun asla kaldıramayacağı bir şey olurdu. Ancak, sürekli baskısı altında yaşadığı bu durumu büsbütün susarak geçiştirmek de katlanacağı gibi değil. Dolayısıyla, kadınsı kurnazlığına başvurarak bir orta yol deniyor; sesini çıkarmayarak, sadece gizli bir acının dış belirtileriyle sorunu kamuoyunun yargısına sunmak istiyor. Galiba öyle umuyor ki, başkalarının dikkati bir yol adamakıllı üzerime çekildi mi, bana karşı herkeste bir öfke uyanacak, bu öfke güçsüz kişisel öfkesinin üstesinden gelemeyeceği gibi bir güç ve çabuklukla benim kesinlikle mahkûm edilmemi sağlayacak. İşte o zaman kendisi geriye çekilecek, rahat bir nefes alacak ve bana sırt çevirecek. Hani gerçekten bunları umuyorsa yanılıyor. Başkaları, onun rolünü üstlenmeyecektir; başkaları istediği kadar titizlikle incelesin beni, bende öyle bitip tükenmez kusurlar asla ele geçiremeyecektir. Ben, onun sandığı gibi işe yaramaz biri değilim; kendimi övmek, hele bu konuda böyle bir şeye kalkışmak istemem; ama fazla işe yarar biri olmak gibi bir üstünlüğüm yoksa da, buna karşıt özelliklerle de dikkati çekecek biri sayılamayacağım kuşkusuz. Yalnız onun için, onun neredeyse ak ışınlar saçan gözlerinde böyle biriyim ben, kendisinden başka kimseyi böyle olduğuma inandıramaz. Ama bu bakımdan içim büsbütün de rahat edebilir mi? Hayır, edemez elbet, çünkü onu davranışlarımla adeta hasta ettiğim gerçekten bilindi mi, ki birkaç kovcu, yani haber getirip götürmekte üzerlerine olmayan kişiler bunu görür gibi oldular ya da en azından görüp keşfetmiş gibi bir tavır takındılar mı, o zaman herkes bana gelip ne diye zavallı küçük kadına yakışıksız davranışımla

eza verdiğimi, acaba niyetimin kadını ölüme sürüklemek mi olduğunu, ne zaman artık aklımı başıma toplayıp insan gibi merhamete gelerek bu işe bir son vereceğimi soracak. Herkes de bunu sorunca, kolay kolay bir yanıt bulup veremeyeceğim. Bu durumda, kadındaki hastalık belirtilerine pek inanmadığımı mı açıklayayım? Böyle yaparak, üzerimdeki suçu sıyırıp atmak için başkalarını suçladığım, üstelik bunu da pek kaba biçimde yaptığım gibi tatsız bir izlenimin uyanmasına mı yol açayım? Yoksa kadının gerçekten hastalığına inanmakla birlikte, ona karşı en ufak bir acıma duygusu beslemediğimi, çünkü onun bana büsbütün yabancı bulunduğunu ve aramızdaki ilişkinin yalnızca onun tarafından kurulup, yalnızca onun tarafından ayakta tutulduğunu açıkça söyleyeyim mi? Bana inanılmayacak demek istemiyorum; belki ne inanılacak, ne inanılmayacak, hiç de böyle bir şeyin söz konusu olacağı kadar ileri gidilmeyecektir; kadının güçsüzlüğü ve hastalığıyla ilgili olarak vereceğim yanıt kayda geçirilmekle yetinilecek, bu da benim için pek olumlu bir sonuç doğurmayacaktır. Herkesin böylesi durumlarda bir sevgi ilişkisinin varlığından kuşkuya kapılmaktan kendini alamaması, başka her yanıt gibi bu yanıtımda da hayli güç duruma sokacak beni; oysa böyle bir ilişkinin bulunmadığı, bulunsa bile ancak benim tarafımdan sürdürülen bir ilişki sayılması gerekeceği alabildiğine açık; gerçekten de yargılarındaki çarpıcı güçten ve sonuçlar çıkarmadaki yorulmak bilmezliğinden ötürü küçük kadına hayranlık duyabilirdim; ancak, ondaki erdemler boyuna cezalandırıyor beni, böyle bir hayranlığın doğmasını önlüyor. Kadında bana karşı dostça bir ilgiden eser olmadığı kuşkusuz; bu gerçeği saklamayacak kadar da dürüst kadın; son umudum da zaten burada; bana karşı böyle bir ilgi beslediğine başkalarını inandırmak savaş planına uygun düşse bile, böyle bir davranışa başvuracak kadar kendini unutamaz. Ne var ki, bu konuda büsbütün vurdumduymazlıkla davranacak olan başkaları, görüşünde yine de diretecek ve benim aleyhimde bir yargıya varacaktır.

Bu durumda doğrusu bana kala kala vakit geç olup başkaları işe karışmadan, küçük kadının öfkesini giderecek gibi değilse de - çünkü imkânsız bu -, biraz yumuşatacak şekilde kendimi değiştirmek kalıyor. Gerçekten de, içinde bulunduğum durumun, onu hiç de değiştirmek istemeyeceğim kadar beni memnun edip etmediğini, zorunluluğuna inandığım için değilse bile, yalnızca kadını yatıştırmak için kendimde kimi değişikliklere başvurup başvuramayacağımı sık sık sordum kendime. Ve bu değişiklikleri içtenlikle gerçekleştirmeye çalıştım, zahmet ve titizlikle yapmaya uğraştım bunu; hatta bu bana uygun düşen bir davranış oldu, beni neredeyse eğlendirdi. Tek tük değişiklikler de görülmedi değil; enikonu belirgin değişikliklerdi, kadının dikkatini bunların üzerine çekmek zorunda kalmıyordum; her şeyi benden önce fark ediyor, niyetimi daha halimden okuyordu. Ancak, bir başarıya ulaşmam da kısmet olmadı. Hem nasıl olsundu? Çünkü, şimdi anladığıma göre, kadının benden hoşlanmayışının kökü çok derinlerde yatıyor; hiçbir şey ondaki hoşnutsuzluğu silip atamaz, kendimi yok etmem bile sağlayamaz bunu; diyelim canıma kıydığımı haber aldı, kendini sınırsız bir öfke nöbetine kaptıracağı kuşkusuzdur. Keskin görüşlü kadının bu durumu benim gibi algılamadığını düşünemem; gerek kendi çabalarının umutsuzluğunu, gerek benim suçsuzluğumu, ne kadar iyi niyetli davranırsam davranayım isteklerini karşılamadaki güçsüzlüğümü görmemesi akıl alacak şey değil. Elbette görüyor, ama savaşçıl mizacından ötürü, savaşın tutkusu içinde unutuyor bunu; ayrıca, benim değiştirmek elimden gelmeyen o başbelası mizacımı düşünmüyor, çünkü bu mizaç böylece bana verilmiş bir kez ve beni, zıvanadan çıkmış birinin kulağına bir uyarıyı fısıldamaya zorluyor. Elbet bu şekilde onunla asla anlaşamayacağız. Ben hep sabahın ilk saatlerinin mutluluğuyla evden çıkacak, benim yüzümden onun acı ve ıstıraplara gömülmüş çehresini, öfkeyle kıvrılmış dudaklarını, beni sınamadan geçiren, ama sonucu önceden bilen, üzerimde gezinip en savruk anlarında bile en ufak bir ayrıntıyı

gözden kaçırmayan bakışlarını, genç kızsı yanaklarına oyulmuş acı gülümsemeyi, başını kaldırıp sızlanarak gökyüzüne bakışını, duruşunu sağlamlık kazandırmak için ellerini kalçalarına gömüşünü, sonra da çileden çıkarak sararıp titreyişini göreceğim.

Geçen gün, kendi kendime hayretle itiraf ettiğim gibi ilk kez, yakın bir dostuma bu sorunla ilgili bir iki değinmede bulundum; söz arasında hani, üzerinde pek durmadan, birkaç kelimeyle; zaten dışarıya karşı hiç önemsemediğim sorunun önemini olduğundan biraz daha küçük gösterdim. Ne tuhafsa, dostum anlattıklarımı hiç de önemsemezlik yapmadı, hatta işin önemini daha da büyüttü, dikkatinin başka yana çekilmek istenmesine karşı çıktı ve aynı konu üzerinde diretti. Ancak daha da tuhafı, öyle davranmasına karşın, can alıcı bir noktada da işe gereken önemi göstermedi; çünkü biraz geziye çıkmamı ciddi ciddi öğütledi bana. Hiçbir öğüt bu kadar mantıksız olamazdı; gerçi sorunun kendisi bütün basitliğiyle göz önünde, isteyen biraz daha yakından baktı mı görebilir işin içyüzünü; ama yine de benim buradan uzaklaşmamla sorunun tümden ya da hiç değilse en önemli bölümünün çözüme kavuşacağı kadar da basit değil. Tersine, kalkıp bir başka yere gitmekten kaçınmak zorundayım; ille de bir plan uyarınca davranmam gerekiyorsa, bu plan, sorunu, dış dünyanın henüz işe karışmasına izin vermeyen şimdiki dar sınırları içinde tutmak, yani nerede bulunursam bulunayım, serinkanlılığı elden bırakmamak, sorunun yol açabileceği dikkati çekecek hiçbir büyük değişikliğin başgöstermesine izin vermemek, dolayısıyla kimseye konudan söz açmamak, ama başkalarınca bilinmesi sakıncalı bir giz diye değil de küçük çapta, düpedüz kişisel, bu yüzden katlanılması ne de olsa kolay ve böyle de kalması gereken bir sorun olduğu için bunu yapmaktır. Dolayısıyla, dostumun sözlerinin yine de yararı dokunmadı diyemem; bana yeni bir şey öğretmediyse de, temel görüşümü pekiştirdi.

Daha bir enine boyuna düşünüldüğünde zaten anlaşılacağı gibi, durumun zamanla geçirmiş göründüğü değişiklikler, sorunun kendi özünden gelmiyor, yalnızca benim onunla ilgili görüşümün izlediği gelişim sonucu ortaya çıkan değişiklikler bunlar; çünkü söz konusu görüşüm gün geçtikçe biraz daha erkeksi nitelik kazanıyor, işin özüne daha çok yaklaşıyor, ancak biraz da, ne kadar hafif olursa olsun sürekli sarsıntıların silinip atılamayan etkisi yüzünden sınırlı bir havaya bürünüyor.

Soruna karşı daha serinkanlı bir tutum takınacak oluşum, bir kararın, bazen ne kadar yakında bulunursa bulunsun gelmekte daha bir süre gecikebileceği gerçeğini artık anlar gibi olmamdan kaynaklanıyor; özellikle genç yaşta kararların ortaya çıkışındaki tempoyu pek büyütmeye eğilim duyuyor insan; örneğin, bir yol benimle karşılaşan küçük yargıcımın eli ayağı gevşeyerek bir eliyle arkalığına tutunup, öbür elini korsesinin bağlarında gezdirerek yanlamasına bir sandalyeye çöktüğünü, hırs ve umutsuzluk gözyaşlarının yanaklarından aşağı yuvarlandığını görünce, karar işte çıkageldi diye düşünmüştüm hep, işte şimdi hesap vermek üzere huzura çağrılacağım demiştim. Gel gelelim, ne karardan eser vardı ortada, ne hesap vermeden. Kadınlar bir de çabuk fenalaşıyor ki! Oysa kimsenin bütün durumları bir bir izlemeye vakti yok. Hani bunca yılda olup biten nedir? Böylesi durumların, bazen biraz daha güçlü, bazen biraz daha güçsüz bir tekrarı yalnız; yani sayılarının giderek artması. Sonra, yakınlarda dolaşan ve bir fırsatını ele geçirdiler mi işe el atmaya hevesli o kadar çok insan var ki! Ama bir fırsat ele geçirdikleri yok, şimdiye kadar sadece sezgilerine dayandı bu kimseler. Gerçi sezgiler bol bol oyalar sahiplerini, başka işe de yaramazlar. Bugüne kadar da hep böyle oldu, söz konusu kimseler hep köşebaşlarında dikildi, aylak aylak bakındı çevrelerine, yakında eğleşmelerini pek kurnaz bir yoldan, en çok akrabalık nedeniyle bağışlatmaya çalıştı, hep gözetleyip durdu, burunları koku aldı hep, ama bütün bunların sonucu: Hâlâ öylece dikilip durmaktalar. İşin öncekinden değişik bir yanı varsa,

benim kendilerini artık yavaş yavaş seçebilmem, yüzlerini birbirinden ayırt edebilmem. Eskiden derdim ki, bunlar dört bir yandan usul usul gelip bir araya toplanıyor ve sorun enine boyuna büyümeler kaydediyor da, bu büyümeler gün gelip söz konusu kişileri bir karar vermeye zorlayacak. Oysa bugün öyle sanıyorum ki, bunların hepsi öteden beri vardı ve kararın yaklaşmasıyla hiçbir ilişkileri bulunmuyor, bulunsa da pek az. Kararın kendisine gelince: Ne diye böyle iri bir sözcükle niteliyorum onu bilmem? Bir gün olur da - elbet yarın değil, öbürsü gün de değil belki hiç gelmeyecek bir gün - başkaları, benim hep tekrarlayıp duracağım gibi yetkili sayılamayacakları bu sorunla yine de ilgilenirse, ben hiç zarar görmeksizin bu yargılamadan kurtaramayacağım yakamı; ancak, şu noktanın da göz önünde tutulması gerekiyor: Ben kamuya yabancı değilim, öteden beri onun tastamam gözü önünde yaşayıp gidiyorum, başkalarına güvenen ve kendisine güvenebilen biri gibi yaşadım hep; dolayısıyla, sonradan ortaya çıkan bu hastalıklı küçük kadın, başkalarının belki çoktan yapışkan bir dulavratotu gibi görüp çizmelerinin altında, kimsenin kulağının duymayacağı gibi ezip geçeceği bu kadın, olsa olsa başkalarının çoktan saygıdeğer bir üyesi olduğumu açıklayan diplomaya ufak ve çirkin bir leke katmaktan başka şey yapmayacak. Sorunun bugünkü durumu işte böyle, yani beni pek tedirgin edecek gibi değil.

Aradan yıllar geçtikçe yine de biraz tedirginliğe sürüklenmemin, sorunun taşıdığı asıl önemle hiçbir ilgisi yok; kızmanın bir nedenden yoksunluğu pekâlâ fark edilse de, bir kimseyi sürekli kızdırmak katlanılır şey değil; insanın rahatı kaçıyor, geleceğine pek inanılmasa bile, kararları bir bakıma yalnız beden yönüyle pusuda gözlüyor insan. Ama burada biraz da yaşlılık belirtisi söz konusu; gençlere her şey yaraşıyor, birtakım çirkin ayrıntılar gençliğin bitip tükenmez güç kaynağında kayboluyor. Bir gencin biraz pusuda bakışları olsa, kötü bir gözle görülmez bu, asla bunu fark eden çıkmaz, hatta gencin kendisi bile farkına varmaz bunun. Ama yaşlılıkta elde kalan kırıntılar-

dır ancak ve bunların her biri de gereklidir, hiçbiri yenilenemez, her biri göz altında tutulur; yaşlanan bir adamın pusuda bekleyen bakışı, açıkça pusuda bekleyen bir bakıştır ve bunu saptamak güç değildir. Ancak, burada da sorunun gerçekten, nesnel olarak kötüye gitmesi diye bir şey söz konusu değildir.

Yani nereden bakarsam bakayım, elimle bu sorunun üzerini şöyle birazcık kapayıversem, kimselerce rahatsız edilmeden, kadının bütün kudurup köpürmelerine karşın, normal yaşamımı sessiz sakin sürdürebileceğimi görüyorum ve bu görüşümden de vazgeçmeyeceğim.

BİR AÇLIK ŞAMPİYONU

Son on yıllarda açlık şampiyonlarına rağbet hayli azaldı. Eskiden insanın kendi başına bu gibi büyük gösteriler düzenlemesi pek kazançlı bir işti; oysa bugün böyle bir şeye kalkışmak akıl kârı değil. Başka zamanlardı onlar! Bir vakit bütün kent açlık şampiyonuyla ilgilenirdi. Gösterinin her geçen günü seyirci sayısı artar, herkes açlık şampiyonunu günde en az bir kez görmeden duramazdı. Zaman ilerledikçe ortaya aboneler çıkar, günlerce demir parmaklıklı küçük kafesin önünde oturup bekleşirlerdi. Gösteriyi daha etkili kılmak için yakılan meşalelerin aydınlığında gece bile açlık şampiyonunu görmeye gelenler olurdu. Güzel havalarda kafes ortaya çıkarılır ve özellikle çocukların ziyaretine açık tutulurdu. Gösteriler çokluk, büyüklerin katıldığı moda bir eğlenceden başka şey değilken, küçükler, şaşkın, ağızları açık, ne olur ne olmaz el ele tutuşur, benzi sarı, üzerinde siyah bir triko giysi, kaburga kemikleri hayli dışarı fırlamış açlık şampiyonunun bir sandalyeye bile tenezzül etmeyerek yere serpilmiş samanlar üzerinde oturuşunu, bazen nezaketle başını sallayıp zoraki gülümseyerek soruları yanıtlayışını, ayrıca sıskalığını seyircilerin elleriyle dokunup anlamaları için kafesin çubukları arasından kolunu uzatışını, bazen de kendi içine gömülüp kimseyi, hatta kafesteki tek eşya olan saatin kendisi için pek önemli vuruşlarını bile umursamayışını, adeta yumuk gözlerini önüne dikip ara sıra minicik bir bardaktan bir yudum su alarak dudaklarını ıslatmaktan başka şey yapmayışını izlerlerdi.

Değişip duran seyirciler dışında bir de onların seçtiği sürekli gözcüler vardı ki, ne tuhafsa hep kasaptı bunlar ve görevleri

açlık şampiyonunun başında üçer üçer beklemek, kimsė görmeden bir şey yememesi için onu göz altında tutmaktı. Ama bu, seyirci topluluklarının içinin rahat etmesi amacıyla başvurulan bir formaliteden başka şey değildi, çünkü işin içindekiler, açlık şampiyonunun, açlık süresince, ne olursa olsun, hatta zorlansa bile ağzına bir lokma yiyecek koymayacağını pekâlâ bilirdi; ne de olsa sanatçı onuru, böyle bir yola başvurmasına izin vermezdi. Elbet, her gözcü bunu anlayamazdı; dolayısıyla, gece nöbet tutan bazı kişiler görevlerini pek üstünkörü yapmaya kalkıyor, bile bile uzak bir köşeye çekilip iskambil oyununa dalıyor, böylelikle açlık şampiyonunun gizlice yanında bulundurduğunu sandıkları azıktan birkaç lokma bir şey atıştırmasına fırsat vermek istediklerini belli ediyorlardı. Açlık şampiyonu için böylesi gözcülerden daha eza verici ne olabilirdi? Bunlar onu üzüyor, onun açlığa katlanabilmesini alabildiğine güçleştiriyordu; bazen kendisinden haksız yere kuşkulanıldığını göstermek için, bu tür gözcülükler sırasında dermansızlığını yenip elden geldiğince uzun süre şarkılar söylüyordu. Ama bu pek yarar sağlamıyor, şarkı söylerken bile yiyip içtiğini sanan gözcülerin, onun bu becerisine şaşmalarına yol açıyordu, o kadar. Kafesin hemen yanı başına oturup, salondaki gece lambasının bulanık ışığıyla yetinmeyerek menajerin ellerine tutuşturduğu cep fenerlerini üzerine sıkan gözcüleri, açlık şampiyonu kendine kuşkusuz çok daha yakın buluyor, çiğ ışık onu hiç rahatsız etmiyordu; uyuyabildiği yoktu çünkü; şöyle biraz kestirmeye gelince, bunu da her vakit, her ışık durumunda, hatta salon gürültülü ve hıncahınç doluyken bile yapabiliyordu. Yani böylesi gözcülerle bütün geceyi uykusuz geçirmeye dünden razıydı. Onlarla şakalaşmaya, onlara gezginci yaşamından çeşitli olaylar anlatıp onların anlatacaklarını dinlemeye ve bunu da kendilerini uyanık tutmak, kafesinde yiyecek namına bir şey bulunmadığını, açlığa hepsinden çok katlanabileceğini onlara göstermek için yapmaya hazırdı. Ama en büyük mutluluğu, böyle uykusuz geçirilmiş yorucu bir gecenin ardından sa-

bah olup, kendi ısmarladığı pek zengin bir kahvaltının gözcüler önüne çıkarıldığını ve onların sağlıklı insanlara özgü bir iştahla kahvaltının başına üşüştüklerini görünce duyuyordu. Hani söz konusu kahvaltıda bile gözcülere ilişkin çirkin bir rüşvetin kokusunu sezenler çıkmıyor değildi; ama bu kadarı da fazlaydı doğrusu. Hem bu kişilere, madem öyle, buyurun, siz kahvaltısız nöbet tutun dendiği zaman yan çiziyorlar, ama yine de kuşku duymaktan geri kalmıyorlardı.

Aslında böylesi kuşkuların açlık gösterilerinde yer alması kaçınılmazdı; kimse gösteri süresince gece gündüz, hiç ara vermeden açlık şampiyonunun başında nöbet tutamazdı çünkü. Bu yüzden de, kendi gördüklerine dayanarak, onun gösteri boyunca ağzına bir lokma bir şey koymadan sürekli aç kalıp kalmadığını bilebilecek bir kimse çıkamazdı. Bunu bilse bilse açlık şampiyonunun yalnızca kendisi bilebilir, açlık gösterilerinin tam anlamıyla memnun kalmış tek seyircisi yine kendisi olabilirdi. Gel gelelim açlık şampiyonu da bir başka bakımdan asla memnunluk duymuyordu; belki de kendi şahsına karşı beslediği hoşnutsuzluk, onun bu kadar zayıflamasına yol açmaktaydı. Belki söz konusu hoşnutsuzluğu duymasa, açlıktan böyle süzülmez ve onun bu halini görmeyi içleri götürmeyen pek çok kimsenin gösterilerden üzülerek uzak kalmasına yol açmazdı. Aç kalmanın ne kolay olduğunu bir tek kendisi biliyordu. Hatta işin içindekiler arasında bile bunu başka bilen yoktu. Oysa öyle kolay, öyle kolaydı ki! Bunu açıkça söylüyor, ama kendisine inanan çıkmıyordu. Bu itirafını olsa olsa alçakgönüllülüğüne, çok zaman reklam düşkünlüğüne veriyorlar, hatta kendisine, işin bir kolayını bulduğu için açlığa katlanmakta gerçekten zorluk çekmeyen, üstelik bunu yarı itiraf gözüpekliğini gösteren bir düzenbaz diye bakanlar çıkıyordu. Açlık şampiyonu, ister istemez sineye çekiyordu hepsini, onca yıldır buna alışmıştı. Ama bir hoşnutsuzluk duygusu da içini sürekli kemirip durmaktaydı. Şimdiye kadar - hani bunu teslim etmek gerekirdi - bir gösteri süresinin bitiminde gönül rızasıyla kafesin-

den çıktığı görülmemişti. Menajeri, aç kalma süresini kırk gün diye belirlemişti, onun daha fazla aç kalmasına metropollerdeki gösterilerde bile izin vermiyordu ve bunda da haklıydı. Deneyimler ortaya koymuştu ki, bir kentin gösteriye ilgisi, reklam kampanyasına gittikçe hız verilerek ancak kırk gün ayakta tutulabiliyor ve her geçen gün biraz daha artırılabiliyordu. Ama derken seyircilerde bir çözülme, bir gevşeme başlıyor, gösteriye rağbet hayli azalıyordu. Kuşkusuz bu bakımdan kentten kente, ülkeden ülkeye küçük çapta ayrımlara rastlanmıyor değildi, ama genellikle ilginin en canlı olduğu süre kırk gündü. Kırkıncı gün, baştan aşağı çiçeklerle bezenmiş kafesin kapısı açılıyor, hayranlıkla dolu bir seyirci kalabalığı salona üşüşüyor, askeri bir bando çalmaya başlıyor, açlık şampiyonunun vücudunda gerekli ölçümleri yapacak iki hekim kafesten içeri süzülüyor, alınan sonuçlar bir megafonla salondakilere iletiliyor ve sonunda, bu iş için seçildiklerinden dolayı mutlu iki genç bayan gelip açlık şampiyonunu kafesinden çıkarmak, birkaç basamak merdivenden indirip üzerinde özenle hazırlanmış bir hasta yemeğinin beklediği küçük bir masaya götürmek istiyordu. İşte böylesi anlarda kafesten çıkmamak için hep ayak diriyordu açlık şampiyonu. Ama yine de bir deri bir kemik kalmış kollarını, kendisine doğru eğilen bayanların yardıma hazır uzanmış ellerine gönül rızasıyla bırakıyor, gel gelelim doğrulup ayağa kalkmaya bir türlü yanaşmıyordu.

Neden sanki şimdi, neden tam kırk gün sonra gösteri sona erecekti? Oysa daha uzun zaman, sınırları belirsiz uzun bir süre açlığa katlanabilirdi. Neden tam formunu bulduğu bir sıra, hatta daha büsbütün formunu bulmamışken aç kalmaya son verecekti? Ne diye kendisini açlığı sürdürmek, gelip geçmiş açlık şampiyonlarının yalnızca en büyüğü olarak ün yapmaktan değil - çünkü çoktan böyle bir üne kavuşmuştu belki -, aynı zamanda aklın alamayacağı ölçüde kendini aşmaktan yoksun bırakmak istiyorlardı; çünkü onun açlığa dayanma gücü hiç sınır tanımıyordu. Kendisine bu kadar hayranlık duyan kalabalığın,

ona bu kadar az sabır göstermesi nedendi acaba? Madem ki aç kalmaya daha bir süre dayanabilecekti, ne diye önüne duruyordu bu kalabalık? Üstelik yorulmuş oluyordu, samanlar içinde rahatça otururken boylu boyunca kalkıp ayakları üzerinde dikilerek yemeğe mi gidecekti? Yemeği aklına bile getirmekten içi bulanıyor, bayanların hatırı için bunu belli etmekten kendini güç bela alıkoyuyordu. Başını kaldırıp onların sözde dost, gerçekte pek acımasız gözlerinin içine bakıyor, çöp gibi bir boyun üzerinde oturan kurşun gibi ağır kafasını sallıyordu. Ama her zamanki sahne yineleniyordu derken: Menajer geliyor, Tanrının şu samanlar üzerindeki eserini, ermişlik aşamasına kendine özgü bir yoldan ulaşmış şu zavallı adamı bir kez görmeye çağırır gibi kollarını konuşmadan - müzik konuşmasını engelliyordu çünkü - açlık şampiyonu üzerinde havaya kaldırıyordu. Onu ince belinden kavrıyor ve bunu yaparken aşırı bir sakınganlıkla davranarak karşılarındaki yaratığın ne narin bir şey olduğuna seyircileri inandırmak istiyor, sonra onu kimse görmeden şöyle biraz sarsıp silkiyor, ardından bu sarsıp silkmeye dayanamayarak bacakları ve belden yukarısıyla ileri geri sallanan açlık şampiyonunu, karşılaştıkları manzarayla benizleri ölü gibi sararmış hanımların ellerine teslim ediyordu. Artık bundan sonra, olanları sineye çekmek düşüyordu açlık şampiyonuna. Başı yuvarlanmış da nedense orada durmuş gibi, göğsünün üzerine sarkıyor, karnı içine göçüyordu. Ayakları, kendi kendilerini dik tutabilmek için diz kısımlarıyla sımsıkı birbirine yapışıyor, ama üzerine bastıkları asıl zemin değilmiş de, gerçek zemini ararlarmış gibi yeri eşeliyordu. Bütün vücudunun kuşkusuz tüy hafifliğindeki yükü hanımlardan birinin üzerine biniyor, bu hanım da ilkin hiç değilse yüzünü açlık şampiyonunun dokunuşundan korumak istiyor, yardım aranarak, soluk soluğa - bu şerefli görevin böyle olacağını ummamıştır çünkü - boynunu alabildiğine geriyor, ama bunu başaramayınca ve kendisinden daha şanslı arkadaşı da yardımına koşmayıp açlık şampiyonunun elini, bu ufak kemik çıkınını titre-

yerek önü sıra taşımakla yetinince, zevkten çılgına dönen salondaki seyircilerin kahkahaları arasında ansızın boşanıp ağlamaya başlıyor, bunun üzerine oracıkta hazır bekleyen bir uşak hemen seğirtip hanımın yerini alıyordu. Ardından yemeğe geliyordu sıra. Menajer, seyircilerin dikkatini açlık şampiyonundan başka tarafa çekmek için bir yandan eğlenceli boşboğazlıklarda bulunurken, baygınlığa benzer bir yarı uykuya dalmış açlık şampiyonunun ağzına yemekten bir, iki kaşık veriyor, sonra da kulağına sözde açlık şampiyonunun fısıldadığı bir nükteyi seyircilere aktarıyordu. Bando olup bitenleri güçlü bir fanfarla destekliyor, derken seyirciler dağılıyordu. Hani bu durumda kimsenin gördüklerinden memnun kalmamaya hakkı yoktu, kimsenin; bir tek açlık şampiyonu, bir tek o vardı hiç memnunluk duymayan.

İşte böylece açlık şampiyonu, arada düzenli küçük molalarla, dıştan bakınca sözde bir görkem içinde herkesten itibar görerek, ama yine de çokluk hüzne gömülmüş yaşayıp gidiyor ve kimse ciddiye almadığından hüznü giderek büyüyordu. Hem nasıl avutulabilirdi ki? Bütün isteklerine kavuşmuş değil miydi? Örneğin, durumuna acıyan iyi yürekli biri çıksa da, üzüntüsünün belki açlık gösterilerinden kaynaklandığını açıklamaya kalksa, açlık şampiyonu, hele gösterinin ilerlemiş bir zamanıysa, öfkeden kudurmuş bir hayvan gibi kafesin demir parmaklıklarını sarsarak herkesin içine korku salıyordu. Ama böylesi durumlarda menajerin elinde uygulamaktan hiç çekinmediği bir cezalandırma yöntemi vardı: Salondaki topluluktan açlık şampiyonunu bağışlaması dileğinde bulunuyor, açlığın yol açıp tok kimselerin kolay kavrayamayacağı bir sinirlilikten kaynaklanmasa, onun bu davranışının hoş görülemeyeceğini itiraf ediyordu, sonra da açlık şampiyonunun yine bir açıklama gerektiren, şimdiye kadarkinden çok daha uzun süre aç kalabileceği savına değinerek besbelli bu savda saklı yüce amacı, iyi niyeti ve büyük özveriyi övüyor, ama hemen ardından seyircilere gösterdiği bir alay resimle söz konusu savı düpedüz çürütmeye

çalışıyordu; çünkü satışa da çıkarılan resimler, açlık şampiyonunu gösterinin kırkıncı gününde bir yatakta adeta ölü gibi yatarken gösteriyordu. Açlık şampiyonu gerçeğin bu kadar çarpıtılışının hiç de yabancısı değildi, ama her seferinde sinirleniyor, bunu güçlükle sineye çekiyordu. Çünkü açlık gösterisinin vakitsiz sona erdirilmesinden kaynaklanan bir durumun sonucu, bu durumun nedeni diye ileri sürülmekteydi. Bu anlayışsızlıkla, bu anlayışsız dünyayla savaşmak olanaksızdı. Bugüne kadar kaç kez saf bir inançla kafesin parmaklıklarına tutunarak can kulağıyla menajeri dinlemişti; ama resimlerin her ortaya çıkarılışında parmaklıkları bırakıyor, inleyerek yerdeki samanların üzerine yığılıyor ve ancak bunun üzerine yatışan kalabalık yeniden yanına sokulup onu seyre koyuluyordu.

Bu tür sahnelerin tanıkları, aradan birkaç yıl geçip de olup bitenleri anımsadıklarında, bir zamanki davranışlarına bir türlü anlam veremiyorlardı, çünkü bu arada daha önce sözü edilen değişim başgöstermişti; neredeyse bir anda gerçekleşmişti değişim. Belki değişimin köklü nedenleri vardı, ama kim kalkıp bunları araştıracaktı? Her neyse, şımartılmış açlık şampiyonu günün birinde, eğlenceye düşkün seyircilerin kendisini bırakıp başka yerlerdeki gösterilere koştuğunu gördü. Bunun üzerine, menajer onu bir kez daha yanma alıp sağda solda eski ilgiyi yeniden bulmayı umarak Avrupa'nın neredeyse yarısını dolaştı. Ama boşuna! Sanki aralarında gizlice anlaşmışlar gibi, her gidilen yerde seyirciler açlık gösterilerine bayağı ilgisiz kalıyordu. Kuşkusuz öyle durup dururken gerçekleşmiş bir şey değildi bu, zamanında başarıların sarhoşluğuyla pek önemsenmeyip önü alınmaya çalışılmamış kimi olumsuz belirtiler şimdi akla geliyordu. Ama bunlara karşı bir şey yapabilmenin vakti geçmişti artık. Hani açlık gösterilerinin el üstünde tutulacağı bir zaman kuşkusuz gelecekti yine. Ama o zamana kadar kim ölür, kim kalırdı? Peki, şimdi açlık şampiyonu ne yapacaktı? Binlerce kişinin kendisini çılgınca bağrına bastığını görüp yaşadıktan sonra, küçük panayırlardaki çadırlar içinde sanatını sürdüre-

mezdi. Kendisine başka bir meslek edinmeye gelince, bunun için hem yaşı pek ilerlemişti, hem de aç kalmaya bağnazlık derecesinde tutkunluğu vardı. Bu yüzden, o eşsiz parlaklıktaki meslek yaşamı boyunca kendisine eşlik eden menajerine yol verip çalışmak üzere bir sirke girdi; boşuna kızıp sinirlenmemek için, anlaşmanın koşullarını hiç merak etmedi.

Birbirini dengeleyip bütünleyen dünya kadar insan, hayvan, araç ve gerecin bulunduğu büyük bir sirkte herkes için, hatta bir açlık şampiyonu için elbet mütevazı bir ücret karşılığı iş vardı. Hem söz konusu durumda angaje edilen yalnız açlık şampiyonunun kendisi değil, aynı zamanda onun ün salmış eski adıydı. Hatta bu sanat türünde yaştaki ilerlemenin başarı oranında zorunlu bir düşmeye yol açmayacağı göz önüne alınırsa, emekliler arasına karışmış, artık sanatının doruğunda tutunamayan bir adamın sirkin birinde başını sokacak yer aradığı hiçbir vakit ileri sürülemezdi. Tersine, açlık şampiyonu yine eskisi gibi aç kalabileceğini ileri sürüyordu ki, buna inanmamak için ortada neden yoktu. Hatta o kadar ileri gidiyordu ki, eğer bir karışan çıkmazsa - bunun için hiç duraksamadan söz veriliyordu kendisine - gösterileriyle asıl şimdi dünyaya haklı olarak parmak ısırtacağını söylüyordu. Kuşkusuz bu öyle bir savdı ki, konuşmanın coşku ve heyecanı içinde açlık şampiyonunun unuttuğu dönemin havasını bildiklerinden, bu işte uzman kişilerin sadece gülüp geçmesine yol açıyordu.

Ama açlık şampiyonu da gerçek durumu aslında fark etmiyor değildi ve kendisini gözde bir numaraymış gibi manejin orta yerine değil, dışarıdaki ahırların oraya, beri yandan kolay ulaşılabilecek bir yere yerleştirmelerini pek doğal karşılamıştı. Kafesin dört bir yanını büyük ve renkli tabelalar kuşatıyor, seyircilere izleyecekleri gösteri konusunda bilgi veriyordu. Molalarda sirkteki hayvanları görmek için ahırların bulunduğu yere koşuşan seyircilerin, açlık şampiyonunun önünden geçerken hemen her vakit biraz duraklayıp onu seyretmesi, neredeyse

kaçınılacak gibi değildi. Onların bu daracık geçitte, bir an önce görmek istedikleri ahırlara giden bu yol üzerinde duraklamasına akıl erdiremeyen kimseler arkadan itip sıkıştırarak şöyle rahat ve uzun süreli bir seyri engellemese, belki açlık şampiyonunun yanından pek de çabuk ayrılmayacaklardı. İşte bu yüzdendir ki, açlık şampiyonu, yaşamının amacı diye bakıp kuşkusuz dört gözle beklediği ziyaretçilerden aynı zamanda bir ürperti duyuyordu. İlk günler gösteri sırasındaki molaları büyük bir sabırsızlıkla beklemiş, kendisinden yana akıp gelen kalabalığı sevincinden uçarak izlemiş, ama çok sürmeden - kendi kendini adeta bilerek ve alabildiğine inatla aldatma çabaları bile, edinilen deneyimler karşısında tutunamamıştı - bunların hepsinin de, hiç değilse niyetlerine bakılırsa, ahırları dolaşmaya gelenlerden başkaları olmadığına inanmıştı. Ama seyircilerin bu uzaktan akıp gelişleri onun için en güzel bir manzara olarak kaldı hep. Çünkü bir kez yanına yaklaştılar mı, çevresinde sürekli oluşan yeni gruplar birbirlerine bağırıp çağırmalarıyla ortalığı gürültüye boğuyorlardı; gruplardan biri - ki bu grup, çok geçmeden açlık şampiyonunu ötekinden daha çok sinirlendirmeye başlamıştı - onu rahat seyretmek istiyordu, anladığından değil de canı öyle istediğinden, öteki gruba inat olsun diye; öteki grup ise, ilkin ahırlara gitmeyi düşünüyordu sadece. Büyük kalabalık çekilince, arkadan geç kalanlar sökün ediyordu. Ne var ki, diledikleri kadar kafesin önünde durmalarına kimse ses çıkarmamasına karşın, onlar da hayvanların yanına bir an önce varmak için adımlarını açarak, adeta kendisine göz ucuyla bile bakmaksızın önünden seğirtip geçiyorlardı. Hani pek de sık rastlanmayan bir şans eseri, bazen yanında çocuklarıyla bir babanın çıkageldiği oluyor, baba parmağıyla açlık şampiyonunu işaret ederek çocuklara uzunboylu açıklamalarda bulunuyor, onlara önceki yıllarda yaşadığı, şimdikine benzer, ama şimdikiyle kıyaslanamayacak ölçüde büyük gösterilerden söz açıyordu. Çocuklar ise, okulda ve hayatın içinde gereken hazırlığı edinemedikleri için, babalarının söyledikle-

rinden pek bir şey anlayamıyorlardı. Onlara göre, açlık perhizi de neydi? Ama yine de açlık şampiyonu, çocukların meraklı gözlerindeki ışıltıda, yakında daha insaflı zamanların geleceğini müjdeleyen bir şeyler seziyor, hayvan kafeslerine böyle yakın olmasam, belki durumum biraz düzelir diye bazen kendi kendine söyleniyordu. Aradaki bu yakınlık, gelenlerin görmek için ahırları seçmesini kolaylaştırıyordu çünkü. Üstelik hayvan kafeslerinden kalkıp gelen pis koku, geceleri huysuzlaşan hayvanların gürültüsü, önünden geçirilip vahşi hayvanlara götürülen çiğ etler, yiyecek verilirken hayvanların bağırıp çağırması kendisini pek incitiyor, sürekli bir hüzne gömüyordu. Ama müdüriyete gidip şikâyette bulunmayı da göze alamıyordu. Ne de olsa, içlerinde sırf kendisini görmek isteyen tek tük kişilerin de yer aldığı ziyaretçilerin gelişini hayvanlara borçluydu. Hem sirkteki varlığını müdüriyettekilere anımsatırsa, bakarsın hayvan kafeslerine giden yol üzerinde doğrusu bir engelden başka şey oluşturmadığını akıllarına getirir, kendisini tutup kim bilir hangi köşeye tıkarlardı!

Kuşkusuz ufak bir engeldi, giderek daha da ufalan bir engel. Ne de olsa bugünkü günde seyirciler, bir açlık şampiyonunun, kendisine değerli biri gözüyle kendisine bakılmasını istemesindeki tuhaflığa alışmış ve böylece açlık şampiyonu hakkında bir yargıya varmıştı. İstediği kadar aç kalsın, ki öyle de yapıyordu zaten, artık onu hiçbir şey kurtaramazdı, hiç kimse kendisine dönüp bakmıyordu. Aç kalma sanatını birine anlat anlatabilirsen! Açlık çekmeyen biri açlığı anlayamaz. O canım afişler pislenip yazıları okunmaz olunca yırtılıp alaşağı ediliyor, ama yerlerine yenilerini koymak kimsenin aklına gelmiyordu. Geride bırakılan açlık günlerinin sayısını gösteren tabela, başlangıçta titizlikle günü gününe değiştirilmişken, çoktandır kimseler yanına uğramıyordu artık; çünkü ilk birkaç haftanın ardından görevliler bu küçük işten bile bıkmıştı. Gerçi açlık şampiyonu, bir vakit düşünde yaşattığı gibi açlık perhizlerini sürdürüyor, bu işin de her vakit söylediği gibi kolayca üstesinden geliyordu,

ama hiç kimse geçen günleri saymıyordu, hatta açlık şampiyonunun kendisi bile başarısının büyüklüğünün bilincinde değildi, dolayısıyla içini bir hüzündür kaplıyordu. Ara sıra işsiz güçsüz birinin kafes önünde durup eski rakamı göstererek onunla eğlenmesi, onu aldatmacılıkla suçlaması iftiranın daniskasıydı. Bunu vurdumduymaz, yaradılıştan kötü kalpli kimseler yapabilirdi ancak. Çünkü aldatan, açlık şampiyonunun kendisi değildi. O, dürüstlükle çalışıyordu. Asıl insanlar açlık şampiyonunu aldatıyor, onun hakkını yiyordu.

Aradan yine pek çok gün geçti ve bu iş kapandı. Günlerden bir gün çıkagelen sirk yetkililerinden birinin dikkatini çekti kafes; görevlilere, içinde çürümüş otlarla sapasağlam kafesi oracıkta bırakıp ne diye kullanmadıklarını sordu. Kimse bir yanıt bulup veremedi. Derken oradakilerden biri, rakam tabelasını görüp açlık şampiyonunu anımsadı. Bunun üzerine sopalarla otları karıştırarak açlık şampiyonunu bulup çıkardılar.

Yetkili, "Hâlâ aç kalmayı sürdürüyor musun?" diye sordu. "Bu işe ne zaman son vereceksin?" Açlık şampiyonu, "Beni bağışlayın!" diye fısıldadı. Bu sözleri, kulağını kafese yaklaştıran yetkiliden başkası işitmemişti. Yetkili, açlık şampiyonunun aklını oynattığını çevresindekilere anlatmak için parmağıyla kendi kafasını göstererek, "Elbette," diye yanıtladı, "bağışlıyoruz seni." Açlık şampiyonu, "Her zaman dileğim, açlık gösterilerime hayran olmanızdır," dedi. "Zaten hayran değil miyiz!" diye yanıtladı yetkili dostça. "Ama olmamanız gerekirdi," dedi açlık şampiyonu. "Eh, biz de olmayız öyleyse. Peki ama, neden hayran olmayalım?" diye sordu yetkili. "Çünkü ister istemez aç kalmak zorundayım," dedi açlık şampiyonu. "Bak sen!" dedi yetkili. "Peki, neden aç kalmak zorundasın?" - "Çünkü," dedi açlık şampiyonu, ufacık başını biraz kaldırıp bir öpücük verecekmiş gibi dudaklarını sivriltti, söyleyeceği bütün sözlerin duyulmasını ister gibi, yetkilinin dosdoğru kulağına, "çünkü hoşuma giden yemek bulamıyorum. Bulsam inanın ki böyle bir

ün peşinde koşmaz, ben de sizin gibi, başkaları gibi karnımı tıka basa doyururdum." Bunlar, açlık şampiyonunun son sözleri oldu. Ama feri kaçmış gözlerinde, açlık perhizini sürdüreceğine ilişkin artık gururlu değilse bile sağlamlığını koruyan bir inanç vardı hâlâ.

"Eh, artık bir çekidüzen verin şuraya!" dedi yetkili. Bunun üzerine açlık şampiyonunu otlarla birlikte götürüp gömdüler ve kafesini genç bir pantere verdiler. Vahşi hayvanın hayli zaman ıssız kalmış kafesi içinde kendini ordan oraya atışını seyretmek, en duygusuz kimselere bile zevk veriyordu. Hiçbir eksiği yoktu hayvanın; canının istediği yiyecekler, bakıcılar tarafından getirilip önüne konuyordu. Hatta özgürlüğü aradığı bile söylenemezdi. Gereksindiği her şeyi fazlasıyla kendisinde barındıran bu soylu vücut, adeta özgürlüğünü de yanında taşıyordu, sanki ağzında, dişlerinin arasında bir yerdeydi bu özgürlük. Yaşam kıvancı öylesine bir coşkuyla hançeresinden çıkıyordu ki, seyircilerin bu kıvanç karşısında tutunması kolay değildi. Ama yine de korkularını yenip kafesin çevresini sarıyor ve hayvanı seyretmeye bir türlü doyamıyorlardı.

ŞARKICI JOSEFİNE YA DA FARE ULUSU

Şarkıcımızın adı Josefine. Onu bir kez dinlemeyenler, şarkılarda saklı gücü bilmez. Josefine'nin şarkılarıyla peşine takıp sürüklemeyeceği kimse yoktur aramızda. Soydaşlarımızın genellikle müziksever olmadığı düşünülürse, bunun önemi daha da iyi anlaşılır. Dirlik düzenlik içinde sessiz bir hayat, bizim için en sevimli müzik yerini tutuyor. Çetin bir yaşamımız var; bir yol kalkıp bütün günlük tasa ve kaygıları üzerimizden atalım desek de; müzik gibi süregeldiğimiz hayata böylesine uzak uğraşlar çok yükseğimizde bizim. Ama bu yüzden pek yakındığımız da yok; işte bu kadarını bile yapamıyoruz; bize son derece gerekliliği kuşku götürmeyen pratik bir açıkgözlülüğe, soyumuza vergi en büyük üstünlük gözüyle bakıyor, her vakit, hatta bir gün müziğin bize sağlayabileceği mutluluğu özlesek de - böyle bir şey olmaz ya - bu açıkgözlülük gülümsemesiyle kendimizi avutmak istiyoruz. Ne var ki, Josefine başka; Josefine müziği seviyor ve bize de sevdirmesini biliyor. Bir o var zaten; onun göçüp gitmesiyle, kim bilir nice zaman yaşamımızdan silinip gidecek müzik.

Şu müzik neyin nesidir, bu konuda az kafa yormadım. Müziğe karşı en ufak bir yatkınlığımız yok; peki, nasıl oluyor da Josefine'nin şarkılarını anlıyor ya da, Josefine'nin kendisi böyle bir şeyi yadsıdığına göre, hiç değilse anladığımızı sanıyoruz. Çünkü Josefine'nin şarkıları en duygusuzların bile duygusuz kalamayacağı güzelliktedir de ondan, diyerek en basitinden bir yanıt verilebilir buna, ama doyurucu bir yanıt sayılmaz. Gerçekten böyle olsa, şarkılarını dinledikçe bir olağanüstülük izlenimine kapılır, Josefine'nin hançeresinden daha önce dünyada

işitmediğimiz, işitecek güce de asla sahip bulunmadığımız, bize duyursa duyursa bir tek onun, yalnız ve yalnız onun duyurabileceği bir şeylerin çın çın döküldüğü duygusu uyanırdı içimizde. Ama işte bana sorarsanız, böyle olmuyor, böyle bir duygu uyanmıyor bende ve başkalarında da uyandığını görmedim. Eş dost arasında, Josefine'nin şarkılarının öyle şarkı olarak bir olağanüstülüğü içermediğini birbirimize açıkça söyleyip duruyoruz.

Hem bakalım şarkı mı bunlar? Ne kadar müzikten anlamasak da, bir şarkı geleneğimiz var; eskiden şarkıyı bilen bir ulustuk; şarkıdan söz açan söylencelerimiz duruyor ortada; hatta elimizde eskiden kalmış, kuşkusuz artık kimsenin söyleyemediği şarkılar var. Yani şarkının ne olduğunu az buçuk biliyoruz, bu bildiğimiz kadarına da Josefine'nin sanatı doğrusu uymuyor. Hem bakalım şarkı mı Josefine'ninki? Belki yalnızca bir ıslıktır? Islığı da hani aramızda beceremeyenimiz yoktur; ulusumuzun baş hüneridir bu. Doğrusu hüner de değil, yaşamımızın daha çok karakteristik bir dışavurumudur. Islığı hepimiz çalarız, ama hiçbirimiz kuşkusuz sanat diye öne sürmeyi düşünmez bunu. Islık çalışımız biz dikkat etmeden, hatta biz farkına varmadan gerçekleşir. Hatta aramızda öyleleri vardır ki, ıslık çalmanın bizim özelliklerimizden biri olduğunu bile bilmez. Buna göre, Josefine gerçekten şarkı söylemeyip ıslık çalıyorsa, hatta belki - en azından ben bu görüşteyim - normal bir ıslığın sınırlarından öteye bile geçemiyor, belki sıradan bir toprak işçisinin çalışırken bütün gün kendini yormadan öttürüp durduğu ıslığı bile kıvırmaya gücü yetmiyorsa, eğer bütün bunlar doğruysa, o zaman Josefine'nin sözde sanatçılık savı çürütülmüş olur, ama asıl o zaman da Josefine'nin üzerimizdeki büyük etkisinin nedenlerini araştırıp saptamak gerekir.

Ne var ki, Josefine'nin sanatsal ürünü salt ıslıktan oluşmuyor. Hayli uzağına dikildiniz de ona kulak verdiniz mi, ya da en iyisi kendinizi bir denemeye kalkıp, başkalarıyla şarkı söylerken

Josefine'nin sesini seçmeye kalktınız mı, narinlik ve güçsüzlüğüyle biraz dikkati çeken normal ıslıktan başka şey işitmezsiniz kuşkusuz. Ama hemen önünde durdunuz mu, işiteceğiniz şey herhalde bir ıslık olmayacaktır; Josefine'nin sanatını anlamak için, onu yalnız işitmek değil, görmek de gerekiyor. Josefine'nin ıslıkları, bizim Allahın günü dilimizden düşürmediğimiz ıslıklardan bir ayrımı içermese bile, bir kimsenin salt beylik bir işi yapmak üzere resmen ortaya çıkması gibi bir tuhaflık var bu işte. Fındık kırmak doğrusu bir sanat değildir, bu yüzden kimse çıkıp halkı başına toplamaya kalkmaz. Öyleyken bunu yapan ve bunda amacına ulaşan çıkarsa, besbelli işe fındık kırmaktan başka şeyler de karışıyor demektir. Veya yapılan şeyi salt fındık kırmaktır da, bu işi çok güzel becerdiğimizden şimdiye dek üzerinde pek durmamışızdır; derken bu yeni fındıkkıran kalkmış, bize söz konusu becerinin içyüzünü göstermiştir. Bu arada onun, fındık kırmanın çoğumuzdan daha az üstesinden gelebilmesi, gösterisinin etkililiği bakımından hatta yarar bile sağlayabilir.

Belki Josefine'nin şarkıları da bunun gibi; kendimizde hiç de hayranlık duymadığımız şeyleri Josefine'de görünce bayılıyoruz; zaten o da bu konuda tıpkı bizim gibi düşünüyor. Bir gün Josefine - elbet sık yaptığı bir şeydi bu onun - yanındaki birinin dikkatini ulusumuzun ortak ıslığına çekerken ben de vardım; şöyle bir değinip geçmişti ama, Josefine için bu kadarı bile fazlaydı. Onun bu sıradaki gülümsemesi gibi arsızca ve burnu havada bir gülümseme görmedim; dıştan bakınca inceliğin ta kendisi, hatta ince hanımlardan yana zengin ulusumuzun içinde bile inceliğiyle dikkati çeken Josefine'nin davranışı düpedüz bayağıydı. Zaten pek duyarlı biri olan Josefine de sanırım bunu hemen sezmişti ki, kendini toparlamıştı. Yani kuşku götürmeyen bir şey varsa, Josefine, sanatıyla ıslık arasında bir ilişkinin varlığını kabule yanaşmıyor. Karşıt düşüncedekileri sadece hor görüyor, belki de onlara içten içe kin duyuyor. Bayağı bir kendini beğenmişlikle ilgisi yok bunun, çünkü benim

de biraz aralarında yer aldığım karşıt düşüncedekilerin Josefine'ye hayranlığı, halkın hayranlığından kuşkusuz daha az sayılmaz; gel gelelim, Josefine'nin dilediği salt hayranlık değil, tıpkı kendi belirlediği biçimde bir hayranlık, yoksa salt hayranlığa boşveriyor Josefine. İnsan karşısına oturdu mu, anlıyor kendisini; ona karşı muhalefet, ancak uzaktan uzağa yapılabiliyor; karşısında insan seziyor ki, onun ıslığı salt ıslıktan başka şeydir.

Islık çalmak düşünceye yer vermeyen alışkanlıklarımızdan olduğu için, öyle sanılır ki, Josefine'yi dinlerken de ıslık çalıyoruz; Josefine'nin sanatı bir rahatlık veriyor bize ve biz de rahatlamayagörelim, sarılırız ıslığa; ne var ki, Josefine'yi dinlerken kimse ıslık çalmıyor, çıt çıkmıyor hiçbirimizden; özlediğimiz, hiç değilse ıslıklarımız yüzünden uzak kaldığımız huzura kavuşmuşuz gibi susuyoruz. Acaba bizi büyüleyip hayran bırakan Josefine'nin şarkıları mı, yoksa daha çok onun güçsüz sesini kuşatan görkemli sessizlik mi? Bir defasında Josefine tam şarkı söylerken, içimizden ufak tefek, budala biri çıkıp alabildiğine masum bir ıslık tutturmaz mı? Doğrusu Josefine'ninkiyle bu ıslık arasında en ufak bir ayrım yoktu; orada, karşımızda Josefine'nin bu kadar pratiğe karşın hâlâ çekingen ıslığı; yanımızda, dinleyiciler arasında ise kendini bilmez çocuksu bir ıslık; aradaki ayrım belirlenecek gibi değildi; öyleyken içimizden çıkan o bozguncuyu hemen ıslıklayıp susturduk. Bunu hiç yapmayabilirdik de hani; Josefine kollarını alabildiğine açıp da, boynunu uzatabildiği kadar yukarı uzatıp düpedüz kendinden geçerek o zafer ıslığını öttürürken, zaten bizimki korku ve utancından kuşkusuz sinip saklanacağı bir köşe arayacaktı.

Josefine de hep böyledir zaten, küçük bir şeyi, bir rastlantıyı, bir direnişi, salondaki bir çıtırtıyı, ışıklandırmadaki bir bozukluğu şarkılarının etkisini artırmak için fırsat bilir. Ona kalırsa sağır kulaklar önünde şarkı söylemektedir; doğrusu hayranlığın da, alkışın da esirgendiği yok kendisinden; ama düşündüğü gibi bir anlayış görmeye gelince: Josefine hanidir

bunu gözden çıkarmış durumda. Böyle olunca, başgösterecek bütün aksaklıklar, elbet onun arayıp da bulamadığı şeyler; dışarıdan şarkılarının temiz akışını bozmaya yönelik, ufak bir çabayla, hatta hiç çaba harcamadan, yalnızca kendini bir gösterivermekle alt edilecek karşı koymaların, kalabalığı uyandırmada, onlara anlayış değilse bile sezgi dolu bir saygı aşılamada kendisine yararı dokunabilir çünkü. Ufak şeylerden Josefine bunca yararlandıktan sonra, büyük şeylerden nice yararlanır, düşünün artık! Pek tedirgin bir yaşamımız var; her yeni gün yeni şaşırtmacalar, yeni tasa, umut ve korkular çıkarıyor önümüze; gündüz ya da gece, başı dara düştü mü kapısını çalabileceği eşi dostu olmasa, tek kişinin bütün bunlara göğüs germesi düşünülecek gibi değil; hatta eş dost varken bile çokluk pek güç; kimi zaman bir tek kişinin taşıyacağı yük altında binlerce omzun sarsılıp titrediği görülüyor. İşte böylesi anlar kendisi için vaktin geldiğini seziyor Josefine; o narinliğiyle karşımıza dikiliveriyor, özellikle göğsünün alt yanı fena halde titriyor; sanki olanca gücü şarkıda toplanmış da, doğrudan şarkıya hizmet etmeyen nesi varsa en ufak bir güçten, en ufak bir var oluş şansından yoksun bırakılmış; sanki çırılçıplak soyulmuş da tüm tehlikelere açık, yalnızca iyi ruhların koruyuculuğuna terk edilmiş bulunuyor; sanki öyle düpedüz kendini unutup şarkılarında yaşarken, yanı başından geçecek soğuk bir esinti hayatına mal olabilecek. Ama işte onu böyle gördük mü, sözde hasımları olan bizler şöyle diyoruz kendi kendimize: "Islık çalmak bile Josefine'den uzak; değil şarkıyı, şarkıyı bir yana bırakalım, şu ülkede herkesin öttürdüğü ıslıkları az buçuk kıvırabilmek için kendini alabildiğine zorlaması gerekiyor." Böyle görünüyor bize; ne var ki, daha önce de söylendiği gibi, kaçınılmazlığına karşın hemen yine silinip gidiveren üstünkörü bir izlenim bu. Çok sürmeden sıcacık, vücut vücuda vermiş, çekingen soluyuşlarla kulak kabartarak Josefine'yi dinleyen kalabalığın duygu seline biz de kapılıp gidiyoruz.

Hemen hep devinim üzere bulunan, ikide bir enikonu belirsiz amaçlar uğrunda ordan oraya seğirten ulusumuz bireylerinin oluşturduğu dinleyici kalabalığını çevresine toplayabilmek için, Josefine'nin o küçük başını geriye atıp ağzını yarı açması, gözlerini kaldırıp şarkı söylemek istediğini sezdiren bir tavır takınması çok kez yetiyor. Dilediği yerde böyle davranabiliyor Josefine; çünkü bunun için ta uzaklardan görülebilen bir yer gerekli değil; şöyle kuytu, işte o anda akla esip de seçilivermiş rasgele bir yer pekâlâ bu işi görüyor. Josefine'nin şarkı söyleyeceği haberi hemen yayılıyor etrafa ve çok geçmeden halk alay alay sökün ediyor. Hani ara sıra birtakım engeller başgöstermiyor değil; çünkü tam da civcivli zamanlarda şarkı söylemeye bayılıyor Josefine. Böyle zamanlarda da türlü dert ve tasalarla her birimiz bir yana savrulmuş oluyor, ne kadar istesek de Josefine'nin dilediği kadar çabuk bir araya gelemiyoruz. Bu durumda Josefine, o yüce dağları ben yarattım tavrıyla, yetersiz sayıda bir dinleyici topluluğunun önünde belki bir süre bekliyor, ama ardından çileden çıkıyor kuşkusuz, daha sonra tepinmeye başlıyor, hiç de bir kıza yakışmayacak sövgüler savurup hatta onu bunu ısırdığı oluyor. Ama böyle davranması bile gölge düşürmüyor ününe; Josefine'nin aşırı isteklerinin biraz dizginlemesi gerekirken, bunları yerine getirmek için herkeste bir uğraşıp didinmedir başlıyor; dinleyici toplamak için haberciler çıkarılıyor sağa sola, ama böyle yapıldığı kendisinden saklanıyor; çevredeki bütün yollara gözcüler dikiliyor; gözcüler, uzaktan gelenlere işaret edip çabuk olmalarını bildiriyor ve bütün bu çabalar sürdürülüyor aralıksız, ta ki sonunda az çok bir dinleyici topluluğu bir araya toplansın.

Halkı Josefine'nin çevresinde böyle pervane olmaya götüren nedir acaba? İşte size Josefine'nin şarkıları nasıl şeylerdir sorusu kadar yanıtlanması güç ve aslında bu soruyla birlikte ele alınması gereken bir diğer soru. Hani halkın Josefine'ye şarkıları dolayısıyla kayıtsız şartsız bağlılığı ileri sürülebilse, bu soru ortadan kaldırılıp tümüyle ikinci soruya bağlanabilirdi.

Ama işte öyle değil durum; kayıtsız şartsız bir bağlılığı pek tanımıyor ulusumuz. Açıkgözlülüğü her şeyden çok seven bir ulus, çocuksu fısıldaşmalara, dudakları oynatmaktan ileri geçmeyen masum dedikodulara can atan böyle bir ulus, kendini Josefine'ye kayıtsız şartsız teslim etmez nihayet; sanırım kendisi de bunu seziyor, güçsüz hançeresini olanca zorlaması da işte bununla savaşmak için.

Ancak, böyle genel yargılarda pek de ileri gitmek doğru değil kuşkusuz. Hani kayıtsız şartsız olmasa bile, halk yine de bağlı Josefine'ye. Örneğin, kalkıp Josefine'ye gülemez. Şunu da itiraf etmek gerekiyor ki, Josefine'nin karşısındakini güldüren halleri de yok değil; zaten gülme denen şeye hep yakın hissederiz kendimizi; sürdürdüğümüz yaşamın onca rezilliğine karşın, hafif bir gülüşü dudaklarımızdan hiç eksik etmeyiz. Ama Josefine'ye güldüğümüz yok. Bazen bende öyle bir izlenim uyanıyor ki, sanki halk Josefine'yi, nasılsa sivrilmiş ve söz konusu sivrilmeyi şarkılarına borçlu olduğunu sanan bu narin ve korunmaya muhtaç yaratığı kendisine emanet edilmiş görüyor, ona göz kulak olması gerektiğini sanıyor; ancak, nedenini de bilmiyor kimse; bilinen yalnız ortada böyle bir gerçeğin varlığı. Eh, bir emanete de gülünmez kuşkusuz; gülündü mü emanete hıyanet edilir. Bu yüzden içimizdeki pek kötü niyetli kişilerin ara sıra kalkıp, "Josefine'yi gördük mü, gülmek gelmiyor içimizden," diye söylenmesi, Josefine'ye karşı yapılmış bir hainlik ki, o kadar olur.

Yani halk, bir babanın, küçücük elini ricayla mı, yoksa ille vereceksin diye mi, pek bilinmeksizin kendisine uzatan bir yavruyu bağrına basışı gibi, Josefine'nin üzerine kanat geriyor. Ulusumuzun bu çeşit babalık ödevleri için işe yaramadığı akla gelebilir; ama doğrusu, en azından Josefine'ye karşı örnek ölçüde başarıyor bu işi; halkın böyle bir konuda ortaklaşa üstesinden geldiğini tek başına yapmak, kimsenin harcı değil. Öyle ya, halkla tek kişi arasında güç bakımından pek büyük bir fark var;

halk koruyacağı birini çekip sıcacık yakıncağızına alsın tamam, o kimse yeterince korunmuş demektir. Ama Josefine'ye böyle şeylerden söz açmak kimin haddine; "Eksik olsun koruyuculuğunuz," deyip çıkıveriyor. "Öyle, öyle, eksik olsun," diye düşünüyoruz biz de. Hem onun başkaldırısı söylediklerimizi çürütmez doğrusu; daha çok bu, düpedüz çocuksu bir davranış, çocuksu bir teşekkürdür; bir babanın ise buna aldırmaması gerekir.

Gel gelelim, Josefine ile halk arasındaki bu ilişkiyle o kadar kolay açıklanamayan kimi başka şeyler de işe karışıyor. Yani Josefine karşıt düşünüşte; o, kendisinin halkı koruduğuna inanıyor. Politik ve ekonomik sıkıntılardan sözde kendi şarkısı kurtarıyormuş bizi; şarkısının üstesinden geldiği şey, işte öylesine büyükmüş; felaketi üzerimizden kovup uzaklaştıramıyor mu, bize en azından buna göğüs germe gücünü veriyormuş. Kendisi bunu böyle söylemiyor, bir başka türlü söylediği de yok. Zaten Josefine az konuşan biri, boşboğazlar arasında susup duruyor hep; ama yine de gözlerinde çakan şimşekler bize bunu açıklıyor, kapalı ağzından - ağzını kapalı tutabilen de topu topu üç beş kişi var aramızda, Josefine de işte bunu beceriyor - okunuyor bu. Ne zaman kötü bir haber gelse - kimi günler de kötü haberler, aralarında yanlışları ve yarı doğruları olmak üzere üst üste damlar - hemen doğruluyor Josefine; oysa başka vakit, yorgun ve bezgin, kalkmayı bilmiyor yerinden; doğruluyor ve boynunu uzatıp kopacak fırtınadan önce bir çoban gibi sürüsünü gözleriyle kucaklamaya çalışıyor. Orası öyle; çocuklar da, ele avuca sığmaz ve taşkın davranışlara başvurup benzeri istekler öne sürer; ama Josefine'nin istekleri hiç de onlarınki gibi nedensiz değil. Elbet, Josefine bizi ne kurtarıyor, ne bize güç sağlıyor. Kendisine bu ulusun kurtarıcısı süsünü vermek kolay doğrusu; bir ulus ki acılara alışkındır, kendini gözetmez, çabuk karar verir, ölümü iyi tanır, dıştan bakıldı mı korkak gibi görünürse de, aşırı bir ataklık havasında yaşar sürekli, sonra gözüpek olduğu kadar doğurgandır; tarihçilerin -

genellikle tarih araştırmalarını tümüyle savsaklarız hep - korkudan donakalacağı kurbanlarla da olsa kendi kendini şimdiye dek nasılsa hep kurtarmış bu ulusun sonradan kurtarıcısı geçinmek hiç zor değil bence. Ama yine de bizim, hele başımız sıkıştı mı, Josefine'nin sesine her zamankinden dikkatle kulak kabarttığımız yalan değil. Tepemizde dolaşan tehlikeler bizi daha sessiz, daha alçakgönüllü, Josefine'nin buyruklarına karşı daha uysal yapıyor; seve seve bir araya geliyor, seve seve birbirimize sokuluyoruz; hele o üzücü asıl sorun dışında bir başka nedene dayandığından güle oynaya yapıyoruz bunu; sanki savaştan önce barış içitini bir arada şöyle tez elden - evet, tez davranmak gerekiyor; oysa Josefine çokluk, çokluk unutuyor bunu - içiyoruz. Pek bir şarkı gösterisi de değil, daha çok ulusal bir toplantı bu, öyle bir toplantı ki, karşımızdaki küçük ıslıktan başka ortalıkta çık çıkmıyor; boşboğazlıkla vakit öldürülemeyecek kadar durum nazik. Bu da, elbet Josefine'yi asla memnun bırakacak bir şey değil. Aramızdaki yerinin asla açık seçik belirlenmemesinden duyduğu bütün o sinirli hoşnutsuzluğa karşın, Josefine'nin kendine güvenden kamaşan gözleri yine de kimi şeyleri göremiyor; doğrusu öyle pek fazla bir çaba gerektirmeksizin, daha da çok şeyleri görmemesi sağlanabilir. Bir dalkavuklar grubu da bu amaçla, dolayısıyla aslında kamu çıkarına uygun olarak aralıksız çalışıp durmakta. Ne var ki, fazla önemsenmeyerek, ilgi görmeksizin, ulusal bir toplantının bir köşesinde şarkı söylemeye gelince: Doğrusu hiç de küçümsenecek birşey sayılmamasına karşın, Josefine'nin bu uğurda şarkılarını feda etmeyeceği kuşkusuz.

Hani feda etmesi de gerekmiyor, çünkü ilgi görmüyor değil sanatı. Gerçi aklımız bambaşka şeylerde oluyor, ortadaki sessizlik hiç de yalnız şarkının hatırı için değil; kimimiz asla başını kaldırıp Josefine'ye bakmıyor, yanı başındaki komşusunun kürküne gömmüş duruyor yüzünü, yani Josefine orada, yukarıda şarkı söyleyeceğim diye boşuna çırpınıyor; ama yine de, ne diye yadsıyalım, Josefine'nin ıslıklarından birşeylerin bize ka-

dar sokulduğunu duyuyoruz. Başkaları kendilerini susmak zorunda görürken sesini duyuran bu ıslık, adeta ulusun tek kişiye bir bildirisi gibi yayılıyor çevreye. Tam da ciddi kararlar ortasında işitilen Josefine'nin incecik ıslığıyla, düşmanca bir dünyanın hayhuyu ortasında yaşayan ulusumuzun zavallılığı arasında adeta bir ayrım yok gibi. Josefine dayatıyor; hiçlikten öteye gitmeyen bu ses, hiçlikten öteye gitmeyen bu başarı dayatıyor, bize doğru bir yol açıyor kendine; bunu düşünmek doğrusu hoş bir şey. Diyelim ki bir gün aramızdan gerçek bir şarkıcı çıktı, böyle bir zamanda elbet ona katlanamaz, bu tür saçma bir gösteriden hep birlikte yüz çevirirdik. Kendisini dinlememizin şarkılarına karşı bir kanıt sayılacağını öğrenmekten Allah Josefine'yi korusun. Hoş, Josefine de biraz sezmiyor değil bunu, yoksa kendisini dinlediğimizi ne diye ısrarla yadsımaya kalksın. Ama beri yandan boyuna sürdürüyor şarkılarını, ıslıklarını öttürerek atlayıp geçiyor içindeki sezginin üzerinden.

Ama Josefine için ortada her vakit bir avuntu kaynağı var: Bir bakıma kendisini gerçekten dinlemiyor değiliz. Belki de bir ses sanatçısını dinler gibi dinliyoruz onu, bir ses sanatçısının üzerimizde boşuna uyandırmaya çalışacağı etkiyi, Josefine ele geçirmesini beceriyor; böyle bir etki, yalnızca kendisinin yetersiz olanaklarından beklenebilir. Bu da, sanırım en başta bizim yaşamımızla ilgili.

Gençlik nedir bildiği yok bizim ulusun, kısacık bir çocukluk çağından bile habersizdir. Gerçi aralıksız istekler sürülür öne, çocuklara ayrı bir özgürlük sağlansın, özel bir koruma altında büyütülsün çocuklar, biraz tasa ve kaygıdan uzak yaşamak, biraz amaçsız ortada gezip dolaşmak, oynayıp eğlenmek hakları tanınsın ve bunların gerçekleşmesine çalışılsın denir; böylesi istekler sürülür ortaya, hemen herkes de bunları onaylar ve doğrusu söz konusu isteklerden daha da onaylanmaya değer şey yoktur; ancak, yaşamımızın gerçeği düşünülürse, yine bunlardan daha az benimsenmeye elverişli birşey gösterilemez. İstek-

ler onaylanır, istekler doğrultusunda çalışmalara girişilir; ne var ki, çok sürmeden yine her şey eski durumuna döner. O türlü bir yaşamımız var ki, bir çocuk şöyle biraz koşup yürüdü ve çevresini az buçuk tanıyıp seçebildi mi, bir yetişkin gibi kendi başının çaresine bakmak zorunda. Ekonomik nedenler yüzünden dağınık yaşadığımız bölgeler öyle çok ki! Düşmanlarımızsa yığınla. Dört bir yanda bizim için hazırlanmış tuzakların sayısı önceden kestirilecek gibi değil; dolayısıyla çocuklarımızı var olma savaşından uzak tutamayız, bunu yapmak kendilerini vaktinden önce ölümün kucağına atmak olur. Bu üzücü nedenlere hatırı sayılır bir başka neden daha gelip katılıyor kuşkusuz: Soyumuza vergi doğurganlık. Bir kuşak her biri de sayıca kabarık bir öncekini sürüp götürüyor, çocuklara çocukluğunu yaşayacak vakit yok. Başka uluslarda çocuklar titiz bir bakım görseler de, kendileri için okullar açılıp her Allahın günü bu okullardan ulusun yarını çocuklar akın akın çıkıp gelse de, yine de bunlar uzun süre, her gün, hep aynı çocuk olarak kalır. Bizim okullarımız yoktur ama, ulusumuzun bağrından alabildiğine kısa aralarla gözle kavranamayacak yığınlar halinde çocuklarımız fışkırır; henüz ıslık çalamıyorlar mı, keyifli keyifli ötüşür, henüz yürüyemiyorlar mı yuvarlanır ya da arkadan gelenlerin yüklenmesiyle yerde tekerlenip giderler; henüz gözleri görmüyor mu, savruk sakar her şeyi kendileriyle sürükleyip götürürler; hey gidi çocuklarımız! Sonra o sözü geçen okullardaki gibi hep aynı çocuk değillerdir; hayır, her vakit, her vakit yenileri gelir arkadan, aralıksız gelir, bir çocuk daha ortada görünür görünmez çıkar çocukluktan, ama hemen onun ardı sıra kalabalık ve aceleleriyle ötekilerden ayrılmayan yeni çocuk yüzleri mutluluktan pembe, ileri doğru itişir. Hani bu ne kadar güzel şey olsa, başkaları bu yüzden bize ne kadar imrense de, gerçek bir çocukluk dönemini çocuklarımıza sağlamaktan uzak durumdayız. Bu da birtakım sonuçlara yol açıyor; sökülüp atılamayan dipdiri bir çocuksuluk ulusumuzun içine işlemiş sürdürüyor varlığını. En değerli şeyimiz olan şaşmaz pratik ze-

kâmıza tam bir aykırılıkla, kimi zaman düpedüz aptalca davranıyoruz. Çocuklar nasıl aptalca davranırsa öyle, saçma, savurgan, eliaçık, düşüncesiz ve hepsi de çokluk ufak bir zevk için. Bundan duyduğumuz kıvanç, kuşkusuz çocuk kıvancının bütün gücünü artık içermiyorsa da, kendisinde ondan bir şeyler barındırdığı kuşkusuz. İşte ulusumuzun bu çocuksuluğundan Josefine de öteden beri yararlanıyor.

Ama bizim ulusumuz yalnız çocuksu değil, bir bakıma vaktinden önce kocamıştır. Çocukluk ve yaşlılık, bizde başkalarındakine benzemiyor. Gençlik yüzü gördüğümüz yok; o saat yetişkin bireyler olup çıkıyor ve gereğinden uzun süre öyle kalıyoruz. Bu yüzden, belli bir bezginlik ve umutsuzluk, ulusumuzun genellikle dayanıklı ve umut dolu varlığı içinden geniş izler bırakarak yol alıyor. Müziğe karşı yeteneksizliğimiz de sanırım bununla ilgili; müzik için pek yaşlıyız, müziğin heyecanı ve coşkusu üzerimizdeki ağırlığa uygun düşmüyor, yorgun bir el işaretiyle onu yanımıza yaklaştırmıyoruz. Islıktan başka şeyle uğraştığımız yok; şurda burda biraz ıslık, bizim için doğrusu bu. Kim bilir, belki içimizde müziğe yetenekli olanlarımız vardır; ama böyleleri aramızda bulunsa da, soydaşlarımızın karakteri, söz konusu yeteneği daha gelişip serpilmeden boğup atardı. Ama Josephine dilediği gibi ıslık çalsın, şarkı söylesin ya da kendisi buna ne isim veriyorsa onu yapsın, rahatsız etmiyor bizi, isteklerimize uygun düşüyor, buna pekâlâ katlanabiliyoruz. Josefine'nin bize sunduğu, müziğe ilişkin bir şeyleri içerse bile, elden geldiği kadar bir hiç durumuna indirgenmiştir bu. Bir müzik geleneğini sürdürüyor, ama bunu zerre kadar bize yük olmayacak biçimde yapıyoruz.

Ne var ki, Josefine böyle bir ruh durumunu yaşayan ulusumuza daha başka şeyler de getiriyor. Konserlerinde, hele bunların nazik zamanlara rastlayanlarında, kendisine şarkıcı olarak yalnızca pek genç kimseler ilgi gösteriyor artık; Josefine'nin dudaklarını büzüşünü, sevimli ön dişleri arasından havayı üfleyi-

şini, ağzından çıkan sesler karşısında hayranlıkla kendinden geçişini ve bunu giderek daha bir anlaşılmaz gördüğü yeni başarılara güçlenmek için kullanışlarını yalnız gençler şaşkınlıkla izliyor; asıl kalabalık ise, açıkça görüldüğü gibi kendi kabuğuna çekilmiş durumda. Bu konserlerde, boğuşma ve didişmeler arasındaki bu kısa molalarda herkes düşlere kaptırıyor kendini; sanki herkes ellerinin ve kollarının gevşediğini duyuyor; sanki huzurdan yoksun bireyler, ulusun kocaman sıcacık yatağında bir yol keyiflerince uzanıp geriniyorlar. İşte bu düşler arasında da yer yer Josefine'nin ıslığı duyuluyor. Kendisi kadife gibi pırıl pırıl diye niteliyor bu ıslığı, biz ise dan dun bir ıslık diyoruz; ama ne olursa olsun, Josefine'nin ıslığı için aranıp da bulunmayacak anlardır bunlar; zaten müzik, kendisini hazır bekleyen bir anı asla ele geçiremez. Josefine'nin ıslığı kısa geçen zavallı çocukluğumuzdan, yitip gitmiş, bir daha dünyada ele geçmeyecek o mutluluktan bir şeyler barındırıyor kendisinde; ama bugünün civcivli yaşamından, bu yaşamın kısa, akıl almaz, öyleyken varlığını sürdüren ve ölüp gitmeyecek olan neşesinden de kimi şeyler saklı bu ıslıkta. Ve bütün bunlar doğrusu öyle iri iri tonlarla değil, hafiften, fısıltıyla, senli benli, kimi biraz kısık sesle dile getiriliyor. Ancak, bir ıslık olduğu kuşkusuz. Hem neden olmasın? Islık bizim ulusumuzun dilidir; ne var ki, bazıları ömür boyu ıslık çalar da, farkına varmaz. Josefine'de ise ıslık, günlük yaşamın bağlarından kurtarmış kendini, bizleri de kısa bir süre söz konusu bağlardan kurtarıyor; bu gösterilerden kuşkusuz yoksun kalmak istemeyiz.

Gel gelelim bununla, Josefine'nin söz konusu anlar bize taze güç falan sağladığı savı arasında dağlar kadar fark var. Kuşkusuz sıradan kişiler için bu, yoksa Josefine'nin dalkavukları için değil; dalkavuklar apaçık bir küstahlıkla, "Başka nasıl olur ki!" diyorlar. "Halkın, hele tehlike apaçık kapıyı çaldığı zamanlar akın akın koşup gelmesi, hatta bu yüzden bazen tehlikenin vaktinde gereği gibi önlenememesi yoksa nasıl açıklanabilir?" Hani bu son sözler ne çare doğru; ama Josefine'nin yüzünü

ağartacak bir şey de değil; hele buna, böylesi toplantıların beklenmedik anda düşmanlarımız tarafından dağıtıldığı, bazılarımızın bu arada can verdiği, oysa bütün olup bitenlerin suçlusu gözüyle bakılacak, hatta belki ıslığıyla düşmanı çağırıp getiren Josefine'nin her vakit en güvenilir yeri elinde bulundurduğu, taraftarlarının koruyuculuğuna sığınıp usulcacık ve çarçabuk hepimizden önce sıvışıp gittiği eklenirse! Ama bunu da aslında biliyor herkes; öyleyken Josefine bir dahaki sefer canının istediği yerde ve canı istediği zaman şarkı söylemeye kalkar kalkmaz hemen seğirtiyor. Söz konusu durumda Josefine'nin adeta yasalara bağlı bulunmadığı, ulusu tehlikeye atmak pahasına da olsa dilediğini yapabileceği ve bütün yaptıklarının da bağışlanacağı sonucu çıkarılabilir. Ama gerçekten böyle olaydı, Josefine'nin isteklerinin de anlaşılmadık yanı kalmazdı; hatta kendisine verilmiş özgürlük, bu olağanüstü, başka kimseye bağışlanmayan, yasaları aslında çiğneyip geçen armağan, halkın Josefine'yi kendisinin ileri sürdüğü gibi anlamadığının, Josefine'nin sanatı karşısında çaresizlik ve şaşkınlık içinde kaldığının, kendini bu sanata layık hissetmediğinin, dolayısıyla Josefine'ye verdiği üzüntüyü adeta umutsuz bir davranışla bir başka yoldan gidermeye çalıştığının ve nasıl Josefine'nin sanatı kavrayış gücünün dışında ise, onun şahsını ve isteklerini de kendi buyrukları dışında bıraktığının bir itirafı sayılabilirdi. Gel gelelim, hiç aslı yok bunun; belki ulusumuz, bazen pek çabuk pes ediyor Josefine karşısında; ancak, kimsenin önünde kayıtsız şartsız boyun eğmediği gibi, onun önünde de böyle davrandığı yok.

Josefine hanidir, belki sanatla uğraşmaya başladığından beri, şarkı söylemesinin dikkate alınarak her türlü iş güçten uzak tutulması için uğraşıp duruyor; yani günlük geçim derdiyle yaşam savaşma ilişkin tüm tasa ve kaygılar üzerinden alınsın, bunlar belki de olduğu gibi ulusun üzerine yıkılsın istiyor. Şıpsevdi hayranları, ki böyleleri yok değil aramızda, daha yalnızca isteğin tuhaflığına, böyle bir isteği doğurabilen ruh durumu-

na bakarak bunun içsel yönden haklı bir istek sayılabileceği sonucuna varabilir. Oysa bizim ulus, daha değişik sonuçlar çıkarıyor durumdan ve Josefine'nin isteğini serinkanlılıkla geri çeviriyor. Ayrıca, söz konusu isteğin dayandırılmak istendiği nedenleri çürüteceğim diye pek yormuyor kendini. Örneğin, Josefine'nin dediğine göre, çalışırken harcadığı çaba, şarkı söylerken harcadığı çabaya göre az bir şeymiş, ama yine de şarkıdan sonra gereği gibi dinlenip yeni şarkılar için güçlenmekten onu alıkoyuyor, bu yüzden her seferinde bitkin düşene kadar didinip çırpınmama karşın, erişebileceği en yüksek düzeye erişemiyormuş. Halk Josefine'yi dinliyor, ama omuz silkip geçiyor söylediklerine. Pek kolay duygulanan bu ulus, kimi vakit hiç tınmıyor. Bu yadsıyışlar bazen öyle sert kaçıyor ki, Josefine'nin kendisi bile şaşıp kalıyor, boyun eğer gibi görünüyor, gerektiği gibi çalışıp çabalıyor, söyleyebildiği kadar şarkı da söylüyor; ama çok geçmiyor aradan, birden taze güçlerle - öyle görülüyor ki, bu bakımdan sahip olduğu güçler sınırsız - yeniden savaşı ele alıyor.

Gel gelelim açıkça ortada olan bir şey varsa, Josefine, sözle dile getirdiği isteklerine kavuşmak için uğraşmıyor. Aklı başında biri; işten kaçtığı yok; zaten bizler, işten kaçmak diye bir şey bilmeyiz. İstekleri kabul edilse de, Josefine'nin eski yaşamını sürdüreceği kuşkusuz; çalışması şarkı söylemesini asla kösteklemeyecek, çalışması da şarkı söylemesini kuşkusuz daha güzelleştirmeyecektir. Yani onun elde etmeye çalıştığı, sanatının zamanaşımına kesinlikle direten, şimdiye kadar bilinenin kat kat üstünde açıkça takdir görmektir. Ne var ki, başka hemen her isteği gerçekleşebilir görünürken, bu isteği gerçekleşmeyeceğim diye dayatıyor. Belki Josefine'nin, daha başlangıçta saldırılarını bir başka yöne yöneltmesi gerekirdi; belki şimdi o da yanıldığını görüyor, ama geri dönemiyor bir türlü; çünkü artık bir gerileyiş, kendi kendine ihanet olacaktır; artık ölmek var, dönmek yoktur kendisi için.

Hani gerçekten, dediği gibi, düşmanları olsa, Josefine'nin bu savaşımını kılını kıpırdatmadan seyredip keyiflenirdi. Ama düşmanları yok; Şurda burda bazıları çıkıp kendisine itirazlar yöneltse bile, kimseyi keyiflendirmiyor böyle bir savaş. Çünkü bir kez halk, ilgili konuda bir yargıç gibi soğuk davranıyor, ki bu da bizde az rastlanır bir şeydir. Bir kimse bir tutumu Josefine için yerinde görse bile, halkın gün gelip kendisini de benzer bir davranışa konu yapabileceğini düşünmesi, bütün neşesini kaçırmaya yetiyor. Josefine'nin gerek ileri sürdüğü istek, gerek isteğin geri çevrilmesinde önemli olan, ne bu isteğin, ne geri çevirmenin kendisi değil, ulusun kapısını bireylerinden birine böyle sımsıkı kapayabilmesidir; hele bu ulusun aynı birey üzerine bir baba, hatta babadan da ileri alçakgönüllü bir sevecenlikle titrediği düşünülürse!

Halkın yerinde tek kişi olsa, bu noktada şöyle bir sanıya kapılabilirdi insan: Söz konusu kimse bütün zaman Josefine'nin isteklerine boyun eğmiş, ama bu boyun eğişe bir son vermek için sürekli yanıp tutuşmuş, boyun eğişlerin her şeye karşın zamanı gelip gereken sınıra kavuşacağı inancıyla insanüstü bir uysallık göstermiş, hatta tek işi hızlandırsın, tek Josefine'yi şımartıp onu habire yeni isteklere yöneltsin ve sonunda gerçekten bu en son isteği ortaya atmasını sağlasın diye gerekenden çoğuna peki demiş, bu da gerçekleşince kuşkusuz uzun boylu beklemeksizin - her şey çoktan hazırlanmış çünkü - kesin hayır'ı yapıştırmış. Ama durum hiç de böyle değil, bu türlü hileli yollara yüz vermiyor halk; üstelik Josefine'ye karşı duyduğu saygı içten ve sınanmış bir saygı; sonra Josefine'nin istediği de kuşkusuz o kadar aşırı bir şey ki, düşüncelerini açıklamaktan çekinmeyen her çocuk kendisine sonucu önceden söyleyebilir. Ama her şeye karşın, Josefine'nin ilgili konudaki görüşünde belki sözü geçen sanılar da rol oynuyor ve bunlar onun geri çevrilmekten duyduğu üzüntüye bir burukluk katıyordur.

Ne var ki, Josefine bu türlü sanılara kapılsa bile, yılgınlığa düşüp savaşmaktan el çektiği yok. Hatta şu son zamanda savaş daha da kızıştı; Josefine şimdiye kadar bu savaşı yalnız sözde mi sürdürmüştü, şimdi ona göre daha etkili, bize kalırsa kendisi için daha sakıncalı yollar denemeye başladı.

Bazıları sanıyor ki, Josefine yaşlandığını seziyor, sesinin bozulmaya yüz tuttuğunu anlıyor, dolayısıyla değerini kabul ettirme yolunda son savaşı verme zamanının gelip çattığını görüyor da, ondan böyle diretiyor. Ben, buna inanmıyorum. Gerçekten öyle olsa, Josefine Josefinelikten çıkardı. Onun için ne bir yaşlanma söz konusudur, ne sesinde gerileme. Josefine bir istekte bulunuyorsa, dış değil, iç nedenler zorladığı için yapıyordur bunu. Onun en yüksekteki bir taca el uzatışı, tacın o anda işte biraz daha aşağı sarkmasından değil, alabildiğine yüksekte bulunmasındandır; elinden gelse, Josefine tacı tutar da daha yükseğe asar.

Ne var ki, dış zorlukları küçümsemesi, onu en yakışıksız önlemlere başvurmaktan da alıkoymuyor. Haklılığından yüzde yüz emin; bu durumda ise hakkını hangi yoldan elde edişinin ne önemi var, hele kanısınca doğru dürüst çarelerin para etmediği böyle bir dünyada. Hatta hak uğrundaki savaşını, şarkı alanından kendisi için daha az değerli bir başka alana kaydırması belki bu yüzdendir. Taraftarları, onun ağzından çıkan kimi sözleri çevreye yaymış durumda; buna göre, Josefine, en gizli muhalefet gruplarına kadar herkes için bir zevk kaynağı olacak gibi - halkın anladığı anlamda değil hani, halk zaten öteden beri şarkılarından zevk aldığını ileri sürüyor, kendisinin anladığı anlamda bir zevk bu - şarkı söylemeye düpedüz güçlü hissediyormuş kendini. Ama, diye ekliyormuş Josefine, yüce olana ihanet edip bayağıya yüz veremeyeceğinden, nasılsa öyle kalmasını doğru görüyormuş. İşten kurtulma savaşında ise, durum başka türlü; gerçi bu da şarkı uğrunda bir savaşım, ama burada Josefine doğrudan o değerli silahıyla savaşmıyor, başvurduğu her önlem de iyi ve güzel bu yüzden.

Örneğin, bir ara şöyle bir haber yayıldı ortalığa: Josefine, istediklerine peki denmezse, koloraturları kısaltmak niyetindeymiş. Koloratur hiç bilmediğim bir şey benim, Josefine'nin şarkılarında da buna benzer bir şeyin hiç farkına varmadım. Gel gelelim, Josefine koloraturları kısaltacakmış; şimdilik ortadan kaldırmayacak da, yalnız kısaltacak. Gözdağı olarak ileri sürdüğü şeyi de gerçekten yapasıymış; ne var ki, onun eski dinletileriyle şimdikiler arasında bir ayrım çarpmadı benim gözüme. Halk, yine birlik ve bütünlük içinde, Josefine'yi her zamanki gibi koloratur konusunda bir şey demeksizin dinledi ve isteklerine karşı davranışında da bir değişiklik olmadı. Şunu da söyleyeyim ki, Josefine'nin endamı gibi, düşünüşünde de kuşkusuz kimi vakit pek ince ve zarif bir şeyler saklı. Dolayısıyla, örneğin halka karşı koloraturlar konusundaki kararı gereğinden sert kaçmış ve pek ansızın alınmış gibi, bir dahaki kez yine koloraturları tastamam söyleyeceğini açıkladı, ama bir sonraki konserin ardından yine değiştirdi düşüncesini; bundan böyle büyük koloraturlar kesinlikle geçmişe karışacak ve Josefine'nin istekleri için uygun bir karara varılmadıkça yeniden ortaya çıkmayacakmış. Ama düşüncelere dalmış bir büyük adam, nasıl bir çocuğun boşboğazlığını duyar da duymazdan gelirse, halk da bütün bu açıklamaları, kararları ve karar değiştirmelerini gerçekte iyi yürekli, ama ulaşılmaz bir tutumla işitmezlikten geliyor.

Josefine'nin ise boyun eğdiği yok; örneğin, bu yakında şöyle bir sav ileri sürdü: Çalışırken bileği incinmiş de, şarkı söylerken ayakta dikilmek zahmet veriyormuş kendisine; bundan böyle şarkıların kendilerinde bile kısaltmaya gitmek zorundaymış. Josefine her ne kadar topallıyor ve adamları tarafından koltuklanıyorsa da, kimse ortada gerçek bir incinmenin varlığına inanmıyor. Josefine'nin narin vücudunun bizimkilerden ayrı bir duyarlıkla donatıldığını itiraf etsek bile, değil mi ki bir işçi ulusuz ve Josefine de bu ulusun bir parçasıdır, öyle her sıyrık için topallamaya kalkarsak, bütün halkın topallaması bit-

mez artık. Josefine istediği kadar bir kötürüm gibi onun bunun yardımıyla yürümeye çalışsın ve söz konusu durumda istediği kadar eskisinden sık halka görünsün, halk onun şarkılarını yine her zamanki gibi şükran ve hayranlıkla dinliyor, kısaltma işini de fazla büyüttüğü yok.

Sürekli topallayamayacağından tutup bir başka şey uyduruyor Josefine, yorgunluğunu öne sürüyor, keyifsizliğini, güçsüzlüğünü bahane ediyor. Artık konserden ayrı olarak bir de tiyatro seyrediyoruz. Bakıyoruz, peşindeki taraftarları şarkı söylesin diye Josefine'ye ricalar yöneltiyor, yalvarıp yakarıyorlar. Hay hay, söylemek istiyormuş ama, söyleyemiyormuş işte. Bunun üzerine onu avutuyor, dört bir yandan kendisine iltifatlar yağdırıyor, onu tutup neredeyse kucaklayarak şarkı söylemesi için önceden belirlenmiş yere getiriyorlar. Sonunda Josefine, neye yorumlanacağı bilinmeyen gözyaşlarıyla boyun eğiyor, ama anlaşılan son gücünü kullanıp bitkin bir halde şarkı söylemek istiyor; kolları eskisi gibi açılmış değil de, biraz fazla kısa izlenimini uyandıracak gibi vücudundan sarkıyor aşağı; böyle bir durumda şarkıya başlamak istiyor, ama yine de yürümeyeceği anlaşılıyor işin, ansızın öfkeli bir baş oynatışıyla Josefine bunu belli ediyor ve gözlerimizin önünde yığılıp kalıyor yere. Ne var ki, sonradan kendini toparlayıp yeniden kalkıyor ayağa ve şarkı söylemesini sürdürüyor; sanırım eskisinden de pek değişik olmuyor söylediği şarkı; insanın kulağı çok ince nüansları ayırt edebiliyorsa, işte her zamankinden ayrı biraz bir heyecanın varlığı duyulabiliyor seste ve bu heyecan da şarkının sadece yararına oluyor. En sonunda, hatta eskisinden az bir yorgunluk göze çarpıyor Josefine'de. Süzülür gibi sekişi böyle nitelenebilirse, sağlam adımlarla, taraftarlarının yardımlarını geri çevirerek ve saygıyla önünden çekilen kalabalığı soğuk bakışlarla süzerek uzaklaşıyor.

Bu son günlerde böyleydi durum; ama en yeni olay, şarkı söylemesinin beklendiği bir anda Josefine'nin ortadan kayboluşu.

Kendisini yalnızca adamları aramıyor, çok kişi üstlendi bu işi, ama boşuna! Josefine kayıplara karıştı, şarkı söylemekten kaçıyor, şarkı söylesin diye kendisine ricada bulunulmasını bile istemiyor, bu kez büsbütün bıraktı bizleri.

Tuhaftır ama, ne kadar da yanlış hesabı şu akıllı Josefine'nin; sanki işin hiç önünü arkasını hesaplamıyor da, dünyamızda pek hazin olmaktan kurtulamayacak yazgının peşi sıra sürüklenip gidiyor. Şarkı söylemeyi kendi eliyle bir yana itip, ruhlarımız üzerindeki otoritesini kendi eliyle yok ediyor. Bu ruhları o kadar az tanımasına karşın, nasıl onların üzerinde böyle bir otoriteyi kurabilmiş, şaşılacak şey! Saklanıyor, şarkı söylemiyor, ama halk, bu serinkanlı, görünür bir düş kırıklığından uzak, egemen, kendi içinde dingin bu kitle, görünüş her ne kadar yalanlasa da, sadece armağan verip kimseden hatta Josefine'den bile armağan kabul etmeyen bu ulus, yine kendi yolunda yürüyüp gidiyor.

Josefine'nin ise yaman olacak hali. Çok geçmeden son ıslığı ortalıkta yankılanıp sönecek. Josefine, ulusumuzun bengi tarihinde yalnızca bir epizottur ve halkımız bu kaybın altından kalkacaktır. Elbet, bizler için kolay değil; bundan böyle tam bir suskunluk içinde nasıl bir araya gelebilir, toplantılar düzenleyebiliriz? Ama Josefine varken de suskun değil miydi bu toplantılar? Sanki Josefine'nin gerçek ıslığı, bu ıslığın anısından çok mu daha sesli, çok mu daha canlıydı? Bu ıslık, onun sağlığında bile yalnızca bir anı değil miydi? O bilge davranışıyla halk Josefine'nin şarkılarını bu bakımdan kaybedilmezliği dolayısıyla değil mi böyle el üstünde tuttu.

Yani yoksun kalacağımız, belki hiç de fazla bir şey olmayacak. Josefine'ye gelince, dünyanın mihnet ve çilelerinden kurtulmuş - bu ise ona göre seçilmişlere vergi bir şey -, ulusumuz kahramanlarının sayısız kalabalığı içinde güle oynaya kaybolacak ve çok sürmeden bütün öbür kardeşleri gibi, tarihle uğraşmadığımız için çifte bir kurtuluşa kavuşarak unutulup gidecek.

KAFKA'NIN YAYINLANMIŞ ANCAK KİTAPLARINA ALMADIĞI ÖYKÜLER

Bu bölüm, daha öncekilere bir ek niteliği taşıyor; nedeni de "Gözlem" ve "Bir Köy Hekimi" öykü kitapları henüz çıkmadan pek çok çalışma dergilerde yayınlanmıştı. Ötekileri ele aldığımıza göre, bunların üzerinde de durulmadan geçilmemesi gerekiyor. Kafka, dergilerin ateşli bir okuyucusuydu. Dergilerle çalışması öyle sanıldığı gibi rastlantı sonucu değildi.

(1) Yakaranla Söyleşi: *Franz Blei'ın çıkardığı iki aylık dergi "Hyperion"da yayınlandı (dizi 2, c. 1, 1909, H 8, [Mart/Nisan] s. 126-131). Kafka bir sonraki öykü gibi bunu da 1903/04'de yazılmış olabilecek "Bir Savaşın Tasviri"nden aldı (B s.76-96). Yayınevine yollamadan metinde biraz kısaltmaya gitti.*

(2) Sarhoşla Söyleşi: *Önceki öykü gibi "Hyperion"da çıktı (dizi 2, c. 1, 1909, H 8 [Mart/Nisan]), s.131-133. bu metin de yine "Bir Savaşın Tasviri"nin ilk varyasyonundan alındı (B s. 106-114).*

(3) Kovalı Süvari: *Savaştaki kömür sıkıntısını konu alan, Kafka'da hiç alışılmadık şekilde yaşanılan zamanla ilişkili öykü "Prager Presse"nin 25 Aralık 1921'deki Noel ekinde Franz Blei, Albert Ehreinstein, Paul Kornfeld, Robert Musil, Franz Werfel, Alfred Wolfenstein ve daha başka yazarların katkılarıyla yayınlandı. – Yazılış tarihi: Aralık/Şubat 1917. Birinci oktav defterinin öyküyle ilişkin bir paralipomenon'unun(*) da bulunduğu baş tarafında yer almakta (H 55).*

Kafka öyküyü "Bir Köy Hekimi" kitabına almayı öteden beri düşünmekteydi (her üç listede de öykünün ismiyle karşılaşmaktayız). Ancak, yaşanılan zamanla aşırı ilişkisinden olacak, yazar son anda öyküyü kitaba almaktan vazgeçmiştir.

(*) Bir metnin yazılışından sonra yapılan yeni varyasyon ya da eklere verilen ad.

TAPINAN'LA SÖYLEŞİ

Bir vakitler bir kilise vardı, her gün oraya giderdim; gönlümü kaptırdığım kız akşamları bir yarım saat burada diz çöküp tapınır, ben de rahatlıkla kendisini seyrederdim.

Bir gün kız gelmedi; canım sıkılmış, tapınanlara bakıyordum ki, çelimsiz vücuduyla kendini boylu boyunca döşemenin üzerine atmış genç bir adam ilişti gözüme. Zaman zaman başını var gücüyle tutuyor, ahlayıp oflayarak taşlar üzerinde duran ellerinin ayalarına indiriyordu.

Yalnızca birkaç yaşlı kadın vardı kilisede; başörtüleriyle sarıp sarmaladıkları başçağızlarını sık sık yana eğerek Tapınan'a bakıyorlardı. Şahsına karşı gösterilen ilgi, mutlu kılar gibiydi genç adamı; çünkü her sofuluk nöbetinden önce gözlerini çevresinde gezdiriyor, kendisine bakanların çok olup olmadığını anlamak istiyordu. Bense bunu yakışıksız bir davranış gördüm, kiliseden çıkar çıkmaz gidip kendisiyle konuşmaya ve neden bu türlü tapındığını sorup öğrenmeye karar verdim. Evet, benim kızın gelmeyişine içerlemiştim.

Ama ancak bir saat sonra doğrulup kalktı adam, titizlikle istavroz çıkardı, arada bir duraklayarak kutsal su kurnasına yürüdü. Hemen seğirtip kurna ile kapının arasına dikildim, bana bir açıklamada bulunmadan ona yol vermeyeceğimi biliyordum. Kesin bir tavırla konuşacağım zaman, konuşmaya hazırlık olarak hep yaptığım gibi ağzımı büzdüm; vücudumun ağırlığını ileri uzatılmış sağ ayağıma verip sol ayağımı parmak uçları üzerinde gevşecik tuttum, çünkü bu da bir sağlamlık veriyordu bana.

Hani adam, kutsal suyla yüzünü ıslatırken göz ucuyla bana bakıyor olabilirdi. Belki de beni daha önceden fark ederek endişeye kapılmıştı, çünkü hiç beklenmedik bir anda fırlayıp çıktı kapıdan. Cam kapı çat diye arkasından kapandı. Hemen peşi sıra seğirttim; kapının önüne çıkınca, baktım kayıplara karışmıştı; çünkü yakında birkaç dar sokak bulunuyordu ve yoğun bir trafik vardı.

Sonraki birkaç gün adam ortalarda gözükmedi, ama benim kız yine eskisi gibi kiliseye gelmeye başlamıştı. Omuz kısımlarında saydam danteller görülen - gömleğinin yarımayı dantellerin altında kalıyordu - siyah bir giysi giyiyor, dantellerin alt kenarından aşağı inen ipek kumaş güzelim bir yaka oluşturuyordu. Kız artık geldiğinden adamı unutmuştum ve sonradan kiliseye yine düzenli uğrayıp alışık olduğu gibi tapınmasını sürdürdüğünde de kendisiyle ilgilenmedim. Ama o hep büyük bir aceleyle, yüzü benden başka yana dönük, yanımdan geçip gidiyordu. Belki de onu hareket eder durumdan başka türlü düşünemediğim için bana öyle geliyor, durduğu zaman bile kendisini kilisenin içinde sessiz saklı süzülüp gidiyormuş görüyordum.

Bir gün odamda fazla oyalanmış, geç kalmıştım. Yine de kalkıp gittim kiliseye. Ama benim kızı bulamayarak eve dönecek oldum. Baktım yine döşemenin üzerine serilmiş yatıyordu bu genç adam. Derken eski olay geldi aklıma, içimde bir merak uyandı.

Parmak uçlarıma basarak kapıya vardım, burada oturan kör bir dilencinin eline birkaç kuruş tutuşturup kapının açık kanadının arkasına, dilencinin hemen yanı başına sıkıştım. Bir saat oturup bekledim ve belki kırnazca bir yüz takındım bu arada. Olduğum yerde kendimi rahat hissettim ve ileride sık sık buraya gelmeye karar verdim. Bekleyişimin ikinci saatinde, Tapınan için burada böyle pineklemeyi saçma buldum. Ama yine de bir üçüncü saati beklemekle geçirmeye başladım; artık kızmıştım; örümceklerin giysimin orasına burasına tırmanmasını

ister istemez sineye çektim. Derken içeride kalan son kimseler de, sesli sesli soluyarak kilisenin karanlığından dışarı çıktı.

Sonunda o da göründü; sakınarak yürüyor, ayaklarını basmadan önce parmak uçlarıyla yeri usulcacık yokluyordu.

Doğrulup kalktım, kestirmeden uzun bir adım atarak onu yakaladım. "İyi akşamlar!" dedim ve elim yakasında, onu ite kaka basamaklardan aşağı indirip, kilisenin önündeki aydınlık alana çıkardım.

Aşağıda tamamen kararsız bir sesle, "İyi akşamlar, canım efendim!" diye yanıtladı. "Bana kızmayınız ne olur! Sizin bu son derece sadık bendenize kızmayınız!"

"Pekâlâ!" dedim. "Ancak size sormak istediğim birkaç şey var. Geçen hafta elimden kurtuldunuz, ama şimdi pek başaramayacaksınız bunu."

"Siz merhametli birisiniz beyciğim, eve gitmeme izin verirsiniz sanırım. Ben acınacak bir kimseyim, gerçek bu."

Sesim o sırada yanımızdan geçen tramvayın gürültüsüne karışarak, "Hayır, hayır!" diye haykırdım. "Sizi koyveremem. Tam da benim hoşlanacağım şeyler bunlar. Siz, benim için bir devlet kuşusunuz. Bravo bana ki, sizi yakalayabildim!"

Bunun üzerine dedi ki: "Hay Allah! Hayat fışkıran bir kalbiniz, sanki mermerden oyulmuş bir kafanız var. Benim için devlet kuşu diyorsunuz; bana göre ne kadar mutlu olmalısınız. Ancak, benim mutsuzluğum sallanıp duran bir mutsuzluktur; sivri bir uçta sallanıp duran bir mutsuzluk; dokunulmayagörsün, dokunanın üzerine yıkılır hemen. İyi geceler beyciğim!"

"Güzel," dedim ve sımsıkı tuttum sağ elini. "Soracaklarımı yanıtlamazsanız, burada, sokak ortasında bağırırım; şu anda dükkân ve mağazalardan çıkan bütün tezgâhtar kızlar ve dışarıda onları gözleyen sevgilileri dört bir yandan koşup gelerek buraya toplanır; çünkü sanırlar ki, bir kupa arabasının atlarından

biri yığılıp kalmıştır yere ya da buna benzer bir şey olmuştur. O zaman sizi gösterir, nasıl biri olduğunuzu anlatırım kendilerine."

Ben böyle deyince, ellerimin birini bırakıp birini öpmeye başladı. "Bilmek istediklerinizi söyleyeceğim. Yalnız ne olur, şu karşıki yan sokağa girelim." Ben, başımı sallayarak peki dedim; karşı sokağa yürüdük.

Ne var ki o, birbirinden hayli aralıklı sarı fenerlerle aydınlatılan sokağın karanlığıyla yetinmedi, beni eski bir eve doğru çekip, ahşap bir merdiven önünde asılı duran ve içinden yere gaz damlayan lambanın altına götürdü.

Cebinden özenle bir mendil çıkarıp, basamaklardan birinin üzerine yaydı. "Buyurun oturun, beyciğim!" dedi. "Sorularınızı oturduğunuz yerden daha kolay sorabilirsiniz. Ben, ayakta kalacağım; sorularınızı ayakta daha iyi yanıtlayabilirim. Ancak ne olur, eziyet etmeyiniz bana!"

Bunun üzerine oturdum. Başımı kaldırıp gözlerimi kısarak ona baktım ve, "Siz tam bir tımarhane kaçkınısınız," dedim. "Evet, tam bir tımarhane kaçkını. Kilisedeki o davranışınız da nedir öyle? Ne sinirlendirici, sizi görenler için ne tatsız şey! Size bakmaktan nasıl kendini vererek tapınabilir insan!"

Vücudunu duvara yapıştırmıştı, yalnızca başı havada serbest oynuyordu. "Sinirlenmeyin canım! Hani sizi ilgilendirmeyen şeylere ne diye sinirlenesiniz. Kendim salakça davransam, buna içerlerim; ama salakça davranan bir başkası ise, sevinirim doğrusu. Onun için, başkalarının beni seyretmesi yaşamımın amacıdır dersem, bana kızmayınız!"

"Neden bahsediyorsunuz siz kuzum!" diye bağırdım. Alçak tavanlı hol için fazla yüksek çıkmıştı sesim; ama ses tonumu alçaltmaktan da çekindim. "Sahi, neden bahsediyorsunuz siz? Evet, durumunuzu seziyorum, hatta sizi ilk gördüğüm anda sezmiştim. Deneyim sahibiyimdir; bunun karada bir deniz tut-

masından başka şey olmadığını söylersem şaka ediyorum sanmayın. Öyle bir deniz tutması ki, gerçek isimlerini unutmuşsunuzdur da, şimdi çabuk çabuk ve rasgele isimler saçarsınız nesneler üzerine. Aman çabuk! Aman çabuk! Ne var ki, kendilerinden pek uzaklaşmaya kalmadan, yine isimlerini unutursunuz. 'Babil Kulesi' dediğiniz kavak -çünkü bir kavak olduğunu bilmez ya da bilmek istemezdiniz - kırda yine isimsiz iki yana sallanıp durur; aslında sizin 'Sarhoş Nuh' demeniz gerekirdi ona."

"Söylediklerinizi anlamadığıma doğrusu seviniyorum," deyince biraz afalladım.

Sinirlenmiş, "Ama sevinmekle anladığınızı gösteriyorsunuz," diye yanıtladım hemen.

"Ona ne şüphe, Sayın Beyciğim. Ama konuştuklarınız da tuhaf şeyler hani."

Ellerimi bir yukarıdaki basamağın üzerine koyarak arkama yaslandım, boksörlerin son kurtuluş çaresi sayılıp karşı tarafın saldırısını olanaksız kılan bir konumda sordum: "Başkalarının da sizinle aynı durumda olduğu varsayımından yola koyularak kendinizi kurtarmak istemeniz hoş doğrusu!"

Bunun üzerine cesaretlenir gibi oldu; vücuduna bir birlik ve bütünlük sağlamak üzere ellerini kavuşturdu, biraz isteksiz, "Ancak bunu herkese karşı yaptığım yok," dedi. "Örneğin size karşı; çünkü elimden gelen bir şey değil. Ama elimden gelse sevinir, o zaman kilisedeki insanların ilgisini gereksinmezdim. Bu ilgiyi de neden gereksindiğimi biliyor musunuz?"

Soru karşısında çaresiz kaldım. Elbette bildiğim yoktu bunu, sanırım bilmek de istemiyordum. Zaten buraya gelmeyi de ben istemedim, diye geçirdim içimden; gel gör ki, bu adam beni anlattıklarını dinlemeye zorlamıştı. Dolayısıyla, o anda başımı sallamam yeter, sorduğu şeyi bilmediğimi açıklayabilirdim; ama başımı bir türlü oynatamadım.

Karşımda dikilen o ise gülümsedi. Sonra başını dizlerine doğru eğdi ve uykulu bir yüzle anlatmaya koyuldu: "Kendi yaşantılarıma dayanarak yaşadığıma inandığım bir an olmadı hiç. Diyeceğim, çevremdeki nesneleri ancak kırık dökük tasarımlar halinde algılayabiliyorum; öyle ki, nesneler bir vakit var olmuşlar da, şimdi ortadan silinip gidiyorlarmış gibi geliyor bana. Her zaman, beyciğim, nesneleri, kendilerini bana göstermeden önceki durumlarıyla görmeyi dilemişimdir. Bu durumlarıyla güzel ve dingin olmalılar. Herhalde böyledir; çünkü insanların nesnelerden sık sık bu yolda söz ettiklerini işitiyorum."

Derken benim susup da hoşnutsuzluğumu yalnızca yüzümdeki seğirmelerle açığa vurduğumu görerek sordu: "Yoksa insanların böyle konuştuklarına inanmıyor musunuz?"

Başımı sallayarak dediklerini doğrulamam gerekiyormuş gibi geldi bana, ama yapamadım.

"Sahi, inanmıyor musunuz sözlerime? Oh, dinleyin bakın! Çocukken bir gün kısa bir öğle uykusundan gözlerimi açmıştım; henüz üzerimde tam bir mahmurluk vardı; annemin doğal bir tonla balkondan aşağı şöyle seslendiğini işittim: 'Ne yapıyorsun hayatım? Bu ne sıcak böyle?' Bir kadın bahçeden karşılık verdi: 'Yeşillikler ortasında ikindi kahvesi içiyorum.' Bu sözleri ikisi de üzerinde pek düşünmeden, sanki biri ötekisinin ne diyeceğini önceden biliyormuş gibi, açık seçiklikten biraz uzak bir edayla söylemişti."

Ansızın bana bir soru yöneltilmiş gibi bir sanı uyandı içimde; bir şey arar gibi, elimi pantolonumun arka cebine attım. Ama aradığım bir şey yoktu, sadece konuşmanın beni ilgilendirdiğini belirtmek için dış görünümümü değiştirmek istemiştim. Beri yandan, anlatılan olayın, benim bir türlü akıl erdiremeyeceğim kadar tuhaflığını ileri sürdüm. Hem gerçekliğine inanmadığımı ve benim sezinleyemediğim bir amaçla uydurulmuş olabileceğini ekledim. Sonra gözlerimi yumdum, çünkü sancıyorlardı. "Oh, sizin de benim gibi düşünmeniz ne iyi! Bunu söylemek

için beni yolumdan alıkoymanız, bencillikten uzak bir davranış doğrusu! Değil mi ama; dimdik ve sert adımlarla yürüyemediğim, bastonumla kaldırım taşlarına vurmadığım ve yanımdan gürültüyle geçen kimselerin giysilerine sürünerek ilerlemediğim için ne diye utanayım ya da ne diye utanalım! Daha çok, kemikli omuzlarıyla bir siluet gibi, arada bir vitrin camlarında kaybolup binalar boyunca sekip gittiğim için haklı olarak inatla yakınmam gerekmez mi? Şu geçirdiğim günlere bakın bir! Niçin her şey bu kadar berbat yapılmış; yüksek evler, ortada görünür bir neden bulunmaksızın çöküveriyor bazen.

Enkaz yığını üzerine tırmanıyor, karşıma kim çıkarsa soruyorum: 'Nasıl olur a canım? Bizim kentte - daha yeni bir bina - sonra beşincisi bugün - düşünsenize bir!' Bakıyorum, kimse bana cevap vermiyor.

Çok vakit insanlar sokakta devrilerek, cansız serilip kalıyor yerde. Derken dükkân ve mağaza sahipleri, dükkân ve mağazaların mallardan geçilmeyen kapılarını açarak çevik adımlarla seğirtiyor, ölüyü alıp oradaki bir eve taşıyorlar; dışarı çıkıp birbirleriyle konuşmaya başlıyorlar ardından: 'Günaydın - Gökyüzü de soluk bugün - eşarpların sürümüne diyecek yok - öyle savaş!' Söz konusu evden içeri süzülüyor, parmağımı bükerek elimi birçok kez kaldırıp indirdikten sonra apartman yöneticisinin penceresini tıklatıyorum. 'Beyefendi,' diyorum nazik, 'demin sizin buraya bir ölü getirdiler. Onu bana gösterir misiniz lütfen.' Adamın bir karara varamamış gibi başını salladığını görerek kesin bir tonla ekliyorum: 'Beyefendi! Ben gizli polisim. Hemen bana ölüyü göstermenizi istiyorum!' Adam, 'Bir ölü mü?' diye soruyor ve sanki kendisine hakaret edilmiş gibi bir sesle, 'Hayır! Ölü falan yok bizim burada!' diye ekliyor. 'Bizim burası namuslu bir evdir.' Bunun üzerine selam verip uzaklaşıyorum.

Ama derken büyük bir alandan geçmek zorunda kalınca, her şeyi unutuyorum. İşin güçlüğü bozguna uğratıyor beni, ikide

bir kendi kendime düşünüyorum: 'Kibir ve azametlerinden bu kadar büyük alanlar yaparlar da, ne diye alanın bir başından öbür başına taştan bir korkuluk yapmazlar?' Bugün güneybatıdan bir rüzgâr esiyor. Alan üzerindeki havada hırçın bir hal var. Belediye Sarayı'ndaki kulenin sivri ucu küçük çemberler çiziyor. Bu curcunayı neden susturmaya çalışmazlar? Bütün pencerelerin camları takırdıyor, sokak fenerleri bambu kamışları gibi eğilip bükülüyor. Sütun üzerindeki Meryem Ana'nın pelerini kıvrım kıvrım; fırtına, pelerini çekip çekiştiriyor. Peki ama, bunu kimsenin gördüğü yok mu? Kaldırım taşları üzerinde yürümeleri gereken erkek ve kadınlar havada süzülüyor adeta. Rüzgâr biraz soluklanacak oldu mu, durup birbirleriyle birkaç laf ediyor, eğilerek birbirlerini selamlıyor, ama rüzgâr yeniden esmeyegörsün, karşı duramayıp hep birden tabanları kaldırıyorlar. Şapkalarına sımsıkı sarılmaları gerekiyor, ama yumuşak bir hava karşısında bulunuyorlarmış gibi yine de gülüyor gözlerinin içi. Bir tek ben korkuyorum."

Onun bu sözlerinden alınmış, dedim ki: "Daha önce anlattığınız olay var ya, hani anneniz ve bahçedeki kadınla ilgili, doğrusu ben hiç de tuhaf bulmuyorum. Böylesi çok olay görüp işittim, hatta kendim yaşadım bazısını. Bu sizin anlattığınız, nihayet pek doğal bir şey. Sanır mısınız, balkonda olsaydım, ben de aynı soruyu sormaz, bahçeden de aynı yanıtı vermezdim? İşte öylesine sıradan bir olay."

Ben bunu söyleyince, halinde pek mutlu bir ifade belirdi. Şık giyinmiş olduğumu, boyunbağımın hoşuna gittiğini açıkladı. Hem ne narin bir tenim varmış. Ve itiraflar, sonradan geri alındıklarında her zamankinden kesin nitelik kazanırmış.

SARHOŞ'LA SÖYLEŞİ

Ufak adımlarla kapıdan çıkar çıkmaz ayı ve yıldızları, büyük kubbeli göğü, Belediye Sarayı, Meryem Ana Sütunu ve kilisesiyle Ring Alanı birden üzerime çullandı.

Sessiz sakin, yolun gölge kısmından ayrılıp ay ışığına geçtim; pardösümün düğmelerini çözüp ısınmaya çalıştım, sonra ellerimi kaldırarak gecenin uğultusunu susturup düşünmeye koyuldum:

"Hani öyle gerçekmişsiniz gibi yapmanız da ne oluyor! Yeşil kaldırımın üzerinde böyle gülünç durumda dikilen benim gerçek olmadığıma beni inandırmak mı niyetiniz? Ama senin gerçek olduğun zamanlar çok gerilerde kaldı ey gök! Ve sen ey Ring Alanı, asla gerçekten var olmadın."

"Doğru, hâlâ bana bir üstünlüğünüz var, ama ben ancak sizi rahat bıraktığım zaman."

"Allaha şükür ki, ay, ay değilsin sen artık. Ay adım verdikleri sana hâlâ ay demekle belki de savsakça davranıyorum. Sana 'acayip renkli unutulmuş kâğıt fener' diyecek olsam, ne diye öyle kibirli davranmazsın artık. 'Meryem Ana Sütunu' desem, ne diye kendini bayağı çekip geriye alırsın. Sonra, sana 'sarı ışık saçan ay' dedim mi, takındığın o gözdağı veren tavrını da göremiyorum artık."

"Gerçekten, öyle görünüyor ki, sizi düşünmek size yaramıyor, cesaret ve sağlığınızdan bir şeyler yitiriyorsunuz."

"Tanrım! Düşünen Adam, Sarhoş'tan ders alsa, ne verimli bir şey olurdu bu."

"Niçin her taraf böyle sessizleşti. Rüzgâr kesildi galiba. Ve çokluk sanki küçük tekerlekler üzerinde, alanda ordan oraya yuvarlanan evceğizler, şimdi yere kakılmış gibi duruyor -suskun -; başka vakit onları zeminden ayıran ince ve siyah çizgi asla seçilmiyor."

Derken koşmaya başladım. Bir engelle karşılaşmaksızın üç kez büyük alanın çevresini dolandım, bir sarhoşa rastlamayınca, hızımı azaltmadan ve yorgunluk duymadan Kari Sokağı'na doğru seğirttim. Gölgem de, çokluk benden kısa, duvar üzerinde, sanki duvarla cadde kenarının oluşturduğu çukur yolda benimle geldi.

İtfaiye binasının önünden geçerken Kleiner Ring'ten doğru bir ses işittim. O yana sapınca, çeşmenin korkuluğu önünde bir sarhoşun dikildiğini gördüm; kollarım yatay durumda uzatmış tutuyor, ayağındaki takunyalarla yeri dövüyordu. İlkin durup biraz soluklanmak istedim, sonra ona doğru yürüyüp silindir şapkamı çıkararak tanıttım kendimi:

"İyi akşamlar, benim nazenin beyzadem! Yaşım yirmi üç, ama bir ad'ım yok henüz. Oysa siz şaşırtıcı, hatta ahenk taşan bir isimle donanmış olarak, o büyük kent Paris'ten geliyorsunuz kuşkusuz. Yoldan çıkmış Fransız sosyetesinin düpedüz yapay kokusu çevrenizi kuşatmış."

"Giysilerinin cicili bicili kuyrukları merdivenlerin basamakları üzerine yayılır, kuyrukların uçları henüz bahçenin kumları üzerinde bulunurken, kendileri yüksek ve aydınlık terasa çoktan varmış, incecik belleriyle alaylı alaylı dönüp arkalarına bakan o gözleri boyalı büyük hanımefendileri gördünüz elbette. Öyle değil mi, dört bir yana dikilmiş uzun direklere daracık fraklar ve beyaz pantolonlarla uşaklar tırmanır, ayaklarını direklere dolar, belden yukarılarını çokluk arkaya ve yana eğerler; kalın iplerle kocaman gri tenteleri yerden kaldırıp yukarıya germeleri gerekmektedir, büyük hanım sisli bir sabah dilemiştir çünkü." Onun geğirmesi üzerine, adeta irkilmiş, sürdür-

düm konuşmamı: "Sahi, doğru mu? O bizim Paris'ten mi geliyorsunuz, beyciğim? O fırtınalı Paris'ten, ah o romantik yaşantılar sağanağından mı geliyorsunuz?" Onun yeniden geğirmesi üzerine şaşırmış: "Biliyorum," dedim, "büyük bir şeref benim için." Sonra pardösümün düğmelerini çarçabuk ilikleyerek, ateşli ve çekingen, devam ettim:

"Biliyorum, beni bir cevaba layık görmüyorsunuz; ama size bugün bunları sormasaydım, artık hep ağlamaklı bir hayat yaşardım."

"Rica ederim söyleyin, benim şık beyzadem, bana anlatılanlar doğru mu? Sadece süslü püslü giysilerden oluşan insanlar var mı Paris'te? Sokak kapısından başka kapıları bulunmayan evler var mı? Doğru mu pazarları kent üzerinde gökyüzünün inceden bir maviye boyandığı? Sadece yürek biçiminde tıkız ve ak bulutçuklarla bezendiği? Sonra içinde ağaçlardan başka şeye rastlanmayan ve ziyaretçilerle dolup taşan bir müzenin bulunduğu, üzerlerine iliştirilmiş küçük levhalarda ağaçların en ünlü kahramanlar, caniler ve sevgililerin isimlerini taşıdığı doğru mu?"

"Sonra bir de şu haber! Şu anlaşılan yalancı haber!"

"Öyle değil mi? Şu Paris sokakları ansızın dallanıp budaklanır; sessiz sakin değildir, öyle değil mi? Her şey her vakit yolunda gitmez; hem nasıl gitsin! Bazen bir kaza olur ve kaldırımlara adeta dokunmayan büyük kentli adımlarıyla yan sokaklardan insanlar çıkıp gülerek bir araya toplanır. Hani hepsi merak içindedir, ama düş kırıklığına uğramaktan da korkarlar. Ne var ki, birbirlerine çarptılar mı, yerlere kadar eğilir ve özür dilerler: 'Çok üzgünüm - kazara oldu - öyle olduğunu kabul ediyorum. İsmim - ismim Jerome Paroche; Rue De Cabotin'de baharatçı dükkânım var - izin verirseniz, sizi yarın öğle yemeğine davet etmek istiyorum - karım da doğrusu pek sevinecektir.' İşte böyle konuşup dururlar; oysa sokak uyuşukluk içindedir ve bacalardan tüten dumanlar evlerin arasına çöker. Böyledir

herhalde. Ayrıca, olacak şey mi: Kibar bir semtin işlek bir bulvarında iki araba dursun; uşaklar, ağırbaşlı, kapıları açsınlar. Sekiz soylu Sibirya kurt köpeği küçük küçük adımlarla arabalardan insin aşağı, havlayıp sıçrayarak doludizgin yolu tutsun. Ve sonra densin ki, Paris'in züppe kılıklı snop gençleridir bunlar."

Gözlerini sımsıkı yummuştu. Ben susunca, iki elini ağzına soktu, çenesini çekip çekiştirmeye başladı. Giysisi baştan aşağı pislik içindeydi. Belki şarap içilen lokallerin birinden kapı dışarı edilmişti de, olup bitenin farkında değildi henüz.

Belki gündüzle gece arasındaki o kısa ve alabildiğine sessiz ara idi bu; hani başımız, biz beklemezken, ensemizden sarkar arkaya; hani her şey biz farkına varmaksızın, biz kendilerini seyretmediğimiz için devinimden kesilir ve sonra yitip gider; biz ise, eğilip bükülmüş vücutlarımızla tek başımıza kalakalırız; ardından çevremize bakınır, artık hiçbir şey görmez, havanın herhangi bir direncini de hissetmez, ama içten içe anılarımıza tutunuruz: Az çok yakınımızda evler olacaktı, evlerin çatıları ve Allaha şükür köşeli bacaları vardı; bacalardan evlerin içine yağan karanlık, tavanaralarından geçerek çeşitli odalara dökülürdü. Ve yarın, bütün inanılmazlığına karşın, her şeyin gözle görülebileceği bir gündüzün başlayacak oluşu ne büyük mutluluktur.

Sarhoş, ansızın kaşlarını kaldırdı; kaşlarıyla gözlerinin arasında bir parıltı belirdi. Ardından kesik kesik konuşarak açıklamaya koyuldu: "Hani diyeceğim - hani uykum var - uykum olduğu için de gidip yatacağım - hani diyeceğim, Wenzel Alanı'nda bir eniştem oturuyor - işte oraya gidiyorum - eniştemin yanında kalıyorum çünkü, çünkü yatağım orada - gidiyorum, evet, ancak ismi ne eniştemin, nerede oturuyor, bildiğim yok - unuttum galiba - ama ne çıkar, çünkü bir eniştem var mı, onu da bilmiyorum - eh, gidiyorum artık. - Ne dersiniz, onu bulabilecek miyim?"

Hiç duraksamadan, "Elbette!" diye yanıtladım. "Ama siz yabancı ülkelerden geliyorsunuz," diye ekledim. "Tesadüfen uşaklarınız yanınızda değil. İzin verin, sizi ben götüreyim."

Sesini çıkarmadı. Girmesi için kolumu uzattım.

KOVALI SÜVARİ

Harcanıp tükenmiş bütün kömür; kova tamtakır; anlamsız kürek; soğuğu soluyup duruyor soba; dondurucu rüzgâr odada kol geziyor; pencere önündeki ağaçlar kırağıdan kaskatı; gökyüzü kendisinden yardım dilenene karşı gümüşten bir kalkan. Çaresiz kömür bulmalıyım; donacak değilim ya. Ardımda acımasız soba, önümde gene öyle acımasız bir gökyüzü; atıma atlamalı, ustaca aralarından geçmeli ve orta yerdeki kömürcüye varıp yardım aranmalıyım. Ama benim alışılmış ricalarıma karşı adeta sağırlaşmış kömürcü; zerrece kömürüm kalmadığını, dolayısıyla kendisinin benim için gökyüzündeki güneşten bayağı farksız olduğunu bir güzel kanıtlamalıyım. Açlıktan hırıltıyla soluyarak kapı eşiğinde can vermek üzere olup da, aşçı hanımefendinin son kahve tortusunu kendisine içirmeye karar verdiği bir dilenci gibi davranmalıyım; tıpkı onun gibi bana da kömürcü öfkesinden ateş püskürmeli, ama "Öldürmeyeceksin!" buyruğunun ışığı altında bir kürek kömür doldurup kovama boca etmeli.

Sadece havalanışını çözümlemeli bu işi; dolayısıyla, kovayı kendime at yapıyorum. Kovalı süvariyim, yukarı kalkık elim kovanın kulpunda, bu alabildiğine gösterişsiz dizginde. Güçlükle bir dönüş yapıp merdivenlerden iniyorum, ama aşağıda kovanı şahlanıyor, enfes, enfes! Yere iyice çökmüş develer bile devecinin değneği altında bundan güzel şahlanamaz. Kaskatı donmuş sokaktan düzenli bir tırısla geçiyorum; evlerin ilk katları hizasına kadar havalanıyorum sık sık, ama evlerin kapılarına kadar alçaldığını hiç olmuyor. Kömürcü dükkânının bulunduğu mahzenin önünde işte öylesine yükseklerde süzülüyo-

rum, çok aşağılarda kalan kömürcü masacığının başına çökmüş, bir şeyler yazıyor; içerdeki aşırı sıcaklığın birazını dışarı salıvermek için dükkânın kapısını aralamış.

"Kömürcü, kömürcü!" diye sesleniyorum, soğuk çalığı ve kof sesimle, duman bulutlarına gömülerek. "Ne olur, kömürcü, biraz kömür ver! Kömür kovam öylesine boşaldı ki, üzerine binip dolaşabiliyorum. Ne olur, gel yap bu iyiliği! Elime para geçsin, öderim."

Kömürcü elini götürüp kulağına koyuyor. Şöminenin önündeki sırada oturmuş örgü ören karısına, "Yanlış duymuyorum ya?" diye soruyor omuzları üzerinden. "Yanlış duymuyorum ya? Bir müşteri."

"Ben bir şey işitmiyorum," diyor karısı; elinde iğler, sakin sakin soluyor; sırtında tatlı bir sıcaklık.

"Evet, evet," diye sesleniyorum ben, "evet benim, eski bir müşteri; sadık, vefalı; ne var ki, şu günlerde parasız."

"Hanım!" diyor kömürcü. "Biri, biri olacak, bu kadar da yanılamam herhalde; beni bu kadar duygulandıracak gibi konuşabildiğine göre, eski, çok eski bir müşterimdir sanırım."

"Ne oluyor sana da böyle, Bey?" diyor kadın ve bir an işine ara vererek örgüsünü göğsüne bastırıyor. "Hiç kimseler yok, sokak bomboş, bütün müşterilerimiz aldı alacağını, dükkânı kapayıp günlerce rahatımıza bakabiliriz."

"Ama durun canım, ben burada kovanın üzerinde oturuyorum," diye sesleniyorum ve soğuğun duygusuz gözyaşları gözlerimi perdeliyor. "Ne olur, başınızı kaldırın da bakın şöyle, beni hemen göreceksiniz. Bir kürek dolusu kömür rica ediyorum; ama yok iki kürek dolusu verirseniz, beni fazlasıyla mutlu kılarsınız. Nasıl olsa öbür müşterilerin hepsi aldı alacağını. Oh, şimdiden kömürlerin kova içinde takırdadığını duyar gibiyim."

"Geliyorum," diyor kömürcü ve kısa bacaklarıyla bodrum merdivenlerinden çıkmaya davranıyor; ama hemen yanında beliren karısı, kolundan sımsıkı kıvrayıp diyor ki: "Hayır, gitmeyeceksin bir yere, inatçılığından vazgeçmezsen, ben çıkıp bakarım yukarı. Bu geceki öksürmelerini düşün, neydi o? Ama sen kalkmış, bir iş, belki de hayali bir iş için karını, çocuğunu unutuyor, ciğerlerini feda etmek istiyorsun. Sen kal, ben gidip bakayım." - "O zaman depomuzdaki bütün çeşitleri söyle ona! Fiyatlarını ben sana seslenirim." - "Peki, peki!" diyor kadın ve sokağa çıkıyor. Kuşkusuz hemen görüyor beni. "Hanımefendiciğim!" diyorum ben. "Derin saygılarımı sunarım. Hepsi bir kürek kömür, hemen şuracıkta kova içine, kendim eve taşırım, en kötüsünden bir kürekçik. Elbet kuruşu kuruşuna ödeyeceğim, ama hemen değil, hemen değil." Bu iki sözcük "hemen değil" nasıl da bir çan sesi gibi yankılanıyor ve akşam vakti yakındaki bir kiliseden gelen çan seslerine nasıl da zihinleri bulandırarak karışıyor.

"Ne istiyormuş bakalım?" diye sesleniyor kömürcü aşağıdan. "Hiç!" diye yanıtlıyor kadın. "Hiç kimse yok ki! Ne bir şey görüyor, ne bir şey işitiyorum. Saat altı; kilisenin çanları çalıyor, o kadar! Biz de kapayalım dükkânı artık, fena ayaz var, yarın da sanırım çok işimiz olacak."

Kadın ne bir şey görüyor ne bir şey işitiyor; ama yine de kemerini çözüp önlüğünü sallayarak beni oradan kaçırmaya bakıyor. Yazık, başarıyor da. İyi bir binek atının tüm üstünlükleriyle donatılmış kovam; ancak, karşı koyma gücünden yoksun; bir kadın önlüğü ona tabanları kaldırtıyor.

Kadın dükkâna doğru yönelip yarı küçümser, yarı memnun, eliyle havayı döverken, "Seni hain kadın, seni!" diye haykırıyorum. "En berbat kömürden bir kürek rica ettim de vermedin." Böylece yükselip buzulsu bölgelere yöneliyor, bir daha görünmemek üzere izimi kaybettiriyorum.

ÖLÜMSONRASI ÖYKÜLERİ

Bu bölümde Max Brod'un ölümünden sonra dostu Kafka'nın bıraktığı kâğıtlardan çıkarıp yayınladığı bütün öyküler ele alınmakta. Ölümsonrası yazıların bir bölümü bugün Oxford'daki Bodleian kitaplığında ödünç olarak (krş. Malcolm Pasley, Franz Kafka'nın manuskrileri. Description and Select İnsdita. Çıktığı yer: Modern Language Review 57, 1962, s. 55-59), bir bölümü de İsrail'de bulunmaktadır. Kafka okuyucuya sunulan bu kitaptaki metinlerin büyük bir bölümünü oktav defterleriyle diğer kâğıtlara yazmıştır; bunlar günümüzde Bodleiana kitaplığında saklanmakta ve Malcolm Pasley tarafından tanımlanmış bulunmaktadır (Kafka-Symposion, 1965, s. 75 vd.).

Kafka'nın ölümsonrası yazılarının yöneticisi Max Brod, dostunun ikisi dışında bizim bu baskıya alınmış öykülerini aşağıdaki kitaplarda toplamıştır:

Çin Seddinin İnşasında. Ölümsonrası yazılar içinden alınmış, şimdiye kadar basılmayan öyküler. Hazırlayan: Max Brod ve Hans Joachim Schoeps. Berlin: Kiepenhauer 1931, 266 s. – On dokuz öykü içermektedir. Kısaltma: ChM.

Bir Savaşın Tasviri. Ölümsonrası yazılarından öyküler, eskizler, özdeyişler. Baskıya hazırlayan: Max Brod. Frankfurt: S. Fischer 1954. – Sonradan genişletilerek içindeki öyküler yirmi dokuza çıkarılmıştır. Kısaltma: B 3954.

BİR SAVAŞIN TASVİRİ

Ve giysiler içinde insanlar
Gezerler sallanarak çakıl yolda
Üzerlerinde gökyüzü kocaman
Uzaktaki tepelerden
Uzaktaki tepelere uzanan

I

Saat on iki sularında ilk birkaç kişi ayağa kalktı, birbirleri önünde eğilip birbirlerine ellerini uzattılar, pek güzeldi dediler, sonra giyinmek üzere büyük kapı boşluğundan hole geçtiler. Evin Hanımı orta yerde durmuş çevik reveranslar yapıyor, etekliğindeki göz alıcı pliler salıncak gibi sağa sola gidip geliyordu.

Ben küçücük bir masada oturmuş - gergin ve ince üç ayağı vardı masanın -, o anda üçüncü kadehçik benediktiner'imi(*) yudumluyor, gözlerimi kendi elimle seçerek tabağıma yığdığım kurabiyeler ve pastalar üzerinde dolaştırıyordum. Bir de baktım, benim yeni Tanış, kendini koyvermiş ve saçı sakalı biraz birbirine karışmış, bitişik bir odanın kapısında göründü; ben başımı çevirmek istedim, çünkü bana göre bir şey yoktu ortada. Ama Tanışım doğru yanıma geldi ve benim neyle vakit geçirdiğime bakıp dalgın dalgın gülümsedi. "Size gelmemi bağışlayın," dedi. "Şimdiye kadar benimkisiyle baş başa bitişik odaların birinde oturdum. Ta saat on buçuktan beri. Hey be birader, böyle nefis bir gece geçirmedim ömrümde. Biliyorum, yakışık almaz size bunu anlatmam, çünkü birbirimizi pek tanımıyoruz. Öyle değil mi, bu akşam merdivenlerde karşılaştık, aynı

(*) Bir çeşit likör. (Ç.N.)

evin konukları olarak bir iki laf ettik, hepsi o kadar. Ama şu anda - ne olur - bağışlayın beni - mutluluğumu içimde tutamıyorum, çaresiz kaldım. Hani burada kendilerine açılabileceğim başka tanıdıklar da göremediğimden - "

Üzülerek kendisine baktım - ağzımdaki meyveli pastanın pek tadı yoktu - ve alttan, hoş bir kırmızılığa bürünmüş yüzüne doğru, "Tabii," dedim, "size güvenilir biri görünmem beni sevindirdi, ama bana açılmış olmanızdan da memnun değilim. Böyle şaşkın durumda bulunmasaydınız, siz kendiniz de, tek başına oturmuş içkisini yudumlayan birine bir kızın sevgisinden dem vurmanın yersizliğini hissederdiniz."

Ben bunu söyleyince, birden oracıktaki sandalyeye çöktü, arkasına yaslanıp kollarını sarkıttı, sonra dirseklerini sivriltip geriye aldı onları ve hayli yüksek sesle kendi kendine konuşmaya başladı:

"Daha demin o odada biz bizeydik Annerl'le. Ve onu öptüm, öptüm - onu - ağzından - omuzlarından öptüm. Aman Tanrım, aman Tanrım!"

Bizim tarafta biraz daha ateşli bir söyleşinin kokusunu alan konuklardan birkaçı, bir yandan esneyerek, sandalyelerini bize doğru yaklaştırdı. Bu yüzden ayağa kalkıp, herkesin işitebileceği gibi:

"Pekâlâ, madem istiyorsunuz geliyorum sizinle," dedim, "Ama bakın, yine söylüyorum, şu kış günü, üstelik geceleyin Laurenziberg'e(*) çıkmak deliliktir. Hem hava ayazladı; az buçuk kar da var ortalıkta, dışarıda yollar şimdi paten alanları gibidir. Artık siz bilirsiniz."

İlkin hayretle bana bakıp ıslak dudaklarla ağzını açtı; ama sonra, hemen yakınımıza gelip yerleşmiş bayları görerek güldü ve ayağa kalkıp:

(*) Bir tepenin adı. (Ç.N.)

"Yo yo, serin hava iyi gelir," dedi, "giysilerimiz ateş ve dumanla dolu. Hem ben de pek içmiş değilim ama, nihayet biraz sarhoş sayılırım. Eh, şimdi hoşça kalın deyip gidebiliriz."

Böylece Evin Hanımına vardık. Benim Tanış elini öpünce, "Bugün ne kadar da mutlu görünüyorsunuz, sevindim doğrusu," dedi kadın.

Bu sözlerdeki iyi yüreklilik benim Tanışı duygulandırmıştı, tutup bir kez daha kadının elini öptü; bunun üzerine gülümsedi kadın. Tanışımı çekip götürmek zorunda kaldım. Holde bir hizmetçi kız bekliyordu, ilk kez görüyorduk kendisini. Paltolarımızı tuttu, sonra merdivenleri aydınlatmak üzere eline küçük bir lamba aldı. Çıplaktı boynu, yalnızca alt kısmı kadife bir yakalıkla sarılmıştı; bol bir giysi içinde vücudu eğik duruyor, lambayı yere doğru tutarak önümüz sıra merdivenlerden inerken ikide bir gerilip uzanıyordu. İçtiği şaraptan al aldı yanakları. Merdiveni baştan aşağı aydınlatan lambanın güçsüz ışığında dudakları titriyordu.

Merdivenin sonuna gelince, lambayı bir basamağın üzerine bırakıp benim Tanışa doğru bir adım attı, onu kucaklayıp öptü ve öylece, kucaklar durumda kaldı. Ancak ben eline bir bahşiş tutuşturunca, kollarım uykulu uykulu çözüp aldı benim Tanıştan ve acele etmeden evin küçük kapısını açarak bizi gecenin içine saldı.

Tekdüze bir aydınlığa gömülmüş ıssız sokağın üstünde, hafifçe bulutlu, dolayısıyla daha bir genişlemiş görünen gökyüzünde kocaman bir ay vardı. Buz tutmuş karda ancak ufak adımlarla yürünebiliyordu.

Dışarı çıkar çıkmaz, anlaşılan enikonu bir neşeye kaptırmıştım kendimi. Sanki bir dostum köşeyi dönmüş de kayıplara karışmış gibi sokaktan içeri bir isim haykırdım. Sıçrayıp havaya fırlattım şapkamı ve çalımlı bir pozla yeniden yakaladım.

Tanışım hiç oralı olmadan yürüyordu yanı başımda. Başını eğik tutuyor, konuşmuyordu.

Bu tuhafıma gitti; çünkü onu evdeki topluluk içinden dışarı çıkardım mı, sevincinden çılgına döneceğini düşünmüştüm. Eh, şimdi ben de biraz ağır davranabilirdim. Onu coşturup neşelendirmek ister gibi sırtına şöyle bir vurmuştum ki, takındığı tavrı birden anlayamaz olup geri çektim elimi. Şimdilik bana gerekmediğinden tutup ceketimin cebine soktum.

Böylece sus pus yürümeye koyulduk. Adımlarımızın çıkardığı sese dikkat ediyor, Tanışıma nasıl bir türlü ayak uyduramadığını anlayamıyordum. Oysa hava açıktı, çok iyi görebiliyordum bacaklarını. Öte yandan, yer yer bir pencereye yaslanmış, bizi izleyenler vardı. Ferdinand Sokağı'na geldiğimizde, baktım, Tanışım "Dolar Prensesi" operetinden bir melodi mırıldanmaya başladı. Yavaşçacık hani; ama ben çok iyi işitiyordum. Bu da nesiydi? Bana hakaret etmek miydi amacı? Bu müziğe senin olsun demeye, üstelik bütün gezintiden vazgeçmeye o saat hazırdım. Öyle ya, ne diye konuşmuyordu benimle? Beni gereksinmiyordu da ne demeye rahatımı bozdu, beni sıcacık odada likörümün ve çerezimin başında bırakmadı. Doğrusu bu gezinti için can atan ben değildim. Hem ben tek başıma da çıkıp gezebilirdim. Ama işte bir toplantıda bulunmuş, nankör bir genci mahcup olmaktan kurtarmıştım ve şimdi de ay ışığında dolaşıp duruyordum. Bu da mümkündü işte. Bütün gün daire, akşam toplantı, gece de sokaklar ve hepsi kararınca. Bir kez doğallığı içinde sınırsız bir yaşam!

Ne var ki, Tanışım henüz arkadan geliyordu; hatta geride kaldığını anlayınca adımlarını açtı. Hiçbir şey konuşmuyorduk; seğirtiyorduk da denemezdi. Ama ben, acaba bir yan sokağa sapsam daha iyi etmez miyim, diye geçirdim içimden; nihayet onunla bir gezinti yapmak zorunda değildim. Tek başıma kalkıp eve gidebilirdim, kimse beni bundan alıkoyamazdı.

Eve varır, Tanışımın nasıl bizim sokağın ağzından hiçbir şeyden habersiz geçip gittiğine bakardım. Sağlıcakla kal, sevgili Tanışım! Odama ayak atınca bir sıcaklık karşılar beni, masa-

mın üzerinde duran demir ayaklı lambayı yakar ve işim bitti mi, lime lime şark halısı üzerindeki koltuğa kurulurdum. Ne güzel düşler! Neden olmasındı yani? Peki sonra? Sonrası yok. Sıcacık odada koltuktayım, lamba göğsümü aydınlatmaktadır. Böylece giderek serinler, üzerine resimler çizilmiş duvarlar arasında ve arka duvardaki altın yaldız çerçeveli aynaya çapraz yansıyan döşemenin üzerinde tek başıma saatler geçirirdim.

Ayakların yorulmuş ve artık ne olursa olsun eve varıp yatağıma uzanmaya karar vermiştim ki, ayrılırken Tanışıma veda etsem mi, etmesem mi diye duraksadım. Ama veda etmeden gitmemi çekingenliğim, sesimi yükseltip veda etmemi de bitkinliğim engelliyordu. Bu yüzden durdum; bir evin duvarına ay ışığı vurmuştu, duvara yaslanıp beklemeye başladım.

Tanışım yoldan ayrıldı, sanki kendisini kucaklayıp tutmam gerekiyormuş gibi hızla üzerime doğru geldi. Aramızda besbelli benim unutmuş olacağım bir anlaşmaya uyarak gözlerini kırptı.

"Ne var, ne var?" diye sordum.

"Yok bir şey, canım!" dedi. "Şu holde beni öpen hizmetçi konusunda düşüncenizi soracaktım, o kadar. Kimin nesi kuzum bu kız? Onu daha önce bir yerde gördünüz mü? Hayır mı? Ben de öyle. Gerçekten bir hizmetçi mi acaba? Önümüz sıra merdivenlerden iniyordu ya, daha o zaman size sormak istemiştim."

"Bir hizmetçi, üstelik birinci sınıf bir şey olmadığını, kırmızı ellerini görür görmez anlamıştım; bahşişi avucuna tutuşturunca da cildinin sertliğini hissettim."

"Ama cildinin sertliği kızın epeydir bu meslekte çalıştığını gösterir yalnız, ki buna benim de bir diyeceğim yok."

"Belki haklısınız. O ışıkta her şey seçilebilecek gibi değildi. Bilmem ama, yüzü tanıdığım yaşlıca bir subay kızını anımsatır gibi oldu."

"Bende böyle bir izlenim uyanmadı," dedi Tanışım.

"Bu, benim eve gitmeme engel değil; vakit geç, yarın sabah dairede bulunmam gerekiyor; dairede pek uyunmaz da." Böyle deyip veda için elimi uzattım.

"Öf, ne soğuk el!" diye yükseltti sesini Tanışım. "Böyle bir elle eve gitmek istemezdim. Siz de kendinizi öptürmeliydiniz, azizim, bu bir kayıp. Şey, bunu giderebilirsiniz ileride. Ama uyumak? Böyle bir gecede? Ne diyorsunuz, kuzum? Düşünsenize bir, insan tek başına yatakta yattı mı, nice mutlu düşünceler boğulup gider yorgan altında ve nice mutsuz düşler yorgan altında pişirilip kotarılır."

"Ne boğup attığım, ne pişirip kotardığını bir şey var benim."

"Bırakın Allah aşkına, adamı güldürmek için birebirsiniz." Gene yürümeye koyulmuştu Tanışım. Farkında olmaksızın arkasından gittim, çünkü söyledikleri kafamı kurcalıyordu.

Sözlerinden, Tanışımın bende belli bir şeyin varlığını tahmin ettiğini çıkarır gibi olmuştum. Tahmin ettiği şey bende her ne kadar yoksa da, Tanışımın var sanması, beni onun gözünde saygın biri yapıyordu. İyi ki kalkıp eve gitmemiştim. Kim bilir, belki şimdi yanımda, ağzından soğukta dumanlar salarak hizmetçi kızları düşünen bu adam, böyle bir şeyi hak etmemi beklemeden bana başkaları önünde değer verebilecek biriydi. Allah vere de kızlar onu yoldan çıkarmasaydı. Onu öpüp sıkabilirler; bu kızların kuşkusuz ödevi, onun ise hakkıdır; ama benden kaçırmamalıydılar onu. Çünkü Tanışımı öpüyorlar mı, istenirse beni de biraz öperlerdi şöyle, hani ağız ucuyla; ama onu kaçırdılar mı, benden çalmış olurlardı. Oysa Tanışımın her vakit benim yanımda kalması gerekiyor, her vakit; ben olmazsam onu kim korur. Çünkü öylesine aptal ki! Şubat ayında, gel Laurenziberg'e gidelim deyin, koşar gelir sizinle. Sonra, ya şimdi düşüverirse? Ya üşütür, ya kıskanç adamın biri Postane Sokağı'ndan çıkıp üzerine çullanırsa? O zaman nice olur halim?

Dünya başıma mı yıkılsın o zaman? Görürüz bakalım, yo, elimden kurtulamaz artık.

Yarın Froylayn Anna ile konuşacak Tanışım; ilkin kuşkusuz rastgele konular üzerinde; ama birden daha çok içinde tutamayıp söyleyecek: "Dün gece, Annacığım, biliyor musun, bizim toplantıdan sonra öyle bir adamla beraberdim ki, vallahi hiç daha bunun gibisine rastlamamışsındır. Öyle bir adam ki, nasıl anlatayım, sağa sola sallanır bir sırık gibi, tepede de kara kıllı bir kafa. Vücudu bir alay sarı soluk kumaş parçacığıyla donanmıştı ve bunlar bedenini tümüyle örtüyordu; çünkü dün geceki esintisiz havada hiç oynamadan dümdüz duruyordu hepsi. Ne o, Annacığım, için mi bulandı? Öyleyse suç benim, iyi anlatamadım demek. Yanımda o çekingen yürüyüşünü bir görecektin! Sevdalı halimi sezip, ki bunu anlamak işten değildi, beni böyle bir durumda rahatsız etmemek için epey önümden tek başına yürüyüşünü bir görecektin! Sanırım, Annacığım, biraz güler, biraz da korkardın; ama ben onun yanımda bulunuşuna sevindim doğrusu. Çünkü sen neredeydin, Annacığım? Yatağında; ve Afrika senin yatağından daha uzak değildi. Ama kimi zaman da, vallahi, yassı göğsüyle soludu mu, yıldızlı bir göğün inip kalktığını görür gibi oluyordum. Sanıyorsun ki, abartıyorum. Hayır, Annacığım, senin olan ruhum üzerine yemin ederim ki, hayır!"

Bana gelince - o anda Franzens Rıhtımı'na doğru ilk adımlarımızı atıyorduk - böylesi bir konuşma sırasında duyması gereken utancın en ufak bir parçasından Tanışımı kurtarmaya kalkmıyordum. O anda birbirine karışıyordu düşüncelerim, çünkü Moldau(*) ile karşı yakadaki semtler aynı karanlık içinde serilmiş yatıyordu. İleride birkaç ışık yanıyor ve kendilerinden tarafa bakan gözlerle oynuyordu.

Aradaki yolu geçerek ırmağın korkuluğuna vardık ve burada durduk. Ben bir ağaç bulup yaslandım. Sudan doğru soğuk bir esinti geldiğinden, eldivenlerimi geçirdim elime. Gece ırmak

(*) Elbe Irmağı'nin bir kolu. (Ç.N.)

başında dikilince, çokluk yapıldığı gibi durup dururken iç geçirdim, ama sonra yürüyüşümü sürdürecek oldum. Ne var ki, Tanışım suya bakıyor ve kımıldamıyordu. Derken daha çok sokuldu korkuluğa; ayakları demir çubuklara dayandı. Dirseklerini korkuluğa yaslayıp alnını ellerine gömdü. Peki sonra? Sonra ben üşüyordum, paltomun yakasını kaldırmadan yapamadım. Tanışım ansızın gerindi; sırtı, omuzları ve boynu hep birden katıldı bu devinime; gergin kolları üzerinde dinlenen vücudunun üst kısmı korkuluktan dışarı taştı.

"Anılar, değil mi?" dedim. "Daha anımsamanın kendisi üzücü, kaldı ki içeriği! Kendinizi böyle şeylere kaptırmayın, size göre, bana göre değil bu. Böylelikle insan - hani gün gibi ortada bir şey - içinde bulunduğu durumu zayıflattığı gibi, öncekini de güçlendiremez; daha önceki durum güçlendirilmeyi gereksinmez ya, o da başka. Siz sanıyor musunuz, benim yok anılarım? Oh, sizin bir tek anınıza karşılık hatta on tane. Örneğin, şimdi nasıl L.'de, bir sıranın üzerinde oturduğumu anımsayabilirim: Geceydi; sonra ırmak kıyısında. Elbet yazın. Ve âdet edinmişimdir, böyle geceler bacaklarımı karnıma çekip ellerimle sararım. Başımı sıranın tahta arkalığına yaslamıştım, öyle ki karşı sahilin bulutlu tepelerini görüyordum. Sahildeki otelden ince bir keman sesi geliyor, her iki kıyıdan, arada bir, ışıl ışıl dumanlarla sürülüp götürülür gibi trenler geçiyordu."

Tanışım sözümü keserek ansızın arkasına döndü, beni hâlâ orada gördüğüne adeta şaşırmıştı. "Oh, daha bir sürü şey anlatabilirdim!" diye ekledim ve sustum.

"Düşünün bir, hep böyle oluyor," diye başladı Tanışım. "Bu geceki toplantıdan önce ufak bir gezinti yapacaktım, merdivenlerden inerken ellerimin manşetler içinde nasıl sağa sola sallandığını görerek şaşmaktan kendimi alamadım; bir de neşeli sallanıyorlardı ki! Hemen düşündüm: Dur hele, dedim, bugün bir şey olacak. Nitekim oldu işte." Son sözleri söylerken yürümeye başlamıştı, gülümseyerek gözlerini açıp bana baktı.

Demek işi buraya kadar vardırmıştım. Bana böyle şeyler anlatmaktan çekinmeyecek, öte yandan gülümseyip gözlerini açarak beni süzecekti. Bense, bense kolumu omuzlarına koyup bana hiç gereksinim duymayışını ödüllendirmeye kalkarak gözlerinin içini öpmeyeyim diye kendimi tutacaktım. Ama en kötüsü, bunun da artık zararı dokunamazdı bana, çünkü hiçbir şeyi değiştiremezdi. Değil mi ki gitmem, hemen şimdi kesinlikle gitmem gerekiyordu.

Hiç değilse biraz daha Tanışımın yanında kalabilmek için tez elden bir çare arıyordum ki, aklıma geldi: Belki de uzun boyluluğum Tanışımın hoşuna gitmeyebilir, kendisini benim yanımda pek ufak tefek görebilirdi. Bu düşünce beni öylesine rahatsız etti ki - kuşkusuz gecenin hayli geç vaktiydi, yolda kimselere rastlamıyorduk -, yürürken ellerim dizlerime değene kadar sırtımı kamburlaştırdım. Ama Tanışım niyetimi sezmesin diyerek yavaşçacık değiştirdim durumumu, dikkatini üzerimden başka tarafa çekmeye çalıştım, hatta onu bir ara ırmaktan yana döndürdüm, elimi uzatıp Schützeninsel'in(*) ağaçlarını ve köprünün ırmakta yansıyan lambalarını gösterdim. Ama Tanışım, birden dönerek bana baktı - ben bu bakışa henüz hazır değildim - ve dedi ki: "Hoppala, bu da nesi? İki büklüm olmuşsunuz! Ne yapıyorsunuz öyle?" - "Çok doğru," diye yanıtladım ben; başım aşağıda, pantolonunun dikiş yerindeydi, bu yüzden doğru dürüst yukarı bakamıyordum. "Keskin bir gözünüz var."

"Haydi bakalım! Doğrulun şöyle! Bırakın şu saçmalıkları!"

"Hayır!" dedim ben, hemen burnumun ucuna, yere bakarak. "Nasılsam öyle kalacağım."

"Hani şunu söyleyelim ki, insanı kızdırmak için birebirsiniz. Boşu boşuna burada durmak da ne oluyor yani! Haydi, bu işe bir son verin artık!"

"Nasıl da bağırıyorsunuz! Şu sessiz gecede!"

(*) Bir ada. (Ç.N.)

"Vallahi, siz bilirsiniz," diye ekledi. Biraz sonra da:

"İkiye çeyrek var," dedi. Belli ki değirmen kulesinin saatine bakmıştı.

Birden, saçlarımdan tutup yukarıya çekmişler gibi doğruldum. İçimdeki heyecan sanki çıkıp gitsin diye bir an açık tuttum ağzımı. Onu anlıyordum, beni başından savmak istiyordu. Yanında bana bir yer yokmuş, hani varsa da bulunur gibi değilmiş. Şey, hem ben neden yanında kalmaya bu kadar can atıyormuşum. Hayır, çekip gitmeliymişim işte - hem de o saat -; beni şu anda bekleyen akrabalarıma, dostlarıma. Ama akrabalarım, dostlarım bulunmuyorsa, o vakit başımın çaresine elbet tek başıma kendim bakmalıymışım (sızlanıp yakınmak neye yarar). Ne var ki, buradan çekip gitmekte geç kalmamalıymışım, çünkü onun yanında artık hiçbir şey yardımıma koşamazmış, ne boyum bosum, ne iştahım, ne de soğuk elim. Yok ama gitmeyip de kalmayı düşünüyorsam, o zaman tehlikeli bir düşünceymiş bu.

"Söylediklerinize karnım tok," dedim ve yalan da değildi bu.

"Hele şükür doğrulabildiniz. Ben yalnız dedim ki, ikiye çeyrek var, o kadar."

"Peki, peki!" diye yanıtladım, iki parmağımın tırnaklarını takırdayan dişlerimin aralarındaki boşluklara soktum. "Bana söylediklerinize karnım toktu, nerde şimdi bir açıklamanıza gereksinim duyayım. Anlayacağınız, merhametinizden başkası gerekli değil bana. N'olur, sözlerinizi geri alın!"

"İkiye çeyrek olduğunu mu? Hay hay, hele saat ikiye çeyrek kalayı da geçtiğine göre."

Sağ kolunu kaldırıp elini çırptı ve manşet zincirinin kastanyet sesine kulak kabarttı.

Artık besbelli cinayetteydi sıra. Ben onun yanında kalacaktım, o ise şimdi cebinde sapından kavradığı bıçağı ceketi boyunca

yukarı kaldırıp bana yöneltecekti. Bu işin kolaylığına şaşması olasılık dışıydı, ama belki şaşardı, kim bilir. Ben bağırmayacak, gözlerim dayanabildiği süre kendisine bakacaktım, o kadar.

"E?" dedi Tanışım.

Uzaktaki siyah camlı bir kahvenin önünde, bir polis memuru, bir kayakçı gibi kaldırım üzerinde kayıp gidiyordu. Kaymasını zorlaştırdığını görünce eline aldı meçini, epey bir yol gittikten sonra adeta bir yay çizip durdu. Derken sevinç çığlıkları atarak, kafasında ezgiler, yeniden buzlar üzerinde sürüklenmeye başladı. İşte pek yakında işlenecek bir cinayetten iki yüz metre ötede yalnızca kendini görüp işiten bu polis memurudur ki, bir çeşit korku saldı içime. Kendimi ister bıçaklatayım, ister kaçayım, her iki durumda da işimin bitik olduğunu anladım. Madem öyle, koşup kaçarak kendimi uzun boylu, dolayısıyla daha acılı bir ölümün eline teslim etmem doğru sayılmaz mıydı? Böyle bir ölümün üstünlüğünü kanıtlayan nedenlerden haberim yoktu o anda; ancak elimdeki son anı ilgili nedenleri araştırmakla geçiremezdim. Bunun zamanı ileride gelecekti, hele bir kararımı vereyim de; ve kararımı vermiştim. Kaçacaktım ve bu pek kolay gerçekleşecekti. Az sonra o sola, Kari Köprüsü'ne kıvrılırken, ben sağdaki Kari Sokağı'na atacaktım kendimi. Sokak eğri büğrüydü ve karanlık kapıları, henüz açık meyhaneleri içeriyordu. Umudumu yitirmemeliydim.

Rıhtımın sonuna gelip kemerli kapıdan geçerek Kreuzheren Alanı'na çıkar çıkmaz, kollarımı kaldırarak o sokağa daldım. Ama işte Seminar Kilisesi'nin küçük bir kapısının önünde tökezleyip düştüm, beklemediğim bir basamak çıkmıştı karşıma. Biraz gürültü oldu, en yakın fener epey uzaktaydı; karanlıkta yatakaldım.

Şişman bir kadın, elinde küçük bir lamba, ne olup bittiğine bakmak üzere karşı tavernadan çıktı. İçeriden gelen piyanonun sesi hafifledi, tek elle çalınmaya başlamıştı şimdi ve piyanoyu çalan kapıdan yana dönmüştü. Ceketinin düğmeleri boydan boya

iliklenmiş bir adam, tavernanın aralık kapısını ağzına kadar açtı, sonra bir tükürük attı sokağa; kadını tutup öylesine sımsıkı bağrına bastırdı ki, kadın lambayı kollamak için yukarı kaldırdı. "Yok bir şey canım!" diye seslendi adam, içeriye doğru. Bunun üzerine dönüp yine meyhaneye girdiler ve kapı kapatıldı.

Bir ara kalkayım dedim, tekrar yuvarlandım. "Yerler de cam gibi!" diye söylendim kendi kendime ve dizimde bir sızı duydum. Ama öte yandan, meyhanedekilerin beni görmediklerine, dolayısıyla bulunduğum yerde ortalık ağarana kadar rahat rahat yatıp kalkabileceğine seviniyordum.

Tanışım, anlaşılan yanımdan ayrıldığımı fark etmeden köprüye kadar gitmişti; çünkü ancak bir süre sonra dönüp geldi. Bana doğru eğilip - yalnızca boynunu bir sırtlan gibi tümüyle eğmişti sanki - şakak kemiklerimin üzerinde yumuşak elini aşağı yukarı gezdirdi ve sonra alnıma koydu: "Canınız acıdı, değil mi? Eh, yerler buz, dikkatli olmak gerek; siz kendiniz böyle dememiş miydiniz bana? Başınızda ağrı var mı? Yok mu? Anladım, diziniz. Evet. Bakın bu fena!"

Ama beni tutup kaldırmayı da düşündüğü yoktu. Başımı sağ elime dayadım; dirseğim kaldırım taşlarından birinin üzerinde duruyordu. "İşte," dedim, "gene bir araya geldik." Ve yine içimde o korku uyandığından, iki elimi de bacaklarına dayayarak kendisini başımdan uzaklaştırmak istedim. "Git be, git be!" dedim.

Elleri ceplerindeydi; ilkin boş sokağa, sonra Seminar Kilisesi'ne, ardından başını kaldırıp gökyüzüne baktı. Nihayet, bitişik sokakların birinden tangur tungur bir araba sesi işitince beni anımsadı: "Peki ama, neden konuşmuyorsunuz, azizim? Kendinizi yoksa iyi hissetmiyor musunuz? Ne diye sanki doğrulup kalkmıyorsunuz ayağa? Bir araba bakayım mı, ha? İsterseniz şu karşı meyhaneden biraz şarap alıp geleyim. Yo, burada, bu ayazda kalamazsınız. Hem Laurenziberg'e çıkacaktık hani?"

"Tabii, tabii!" dedim ben, kendi kendime, ama işte öylesine bir acıyla doğrulup kalktım. Kalkar kalkmaz da sallanmaya başladım ve dengemi koruyabilmek için gözlerimi hiç sağa sola oynatmadan Dördüncü Karl'ın heykeline diktim. Ne var ki, boynunda siyah kadifeden bir yakalık taşıyan bir kızın tutkuyla değilse de sadakatle beni sevdiğini aklıma getirmeseydim, bunu yapmam da para etmeyecekti. Sonra, ayın ışığını benim üzerime de yollaması bir incelikti doğrusu. Alçakgönüllülükten köprü kulesinin kemeri altına gidip dikilecektim ki, ayın her şeyi aydınlatmasının pek doğal olduğunu düşündüm. Dolayısıyla, mehtabın tastamam zevkine varabilmek için sevinçle açtım kollarımı. Tembel kollarıma yüzme devinimleri yaptırarak acısız ve zahmetsiz ilerlemeye koyulunca, üzerime bir hafiflik geldi. Bunu sanki önceleri ne diye hiç sınamamıştım! Başım serin havada dinleniyor, özellikle sağ dizim en önde uçup gidiyordu ve tık tık vuruşlarla dizime övgümü belli etmeye çalışıyordum. Derken, Allah bilir hâlâ altımda yürüyen bir Tanışla az önce yıldızımın pek barışmadığını anımsadım. Bütün bu işte beni sevindiren tek şey, belleğimin böylesi konuları bile kendisinde tutabilecek kadar güçlü oluşuydu. Ne var ki, uzun boylu düşünemezdim, fazla dibe batmamak için yüzme işini sürdürmem gerekiyordu. Ama ileride bana, kaldırım üzerinde herkes yüzer, sözü mü olur bunun demelerini istemediğim için, çarçabuk köprü korkuluğunun hizasına kadar doğruldum ve yüze yüze, karşıma çıkan ermiş heykellerinin çevresinde dolanmaya başladım. Beşinci heykele gelince - tam o anda belli belirsiz kulaçlar atarak kendimi kaldırım üzerinde tutmaya çalışıyordum - Tanışım elimden yakaladı beni. Derken yine kaldırımda dikilmeye başladım ve dizimde bir sızı duydum.

"Her vakit," dedi Tanışım, bir eliyle beni tutup, öbür eliyle Ermiş Ludmilla'nın heykelini göstererek, "her vakit şu soldaki meleğin ellerine hayranlık duymuşumdur. Bakın Allah aşkına, ne narin eller! Gerçek melek elleri! Hiç bunun gibilerini gör-

dünüz müydü? Siz görmedinizse ben gördüm, çünkü benim bu akşam öptüğüm eller -"

Ama benim için şimdi bir üçüncü yok olma olasılığı daha belirmişti: Kendimi bıçaklatmayacak ya da kaçmayacaktım; kendimi yalnızca havaya atarak yapacaktım bunu. Tanışım buyursun, Laurenziberg'e gitsindi; kendisini rahatsız etmeyecektim, kendisini kaçışımla olsun rahatsız etmeyecektim.

Ve birden haykırdım: "Ne duruyorsunuz, başlasanıza anlatmaya. Artık parça pörçük bir şey dinlemek istemiyorum. Bana her şeyi anlatın, başından sonuna kadar, yoksa dinlemem, söyleyeyim size. Ama hepsini duymak için can atıyorum." Bana baktığını görünce, bağırmayı bıraktım. "Hem ağzımın sıkılığına da güvenebilirsiniz! İçinizde ne var, ne yok, açın bana hepsini. Böyle benim gibi ağzı sıkı bir dinleyiciyle karşılaşmamışsınızdır."

Sonra, ağzımı kulağına yaklaştırıp usulcacık, "Ve benden de korkmayın!" diye sürdürdüm konuşmamı. "Buna gerçekten hiç gerek yok."

Onun hâlâ güldüğünü işitiyordum.

"Evet, evet!" dedim. "Benden korkmanız gereksiz. Bundan hiç kuşkum yok." Derken serbest bıraktığı parmaklarımla bacaklarını çimdikledim. Ama o bir şey hissetmedi. Bunun üzerine, "Ne diye sanki bu adamla gidersin?" dedim kendi kendime. "Onu sevip ettiğin söylenemez, nefret de etmiyorsun, çünkü tüm mutluluğu bir kıza bağlı, hani kızın sağlam ayakkabı olduğu bile belli değil. Yani bu adamın varlığıyla yokluğu senin için bir - tekrar et - varlığıyla yokluğu bir. Ama tehlikeli de sayılamayacağı anlaşıldı. Yani Tanışınla yürümeni sürdür, git Laurenziberg'e, çünkü bu güzel gecede bir kez yola düşmüşsün; git, ama konuştur onu ve keyfince eğlenmene bak. Böylelikle - kimse duymasın - kendini de hepsinden iyi korumuş olursun."

II
EĞLENMELER YA DA YAŞAMA OLANAKSIZLIĞININ KANITLANMASI

1
At Üzerinde

Ansızın - sanki ilk kez yapmıyormuşum gibi, şöyle bir yaylanarak - Tanışımın omuzlarına sıçrayıp oturdum ve yumruklarımla sırtına vurarak onu hafiften tırısa kaldırdım. Gel gelelim ilk anda biraz gönülsüz, paldır küldür yol aldığını ve hatta kimi zaman durduğunu görüp, daha hızlı ilerlemesini sağlamak için pek çok kez çizmelerimle karnına tekmeler savurdum. Böyle davranmam da semeresini verdi ve bir solukta geniş, ama henüz yapımı tamamlanmamış bir bölgeden içeri girdik.

Üzerinde at koşturduğum yol taşlı ve hayli bayırdı; ama böyle oluşu hoşuma gitti, yolu tutup daha da taşlı bir bayır durumа soktum. Tanışım tökezledikçe yakasına yapışıp çektim yukarı ve ahlayıp pofladıkça kafasına yumruğumu indirdim. Öte yandan, bu güzel havada atla gezintinin ne denli sağlığıma yararlı olduğunu hissettim ve Tanışımı daha da çileden çıkarmak için, karşıdan bize doğru uzun süreli darbelerle bir rüzgâr estirdim.

Derken omuzlarındaki sıçrayıp hoplamalarımı da aşırılığa vardırdım. İki elimle boynuna sımsıkı tutunmuş dururken, başımı alabildiğine geriye attım, benden daha zayıf, rüzgârda hantal hantal sağa sola uçuşan değişik bulutları izledim. Güldüm ve gözüpekliğimden korkup titrer gibi oldum. Ceketim açıldı esen yelde ve beni güçlendirdi. Ellerimi sımsıkı birbirine kenetledim, böyle yapmakla Tanışımı adeta nefes alamaz duruma soktum. Ancak, benim yol kenarında yetiştirdiğim ağaçların dallarıyla gökyüzü yavaş yavaş örtülüp görünmez olunca, aklım başıma geldi.

"Bilmiyorum!" diye bağırdım kof bir sesle. "Zorla mı, bilmiyorum. Kimse gelmiyorsa, kimse gelmiyor işte. Kimseye bir kötülükte bulunmadım, kimse de bana kötülükte bulunmadı, ama kimse bana yardım etmek istemiyor. Bitip tükenmeyen kimseler! Ama öyle de değil pek. Bana kimsenin yardım elini uzatmayışı fena ancak, yoksa bu hiç kimseler güzel; böyle bir hiç kimseler topluluğuyla bir gezinti yapmayı - niçin olmasındı hani - ne kadar isterdim. Elbet dağlara doğru, başka nereye? Bu hiç kimseler nasıl da birbirine sokulurdu; bir sürü çapraz uzanmış ya da iç içe geçmiş kol, küçücük adımlarla birbirinden ayrılan bir sürü ayak. Tabii hepsi de farklı. Şöyle böyle yürüyüp gidiyoruz. Gövdelerimizin ve kollarımızla bacaklarımızın arasından bir rüzgâr esiyor. Dağda boyunlarımız özgürlüğe kavuşur. Bir türkü çağırmayışımız şaşılacak şey!"

Ansızın düşüverdi Tanışım; baktım, dizinden ağır yaralanmıştı. Bundan böyle bana bir yararı dokunamayacağından, dünden hazır, onu oracıkta taşlar üzerinde bıraktım. Sonra havadan birkaç atmaca ıslıklayıp indirdim aşağı; atmacalar söz dinleyerek geldiler, kendisine göz kulak olmak için heybetli gagalarıyla Tanışımın üzerine kondular.

2

Gezinti

Rahat rahat yürüyüşümü sürdürdüm. Ama bir yaya olarak sarplığının zahmetinden korktuğum için giderek düzledim yolu ve sonunda, ileride bir ovaya doğru alçaldım. Kayalar dilediğim gibi gözden kayboldu, rüzgâr dindi.

Küçümsenmeyecek bir tempoyla ilerliyordum. Yokuş aşağı indiğimden başımı kaldırıp vücudumu dikleştirmiş, ellerimi ensemde kavuşturmuştum. Çam ormanlarını seviyor, hep bu ormanlar içinden geçiyordum. Suskun ve zevkle yıldızlara baktığım için, gökte yavaş yavaş her zamanki doğuşlarıyla yıldızlar

doğmaya başlamıştı. Ancak ince uzun bir iki bulut gözüme çarptı; onları da yalnız kendi bulundukları yükseklikte esen bir rüzgâr, yayalar için şaşırtmaca olsun diye önüne katmış götürüyordu.

Yolumun üzerine, hayli uzağa - arada bizi ayıran bir de ırmak bulunabilirdi -, kocaman yüce bir dağ oturttum; fundalıklarla örtülü doruğu göğe yaslanıyordu. En tepedeki dalların küçük kollarını ve bunların devinimlerini bile açık seçik görebiliyordum. Bu manzara, ne denli sıradan olursa olsun beni bir sevindirdi ki, uzaktaki dağınık çalıların dallarında minik bir kuşa dönüştüm, o anda çoktan dağın arkasında bekleyen ve Allah bilir gecikmeden ötürü kızıp duran ayı doğdurmak aklımdan çıktı.

Ama derken ayın doğmak üzere olduğunu müjdeleyen serin parıltı dağın üstünden çevreye yayıldı ve birden ayın kendisi tedirgin bir çalının gerisinden boy gösterdi. Bense bu sırada bir başka yöne bakıyordum, başımı yine önüme çevirip ayın hemen tüm yuvarlağıyla ansızın karşımda parıldadığını görür görmez kasvetli bakışlarla durakaldım; çünkü bayır aşağı inen yol, beni bu korkunç ay içine götürür gibiydi.

Ne var ki, çok geçmeden alıştım aya ve onun ne zahmetle gökyüzünde yükseldiğini dalgın dalgın seyrettim. Birbirimize doğru epey yürüdük, derken bir uyku bastırdı; sanırım alışık olmadığım gezintinin verdiği yorgunluğun bir sonucuydu bu. Kısa süre yumuk gözlerle yürümemi sürdürdüm; ellerimi gürültüyle ve düzenli olarak birbirine vuruyor, kendimi ancak böylece uyanık tutmaya çalışıyordum.

Ama yolun ayaklarımın altından kayıp gitme tehlikesi gösterip her şey, bencileyin yorgun, gözden silinmeye yüz tutunca, belki ileride bizi bekleyen geceyi geçirmeye niyetlendiğim yüksekteki dağınık çam ormanına vaktinde ulaşmak için, yolun sağındaki bayırı acele tırmanmaya koyuldum.

Acele de etmek gerekiyordu. Yıldızlar, önlerini kapayan bir bulut falan olmaksızın kararmaya başlamıştı. Ayı da silik soluk görüyordum; sanki çalkantılı bir suya gömülür gibi gökte batıyordu. Zifiri bir karanlık şimdiden dağın üzerine çökmüştü. Yol ise, benim bayıra yöneldiğim yerde ufalanıp dökülerek son bulmuştu. Ormanda yıkılan ağaçların giderek yaklaşan çıtırtılarını işitiyordum. Hani uyumak üzere hiç vakit geçirmeden yosunlar üzerine atabilirdim kendimi, ama ormanda yerde uyumaya çekindiğimden hemen bir ağacın üzerine tırmandım - kol ve bacaklarımın arasından hızla aşağı kaydı ağacın gövdesi -; ağaç da sallanmaya başlamıştı, oysa rüzgâr falan yoktu. Bir dalın üzerine uzanıp başımı ağacın gövdesine dayadım ve o anda keyfim öyle isteyip yarattığım bir sincap dimdik kuyruğuyla dalın titrek ucunda tünemiş sallanırken, ben çarçabuk uykuya daldım.

Düşsüz, kendimden geçerek, uyudum. Ne ayın batışı, ne güneşin doğuşu beni uyandırdı. Uyanacak gibi oldumsa da, "Dün bütün gün az zahmet çekmedin, ne haram edersin uykunu," deyip yatıştırdım kendimi ve yeniden uyumaya baktım.

Hani düş görmemiştim ama, uykumun gene de sürekli olarak hafiften sekteye uğratılmadığı söylenemezdi. Bütün gece birinin yanı başımda konuştuğunu duymuştum. "Irmak kıyısında bank", "buluttan tepeler", "ışıl ışıl dumanlı trenler" gibi tek tek sözler dışında konuşulanları işitmemiş, ancak bunların ne türlü vurgulandığını algılamıştım. Ve anımsıyorum, uyuyor oluşumdan teker teker söylenilenleri anlayamadığıma sevinmiş, uykumda sevincimden ellerimi ovuşturmuştum.

"Tekdüze bir yaşamın vardı," dedim, kendimi buna inandırmak için bağırarak. "Başka bir yerlere götürülmen inan ki gerekliydi. İşte şimdi memnun kalabilirsin, neşeli bir yer burası. Güneş de doğmak üzere."

Derken güneş çıktı, yağmur bulutları mavi gökte ak ak olup inceldi ve giderek ufaldı; ışıldıyor ve şaha kalkıyorlardı. Baktım, ovada bir ırmak.

"Evet, tekdüzeydi yaşamın, dolayısıyla bu eğlenmeyi hak ettin sen," diye sürdürdüm konuşmamı adeta zoraki. "Ama tehlikeye de düşmüş değil miydi?" O anda birinin burnumun ucunda göğüs geçirdiğini işittim. Çabucak ağaçtan inmeye davrandım, ama dal da tıpkı elim gibi titriyordu, korkudan kaskatı düştüm yere. Ayaklarım toprağa pek hızlı vurmadı ve hiçbir yerimde ağrı sızı duymadım; ama kendimi öyle güçsüz ve mutsuz hissediyordum ki, dünyanın nesnelerini çevremde görme çabasına katlanamadığımdan yüzümü ormanın zeminine gördüm. Her devinim ve düşünmede bir zorlamanın varlığına, dolayısıyla bunlardan sakınmak gerektiğine kuşkum yoktu; oysa yapılacak en doğal şey, kollar vücuda yapışık, yüz saklı, otlar içinde yatmaktı. Ve o sırada zaten bu pek doğal durumda bulunduğundan sevinmesi için kendi kendimi uyardım; çünkü başka vakit böyle bir duruma gelebilmek bir sürü çabaya, bir sürü adımın atılmasına ve bir sürü söze mal olacaktı.

Irmak genişti; gürültülü ve ufak dalgaları ışıl ışıldı. Öbür yakası da çayır çimenlikti; çayır çimenlik giderek fundalığa dönüşüyor, fundalığın arkasında, çok ötelerde, yeşil tepelere doğru uzanan, iki yanı yemiş ağaçlarıyla pırıl pırıl yollar seçiliyordu.

Bu manzaraya sevinerek uzandım yere; başlamasından korkulan bir ağıda kulaklarımı tıkarken, "Burada seve seve yaşayabilirdim," diye düşündüm. "Burası ıssız ve güzel bir yer. Pek bir gözüpekliğe bakmaz burada yaşamak. İnsan burada da eza ve cefa içindedir, gel gelelim güzel devinme zorunluğu yoktur. Böyle bir şey gerekmez hiç, çünkü burada yalnızca dağlarla kocaman bir ırmak bulunuyor; bana gelince, onlara cansız gözüyle bakacak kadar Allaha şükür aklım başımda. Evet, akşam üstü tek başıma çayır çimenlik bayır yollarda yalpalarken, dağdan daha öksüz hissetmeyeceğim kendimi; şu kadar ki, ben öksüzlüğümü duyacağım. Ama sanırım, bu da geçecektir sonradan."

Böylece ilerideki yaşamımla oynuyor ve inatla unutmaya savaşıyordum. Öte yandan, gözlerimi kırpıştırarak, işte öylesine

mutlu bir renge boyanmış gökyüzüne bakıyordum. Hanidir onu böyle görmemiştim: Derken duygulandım ve gökyüzünü yine böyle görür gibi olduğum kimi günler anımsadım. Kulaklarımdan elimi çekip kollarımı açtım, sonra da onları birden otlar içine bıraktım.

Uzaktan birinin belli belirsiz hıçkırık sesi geldi kulağıma. Derken bir rüzgâr çıktı; daha önce fark etmediğim kuru yapraklar, kalabalık kümeler oluşturarak hışırtıyla havada uçuşmaya başladı. Ağaçlardaki henüz ham yemişler, akıllarını oynatmış gibi pat küt yeri dövmeye koyuldular. Bir dağın arkasından çirkin bulutlar çıktı ortaya. Irmağın dalgaları çatırdadı ve rüzgârın önünde geriye çekildi.

Tez elden ayağa kalktım. Yüreğimde bir sızı vardı; çünkü artık görülüyordu ki, dertli durumumdan sıyrılabilmem olur şey değildi. Bulunduğum yerden ayrılmak ve eski yaşamıma kavuşmak üzere geri dönmeye davranıyordum ki, şu düşünce geçti kafamdan: "Ne tuhaf, hâlâ zamanımızda kibar kişiler bu yöntemle ırmağın karşı yakasına geçiriliyor. Eski bir alışkanlık işte, başka nedeni yok." Başımı salladım, şaşırmıştım.

3

Şişko

a

Araziye Söylev

Karşı kıyıdaki ağaçlar içinden iri yarı dört çıplak adam çıktı; omuzlarında bir tahtırevan taşıyorlardı. Üzerine şarklı oturuşuyla devcileyin bir adam kurulmuştu. Çalılar arasından, henüz açılmamış bir yoldan götürülüyor, öyleyken dikenli dalları eliyle tutup aralamıyor, devinimsiz gövdesiyle bunları serinkanlı yarıp geçiyordu. Vücudunun katmer katmer yağları sağa sola öylesine bir titizlikle yayılmıştı ki, bütün tahtırevanı kap-

ladıktan başka, sarımtırak bir halının uçları gibi yanlardan sarkıyor, ama yine de rahatsız etmiyordu kendisini. Dazlak kafası küçüktü ve sarı sarı parlıyordu. Düşünen ve düşündüklerini saklamak zahmetine girmeyen bir kimsenin saf ifadesi vardı yüzünde. Arada bir yumduğu gözlerini her açışında çenesi buruşup büzülüyordu.

"Arazi, düşünürken rahatsız ediyor beni," diye söylendi usulca. "Hırçın bir akıntıya karşı zincirden köprüler gibi, düşüncelerimi bocalatıyor. Güzel bir arazi; güzel olduğu için de seyredilmek istiyor."

"Gözlerimi kapayıp diyorum ki: Ey ırmak kıyısında yükselip suya taşlan yuvarlanan yeşil dağ, sen güzelsin!"

"Ama dağ bu kadarına razı olmuyor; istiyor ki, gözlerimi açıp bakayım ona."

"Ama kapalı gözlerle desem ki: Dağ, seni sevmiyorum, çünkü sen bana bulutları, akşam kızıllığını ve yükselen gökyüzünü anımsatıyorsun, bunlar da işte beni adeta ağlamaklı yapan şeylerdir; çünkü küçücük bir tahtırevanda taşındı mı, bunlara dünyada erişemez insan. Bana bunları göstermekle, seni düzenbaz dağ, erişebileceklerimi güzel güzel, derli toplu karşıma çıkararak içimi şenlendiren uzakların manzarasını perdeliyorsun. İşte bu yüzden de seni sevmiyorum, su kıyısında yükselen dağ; hayır, seni sevmiyorum."

"Ama gözlerim açık konuşmadım mı, bu konuşmamı da önceki gibi umursamıyor dağ, ille de gözlerim açık konuşmak gerek, yoksa memnun olmuyor."

"Oysa dağın bizlere hep dost kalmasına çalışmamız, bunu da salt onu, beyinlerimizin lapasına böyle kaprisli düşkünlük gösteren onu aman ayakta tutalım diye yapmamız gerekmez mi! Yoksa çatallı gölgelerini üzerime çökertecek, sağır, korkunç ve yalın duvarlarını önüme sürecek ve taşıyıcılarım da yol kenarlarındaki minik taşlara toslayıp tökezleyecektir."

"Ama işte böyle kendini beğenmiş, böyle usandırıcı ve böyle kinci olan dağ değil yalnız, başka ne varsa öyledir. Dolayısıyla, gözlerimi belertip - ah, ne ağrıyorlar - aralıksız yinelemem gerekiyor:

"Evet, dağ, sen güzelsin ve batı yamacındaki ormanlar da beni sevindiriyor doğrusu. Hani senden de, çiçek, memnunum, pembe rengin ruhumu şenlendiriyor. - Ve sen, ot, çayırlarda boy atmış bulunuyorsun artık, güçlüsün ve serinlik veriyorsun. - Sana gelince, yabancı çalılık, öyle ansızın batırıyorsun ki dikenlerini, aklımız başımızdan gidiyor. - Ama sen, ırmak, bir hoşuma gidiyorsun ki, uysal sularında kendimi sana taşıyacağım."

Bu övgüyü Şişko on kez yüksek sesle yineleyip, arada birkaç kez belini alçakgönüllü bükerek başını önüne eğdi ve gözlerini yumarak dedi ki:

"Ama şimdi ne olur dağ, çiçek, ot, çalılık ve ırmak; bana biraz yer açın da soluk alabileyim!"

Bunun üzerine çevredeki dağlar apar topar yerlerini bırakıp itiş kakış, havada asılı sislerin gerisine yollandı. Hani ağaçlıklı yollar yerlerinden kımıldamadı ve genişliklerinden pek bir şey yitirmedi; ama erkenden bir belirsizlik içine gömüldüler. Gökte, güneşe karşı, kenarları hafif aydınlık nemli bir bulut duruyordu; bulutun gölgesinde arazi daha da alçaldı ve tüm nesneler o güzelim siluetini yitirdi.

Taşıyıcıların ayak seslerini benim kıyıdan işitebiliyor, ama yüzlerinin karanlık dikdörtgeninde hiçbir şeyi kesinlikle seçemiyordum. Ancak şu kadarını görüyordum ki, başlarını yana eğmiş, bellerini bükmüşlerdi; çünkü sırtlarındaki yük bilindiği gibi değildi. Onlar hesabına tasalanıyordum, çünkü yorulmuşlardı. Bu yüzden, kıyıdaki otlar içine daldıklarını görünce, kendilerini merakla izlemeye koyuldum. Derken, henüz düzgün adımlarla, ıslak kumlara bata çıka yürümeye başladılar ve so-

nunda balçıklı sazlığa gömüldüler, arkadaki taşıyıcılar tahtırevanı yatay durumda tutabilmek için kamburlarını daha da çıkardılar. Ben, ellerimi kavuşturdum.

Bundan böyle, taşıyıcıların her adımda ayaklarını yukarı çekip almaları gerekiyor, dolayısıyla vücutları bu değişken öğle sonrasının serin havasında terden ışıl ışıl parlıyordu.

Elleri kalçalarında, sessiz sakin oturuyordu Şişko. Sazların uzun uçları öndeki taşıyıcılar geçerken geriliyor, sonra havaya fırlayarak Şişko'nun orasını burasını sıyırıp geçiyordu.

Suya yaklaştıkça, devinimleri de düzenini yitiriyordu taşıyıcıların. Bazen, artık dalgalar üzerinde bulunuyormuş gibi tahtırevanın yalpaladığı görülüyordu. Sazlıktaki küçük su birikintileri, belki derindir diye ya üzerlerinden atlanıp geçiliyor ya da kenarlarından dolaşılıyordu. Bir ara, yaban ördekleri çığlık çığlığa havalanıp dimdik yükselerek gökteki yağmur bulutunun içine daldılar. Ansızın, kısa süreli bir devinim içinde, Şişko'nun yüzünü gördüm; düpedüz tedirgin bir yüzdü. Ayağa kalkıp zikzak sıçrayışlarla suyla aramdaki kayalık yamaçtan aşağı seğirttim. Bunun tehlikeli bir iş olduğuna aldırmıyor, uşakları kendisini taşıyamaz duruma gelince Şişko'nun yardımına koşmayı tasarlıyordum. Hani öyle düşüncesizce seğirtiyordum ki, aşağıda ırmak başında kendimi tutamayıp etrafa sıçrayan sular arasında bir süre koşmamı sürdürdüm; sular ne zaman diz boyuma çıktı, o zaman durabildim ancak.

Karşıda taşıyıcılar, vücutlarını eğip bükerek tahtırevanı ırmaktan geçirmeye başlamışlardı; bir elleriyle kendilerini çalkantılı sular üzerinde tutarken, kıllı dört kollarıyla tahtırevanın havada durmasına uğraşıyor, bu arada alabildiğine şişmiş pazuları gözüküyordu. Sular taşıyıcıların çenelerine geliyordu ilkin, daha sonra ağızlarına kadar çıktı; taşıyıcıların başları geriye kaykılıp tahtırevanın kolları omuzlarına düştü. Sular burunlarının çevresinde dolanıyor, öyleyken uğraşıp didinmeyi elden bırakmıyorlardı; henüz ırmağın ortalarına da pek gelmemişlerdi.

Derken başlarına vuran alçacık bir dalga öndekileri dibe çökertti ve dört adam çırpınan elleriyle tahtırevanı da kendileriyle aşağı çekerek ırmakta sessiz sedasız boğulup gitti. Sular bir atılışta onlardan boşalan yerleri doldurdu.

Derken, büyük bulutun kenarlarından akşam güneşinin yatay ışığı sızıp ufuktaki dağlarla tepeleri aydınlatırken, bulutun altında kalan yerler ve ırmak, silik bir parıltı içinde uzanmış yatıyordu. Şişko, yavaş yavaş akıntı yönüne döndü ve artık gereği kalmayarak kaldırılıp suya atılmış tahtadan parlak bir tanrı heykeli gibi ırmakta sürüklenmeye başladı. Yağmur bulutunun yansısı da onu izliyordu. Uzun bulutlar önden çekiyor, küçük ve tıknazları ise arkadan itiyordu Şişko'yu; bu da küçümsenmeyecek bir kaynaşmaya yol açıyor, kaynaşma dizlerime ve kıyıdaki taşlara vuran sularla da kendini belli ediyordu.

Yol boyunca Şişko'ya arkadaşlık edebilmek için çarçabuk bayırı tırmandım, çünkü onu gerçekten seviyordum. Hem olur a, bu görünürde güvenli ülkenin içerdiği tehlikeler konusunda kendisinden bir şeyler öğrenebilirdim. Böylece, dar bir kum şeridi üzerinde yürümeye koyuldum. Kum şeridinin darlığına önce alışmak gerekiyordu. Ellerimi cebime sokmuş, yüzümü dik bir açıyla ırmağa döndürmüştüm; öyle ki, çenem nerdeyse omzuma yapışmıştı.

Kıyıdaki taşlara kırlangıçlar konmuştu.

Şişko dedi ki: "Kıyıdaki efendi, sakın beni kurtarmaya uğraşmayınız. Suyun ve rüzgârın bir öç alışıdır bu; artık işim bitiktir. Evet, bir öç alış bu; çünkü dostum Tapmanla şimdiye dek kaç kez kılıçların şakırtısı ve zillerin göz kamaştırıcılığında, boruların engin görkemi ve davulların hop hop parıltılarında bu nesnelerin üzerine saldırdık."

Derken küçük bir sinek, gergin kanatlarıyla, hızında bir yavaşlama olmaksızın Şişko'nun karnının bir tarafından girip öbür tarafından çıktı. Şişko anlatmasını sürdürdü:

b

Tapınan'la Başlanmış Konuşma

Bir zaman bir kilise vardı, her gün oraya giderdim; çünkü gönlümü kaptırdığım kız akşamları bir yarım saat burada diz çöküp tapınır, ben de rahatlıkla onu seyrederdim.

Bir gün kız gelmedi; canım sıkılmış, tapınanlara bakıyordum ki, çelimsiz vücuduyla kendini boylu boyunca döşemenin üzerine atmış genç bir adam ilişti gözüme. Zaman zaman var gücüyle başını tutuyor, ahlayıp oflayarak taşlar üzerinde dinlenen ellerinin ayalarına indiriyordu.

Sadece birkaç yaşlı kadın vardı kilisede; başörtüleriyle sarıp sarmaladıkları başçağızlarını sık sık yana eğerek döndürüyor ve Tapınan'a bakıyordu. Şahsına karşı gösterilen ilgi mutlu kılar gibiydi genç adamı; çünkü her sofuluk nöbetinden önce gözlerini çevresinde gezdiriyor, kendisine bakanların çok olup olmadığını anlamak istiyordu. Bense bunu yakışıksız bir davranış gördüm, kiliseden çıkar çıkmaz gidip adamla konuşmaya ve neden bu türlü tapındığını sorup öğrenmeye karar verdim. Hani o sıra her ne kadar yalnızca benim kızın görünmeyişine içerlemişsem de, kente geldim geleli her şeyde bir açıklık arıyor, buna hepsinden çok önem veriyordum.

Ama ancak bir saat sonra doğrulup kalktı adam, hayli zaman pantolonunu temizlemeye uğraştı; nerdeyse seslenmek; "Yeter, yeter artık, hepimiz gördük işte, pantolonun var!" demek üzereydim ki, binbir titizlikle istavroz çıkarıp, tayfaların o hantal adımlarıyla kutsal su kurnasına yürüdü.

Hemen seğirtip kurna ile kapının arasında durdum, bana bir açıklamada bulunmadan ona yol vermemeyi kafama koymuştum. Kesin konuşmalar için en iyi hazırlık olarak ağzımı büzdüm, vücudumu ileri uzattığım sağ ayağıma yaslayıp sol ayağımı parmak uçları üzerinde tuttum; çünkü çok denemiştim, bu bana direnç sağlıyordu.

Hani adam kutsal suyla yüzünü ıslatırken yan gözle bana bakıyor olabilirdi. Belki de benim daha önce kendisine baktığımı fark edip telaşlanmıştı; çünkü hiç beklenmedik bir anda fırlayıp çıktı kapıdan. Kendisini tutayım diye elimde olmayarak ileri atıldım, cam kapı çat diye arkasından kapandı. Hemen peşi sıra seğirttim, kapının önüne çıkınca baktım, kayıplara karışmıştı; çünkü o yakında birkaç dar sokak bulunuyordu ve trafik pek yoğundu.

Sonra birkaç gün ortalarda gözükmedi adam, ama benim kız yine eskisi gibi gelip yan cemaat yerlerinden birinde, bir köşede tapınmasını sürdürdü. Omuz kısımlarında saydam danteller görülen - gömleğinin yarım ayı dantellerin altında kalıyordu - siyah bir giysi giyiyor, dantellerin alt kenarlarından aşağı inen ipek kumaş güzelim bir yaka oluşturuyordu. Benim kız geldiğinden adamı çoktan unutmuştum ve sonraları yine düzenli kiliseye uğrayıp alışık olduğu gibi tapınmasını sürdürdüğünde de ilkin kendisine aldırmadım. Ama o hep, yüzü başka yana dönük, ansızın doludizgin geçiyordu yanımdan. Oysa tapınırken sık sık bana bakıyordu. Sanki kendisini ilk gördüğüm zaman konuşmadım diye bana içerlemişti; onunla konuşmayı denemekle bunu yapma görevini de gerçekten üstlenmişim gibi bir hali vardı. Ve bir vaazdan sonra benim kızın ardından kapıya doğru ilerlemeye çalışıyordum ki, yarı karanlıkta kendisine tosladım, gülümser gibiydi.

Onunla konuşmak diye bir görev kuşkusuz yoktu ortada, ama konuşmak isteğini de artık pek duymuyordum. Hatta bir gün koşa koşa kilise alanına vardığımda saat yediyi vuruyordu, benim kız çoktan kiliseden çıkıp gitmişti, yalnızca bu adam mihrap korkuluğu önünde tapınacağım diye kendini helak etmekteydi; öyleyken duraksadım.

Sonunda parmaklarımın uçlarına basarak kapıya vardım; burada oturan kör bir dilencinin eline birkaç kuruş tutuşturup kapının açık kanadı arkasına, dilencinin yanı başına sıkıştım. Bu-

rada, aşağı yukarı bir yarım saat Tapınan'a yapacağım sürprizin sevinci içinde yaşadım. Ne var ki, sevincim uzun sürmedi; çok geçmeden örümceklerin giysimin orasını burasına tırmandığını gördüm, keyfim kaçtı iyice. Üstelik kilisenin karanlığından sesli sesli soluyarak dışarı çıkanlar oldukça, her seferinde öne doğru eğilmek canımı sıkıyordu.

Derken o da göründü. Anladım ki, demin çalmaya başlayan büyük çanların sesi kendisine uğur getirmemişti. Ayaklarını basmadan önce, parmak uçlarıyla usulcacık yeri yokluyordu.

Doğrulup kalktım, attığım bir tek uzun adımda onu yakaladım. "İyi akşamlar!" dedim. Elim yakasında, onu itip kakarak basamaklardan aşağı indirip kilisenin önündeki aydınlık alana çıkardım.

Alana gelince bana döndürdü vücudunu. Ben hâlâ arkadan yapışmış, onu bırakmıyordum; derken göğüs göğüse dikilmeye başlamıştık. "Şu arkamdan elinizi çeker misiniz?" dedi. "Benden ne diye kuşkulandığınızı bilmiyorum ama, ben suçsuzum." Sonra bir kez daha yineledi: "Benden ne diye kuşkulandığınızı tabii bildiğim yok."

"Ne kuşku, ne suçsuzluk sözünün yeri var burada. Rica ederim, bu konuda daha çok konuşmayın. İkimiz de birbirimize yabancı kişileriz; şunun şurasında tanışalı ne kadar oldu! Dolayısıyla, şimdi hemen suçsuzluğumuzdan söze başlarsak, sonra nerede alırız soluğu!" - "Benden de alın o kadar! Şey, bizim suçsuzluğumuz, dediniz, bununla hani ben kendi suçsuzluğumu kanıtlarsam, siz de kendinizinkini kanıtlamak zorunda kalacağınızı mı söylemek istediniz? Bu muydu demek istediğiniz?"

"Bu ya da bir başka şey," diye yanıtladım ben. "Sormak istediğim bir şey var da onun için konuştum sizinle; aklınızdan çıkarmayın bunu."

"Eve gitsem çok iyi olacak," dedi ve hafif bir dönüş yaptı.

"Tahmin ederim. Yoksa ne diye sizinle konuşacaktım? Güzel gözlerinizin hatırı için sizinle konuştuğumu sanmazsınız herhalde."

"Acaba pek açık yürekli değil misiniz, ha?"

"Burada böyle şeylerin yeri yok diye bir kez daha mı söyleyeyim? Açık yürekliliğin ne işi var burada, açık yürekli olmayışın ne işi var? Ben soracağım, siz sorduklarımı yanıtlayacaksınız, sonra güle güle. Sonra evinize mi gideceksiniz, buyrun gidin, hem de dilediğiniz kadar çabuk."

"İleride yine buluşsak daha iyi değil mi? Şöyle uygun bir zamanda? Bir kafeteryada örneğin? Hem nişanlınız gideli henüz birkaç dakika oldu. Pekâlâ yetişebilirsiniz kendisine, sizi ne çok bekledi bilseniz!"

O sırada yanımızdan geçen tramvayın gürültüsünden içeri, "Hayır!" diye haykırdım. "Elimden kurtulamazsınız artık. Hatta giderek sizden hoşlanmaya başladım. Siz benim için bir devlet kuşusunuz. Bravo doğrusu bana, sizi yakalayabildim. "

Bunun üzerine dedi ki: "Hay Allah! Hayat fışkıran bir kalbiniz, sanki mermerden oyulmuş bir kafanız var. Benim için devlet kuşu diyorsunuz, buna göre ne kadar mutlu olmalısınız! Hani benimkisi sallanıp duran bir mutsuzluktur, dokunulmaya görsün, dokunanın üzerine yıkılır hemen. Onun için iyi geceler."

"Güzel!" dedim ben ve onu gafil avlayıp sağ elini yakaladım.

"Gönül rızasıyla sorularımı yanıtladınız yanıtladınız, yoksa sizi buna zorlayacak, sağa mı olur, sola mı, nereye giderseniz peşinizden geleceğim. Hatta evinizin merdiveninden çıkacak, odanızda bir yer bulup oturacağım. Kuşkunuz olmasın, bir bakın yüzüme şöyle, dayanacağım sonuna kadar. Peki ama siz -" İyiden iyiye kendisine sokuldum, benden bir baş daha uzun olduğundan boynuna doğru konuşmaya başladım. "- Peki ama siz bundan hangi cesaretle beni alıkoyacaksınız?"

Bunun üzerine geriye çekildi, ellerimin birini bırakıp birini öpmeye başladı, gözyaşlarıyla ıslattı onları: "Sizden bir şey esirgenemez. Siz nasıl benim eve gitmekten memnunluk duyacağımı biliyorsanız, ben de sizden bir şey esirgenemeyeceğini biliyorum. Ancak, ne olur, şu karşıki yan sokağa girsek." Başımla hay hay dedim ve yürüdük. Bir araba aramıza girip ben geride kalınca, iki eliyle işaret ederek acele etmemi bildirdi.

Fenerlerin pek aralıklı olarak ve neredeyse evlerin ilk katları hizasında sıralandığı sokağın karanlığıyla yetinmeyip beni köhne bir evin alçacık sofasına, ahşap bir merdiven önünde asılı, içinden yere gaz damlayan bir lambanın altına götürdü.

Basıla basıla içe doğru kaykılmış bir basamağın üzerine bir mendil yayarak beni oturmaya buyur etti: "Oturduğunuz yerden sorularınızı daha iyi sorabilirsiniz; bana gelince, ben ayakta kalacağım, çünkü sorduklarınızı ayakta daha iyi yanıtlayabilirim. Ama bakın, eziyet etmek yok!"

İşi böylesine ciddiye aldığım görünce oturdum, ama yine de söylemeden duramadım: "Sanki bir komplo hazırlayıcılarıymışız gibi beni bu izbe yere çekip getirdiniz; oysa ben yalnız merak, siz de yalnız korku duygusuyla birbirimize bağlı bulunuyoruz. Hani kilisede neden öyle tapınıyorsunuz, sorup soracağım bu size. O nasıl davranıştır! Tam bir aptal gibi! Ne gülünç, görenler için ne tatsız, dindarlar için ne katlanılmaz bir manzara."

Vücudunu duvara yapıştırmıştı, yalnızca başı havada serbest hareket ediyordu: "Bu sizinkisi bir yanılma sadece, çünkü sofular davranışımı doğal, sofu olmayanlar ise sofuca buluyor."

"Ama benim size kızmam bunu çürütüyor."

"Kızgınlığınız - diyelim ki gerçek bir kızgınlıktır - sizin ne sofulardan, ne de ötekilerden olduğunuzu gösterir ancak."

"Haklısınız, davranışınız beni kızdırdı demekle biraz abartmaya kaçtım; yo, başta söylediğim gibi, biraz meraklandırdı, o kadar. Peki ya siz? Siz kendiniz nasıl birisiniz?"

"Oh, onun bunun bana bakmasından, ara sıra mihraba bir gölge düşürmekten zevk duyan biriyim."

"Zevk mi?" diye sordum, yüzümü buruşturarak.

"Bilmek istiyorsanız, hayır. Söyleyeceğimi yanlış dile getirdiğim için darılmayın; zevk değil, gereksinim, üzerime çevrilmiş bakışların örsüne şöyle bir saatçik uzanmak gereksinimi. Ben uzanırken bütün -"

"Neden bahsediyorsunuz siz, Allah aşkına!" diye bağırdım, bu birkaç söz ve basık tavan için fazla yüksek çıkmıştı sesim; ama sonra susmaktan veya ses tonumu alçaltmaktan korktum. "Sahi, neden bahsediyorsunuz? Vallahi, ta başından beri durumunuzu seziyormuşum da haberim yokmuş. Bu nöbet, karada bu deniz tutması bir çeşit cüzam hastalığına benzemiyor mu, ha? Sizde de öyle olmuyor mu? Ateş içinde kavruluyor ve nesnelerin gerçek adlarıyla yerinmiyorsunuz; bunlarla doymuyor, bir çırpıda rastgele adlar yağdırıyorsunuz üzerlerine. Aman çabuk, aman çabuk! Ne var ki, kendilerinden kaçar kaçmaz da adlarını yine unutuveriyorsunuz. Kırda 'Babil Kulesi' adını verdiğiniz kavak - çünkü bir kavak olduğunu bilmek istemezdiniz - yine isimsiz sallanıp durur ortada ve siz ona şimdi 'Sarhoş Nuh' dersiniz."

Sözümü keserek, "Söylediklerinizi anlamadığıma seviniyorum," dedi...

İçerlemiş, "Ama sevinmekle de anladığınızı gösteriyorsunuz," diye yanıtladım hemen.

"Dedim ya, sizden bir şey saklanamaz."

Ellerimi bir yukarıki basamağın üzerine koyarak arkama yaslandım, boksörlerin son kurtuluş çaresi olan, karşı tarafın saldırısına adeta imkân vermeyen bir konumda sordum: "Affedersiniz ama, size sunduğum bir açıklamayı gerisin geri bana fırlatıp atmanız açık yürekliliğe sığar mı?" Bunun üzerine cesaretlendi. Vücuduna bir birlik ve bütünlük sağlamak isteye-

rek ellerini kavuşturdu ve hafif bir karşı koyma havası içinde: "Açık yüreklilik üzerinde çekişmeyi daha başta kapı dışarı ettiniz. Ve doğrusu artık tapınma biçimimi size tastamam açıklamaktan başka bir şey umurumda değil. Şimdi, biliyor musunuz, neden öyle tapınıyorum?"

Beni şöyle bir süzdü. Hayır, bilmiyor ve bilmek de istemiyordum. Buraya gelmek de istememiştim zaten, dedim kendi kendime; gel gör ki, bu adam kendisini dinleyeyim diye bayağı zorladı beni. Dolayısıyla, başımı sallayıp hayır demem yetecek, her şey yoluna girecekti; ama işte o anda bunu yapamadım.

Karşımda dikilen o ise gülümsedi. Sonra da başını dizlerimin üzerine eğip uykulu bir yüzle anlatmaya koyuldu: "Eh artık, neden benimle konuşmanıza ses çıkarmadım, bunu size açıklayabilirim: Meraktan, umuttan. Bakışlarınız hanidir avutuyor beni. Diğer insanlar için masanın üstündeki bir içki kadehi bile heykel gibi sapasağlam dururken, benim çevremdeki nesnelerin yağan bir kar gibi yerde eriyip gidişlerindeki hikmeti sizden öğrenebileceğimi umuyorum."

Sustuğumu ve elimde olmadan bir seğirmenin yüzümü boydan boya dolaştığını görerek sordu: "Başka kimseler için böyle olduğuna inanmıyorsunuz, öyle mi? Gerçekten inanmıyor musunuz? Oh, dinleyin bakın! Küçük bir çocuktum, kısa bir öğle uykusundan gözlerimi açtığım zaman, henüz yaşamın kıyısında, annemin balkondan aşağı doğal bir sesle şöyle sorduğunu işittim: 'Ne yapıyorsunuz, şekerim? Aman ne sıcak, değil mi?' Bahçeden bir kadın sesi yanıtladı: 'Yeşillikler ortasında ikindi kahvesi içiyorum.' Bu sözler hani düşünülmeden, pek de açık seçik olmayan bir biçimde söylenmişti; kadın soruyu, annem de yanıtı beklemişti adeta."

Sanki tarafıma bir soru yöneltilmiş gibi, pantolonumun arka cebine attım elimi ve bir şey arıyormuşum gibi yaptım. Ama aradığım bir şey yoktu, yalnızca o andaki durumumu değiştirip konuşmayla ilgilendiğimi göstermek istemiştim. Öte yandan,

bana anlattığı olayın düpedüz tuhaflığını ve buna bir türlü akıl erdiremediğimi söyledim. Üstelik doğruluğuna da inanmadığımı, benim sezinleyemediğim bir amaçla uydurulmuş olacağını ekledim sözlerime. Sonra da çiğ ışıktan kurtulmak için gözlerimi yumdum.

"Yok ama, çekinmeyin; hani siz de bu konuda benim gibi düşünüyorsunuz ve çıkar gözetmez bir kimse olduğunuzdan bunu söylemek için durdurdunuz beni. Böylelikle bir umudumu yitiriyor, bir diğerine kavuşuyorum.

Değil mi yani? Dimdik ve normal adımlarla yürümüyor, bastonumla kaldırım üzerine vurmuyor, gürültüyle yanımdan geçenlerin giysilerine sürünerek ilerlemiyorum diye neden utanacakmışım. Daha çok, doğru dürüst sınırlardan yoksun bir gölge gibi evler boyunca sektiğim, bazen vitrin camlarında kaybolarak gittiğim için inatla ve haklı olarak yakınmam gerekmez mi?

Şu geçirdiğim günlere bakın bir! Niçin her şey böylesine berbat yapılmış; öyle ki, ortada görünür bir neden bulunmaksızın yüksek evler çökü çöküveriyor bazen. Enkaz yığını üzerine tırmanıyor, karşıdan kim gelirse soruyorum: 'Nasıl olur a canım? Bizim kentte - daha yeni bir bina - hem bu kaçıncı bugün! - düşünsenize bir!' Bakıyorum, kimse bana yanıt veremiyor.

Çokluk insanlar sokakta devrilerek cansız serilip kalıyor yerde. Derken dükkân ve mağaza sahipleri, dükkân ve mağazalarının mallardan geçilmeyen kapılarını açarak çevik adımlarla seğirtiyor, ölüyü alıp oradaki bir evden içeri taşıyor, sonra dönüp geliyorlar; ağız ve gözlerinin çevresinde bir gülümseme, gevezeliğe başlıyorlar derken. 'Günaydın - Gökyüzü de soluk bugün - Eşarpların sürümüne diyecek yok - öyle, savaş.' Söz konusu eve seğirtiyor ve parmağımı büküp elimi pek çok kez çekinerek kaldırıp indirdikten sonra kapıcının küçük penceresini tıklatıyorum: 'Günaydın,' diyorum, 'yanılmıyorsam, demin ölmüş birini getirdiler buraya. Acaba onu, bir zahmet, bana gösterebilir misiniz?' Adam, karar veremezmiş gibi başını sal-

layınca ekliyorum: 'Bakın, karışmam sonra! Ben gizli polisim, hemen ölüyü göreceğim.' Bunun üzerine kapıcı, kararsızlığından sıyrılıp, 'Defolun!' diye bağırıyor: 'Fena dadandı şu serseriler, her Allanın günü buralarda sürtüp duruyorlar. Ölü falan yok bizde, bitişiktedir belki, oraya bakın!' Selam verip uzaklaşıyorum.

Ama derken büyük bir alandan geçmek zorunda kalınca, hepsini unutuyorum bunların. Böyle kocaman alanlar yaparlar da, ne diye içlerinden korkuluklu bir yol yapmazlar? Bugün yine güney-batı'dan esiyor rüzgâr, Belediye Sarayı'ndaki kulenin sivri tepesi çemberler çiziyor. Tüm pencerelerin camları takırdıyor, sokak fenerleri bambu kamışları gibi eğilip bükülüyorlar. Sütun üzerindeki Hazreti Meryem'in pelerini kıvrım kıvrım; rüzgâr pelerini çekip çekiştiriyor. Peki ama, kimseler görmüyor mu bunu? Kaldırım taşları üzerinde yürümeleri gereken kadın ve erkekler, boşlukta süzülüyor adeta. Rüzgâr kesilmeye yüz tutunca, durup birbirleriyle birkaç laf ediyor, karşılıklı eğilerek birbirlerini selamlıyor, ama rüzgâr yeniden esmeyegörsün, karşı duramayıp hep birden tabanları kaldırıyorlar. Uçmaması için sımsıkı sarılmaları gerekiyor şapkalarına; ama gene de gözlerinin içi gülüyor; havaya en küçük kusur buldukları yok. Korkan bir tek benim."

Bunun üzerine dedim ki: "Daha önce anlattığınız olay var ya, anneniz ve bahçedeki kadınla ilgili, doğrusunu isterseniz ben hiç tuhaf bulmuyorum. Böylesi çok olay işittiğim, yaşadığım, hatta kendim de bu olaylara karıştığım için değil yalnızca, pek doğal bir şey de onun için. Hani siz gerçekten sanıyor musunuz ki, yazın o dediğiniz balkonda dikilsem, ben de aynı soruyu soramaz ve bahçeden aynı yanıtı alamazdım? İşte öylesine sıradan bir olay."

Ben böyle deyince, yatışmış göründü. Şık giyinmiş olduğumu, boyunbağımın hoşuna gittiğini açıkladı. Ve itiraflar sonradan geri alındılar mı, hepsinden kesin bir niteliğe kavuşurmuş.

c

Tapınan'ın Hikâyesi

Sonra yanıma oturdu, çünkü bir çekingenlik gelmişti üzerime. Ona yer açtım, başımı yana eğmiştim. Öyleyken, kendisinin de bir sıkılmıştık içinde oturduğu, benimle arasında az buçuk bir uzaklığı korumaya çalıştığı gözümden kaçmadı. Konuşmakta zahmet çekiyordu:

"Şu geçirdiğim günlere bakın bir!

Dün gece bir toplantıdayım. 'Eh artık, kışa yaklaştığımıza gerçekten seviniyorum,' deyip gaz ışığında bir bayanın önünde tam eğilmiştim ki, sağ üst bacağımın eklem yerinden burkulduğunu öfkeyle fark ettim. Diz kapağım da hafifçe oynamıştı yerinden.

Bu yüzden oturdum ve hâlâ cümleler üzerinde denetim gücümü yitirmemeye çalışarak, 'Değil mi ki, kış çok daha az zahmet verir insana,' diye sürdürdüm konuşmamı: 'Devinimler kolaylaşır, konuşulacak sözler o kadar yormaz insanı. Öyle değil mi, Froylayncığım. Umarım, bana hak veriyorsunuzdur bu konuda.' Öte yandan, sağ bacağım pek canımı sıkıyordu. Bütün bütün çıkmış gibiydi ilkin; ovarak, itip çekerek zamanla biraz yerine oturtmaya çalıştım.

Derken durumuma acıyıp, kendi de oturan kızın alçak sesle şöyle söylediğini işittim: 'Hayır ama, hiç de beni etkilemiyorsunuz, neden mi -'

'Durun canım!' diye yanıtladım, memnun ve mutlu. 'Benimle konuşmanız size beş dakikaya bile mal olmayacak. Sonra lütfen, Froylayncığım, konuşurken bir şeyler de yiyebilirsiniz.'

Bunun üzerine kolumu kaldırdım, tunçtan bir kanatlı oğlanın elinde tuttuğu meyvelikten sık taneli bir salkım üzüm aldım, salkımı biraz havaya kaldırıp kıza uzattım. Belki bir zarafet de vardı uzatışımda.

'Yo, hiç de etkilemiyorsunuz beni.' dedi kız yeniden. 'Bütün söylediklerinizi sıkıcı, anlaşılmaz şeyler ve gerçekle ilgisi yok. Yani bana kalırsa, bayım - ne demeye bana hep Froylayncığım diyorsunuz bilmem - bana kalırsa, siz yalnızca pek yorucu bulduğunuz için gerçekle ilgilenmiyorsunuz.'

Tanrım, işte bunun üzerine keyiflenmiştim. 'Evet, Froylayn, evet,' diye bağırdım adeta. 'Ne kadar da haklısınız! Hani, Froylayncığım, insan pek üstüne düşmeden böyle ansızın anlaşıldığını görünce ne seviniyor bilseniz!'

'Evet, gerçek sizin için pek yorucu, bayım; çünkü baksanıza şu halinize! Boylu boyunca pelür kâğıdından oyulmuşa benziyorsunuz, sarı pelür kâğıdından, işte öylesine bir siluetten farkınız yok; yürürseniz, hışırdadığınız duyulacaktır mutlaka. Eh, bu durumda davranışınızı, düşüncenizi ne diye merak etmeli; çünkü siz odadaki anlık esintilere göre eğilip bükülmek zorundasınız.'

'Aklım almıyor. Şuracıkta, odada dikilen birkaç kişi var. Kollarını sandalyelerin arkalıklarına koyuyor ya da piyanoya yaslanıyor veya bir bardağı duraksayarak kaldırıp ağızlarına götürüyorlar ya da çekinerek bitişik odaya geçiyor ve sağ omuzlarını karanlıkta bir dolaba çırpıp incittikten sonra açık pencere önünde derin derin soluyarak düşünüyorlar: İşte orada akşam yıldızı Venüs duruyor, ben ise bu topluluk içindeyim. Bu toplulukla aramda bir ilişki varsa, anlamıyorum nasıl ilişkidir bu: Ama bir ilişki de var mı, orasını bile bilmiyorum. - Ve bakınız, Froylayncığım, içlerindeki belirsizliğe uyarak böyle kararsız, hatta gülünç davranan bu insanlar arasında kendisine ilişkin düpedüz açık sözler işitmeye layık bir tek ben varım sanki. Ve hoşa gitmesi için, alaylı söyleyin bu sözleri; öyle ki, baştan başa yanmış bir evden temel duvarlar nasıl arta kalırsa, sizin de söyleyeceklerinizden göze görünür bir şeyler geride kalsın. Bakışlar pek bir engele rastlamıyor şimdi; kocaman pencere boşluklarından gündüz bulutlar, gece yıldızlar görülüyor gökyü-

zünde. Ama henüz bulutlar çokluk gri taşlardan yontulmuş; yıldızlar ise doğallıktan yoksun tablolar oluşturmakta. -Buna teşekkür için size bir sır verip desem ki, bir gün gelip yaşamak isteyen bütün insanlar benim gibi görünecek, ne buyururdunuz; sarı pelür kâğıdından, öylesine siluetimsi oyulup çıkarılmış - hani siz söylemiştiniz ya, öyle -, yürüdüler mi hışırdadıkları duyulur. Başka türlü olmayacaklar şimdikinden, ama işte anlattığım gibi görünecekler. Hatta siz bile, Froylayncığım -'

Birden baktım, kız artık yanımda oturmuyor. Söylediği son sözlerden sonra çekip gitmişti anlaşılan; çünkü şimdi benden uzakta, bir pencere önünde dikiliyordu; çevresini üç genç almıştı, beyaz ve dik yakalıklarıyla gülerek konuşuyorlardı.

Bunun üzerine neşeyle bir bardak şarap yuvarlayıp, piyano başında oturan adama doğru yürüdüm; adam büsbütün ayrı bir köşede, o anda başını eğip kaldırarak acıklı bir parça çalıyordu. Birden korkmasın diye kollayarak kulağına eğildim ve parçanın ezgisine uyup usulca dedim ki:

'Ah ne olur, Sayın Bay, bırakınız, biraz da ben çalayım, çünkü şu anda mutlu olmak üzereyim.'

Sözlerime kulak asmadığından, bir süre ne yapacağımı şaşırarak durdum; ardından çekingenliğimi yenerek salondaki konukları tek tek dolaştım ve aşağı yukarı hepsine şöyle söyledim: 'Bu gece piyano çalacağım. Tamam mı!'

Hepsi de piyano çalan biri olmadığımı biliyor gibiydi, ama konuşmalarının böyle tatlılıkla kesilmesinden ötürü nazikçe gülümsediler. Ne var ki, piyano çalana yüksek sesle bağırmam üzerine tüm dikkatleri bana yöneldi: 'Ah ne olur, bırakınız, biraz da ben çalayım, şu anda mutlu olmak üzereyim. Bana bir zafer kazandıracak bu!'

Adam piyano çalmasına son verdi, ama oturduğu kahverengi sıradan kalkmadı, üstelik beni anlamamışa benziyordu; iç geçirip uzun parmaklarıyla yüzünü kapadı.

Kendisine biraz acır gibi olup, ona sen yine çalmana bak falan demek istiyordum ki, evin hanımı, yanındaki bir toplulukla çıkageldi.

'Komik bir rastlantı bu!' dediler ve akıl almayacak bir şeye kalkışmışım gibi sesli sesli güldüler.

Kız da gelmişti, küçümsemeyle bana bakarak dedi ki: 'Aman Hanımefendi, bırakın çalsın. Belki toplantının havasına bir şeyler katmak istiyordur; bu da doğrusu övülecek bir davranış. Lütfen, Hanımefendi!'

Buna hepsi de sevinmişti, sevinçlerinden bağırıp çağırmaya başladılar; çünkü anlaşılan onlar da benim gibi bu sözlerin alay için söylendiğini sanıyordu. Yalnızca piyano çalanın çıkmıyordu sesi; başını önüne eğmiş, sol elinin işaret parmağını kum üzerine bir şeyler çiziktirir gibi oturduğu sıranın üzerinde gezdiriyordu. Ben titremeye başlamıştım; titrediğimi belli etmemek için ellerimi pantolonumun ceplerine soktum. Artık eskisi gibi açık seçik de konuşamaz olmuştum, bütün yüzümde bir ağlama isteği geziniyordu. Dolayısıyla, sözlerimi o türlü seçmem gerekiyordu ki, ağlamak istiyormuşum gibi bir düşünce beni dinleyenlere gülünç görünsün.

'Sayın Hanımefendi,' dedim, 'şu anda piyano çalmam gerekiyor, nedenine gelince -' Ama nedenini unuttuğumdan, dosdoğru gidip piyanonun başına oturdum. Derken durumumu kavradım yeniden. Piyano çalan ayağa kalkarak nazik bir hareketle sıranın üzerinden atladı, çünkü ben geçmesini engelliyordum. 'Bir zahmet, şu ışığı söndürür müsünüz? Hani yalnızca karanlıkta çalabilirim de.' Sonra doğruldum.

O anda iki bay, sırayı kavradıkları gibi, bir ıslık öttürüp beni de biraz sağa sola sallayarak piyanodan çok uzağa, yemek masasının başına taşıdılar.

Salondakilerin halinde yapılanı onaylar bir ifade vardı. Deminki kız, 'Gördünüz mü, Sayın Hanımefendi,' dedi, 'Ne de güzel

çaldı. Ben biliyordum zaten. Oysa siz bir korktunuz ki.'

Anlamıştım; pek güzel bir reveransta bulunup teşekkür ettim. Derken benim için bardağa limonata koydular; kırmızı dudaklı bir kız, ben limonatayı içerken bardağımı tuttu. Evin hanımı gümüş bir tabak içinde bana kaymaklı kurabiye ikram etti ve üzerinde kar gibi beyaz giysiyle bir kız kurabiyeleri ağzıma verdi. Gür ve sarı saçlı tombul bir kız da, tepemde bir üzüm salkımı tutuyordu; bana taneleri tek tek koparmak kalıyor, bu arada kız kendini geriye kaçıran gözlerimin içine bakıyordu.

Bana böylesine iyi davrandıkları için yeniden piyanoya yanaşacak olur olmaz, el birliğiyle beni bundan alıkoymak istemelerine kuşkusuz şaştım. 'E, yeter artık bu kadar!' dedi, benim şimdiye kadar ortada göremediğim evin beyi; sonra hemen dışarı çıkıp kocaman bir silindir şapka ve çiçek motifleriyle süslenmiş bakır kahverengisi bir pardösüyle döndü. 'Buyurun giysilerinizi!' dedi.

Hani benim pardösümle şapkam değildi, ama adamı bir kez daha gidip arama zahmetine sokmak istemedim. Evin beyi kendi eliyle pardösüyü giydirdi, pardösü ince vücuduma sımsıkı oturdu, tıpatıp uydu bana. Yüzünde iyilikseverlik okunan bir bayan da eğilip pardösünün düğmelerini teker teker iliklediler.

'Eh, haydi güle güle!' dedi evin hanımı, 'arayı uzatmayın, yine gelin; biliyorsunuz, her vakit başımızın üzerinde yeriniz var.' Orada bulunanlar, sanki pek gereği varmış gibi önümde eğildiler. Ben de eğilmek istedim, ama pardösüm pek dardı; şapkamı alıp, sanırım pek savruk sakar ayrıldım salondan.

Ama ufak adımlarla sokak kapısından çıkar çıkmaz, ayı ve yıldızlarıyla, büyük kubbeli göğü, Belediye Sarayı, Meryem Sütunu ve kiliseyle Ring Alanı birden üzerime çullandı.

Sakin sakin, gölgeden ayrılıp ay ışığına geçtim; pardösümün düğmelerini çözüp ısınmaya çalıştım, sonra ellerimi kaldırarak gecenin uğultusunu susturup düşünmeye koyuldum: 'Hani öyle gerçekmişsiniz gibi yapmanız da nesi! Yeşil kaldırım üzerin-

de böyle gülünç bir durumda dikilen benim gerçek olmadığıma beni inandırmak mı niyetiniz? Ama senin gerçek olduğun zamanlar çok gerilerde kaldı, ey gök! Ve sen ey Ring Alanı, hiçbir vakit gerçekten varolmadın.'

'Doğru, hâlâ bir üstünlüğünüz var bana, ama ben ancak sizi rahat bıraktığım zaman.'

'Allaha şükür ki ay, ay değilsin sen artık. Ama ay adını verdikleri sana hâlâ ay demem belki bir savsaklıktan başka şey değil. Sana 'Acayip renkli unutulmuş kâğıt fener' diyecek olsam, ne diye öyle kibirli davranmazsın artık. 'Meryem Ana Sütunu' desem, ne diye kendini bayağı çekip geriye alırsın. Sonra sana 'Sarı ışık saçan ay' dedim mi, eskiden takındığın o gözdağı veren tavrını da göremiyorum artık.'

'Vallahi, bana öyle geliyor ki, sizi düşünmek yaramıyor size, cesaret ve sağlığınızdan bir şeyler yitiriyorsunuz.'

'Tanrım! Düşünen Adam, Sarhoş'tan ders alsa, ne verimli bir şey olurdu bu.'

'Niçin her taraf sessizleşti böyle? Galiba rüzgâr kesildi. Ve çokluk küçük tekerlekler üzerinde alanda sanki ordan oraya yuvarlanan evceğizler, şimdi yere çakılmış gibi duruyor -suskun - suskun; başka vakit onları zeminden ayıran ince ve kara çizgi şimdi asla seçilmiyor.'

Derken koşmaya başladım. Bir engelle karşılaşmaksızın büyük alanın çevresini üç kez dolandım, bir sarhoşa rastlamayınca hızımı azaltmadan ve bir yorgunluk hissetmeden Kari Sokağı'na doğru seğirttim. Gölgem de, çokluk benden kısa, duvar boyunu izleyerek, sanki duvarla yol arasındaki bir çukurlukta benimle geldi.

İtfaiye binası önünden geçerken, Kleiner Ring'ten(*) doğru bir ses işittim. O yana sapınca, çeşmenin korkuluğu önünde bir

(*) Prag'da bir caddenin ismi. (Ç.N.)

sarhoşun dikildiğini gördüm; kollarını yatay durumda uzatmış tutuyor, ayağındaki tahta sandallarla yeri dövüyordu.

İlkin durup biraz soluklanmaya çalıştım, sonra ona doğru yürüyüp silindir şapkamı çıkardım ve tanıttım kendimi:

'İyi akşamlar, nazenin beyzadem! Yaşım yirmi üç, ama bir adım yok henüz. Size gelince: Şaşırtıcı, hatta ahenk dolu isimlerle donanmış olarak o büyük kent Paris'ten geliyorsunuz kuşkusuz. Baştan çıkmış Fransız sosyetesinin düpedüz yapay kokusu çevrenizi sarmış.'

'Giysilerinin cicili bicili kuyrukları merdivenlerin basamakları üzerine yayılır, kuyrukların uçları henüz bahçenin kumları üzerinde dinlenirken, kendileri çoktan yüksek ve dört bir yanı açık terasa varmış, incecik belleriyle alaylı alaylı dönüp arkalarına bakan o gözleri boyalı büyük hanımları gördünüz elbet. - Öyle değil mi, dört bir yana dikilmiş uzun direklere daracık fraklar ve beyaz pantolonlarla uşaklar tırmanır, ayaklarını direklere dolar, belden yukarılarını çokluk arkaya ve yana eğerler; kalın iplerle gri ve kocaman bez perdeleri yerden kaldırıp yukarıya germeleri gerekmektedir, büyük hanım sisli bir sabah dilemiştir çünkü.'

Onun geğirmesi üzerine adeta ürkmüş, sürdürdüm konuşmamı: 'Sahi, doğru mu? O bizim Paris'ten mi geliyorsunuz, beyciğim? O fırtınalı Paris'ten, ah o romantik hayaller kasırgasından mı geliyorsunuz?'

Onun yeniden geğirmesi üzerine şaşırmış, 'Biliyorum,' dedim, 'büyük bir şeref veriyorsunuz bana.' Ardından pardösümün düğmelerini acele ilikleyerek, coşkulu ve çekingen, konuşmamı sürdürdüm:

'Biliyorum, beni bir cevaba layık görmüyorsunuz; ama size bugün bunları sormasaydım, artık hep ağlamaklı bir hayat yaşardım.'

'Rica ederim söyleyin, benim şık beyzadem. Anlatılanlar doğru mu? Sadece süslü püslü giysilerden oluşan insanlar var mı Pa-

ris'te? Sonra sokak kapısından başka kapıları bulunmayan evler var mı? Doğru mu pazarları kent üzerinde gökyüzünün açık mavi renge boyandığı? Hepsi yürek biçiminde tıkız ak bulutçuklarla süslendiği? Sonra içinde ağaçlardan başka şeye rastlanmayan ve ziyaretçilerle dolup taşan bir müzenin bulunduğu? Üzerlerine iliştirilmiş küçük levhalarda ağaçların en ünlü kahramanlar, caniler ve sevgililerin isimlerini taşıdığı doğru mu?'

'Sonra bir de şu haber! Şu anlaşılan düzmece haber! Öyle değil mi? Şu Paris sokakları ansızın dallanıp budaklanır; sessiz sakin değildir, öyle değil mi? Her şey her vakit yolunda gidecek diye bir şey yoktur; hem nasıl gitsin! Kimi bir kaza olur ve kaldırımlara adeta dokunmayan büyük kentli adımlarıyla ara sokaklardan insanlar gelerek bir araya üşüşür. Hani hepsi merak içindedir, ama düş kırıklığına uğramaktan da çekinirler. Çabuk çabuk solur, küçük başçağızlarını ileri uzatırlar. Ama birbirlerine çarptılar mı, yerlere kadar eğilir ve özür dilerler: 'Çok üzgünüm - kazara oldu - bu kalabalıkta - öyle olduğunu kabul ediyorum. Adım - adım Jerome Paroche; Rue de Cabotin'de baharatçı dükkânım var - müsaade buyurursanız, sizi yarın öğle yemeğine davet etmek istiyorum - karım da hani pek sevinecektir.' İşte böylece konuşup dururlar; oysa sokak uyuşukluk içindedir ve bacalardan tüten dumanlar evlerin arasına çöker. Böyledir herhalde. Ayrıca, olacak şey mi: Kibar bir semtin işlek bir bulvarında iki araba dursun; ağırbaşlı uşaklar kapıları açsın. Sekiz soylu kurt köpeği, tin tin adımlarla arabalardan insin, havlayıp sıçrayarak doludizgin yolu tutsun. Ve sonra densin ki, Paris'in kılık değiştirmiş züppe gençleridir bunlar.'

Gözlerini sımsıkı yummuştu. Ben susunca, iki elini ağzına sokup alt çenesini çekiştirmeye başladı. Giysisi baştan aşağı pislik içindeydi. Belki şarap içilen lokallerin birinden kapı dışarı edilmişti de, olup bitenin bilincinde değildi henüz.

Belki gündüz ve gece arasındaki o küçük ve alabildiğine durgun ara idi, bu; hani başımız, biz beklemezken ensemizden sar-

kar, hani her şey, biz farkına varmaksızın, biz izlemediğimiz için devingenliğini yitirir ve sonra kaybolup gider; biz ise, yumru karınlarımızla tek başımıza kalırız; sonra çevremize bakınır, artık bir şey görmez, havanın herhangi bir direncini de hissetmez, ama içten içe anılarımıza tutunuruz: Az çok yakınımızda evler olacaktı, evlerin çatıları ve Allaha şükür köşeli bacaları vardı; bacalardan evlerin içine yağan karanlık, tavan aralarından geçerek çeşitli odalara dökülürdü. Ve yarın, bütün inanılmazlığına karşın, her şeyin seçilebildiği bir gündüzün başlayacak oluşu ne mutluluktur!

Sarhoş birden kaşlarını kaldırdı; kaşlarıyla gözleri arasında parlak bir gölge belirdi. Sonra kesik kesik konuşarak açıklamaya koyuldu: 'Hani diyeceğim - hani uykum var - uykum olduğu için de gidip yatacağım - hani diyeceğim, Wenzel Alanı'nda bir eniştem oturuyor - işte oraya gidiyorum - eniştemin yanında kalıyorum çünkü, çünkü yatağım orada - gidiyorum, evet - ancak adı ne eniştemin, nerede oturuyor, bildiğim yok - unuttum sanırım - ama ne çıkar, çünkü bir eniştem var mı, onu da bilmiyorum - eh, gidiyorum artık - ne dersiniz, onu bulabilecek miyim?'

Hiç duraksamadan, 'Elbette!' diye yanıtladım, 'ama siz yabancı diyarlardan geliyorsunuz,' diye ekledim, 'olur a uşaklarınız yanınızda değil. Müsaade buyurun, sizi ben götüreyim.'

Sesini çıkarmadı. Girmesi için kolumu uzattım."

d

Şişko ile Tapınan Arasındaki Konuşmanın Devamı

Bense bir süredir kendimi yüreklendirmeye uğraşıyordum. Vücudumu ovuşturup kendi kendime dedim ki: "Eh, zamanı geldi artık konuşmanın. Daha şimdiden şaşırmış gibisin. Ne o, sıkıldın mı? Dur canım? Bu durumları bilmez değilsin. Acele etmeden düşün taşın! Çevren de bekler, merak etme. "

"Geçen haftaki toplantı var ya, tıpkı oradaki gibi. Biri, elindeki bir kâğıttan birşeyler okuyor. Ricası üzerine, bir sahifeyi kendim kopya etmiştim. Onun kaleminden çıkmış sahifeler arasında kendi yazdıklarımı görünce irkiliyorum. Tutarsız şeyler. Masanın üç tarafından yazının üzerine eğiliyorlar. Ben ağlayarak yeminler ediyor, benim yazım değil diyorum."

"Ama niçin bugünküne benzesindi. Sınırlı bir konuşmanın doğması yalnızca sana bakmıyor mu? Her şey sessiz sakin. Sık işte dişini biraz, azizim! 'Başım ağrıyor. Haydi hoşça kal!' diyebilirsin. Durma işte, durma! Göster kendini! - O ne? Yine mi engeller, yine mi? Ne geliyor aklına? - Kocaman gökyüzüne karşı yeryüzünün kalkanı gibi yükselen bir yaylayı anımsıyorum. Onu bir dağdan görüp içinden geçmek üzere yola koyulmuş ve şarkı söylemeye başlamıştım."

Dudaklarım kuru ve laf anlamaz durumda, "Başka türlü yaşanabilmeliydi, değil mi!"dedim.

"Hayır," diye yanıtladı o, sorar gibi ve gülümseyerek.

Kendisiyle aramdaki, şimdiye kadar sanki uykuda desteklediğim her şey çöküp yıkılırken, "Peki neden akşamları kilisede tapınıyorsunuz?" diye sordum.

"Hayır ama, bunun üzerinde konuşmasak olmaz mı? Tek başına yaşayan hiç kimse akşamleyin bir sorumluluk taşımaz. Kimi şeyler korku verir insana: Ya maddi varlık uçup giderse? Ya insanlar gerçekten alacakaranlıkta göründükleri gibiyseler? Dolayısıyla, bastonsuz yürünmez yolda, onun bunun bakışlarını üzerinde duyup maddi bir varlık kazanmak için kiliseye gitmek ve kilisede bağıra çağıra tapınmak acaba dahi iyi olmaz mı diye düşünülür." O böyle konuşup susunca, cebimden kırmızı mendilimi çıkarıp iki büklüm, ağlamaya başladım.

Bunun üzerine ayağa kalkarak beni öptü ve dedi ki: "Niçin ağlıyorsun? Bak, uzun boylusun, uzun boyu severim; adeta istediğin gibi davranan uzun ellerin var, ne diye kıvanç duymazsın

bundan. Sana bir öğütte bulunayım: Her vakit koyu manşetler tak kollarına. - Bak, sana iltifatlar ediyorum, öyleyken ağlıyor musun? Yaşamın bu güçlüğünü omuzlayacak kadar aklı başında birisin sanırım."

"Gerçekte işe yaramaz savaş araçları, kuleler, duvarlar, ipek perdeler yapıyoruz. Vakit bulabilsek hayli şaşar kalırdık bu işe. Ve boşlukta tutuyoruz kendimizi, düşmüyoruz. Yarasalardan daha da çirkiniz, öyleyken kanat çırpıyor, uçuyoruz... Ve güzel bir gün, 'Oh Tanrım, bugün ne güzel bir gün' demekten artık pek alıkoyamıyor kimse bizi, çünkü bir kez yeryüzüne yerleşmişiz; peki demiş, yaşayıp gidiyoruz."

"Yani karda ağaç gövdelerinden kalır yerimiz yok. Ağaç gövdeleri hemen toprak üzerinde duruyor gibidir; ufak bir yüklenişte yerinden sökülüp atılırmış sanılır. Ama hayır, nerde, çünkü sımsıkı bağlıdırlar toprağa. Bak işte, bu bile yalnızca görünürde böyledir."

Düşünüp durmam beni ağlamaktan alıkoyuyordu: "Vakit gece, kimse şu anda söyleyebileceğim sözlerden dolayı yarın beni kınayamaz, çünkü uykuda konuşulmuş olabilir hepsi."

Bunun üzerine dedim ki: "Evet, doğru. Evet ama, neden konuşuyorduk? Sanırım gökyüzündeki ışıklardan değil, çünkü bulunduğumuz yer bir sofanın ortası. Hayır -, ama bunlardan da söz edebilirdik, madem ki konuşmamızda düpedüz özgürüz, madem ki ne bir amaca, ne de gerçeğe varmaktır niyetimiz, bunu yalnız latife için, eğlenelim diye yapıyoruz. Ama olsun, siz yine bahçedeki kadın öyküsünü bana bir kez daha anlatamaz mısınız? Ne hayran kalınacak, ne akıllı bir kadın bu! Davranışlarımıza kendisini örnek almalıyız. Doğrusu bayıldım bu kadına! Hem sonra sizinle karşılaşmam, sizi ele geçirmem de iyi bir rastlantı. Sizinle konuşmaktan büyük zevk duydum. Sizden, şimdiye kadar belki kendimi bile bile öğrenmekten alıkoyduğum kimi şeyler işittim."

Sevinmişe benziyordu. Bir insan vücuduna dokunmak benim için her vakit tatsız bir şey olmasına karşın, onu kucaklamadan duramadım.

Sonra sofadan açık havaya çıktık. Dostum dağınık birkaç bulutçuğu üfleyerek bir kenara itince, baştan aşağı yıldızlarla kaplı bir gökyüzü belirdi karşımızda. Dostum güçlükle yürüyordu.

4

Şişko'nun Yokuşu

Derken her şey birden hızla alınıp uzaklara savruldu. Irmağın suları bir uçurum kenarından aşağılara çekildi, ama direndi sular; uçurumun çatlak ve pütürlü kenarında bir süre sallanıp sonra top top ve duman duman aşağı yuvarlandılar.

Şişko fazla konuşamadı, ister istemez geriye döndü, gürül gürül ve hızla akan çağlayanda gözden kayboldu.

Pek çok keyifli anlar yaşayan ben, kıyıda duruyor ve olup bitenleri seyrediyordum. "Akciğerlerimiz ne halt etsin!" diye bağırdım. "Çabuk solusalar, kendiliklerinden, kendi içlerindeki zehirlerden boğulur, yavaş solusalar, solunamaz havadan, başkaldırı durumundaki nesnelerden boğulurlar. Tutturacakları tempoyu aramaya kalksalar, daha bu arayışta yıkılıp gidecekler."

Bu arada ırmağın kıyıları uçsuz bucaksız uzanıyordu, ama ben yine de elimin ayasıyla uzaktaki minik bir işaret levhasının demirine dokundum. Hani pek aklım ermedi bu işe; oysa boyum kısa, sanki her zamankinden kısaydı ve ansızın şöyle bir silkinen beyaz yabanmersini çalısının boyu boyumu aşmıştı. Gözümden kaçmamıştı bu, çünkü daha demin çalının yanından geçmiştim.

Ama yine de yanılmıştım; çünkü kollarım bir uzundu ki, geniş bölgeleri kaplayan yağmur bulutlarına benziyordu; ne var ki

onlardan daha aceleciydiler. Ne diye sanki zavallı başımı ezmek istiyorlardı bilmem.

Başım da öyle küçüktü ki, bir karınca yumurtasını andırıyordu; ama biraz örselenmişti, artık o kadar yuvarlak sayılmazdı. Bu yuvarlağı rica minnet döndürüp çeviriyordum; çünkü gözlerimdeki ifadenin farkına varılmayabilirdi; işte öylesine küçüktü gözlerim.

Ama bacaklarım, şaşılası bacaklarım ormanlık dağlar üzerinde dinleniyor ve köylük ovaları gölgelendiriyordu. Büyüyor, durmadan büyüyorlardı! Araziden yoksun boşluklara doğru uzanmaya başlamışlar, uzunlukları çoktan görme alanımın dışına taşmıştı. Ama hayır, o değil - boyum kısa, şimdilik kısa -, ve yuvarlanıyorum - yuvarlanıyorum - dağlarda bir çığım! Ah ne olur, gelip geçenler, lütfen söyleyin, boyum ne kadar benim; şu kollarımı, bacaklarımı bir ölçün!

III

"Bu da nesi!" dedi, benimle toplantıdan çıkıp Laurenziberg'e giden yolların birinde sessiz sakin yanımda yürüyen Tanışım. "Eh artık biraz durun da ne olduğunu anlayayım. - Bakın, görülecek bir işim var. O kadar da zor ki - bu soğuk denebilecek esinti, sonra bu aydınlık gece, hele vakit vakit şu akasyaların yerini bile değiştirir görünen somurtkan rüzgâr."

Bahçıvan kulübesinin gölgesi ay ışığında biraz kavisli yolun üzerine gerilmiş duruyordu, biraz da karla bezenmişti. Kapının yanındaki sırayı fark edince elimi kaldırıp gösterdim; çünkü cesaretim yoktu ve ondan sitemler bekliyordum; bu yüzden, sol elimi göğsümün üzerine koydum.

Tanışım bir bezginlikle gidip güzel giysilerine aldırmadan sıraya oturdu ve dirseklerini kalçalarına yasladı, alnını dışa doğru büktüğü parmak uçlarına dayayarak şaşırttı beni:

"Evet, işte şimdi söyleyeceklerim: Biliyor musunuz, düzenli bir yaşamım var, bir yerinde kusur bulamazsınız; zorunlu ve değerli ne varsa bu yaşam içinde yer alıyor. Girip çıktığım topluluğun alışık olduğu felaket, çevremle birlikte memnunlukla izlediğimiz gibi, beni de esirgemedi, sonra o genel mutluluk da gecikmeden gösterdi yüzünü ve ufak topluluklarda bu mutluluktan söz açabildim. Evet, şimdiye kadar hiç sevmemiştim gerçekten. Buna ara sıra yerinir, ama sıkışınca sevdiğimi ileri sürerdim. Ne var ki, şimdi söylemek zorundayım: Evet âşığım ve galiba aşkın coşkusu içindeyim. Kızların sahip olmayı dilediği ateşli bir âşığım. Ama bende daha önceki bu eksikliğin, ilişkilerime apayrı ve eğlenceli, her şeyden önce eğlenceli bir yön vereceğini düşünmem gerekmez miydi?"

"Durun canım, durun!" dedim ben, ilgisiz ve yalnızca kendimi düşünerek. "İşittiğime göre, sevgiliniz güzelmiş, değil mi?"

"Evet, güzel. Ne zaman yanında otursam, hep şunu düşünmüşümdür: Bu ataklık - hani pek gözükara biriyimdir - bakarsın bir deniz yolculuğuna çıkarım - galonlarla şarap içerim. Ama o gülünce, beklendiği gibi dişlerini göstermez; bütün seçilebilecek şey, karanlık, dar ve çarpık bir ağız boşluğudur. Bu boşluk da, gülerken başını ne denli geriye atarsa atsın, kurnaz ve pek kocamış görünür."

"Orası öyle!" diye yanıtladım, iç geçirerek. "Belki ben de fark etmişimdir bunu, çünkü göze çarpar bir şey olmalı. Ama yalnız bu değil ki! Zaten kızlardaki güzelliğin kendisi göze çarpıcıdır! Çok vakit türlü pliler, dantel ve süslerle güzel bir bedene güzelce oturmuş giysiler gördüm mü, uzun süre öyle kalmayacaklarını, yer yer bir daha kaybolmayacak kırışıklıklarla örtüleceklerini, süsler içerisine bir daha temizlenemeyecek parmak kalınlığında tozların dolacağını, kimsenin bu zengin giysiyi her gün sabah giyip akşam çıkaracak kadar kendini üzüntüye ve gülünç duruma sokmak istemeyeceğini düşünürüm. Öyleyken kızlar görürüm, güzel olmaya güzeldirler; zarif kasları, kemikçikleri, pürüzsüz tenleri, ipek gibi gür saçları vardır; gel gelelim her Allahın günü bu bir tek doğal karnaval giysisiyle boy gösterir, hep aynı yüzü aynı avuçlar içerisine yatırır ve aynada yansıtırlar. Ancak kimi akşamlar bir eğlenceden eve döndüler mi, aynada yüzleri pörsümüş, şişmiş, herkeslerce yeterince görülmüş ve artık taşınacak yanı kalmamış gelir kendilerine."

"Ama ben yol boyunca ikide bir size sormuştum, kızı güzel buluyor musunuz, demiştim; oysa siz hep başka yana döndürdünüz yüzünüzü, bana yanıt vermediniz. Söyleyin, fena bir şey mi tasarlıyorsunuz kafanızda? Ne diye beni avutmaya kalkmıyorsunuz?"

Ayaklarımı gölgenin içine daldırdım ve nazikçe, "Avutulmak sizin için gerekli değil, çünkü siz seviliyorsunuz," dedim. Serin havada üşütmemek için, mavi üzüm motifleriyle süslü mendilimi ağzıma tuttum.

Derken bana dönüp, tombul yüzünü oturduğu sıranın alçak arkalığına yasladı: "Biliyor musunuz, genellikle henüz vaktim var; bu yeni başlayan sevgiyi rezilce bir davranışla ya da sadakatsizliğe saparak veya kalkıp uzak bir ülkeye giderek hâlâ bir sona erdirebilirim; çünkü doğrusu, bu heyecanı yüklensem mi, pek bilmiyorum. Hani bir kesinlik yok ortada, kimse bu işin alacağı yönü ve süresini tastamam söyleyemez. Kafayı tütsülemek istesem de kalkıp bir meyhaneye gitsem, bilirim ki bu gece kafayı tütsülemiş olacağım; ama şimdiki durumumda! Bir haftaya kadar dostumuz bir aileyle bir gezinti yapmak istiyoruz; bu, insanın kalbinde iki hafta boyu fırtınalar estirmez mi? Akşamın öpücükleri başıboş düşlere kucak açmak için uykumu getiriyor. Ama aldırmıyor, kalkıp bir gece gezintisine koyuluyorum; gezinti boyunca üzerimde hep bir heyecan, suratım sanki rüzgârın darbelerini yemiş gibi soğuk ve sıcak, elimi cebimdeki pembe bir eşarba dokundurmadan duramıyorum; alabildiğine büyük tasalar kımıldıyor içimde, ama peşlerine takılamıyorum; hatta başka zaman kendisiyle hiç bu kadar uzun boylu konuşamayacağım size bile katlanıyorum."

Pek üşüyordum, gökyüzü de biraz ağarmaya yüz tutmuştu. "Bu durumda ne bir alçaklık para eder, ne sadakatsizlik, ne de kalkıp başka ülkelere gitmek. Kendinizi ister istemez katledeceksiniz," dedim gülümseyerek.

Yolun karşı yakasında iki koruluk vardı; daha arkada, aşağıda ise kent bulunuyordu ve hâlâ az buçuk aydınlıktı.

"Öyle olsun!" diye bağırıp ufak ve sert yumruğunu sıraya vurdu ve geriye çekmeyerek öylece bıraktı. "Ama siz yaşıyor, siz kendinizi öldürmüyorsunuz. Kimse sizi sevmiyor. Elinizden bir iş geldiği yok. Bir an ötesine bile söz geçirecek durumda değilsiniz. Öyleyken kalkmış, benimle konuşuyorsunuz, alçak herif sizi! Sevgi uzak sizden, korkudan başka şey size heyecan vermez. Şu benim göğsüme bakın bir!"

Ardından hemen ceketini, yeleğini ve gömleğini çıkardı. Göğsü Allah için geniş ve güzeldi.

Ben anlatmaya koyuldum: "Evet, böylesi başkaldırılar ara sıra çullanır üzerimize. Bu yaz bir köyde bulunurken ben de yaşadım bunu. Köy, ırmak kenarındaydı. Daha dün gibi anımsıyorum. Çok vakit sahildeki bir sırada çarpık çurpuk otururdum. Yakında bir de sahil oteli vardı ve çokluk otelden keman sesi gelirdi. Güçlü kuvvetli gençler bahçedeki masalara üşüşür, bira içer, av partilerinden ve daha başka serüvenlerden konuşurlardı. Ayrıca, karşı sahilde bulutlu dağlar görülürdü."

Derken ağzımı çarpıtıp ayağa kalktım, sıranın gerisindeki çimenliğe yürüdüm; birkaç küçük karlı dal koparıp, Tanışımın kulağına fısıldadım: "İtiraf edeyim, nişanlıyım."

Tanışım ayağa kalktığıma şaşırmıştı. "Nişanlı mısınız?" Doğrusu pek eğreti oturuyor, yalnızca sıranın arkalığı vücuduna destek oluyordu. Sonra şapkasını çıkardı; hoş kokulu, güzelce taranmış yuvarlak başını bu kış mevsiminde moda keskin bir kıvrımla boynundan ayıran saçlarını gördüm.

Ona böyle zekice bir yanıt vermiş olmama seviniyordum. "Evet," dedim kendi kendime, "topluluk içinde nasıl da çevik boynunu ve özgür kollarını oynatıyor. Bir kadını alıp tatlı tatlı konuşarak bir salon içinden geçirebilir, evin önünde yağmur yağıyormuş ya da orada utangaç biri dikiliyormuş ya da daha başka berbat bir şey oluyormuş, kılı kıpırdamaz hiç! Hayır, bayanların önünde biri ötekisi kadar güzel reveranslarda bulunabilir bu adam. Ama şimdi oracıkta sessizce oturuyor."

Tanışım patiskadan bir mendili alnında gezdirip, "Lütfen," dedi, "elinizi biraz alnıma koyar mısınız. Rica ediyorum." Ben hemen söylediğini yapmayınca, ellerini kavuşturdu.

Sanki derdimiz tasamız her şeyi karartmıştı; yukarıda tepede küçücük bir odada oturur gibi oturuyorduk; daha önce sabahı müjdeleyen aydınlığı ve rüzgârı fark etmiştik oysa. Hemen

yan yanaydık, ama birbirimizden hiç de hoşlanmıyorduk, ne var ki birbirimizden fazla da uzaklaşamazdık, çünkü kesin ve sağlam duvarlar vardı çevremizde. Ama gülünç ve insan onuruna yakışmayacak gibi davranabilirdik, çünkü üstümüzdeki dallardan ve karşımızdaki ağaçlardan utanmamız gerekmiyordu.

Derken Tanışım, uzun boylu düşünmeksizin, cebinden bir bıçak çıkardı, dalgın dalgın açtı bıçağı, sanki oyun oynar gibi sol kolunun yukarısına saplayıp öylece bıraktı. Kolundan hemen kanlar akmaya başlamış, değirmi yanakları sararmıştı. Bıçağı çekip aldım, paltosunu ve frakını keserek kolunu açtım, gömleğin kolunu da boydan boya yırttım. Sonra, belki bana yardımcı olabilecek birini bulurum umuduyla yoldan biraz aşağı seğirtip döndüm. Ağaçlardaki bütün dallar nerdeyse apaçık seçiliyor ve hiçbiri kımıldamıyordu. Derken derin yarayı şöyle biraz emdim. O anda bahçıvan kulübesi geldi aklıma. Evin solundaki dik çimenliğin oluşturduğu merdiveni koşarak çıkıp, pencere ve kapıları acele gözden geçirdim. Evde kimsenin oturmadığını hemen anlamıştım, ama yine de hırsımdan ayaklarımla deli gibi yeri döverek zili çaldım. Sonra ince bir yol halinde kanayan yaranın başına döndüm. Tanışımın mendilini karda ıslatıp elden geldiğince sardım kolunu.

"Ne yaptın a canım, ne yaptın!" diye söylendim. "Benim yüzümden kendini yaraladın. Hani durumun o kadar iyi ki, dostlarla sanlı çevren; şık giyinmiş bir alay insanın uzakta, yakında, masa başlarında ve dağ yollarında görüldüğü bir gündüz vakti kalkıp gezmeye gidebilirsin. Düşün bir, baharda arabaya atlayıp fidanlıklara uzanacağız; ama hayır, biz değil, ne yazık ki değil, ama sen Annacığına gideceksin, sevinerek, doludizgin. Öyle vallahi; sonra güneş de en güzel biçimde herkeslere gösterecek sizi. Oh, müzik de olacak, uzaktan atların sesleri duyulacak, derde tasaya yer kalmayacak, bağırıp çağırmalar işitilecek, ağaçlıklı yollarda laternalar çalacak."

"Aman Tanrım!" dedi Tanışım. Ayağa kalkarak bana yaslandı; yürümeye başladık: "Yardım edecek kimseler yok. Bu hoşuma gitmedi işte. Affedersiniz. Vakit pek geç mi? Yarın sabah belki biraz çalışmam gerekecek. Aman Tanrım!"

Yukarıda, duvardan az beride yanan bir fener, ağaç gövdelerinin gölgesini yolun ve karın üzerine yansıtıyor, bir sürü dalın gölgesi eğilip bükülmüş, adeta kırılmış bir görüntüyle yamacın üzerinde dinleniyordu.

ÇİN SEDDİ'NİN İNŞASINDA

Çin Seddi en kuzeye bakan yerinde tamamlandı, inşaat güneydoğu ve güneybatıdan alınarak getirilip burada bağlandı birbirine. Bu parça parça inşa yönteminin küçültülmüş modeli doğu ve batıdaki işçi orduları içinde de uygulanmıştı. Şöyle ki: Yirmişer kişilik postalar düzenleniyor, bir posta seddin yaklaşık beş yüz metre uzunluğundaki bir parçasını örüp çıkarınca, bir komşu posta karşı yönden buna denk uzunlukta bir diğer parçayı örüyordu. Ama iki parça birbirine bağlandıktan sonra inşaat bin metrenin bitiminde yeniden sürdürülmüyor, postalar seddin inşası için yeniden apayrı yerlere yollanıyordu. Elbet böyle olunca arada bir sürü geniş boşluk doğuyor, boşluklar ancak zamanla yavaş yavaş dolduruluyordu; seddin yapılıp bittiğinin açıklanmasından sonra bile doldurulan kimi boşluklar vardı. Hatta hiç kapatılmamış boşluklar bulunduğu söyleniyordu, bazılarına göre boşluklar seddin inşa edilmiş parçalarından daha büyüktü. Orası öyle, sadece ileri sürülen bir savdı bu; yapı çevresinde doğmuş, yapının büyüklüğünden dolayı en azından tek kişinin kendi gözü ve kendi ölçüsüyle doğruluğunu denetleyemeyeceği o bir sürü söylenceden yalnızca biriydi belki.

Tutarlı, hiç değilse iki ana bölüm arasında tutarlı bir inşaatın her yönden daha yararlılığına hani daha baştan inanılabilirdi. Değil mi ki set herkesçe söylenip bilindiğine göre, kuzeyli uluslardan korunmak amacıyla yapılıyordu. İyi ama, parçaları birbiriyle bağlantılı inşa edilmemiş bir set nasıl koruyabilir? Korumak şöyle dursun, kendisi sürekli tehlike içindedir böyle bir seddin. Issız yerlerde kaderine terk edilmiş bu duvar parçaları

her vakit kolay yıkılıp atılabilir göçebeler tarafından; hele o zamanlar set inşasıyla korkuya kapılıp çekirgeler gibi akıl almaz bir çabuklukla yerlerini değiştirip duran göçebelerin, set yapımındaki ilerlemeyi bizim kendimizden, biz set yapımcılarından daha iyi izledikleri düşünülürse. Ama yine de set olduğundan başka türlü yapılamazdı sanırım. Bunu anlayabilmek için şu noktanın unutulmaması gerekiyor: Set, yüzyıllar boyu koruyucu bir rol oynayacaktı; dolayısıyla, inşaatın titizlikle yürütülmesi, bütün çağ ve ulusların yapı bilgeliğinden yararlanılması, inşaatı yürütenlerde sürekli bir kişisel sorumluluk duygusunun varlığı kesinlikle zorunluydu. İşin kaba bölümlerinde halk arasından devşirilmiş deneyimsiz gündelikçiler, erkekler, kadınlar ve çocuklar, kısaca iyi para karşılığında koşup gelen kimseler çalıştırılabiliyorsa da, daha dört gündelikçiyi yönetmek için aklı başında, yapı alanında yetişmiş biri gerekiyordu; öyle biri ki, set inşasında neyin söz konusu olduğunu bütün yüreğiyle hissedebilsin. Ve görülecek işin inceliği ölçüsünde kişilerde aranan erdemler de artıyordu. Böyle kişiler de gerçekten bulunmuyor değildi el altında, inşaatın gerektirdiği kadar değilse bile yine çok sayıda vardı.

Öyle düşünülmeden bu işe girişilmiş değildi; inşaata başlanmadan elli yıl önce, surlarla çevrilecek tüm Çin'de mimarlık, özellikle duvarcılık en önemli bilim dalı ilan edilmiş ve bütün öbür bilimler bunlarla ilişkisi ölçüsünde hüsnü kabul görmüştü. Çok iyi anımsıyorum: Henüz küçücüktük, doğru dürüst yürümesini bile beceremiyorduk; okulumuzun ufak bahçesine doluşmuş, çakıl taşından bir çeşit duvar örmeye zorlanmıştık; uzun giysisinin eteklerini toplayan öğretmenimiz koşarak duvara toslamıştı; kuşkusuz ortada duvar falan bırakmayıp çökertmiş hepsini, bizi de ördüğümüz duvarın çürüklüğünden ötürü öylesine paylayıp azarlamıştı ki, ağlayıp feryat ederek dört bir yana dağılmış, anne ve babalarımızın yanına dönmüştük. Küçücük bir olay ama, o zamanın havası için tipik bir örnek.

Talihim varmış; ben yirmi yaşında en alt kademedeki okulun en üst sınavını vermiştim ki, seddin yapımına başlandı. Talih diyorum, çünkü elde edebilecekleri eğitim ve öğrenimin benden önce doruğuna ulaşmış pek çok kişi yıllar yılı bilgileriyle ne yapacaklarını bilememiş, kafalarında o görkemli inşa tasarılarıyla sağda solda aylak aylak dolaşıp durmuş, yığınla ziyan olup gitmişlerdi. Ama sonunda, en alt kademelerden bile olsa yapı kalfası göreviyle set inşasında çalışmaya başlayanlar, gerçekten bu işe layık kimselerdi. Set inşası için uzun boylu kafa yormuş ve sürekli kafa yoran, temele koydurdukları ilk taşla kendilerini yapının bir parçası hisseden duvarcılardı hepsi. Böylesi duvarcıları yöneten itici güç, kuşkusuz, mükemmel bir iş başarma tutkusunun yanı sıra inşaatı nihayet şöyle tastamam bitmiş görme sabırsızlığıydı. Bir gündelikçi ise böyle bir sabırsızlıktan habersizdir, yalnızca parasını almaya bakar o. Üst kademedeki yöneticiler, hatta orta kademedekiler yapının çeşitli kollardan gelişip büyüdüğünü görerek kendilerini manen güçlü tutabilirdi; ne var ki, duygu ve düşünceleri dıştan bakınca küçük ödevlerinin çok ötesinde gezinen alt kademedekilere başka türlü davranmak gerekiyordu. Örneğin, kimselerin oturmadığı bir dağlık bölgede, yurtlarından, yuvalarından yüzlerce mil uzakta aylar, hatta yıllar boyu habire bir yapı taşını alıp öbürünün yanına koymaları istenemezdi bunlardan. Böylesi harıl harıl sürdürülen, ama uzun bir insan ömrünün bile amaca ulaşılması için yetmeyeceği bir işin doğuracağı umutsuzluk bu insanların kolunu kanadını kıracak, en başta onları işe daha az elverişli duruma sokacaktı. İşte bu düşünceden yola koyularak parça parça inşa yöntemi seçilmişti. Beş yüz metrelik bir sur parçası aşağı yukarı beş yılda bitirilebiliyordu; kuşkusuz, bu arada yöneticiler genellikle pek bitkin düşüyor, kendilerine, inşaata ve dünyaya karşı tüm güvenlerini yitiriyor, dolayısıyla bin metrelik iki sur parçasının birbirine bağlanma şenliğinin coşkusunu henüz yaşarlarken yerlerinden alınıp çok, pek çok uzaklara gönderiliyorlardı. Yolculukları sırasında orda burda

yükselen bitmiş set parçalarıyla karşılaşıyor, daha üst kademeden yöneticilerin kaldıkları barınaklardan geçiyor, söz konusu yöneticiler tarafından nişanlarla ödüllendiriliyor, köylerden kentlerden akın akın gelen yeni işçi ordularının sevinç bağrışmalarını duyuyor, kurulacak iskeleler için ormanlarda ağaçların kesildiğini, dağların yontularak yapı taşlarına dönüştürüldüğünü görüyor, kutsal yerlerde dini bütün vatandaşların ilahiler söyleyip inşaatın bitmesi için Tanrıya yakardıklarını işitiyorlardı. Bütün bunlar da sabırsızlıklarını yatıştırıyordu onların. Birkaç zaman yurtlarında sürdükleri sakin yaşam kendilerini güçlendiriyor, set yapımında çalışanlara verilen değer, anlattıklarının herkes tarafından inanç dolu bir alçakgönüllülükle dinlenmesi, basit ve sessiz insanlar olan hemşerilerinin günün birinde seddin bitirileceğine karşı besledikleri güven ruhlarındaki telleri geriyordu. Derken, umudunu hiç yitirmeyen çocuklar gibi yurtlarına veda ediyorlar, yeniden bu kamu işinde çalışmak şevki yüreklerinde önüne geçilemeyecek bir güç kazanıyordu. Gereğinden daha erken evden ayrılıp yola düzülüyorlar, köy halkının bir yarısı epey bir uzaklığa kadar onlara eşlik ediyordu. Geçtikleri bütün yerlerde hep insan toplulukları, flamalar, bayraklar; ülkelerin böyle kocaman, böyle zengin, güzel ve şirin olduğunu daha önce hiç görmemişlerdi. Her vatandaş kendisine koruyucu set inşa edilen bir kardeşti ve bütün varlığı, bütün varı yoğuyla ömür boyu bunun için onlara teşekkürde bulunuyordu. Birlik! Birlik! El ele, tüm ulus bir halka yapmış; kan, artık tek tek bedenlerin zavallı damarlarında tutuklu kalmıyor, uçsuz bucaksız Çin ülkesi içinden tatlı tatlı akıyor, ama sonra dönüp ona geri geliyordu.

Böyle oluşu da, parça parça inşa yönteminin akla uygunluğunu kanıtlamaktaydı. Ama kuşkusuz başka nedenler de vardı işin içinde; dolayısıyla, bu sorun üzerinde benim öyle uzun boylu durmamın hiç yadırganacak yanı yok; ilk bakışta ne denli önemsiz görünürse görünsün, tümüyle set inşaatının ana sorunuydu bu. Madem o dönemin düşünce ve yaşantılarını

iletmek ve açıklamak istiyorum, bu işi ne denli kurcalasam gene azdır.

Sanırım ilkin şunu söylemek gerekiyor ki, o zamanlar Babil Kulesi'ni pek aratmayan, ama Tanrının hoşuna gitmesi bakımından hiç değilse insanların kendi değerlendirmelerine göre Babil Kulesi'nin tam karşıtını oluşturan işler başarılmıştı. Bundan söz etmemin nedeni, inşaatın başlangıç döneminde bir bilginin bir kitap yazması ve kitapta pek büyük bir titizlikle söz konusu karşılaştırmaları yapmış olmasıdır. Kitapta kanıtlanmak istendiğine göre, Babil Kulesi genellikle ileri sürülen nedenlerden ötürü amacına erişememiş değildi ya da en azından bilinen nedenler içinde en başta gelmesi gerekenlere rastlanmamaktaydı. Bilgin, salt yazı ve raporlar ileri sürerek kanıtlamaya çalışmıyordu bunu; sözde kendisi gidip yerinde incelemelerde bulunmuş ve temelindeki çürüklük yüzünden yapının yıkıldığını, zaten yıkılmaya da mahkûm olduğunu ortaya çıkarmıştı. Elbet bu bakımdan içinde yaşadığımız çağ, hanidir geçmişe karışmış o çağdan çok daha üstündü. Bizim dönemde hemen her okumuş kişi meslekten duvarcıydı ve temel atma işinde asla yanılgıya düştüğü görülmezdi. Ama bilgin, hiç de bunu anlatmak istiyor değildi; onun ileri sürdüğüne göre, ancak Büyük Çin Seddi'dir ki insanlık tarihinde ilk kez yeni bir Babil Kulesi için güvenilir temeli oluşturacaktı. Yani ilkin set, sonra kule. Söz konusu kitap o zamanlar herkesin elinde dolaşıyordu; ama itiraf edeyim ki, bilginin kafasından geçirdiği kule yapımına bugün bile akıl erdiremiyorum bir türlü. Bir çember bile değil de bir çemberin dörtte birini ya da yarısını oluşturan set üzerine mi oturacaktı kule? Böyle bir şey sanırım yalnızca simgesel bakımdan açığa vurulmuştu. İyi ama, gerçek nitelikteki bu set, yüz binlerce kişinin bu emek ve yaşamının sonucu da ne oluyordu o zaman? Kitapta kuleye ilişkin kuşkusuz açık seçiklikten uzak planlara yer veriliyor, ulusal gücün bu yaman eserde nasıl bir araya toplanacağını gösteren ve ayrıntılara dek inen önerilere de rastlanıyordu.

O zamanlar - bu kitap yalnız bir örnekti - ne karışık düşünceler geçmiyordu akıllardan; belki pek çok kişi bir amaç üzerinde birleşmek istiyordu da en başta onun içindi bu. Havada uçuşan toz gibi özünde hoppa ve hafif insan varlığı hiçbir bağı kaldırmıyor; bu varlık kendi kendini bağlamayagörsün, çok geçmeden bağlarını çılgınca sarsmaya başlayacak, seddi de, zincirlerini de, kendi kendisini de parça parça edip dört bir yana fırlatacaktır.

Seddin inşasına karşı çıkan bu düşünceler de parça parça inşa yöntemine karar verilirken, yöneticiler tarafından dikkate alınmazlık da edilmemiştir belki. Bizler - burada birçoklarının adına konuştuğumu sanıyorum - doğrusu istenirse en üst kademedeki yöneticilerin direktiflerini okuyup incelerken kendi kendimizi tanıdık ve başımızdaki yöneticiler olmasa, gerek okulda edindiğimiz bilgilerin, gerek insan aklımızın o büyük bütündeki küçük görevimiz için bize yetmeyeceğini kavradık. Yöneticiler bürosunda - büro neredediir, içinde kimler oturur, şimdiye dek sorduğum kimseler bilemedi ve şimdi de kimsenin bildiği yok -, işte bu büroda galiba insanların tüm düşünce ve istekleri çemberler çizip duruyor, insanların tüm amaçları ve bu amaçlara ulaşmaları ise karşıt çemberleri oluşturuyor. Ve büronun penceresinden, yöneticilerin planlar çizen ellerine pırıl pırıl yansısı vuruyor tanrısal dünyaların.

Bu yüzden, gerçekten dileseler, yöneticilerin parçaları birbiriyle bağlantılı bir set inşasına karşı duran güçlükleri yenemeyeceğini şaşmaz bir gözlemcinin kafası almıyor. Böyle olunca da kala kala şu sonuç kalıyor geriye: Parça parça inşa yöntemi, yöneticilerin kendileri tarafından tasarlanmıştır. Ama söz konusu yöntem darda kalınca başvurulacak bir şeydi ve uygun bir yol değildi. Yani buna göre, yöneticilerin uygun görülemeyecek bir şey istediği sonucunu çıkarmak gerekiyor ki, doğrusu tuhaf bir sonuç! Orası öyle; ama gene de bir başka bakımdan pek haksız sayılmayacak bir yöntem, bugün belki bir sakıncası yok bunun

üzerinde konuşmanın. O vakit birçokları, hatta belli başlı kişiler bile gizli bir ilkeyi benimsemişti; deniyordu ki, var gücünle yöneticilerin direktiflerini anlamaya çalış, ama belli bir sınıra kadar; bu sınıra geldin mi düşünmeyi bırak! Pek de akla yatkın bir ilkeydi doğrusu ve sonra ikide bir yinelenen bir karşılaştırmayla daha da yakından açıklanıp yorumlanmıştı: Sana zarar verebileceği için olmasın düşünmeyi bırakman, sana zarar verebileceği de doğrusu hiç kesin değildir. Zaten ne zarar vermenin, ne de vermemenin sözü edilebilir burada. Çünkü sen de baharda bir ırmağa benzersin; ırmak bahar geldi mi kabarır, bir semirip palazlanarak uzun kıyıları boyunca daha bir güçle toprağı besler ve denizin içerilerine kadar korur kendi varlığını, denizin daha çok dengi bir duruma gelir ve onun tarafından daha bir memnunlukla karşılanır. - Yöneticilerin direktifleri üzerinde de işte bu noktaya kadar düşünebilirsin. - Ama derken ırmak taşar, su altında bırakır kıyılarını, eski biçimini yitirir, bayır aşağı akışını yavaşlatır, yazgısına aykırı bir davranışla ülke içinde küçük göller oluşturur, kırlara bayırlara zarar verir; ne var ki, hep bu genişlikte koruyamaz kendini, tersyüz edip kıyılarına döner, hatta arkadan gelen sıcak yaz mevsiminde acınacak ölçüde kurur, çekilir suyu. - Yöneticilerin direktifleri üzerinde de sakın bu noktaya kadar düşünmeyesin!

Evet, bu karşılaştırma set yapımına alabildiğine uygun düşmüş olabilir; ama benim şimdi anlatacaklarım için geçerliği sınırlıdır ancak. Benim incelemem ne de olsa salt tarihsel nitelik taşıyor, çoktan dağılıp gitmiş fırtına bulutlarından şimşek çakmaz artık; bu yüzden, parça parça inşa yöntemine ilişkin olup bir zaman yeterli görülmüş açıklamanın dışına taşan bir açıklama sanırım arayabilirim kendime. Düşünme yeteneğimin benim için çizdiği sınırlar dar mı dar; oysa bu konuda geride bırakılması gereken yolun ucu bucağı yok.

Bir kez bizleri kime karşı koruyacaktı Büyük Set? Ben Çin'in güneydoğusundanım. Hiçbir kuzeyli kavim yoktur ki, benim

için tehlike oluştursun. Biz, eskiden kalma kitaplarda okuruz ancak kendilerini; yaradılışlarının gereğine uyarak işledikleri zalimlikleri okuyup öğrenir, rahat ve huzur taşan kameriyelerimizde göğüs geçiririz. O lanetlenmiş suratları, ardına kadar açılmış ağızları, o sipsivri dişlerle donanmış çeneleri, ağızlarının parçalayıp öğüteceği avı yan gözle kollar görünen kısık gözleri, sanatçıların gerçeğe uygun yaptığı resimlerden biliriz. Çocuklarımız arsızlık yaptı mı bu resimleri gösteririz onlara, onlar da hemen ağlaşarak koşup boyunlarımıza sarılır. Ama kuzeyli kavimlere ilişkin bundan öte bilgimiz yoktur. Kendilerini görmüş değiliz, köyümüzde kaldıkça ileride de asla onlarla karşılaşmayacağımız kuşkusuz; isterlerse azgın atlarına atlayıp doludizgin gelsinler üzerimize, ülkemiz fazla büyüktür, bize kadar koyvermez kendilerini; atlarını koşturur koşturur, bizlere ulaşamadan boşlukta yitip giderler.

Madem durum böyle, ne diye yurdumuzu yuvamızı, ırmağımızı, köprülerimizi, annemizi babamızı, ağlayan eşimizi ve çocuklarımızı bırakır, uzak kentlere öğrenime gideriz? Aklımızsa daha ötelerde, kuzeydeki settedir hep. Neden mi? Yöneticilere sormalı; onlar bizi tanır, alabildiğine büyük kaygı ve tasalar içinde yuvarlanan yöneticiler bilir bizi, bizim küçük işlerimizden haberleri vardır, alçacık kulübemizde hep bir arada otururken izlerler bizi, evin reisinin gün kavuştu mu aile bireyleri arasında okuduğu duadan hoşlanır ya da hoşlanmazlar. Kendilerine ilişkin bir düşüncemi açıklamama izin verilirse şunu söyleyebilirim ki, bence öteden beri var olagelmişti yöneticiler. Örneğin, yüce mandarinler gibi sonradan türemiş değillerdi; o mandarinler ki, güzelim bir sabah düşünün uyarısıyla bakarsın o saat meclisi toplantıya çağırır, hemen karar alır, bir önceki gün beylere güler yüz gösteren, ama ertesi gün donanma fenerleri söner sönmez kendilerini karanlık bir köşeye sıkıştırıp sopadan geçirecek bir Tanrı onuruna fener alayı düzenlemek gibi bir karar da olsa bu, yerine getirilmesi için davullar çaldırtıp halkı daha o akşam yataklarından dışarı uğratırlar. Doğrusu

öteden beri vardı yöneticiler ve set yapımı kararı da gene öteden beri vardı. *Masum kuzeyli kavimler bu seddin yapımına kendilerinin yol açtığını, saygıdeğer ve masum imparator da bu seddin kendi buyruğuyla inşa edildiğini sanıyor. Oysa biz set yapımında çalışanlar, bizler bunu başka türlü biliyor ve dilimizi tutuyoruz.*(*)

Ben, henüz set yapılırken ve daha sonra hemen yalnızca karşılaştırmalı kavimler tarihiyle uğraştım - belli birtakım sorunlar var, ancak bu yoldan özleri kavranabiliyor - ve şu sonuca vardım: Biz Çinlilerde kimi halk ve devlet kuruluşlarının saydamlıkta üzerlerine yok; öte yandan, kimilerinin de kapalılıkta bir benzerine daha rastlanacak gibi değil. Bu sonuncu durumun nedenlerini araştırıp ele geçirmek kendimi bildim bileli beni büyülemiştir, hâlâ da büyüleyip durur. Set yapımında da bu sorunların enikonu etkisi seziliyor.

Bizim en kapalı ve karanlık kuruluşlarımızdan biri de hiç kuşkusuz imparatorluğumuzdur. Elbet Pekin'de, özellikle saray erkânı arasında biraz saydamlık sezilir sezilmeye; ne var ki, bu da gerçek olmaktan çok görünürde bir saydamlıktır. Ayrıca, yüksek okullardaki devlet hukuku ve tarih kürsüsü hocaları da ilgili konuda eksiksiz bilgileri olduğunu ve bu bilgileri öğrencilere aktarabildiklerini öne sürerler. Alt kademedeki okullara inildikçe, insanın kendi bildikleri üzerindeki kuşkuları anlaşılacağı üzere silinip gidiyor ortadan; dolayısıyla, yarı bilginlik, ezeli gerçeklerinden bir şey yitirmeyen, ama sisler puslar içinde hiçbir vakit tanınmayan ve yüzyıllardan beri donup kalmış bulunan üç beş ilke çevresinde dağlar gibi yükseliyor.

Ne var ki, özellikle imparatorluğu da bana kalırsa halka sormalı; çünkü imparatorluğun son dayanakları halkın içinde bulunuyor. Bu konuda, kuşkusuz, ben gene ancak kendi yurdumdan söz açabilirim. Yurdumda tarla ve kır tanrılarına tapınırız; bütün yılımızı öylesine değişiklik ve güzelliklerle dolduran bu tapınma

(*) "Max Brod"da var. "Edisyon Kritik"te yok.

dışında aklımız fikrimiz hep imparatordadır. Ama şimdiki imparatorda değil; doğrusu kendisini tamsak ya da kendisine ilişkin kesin bir şeyler bilsek, şimdikinde de olabilirdi. Elbet bizler - içimizdeki biricik meraktı işte -bu yolda bir şey öğrenelim diye uğrayıp duruyor, ama ne tuhaftır ki bir şey de öğrenemiyorduk; ne bunca yer gezip dolaşan hacılardan, ne yakın ve uzak köylerden, ne de yalnız bizim ırmaklarda değil, kutsal nehirlerde de dolaşan gemicilerden öğrendiğimiz bir bilgi oluyordu. Bir sürü şey işitiyor, ama bu bir sürü şeyden hiçbir şey çıkaramıyorduk.

Ülkemiz işte öylesine büyüktür, hiçbir masal onun büyüklüğünü anlatamaz, gökyüzü bile pek kapatamaz üzerini. Pekin ise ancak bir nokta, imparator sarayı desen bir noktacıktır. Orası öyle; imparator, imparator olarak dünyanın bütün yüce katlarından daha yücedir. Ama hayattaki imparator, bizim gibi bir insan olan imparator bizim gibi bir yatakta yatar, yatak yapılırken cömertçe davranılmıştır, ama belki yine de dardır ve kısadır boyu. Bizim gibi imparator da bazen uzanıp gerinir, çok yorulmuşsa narin ağzıyla esner. Ama bizlerin nasıl haberimiz olsun bütün bunlardan, binlerce mil uzakta, güneyde yaşayan bizlerin; öyle ya, nerdeyse Tibet yaylasına komşudur sınırlarımız. Hem bir haber bize kadar ulaşsa bile pek geç ulaşır, çoktan bayatlamış olur. Saray erkânı ışıl ışıl, ama yine de karanlık bir topluluk halinde sarar imparatorun çevresini - hizmetkârlar ve gözde kişiler giysisine bürünmüştür tüm kötülük ve düşmanlık -, imparatorluğa karşıt ağırlığı oluşturur, zehirli oklarını imparatora saplayıp kendisini bulunduğu terazinin kefesinden alaşağı etmeye bakarlar hep. İmparatorluk ölümsüzdür, ama imparatorlar birer birer devrilip gider, hatta bütün bir hanedanlığın yıkıldığı, tek bir hırıltılı solukla can verdiği görülür. Bütün bu çekişmelerden ve başa gelen felaketlerden halkın asla haberi olmaz; gecikmiş haberciler, kente yabancı kişiler gibi sokak başlarında tıklım tıklım dikilir; pazar meydanının göbeğinde, çok, çok ileride efendileri idam edilirken yanlarında getirdikleri azığı sessiz sakin atıştırırlar.

Hani bu ilişkiyi dile getiren bir söylence vardır:

Denir ki, İmparator sana, sen tek kişiye, sen zavallı kuluna, imparator güneşinin önünden çok, çok uzaklara kaçan sen minicik gölgeye, işte doğruca sana ölüm döşeğinden bir haber yollamıştır. Yatağının yanı başında haberciye diz çöktürmüş ve haberi kulağına fısıldamıştır; hatta ne kadar önemli olmalı ki, haberciye yineletip kulağına söyletmiştir haberi. Sonra da başını sallayıp söylenenin doğruluğunu onaylamıştır. Ve ölmesini izleyen bütün kalabalık önünde - aradaki duvardan engeller yıkılıp yüksek dış merdivenlerde devletin büyükleri halka yapmış dikilmektedir - bütün bunların önünde haberciyi salmıştır. Haberci o saat yola koyulmuştur; güçlü kuvvetli, yorulmak bilmez biridir; kimi zaman bu kolunu, kimi zaman öbür kolunu uzatarak kalabalık arasından yol açar kendine. Bir direnişle karşılaştı mı, göğsündeki güneş resmini gösterir ve hiç kimseye nasip olmayacak bir kolaylıkla ilerleyip durur. Ancak kalabalık da işte öylesine büyüktür, evlerin sonu gelmez bir türlü. Önünde kır bayır şöyle bir açılıverse, nasıl da kuş gibi uçacak ve sen de kuşkusuz çok sürmeden onun görkemli yumruklarının sesini kapında işiteceksin. Ama işte nasıl boşuna çırpınıp durur; hâlâ sarayın en içteki odalarından güçlükle geçmeye çalışmaktadır ve bu odaların üstesinden asla gelemeyecektir; gelse de bir şey kazanılmış olmayacak, bu kez dış merdivenlerden inmeye uğraşacaktır. Merdivenleri de inse, yine bir şey elde edilmeyecek, bu kez avlulardan geçmesi gerekecektir ve avlular bitecek, birinci sarayı içeren bir ikinci saray çıkacaktır karşısına; sonra yine merdivenler, yine avlular; ve binyıllar boyu sürüp gidecektir bu. Sonunda en dış kapıdan kendini dışarı atabildi diyelim - ama dünyada, dünyada olmaz böyle bir şey - , bir de bakacak ki, daha yeni duruyor karşısında başkent, sıradan evleri ve insanlarıyla önünde dağ gibi yükselen dünyanın göbeği başkent; kimse bir yol bulup geçemez içinden, hele bir ölünün haberiyle asla. - Sana gelince, pencerenin başında oturur, akşam olunca İmparator'un haberini düşlersin.

Tıpkı böyle işte, böyle umutlu ve umutsuzdur halkımızın imparatora bakışı. Hangi imparator ülkeyi yönetiyor, bildiği yoktur; hatta imparator sülalesinin adı üzerinde bile kuşkuları vardır. Okulda buna ilişkin bir sürü bilgi sırayla öğretilmektedir; ama ortadaki genel belirsizlik havası o kadar büyüktür ki, en değme öğrenci bile bu havaya kaptırır kendini. Çoktan ölüp gitmiş imparatorlar bizim köylerimizde tahta çıkarılır; öte yandan, artık yalnız şarkı ve türkülerde yaşayan bir imparator bakarsın az önce bir bildiri yayınlamıştır da, rahip mihrabın önünde dikilmiş okumaktadır bildiriyi. Tarihimizin en eski çağlarındaki savaşların daha yeni yapıldığı olur ve komşunuz alı al moru mor, bir savaş haberiyle damlar evinize. İmparator hanımları, ipekli yastıklarda fazla semirmiş, açıkgöz soylularca yüce âdet ve geleneklere yabancılaştırılmış, içleri hükmetme tutkusuyla taşıp kabararak hırstan gözleri dönmüş, şehvet içine yayılıp kurulmuş, kötü eylemlerini yineleyip dururlar. Aradan ne çok zaman geçmişse, o kadar daha bir ürkütücü parıldar tüm renkler; derken günün birinde köy feryat ve figanla öğrenir ki, imparatoriçelerden biri binyıllar öncesi kocasını öldürüp iri iri yudumlarla kanını içmiştir.

İşte halkın geçmiş hükümdarlara karşı böyledir tutumu; şimdikileri ise ölüler arasına karıştırdığı görülür. Bir kez, insan ömrü boyunca bir kez, imparatorun eyalette geziye çıkmış bir memuru yolu düşüp bizim köye uğrasa, yöneticiler adına birtakım isteklerde bulunsa, vergi listelerini gözden geçirse, okula gidip dersleri dinlese, işimiz gücümüz üzerine bilgi alsa bizden, sonra bütün bu öğrendiklerini tahtırevanına binmeden çevresinde toplanmış köy halkı önünde uzun boylu uyarılara dönüştürerek özetlese, o zaman bütün yüzlerde bir gülümseme dolaşır, bizimkiler kaçamak yollu birbirine bakar, memurun kendilerini gözlemlemesine fırsat vermemek için başlarını yanlarındaki çocuklarına doğru eğerler. Amma da iş, diye düşünür herkes, bir diriden söz eder gibi bir ölüden söz ediyor bu memur; çünkü dediği imparator öleli, sülalesi ortadan silinip gideli ne çok zaman geçti, Memur Bey eğleniyor bizimle,

ama biz gene onu gücendirmemek için bir şey anlamamış gibi yapalım. Ama gerçekten kulluk etmeye gelince, bunu ancak şimdiki hükümdarımıza karşı yaparız; çünkü başka türlüsü günaha girmek sayılır. Ve memurun tahtırevanı uzaklaşırken artık dağılıp dökülmüş bir kavanozun külleri arasından çıkarılan rastgele biri, ayaklarını yere vurarak kendini köyün efendisi ilan eder.

Bunun gibi, bizim köyün imanları devlet yönetimindeki değişikliklerden, kendi zamanlarında yapılan savaşlardan genellikle pek az etkilenir. Bu konuda gençliğimde geçen bir olayı anımsıyorum. Bize komşu, ama yine de uzak eyaletlerin birinde bir ayaklanma başgöstermişti. Ayaklanmanın nedenleri aklımda kalmadı, hem önemli de değil, çünkü söz konusu eyalette her yeni doğan günle ayaklanma için de yeni nedenler doğar, sinirli ve ateşlidir bizim halk. Ve işte günün birinde ayaklananların dağıttığı broşürlerden biri o eyaletten geçen bir dilenci aracılığıyla bizim eve ulaşmıştı. Tam da bir bayram günüydü, evimizin odalarını konuklar doldurmuştu; rahip ortada oturmuş, broşürü inceliyordu. Birden herkes gülmeye başladı, broşür o itiş kakışta yırtılıp parçalandı, başka zaman kuşkusuz bol bol bağışlara gömülen dilenci itilip kakılarak evden uzaklaştırıldı ve herkes dağılıp giderek dışarıdaki güzelim günün kucağına attı kendini. Neden mi? Komşu eyaletin lehçesi bizimkinden enikonu değişiktir, yazı dillerinin bizim için antik karakter taşıyan kimi biçimlerinde de kendini belli eder bu. Rahip işte böyle iki sayfa okur okumaz kesinlikle karar verilmişti: Eskimiş şeylerdi hepsi, öteden beri işitilmiş, öteden beri acıları çekilip unutulmuş şeylerdi. Ve — öyle anımsar gibiyim — dilencinin halindeki o yadsınamayacak dehşet ifadesine aldırmayarak herkes gülmüş, başını sallayıp geçmiş, bu konuda artık başka bir şey işitmek istememişti. Bizde insanlar şimdiki zamanı yok etmeye bu kadar hazırdır işte.(*)

(*) "Max Brod"da var. "Edisyon Kritik"te yok.

Şimdi bu tür olaylara bakıp, doğrusu bizim bir imparatorumuz bulunmadığı sonucu çıkarılmak istenirse, gerçekten pek de uzaklaşılmış sayılmaz. Ben onu bilir, onu söylerim, bizim güneydeki halk gibi imparatoruna bağlı bir başka halk belki yoktur yeryüzünde; gelin görün ki, bu bağlılığın imparatora bir yararı dokunmamaktadır. Köyün çıkış yerindeki küçük sütun üzerinde kutsal ejderha dikilmiş, bildik bileli alevden soluğunu doğruca Pekin üzerine üfleyip durur; ama Pekin'in kendisi köyümüzdeki insanlara öbür dünyadaki yaşamdan çok daha yabancıdır. Bizim tepeden baktığımızda görebildiğimizden de geniş bir alanı kaplayan yan yana dizilmiş evlerin kırları ve tarlaları örttüğü, evler arasında gece gündüz insanların baş başa dikildiği bir kent var mıdır? Pekin ile imparatorun tek bir şey, örneğin bir bulut olup zamanın akışı içinde güneş altında sessiz sakin salınıp durduğuna inanmak, böyle bir kenti tasarlamaktan daha kolaydır bizler için.

Eh, böylesi görüş ve düşüncelerin sonucu da özgür ve başıboş bir yaşam sürmek oluyor. Hiç de öyle ahlaksızca değil hani, ben kendi yurdumdaki kadar bir ahlak temizliğine gezip dolaştığım yerlerde asla rastlamadım; ama bir yaşam ki, şimdiki yasalardan hiç birine bağlı olmayıp, eski çağlardan bize ulaşmış buyruk ve uyarılara önem veriyor yalnız.

Ama ben genellemelerden kaçıyor, eyaletimizin on bin köyünde, hele bütün Çin'in beş yüz eyaletinde de durumun böyle olduğunu ileri sürmek istemiyorum. Ancak öyle sanıyorum ki, bu konu üzerinde okuduğum pek çok yazıya ve kendi gözlemlerime dayanarak - en başta set yapımında çalışanlar, sezip hissedebilen kimseye bütün eyaletlerin ruhunda gezip dolaşma fırsatını veriyordu -, işte bütün bunlara dayanarak sanırım diyebilirim ki, imparatorla ilgili görüşler, ne zaman ve nerede olursa olsun benim yurdumdaki görüşle belli bir ortak temel çizgi üzerinde birleşiyor. Doğrusu bu görüşü hiç de bir erdem saymak niyetinde değilim, hatta tersine. Bunun da suçu en baş-

ta hükümetlerin kendisindedir; çünkü hükümetler yeryüzünün bu en eski ülkesinde şimdiye dek imparatorluk kurumunu, ülkenin en uzak sınırlarına kadar doğrudan ve sürekli olarak etkisini hissettirecek gibi bir saydamlığa ve açıklığa kavuşturamamış ya da bu görevi başka görevler yanında savsaklamıştır. Ama öbür yandan, halktaki tasarım ve inanç gücünün bir güçsüzlüğü de seçiliyor burada; çünkü halk, imparatorluğu Pekin'deki o gömülmüşlüğünden çıkarıp bütün diriliği ve canlılığıyla kendi yurttaş göğsüne bastırmasını başaramıyor; oysa göğsün, böyle bir dokunuşu bir kez yaşayarak onda eriyip gitmekten daha yüce bir isteği yok.

Dolayısıyla, böyle bir görüş erdem sayılamaz. Ne var ki, özellikle bu güçsüzlüğün adeta halkımızın birlik ve bütünlüğünü sağlayan en önemli etkenlerden biri oluşu, deyim yerindeyse doğrudan doğruya üzerinde yaşadığımız zemini oluşturması inadına tuhaf bir durum. Burada yerilip kınanacak bir şeyin varlığını uzun uzadıya kanıtlamaya kalkmak, kendi vicdanımızı silkip sarsmak değil, bundan çok daha kötüsü ayaklarımız altındaki zemini çekip almak demektir. Onun için, sorunun irdelenmesinde şimdilik daha ileri gitmek istemiyorum.

GERİ ÇEVRİLME

Küçük kentimiz hani sınır boyunda değil, hayır hiç değil, sınır bizden bir ötede ki, belki bugüne kadar kentimizden kimse oraya ayak atmamıştır. Sınıra varmak için ıssız yaylalardan, ayrıca geniş ve verimli topraklardan geçmek gerekiyor. Yolun bir parçasını göz önüne getirmek bile yoruyor insanı, kaldı ki bir parçasından çoğu da göz önüne getirilemiyor. Sonra kocaman kentler var yol üstünde, bizim küçük kentimizden çok daha büyük kentler. Bizimki gibi on tanesi yan yana konsa, ayrıca bir onu daha yukarıdan aralara sıkıştırılsa, bu devcileyin ve sıkışık kentlerden birini oluşturamaz. Buralara giderken yolu şaşırıp kaybolmasa da, kentlerin içinde insanın kaybolacağı kesin ve kentler de öylesine büyük ki, bunlarla ne kadar yüz yüze gelmeyeyim dense boş.

Ama başkentin bizim kente uzaklığı - elbet böylesi uzaklıklar birbiriyle kıyaslanabilirse, çünkü üç yüz yaşında bir adam, iki yüz yaşındakinden daha yaşlıdır demeye benzer bu - sınırın bize uzaklığından çok daha fazla. Sınır boyundaki savaşlardan zaman zaman haber alabilirken, başkente ilişkin hemen hiçbir şey öğrenemiyoruz; biz halktan olanları söylüyorum kuşkusuz, yoksa başımızdaki yöneticiler elbet başkentle çok sıkı bir bağlantı içindeler, iki üç ay gibi kısa bir zamanda başkentten haber alabiliyor, en azından aldıklarını ileri sürüyorlar...

Ve durum böyleyken, ne garip şeyse - dönüp dolaşıp şaşarım buna doğrusu - başkentin bizden bütün istediklerine sessiz sakin boyun eğeriz. Yüzyıllardır bizde halkın önayak olduğu siyasal bir değişiklik görülmemiştir. Başkentte yüce hükümdarların biri gelip biri gitti, hatta kimi hanedanların kökü kazındı

ya da saf dışı bırakılıp yerlerini yenileri aldı; geçen yüzyıl başkentin kendisi bile yıkılarak çok uzağına bir yenisi kuruldu, ama sonra o da yıkılıp eski kent yeniden yapıldı, bütün bunlar doğrusu küçük kentimizi hiç etkilemedi. Bizim memurlar yerlerinde kaldı hep; en yüksekleri başkentten geldiler, orta kademedekiler başkentten değilse de dışardan, en alt kademedekiler de bizim kendi aramızdan; hiç değişmedi bu, biz de yeterli gördük bu kadarını. En yüksek memurumuz başvergicidir; albay rütbesinde bir adam olup öyle de çağrılıyor. Bugün yaşlı biri, ama ben kendisini yıllardır tanırım, çünkü daha çocukluğumda albaydı; ilkin pek çabuk yükseldi, ama sonra durakladı sanırım; eh, rütbesi küçük kentimiz için yetiyor, daha büyüğünü hiç de aramızda barındıracak gücümüz yok. Onu ne zaman hayalimde canlandırayım desem, pazar meydanındaki evinin verandasında, ağzında çubuğu, arkasına yaslanmış oturur görürüm. Başının üstündeki çatıda imparatorluk bayrağı dalgalanır; arada bir askeri eğitimlerin yapılmasına elverecek genişlikteki verandanın sağına soluna kuruması için çamaşırlar asılmıştır. İpekten cici giysiler giymiş torunları Albay'ın çevresinde oynaşırlar, ama pazar meydanına inmeleri de yasaklanmıştır, öbür çocuklar kendilerinin dengi değillerdir çünkü. Ama yine de meydan çeker çocukları, en azından başlarını verandanın parmaklıkları arasından çıkarır, aşağıdaki çocuklar birbirleriyle dövüşürken, onlar da bu dövüşe yukarıdan katılırlar.

İşte bu Albay bizim kenti yönetir. Sanırım, yönetim yetkisini kendisine veren bir belgeyi henüz kimseye göstermiş değil. Allah bilir, böyle bir belge de yok elinde. Belki gerçekten başvergicidir. Ama bu kadarı yeter mi? Bu kadarı yönetimin tüm alanlarında söz sahibi olma yetkisini de verebilir mi kendisine? Devlet için çok önemli bir görevin başında, orası öyle; ama biz halk için bundan da önemlisi var. Bizler sanki şöyle der gibiyiz: "Eh, nemiz varsa aldın, buyur bizim kendimizi de al bari!" Çünkü gerçekte yönetimi zorla ele geçirmiş değil Albay, dolayısıyla bir zorbadır denemez. Ta eski çağlardan beri gelişim sü-

reci öyle bir yol izlemiş ki, başvergici, memurların başı aşamasına yükselmiş; Albay'ın kendisi de işte bizim gibi bu geleneğe uyuyor.

Hani paye bakımından fazla bir ayrım gözetmeksizin yaşıyor aramızda, ama gene de biz halktakilerden büsbütün değişik biri. Bir delege topluluğu bir dilekle karşısına çıktı mı, duvar gibi dikilir oracıkta; geride kendisinden başka kimse yoktur. Bazı seslerin düpedüz arkadan doğru fısıldadığını duyar gibi olur insan, ama bakarsın bir yanılmadır bu, bütün sorunu karara bağlayan yalnız odur, hiç değilse bizler için. Bu gibi kabullerde onu görecek insan! Çocukken ben de vardım birinde, bir yangın kentin en yoksul semtini silip süpürmüştü de, halk arasından seçilen birkaç kişi hükümetten yardım dilemek için kendisine başvurmuştu. Nalbantlık yapan babam halk arasında saygın biridir; o da delege seçilmiş, beni de yanına almıştı. Olağanüstü bir şey değildir, çünkü böyle bir gösteriye herkes koşar, kalabalıktan pek seçilmez olur gerçek delegeler. Albay bu gibi kabulleri çokluk verandada düzenlediğinden, bazı kimseler de pazar meydanından merdiven dayayıp yukarıya tırmanır ve parmaklık üzerinden bakarak durumu izlemeye çalışır. Yangın olayında öyle düzenlenmişti ki, verandanın hemen dörtte biri Albay'a ayrılmış, geri kalanını da kalabalık doldurmuştu. Birkaç asker halkı göz altında tutuyor, ayrıca Albay'ın çevresinde bir yarım daire oluşturuyordu. Gerçekte bir teki bile yeterdi bu işler için, askerden korkumuz işte öylesine büyüktür. Pek bilmiyorum, bu askerler nereden geliyor, ama çok uzaktan geldikleri kuşkusuz. Hepsi birbirine öylesine benziyor ki, üniforma giymeseler de olur. Ufak tefek, çelimsiz, ama çevik kimseler; en göze çarpan yanları da ağızlarını fazlasıyla dolduran dişleri ve küçük, çekik gözlerinde çakıp sönen tedirgin ışıltı. İşte bu yanları da çocukları korkutuyor, ama öte yandan eğlendiriyor onları; çünkü çocukların kendileri de hep bu dişler ve gözler tarafından korkutulmak, ardından çığlık çığlığa kaçışmak istiyor. Çocukluktaki bu korkunun sanırım büyüyünce de kay-

bolduğu yok, en azından sürüp gidiyor etkisi. Kuşkusuz bunda daha başka nedenler de rol oynuyor; bizim hiç anlamadığımız bir lehçe konuşuyor askerler, bizim lehçemize pek alışamıyorlar, bu da onların kendi içlerine kapanmasına ve insanın yanlarına pek sokulamamasına yol açıyor. Hani huylarına suylarına da uygun düşmüyor değil bu; işte öylesine sessiz, ağırbaşlı ve soğuk adamlar. Bir kötülükleri yok kimseye, öyleyken bayağı katlanılmaz şeyler. Bakıyorsun, içlerinden biri bir dükkâna girip birkaç kuruşluk öteberi alıyor, sonra dükkândan çıkmayıp yaslanıyor tezgâha, orada öylece duruyor, konuşulanlara kulak kabartıyor, belki anlamıyor bir şey, ama gören der ki sanki anlıyor; ağzını açıp bir şey söylediği yok, sadece gözlerini dikip konuşana, arada bir dinleyenlere bakıyor, beri yandan elini kemerindeki uzun bıçağının kabzasından ayırmıyor. Bu da işte iğrenç bir şey, bu durumda artık konuşası gelmiyor insanın. Derken dükkân boşalıyor ve içerde kimsecikler kalmayınca asker de çekip gidiyor. Yani nerede askerler boy gösterse, orada bizim cıvıl cıvıl halkın üzerine bir durgunluktur çöküyor. Diyeceğim, yangın olayında da böyleydi durum. Bütün törenlerde ve resmi kabullerdeki gibi Albay dimdik duruyor, ileri doğru uzanmış ellerinde iki uzun bambu çubuğu tutuyordu. Eski bir âdettir hani, anlamı da aşağı yukarı şöyledir: İşte Albay nasıl değnekleri tutuyorsa, yasaları da eliyle öylece tutup destekliyor, dolayısıyla yasalar da kendisine destek oluyor. Herkes yukarıda, verandada kendisini nelerin beklediğini biliyor, öyleyken her seferinde donakalıyor korkudan. Diyeceğim, o zaman da delegeler arasından sözcü seçilen kişi bir türlü söze başlayamamıştı; Albay'in karşısına gelip durdu, ama derken cesareti uçup gitti; bin dereden su getirdi, sonra yine dönüp kalabalığın arasına karıştı. O anda konuşmaya istekli başka da uygun biri çıkmadı - bu işe elverişli sayılamayacaklardan biz konuşalım diyenler bulundu elbet -, enikonu karışmıştı ortalık, kentteki bazı kişilere, bazı ünlü konuşmacılara haberciler yollandı. Bütün bu süre içinde Albay hiç kımıldamadan yerinde duruyor,

yalnızca nefes alıp verirken göğsü dikkati çekecek gibi inip kalkıyordu. Güçlükle soluyordu da ondan değildi, ancak hayli belirgindi soluyuşu, nasıl kurbağalar solur, öyleydi. Ne var ki, kurbağalarda böyledir hep; bizim burada ise alışılmadık bir şeydi. Ben, büyükler arasından yavaşçacık ilerlere sokulmuştum; iki asker arasındaki boşluktan Albay'ı izlemeye başladım. Ansızın oradakilerden biri, diziyle itip uzaklaştırdı beni. Bu arada daha önce sözcü seçilen kimse kendisini toparlamıştı; iki kişi tarafından sıkı sıkıya koltuklanarak konuşmaya başladı. Ciddi ciddi o büyük felaketten söz ederken boyuna gülümsemesi, süklüm püklüm gülümsemesi ve Albay'ı da birazcık gülümsetebilmek için elden gelen çabayı harcamasına karşın, Albay'ın yüzünde hiçbir tebessüm belirtisinin görülmeyişi dokunaklı bir manzaraydı doğrusu. Sözcü, en sonunda delegelerin dileğini bildirdi; sanırım hepsi bir yıl için vergiden bağışık kılınmaktı bu, ama imparator ormanlarından daha ucuza kereste sağlanmasına izin verilmesi de bu arada rica edilmiş olabilirdi. Konuşmanın ardından sözcü yerlere kadar eğildi; Albay'ın kendisi, askerlerle gerideki birkaç memur dışında oradaki herkes gibi eğilmiş durumda kaldı. Veranda kenarında, merdiven üzerindekilerin bu nazik anda göze görünmek istemeyip birkaç basamak aşağı inmeleri ve ancak vakit vakit verandanın hemen kenarından başlarını kaldırıp durumu kolaçan etmeleri, bir çocuk için gülünecek şeydi doğrusu! Bir vakit sürdü bu; derken bir memur, kısa boylu bir adam Albay'ın önüne geldi, parmak uçlarına basarak Albay'ın yüzüne doğru uzandı. Derin derin soluyuşlarını bir yana bırakırsak, hâlâ kımıldamaksızın orada dikilen Albay bir şeyler fısıldadı memurun kulağına; bunun üzerine memur ellerini çırptı ve herkes ayağa kalkınca şu açıklamada bulundu: "Dileğiniz kabul edilmemiştir! Uzaklaşın şimdi!" Birden varlığı yadsınmaz bir ferahlık kalabalığı dolaştı, herkes itişe kakışa verandadan dışarı attı kendini. Yine biz hepimiz gibi normal bir insana dönüşmüş Albay'a pek dikkat eden yoktu; ben yalnız şu kadarını gördüm ki, Albay, gerçek-

ten bitkin durumda elinden değnekleri bıraktı; değnekler düştü yere, sonra Albay memurların hemen getirdiği bir koltuğa çöktü ve vakit geçirmeyip çubuğunu ağzına yerleştirdi.

Doğrusu seyrek karşılaşılan bir şey değildir bu, genelde durum böyledir. Bazen ufak tefek dilekler yerine getirilir getirilmeye; ama o zaman Albay hükümetin bir memuru değil de otorite sahibi özel bir kişi olarak sorumluluğu omuzlarına yüklenir ve böyle davranışının - elbet kesinlikle değil de havaya göre - hükümetten düpedüz gizli tutulması gerekir. Hani küçük kentimizde Albay'ın gözleri, bizim değerlendirebildiğimiz kadarıyla aynı zamanda hükümetin gözleridir. Ama yine de bir ayrım yapılır burada, ayrımın içyüzü de büsbütün kavranacak gibi değildir.

Ne var ki, önemli sorunlarda halk bir geri çevrilmeyle karşılaşacağından her vakit emin olabiliyor. Ve yine ne tuhafsa, bu geri çevrilmeler olmadan da yapamıyor bir bakıma. Öte yandan, söz konusu başvurularda ve eli boş dönmelerde hiç de bir formalite havası yok. Hep zinde ve ağırbaşlı gidiliyor, kuşkusuz bayağı güçlenilmiş olarak ve mutlu sayılmasa da asla düş kırıklığına uğranılmadan ve yorgun düşülmeden dönülüyor. *Bu konuda kimseye bir şey sormam gerekli değil, herkes gibi ben de bunu kendi içimde duyumsuyorum. Hatta aradaki ilişkileri araştırmak merakına kapıldığım bile yok..*(*)

Gel gelelim, gördüğüm kadarıyla belli bir yaş grubu var ki, durumdan memnun değil. Aşağı yukarı on yedi ile yirmi yaş arasındaki gençler hepsi; yani en sudan düşüncenin, hele devrimci nitelikte bir düşüncenin etkisinin nerelere kadar varabileceğini uzaktan yakından sezemeyen pek toy oğlanlar. Ve işte böyleleri arasına hoşnutsuzluk sinsice sokuluyor.

(*) "Max Brod"da var. "Edisyon Kritik"te yok.

YASALAR SORUNU ÜZERİNE

Yasalarımız bilinmez herkesçe, bizi yöneten o küçük soylular grubunun elinde bir sırdır. Bu eski yasalara tıpatıp uyulduğundan kuşkumuz yok, ama bilinmeyen yasalara göre yönetilmek gene de enikonu rahatsız edici bir şey. Bunu söylerken, gizli yasaların çeşitli biçimde yorumlanabileceğini ve tüm ulusun değil de, tek tek kişilerin yoruma katılmasından doğacak sakıncaları düşünmüyorum. Bu sakıncalar belki hiç de o kadar büyük değil. Çünkü yasalar öyle eski ki, yorumlarında da yüzyılların emeği var; yorumun kendisi de kuşkusuz artık yasalaşmış bulunuyor. Yorum konusunda hâlâ özgür davranma olanakları yok değil, ama bunlar pek sınırlı. Hem soylular yasaları yorumlarken, yalnızca kendi çıkarlarını düşünüp bizim zararımıza davranmak için besbelli bir neden görmüyor; çünkü yasalar daha başta soylular için konmuş. Soyluların kendileri ise yasa dışında; işte bu yüzden, yasalar yalnızca soyluların eline bırakılmış. Hani bunda bir hikmet olduğu kuşkusuz - eski yasaların hikmetinden kim sual edebilir? -, ama beri yandan bir üzüntü kaynağı bizler için; sanırım bu da kaçınılmaz bir şey.

Hem bu sözde yasaların varlığı, salt bir sanıya dayanmaktadır. Yürürlükteki bir geleneğe göre vardır işte yasalar ve sır olarak soylulara emanet edilmiştir; ama eski ve eskiliğinden dolayı inanılmaya değer geleneklerden daha fazla şeyler değiller, olmaları da imkânsız, çünkü taşıdıkları nitelik, söz konusu yasaların saklı tutulmasını gerektiriyor.

Biz halktan olanlar yine de kendi aramızda çok eski zamanlardan beri soyluların davranışlarını dikkatle izliyor, atalarımızın buna ilişkin notlarını elimizde bulunduruyor, söz konusu not-

ları özenle sürdürüyor, sayısız olgularda kimi ilkeler sezer gibi oluyor, bunlara dayanarak falan ya da filan tarihsel yazgı sonucuna varıyor, alabildiğine titizlikle elenmiş sonuçlara bakarak bugün ve yarın hesabına kendimize çekidüzen vermeye çalışıyorsak da, bütün bunlar kesinlikten uzak şeylerdir, belki de bir zekâ oyunudur hepsi; çünkü belki bizim ele geçirmeye çalıştığımız yasalar diye bir şey yoktur hiç. İçimizde küçük bir topluluk gerçekten bu düşüncede ve kanıtlamaya çalışıyor ki, bir yasa varsa, şudur ancak: Soylular ne yaparsa, yasa odur. Bu topluluk ortada yalnız soyluların keyfi eylemlerini görüp halk geleneğini yoksuyor; bu geleneğin sadece rastlantı niteliğinde az bir yarar sağladığı, oysa çokluk büyük zararlara yol açtığı, çünkü halka temelsiz ve yalancı bir güven verdiği, bu güvenin de onu ilerideki olaylar bakımından düşüncesiz davranışlara sürüklediği kanısında. Söz konusu zararlar doğrusu gizlenecek gibi değil, ama halkımızın büyük çoğunluğu bunun nedenini geleneğin henüz hiç de istenen zenginliğe ulaşamamasında görüyor; yani gelenek konusunda da pek çok araştırma gerekmekte; eldeki malzeme, bütün o devcileyin görünümüne karşın henüz pek cılız, yeterli duruma gelmesi daha yüzyılların geçmesine bağlı bulunuyor. Şimdilik bu karanlık tabloyu aydınlatan bir şey varsa, bir gün geleneğin ve gelenek araştırmalarının altına toplam çizgisinin çekilip rahat soluk alınacağı, her şeyin gün ışığına çıkacağı, yasaların salt halkın malına dönüşüp soyluların ortadan silinip gideceği inancıdır. Söz konusu inanç, soylulara karşı bir nefret duygusuyla açığa vurulmuyor, yo asla, kimse yapmıyor bunu. Bizler, daha çok, yasalara henüz layık görülemediğimiz için kendi kendimizden nefret ediyoruz. Gerçekte yasa diye bir şeyin varlığına inanmayan, bir bakıma pek cazip bir parti ülkemizde serpilip gelişemediyse, işte bu yüzdendir, yani soylularla onların varoluş hakkını düpedüz kabullenmesidir nedeni. Doğrusu istenirse, bir çeşit çelişik anlatımla şöyle dile getirilebilir bu: Hem yasaların varlığına inanacak, hem soylulara sırt çevirecek bir parti hemen bütün halkı

arkasında bulacaktır. Böyle bir partinin doğması ise olanaksız; çünkü soylulara sırt çevirmeyi göze alamaz hiçbirimiz. İşte tepemizde bu keskin kılıç, yaşayıp gidiyoruz. Yazarın biri bunu şöyle özetlemişti: Bizim uymakla yükümlü kılındığımız, gözle görülüp varlığı kuşku götürmeyen tek yasa varsa soylulardır; nasıl olur da kendimizi bu tek yasadan yoksun bırakırız.

KENT ARMASI

Babil Kulesi'nin yapımında ilkin bütün işler hayli düzen içinde yürüyordu, hatta belki gereğinden fazla bir düzendi bu; kılavuzlar, tercümanlar, işçi barınakları, çevre yolları üzerinde gereğinden çok durulmuştu, sanki yüzyıllar boyu sürecek bir iş vardı ortada. Hatta o zamanlar egemen bir kanıya göre, bu işte ne denli ağır davranılsa gene azdı; ama bu kanıyı da asla pek aşırılığa vardırmamak gerekiyordu, yoksa kulenin temellerini atmaktan korkup çekinilebilirdi. Yani şöyle bir gerekçeden yola çıkılıyordu bu konuda: Önemli olan, gökyüzüne kadar uzanacak bir kuleyi yapma düşüncesidir, bu düşünce yanında üst tarafı ikinci planda kalır. Bir kez de böyle bir düşünce tüm büyüklüğüyle kavranıldı mı, bir daha yitip gitmezdi ortadan; insanlar dünya yüzünde yaşadıkça, kuleyi yapıp bitirmek için güçlü bir istek varlığını sürdürürdü. Ve bu bakımdan da gelecek hesabına tasalanmamak gerekiyordu; tersine, insanlığın bilgi dağarcığı sürekli zenginleşip durmaktaydı, mimarlık sanatı gelişmiş ve daha da gelişecekti; bizim bir yılda yapıp çıkardığımız iş yüz yıl sonra belki altı ayda görülecekti, hem daha iyi, daha sağlam. Öyleyse şimdiden bütün gücü bu iş için seferber edip didinmek niçindi? Kulenin bir kuşaklık sürede yapılma umudu bulunur da, o zaman bir anlam taşırdı bu. Ne var ki, böyle bir şey dünyada beklenemezdi. Hatta bakarsınız gelecek ilk kuşak, daha üstün bilgi düzeyinden ötürü kendinden önceki kuşağın işçiliğinde kusurlar bulacak ve yeniden yapmak için eskiden yapılanları yıkacaktı. İşte bu türlü düşünceler insanın elini kolunu bağlıyor, dolayısıyla kuleden çok işçi kentinin kurulmasına çalışılıyordu. Ülkenin çeşitli bölgelerinden gelen her

topluluk kentin en güzel sitesine kendisi konmak istiyor, en kanlı çarpışmalara kadar vardırılan kavga dövüşlere kalkışılıyordu. Giderek kavgalar bir türlü arkası alınmaz duruma gelmiş, bu da baştakilerin eline yeni bir gerekçe vermişti: Yeteri kadar üzerine düşülemeyişi de kule yapımının pek ağır ilerlemesine yol açıyor, hatta belki yapım işinin genel bir barışın sağlanmasından sonraya bırakılmasını gerektiriyordu. Ne var ki, vakit yalnız savaşmakla geçirilmeyerek, aralarda kentin güzelleştirilmesine de çaba harcanıyor, ama bu da kuşkusuz kıskançlıklara ve yeni çekişmelere yol açıyordu. Böylece ilk kuşak gelip geçmiş, ama arkadan gelen kuşakların hiçbiri birincisinden başka türlü çıkmamıştı; sadece yapı ustalığı zamanla gelişmiş, ama o geliştikçe savaş tutkusu da büyümüştü. Üstelik daha ikinci ve üçüncü kuşak, gökyüzünü ele geçirmede yararlanılacak bir kule yapımının saçmalığını anlamıştı; gel gelelim, kuşaklar o denli birbirine bağlanmıştı ki, hiçbiri kenti bırakıp gidemiyordu.

Söylence olsun, şarkı türkü olsun, bu kentin bağrından kopmuş ne varsa, hepsi de kâhinler tarafından geleceği önceden haber verilen bir günün özlemiyle doludur; o gün gelince, dev bir yumruk kısa aralarla birbirini izleyen beş vuruşta kenti tuzla buz edecektir. Kentin armasındaki yumruk amblemi de işte buradan geliyor.

MECAZLAR ÜSTÜNE

Çokları dert yanar, "Bilgelerin sözleri mecazlardan başka şey değil, günlük yaşamda bir işe yaramıyor, oysa bizim bu yaşamdan başkası yok elimizde," diye yakınır. Bilge, "Karşıya geç!" dese bununla söylemek istediği, gerçekten karşıya geçilmesi değildir; aradaki yol zahmete değiyorsa, nihayet altından kalkılabilir bunun; ancak, onun söylemek istediği efsanemsi bir karşı, bizim tanımadığımız, onun da bize daha yakından açıklayamadığı, dolayısıyla bize burada yararı dokunmayacak bir şeydir. Bütün bu mecazların anlattığı, kavranılamayanm kavranılmazlığıdır ki, bunu da zaten biliyoruz. Oysa bizi her gün uğraştırıp duran sorunlar apayrı.

Bunun üzerine biri şöyle dedi: "Ne diye diretiyorsunuz? Mecazların ardından yürüdünüz mü, kendiniz de mecaza dönüşür, günlük yaşamın mihnetlerinden kurtulursunuz."

Bir diğeri de şöyle söyledi: "Bahse girerim ki bu da bir mecaz. "

Birincisi yanıtladı: "Bahsi kazandın."

İkincisi dedi ki: "Ama ne yazık ki sadece mecazi olarak."

Birincisi yanıtladı: "Hayır, gerçekten; mecazi olarak kaybettin."

POSEIDON

Poseidon çalışma masasının başında oturuyor ve hesap kitapla uğraşıyordu. Tüm suların yönetimi ona göz açtırmıyordu işten. Hani kendisine dilediği kadar yardımcı sağlayabilirdi ve zaten bir sürü yardımcısı vardı; ama görevini pek ciddiye aldığından bütün hesapları bir kez daha kendisi gözden geçiriyor, dolayısıyla yardımcıların ona pek bir yardımı dokunmuyordu. İşinden zevk aldığı söylenemezdi, doğrusu bunu omuzlarına yüklenmiş görev olduğu için yapıyordu sadece; hatta kaç kez, kendi deyimiyle daha uygun bir iş için başvuruda bulunmuştu; ama ne zaman değişik iş önerileri önüne çıkarılsa görülüyordu ki, en uygunu yine de şimdiki işiydi. Sonra, ona başka bir iş bulmak pek güçtü; örneğin, belli bir denize bakmakla görevlendirilemezdi; çünkü burada da hesap işi küçülmüyor, yalnızca daha küçük rakamlarla uğraşılmasını gerektiriyordu. Bu bir yana, koca Poseidon her zaman üstün bir mevkide olabilirdi ancak. Ne var ki, su dışında da kendisine bir iş önerisinde bulunulmasın, daha bu işi göz önüne getirmekten içi bulanıyor, tanrısal solunumu düzenini yitiriyor, tunçtan göğüs kafesi sarsılıyordu. Hem onun sızlanmalarını da önemseyen yoktu doğrusu; güçlü bir kişi sızlandı mı, en akıl almayacak konuda bile peki demeye çalışmak, öyle görünmek gerekir. Poseidon'u gerçekten görevinden almayı ise kimse düşünmüyordu; dünya kuruldu kurulalı denizlerin tanrılığına atanmıştı ve öyle de kalacaktı.

Poseidon'un en çok canını sıkan şey - ki bu da görevinden memnun olmayışının başlıca nedeniydi -, herkesin kendisini kafasında canlandırış biçimiydi, onu üç çatallı asasıyla arabası-

na kurulmuş, dalgalar, sular içinde habire yol alırken düşünmesiydi örneğin.

Oysa Poseidon okyanusun derinliklerinde oturuyor, boyuna hesap kitapla uğraşıyordu. Arada bir gidip Jüpiter'i ziyaret etmesi sayılmazsa, tekdüze bir yaşam sürüyordu hep; hem Jüpiter'i her ziyaretinden de çokluk çileden çıkmış durumda dönüyordu. Yani denizleri pek doğru dürüst görmüş denemezdi; Olymp'e acele çıkıp inerken şöyle bir göz atıyordu, o kadar; gerçekte bir baştan bir başa hiçbirinin içinden geçmemişti. Hep söylerdi, dünyanın batacağı günü gözlüyordu; o gün kanısınca telaşsız bir anı ele geçirecek, batış olayından hemen önce son hesabı da kontrol edip denizlerde çarçabuk şöyle ufak bir tur atabilecekti.

AVCI GRACCHUS

İki oğlan rıhtım duvarı üzerinde oturmuş zar atıyor, adamın biri bir anıtın basamakları üzerinde, kılıç sallayan bir kahramanın gölgesinde gazete okuyordu. Çeşme başında bir kız elindeki kovaya su dolduruyor, bir meyve satıcısı malının yanı başına uzanmış, denize bakıyordu. Bir meyhanenin açık kapı ve pencerelerinden içerideki kuytu bir köşede şarap içen iki adam görülüyor, berideki bir masada oturan meyhaneci uyukluyordu. Derken bir tekne, su üstünde taşınır gibi hafiften süzülerek küçük limandan içeri girdi. Mavi mintanlı bir adam, karaya atlayıp halatı oradaki halkalara geçirdi. Gümüş düğmeli siyah giysiler giymiş diğer iki kişi, kaptanın arkasından karaya bir tabut çıkardı; tabutun içinde, çiçek motiflerinin süslediği, kenarları püsküllü kocaman bir örtü altında anlaşılan biri yatıyordu.

Kimse gelenlerle ilgilenmedi rıhtımda, halatlarla uğraşan kaptanı beklemek için adamlar tabutu yere indirdiklerinde bile kimse yanlarına sokulmadı, kimse bir soru yöneltmedi, kimse alıcı gözüyle bakmadı kendilerine.

Kaptan, kucağında bir çocukla o anda güvertede görünen saçları dağılmış bir kadın tarafından biraz daha alıkonuldu. Sonra gelip solda, kıyıya yakın dimdik yükselen sarımtırak ve iki katlı bir konağı gösterdi; adamlar tabutu yüklenip konağın ince ve zarif sütunlu, ama pek alçak kapısından içeri soktular. Küçük bir oğlan pencereyi açtı, tam kapıdan girip evin içinde kaybolurlarken gördü gelenleri ve yeniden çarçabuk pencereyi kapadı. Derken kapı da örtüldü, kara meşeden titiz bir işçilikle yapılmış bir kapıydı. Çan kulesinin çevresinde uçuşan bir küme güvercin o anda evin önüne indi ve sanki yemleri ev içinde sak-

lanıyormuş gibi kapı önünde toplandı. Güvercinlerden biri havalanıp konağın ilk katına kadar yükseldi ve pencerenin camını gagalamaya başladı. Açık renkte, besili ve diri hayvanlardı. Tekneden var gücüyle mısır taneleri savurdu kadın; güvercinler taneleri yerden toplamaya başladılar, sonra kadından yana uçup gittiler.

Silindir şapkasında matem kurdelesiyle bir adam, limana açılan dar ve pek dik sokakların birinden inerek geldi. Dikkatle çevresine bakındı; her şey kendisini üzüp tasalandırır gibiydi; gözü bir köşedeki çöplere takılarak yüzünü buruşturdu. Anıtın basamaklarında yemiş kabukları vardı, geçerken bastonuyla bunları aşağı iteledi. Sonra konağa gelip kapıyı vurdu, başından silindir şapkasını çıkarıp siyah eldivenli sağ eline aldı. Hemen açılmıştı kapı; uzun girişte iki sıra yapmış elli kadar oğlan adamın önünde eğildi.

Kaptan merdivenlerden inerek geldi, Bay'ı selamladı, alıp yukarı çıkardı onu; zemin kattaki avluyu çevreleyen derme çatma, ama zarif galerilerden geçirdi; sonra her ikisi, peşlerinde saygılı bir uzaklıktan itişip takışarak kendilerini izleyen çocuklar, evin arka cephesindeki serin ve büyük bir salona girdiler. Karşıda başka bir ev yoktu, yalnızca çıplak ve gri-siyah bir kayalık görülüyordu. Adamlar, tabutun başucuna yerleştirilmiş birkaç uzun mumu yaktılar; ama mumlar ortalığı aydınlatamadı, daha önce sessiz sakin duran gölgeleri ürküttü sadece ve gölgeler duvarlar üzerinde oynaşmaya başladı. Tabutun örtüsü geriye atılmıştı. Adeta ormana dönüşmüş saç sakalı darmadağınık, avcıya benzeyen esmer bir adam yatıyordu tabutta. Kımıldamadan, yumuk gözlerle, besbelli soluk almadan yatıyor, ama ölmüş biri olabileceği ancak çevresinden anlaşılıyordu.

Bay ileriden yaklaşıp bir elini tabutun içinde yatan adamın alnına koydu, sonra diz çöküp duaya başladı. Kaptan, tabutu taşıyanlara el edip odadan çıkmalarını bildirdi. Adamlar dışarı çıktı. Oracıkta birikmiş çocukları kovup kapadılar kapıyı. Ama

Bay'a bu sessizlik de az göründü, Kaptan'a baktı, Kaptan anladı hemen ve bir ara kapıdan bitişik odaya geçti. Bunun üzerine, tabuttaki adam hemen gözlerini açtı, acılı bir gülümseyişle yüzünü Bay'a döndürerek, "Siz kimsiniz?" diye sordu. Bay şaşırmadı hiç, diz çökmüşken doğruldu ve "Riva Belediye Başkanı," diye yanıtladı.

Tabuttaki adam başını salladı, şöylece kolunu uzatıp bir sandalyeyi gösterdi ve Belediye Başkanı oturduktan sonra, "Biliyordum zaten, Sayın Başkan," dedi. "Ama ne yaparsınız ki, ilk anda aklıma gelmiyor hiçbir şey, tüm nesneler gözlerimin önünde dönüp duruyor, her şeyi biliyor olsam da yine sormak en iyisi. Sanırım, siz de benim Avcı Gracchus olduğumu biliyorsunuzdur."

"Kuşkusuz!" dedi Belediye Başkanı. "Bana bu gece geleceğinizi haber verdiler. Çoktan uyumuştuk. Gece yarısına doğru birden seslendi eşim: 'Salvatore' - adım Salvatore'dir - 'şu penceredeki güvercine bak!' Gerçekten güvercindi, ama horoz kadar vardı. Uçup geldi ve kulağıma fısıldadı: 'Yarın ölü Avcı Gracchus geliyor, kent adına karşılayasın onu!'"

Avcı başını sallayıp, dilini dudaklarının arasında gezdirdi:

"Evet, güvercinler önüm sıra uçuyorlar. Ama ne dersiniz, Sayın Başkan, Riva'da kalacak mıyım?"

"Henüz böyle bir şey söyleyemem," diye yanıtladı Belediye Başkanı: "Ölü müsünüz?"

"Evet," dedi Avcı, "gördüğünüz gibi. Çok yıl önce, ama çok, pek çok yıl olmalı, Karaorman'da - Almanya'da bir ormandır - bir dağkeçisini kovalarken kayalardan aşağı yuvarlanmıştım. O gün bugün ölüyüm."

"Ama yaşıyorsunuz aynı zamanda," dedi Belediye Başkanı.

"Bir bakıma," diye yanıtladı Avcı, "bir bakıma yaşıyorum aynı zamanda. Ölüm teknem yolunu şaşırdı, dümenin döndürül-

mesindeki bir yanlışlıktan mı, kaptanın bir anlık gafletinden mi, yurdumdaki o olağanüstü güzelliklerin yol açtığı bir dalgınlıktan mı, nedendi bilmiyorum; bildiğim tek şey, dünya yüzünde kalmam, teknemin de o gün bugün dünyevi sularda seyretmesidir. Böylece yurdumun dağlarında yaşamaktan başka bir şey istemeyen ben, öldükten sonra yeryüzünün tüm ülkelerini dolaşıp duruyorum."

"Ve öbür dünyayla da bir ilişkiniz yok?" diye sordu Belediye Başkanı, yüzünü buruşturarak.

"Yukarılara götüren o büyük merdivenin üzerindeyim hep," diye yanıtladı Avcı. "Bu uçsuz bucaksız dış merdivende oyalanıyorum hep; kimi üstte, kimi altta, kimi sağda, kimi soldayım; boyuna devinip duruyorum. Sanki bir kelebek olup çıktı Avcı Gracchus. Gülmeyiniz!"

"Gülmüyorum," dedi Belediye Başkanı.

"Çok iyi edersiniz," dedi Avcı Gracchus. "Hep devinip duruyorum. Ama diyelim son hızla atıldım ileri; yukarıda kapı daha pırıl pırıl karşıma çıkar çıkmaz, rastgele bir dünyevi suda, ıpıssız teknemde açıyorum gözlerimi. Bir zamanki ölümümde işlenen hata, kamaramda dört bir yandan yüzüme karşı sırıtıyor. Derken Kaptan'ın karısı Julia kapıyı vurup, kıyılarından geçtiğimiz ülkelerin sabah içitini getiriyor tabutuma. Tahta bir kerevette yatıyorum, üzerimde - beni seyretmek hiç de hoş bir şey değil - pis bir kefen var, kır saç ve sakalım birbirine karışmış, çözülmez olmuş; uzun püsküllü, büyük ve çiçekli bir ipek şal örtmüş ayaklarımı, başucumda yanan bir mum vücudumu aydınlatıyor. Karşımdaki duvarda küçük bir resim asılı; bir boşiman besbelli; değme motiflerle bezenmiş kalkanını elden geldiğince kendisine siper ederek mızrağıyla bana nişan alıyor. Gemilerde kimi aptalca resimlere rastlanır, ama sözünü ettiğim resim hepsinden aptalca. Bunun dışında tahta kafesim bomboş. Bordadaki bir lombozdan güney gecesinin sıcak havası doluyor içeri ve köhne tekneye vuran suların sesini işitiyorum.

İşte o gün bugün, sağ Avcı Gracchus iken yurdum Karaorman'da bir dağkeçisini kovalayıp kayalıktan aşağı yuvarlandığımdan beri burada yatıyorum. Hani her şey bir düzen içinde gerçekleşmişti; kovalamış, yuvarlanmış aşağı, bir uçurumda kanım aka aka can vermiştim ve bu tekne öbür dünyaya taşıyacaktı beni. İlk kez bu kerevet üzerine nasıl bir kıvançla uzandığımı hâlâ anımsarım: Bu loş dört duvarın işittiği kadar şarkı türküyü, o zamana dek dağlar benden asla işitmemiştir. Seve seve yaşamış, seve seve ölmüştüm. Teknenin güvertesine ayak basmadan, kutu, çanta ve her zaman gururla yanımda taşıdığım av tüfeği gibi ıvır zıvır nem varsa, mutluluktan hepsini kaldırıp atmıştım aşağı, gelinlik giyen bir kız gibi kefenimi bir güzel üzerime geçirmiştim. Bu tabutun içine uzanmış ve beklemeye başlamıştım. Derken felaket gelip çatmıştı."

"Kötü bir yazgı," dedi Belediye Başkanı, elini kendisini savunur gibi havaya kaldırarak. "Peki, sizin bunda hiç suçunuz yok mu?"

"Hayır," diye yanıtladı Avcı. "Ben bir avcıydım; yoksa bu bir suç mu? Karaorman'da avlanıyordum. O zaman henüz kurtlar vardı Karaorman'da. Pusuda bekler, ateş eder, derilerini yüzerdim; bu bir suç mu? Avcılıkta almış yürümüştüm, Karaorman'ın büyük avcısına çıkmıştı adım; bu bir suç mu?"

"Böyle bir şeye karar vermek bana düşmez," dedi Belediye Başkanı. "Ne var ki, bana da olup bitenlerde senin bir suçun yok gibi görünüyor. Peki, suç kimde?"

"Kaptan'da," dedi Avcı. "Buraya yazdıklarımı kimse okumayacak, kimse bana yardıma gelmeyecek; insanlar bana yardımla yükümlü kılınsaydı bile, yine de tüm evlerin kapı ve pencereleri kapalı kalırdı; herkes yataklarında yatıyor, yorganları başlarına çekmiş, tümüyle yeryüzü gece için bir barınağa dönüşmüş, bu da iyiye işaret, çünkü kimsenin haberi yok benden; haberi olsa bile yerimi bilemez; yerimi bilse, beni o yerde nasıl tutacağını bilmez ve dolayısıyla bana nasıl yardım edeceğini

bilmezdi. Bana yardım düşüncesi bir hastalık; öyle bir hastalık ki, yatakta iyileştirilmesi gerekiyor.

Bunu biliyor ve bildiğim için, örneğin şimdiki gibi kendimi tutamadığım anlar haykırıp yardım istemeyi çok düşünsem de, kendimi bundan alıkoyuyordum. Denebilir ki, bu düşünceleri kafamdan kovmam için çevreme bakınmam, nerede bulunduğumu ve yüzyıllardır - bunu ileri sürebilirim sanırım - nerede yaşadığımı aklımdan geçirmem yeter."

"Olur şey değil!" dedi Belediye Başkanı. "Olur şey değil! Peki, şimdi bizim burada, Riva'da kalmayı mı düşünüyorsunuz?"

"Düşündüğüm yok," dedi Avcı Gracchus gülümseyerek ve sözlerindeki alaylı tondan ötürü gönlünü almak isteyerek elini Belediye Başkanı'nın dizi üzerine koydu.

"Buradayım, ötesini bilmiyorum, bundan öte bir şey de gelmez elimden. Teknem dümensiz; ölüm ülkesinin en dip bölgelerinden esip gelen rüzgârla seyrediyor."

ÇİFTLİK KAPISINA VURUŞ

Yaz içinde pek sıcak bir gündü. Kız kardeşimle eve giderken bir çiftlik kapısının önünden geçtim. Bilerek mi vurdu kardeşim kapıya, yoksa dalgınlıkla mı, ya da hiç vurmayıp yumruğuyla yalnız gözdağı mı verdi, farkında değilim. Yüz adım kadar ötede, sola kıvrılan yolun kenarında köy başlıyordu. Bilmediğimiz bir köydü, ama daha ilk evi geçer geçmez ortaya birtakım adamlar çıkıp bize el etmeye başladılar, dostlukla ya da uyararak, kendileri de korkmuş, korkudan iki büklüm. Bize önünden geçtiğimiz çiftliği gösteriyor, çiftlik kapısına vuruşu anımsatıyorlardı: Çiftlik sahipleri bizi dava edecek ve soruşturma da hemen başlayacakmış. Ben pek sakindim, kız kardeşimi de yatıştırdım. Belki kardeşim asla vurmamıştı kapıya. Hem vurmuş da olsa, dünyanın hiçbir yerinde böyle bir şey suç sayılmazdı. Çevremizi saran adamlara da bunu anlatmaya çalıştım; beni dinlediler, ama bir yargıya varmaktan da kaçındılar. Sonra dediler ki, yalnızca kız kardeşim değil, onun ağabeyi olarak ben de dava edilecekmişim. Gülümseyerek başımı salladım. Uzakta bir duman bulutu seçmiş de alevlerin yükselmesini beklermişiz gibi hepimiz başımızı çevirmiş, çiftlikten yana bakıyorduk. Ve gerçekten çok sürmedi, ardına kadar açık kapıdan içeri atlıların girdiğini gördük. Bir toz bulutu kalktı havaya, her şey toz dumana büründü; yalnızca atlıların uzun mızraklarının uçları ışıl ışıl seçilebiliyordu. Ve anlaşılan adamlar daha avluda gözden kaybolur kaybolmaz, atlarının başlarını geriye döndürmüş, üzerimize doğru gelmeye başlamışlardı. Kız kardeşimi yanımdan itip uzaklaştırmaya çalışarak, kendim her şeyi çözümleyeceğimi açıkladım. Ama kız kardeşim, beni

yalnız bırakmaya yanaşmadı. Ben hiç değilse üstünü değiştirmesini, bayların karşısına daha düzgün bir kıyafetle çıkmasını söyledim. Sonunda kız kardeşim beni dinleyip evin uzun yolunu tuttu. Adamlar gelir gelmez, daha atlarından inmeden kardeşimi sordular. Ürkek çekingen, şu anda burada olmadığını, ama geleceğini bilirdim. Cevabımı adeta ilgisizlikle karşıladılar; beni ele geçirmişlerdi ya, bu kendileri için hepsinden önemli görünüyordu. Başlıca iki kişiydiler; genç ve enerjik bir yargıçla onun Asmann adında sessiz yardımcısı. Derken köy odasına buyur edildim. Başımı sallayıp pantolon askılarımı çekip çekiştirerek, bayların dikkatli bakışları altında ağır ağır yürümeye koyuldum. Ben kentliyi, bu köylü insanların elinden kurtarmak, üstelik onlardan saygı, itibar görmek için tek bir sözün elvereceğine neredeyse hâlâ inancımı sürdürüyordum. Ne var ki, köy odasına gelip eşikten içeri ayak atar atmaz, benden önce seğirtip içerde bekleyen Yargıç'ın, "Bu adama acıyorum!" dediğini işittim. Ama bununla benim o andaki durumumu değil, ileride başıma gelecekleri anlatmak istediği tüm kuşkuların üstündeydi. Oda, bir köy odasından çok bir cezaevi hücresine benziyordu: Döşemede kocaman malta taşları, çırılçıplak kara bir duvar, bir yerde ucu duvar içine gömülmüş demir bir halka, ortada yarı kereveti, yarı ameliyat masasını andıran bir şey.

Acaba cezaevi havasından başka bir hava ileride soluyabilecek miydim? İşte büyük sorun; daha doğrusu, salıverilmekten umudu kesmesem, işte o zaman söz konusu olacak büyük sorun.(*)

(*) "Max Brod"da var. "Edisyon Kritik"te yok.

MELEZLEME

Acayip bir hayvanım var, yarı kedi, yarı kuzu. Öbür eşyalarla babamdan miras kaldı. Ama gelişip serpilmesi benim zamanımda oldu. Eskiden kediden çok kuzuya benziyordu, şimdi her ikisini de eşit ölçüde andırıyor. Başı ve pençeleriyle bir kedi, iriliği ve gövde biçimiyle kuzu, çakıp sönen vahşi gözleri, yumuşak ve gergin postu, hem hoplamayı, hem sürünmeyi andıran devinimleriyle kedi ve kuzu. Pencere pervazında güneş altında kıvrılıp mırmıra başlıyor, çayır çimende ise çılgıncasına koşup duruyor; öyle ki, yakalayabilene aşkolsun! Kediden kaçıyor, kuzu gördü mü de saldırmaya kalkıyor. Mehtaplı gecelerde çatıların yağmur oluklarında gezsin, can atıyor. Miyavlayamıyor ve farelerden tiksinti duyuyor. Tavuk kümesinin başında pusuya yatıp saatlerce bekliyor; gel gelelim önüne çıkan fırsatlardan yararlanarak hakladığı bir tavuk da olmadı şimdiye kadar. Kendisini şekerli sütle besliyorum; bir iyi geliyor ki! İri iri yudumlarla yırtıcı hayvan dişleri arasından emip alır sütü. Çocuklar için kuşkusuz büyük bir eğlence kaynağı. Pazarları öğleden önce ziyaret saati. Ben hayvancığı kucağımda tutuyorum, bütün komşu çocuklar da çevremde dikilişiyor. Hiç kimsenin yanıtlayamayacağı en akla gelmedik sorular yöneltiyorlar bana: *Ne diye böyle bir hayvan varmış, ne diye başkasının değil de benimmiş bu hayvan, daha önce de böyle bir hayvan yaşamış mıymış, peki ölünce ne olacakmış, kendini yalnız hissediyor muymuş, neden yavruları yokmuş, adı neymiş ve benzeri sorular.*(*)

(*) "Max Brod"da var. "Edisyon Kritik"te yok.

Soruları yanıtlayacağım diye hiç zahmete sokmuyorum kendimi, başkaca bir açıklamaya başvurmadan kucağımdaki hayvanı göstermekle yetiniyorum. Bazen çocuklar yanlarında kedi getiriyor; hatta birinde iki kuzu getirdiler. Ama umdukları gerçekleşmedi, bir tanışma sahnesi yaşayamadılar. Hayvanlar, hayvan gözleriyle sessiz sakin birbirlerini süzdü ve anlaşılan birbirlerinin varlıklarını bir tanrısal olgu olarak kabullendiler.

Kucağımda ne korku biliyor hayvan, ne de onu bunu izleme hevesine kapılıyor. İyice bana sokulup, her yerdekinden rahat hissediyor kendini. Onu bakıp büyütmüş aileye bağlı. Bu da sanırım olağanüstü bir sadakat değil, dünyada dünürlük yoluyla sayısız akrabaları bulunmasına karşın, kan yoluyla belki tek akrabası olmayan, dolayısıyla bizim yanımızda kavuştuğu sevecenliğe kutsal gözüyle bakan bir hayvanın şaşmaz içgüdüsü.

Bazen beni koklayıp bacaklarımın arasından kıvrılıp sürtünerek geçmeye kalktı da benden bir türlü ayrılmaya yanaşmadı mı, gülmeden duramıyorum. - Kuzu ve kediliği yetmezmiş gibi, üstelik nerdeyse köpek gibi davranmak istiyor ve buna bağlı her şey. Böyle bir şeye de doğrusu inanmıyor değilim. Birbirlerinden ne kadar ayrı varlıklarsa da, hem bir kedinin, hem bir kuzunun tedirginliği var içinde. Bir gün, herkesin bazen başına gelebileceği gibi, işlerim ters gitmiş, bir çıkar yol bulamaz olmuştum; neyim varsa elden çıkıp gitmesine aldırmamak istiyor ve böyle bir ruh durumu içinde evde, kucağımda hayvan, bir salıncaklı sandalyede oturuyordum ki, nasılsa bir ara gözüm ona ilişti; baktım, kocaman bıyıklarından yere yaşlar damlıyor. - Benim mi, yoksa onun gözyaşları mıydı acaba? - Kuzu ruhlu bu kedide bir de insan duyguları mı vardı ne? Babamdan bana çok bir şey kalmadı, ama bu kalıta da diyecek yok doğrusu.

Hani birbirinden çok farklı olsalar da, hayvanın içinde hem bir kedinin hem bir kuzunun tedirginliği var. Bu yüzden kendisine dar geliyor postu. Bazen sıçrayıp yanımdaki koltuğa çıkıyor, ön ayaklarını omuzlarıma dayayıp ağzını kulağıma yaklaştırı-

yor, bana bir şeyler söylüyor sanki. Ve gerçekten öne doğru eğiliyor ardından, sözlerinin üzerimdeki etkisini gözlemek ister gibi yüzüme bakıyor. Hatırı hoş olsun diye söylediklerini anlamışım gibi yapıyor, başımı sallıyorum. Bunun üzerine sıçrayıp yere atlıyor, orası senin, burası benim hoplayıp zıplayarak dolaşmaya başlıyor.

Belki bu hayvan için kasabın bıçağı bir kurtuluş sayılırdı; ama bir miras işte, böyle bir kurtuluşu ondan esirgemek zorundayım. Dolayısıyla, akıllıca bir işe çağıran o akıllı insan gözleriyle bazen beni ne kadar süzerse süzsün, kendiliğinden soluksuz kalana kadar beklemesi gerekiyor.(*)

(*) "Max Brod"da var. "Edisyon Kritik"te yok.

KÖPRÜ

Katı ve soğuktum, bir köprüydüm, bir uçurum üzerinde uzanmış yatıyordum. Bir yakaya ayak uçlarım, öbür yakaya ellerim gömülmüştü; çatlayıp dökülen balçık toprağa sımsıkı geçirmiştim dişlerimi. Giysimin etekleri iki yanımda uçuşuyor, derinlerde o buz gibi suyuyla alabalıklı dere gürül gürül akıyordu. Hiçbir turist yolunu şaşırıp da bu geçit vermez yücelere uğramıyordu, henüz haritalara geçirilmemişti köprü. - Böylece uçurum üzerinde uzanmış yatıyor, bekliyordum; çaresiz bekliyordum. Bir köprü bir kez kurulmaya görsün, yıkılıp çökmedikçe kurtulamaz köprülükten. Bir gün akşama doğruydu - birinci akşam mı, bininci akşam mı, bilmiyorum -, düşüncelerim aralıksız bir karmaşa içinde yüzüyor, boyuna çemberler çiziyordu. Yazın bir akşam üzeri - her zamankinden daha boğuk çağıldıyordu dere - ansızın bir insanın ayak seslerini işittim! Bana doğru, bana doğru! - Uzan, gerin köprü, çekidüzen ver kendine, korkuluksuz ahşap köprü; sana kendini emanet edeni elinde tut, adımlarındaki güvensizliği sezdirmeden yok et ve baktın sendeliyor, göster kim olduğunu, bir dağ tanrısı gibi fırlatıp at onu karaya! Adam gelip bastonunun demir ucuyla şöyle bir yokladı beni; sonra yine bastonunun ucuyla giysimin eteklerini kaldırıp üzerimde düzeltti. Bastonunun ucunu çalı gibi saçlarıma daldırdı ve belki yabansı bakışlarını çevresinde gezdirip uzun süre öylece tuttu. Ama derken - o anda dere tepe adamın peşinden seğirtiyordum düşümde - her iki ayağıyla sıçradığı gibi karnımın orta yerine gelip dikildi. Müthiş bir acıyla korkudan donakaldım; kim olduğundan şuncacık haberim yoktu. Bir çocuk mu? Bir düş mü? Bir eşkıya mı? Canına kıymak isteyen

biri mi? Bir baştan çıkarıcı mı? Bir yok edici mi? Ve onu görmek için arkama döndüm. - Köprü arkasına dönüyor! Henüz dönmem sona ermemişti ki, birden çökmeye başladım; çöktüm ve çok geçmeden paramparça oldum, doludizgin akan sularda şimdiye dek beni hep sessiz sakin süzüp durmuş çakılların şişlerine geçirildim.

AKBABA

Bir akbaba vardı, ayaklarımı gagalıyordu. Çizme ve çoraplarımı didik didik etmiş, sıra ayaklarıma gelmişti. Durup dinlenmeden gagalıyordu; arada bir havalanıp çevremde tedirgin dolanıyor, sonra yine çalışmasını sürdürüyordu. Derken bir Bay geçti karşıdan, bir vakit durumu izledi, sonra niçin akbabaya ses çıkarmadığımı sordu. "Ne yapabilirim ki!" dedim. "Geldi, haydi gagalamaya başladı; kuşkusuz ilkin kovmak istedim, hatta boğacak oldum kendisini; ancak, böyle bir hayvanın gücüne diyecek yok. Baktım hemen suratıma atlayacak, ben de ayaklarımı gözden çıkarmayı uygun buldum; artık didik didik edilmelerine de bir şey kalmadı." - "Vallahi bilmem ki neden bunca işkenceye katlanıyorsunuz!" dedi Bay. "Bir kurşun akbabanın işini görür hemen." - "Ya?" diye sordum ben. "Peki bunu siz yapar mısınız?" - "Hay hay!" dedi Bay. "Yalnız eve kadar gideyim de silahımı alıp geleyim. Bir yarım saat daha bekleyebilir misiniz?" - "Bilmem," diye yanıtladım ben ve bir süre acıdan kaskatı kesildim, ardından dedim ki: "Ne olur, siz gene bir deneyin!" - "Peki, peki!" dedi Bay. "Bir koşu gider gelirim." Biz konuşurken, akbaba gözlerini bir Bay'a, bir bana çevirmiş, sessiz sakin bizi dinlemişti. Şimdi görüyordum ki, bütün söylenenleri anlamıştı; ansızın havalandı, hız almak için alabildiğine geriye kaykılıp usta bir mızrak atıcısı gibi gagasını ağzımdan içeri daldırdı, derinlere gömdü. Ben arka üstü yıkılırken, onun tüm çukurları dolduran, tüm kıyılardan taşan kanlar içinde kurtuluşsuz boğulup gittiğini görerek rahatladım.

YOLA ÇIKIŞ

Atımı ahırdan alıp gelmesini buyurdum. Uşağım ne dediğimi anlamadı. Kendim gittim, eyerleyip bindim üzerine. Uzaktan bir boru sesi işitip, bu nedir diye sordum. Uşağın bir şeyden haberi yoktu ve bir şey de işitmemişti. Kapıda beni durdurup sordu: "Bey nereye gidiyorlar?" - "Bilmem," dedim, "buradan uzağa işte, buradan uzağa, hep uzağa buradan, ancak böylelikle hedefime varabilirim." - "Demek hedefinizi biliyorsunuz?" diye sordu uşağım. "Evet," diye yanıtladım, "Söyledim ya. Buradan uzağa - işte hedefim."

VAZGEÇ!

Sabahın pek erken saatiydi, yollar temiz ve boştu. İstasyona gidiyordum. Bir kulenin saatini benimkiyle karşılaştırınca, baktım, sandığımdan çok daha geç olmuş; acele etmem gerekiyordu; bunun verdiği korku, yol konusunda bir duraksamaya götürdü beni, henüz bu kenti pek iyi tanımıyordum, Allah'tan ki yakında bir polis memuru vardı, ona koştum ve soluk soluğa yolu sordum. Polis gülümseyerek, "Benden mi yolu öğrenmek istiyorsun?" dedi. "Evet," dedim. "Kendim bulamadığıma göre." - "Vazgeç, vazgeç!" diye yanıtladı polis memuru ve gülüşüyle yalnız kalmak isteyen bir kimse gibi çarçabuk yüzünü döndürdü.

GECELEYİN

Gömülmek geceye. Bazen düşüncelere dalmak için baş eğilir ya, onun gibi tıpkı, düpedüz gömülmüş olmak. Dört bir yanda insanlar uyumaktadır. Ufak bir oyunculuk, masum bir kendini aldatış, sanki evlerde uyumaktadırlar, sağlam yataklarda, sağlam çatılar altında, döşekler üzerinde boylu boyunca uzanmış ya da kıvrılıp büzülmüş, çarşaflar üzerinde, yorganlar altında; gerçekte bir araya gelmişlerdir, o bir vakitler ve sonraları olduğu gibi çöl bir yerde, açıkta bir konak, sayılamayacak kadar insan, bir önder, bir kavim, soğuk bir gökyüzü altında, soğuk topraklar üzerinde, önce ayakta, şimdi savrulmuş yerlere, alınlar kollara bastırılmış, yüzler yere doğru, sakin sakin soluyarak. Ve sen uyanık durursun, nöbetçilerden birisin, yanı başındaki yanan çalı çırpı yığınından bir odun parçasını sallayarak sana en yakın kişiyi bulursun. Neden uyanıksın? Birinin uyumaması gerekiyor işte. Birinin nöbet tutması gerekiyor.

DÜMENCİ

"Ben dümenci değil miyim?" diye bağırdım. "Sen mi?" diye sordu esmer, uzun boylu bir adam ve bir düşü uzaklaştırmak ister gibi eliyle gözlerini ovdu. Başımın üstünde ölü gözü bir fener, karanlık gecede dümen başında dikilmiştim; derken bu adam çıkagelmiş, beni oradan kovmak istiyordu. Ben çekilmeyince, ayağını göğsüme dayadı ve beni yavaş yavaş yere çökertti; bense hâlâ dümeni bırakmıyordum ve yere yıkılırken elim boydan boya döndürdü dümeni. Ama adam hemen dümeni yakalayıp toparladı, beni de itip uzaklaştırdı oradan. Ne var ki, çok sürmeden aklım başıma gelmişti, tayfaların bulunduğu yere açılan lombar deliğine seğirtip bağırdım: "Hey tayfalar! Hey arkadaşlar! Çabuk koşun! Yabancının biri dümen başından kovdu beni!" Derken ağır ağır geldiler, merdivenden tırmanıp çıktılar yukarı; yalpa vuran, yorgun, güçlü kişiler. "Ben dümenci değil miyim?" diye sordum. Başlarıyla onayladılar, ama gözleri sadece yabancıdaydı; bir yarım daire yapmışlardı çevresinde. Yabancı, "Haydi rahatsız etmeyin beni!" deyince bir araya toplandılar, bana doğru başlarını sallayarak gerisin geri merdivenden indiler. Ne biçim insanlardı böyle! Adamlarda düşünce denen bir şey var mıydı acaba! Yoksa bu dünyada, anlamsız, saçma, sürüklenip gidiyorlar mıydı?

TOPAÇ

Filozofun biri hep de çocukların oynadığı yerlerde eğleşiyordu. Ve elinde topaç bir oğlan gördü mü, pusuya yatıyordu hemen. Daha topaç dönmeye başlar başlamaz, yakalamak için peşine düşüyordu. Çocukların bağırıp çağırmalarına ve onu oyuncaklarından uzak tutmak istemelerine kulak asmıyordu hiç. Topacı henüz döner durumda yakalamayagörsün, dünyalar kendisinin oluyordu; ama işte hepsi bir an, sonra topacı kaldırıp yere atıyor ve çekip gidiyordu. Çünkü ona göre rastgele küçük bir şeyi, dolayısıyla bir topacı tanımak, genel'i tanımak için yeterliydi. Bu yüzden büyük sorunlarla oyalanmıyor, bunu tutumlu bir uğraş görmüyordu. En küçük nesne gerçekten tanındı mı, her şey tanınmış demekti, dolayısıyla topaçlardan başka şeyle ilgilendiği yoktu. Ve topacı döndürme hazırlıkları yapılırken her defasında işin bu kez başarıya ulaşacağı umuduna kapılıyor, topaç dönmeye başlayıp soluk soluğa arkasından koşarken bu umut ruhunda kesinlik kazanıyordu; ama o aptalca tahta parçasını eline almayagörsün fenalaşıyor, şimdiye dek işitmediği, şimdi ansızın kulaklarından içeri dolan çocuk haykırışları onu önüne katıp kovalıyor, sanki beceriksizce savrulan bir kaytan altındaki topaç gibi sağa sola yalpalıyordu.

KISA HAYVAN MASALI

"Öf!" dedi fare. "Dünya da günden güne daralıyor. İlkin bir genişti ki korktum, koştum ileri, uzakta sağlı sollu duvarlar görür görmez dünyalar benim oldu. Ama bu uzun duvarlar da bir çabuk birbirlerine doğru yaklaşıyor ki, en son odadayım işte; orada, köşede de kapan duruyor, gide gide kısılacağım kapana."

Kedi, "Sen de öyleyse yönünü değiştir," dedi ve fareyi yedi.

KARI-KOCA

İşlerin genel durumu bir kötü ki, bazen, bürodan vakit ayırabilirsem, örnek çantasını bizzat yükleniyor, müşterileri kendim dolaşıyorum. Bu arada hanidir kafama koydum, bir yol K.'ye uğrayacağım; eskiden aramızda sürekli bir ticari ilişki vardı, ama son yılda bu ilişki adeta gevşeyip çözüldü, bilmiyorum neden. Hem bu tür aksaklıklar için ortada hiç de gerçek nedenler bulunması gerekmez; günümüzün değişen koşullarında çok vakit hiç denecek bir şey, o andaki hava kesin rol oynar bu konuda; ama gene öyle hiç denecek bir şey, bir söz her şeyi yine düzene sokabilir. Gel gelelim, K.'ye ulaşabilmek biraz külfetli bir iş; yaşlı bir adam K., son zamanlar hastalıkla başı pek dertte, işleri hâlâ kendi elinde bulundurmasına karşın mağazaya uğradığı pek yok; dolayısıyla, kendisiyle konuşmak isteyenin kalkıp evine gitmesi gerekiyor, böyle bir iş ziyaretini de seve seve bugünden yarına erteliyor insan.

Ama dün akşam saat altıdan sonra yine de kalkıp yola düştüm; kuşkusuz ziyaret saati geçmişti artık, ama nasılsa işin görgü kuralları değil, ticari açıdan ele alınması gerekiyordu. Şansım varmış; K.'yi evde buldum. Girişte söylediklerine göre, az önce karısıyla bir gezintiden dönmüş ve şimdi de yatakta yatan hasta oğlunun odasındaymış. Buyrun, siz de gidin dendiyse de ilkin duraksadım, ama sonra bu lanet olası ziyaretten bir an önce kurtulmak isteği baskın çıktı; üzerimde palto ve şapka, elimde çantayla olduğum gibi hizmetçinin peşine takıldım, karanlık bir odadan geçip iyi aydınlatılmamış bir başka odaya girdik; içeride ufak bir kalabalık vardı.

Bir içgüdüyle olacak, gözüm ilkin, benim çok iyi tanıdığım, bir bakıma rakibim sayılan bir pazarlamacıya ilişti. Demek benden önce sessiz sedasız çıkıp gelmişti buraya. Hastanın yatağının hemen yanı başına bir hekim gibi kurulmuştu; düğmeleri çözük duran kabarık ve güzel paltosuyla yüce dağları ben yarattım der gibi oturuyordu. Bir arsız ki, o kadar olur! Hasta da Allah bilir benimkine benzer şeyler geçiriyordu kafasından; ateşten biraz kızarmış yanaklarla yatakta yatıyor, zaman zaman gözlerini çevirip pazarlamacıya bakıyordu. Hani genç denemezdi artık bu oğula, ben yaşta biriydi; hastalık nedeniyle biraz bakımsız top sakalı vardı. Uzun boylu, geniş omuzlu, ama sinsi sinsi sürüp giden rahatsızlığı dolayısıyla şaşılacak ölçüde kötülemiş, kamburu çıkmış, özgüvenini yitirmiş yaşlı K., dışardan geldiği gibi üzerinde kürk öylece duruyor, oğluna mırıldanarak bir şeyler söylüyordu. Ufak tefek, narin, ama alabildiğine hareketli karısı - bu hareketliliği yalnızca kocasıyla ilgiliydi, bizleri gördüğü yoktu pek - adamın üzerinden kürkü çıkarmaya uğraşıyordu; aralarındaki boy farkından biraz zorlandıysa da sonunda başardı. Asıl güçlük belki bir başka yerdeydi: K. pek sabırsızdı, ellerini telaşla sağa sola gezdirerek oturacak bir koltuk arandı; onu da yine kadın hemen getirip altına sürdü kocasının, içinde adeta kaybolduğu kürkü alarak dışarı çıkardı.

Sonunda vakit gelmiş gibi göründü bana, daha doğrusu vaktin geldiği falan yoktu ve böyle bir yerde sanırım asla da gelmeyecekti; bir girişimde bulunmak istiyorsam, hemen davranmam gerekiyordu; çünkü öyle seziyordum ki, bir iş konuşması için şu andaki koşullar zaman geçtikçe iyileşmeyip, daha da kötüleşecekti; pazarlamacının besbelli niyetlendiği gibi buraya postu sermek bana göre değildi; üstelik onu şuncacık umursamayı düşünmüyordum, dolayısıyla hemen meramımı açıklamaya koyuldum. Oysa anladığım kadarıyla, K., tam bu sırada oğluyla biraz sohbet etmek istemişti. Ne yaparsın ki bir alışkanlığım vardır, biraz şöyle konuşup coştum mu - bu da pek

çabuk olur, özellikle şimdi hasta odasında her vakitkinden de çabuk gerçekleşti - ayağa kalkar, bir aşağı bir yukarı dolaşırım. İnsanın kendi bürosunda iyi, güzel de, yabancı yerde biraz tatsız kaçıyor. Ama tutamamıştım kendimi, hele alışık olduğum sigaradan da uzak kalınca. Eh, herkesin kötü huyları vardır, doğrusu pazarlamacınınkilerle kıyaslanırsa, benimkiler övülecek gibi kalır. Örneğin, onun dizi üzerinde tutup ağır ağır sağa-sola oynattığı şapkasını bazen ansızın, hiç beklenmedik anda başına geçirmesine ne demeli! Gerçi hemen, sanki bir yanlışlık yapmış gibi çıkarıyor yine, ama olsun, bir an başında tutuyor ya; üstelik bunu zaman zaman yineliyor. Böyle bir davranış da doğrusu yakışıksız bir şey. Beni rahatsız etmiyor etmeye, ben odada bir aşağı, bir yukarı boyuna geziniyorum, aklım kendi işimde, onu gördüğüm yok; ama öyleleri bulunabilir ki, bu şapka hokkabazlığıyla çileden çıkabilir. Ama bir konuşmanın coşkusu içinde yalnızca böyle bir rahatsızlığa değil, hiç kimseye aldırmıyorum; olup bitenin farkındayımdır, ama konuşmamı bitirmedikçe ya da bayağı itirazlar işitmedikçe, adeta görmezlikten geliyorum hepsini. Örneğin, şimdi de K.'nin beni pek dinleyecek durumda olmadığını fark etmiştim; elleri koltuğun dirsek dayayacak yerlerinde, rahatsızlıkla sağa sola dönüp duruyordu; gözlerini bana doğru kaldırmıyor, pek anlamsız bakışlarla bir şeyler arar gibi boşluğa bakıyordu. Yüzü de o kadar ilgisizdi ki, sanki sözlerimden hiçbiri, hatta benim oradaki varlığıma ilişkin hiçbir duygu kendisine kadar sokulamıyordu. Bana pek de umut vermeyen bütün bu hasta davranışını görmesine görüyor, öyleyken sanki sözlerimle ve yaptığım kârlı önerilerle - verdiğim ödünlerden, kimsenin benden istemediği ödünlerden kendim bile ürkmüştüm - her şeyi eninde sonunda bir düzene sokacağımı hâlâ umut eder gibi konuşmaktan geri kalmıyordum. Pazarlamacının - şöylece gözüme çarpmıştı - şapkasını nihayet kendi haline bırakıp, kollarını göğsü üzerinde kavuşturması da bir bakıma beni memnun etmişti; biraz da onu hedef alan sözlerim, planlarına

ağır bir darbe indirmişe benziyordu; ikinci derecede önemli bir kimse gibi görüp o ana kadar kendisiyle ilgilenmediğim oğul, yatakta birden yarı doğrulup yumruğuyla gözdağı vererek beni susturmasaydı, bunun keyfiyle belki daha uzun zaman konuşmamı sürdürecektim. Oğul anlaşılan bir şey daha söylemek, bir şey göstermek istemiş, ama gücü yetmemişti. Ben ilkin bunu bir sayıklamaya verdim, ama hemen ardından gözlerim kendiliğinden K.'ye yöneldi, o vakit durumu daha iyi kavradım.

K., sanki bir an sonra görevini yapamayacak açık, camsı ve dışarı fırlamış, sadece birkaç dakika daha çalışıp işlevine son verecekmişe benzeyen gözlerle oracıkta oturuyor, sanki biri ensesinden tutuyormuş ya da ensesine vuruyormuş gibi öne doğru kaykılmış titriyordu; alt dudağı, hatta apaçık gözüken diş etleriyle alt çenesi tümüyle sarkmış, bütün yüzü adeta dağılıp dökülmüştü. Güçlükle de olsa nefes alıyordu henüz, ama derken rahatlamış biri gibi geriye, koltuğun arkalığına yıkıldı, gözlerini yumdu; büyük bir çaba belirtisi bir an yüzünde dolaştı, sonra tamam. Hemen fırladım; cansız sarkan soğuk eli içim ürpererek yakaladım, nabız falan kalmamıştı. Eh, demek bitmişti işi. Elbet, yaşlı bir adam. Hepimizin ölümü böyle kolay olsun. Gel gelelim, ne de çok şey vardı şimdi yapılacak! Hiç vakit geçirmeden yapılması gereken şey neydi? Yardım için çevreme bakındım; oğul yorganı başına çekmişti, hıçkırıp duruyordu. Pazarlamacı ise bir kurbağa gibi soğuk, K.'nin iki adım karşısında adeta sandalyesine çivilenmiş oturuyordu; görünüşe bakılırsa, olup bitecekleri beklemekten başka bir girişimde bulunmamak kararındaydı; yani ben, bir ben kalıyordum bir şeyler yapacak ve hemen de yapılacakların en zorunu yapmam, kadına katlanabileceği gibi, yani dünyada var olmayan bir biçimde ölüm haberini iletmem gerekiyordu. Kadının bitişik odadan yerde sürüklenerek yaklaşan hamarat adımlarını işitmeye başlamıştım bile.

Derken - hâlâ sokak kıyafetiyleydi, üstünü değiştirmeye zaman bulamamıştı, - sobada güzelce ısıttığı bir gecelikle çıkageldi, geceliği kocasına giydirecekti. Bizi öyle pek sessiz bulunca, "Uyudu ha!" dedi, gülümseyip başını salladı. Ve demin benim tiksinip çekinerek tuttuğum eli olup bitenlerden habersiz bir kimsenin sonsuz rahatlığıyla avcuna aldı, ufak bir karı-koca oyunu oynar gibi öptü eli, bunun üzerine - biz odadaki diğer üç kişi nasıl da bakakalmıştık! - K. kımıldadı, sesli sesli esnedi, karısının elinden geceliği giydi, pek fazla uzun gezintiyle kendini çok yorduğu için karısının sevecen sitemlerini kızgın, alaylı bir yüzle ses çıkarmadan dinledi, uyuyakalışını bize başka türlü açıklamak için, ne tuhafsa can sıkıntısı gibi bir şeyden söz etti. Sonra, başka bir odaya geçerken belki üşütebilirim diye şimdilik oğlunun yatağına girdi; hemen kadının getirip oğlun ayakları dibine koyduğu iki yastık üzerine yerleştirildi başı. Daha önce olup bitenlerden sonra, ben bunda artık bir gariplik görmemiştim. Derken K., akşam gazetesini istedi ve odadaki konuklarını hiç umursamaksızın gazeteyi gözlerinin önüne tuttu; ama henüz okumaya başlamadan orasına burasına bakıyor, arada bize önerilerimiz konusunda şaşılası bir ticari zekâ eseri sayılabilecek hayli tatsız şeyler söylüyordu. Bir yandan da boştaki elini boyuna hayır der gibi oynatıyor ve dilini şapırdatarak ağzında bizim davranışımızın yol açtığı kötü tadı adeta üstü kapalı dile getiriyordu. Derken, pazarlamacı bazı yersiz sözler çıkardı ağzından; sanırım, öyle ince düşünceli biri değilse de, olup bitenlerden sonra bir dengenin sağlanması gereğini hissetmişti, ama kuşkusuz davranışı hepsinden az sağlayabilirdi bu dengeyi. Dolayısıyla, birden veda edip ayrıldım; neredeyse minnettardım pazarlamacıya, o olmasa hemen çekip gitmeye karar verecek gücü kendimde bulamazdım.

Holde Bayan K.'le karşılaştım. Acınacak durumunu görünce, o anda aklıma geldi, bana biraz annemi anımsattığını söyledim. Kadın sesini çıkarmayınca ekledim: "Kim ne derse desin, mucizeler yaratabilen bir kadındı. Bizim kırıp döktüklerimizi, o

toplar yerine koyardı. Daha çocukken kendisini kaybettim." Bile isteye aşırı ölçüde yavaş ve tane tane konuşmuştum; çünkü sanıyordum ki, yaşlı kadıncağız ağır işitiyordu. Ama demek sağırmış, çünkü bir girişi gereksiz bularak sordu: "Kocamın durumu?" Veda sırasındaki üç beş sözünden çıkardığıma göre, beni pazarlamacıyla karıştırmıştı, yoksa bana daha bir yakınlık göstereceğinden kuşkum yoktu.

Derken merdivenlerden indim. İniş, önceki çıkıştan daha güçtü ve çıkışın kendisi de üstelik kolay olmamıştı. Of, başarısız sonuçlanan ne de çok iş ziyaretleri vardı ve ileride de taşımak gerekiyordu bu yükü.

KOMŞU

İşimin bütün yükü benim omuzlarımda. Daktilolar ve ticari defterlerle ön odada iki kız; yazıhanesi, kasası, müşteriler için danışma masası, rahat, büyük bir koltuğu ve telefonuyla benim kendi odam; işte bütün çalışma düzeneğim. Öylesine derli toplu, öylesine kolay yönetilir. Pek gencim ve işler tıkır tıkır yürüyor elimin altında. Allaha şükür, Allaha şükür. Benim onca zaman cimrice davranıp kiralamakta duraksadığım bitişikteki küçük boş daireyi, yılbaşında genç bir adam bir solukta tutuverdi. Burası da yine bir oda, odanın bir ön odası var, ama fazladan bir de mutfağı bulunuyor. Odayla ön oda doğrusu işime yarayabilirdi - yanımdaki iki kız kimi zaman işten göz açamaz olmuştu -, peki mutfağı ne yapacaktım? Cimrice duraksamamla daireyi tutup başkasına kaptırmıştım. Şimdi ise söz konusu dairede bu genç adam kalıyor. Adı Harras. Hani orada ne yapar, ne eder, bildiğim yok. Kapı üzerinde "Harras, Büro" yazılı. Sordum soruşturdum, dediler ki, benimkine benzer bir işi varmış. Kredi vermekten ille sakınılmalı denemezmiş, çünkü nihayet yükselmek için çaba gösteren genç biri söz konusuymuş, ilerisi belki parlak olabilirmiş. Ne var ki, kredi için kesinlikle salık da verilemezmiş; çünkü şu an görünürde bir sermaye yokmuş ortada. Yani hiçbir şey bilinmeyince verilmesi âdet olmuş bir bilgi. Bazen merdivende rastlıyorum Harras'a. Her vakit çok, ama çok acele işi olmalı ki, önümden kaşla göz arasında sessiz sedasız geçip gidiyor. Kendisini şöyle adamakıllı bir görmüş değilim. Bürosunun anahtarını önceden hazırlamış tutuyor elinde, hemen kapıyı açıyor, bir farenin kuyruğu gibi içeri süzülüyor. Bana gelince, şimdiye kadar gereğinden sık

okuduğum "Harras, Büro" tabelası önünde yine kalakalıyorum.

Dürüst çalışanı ele veren, dürüst olmayanı ise saklayıp gizleyen şu rezalet ince duvarlar. Telefonum, odamı komşumun odasından ayıran duvara yerleştirilmiş. Ama benim bunu belirtmem, özellikle komik bir şey oluşundan. Telefon karşı duvarda da bulunsa, bütün konuşulanlar yine bitişik daireden işitilirdi. Artık alıştım, telefonda müşterilerimin adlarını söylemiyorum. Ne var ki, arada geçen konuşmanın karakteristik, ama kaçınılmaz sözcüklerinden ilgili adları bulup çıkarmak için kuşkusuz pek kurnaz olmanın gereği yok. Bazen kulaklık kulağımda, içimde tedirginliğin dürtüsü, parmak uçlarıma basarak aygıtın çevresinde dönüp dolanıyor, yine de birtakım sırların ele geçirilmesini önleyemiyorum. Elbet böyle olunca, iş konusundaki kararlarım kesinlik taşımaktan uzak kalıyor, sesim titrek çıkıyor. Ben telefon ederken, Harras ne yapıyor ola? Biraz fazla abartmaya kaçarak - ama bir açıklığa kavuşmak için çokluk böyle davranmak gerekiyor - hani diyebilirdim ki, Harras neylesin telefonu, benimkinden yararlanıyor işte, kanepesini duvara bitiştirmiş, kulağı benim burada; ben ise, telefon çalınca ister istemez seğirtiyor, müşterilerimin dileklerini öğreniyor, önemli kararlar alıyor, uzun boylu konuşmalar yapıyor, ama her şeyden önce, bütün bunlar olup biterken duvar aracılığıyla Harras'a raporlar sunuyorum. Belki Harras hiç beklemiyor konuşmamın sonunu, durum üzerinde kendisini yeterince aydınlatan sözlerimi dinler dinlemez kalkıyor, âdeti üzerine kent içinde bir gölge gibi sessizce seğirtiyor ve daha ben kulaklığı yerine asmadan Allah bilir benim aleyhimdeki çalışmalarına çoktan koyulmuş bulunuyor.

SINAV

Bir uşağım; ama ortada yapılacak iş yok benim için. Çekingen bir huyum var; başkalarından öne geçeyim, hatta başkalarından geride kalmayayım diye uğraşmıyorum. Ne var ki, boş oturuşumun nedenlerinden ancak biri bu, belki bu nedenin işsiz güçsüzlüğümle hiç ilişkisi olmayabilir. Asıl sorun, kuşkusuz işe çağırılmayışım. Başkaları çağrıldı; hani benden de çok işin ardına düşmediler, belki çağrılmak isteğini bile duymadılar; bense bu isteği, hiç değilse zaman zaman, olanca gücüyle içimde hissediyorum.

İşte böylece uşaklar odasında kerevet üzerinde yatıyor, tavandaki direklere bakıyorum. Uyuyor, uyanıyor ve çok geçmeden gene uyuyorum. Bazen kalkıp karşıdaki meyhaneye varıyorum. Kekremsi bir biraları var, bazen tiksintiden içmeyip döktüğüm bardaklar oluyor, ama sonra yine içiyorum. Meyhanede oturmak hoşuma gidiyor; çünkü kapalı küçük pencerenin gerisinde, kimse tarafından görülmeden karşıya, çalıştığım evin pencerelerine bakabiliyorum. Pek bir şey seçildiği yok, sanırım yalnızca koridorun sokağa bakan pencereleri görülüyor; üstelik Beyefendi ile Hanımefendi'nin dairelerine uzanan koridorun pencereleri değil bunlar. Ama yanılabilirim de; nitekim böyle olduğunu bir gün biri ben sormadan ileri sürdü; hem evin bu cephesinin bıraktığı genel izlenim de bunu doğruluyor. Ancak seyrek açılıyor pencereler, açıldı mı da hep bir uşak tarafından açılıyor ve sanırım sonradan uşak, biraz aşağıya bakmak üzere pervaza yaslanıyor. Demek bunlar, onun gafil avlanamayacağı koridorlar. Sonra, ben bu uşakları tanımıyorum; hep yukarıda çalışan

uşaklar benim kaldığım odada değil, başka bir yerde yatıp kalkıyor.

Bir gün meyhaneye vardığımda, benim gözetleme yerine benden önce bir müşterinin gelmiş oturduğunu gördüm. O yana pek dikkatle bakmaya çekindim, hemen kapıdan dönüp gidecek oldum. Ama müşteri beni masasına çağırdı; anlaşıldı ki, o da benim gibi bir uşak. Şimdiye kadar kendisiyle bir konuşmuşluğum yoktu, ama onu bir yerden gözüm ısırır gibiydi. "Ne diye hemen savuşmak istiyorsun? Otur şöyle, benden bir şey iç!" Bunun üzerine oturdum. Bana birkaç şey sordu, ama ben yanıtlayamadım sorularını, hatta ne sorulduğunu bile anlayamadım. Bu yüzden, "Olur ya, beni çağırdığına belki pişmanlık duymuşsundur, böyle bir şey varsa gideyim," dedim ve hemen kalkmaya davrandım. Ama o, elini masanın üzerinden uzatarak beni yerime oturttu. "Gitme, kal!" dedi. "Yalnızca bir sınavdı bu; soruları yanıtlayamayan sınavı kazanmış sayılır."

LEHTE KONUŞUCULAR

Lehimde konuşulacaklar var mı, hiç belli değildi, bu konuda kesin bir şey öğrenememiştim; bütün yüzlerde bana karşı bir soğukluk göze çarpmaktaydı; karşıma çıkanların ve benim ikide bir koridorlarda rastladıklarımın çoğu şişman ve yaşlı kadınlara benziyordu; vücutlarını baştan aşağı örten koyu mavi ve beyaz yollu kocaman önlükleri vardı hepsinin, karınlarını sıvazlıyor ve hantal hantal sağa sola dönüp duruyorlardı. Bir mahkeme binasında mıydık, bunu bile öğrenememiştim. Kimi belirtiler bir mahkemede bulunduğumuzu, pek çok belirti de bunun tersini gösteriyordu. Bütün ayrıntılar bir yana, bana mahkemeyi en çok anımsatan şey bir uğultuydu; uzaktan uzağa işitiliyor, bir türlü arkası kesilmiyordu, hangi yönden geldiği söylenecek gibi değildi; her bir yanı öylesine dolduruyordu ki, bütün yönlerden geliyor sanılabilir ya da o anda tesadüfen bulunulan yer uğultunun gerçek kaynağıdır denebilirdi; ama kuşkusuz bir aldanıştı bu, çünkü uğultu uzaktan geliyordu. Hatta, fazla süslü sayılmayan yüksek kapılarıyla dar, sadece üstü kubbeli ve hafif dönemeçlerle uzayıp giden koridorlar koyu bir sessizlik için yapılmış gibiydiler, bir müze ya da bir kitaplığın koridorlarına benziyorlardı. Peki, bir mahkeme değilse, ne diye o zaman burada bir lehte konuşucu arıyordum? Her tarafta lehte bir konuşucu arıyordum da ondan; her tarafta gereklidir böyle bir lehte konuşucu, hatta başka yerde mahkemeden daha gereklidir; çünkü kabul edilmelidir ki, mahkeme yargısını yasalara göre verir. Burada adaletsiz ya da üstünkörü çalışılıyor dendi mi, nasıl yaşanır o zaman; mahkeme yasalardaki görkemin kendini serbestçe açığa vurmasını sağlar, buna güve-

nilmelidir, çünkü bu biricik görevidir onun; yasalar ise suçlama, lehte konuşma ve yargı gibi şeylerin hepsini kendisinde barındırır, bir kimsenin kendi başına burada işe karışması cinayet olur. Ama bir yargıya gelince iş başkadır; bir yargı şurada burada, akrabalar ve yabancılar, dostlar ve düşmanlar arasında, aile içinde ve halk arasında, köyde kentte, kısaca her yerde yapılacak soruşturmalara dayanır. Burada işte öylesine gereklidir lehte konuşucular, yığınla lehte konuşucular, üstelik en iyileri, biri ötekinin hemen yanı başında, canlı bir duvar; çünkü lehte konuşucular yaradılıştan ağır kişilerdir; oysa suçlayıcılar, bu kurnaz tilkiler, bu çevik gelincikler, bu göze görünmez farecikler en küçük deliklerden ustalıkla geçer, lehte konuşucuların bacakları arasından usulca, çabucak süzülüverirler. Onun için de dikkat gerekir. Ben de zaten bu amaçla buradayım, lehte konuşucular topluyorum kendime. Ama bir tek olsun bulamadım henüz, yalnızca bu yaşlı kadınlar gelip gidiyor, durmadan gelip gidiyorlar; arama işiyle uğraşmasaydım, bu durumun uykumu getirmesi işten değildi. Yanlış yere geldim; yanlış yere geldiğim duygusundan ne çare kurtaramıyorum kendimi. Öyle bir yerde olmalıydım ki, orada çeşit çeşit insanlar bir araya gelmiş bulunsun, çeşitli bölgelerden, toplumun değişik kesimlerinden ve her türlü meslekten değişik yaşta insanlar; içlerinden işe yarayacakları, dost olanları, benim için lehte bir çift söz söyleyecekleri seçebilmeliydim. Büyük bir panayır belki bunun için hepsinden elverişliydi. Oysa ben bu koridorlarda oyalanıp duruyor, yaşlı kadınlardan başka kimseleri göremiyorum; üstelik gördüklerim pek fazla değildi ve hep aynı kişilerdi; bu üç beş kişi bile o hantal davranışlarına karşın kendilerini yakalamama fırsat vermeyerek elimden kayıveriyorlardı; yağmur bulutları gibi süzülüp gidiyorlar, gözleri benim bilmediğim iş güçlerinden başka şey görmüyordu. Ne diye böyle körü körüne bir binadan içeri dalıyor, giriş kapısı üstündeki tabelayı okumuyor, bir anda kendimi koridorlarda buluyor ve buradan bir yere ayrılmıyorum; öyle ki, ne zaman bina-

nın önüne geldim, ne zaman merdivenleri koşup çıktım yukarı, hiç anımsadığım yok. Ama geri de dönemem; bu zaman kaybı, bu yanlış yolda olduğumu itiraf benim için katlanılacak gibi değil. Nasıl? Sabırsız bir uğultunun eşliğindeki bu kısa ve hızlı yaşam içinde bir merdivenden aşağı mı ineceğim? Olacak şey mi? Senin payına ayrılmış zaman o kadar kısa ki, bir saniye yitirdin mi bütün ömrünü elden çıkardın demektir; çünkü ömrün, yitirdiğin zamandan daha uzun değildir, uzunluğu yitirebileceğin zamana eşittir hep, yalnızca o kadardır. Yani bir yolu tuttun mu, ne olursa olsun onu izlemeye bak, yalnızca kazanır, bir tehlikeye atmazsın kendini; belki sonunda yuvarlanırsın aşağı, ama daha ilk basamakların ardından geri döner, merdivenleri koşarak inmeye kalkarsan, daha işin başında yuvarlanıp gidersin, hem belki değil, kesin olarak. Yani bu koridorlarda bir şey bulamadın mı, kapıları aç; kapıların arkasında da bir şey ele geçiremedin mi, yukarılarda yeni katlar vardır; oralarda da bir şey bulamadın mı zararı yok, yeni merdivenlere atıl, tırman yukarı; sen çıkmaktan vazgeçmedikçe, basamakların sonu gelmez, senin yukarılara tırmanan ayaklarının altında onlar da yükselip durur.

DÖNÜŞ

Döndüm işte. Holü yürüyüp geçtim. Sağıma soluma bakmıyorum. Babamın eski çiftliği. Orta yerde bir su birikintisi. Eski, işe yaramaz, iç içe geçmiş araç ve gereçler tavanarasına çıkan merdivenin önünü kapıyor. Kedi, korkuluk üzerine sinmiş. Vaktiyle oyun oynanırken bir çubuğa dolanmış yırtık pırtık bez rüzgârda uçuşuyor. Geldim. Kim karşılayacak beni? Mutfak kapısının arkasında bekleyen kim? Bacadan duman tütüyor, akşam kahvesi pişiriliyor. Evinde misin? Kendini evinde hissediyor musun? Bilmem, hiç emin değilim. Babamın evi, ama eşyalar yan yana, soğuk soğuk duruyor; sanki hepsi de benim kimini unuttuğum, kimini hiç bilmediğim kendi sorunlarına dalmış. Onlara ne yararım dokunabilir? Onlar için neyim? O babanın, yaşlı çiftlik sahibinin oğlu olsam da ne çıkar? Ve mutfak kapısını vurmayı göze alamıyor, yalnızca uzaktan kulak kabartıyorum, yalnızca uzaktan, ayaküstü, gizlice dinlerken suçüstü yakalanmayacağım gibi. Ama uzaktan kulak kabarttığım için bir şey duyamıyor, bir saatin hafiften tıkırtısını işitiyorum ya da belki sadece, çocukluk günlerinden doğru işitir gibi oluyorum. Mutfakta başkaca olup bitenler, oradakilerin benden sakladığı bir sır. Kapı önündeki duraksamam uzadıkça, yabancılık artıyor. Ya şimdi biri kapıyı açar da bana bir şey sorarsa? O zaman kendim, sırrını gizlemek isteyen biri durumuna düşmez miyim?

BİR ARADA

Beş arkadaşız, günün birinde bir evden art arda çıktık dışarı. İlkin birimiz çıktı ve kapının yanı başına gidip durdu; sonra ikincimiz çıktı, daha doğrusu tıpkı bir cıva kabarcığı gibi çevik ve hafif kayarak geldi, birincinin uzağında sayılmayacak bir yere dikildi; sonra üçüncümüz, daha sonra dördüncümüz, onun ardından da beşincimiz çıktı. Derken hepimiz bir dizi halinde dikilmeye başladık. Herkesin dikkati bize çevrildi ve bizi gösterip dediler ki: "Bu beş kişi var ya, şimdi evden çıktı!" İşte o gün bugün bir arada yaşıyoruz, boyuna bir altıncımız aramıza karışmak istemese gül gibi yaşayıp gideceğiz; bize bir şey yaptığı yok, ama hoşlanmıyoruz kendisinden, bu kadarı da yeter sanırım; istenmediği bir yere ne diye ille gireceğim diye uğraşır durur. Onu tanıyıp etmiyor ve aramıza da almak istemiyoruz. Hani biz beşimiz de eskiden tanımıyorduk birbirimizi ve denilebilir ki şimdi de tanıyor değiliz; ama biz beşimizde mümkün olan, hoş görülen şey o altıncısında mümkün değil ve hoş görülmüyor. Kaldı ki beş kişiyiz, altı olmak istemiyoruz. Hem zaten canım, bu boyuna bir arada oluşun anlamı ne? Biz beşimiz için de anlamı yok ya, işte bir kez bir araya gelmişiz ve öylece kalıyoruz, ama deneyimlerimize dayanarak yeni bir birleşme de istemiyoruz. Gel gelelim, bütün bunları o altıncıya nasıl anlatırsın; uzun boylu açıklamalara kalkmak kendisini bir bakıma aramıza almak olur, biz de en iyisi bir açıklamada bulunmuyor, onu da aramıza almıyoruz. İstediği kadar surat asıp somurtsun, bir dirsek vuruşuyla yanımızdan itip uzaklaştırıyoruz; ama ne kadar uzaklaştırsak, gene çıkıp geliyor.

BLUMFELD, YAŞLICA BİR BEKÂR

Yaşlıca bir bekâr olan Blumfeld, bir akşam dairesine çıkıyordu. Zahmetli bir işti hani, çünkü altıncı katta oturuyordu. Son zamanlarda sık sık yaptığı gibi, düşünüyordu çıkarken: Bu yapayalnız yaşam pek de sıkıcı bir şeydi, işte şu an bayağı bir gizlilik içinde altı kat çıkacak, boş odalarına kavuşacaktı; sonra yine bayağı bir gizlilik içinde ropdöşambrını üzerine geçirip piposunu ateşleyecek, yıllardır abonesi bulunduğu Fransızca dergiye şöyle bir göz gezdirip kendi eliyle hazırladığı kiraz rakısını arada yudumlayacak ve nihayet yarım saat kadar sonra, bu kafasına bir şey girmeyen hizmetçinin aklına estiği gibi kaldırıp attığı yastık yorgana tümüyle yeniden bir çekidüzen verip yatağa girecekti. Yanında biri, kendisi bütün bu işleri görürken onu izleyecek biri bulunsa, başının üzerinde yeri vardı Blumfeld'in. Acaba küçük bir köpek edinsem mi diye aklından geçirmemiş değildi. Böyle bir köpek eğlendirir insanı, her şeyden önce nankörlük bilmez ve sadık olur. Blumfeld'in bir meslektaşının böyle bir köpeği vardır, efendisinden başka kimselere sokulmaz, birkaç dakika efendisini görmesin, hemen yüksek sesle havlayarak karşılar onu; efendisine, bu olağanüstü velinimetine yeniden kavuşmaktan duyduğu sevinci besbelli böylece anlatmak ister. Öyle, bir köpeğin sakıncalı yanları da yok değildir. Ne denli temiz tutulsa, odayı pisletir yine. Bunun asla önüne geçilemez; odadan içeri alınmadan her defasında hayvan sıcak su banyosuna sokulamaz, hem sağlığı da kaldırmaz bunu. Gel gelelim, odasındaki pisliği de Blumfeld'in içi kaldırmaz, odası temiz olmadan yapamaz hiç, bu konuda ne yazık ki pek titiz olmayan hizmetçiyle haftada birkaç kez kavga eder. Kulağı ağır

işiten hizmetçiyi kolundan tutup çeker hep, odanın temizliğinde kusur bulduğu köşelerine götürür. Bu sert tutumuyla, odanın az çok istediği gibi bir düzene kavuşmasını sağlamıştır. Ne var ki, bir köpeği eve soktu mu, şimdiye dek bunca özen gösterip yanma yaklaştırmadığı pisliği doğrudan kendi eliyle odasına buyur edecektir. Köpeklerin hiç yanından ayrılmayan pireler de boy gösterecektir ortalıkta. Eh, bir yol da pireler ortalıkta göründü mü, Blumfeld'in rahat odasını köpeğe bırakıp kendine bir başka oda arayacağı gün artık uzak sayılmazdı. Pislik de köpeklerin kötü yanlarından ancak biriydi. Köpekler de hastalanırdı ve köpek hastalıklarından doğrusu anlayan yoktu. Hasta hayvancağız bir köşede büzülüp kalır, olmadı topallar sağda solda, inilder, ufak ufak öksürür, bir derdi vardır, onunla pençeleşir hep; bir battaniyeye sarılıp sarmalanır, karşısında ıslıkla bir melodi öttürülür, önüne süt çanağı sürülür; kısaca, gelip geçici bir hastalıktır umuduyla - olmayacak şey de değildir bu - hayvana bakılıp edilir; ama gerçekte ciddi, iğrenç ve bulaşıcı bir hastalık söz konusudur belki. Köpek hastalanmadı da sağlıklı yaşadı diyelim, ileride bir gün yaşlanır nihayet; işte sadık hayvan zamanında karar verilip evden uzaklaştırılamamıştır ve derken bir an gelir, ağlayan köpek gözlerinden kendi kocamışlığının kendisine baktığını görür gibi olur insan. O vakit de gözleri yarı körleşmiş, ciğerleri zayıf düşmüş, yağlanıp nerdeyse yerinden kımıldayamaz duruma gelmiş hayvancağızla uğraşılıp durulur artık, köpeğin daha önce insana yaşattığı zevkler pahalıya ödenir. Blumfeld her ne kadar bugün bir köpeğe kavuşmayı çok istiyorsa da, yarın kendisininkileri bastıracak ahlayıp oflamalarla vücudunu sürüyüp onunla basamakları tırmanacak böyle yaşlanmış bir köpeğin rahatsızlığını başına sarmaktansa, bir otuz yıl daha bu merdivenleri yalnız çıkmaya razıydı.

Dolayısıyla, yalnız kalacak Blumfeld. Doğrusu geçkin bir bakire gibi hevesleri yok; böyle bir bakire, yakıncağızında kendisine bağlı bir canlı yaratık bulunsun da onun üzerine kanat gersin, onu sevip koklasın, boyuna onun hizmetine baksın ister; öyle ki, bunun

için bir kedi, bir kanarya kuşu, hatta kırmızı süs balıkları elverir; o da olmadı, pencere önünde yetiştireceği çiçeklere bile razıdır. Gel gelelim, Blumfeld'in istediği bir can yoldaşıdır, o kadar; pek bir bakım gerektirmeyen, ara sıra bir tekmeyi kaldıracak, darda kalınca sokakta geceleyebilecek, ama Blumfeld'in de keyfi istedi mi hemen havlama, zıplama ve el yalamalarla emre hazır bulunacak bir hayvan. İşte bu tür bir şey istediği Blumfeld'in. Bunu da pek büyük sakıncaları göze almaksızın elde edemeyeceğini anladığından isteğinden vazgeçiyor; ama yine de, inatçı mizacından dolayı vakit vakit, örneğin bu akşam aynı düşünceleri kafasından bir kez daha geçirmekten alıkoyamıyor kendini.

Yukarıda, kapısının önünde cebinden anahtarı çıkarırken, içerden doğru kulağına bir ses geliyor. Acayip, takur tukur bir gürültü; ama pek canlı, pek düzenli. Blumfeld'in zihninden daha az önce köpeklere ilişkin düşünceler geçtiği için, ses nöbetleşe yeri döven köpek pençelerini anımsatıyor kendisine. Ama köpek pençeleri de takırdamaz, köpek pençeleri değil bunlar. Çarçabuk kapıyı açıp elektrik düğmesini çeviriyor. Böyle bir manzarayla karşılaşmayı doğrusu beklememiştir. Bir hokkabazlık, başka şey değil; üzerlerinde mavi çizgilerle iki küçük beyaz selüloit top, yan yana zıplayıp duruyor parke üzerinde; biri yere düşerken ötekisi havaya kalkıyor, yorulmaksızın oyunlarını sürdürüyorlar.

Blumfeld, lisede okurken bir elektrik deneyinde küçük ve yuvarlak cisimciklerin benzer biçimde zıpladığını görmüştür; ama onlarla kıyaslanınca hayli iri bunlar, oda içinde sere serpe hoplayıp duruyorlar, üstelik şimdi bir elektrik deneyinin de yapıldığı yok. Blumfeld, daha bir yakından görebilmek için toplara doğru eğiliyor. Kuşkusuz normal toplar; belki her topun içinde de ayrıca birkaç küçük top var, söz konusu takırtıya bunlar yol açıyordur. Toplar iplere falan asılmış olmasınlar diye elini boşlukta gezdiriyor; hayır, düpedüz özgür devinimleri. Ne yazık ki, Blumfeld küçük bir çocuk değil, yoksa böyle iki top sevindirici

bir sürpriz olurdu kendisi için; ancak şimdi gördükleri kendisinde tatsız bir duygu uyandırıyor. Anlaşılan sıradan bekâr biri olarak gözlerden saklı bir yaşam sürmek, büsbütün değersiz bir şey değilmiş; işte şimdi biri, kimse artık, gelip bu sır örtüsünü kaldırmış, odasından içeri ona bu iki komik topu yollamıştı.

Toplardan birini yakalamak istiyor, ama toplar geriye kaçıyor önünden, odanın içinde onu arkalarından çekip götürüyor. Ne budalaca şey peşlerinden koşmak diye düşünüyor Blumfeld, durup topların arkasından bakıyor; toplar da bu kez, kovalamaca sona ermiş göründüğünden oldukları yerde duruyorlar. "Ama hayır, yakalayacağım onları!" diye düşünüyor Blumfeld yeniden ve toplara doğru seğirtiyor. Hemen sıvışıyor toplar; ama Blumfeld bacaklarını açarak onları odanın bir köşesine sıkıştırıyor ve bir bavulun önünde, sonunda birini ele geçiriyor. Serincecik, küçük bir top; avucunda dönüp duruyor, gözü elinden kaçıp kurtulmakta. Öbür topa gelince, arkadaşının başının dara düştüğünü görmüş gibi, eskisinden de yükseklere sıçramaya başlıyor, Blumfeld'in eline dokunana kadar sıçramalarını büyütüp uzatıyor. Blumfeld'in eline vuruyor sonunda, zıplamalarını gittikçe hızlandırarak sürdürüyor vuruşları, saldırı noktalarını değiştiriyor, arkadaşını sımsıkı avcunda tutan ele bir şey yapamadığı için ansızın daha da yukarılara sıçrayıp anlaşılan Blumfeld'in yüzüne ulaşmak istiyor. Blumfeld bu topu da yakalayıp ikisini birden bir yere tıkayabilir; gel gelelim, o anda iki küçük topa karşı bu tür önlemlere başvurmayı onuruna yediremiyor. Hem insanın böyle iki topu olması eğlenceli bir şey; zaten çok geçmeden yeterince yorulup bir dolabın altına yuvarlanacak ve seslerini kesecekler. Böyle düşünüyor Blumfeld; ama yine de elindeki topu bir çeşit hırsla kaldırıp yere fırlatıyor; ancak ne hikmetse topun ince, nerdeyse saydam selüloit kılıfı tuzla buz olmuyor. Hiç ara vermeden eskisi gibi birbirine uyumlu alçaktan zıplamalarını hemen yine sürdürmeye başlıyorlar.

Blumfeld sakin sakin soyunuyor, sonra bir çekidüzen veriyor

dolaptaki giysilerine; hizmetçinin her şeyi yolu yordamınca yerleştirip yerleştirmediğine dikkatle bakar hep. Arada bir iki kez omuzları üzerinden toplara göz atıyor. Peşleri bırakılmış toplar, şimdi kendi peşine düşmüşe benziyorlar. Arkasından gelmiş, onun hemen gerisinde zıplamaya başlamışlardır. Blumfeld ropdöşambrını üzerine geçiriyor ve pipoluktan bir pipo almak üzere karşı duvara yürümek istiyor. Arkasına dönmeksizin elinde olmadan bir tekme savuruyor geriye doğru. Ama toplar kaçıp tekmeyi savuşturmayı başarıyor, pipoyu almak için yola koyulur koyulmaz da Blumfeld'e eşlik ediyorlar. Blumfeld terliklerini sürüyor yerde, gelişigüzel adımlar atıyor; ama yine de attığı her adımı topların nerdeyse aralıksız yere vuruşları izliyor, ona ayak uyduruyor toplar. Ansızın Blumfeld arkasına dönüyor, topların bunun nasıl üstesinden geldiklerini görmek istiyor. Ama kendisi döner dönmez, toplar bir yarın daire çizip yine arkasına geçiyorlar ve onun her geriye dönüsünde yineliyorlar bunu; buyruğuna verilmiş eşlikçiler gibi, Blumfeld'in önünde eğleşmekten sakınıyorlar. Şimdiye dek anlaşılan kendilerini yalnızca tanıtmak için onun önünde eğleşmeyi göze almış, şimdi ise görevlerine başlamışlardır.

Bu ana kadar Blumfeld, kontrol altına almaya gücünün yetmediği bütün durumlarda hiçbir şeyin farkında değilmiş gibi davranmayı her zaman tek çare bilmiştir. Bu da çokluk işe yaramış, durumda en azından bir düzelme sağlamıştır. Dolayısıyla şimdi de böyle davranıyor, pipoluğun önünde durup dudaklarını bükerek bir pipo seçiyor kendisine, hazırdaki tütün kesesinden içine tıka basa tütün dolduruyor ve hiç aldırmayarak topları koyveriyor arkasında sıçrayıp zıplasınlar. Ancak, masanın oraya gitmekte de duraksıyor, topların zıplamalarıyla adımları arasındaki uyum bayağı eza veriyor kendisine. Böylece ayakta dikilmesini sürdürüyor, piponun içine tütünleri bastırması uzuyor gereksiz yere, kendisini masadan ayıran uzaklığı ölçüp biçiyor. Ama sonunda güçsüzlüğünü yenip aradaki yolu paldır küldür yürüyerek geride bırakıyor; öyle ki, topları işitmiyor hiç. Gel

gelelim, masanın başına çöker çökmez, onların yeniden sandalyenin arkasında önceki gibi zıpladıklarını duyuyor.

Masanın yukarısında, duvarda elle erişilebilecek yükseklikte bir raf vardır. Üzerinde mini mini kadehlerin ortasında bir şişe kiraz rakısı durmakta, şişenin yanı başında Fransızca bir derginin bir deste eski sayısı bulunmaktadır. *Tam da o gün yeni bir sayısı gelmiştir derginin; Blumfeld bu sayıyı indiriyor raftan, kiraz rakısını düpedüz unutuyor. İçinde öyle bir duygu var ki, yalnızca avunmak için alışık olduğu şeyleri yapıyor bugün; okumak için gerçekten bir gereksinim duymuyor. Başka zaman sayfaları teker teker titizlikle çevirip bakarken, bu kez rastgele bir yerinden açıyor dergiyi ve kocaman bir resimle karşılaşıyor. Resme iyice bakmak için zorluyor kendim: Resim, Rus İmparatoruyla Fransız Cumhurbaşkanı arasındaki bir karşılaşmayı gösteriyor. Bir gemide geçiyor karşılaşma. Hayli uzaklara kadar, çepeçevre bir sürü gemi seçiliyor, bacalarından yükselen dumanlar bulutsuz gökyüzünde dağılıp kayboluyor. Anlaşılan biraz önce kocaman adımlarla birbirlerine doğru seğirtmiş İmparatorla Cumhurbaşkanı, o anda el sıkışıyorlar. İmparatorun gerisinde iki, Cumhurbaşkanının gerisinde yine iki kişi dikiliyor, İmparatorla Başkanın neşeli yüzlerine karşılık, onlara eşlik edenlerin yüzlerinde pek ciddi bir ifade var. Her eşlikçi grubundakilerin bakışları, kendi büyükleri üzerinde toplanmış. Daha aşağıda — anlaşılan geminin en üst güvertesinde geçiyor olay — resmin kenarıyla yanda kesilmiş uzun diziler halinde selam duran tayfalar seçiliyor. Blumfeld'in ilgisi giderek artıyor resme, resmi kendisinden biraz uzakta tutup gözlerini kısarak seyrediyor. Böylesi yüce sahnelere enikonu bir yakınlık duymuştur hep. Resimdeki baş kişilerin böyle serbestçe, candan ve nazik, birbirlerinin ellerini sıkmalarını gerçeğe pek uygun buluyor. Ayrıca eşlikçilerin duruşlarıyla — hepsi de kuşkusuz yüksek aşamada kişiler ve isimleri resmin altında yazılı — bu tarihi anın önemini dile getirmeleri yerinde bir davranış.*(*)

(*) "Max Brod"da var. "Edisyon Kritik"te yok.

Kendisine gereken şeyleri tutup raftan indirecekken, sessiz oturuyor Blumfeld, hâlâ ateşlenmeden duran piposunun ağzına bakıyor. Tetikte beklemektedir. Derken ansızın, hiç beklenmedik bir anda uyuşukluğundan sıyrılıyor, sandalyesiyle arkasına dönüyor. Ama toplar da buna uygun bir uyanıklık gösteriyor ya da kendilerini yöneten bir yasaya hiç düşünmeden uyuyorlar: Blumfeld döner dönmez onlar da yerlerini değiştiriyor, Blumfeld'in arkasına geçip saklanıyorlar. Şimdi Blumfeld, sırtı masaya dönük, elinde ateşlenmemiş piposuyla oturuyor. Toplar da artık masanın altında zıplamakta ve masa altına bir halı yayılmış bulunduğundan sesleri fazla işitilmemektedir. Bu da az buz bir kazanç değildir doğrusu. Blumfeld pek cılız ve boğuk sesler işitiyor şimdi, bunları kulakla algılayabilmek çok büyük bir dikkati gerektiriyor. Ne var ki, pek dikkatlidir Blumfeld; bir bir duyuyor sesleri. Ama belki ancak geçici bir süre için; belki bir an sonra onları da hiç duymayacaktır. Halı üzerinde varlıklarını bu denli az belli edebilmeleri, topların büyük bir güçsüzlüğü gibi görünüyor Blumfeld'e. Altlarına bir ya da en iyisi iki halı sürülüverdi mi, adeta sesleri solukları kesilecektir. Ne var ki sadece belli bir süre; kaldı ki, yalnızca var olmaları bile kendilerini bir çeşit güçle donatıyor.

Şimdi bir köpek olsa ne çok işine yarardı Blumfeld'in, şöyle gencinden, acarından bir şey; bir solukta topların hakkından geliverirdi. Böyle bir köpeğin pençeleriyle toplara nasıl girişeceğini, topları yerlerinden nasıl sürüp atarak oda içinde oradan oraya kovalayacağını, sonunda onları nasıl dişlerinin arasına kıstıracağını gözlerinin önünde canlandırıyor. İlk fırsatta bir köpek edinmenin yoluna bakması hiç de olmayacak şey değil.

Ama şimdilik yalnızca Blumfeld'den korkması gerekiyor topların, Blumfeld ise şu anda onların işlerini bitirmek için bir istek duymuyor, belki buna karar verme gücünden yoksun sadece. Akşam, işten yorulmuş, eve dönüyor, tam dinlenecekken böyle bir sürpriz çıkıyor karşısına. Doğrusu ne denli yorgun

düştüğünü ancak şimdi fark ediyor. Canlarına okuyacağı kuşkusuz topların, hem de ilk fırsatta, ama şimdi değil; yarın olsun, belki yapar bunu. Sonra, tarafsız bir gözle bakıldığında, toplar da enikonu ölçülü davranmaya başladılar artık. Hani zaman zaman zıplayıp meydana çıkar, kendilerini gösterir ve ardından gene yerlerine dönebilirler ya da daha yukarılara sıçrayarak masanın kenarlarına vurur, gürültülerinin hah tarafından emilmesinin böylelikle acısını çıkarırlardı. Ama yapmıyorlar bunu, Blumfeld'i durup dururken kışkırtmak istemiyor, anlaşılan ille yapılması gerektiği kadarıyla yetiniyorlar.

Ne var ki, bu kadarı da masa başında oturmayı Blumfeld'e zehir etmeye yetiyor; daha oturalı birkaç dakika geçmişken, kalkıp yatmayı geçiriyor kafasından. Bunun bir nedeni de, bulunduğu yerde piposunu içememesidir, çünkü kibriti komodinin üzerine bırakmıştır; yani kibriti oradan alıp gelmesi gerekiyor. Ancak bir kez komodinin yanına varmışken, kuşkusuz artık orada kalıp yatağa yatmakla daha iyi edecektir. Bu istekte bir art düşünce de rol oynamıyor, değil; çünkü sanıyor ki, madem toplar kör bir tutkuyla hep arkasında eğleşmek istiyor, o vakit yatak üzerine de sıçrayıp çıkacak ve kendisi yatağa yatar yatmaz, isteyerek ya da istemeyerek onları altında ezecektir. Toplardan artakalan parçaların da zıplayabileceği düşüncesini kovuyor kafasından. Olağanüstü şeylerin bile bir yerde bir sınırı vardır. Yekpare toplar, aralıksız denemese de zıplar her vakit; oysa top parçalarının hiç zıpladığı görülmez, yani kendi odasında da zıplamayacaklardır.

Bu türlü düşüncelerle adeta yüreklenmiş, "Haydi bakalım," diye sesleniyor ve peşinde toplar, paldır küldür yeniden yatağa doğru ilerliyor. Umduğu da gerçekleşir gibi görünüyor, kasten gidip yatağın hemen yanı başına dikilir dikilmez, topun biri yatağın üzerine sıçrıyor. Gel gelelim, beklenmedik bir şeyle karşılaşıyor Blumfeld, öbür topun yatağın altına girdiğini görüyor. Topların yatağın altında da sıçrayabileceğini hiç aklından ge-

çirmemiştir. Topa içinden ateş püskürüyor, bu davranışının düpedüz haksızlığını hissediyor oysa; çünkü yatağın altında sıçrayan top, belki görevini yatak üstündeki toptan daha iyi yapacaktır. Şimdi topların nerede karar kılacağında bütün iş; çünkü onların uzun süre birbirinden ayrı çalışabileceğini sanmıyor Blumfeld. Ve gerçekten bir an sonra aşağıdaki top da sıçrayıp yatağın üzerine çıkıyor. "Şimdi işte ele geçirdim onları!" diye düşünüyor Blumfeld, sevinçten uçuyor ve ropdöşambrını çıkarıp kendini yatağa atmak istiyor. Ama tam o anda aynı top, yeniden aşağı atlayıp yatağın altına giriyor. Pek büyük düş kırıklığına uğrayan Blumfeld, bayağı yığılıp kalıyor. Top, belki yatak üzerinde yalnızca durumu kolaçan etti ve yukarısını beğenmedi. Öbür top da ona uyup yataktan atlıyor aşağı ve aşağıda kalıyor; öyle ya, aşağısı daha iyi. "Eh, bu şamatacılar artık bütün gece başımda," diye düşünüyor Blumfeld, dudaklarını birbirine bastırıp başını sallıyor.

Üzülüyor ama, doğrusu bilmiyor, topların gece ne zararı dokunabilir kendisine. Uykusuna diyecek yoktur, topların çıkaracağı ufak gürültünün üstesinden gelmesi işten değildir. Bundan tastamam emin olmak üzere, edindiği deneyime dayanarak iki halı sürüyor topların altına. Sanki küçük bir köpeği var da ona yumuşacık bir yatak yapmak istiyor. Toplar da yorulmuş ve uykuları gelmiş gibi, eskisine göre daha alçaktan ve daha yavaş zıplamaya başlıyorlar. Blumfeld yatağın önünde diz çöküp gece lambasıyla aşağısını aydınlattı mı, bazen öyle sanıyor ki, toplar halılar üzerinde serilip kalacak ve bir daha kalkamayacaklar; işte öylesine güçsüz yere düşüşleri, öylesine yavaş, biraz yuvarlanıp duruyor, ama ardından görevlerini düşünüp yeniden doğruluyorlar. Ne var ki, sabah erken yatağın altına göz atınca, Blumfeld'in sessiz ve masum iki çocuk topuyla karşılaşması hiç de olmayacak şey değildir.

Gel gelelim, zıplamalarını sabaha dek sürdürmeye bile dayanamıyor toplar, çünkü Blumfeld yatağa yatar yatmaz seslerini

hiç işitmez oluyor; bir şey duyar mıyım diye kendini zorluyor, yataktan sarkıp kulak kabartıyor, ama çıt yok. Halılar böylesine etkili değildir, bunun bir tek açıklaması var, o da topların zıplamaktan vazgeçmeleri. Ya yumuşak halılardan yeterince güç alamıyorlar, dolayısıyla zıplamayı geçici bir süre bıraktılar; ya da, ki bu olasılık birincisinden daha büyük, büsbütün el çektiler zıplamaktan. Blumfeld kalkıp gerçek durumu anlayabilir; ama sonunda sessizliğe kavuşmaktan öyle memnun ki, en iyisi yatağında kalıyor, seslerini kesmiş toplara bakışlarıyla bile ilişmek istemiyor. Hatta piposunu tüttürmeyi bile bırakıp yan tarafına dönüyor ve hemen uykuya dalıyor.

Ne var ki, yine de rahatsız ediliyor geceleyin; her zamanki gibi bu kez de düşsüz, ama pek tedirgin bir uyku uyuyor; gece boyunca, sanki biri kapıyı vuruyormuş gibi aldatıcı bir duyguya kapılarak sayısız defalar yataktan sıçrayıp kalkıyor. Kendisi de kesinlikle biliyor ki, kapıyı çalan yoktur; gece kim gelip de çalar kapıyı, hem de onun gibi tek başına yaşayan bir bekârın kapısını. Hani kesinlikle biliyor bunu, öyleyken her defasında yeniden sıçrayarak uyanıp, bir an merak içinde kapıya bakıyor; ağzı aralık, gözleri açılmış ve tel tel olmuş saçları ıslak alnında sallanıyor. Şimdiye dek kaç kez uyandırıldığını hesaplamaya çalışıyor, ama ortaya çıkan müthiş sayıyla adeta aklı başından gidiyor; gerisin geri yatağa atıyor kendini. Bu kapı vuruşlarının nereden geldiğini bilecek gibi; gerçekte kapıya falan vurulduğu yok, bambaşka bir yerden geliyor sesler, ama uyku sersemliğiyle böyle bir sanıya nerden vardığını kestiremiyor. Ancak şu kadarını biliyor ki, bir sürü minicik iğrenç darbe bir araya gelip o kocaman ve güçlü vuruşları doğurmaktadır. Bu vuruşları işitmese, küçük darbelerin tüm iğrençliğini sinesine çekecek, ama nedense vakit geç bunun için, bu bakımdan hiçbir şey yapamaz artık, geçmiş ola; konuşacak durumda bile değildir, ancak sessizce esnemek için açıyor ağzını, bütün olup bitenlerden dolayı tepesi atarak yüzünü yastıklara gömüyor. Böylece geçip gidiyor gece.

Sabahleyin hizmetçinin kapıyı tıklatmasına uyanıyor, kurtulduğu için bir oh diyerek hafif kapı sesini selamlıyor; bu sesin işitilmediğinden hep yakınmıştır şimdiye kadar; tam, "Giriniz!" diyecekken, cılız, ama bayağı savaşkan ve diri bir başka tıkırtı işitiyor: Yatağın altındaki topların sesi. Uyandılar mı? Gece boyunca, Blumfeld'in tersine yeni güçler mi topladılar? Blumfeld, "Bir dakika!" diye sesleniyor hizmetçiye, yataktan sıçrayıp çıkıyor, ama topların arkasında kalmasına dikkat ediyor; sonra, hâlâ toplara sırtı dönük, yere atıyor kendini ve başını çevirip onlara bakıyor, lanetler savuracak gibi oluyor. Toplar, sıkıntılı yorganları ite kaka üzerlerinden atan çocuklar gibi, belki bütün gece sürdürdükleri hafif çırpınmalarla halıları yatağın altından öylesine dışarı itelemişler ki, yeniden çıplak parkeye kavuşmuş, gürültü yapabiliyorlar. Blumfeld, "Halılara! Halılara!" diye söyleniyor içerlemiş bir yüzle; ancak toplar halıların üzerinde yeniden sessizleştiğinde, hizmetçiye içeri girmesini buyuruyor. Etine buduna, salak, baston yutmuş gibi dik dik yürüyen bir kadın; kahvaltıyı masa üzerine bırakıp gereken ufak tefek birkaç işi yapmaya koyuluyor. Bu arada, topları oldukları yerde tutabilmek için, üzerinde ropdöşambr, yatağının yanı başında kımıldamaksızın dikiliyor Blumfeld. Acaba bir şey fark edecek mi diye bakışlarıyla hizmetçiyi kolluyor. Kulakları ağır işittiğine göre pek olacak şey değil; öyleyken hizmetçinin yer yer duraklayıp odadaki eşyalardan rastgele birine tutunduğunu, kaşlarını kaldırarak çevresine kulak kabarttığını görür gibi oluyor ve bunu berbat bir uykunun yol açtığı duyarlığa veriyor. Hizmetçinin elini biraz daha çabuk tutmasını sağlayabilse, başka şey istemeyecek; gelin görün ki, kadın da bugün inadına ağırdan alıyor. Nazlana nazlana Blumfeld'in giysileriyle çizmelerini yüklenip sofaya yollanıyor, epey bir zaman da dönmüyor. Pek uzun aralarla tekdüze sesler geliyor dışarıdan; kadın pat küt vurarak giysileri temizliyor. Blumfeld de çaresiz bekliyor yatakta; topları ardından koşturmak istemiyorsa, bir yere kımıldamaması gerekiyor; olabildiğince sıcak iç-

mekten hoşlandığı kahvesini ister istemez soğutuyor; ardında günün puslu, bulanık ağardığı pencerenin çekilmiş perdesine bakmaktan öte bir şey gelmiyor elinden. Hele şükür, işi bitiyor hizmetçinin; iyi sabahlar dileyip gitmek istiyor. Ama daha odadan çıkmadan, kapının yanında dikilip biraz dudaklarını oynatıyor ve uzun uzun Blumfeld'i süzüyor. Blumfeld ağzını aramayı tam aklından geçirirken de kadın sıvışıp gidiyor. Blumfeld kalkıp trak diye kapıyı açsın, onun ne salak, ne kuş beyinli bir cadaloz olduğunu arkasından bağırsın, öyle istiyor ki! Ama derken kadına ne diye kızdığını düşünüyor, onda bula bula yalnız şu saçma davranışı buluyor kızacak. Bir şey sezinlemediği kuşkusuz, öyleyken kendisine sezinlemiş süsünü veriyor. Blumfeld'in ne de dağınık zihni! Bu da sadece bir gece berbat uyku uyumasından! Berbat uykusunun küçük bir nedenini, akşam alışkanlıklarına aykırı davranıp pipo ve rom içmeyişinde görüyor. Düşünüp taşınmalarının sonunda, "Bir yol pipo içmesem, rom içmesem, hep berbat uyku uyuyorum," diye geçiriyor içinden.

Şimdiden sonra sağlığına daha çok özen gösterecek; bunu bir başlangıç olarak komodinin üzerinde duvara yerleştirilmiş ecza dolabından pamuk alıyor ve iki minik yuvarlak yapıp kulaklarına tıkıyor. Sonra kalkıp bir denemede bulunmak için yürüyor biraz. Toplar da ardından geliyor, ama Blumfeld seslerini bayağı işitmiyor artık; biraz daha pamuk sesleri büsbütün işitilmez yapacaktır. Derken üç beş adım daha atıyor, önemsenmeye değer bir terslik yok. Toplar da Blumfeld de tek başlarına şimdi, bağlı olmaya bağlılar birbirlerine, ama birbirlerini de rahatsız etmiyorlar. Ancak, Blumfeld ne zaman hızla arkasına dönse, karşı devinimi yeterince çabuk gerçekleştiremeyen toplardan birine tosluyor dizi. Bir tek olay sayılmazsa, rahat rahat kahvesini içiyor. Bir de aç ki, gece uyumamış, upuzun bir yol tepmiş sanki. Soğuk suyla elini yüzünü yıkayarak bir güzel serinleyip kendine geliyor. Şimdiye kadar perdeleri kaldırıp açmadı, ne olur ne olmaz karanlıkta kalmayı yeğledi, topları gö-

recek yabancı gözlerin gereği yok çünkü; ama şimdi hazırlanması bitip gitmeye davranınca, topların bakarsın - sanmıyor ya - peşinden sokağa çıkmayı da göze alabileceğini düşünüp, bunu önlemeye çalışmak gerektiğini görüyor. Güzel bir düşünce geliyor aklına. Büyük giysi dolabını açıyor ve arkasını dolaba dönüp dikiliyor. Toplar Blumfeld'in niyetini sanki sezinlemiştir, dolabın içine girmekten sakınıyorlar kendilerini. Blumfeld ile dolap arasındaki en ufak yerden yararlanıyor, olmadı bir an için zıplayıp dolaba giriyor, ama hemen karanlıktan korkup dışarı kaçıyorlar; dolabın kenarından içeriye bir türlü sokulamıyor, buna rıza göstermektense görevlerini çiğneyip nerdeyse Blumfeld'in sağında solunda eğleşmeye başlıyorlar. Ama bu küçük hilelerinden yardım ummasınlar boşuna, çünkü şimdi Blumfeld'in kendisi geri geri yürüyüp dolaba giriyor; eh, toplar da buyursunlardı bakalım. Böylece işleri görülecek, çünkü dolabın zemininde çizme, kutu ve küçük bavullar gibi ufak tefek çeşitli eşya vardır; hepsi derli toplu yerleştirilmişse de - birden şimdi üzülüyor buna Blumfeld - yine topları hayli engelleyeceklerdir. Derken, dolabın kapağını nerdeyse çekip örten Blumfeld, yıllardır kendisinde görmediği bir çeviklikle ansızın sıçrayıp dolaptan çıkarak kapağı itiyor ve anahtarı çeviriyor, böylece kodese tıkılmış oluyor toplar. "Eh, başardık sonunda," diye düşünüyor Blumfeld ve yüzünden terleri siliyor. Dolabın içindeki şamatalarına da bak! Sanki dünya başlarına yıkılmış! Ama Blumfeld'in keyfine diyecek yok. Odadan çıkıyor; ıssız koridorla karşılaşmak rahatlatıyor kendisini. Pamukları kulaklarından çıkarıyor. Uyanmak üzere bulunan evdeki bir sürü sesle mest oluyor adeta. Ortalıkta tek tük kimseler görülüyor; henüz pek erken.

Aşağıda, girişte, hizmetçinin oturduğu bodrum kapısının önünde kadının on yaşındaki küçük oğlu dikiliyor. Tıpkı annesi. Yaşlı kadının çirkinliğinden bir zerresi bile bu çocuk yüzünde unutulmamış. Elleri pantolonunun ceplerinde, çarpık bacaklarıyla oracıkta dikiliyor ve daha şimdiden guatrı olup güç-

lükle soluduğu için pof pof edip duruyor. Başka zaman yolu üzerinde çocuğu görmekten elden geldiğince kaçınmak için yürüyüşünü hızlandırırken, bugün onun yanma gelince durmak istiyor Blumfeld. Hizmetçi kadın tarafından dünyaya getirilen oğlan, soyunun tüm özelliklerini kendisinde barındırıyorsa da, değil mi ki henüz çocuk, bu biçimsiz kafa içinde ne de olsa çocuk düşünceleri vardır; anlayışlı bir dille konuşulup bir şey soruldu mu, kuşkusuz ince bir sesle, masum ve saygılı, cevap verecektir; hatta biraz kendini zorladı mı, bu yanakları okşayabilir insan. İşte böyle düşünüyor Blumfeld, ama yine de çocuğun önünde durmayıp yürümesini sürdürüyor. Sokağa çıkınca, odada sandığından daha iç açıcı olduğunu görüyor havanın. Sabah sisi dağılmakta, güçlü bir rüzgârın sürüp temizlediği gökyüzünde yer yer mavilikler kendini açığa vurmaktadır. Evden her zamankine göre çok daha erken çıkışını toplara borçludur Blumfeld; hatta gazeteyi bile okumadan masanın üzerinde unutmuştur; ama böylelikle bir hayli zaman kazandığı da kuşkusuzdur ve dolayısıyla şimdi ağır ağır yürüyebiliyor. Ne tuhaf, toplardan yakasını kurtarır kurtarmaz hiç umursamamaya başlamıştır onları. Peşinden koşarlarken, denebilirdi ki kendisinin olan şeylerdir bunlar, kişiliği üzerinde bir yargı verilirken hesaba katılmaları gereken şeylerdir; ama şimdi evde, dolap içinde birer oyuncağa dönüşmüşlerdir. Derken aklına geliyor Blumfeld'in, belki de topları zararsız duruma getirmenin en iyi yolu, onların gerçek görevlerini yapmalarını sağlamaktır. Oracıkta, evin girişinde hâlâ çocuk dikiliyor; Blumfeld topları ona verecek, ödünç falan değil, kesinlikle armağan edecek, bu da işte topların bir çeşit idam fermanı olacak. Sağlam kalsalar bile, dolaptaki kadar önem taşımayacaklardır çocuğun elinde, bütün evdekiler oğlanın nasıl toplarla oynadığını görecek, derken başka çocuklar oyuna katılacak ve böylelikle topların Blumfeld'in yaşamına eşlik eden nesneler değil, oyun topları olduğu sarsılmaz ve karşı durulmaz bir gerçek kimliğiyle ortaya çıkacaktır. Blumfeld, gerisin geri seğirtip eve dalıyor. Tam

o anda oğlan bodrum merdiveninden aşağı inmiş, kapıyı açıp içeri girmek üzeredir. Bu durumda çocuğa ismiyle seslenmesi gerekiyor. Oğlana ilişkin diğer şeyler gibi gülünç bir isim, "Alfred, Alfred!" diyor Blumfeld. Çocuk, epey bir süre duraksıyor. "Gel haydi, nazlanma Alfred! Bak, bir şey vereceğim sana." Kapıcının iki küçük kızı karşı kapıdan çıkıyor, merakla Blumfeld'in sağına soluna gelip dikiliyorlar. Oğlandan daha çabuk durumu kavrıyor, ne diye onun hemen koşup gelmediğine akıl erdiremiyorlar. Çocuğa gelmesi için el ederlerken gözlerini Blumfeld'den ayırmıyor, ama Alfred'i bekleyen armağanın içyüzünü de bir türlü kestiremiyorlar. Meraktan ölüyor, bazen bu ayağa, bazen bir ötekine aktarıp duruyorlar vücutlarının ağırlığını. Hem kızların, hem de oğlanın durumuna Blumfeld gülüyor. Sonunda inceden inceye düşünüp kararını vermiş görünüyor oğlan; hantal adımlarla, kaskatı, merdivenleri çıkıp geliyor. Evin girişinde bile, o anda bodrum kapısından görünen annesinden ayırmıyor gözünü. Kadın da ne dediğini anlasın ve gerekirse gelip başlarında bulunsun diye, Blumfeld, sesinin bütün gürlüğüyle bağırıyor: "Yukarıda, odamda iki tane güzel top var," diyor, "ister misin, sana vereyim?" Oğlan ağzını büzüyor yalnızca, nasıl davranacağını bilemiyor, arkasına dönüp ne yapayım der gibi aşağıya, annesine bakıyor. Oysa kızlar hoplayıp zıplamaya başlıyor Blumfeld'in çevresinde, ne olur topları bize ver diyorlar. "Toplarla siz de oynayacaksınız," diyor Blumfeld, ama oğlanın cevabını gözlüyor. Topları hemen kızlara armağan edebilir, ama kızlar ona pek hoppa görünüyor, şu an oğlana daha büyük bir güven duyuyor içinde. Oğlan ise, hiç konuşmaksızın sanki akıl danışmıştır annesine; Blumfeld yeniden sorunca, başını sallayarak topları istediğini bildiriyor. Armağanına karşılık bir teşekkür elde edemeyeceğine aldırmayarak, "Dinle öyleyse," diyor Blumfeld, "odamın anahtarı annende; anahtarı alır, sonra yine ona götürüp verirsin; işte bu da benim giysi dolabımın anahtarı. Toplar dolabın içinde. Sonra yine dolabın ve odanın kapısını iyice kapar kilit-

lersin. Toplara gelince, ne istersen yap onları. Bana geri vermek zorunda değilsin. Anladın mı dediklerimi?" Ama ne çare, oğlan söylenileni anlamamıştır. Blumfeld, bu alabildiğine beyinsiz yaratığa her şeyi açık seçik anlatmaya çalışmış, bu niyetinden ötürü de her şeyi gereğinden çok yineleyip gereğinden çok anahtarlardan, odadan, dolaptan söz açmıştır; dolayısıyla, oğlan gözlerini dikmiş, kendisine iyilik etmek değil, kendisini ayartmak isteyen biriymiş gibi Blumfeld'e bakıyor. Kızlar, kuşkusuz o saat her şeyi kavramıştır, Blumfeld'in başına üşüşüyor, ellerini anahtara uzatıyorlar. "Durun hele!" diyor Blumfeld ve kızıp içerliyor hepsine. Hem zaman da geçiyor, artık öyle pek oyalanamaz. Şu hizmetçi kadın ne diye kendisini anladığını, çocuk hesabına gerekeni eksiksiz yapacağını nihayet söylemez sanki. Böyle davranacakken hâlâ aşağıda, kapının yanı başında dikiliyor, kulakları ağır işiten arsız kişiler gibi yapmacık gülümsüyor; yukarıda Blumfeld'in çocuğuna karşı ansızın bir hayranlığa kapılıp, ona çarpım tablosunu sorduğunu sanıyor belki. Ama Blumfeld de aşağı inerek kadının kulağına bağırıp, oğlunun Allah rızası için kendisini toplardan kurtarmasını isteyemez! Giysi dolabının anahtarını bütün gün bu aileye teslim etmeye kalkmakla zaten yeterince kendini zorlamıştır. Çocuğu alıp yukarı çıkararak topları orada verecekken, anahtarı ona uzatması kendisini gözettiğinden değil. Ama topları da ilkin yukarıda armağan edip sonra çocuğun elinden geri alması düşünülemez; ama böyle de olacağı belli, çünkü eşlikçileri olarak toplar yine peşine takılıp gelecektir. Yeniden yapmaya kalktığı bir açıklamayı oğlanın boş bakışları karşısında yarıda keserek, "Demek hâlâ anlamadın söylediğimi?" diye soruyor hüzünlenmiş. Böylesine boş bir bakış insanın kolunu kanadını kırıyor, boşluğu anlayışla doldurmak için onu niyetlendiğinden uzun boylu konuşmaya zorluyor.

Kızlar, "Topları biz alalım, ona veririz," diye bağırıyor hemen. Açıkgöz şeyler; topları ancak oğlanın aracılığıyla ele geçirebileceklerini, ama bu aracılığa da kendilerinin önayak olmaları

gerektiğini sezdiler. Çalan bir saat sesi geliyor kapıcı odasından, Blumfeld'e acele etmesini anımsatıyor. "Peki, alın öyleyse dolabın anahtarını!" diyor Blumfeld. O anahtarı vermiyor da, anahtar elinden çekilip alınıyor sanki. Anahtarı oğlana verseydi, kıyaslanamaz ölçüde daha büyük bir güven duyacaktı. "Kapının anahtarını da aşağıya inerek kadından alırsınız!" diyor ardından. "Topları alıp döndünüz mü, iki anahtarı da kadına geri verirsiniz." - "Peki, peki!" diye bağırıyor, koşarak merdiveni iniyor kızlar. Her şeyi, her şeyi biliyorlar. Sanki oğlanın kalın kafalılığı kendisine de bulaşan Blumfeld, yaptığı açıklamalardan kızların nasıl bir anda durumu olanca çıplaklığıyla kavrayabildiğini anlamıyor doğrusu.

Derken kızlar, çoktan aşağıya varıp hizmetçi kadının eteklerini çekiştirmeye başlıyorlar. Ama ne denli hoş bir manzara da olsa, kızların işlerini nasıl göreceklerini daha çok izleyemiyor Blumfeld. Hani vakit geç de yalnız ondan değil; toplar sokağa çıktığında orada bulunmak istemiyor. Hatta kızlar yukarıda odasının kapısını açtıkları zaman, kendisi birkaç sokak ötede olmayı diliyor. Çünkü toplardan daha neler bekleyebileceğini bilmiyor. Böylece bu sabah ikinci kez evden sokağa çıkıyor. Ama hizmetçinin kızlara karşı nasıl bayağı direttiğini, öte yandan oğlanın çarpık bacaklarını oynatarak nasıl annesinin yardımına koştuğunu görebilmiştir. Ne diye dünya yüzünde hizmetçi kadın gibi insanlar yaşar ve üreyip çoğalırlar, aklı almıyor bir türlü.

Çalıştığı çamaşır fabrikasına giderken, işle ilgili düşünceler yavaş yavaş bütün öbür düşünceleri geri plana itiyor kafasında. Adımlarını açıyor; oğlan yüzünden gecikmiştir, ama yine de herkesten önce bürosuna varıyor. Cam bir kılıf içinde bir yer burası. Blumfeld için bir yazı masası, emrindeki stajyerler için de iki kürsüsü var. Kürsüler sanki okul çocukları için yapılmış, öylesine alçak ve dar; ama yine de büronun içi pek sıkışık, bu yüzden stajyerlerin ayakta çalışması gerekiyor; oturdular mı,

Blumfeld'in sandalyesine yer kalmıyor çünkü. Böylece bütün gün kürsülerine yapışık dikiliyorlar. Bu pek rahatsızlık veriyor onlara kuşkusuz, ama Blumfeld'in kendilerini göz altında bulundurması da güçleşiyor. Büyük bir istekle kürsülerine yanaşıyorlar, ama çalışmak değil, birbiriyle fiskos etmek, hatta biraz şekerleme yapmak için. Stajyerlerle Blumfeld'in başı hayli dertte, omuzlarına yüklenmiş dağ gibi işi varken, onlardan hiç de yeterince destek görmüyor. Kendi evlerinde çalışan kadınlara ilişkin bütün mal ve para işleri, fabrikanın titizlik isteyen bazı malların üretimiyle görevlendirdiği Blumfeld'in elinden geçiyor. İşin çokluğunu ancak durumu bütün ayrıntılarıyla yakından görenler kestirebilir. Ama Blumfeld'in doğrudan bağlı bulunduğu şef birkaç yıl önce ölmüş, o zamandan beri de durumu öyle yakından görecek kimse kalmamıştır; onun için de Blumfeld hiç kimseye işi üzerinde bir yargıda bulunma yetkisi tanımıyor. Örneğin, fabrikatör Bay Ottomar, Blumfeld'in işini belli ki küçümsemektedir. Blumfeld'in yirmi yıllık çalışmasıyla fabrikaya değerli hizmetlerde bulunduğunu kabul ediyor kuşkusuz, ister istemez kabul etmesi gerektiği için değil sadece; Blumfeld'e sadık ve güvenilir biri gözüyle de bakıyor; öyleyken gördüğü işi küçümsüyor; çünkü sanıyor ki, bu iş Blumfeld'in yaptığından daha basit, dolayısıyla her bakımdan daha yararlı biçimde düzenlenip yürütülebilir. Söylendiğine göre - inanılmayacak bir şey de değil doğrusu -, Blumfeld'in seksiyonuna Ottomar'ın o kadar seyrek uğramasının tek nedeni de buymuş: Blumfeld'in çalışma yöntemlerini görüp sinirlenmek istemiyormuş Bay Ottomar. Elbet değerinin bilinmeyişi Blumfeld için üzücü bir şey, ama elinden ne gelir; çünkü Bay Ottomar'ı yaklaşık bir ay sürekli olarak kendi seksiyonunda kalıp burada üstesinden gelinecek çok değişik işleri araştırıp incelemeye, üzerlerinde sözümona daha iyi yöntemlerini uygulamaya ve bunun seksiyonda ister istemez yol açacağı çöküntüyü görüp kendisine hak vermeye zorlayamaz. Bu yüzden Blumfeld, yolundan şaşmaksızın yapıyor işini. Neden sonra Bay Ot-

tomar bir ara seksiyona uğrayacak olsa, ilkin ürküyor biraz; derken yine de bir memurun görev duygusuyla kalkıp şu ya da bu konuda açıklamalarda bulunmak için güçsüz bir denemeye girişiyor. Yapılan açıklamaları sesini çıkarmaksızın, başını sallayıp gözleri yerde dinleyerek ilerliyor Bay Ottomar. Blumfeld'i üzen, değerinin bilinmeyişinden çok, bir gün işinden ayrılması gerektiği zaman, bunun seksiyonda kimsenin içinden çıkamayacağı bir karmaşaya yol açacağı düşüncesidir; çünkü fabrikada yerini alıp işletmeyi aylar boyu hiç değilse en ağır sarsıntılardan uzak tutacak kimseyi bilmiyor. Şef birini küçümsese, fabrikadaki memurlar, yeter ki ellerinden gelsin, bu konuda kuşkusuz onu bastırmaya çalışır. Dolayısıyla, herkes küçümsüyor Blumfeld'i, kimse eğitimi için bir süre onun seksiyonunda çalışmayı gerekli saymıyor; fabrikaya yeni adamlar alınsa, kimse kendi gönlüyle Blumfeld'in yanında çalışmak istemiyor. Bu yüzden, Blumfeld'in seksiyonunda ilerisi için yetişen genç elemanlar yoktur. Şimdiye kadar bütün işleri tek başına, yalnız bir tek odacının desteğiyle çekip çeviren Blumfeld, yanına bir yardımcı verilmesi için haftalar boyu en çetin boğuşmalara girişmek zorunda kalmıştır. Hemen her gün Bay Ottomar'ın bürosunun yolunu tutmuş, neden kendi seksiyonuna bir yardımcı gerektiğini serinkanlılıkla ve tek tek ona açıklamaya çalışmıştır: Hani Blumfeld kendini gözetmek istediği için seksiyona gerekmiyordu yardımcı; hayır, Blumfeld'in kendini gözetmek istediği yoktu, üzerine düşeninden çoğunu yapıp çıkarıyordu işin ve buna bir son vermeyi de aklından geçirmiyordu; ama Bay Ottomar lütfen düşünsünlerdi, zamanla fabrika hayli gelişme göstermiş, bütün seksiyonlar bu gelişmeye uygun olarak büyütülmüş, gel gelelim Blumfeld'in seksiyonu hep unutulmuştu. Oysa bu seksiyonda da bir çoğalmıştır ki işler! Blumfeld fabrikaya girdiğinde - o zamanları kuşkusuz artık anımsayamazdı Bay Ottomar - yaklaşık on dikişçi kadın çalışıyordu topu topu; şimdi ise sayıları elli ile altmış arasında değişmekteydi. Böyle bir iş de güç kuvvet isterdi insandan. Blumfeld

kendini düpedüz işe vereceğini garanti edebilirdi ama, işlerin tümüyle altından kalkacağını bundan böyle söyleyemezdi. Doğrusu Blumfeld'in dilediğini hiç de büsbütün geri çevirmemişti Bay Ottomar; eski bir memura karşı böyle bir davranışta bulunamazdı; ama söylenilenleri pek dinlemez bir tavır takınması, kendisinden bir ricaya gelmiş Blumfeld'i bırakıp başkalarıyla konuşması, yarı buçuk sözverilerde bulunması ve birkaç gün içinde yine her şeyi unutuvermesi, bütün bunlar pek aşağılayıcı bir davranıştı; Blumfeld için değil aslında, hayal peşinde koşan biri denemezdi Blumfeld için; saygınlık görmek, değerli biri gözüyle bakılmak ne denli güzel şey sayılsa da, bunlarsız yapabilirdi; her şeye karşın direnebildiği süre işinde direnecekti; değil mi ki haklıydı ve hak, kimi vakit aradan epey zaman geçse de yerini bulurdu. Gerçekten Blumfeld sonunda iki stajyere kavuşmuştu, ama ne stajyerler! Bay Ottomar'ın stajyerleri kendisinden esirgemeyip onları buyruğuna vermekle, Blumfeld'in seksiyonuna karşı küçümsemesini daha açık seçik gösterebileceğine inanılabilirdi. Hatta belki onca zaman Blumfeld'i oyalayıp durmasının tek nedeni böyle iki yardımcı araması, bunları da anlaşılacağı üzere kolay ele geçirememesiydi. Eh, artık yakınamazdı Blumfeld, çünkü alacağı yanıt önceden belliydi, kendisi bir tane isterken iki yardımcı verilmişti yanma; işte her şeyi öylesine ustalıkla düzenlemişti Bay Ottomar. Kuşkusuz, Blumfeld yine de yakınmıyor değildi; ama artık yanma yardımcı almak umuduyla bunu yapmıyor, güç durumda kalışı kendisini düpedüz yakınmaya zorluyordu. Ayrıca pek ısrarla yakınmıyor, arada uygun bir fırsat çıktı mı bunu yapıyordu. Öyleyken kötü niyetli arkadaşları arasında çok geçmeden bir söylenti dolaşmaya başlamıştı: Güya biri Bay Ottomar'a sorasıymış, böyle umulmadık bir yardıma kavuşan Blumfeld'in hâlâ yakınması olacak şey miymiş? Bunun üzerine Bay Ottomar da diyesiymiş ki, doğru, Blumfeld hâlâ yakınıyor, ama haklı adam. Ottomar'ın kendisi de sonunda durumu kavrayasıymış ve Blumfeld'e her dikişçi kadın için yavaş yavaş bir yardımcı,

yani altmışa yakın yardımcı vermeye niyetlenesiymiş. Ama baktı ki, bunlar da yetmiyor, o zaman daha çoğunu verecek ve bu yolda yürümekten geri durmayacakmış; ta ki Blumfeld'in seksiyonunda zaten yıllardır esen tımarhane havası tastamam gelişip çıksınmış ortaya. Hani böyle sözlerle Bay Ottomar'ın konuşmasına ustalıklı biçimde öykünülmüşse de, Bay Ottomar'ın kendisi - bundan kuşkusu yoktu Blumfeld'in - onun hakkında değil böyle, benzer biçimde bile konuşmuş olmaktan çok uzaktı. Bu, düpedüz iki kattaki bürolarda yan gelip yatanların uydurmasıydı. Blumfeld dikkate almıyordu bunu; ama ne vardı, yardımcıların seksiyondaki varlıklarını da böylesine serinkanlılıkla dikkate almayabilseydi! Gel gelelim, onlar dikilip duruyordu ortada ve artık yerlerinden oynatılacak gibi de değillerdi. Saz benizli, çelimsiz oğlanlar! Ellerindeki belgelere göre okul çağını geride bırakmaları gerekiyordu ama, doğrusu bunu yaptıklarına inanmak güçtü. Hatta onları bir öğretmenin gözetimine bile bırakmak istemezdi insan, henüz annelerinin elinden tutmaları gerektiği işte öylesine açıktı. Daha adam gibi davranmasını beceremiyorlar, uzun süre ayakta durmak, hele ilk zamanlar kendilerini hayli yoruyordu. Göz altında tutulmadılar mı dermansızlıktan dizleri bükülüyor, çarpık bir duruşla, kamburlarını çıkarıp bir köşeye çekilerek ayakta pinekliyorlardı. Rahatlarına düşkünlükleri böyle sürerse, ömür boyu sakat kalacaklarını kafalarına sokmaya çalışıyordu Blumfeld. Yardımcılara ufak bir iş yaptırmak tehlikeyi göze almaktı; bir gün birinin bir eşyayı topu topu birkaç adım öteye taşıması gerekmişti de aşırı bir hamaratlıkla seğirtmiş, dizini kürsüye çarpıp yaralamıştı. Oda dikişçi kadınla, kürsülerin üzeri mallarla doluydu; öyleyken Blumfeld hepsini bir yana bırakmış, ağlayan yardımcıyı alıp büroya götürmüş, ufak bir sargıyla yarasını sarmak zorunda kalmıştı. Ama yardımcıların hamaratlığı bir göz boyamaydı sadece; bazen tıpkı çocuklar gibi kendilerini göstermek istiyor, ama bununla daha çok veya hemen her vakit şeflerinin dikkatini başka yöne çekmek, onu yanıltmak

amacını güdüyorlardı. Bir gün Blumfeld, işlerin en civcivli bir vaktinde alnından terler damlayarak doludizgin yardımcıların önünden geçerken, onların nasıl mal paketleri arasına sinmiş, birbirleriyle pul değiştokuşu yaptıklarını görmüştü. Yumruklarını kafalarına indireyim demişti o zaman ve davranışlarının cezası da yalnız ve yalnız buydu ama, ne yapsın ki daha çocuktular; Blumfeld de çocuk katili olamazdı. Böylece onların derdini ileride de çekmek zorunda kalmıştı. Pek büyük bir çaba ve uyanıklık isteyen mal dağıtım işinde yardımcıların kendisine destek olacaklarını tasarlamıştı ilkin. Öyle düşünmüştü ki, kendisi orta yerdeki kürsünün gerisinde dikilip her şeyi her an göz altında tutabilecek ve kayıt işine bakacak, bu arada yardımcılar da onun direktiflerine uyup sağa sola seğirterek bütün malı dağıtacaklardı. Ne kadar sıkı olursa olsun kendi denetiminin fabrikaya iş yapan dikişçi kadınlar topluluğu için yetersiz kaldığını, yardımcıların uyanıklığıyla bunun bütünlenmesi gerektiğini düşünmüş, yardımcıların yavaş yavaş deneyim kazanıp her ufak işte ondan buyruk beklemekten kendilerini kurtaracaklarını, teslim edilecek mal ve kendilerine beslenecek güven bakımından gün gelip dikişçi kadınları birbirinden ayırmasını öğreneceklerini geçirmişti kafasından. Ama yardımcılara bakılırsa, tüm umutları boşa çıkmıştı. Onları dikişçi kadınlarla doğrusu hiç konuşturmaması gerektiğini Blumfeld çok geçmeden anlamıştı: Çünkü kimi kadınların yanına baştan beri hiç sokulmamış, kendilerinden hoşlanmamış ya da korkmuşlar, hoşlandıklarını ise çok vakit ta kapı önlerine kadar çıkıp karşılamışlardı. Bunlara dilediklerini getirip veriyor, kadınların almayı zaten hak ettikleri şeyleri bir çeşit gizlilik içinde ellerine tutuşturuyorlardı. Kayırdıkları bu kadınlar için boş bir rafta çeşit çeşit kumaş parçaları, beş para etmez artıklar, ayrıca henüz işe yarar ufak tefek nesneler biriktiriyor, Blumfeld'in arkasına geçip daha uzaktan, mutlulukla dolup taşarak, bunları sallayıp kadınlara işaretlerde bulunuyorlar, karşılığında ise onlar tarafından ağızlarına bonbon şekerleri sokuluyordu. Blum-

feld çok geçmeden bu çirkin duruma son verdi, dikişçi kadınlar geldikçe yardımcıları bölmeden içeri iteledi, ama yardımcılar hayli zaman duruma büyük bir haksızlık gözüyle bakmaktan geri kalmadılar, karşı koydular, kasten kalemleri kırdılar; kimi zaman da, kuşkusuz başlarını kaldırmayı göze alamadan çat çat camlara vurdular, sözde Blumfeld'in kendilerine reva gördüğü kötü davranışa dikişçi kadınların dikkatini çekmeye çalıştılar.

Kendi yaptıkları haksızlığı ise bir türlü akılları almıyor. Örneğin, hemen hep geç geliyorlar büroya. Daha ilk gençlik yıllarından beri mesai saatinden en az yarım saat önce büroda bulunmaya pek doğal gözüyle bakan şefleri Blumfeld - yükselme hırsından, aşırı ödev duygusundan değil, yalnız ve yalnız öyle yakışık alacağını düşündüğünden - kendi yardımcılarını çokluk bir saatten fazla beklemek zorunda kalıyor. Kahvaltı sandviçini yiyerek salondaki kürsünün gerisinde dikiliyor, dikişçi kadınların küçük defterlerdeki hesaplarını gözden geçiriyor; çok geçmeden de işe dalıyor ve işten başka bir şeyi aklına getirmiyor. Derken ansızın öyle korkuyor ki, kalem bir vakit titriyor elinde; yardımcılardan biri doludizgin içeri dalmıştır, sanki yığılıp kalacaktır oracığa, bir eliyle bir yere tutunurken, öbür elini güçlükle soluyan göğsüne bastırıyor; ama bunun hepsi, geç kalışı için bir özür öne sürmek istemekten başka bir şey değil; bir gülünç özür ki, Blumfeld işitmezlikten geliyor; çünkü böyle yapmasa, oğlana hak ettiği sopayı çekecek. Oysa şimdi onu biraz süzüyor, sonra elini uzatarak bölmeyi gösteriyor ve yeniden dönüp işine bakıyor. Eh, bu durumda, şefinin davranışındaki iyiliği görerek yardımcının kendi yerine seğirtmesi gerekmez mi? Ama hayır; acele etmeyerek salına salma, parmak uçlarına basarak yürüyor; bir adım atıyor, sonra ötekini onun önüne koyuyor. Şefiyle alay etmek mi niyeti? O da değil; yalnızca yine o korku ve kendini beğenmişlik karışımı ki, insanı çileden çıkarıyor. Yoksa Blumfeld'in, kendisi bugün şimdiye dek hiç yapmadığı bir şeyi yapıp işe bu kadar geç gelmesine

karşın, hayli bekledikten sonra - defteri kontrol etmeyi canı istemiyor bir türlü -, ortalığı süpüren kafasız odacının havaya kaldırdığı toz bulutları arasından iki yardımcısının sokaktan büroya doğru sakin, serinkanlı yaklaştığını görmesi nasıl açıklanabilir? Kollarını sımsıkı birbirlerinin bellerine dolamışlar; birbirlerine önemli, ama işleriyle olsa olsa yasak bir ilişki içinde bulunduğu kuşkusuz şeyler anlatıyorlar sanki. Cam kapıya yaklaştıkça, adımlarını yavaşlatıyorlar. Hele şükür biri kavrıyor sonunda tokmağı ve aşağı bastırmadan bir süre elinde tutuyor; hâlâ anlatıyor, dinliyor ve gülüşüyorlar. Ellerini hızla havaya kaldırarak odacıya, "Aç haydi şu bizim beyzadelere kapıyı!" diye haykırıyor Blumfeld. Ama yardımcılar içeri girince de kendileriyle tartışmak istemiyor, selamlarına karşılık vermeyerek masasına yöneliyor, hesap işlerine koyuluyor hemen, yardımcıların ne yaptığını da anlamak üzere zaman zaman başını kaldırıp bakıyor. Pek yorgun görünüyor biri ve gözlerini ovuşturuyor; pardösüsünü çiviye asarken fırsattan yararlanıp duvara yaslanıyor biraz; sokaktayken zindeydi, ama şimdi işe başlama zorunluğu onu yoruyor. Öbür yardımcı çalışmaya hevesli gerçi, ama gözü ancak belli işlerde. Örneğin, öteden beri ortalığı süpürsün istiyor. Gel gelelim, bu da kendisine yaraşır bir iş değildir; ortalığı süpürmek yalnızca odacıya düşer. Bu işi yardımcının yapmasına doğrusu bir diyeceği yoktur Blumfeld'in, yardımcı mı süpürmek istiyordu ortalığı, süpürsündü; nasıl olsa odacının yaptığından daha kötü görülmezdi bu iş. Ne var ki, yardımcı bu işi yapacaksa daha önce, odacı ortalığı süpürmeye başlamadan gelmeli, bürodaki çalışmalara ayıracağı zamanı bu işe harcamamalıydı. Diyelim bu oğlan doğru dürüst bir şey düşünemiyordu, hiç değilse odacı, bu yarı kör moruk, patronun Blumfeld'in seksiyonundan başka seksiyonda varlığına kuşkusuz katlanamayacağı, işte ancak Tanrının ve şefin inayetiyle yaşayıp giden odacı olacak bu adam hoşgörüyle davranıp bir an için süpürgeyi yardımcının eline bıraksaydı ya! Nihayet beceriksizin biri yardımcı, o saat süpürme hevesi uçup gi-

decek, bir an sonra süpürgeyle odacının arkasından koşacak ki, bu işi geri verebilsin ona. Gel gelelim, odacının da en çok kendisini sorumlu gördüğü bu süpürme işidir; yardımcı oğlan yanına yaklaşmaya kalkar kalkmaz, titreyen elleriyle süpürgeye daha bir sıkı sarılıyor. Bütün dikkatini süpürgesini yardımcıya kaptırmamak üzerinde toplayabilmek için, olduğu yerde durup süpürmeyi bırakıyor. Ama yardımcı ben süpüreyim diye odacıyla konuşarak ona ricada bulunmuyor; hesap kitapla uğraşır görünen Blumfeld'den korkuyor çünkü. Hem normal tonla söylenen sözler de hiçbir işe yaramaz, çünkü odacıya sesini işittirebilmek için alabildiğine bağırmak gerekir. Dolayısıyla, yardımcı ilkin kolundan çekip çekiştiriyor odacıyı. Odacı kuşkusuz ortada neyin döndüğünü biliyor, kaşlarını çatarak yardımcıyı süzüyor, başını sallıyor, süpürgeyi daha çok kendinden yana çekerek göğsüne bastırıyor. Bunun üzerine, ellerini kavuşturup ricaya başlıyor yardımcı. Ricayla bir şey elde edebileceğini umduğu yok; rica etmek kendisini eğlendiriyor sadece. Öbür yardımcı alçak sesle gülerek durumu izliyor ve akıl alacak gibi değilse de, besbelli Blumfeld'in kendisini işitmediğini sanıyor. Odacının üzerinde en küçük bir etki göstermiyor ricaları; odacı arkasına dönüyor ve artık süpürgeyi yine güvenle kullanabileceğine inanıyor. Ama yardımcı, parmak uçlarının üzerinde sekerek ve iki elini yalvarır gibi birbirine sürterek odacının peşinden gidiyor ve bu kez öbür yandan yalvarıp yakarmaya başlıyor. Odacının bu dönüşleriyle yardımcının onun peşinden koşturması birçok kez yineleniyor. Sonunda odacı dört bir yandan yolların kesildiğini görüyor ve biraz daha az saf olsa başta fark edebileceği şeyi, yani kendisinin yardımcıdan önce yorulacağını seziyor. Bu yüzden de dışarıdan destek arıyor kendine, parmağıyla Blumfeld'i göstererek yardımcının gözünü korkutuyor; yardımcı peşini bırakmadı mı onu Blumfeld'e şikâyet edecek. Yardımcı gerçekten süpürgeyi ele geçirmek istiyorsa, pek acele etmesi gerektiğini görüyor, arsızcasına el atıyor süpürgeye. Derken öteki yardımcının ansızın hay-

kırışı, bundan sonra olacakları haber veriyor. Bir adım gerileyip yardımcıyı da kendisiyle çekerek süpürgeyi kurtarıyor odacı. Ama yardımcı vazgeçmiyor artık; ağzı açık, gözleri çakmak çakmak, ileri atılıyor. Odacı kaçmak istiyor, ama koşacak yerde titreyip duruyor yaşlı bacakları. Yardımcı süpürgeyi çekip çekiştiriyor, ele geçiremese de yere düşmesini sağlıyor onun, dolayısıyla odacı için süpürge elden çıkıyor. Ama öyle görülüyor ki, yardımcı için de elden çıkıyor süpürge; çünkü yere düşmesi üzerine, her üçü, odacı ve yardımcılar ilkin donakalıyor, Blumfeld'in her şeyi öğreneceğinden çekiniyorlar. Gerçekten de Blumfeld, ancak şimdi işin farkına varmış gibi, başını kaldırıp küçük penceresinden bakıyor; sert sert, süzerek, her birini gözden geçiriyor; hatta yerdeki süpürge bile dikkatinden kaçmıyor. Sessizliğin pek uzamasından mı, yoksa süpürme açgözlülüğünü yenememesinden mi, her nedense suçlu yardımcı eğiliyor; ama pek sakınarak yapıyor bunu, süpürgeye değil de sanki bir hayvana uzanıyor eli; derken süpürgeyi alıyor, yere bir çalıyor şöyle; ama Blumfeld sıçrayıp bölmesinden çıkınca, hemen korkarak süpürgeyi gene kaldırıp atıyor elinden. "İkiniz de işe haydi, çıt yok artık!" diye bağırıyor Blumfeld ve eliyle yardımcılara kürsülerinin yolunu gösteriyor. Yardımcılar hemen Blumfeld'in dediğini yapıyor, ama öyle utanmış olarak, başları önde değil; hatta şeflerinin yanından geçerken hantal vücutlarıyla dönüyor ve kendilerini pataklamaktan alıkoymak ister gibi dik dik Blumfeld'in gözlerinin içine bakıyorlar. Oysa Blumfeld'in ilke olarak hiç dayak atmadığını, deneyimlerin şimdiye dek yeterince kendilerine öğretmiş olması gerekiyor. Ama işte alabildiğine ürkek yaratıklar; her vakit, en ufak bir incelik duygusundan yoksun, gerçek ya da sözümona gerçek haklarını kollayıp gözetmeye bakıyorlar.

YUVA

Yuvamı yapıp bitirdim, bir şeye de benzedi sanırım. Dışardan yalnız bir büyük delik görünüyor, ama gerçekte bir yere çıktığı yok deliğin, daha birkaç adım sonra doğal, sert taşlara tosluyor. Bilerek böyle bir hileyi uyguladım diye övünmek istemem; daha çok bu, bir sürü başarısız yapı denemelerimin birinden kaldı, ama nihayet bu tek deliği de kapamadan bırakmak bana elverişli göründü. Doğru, kimi hileler öylesine bir incelikle hesaplanmıştır ki, kendi başlarını yerler sonunda, bunu herkesten iyi bilirim. Sonra, bu delikle bir kez burada araştırılmaya değer bir şeylerin bulunabileceğine dikkati çekişim, elbet atak bir davranış. Ne var ki ödlek olduğumu, bir şeyi yalnız ödleklikten yaptığımı sanan da beni tanımamış demektir. Söz konusu delikten yaklaşık bin adım kadar ötede, yuvanın istendiğinde kaldırılıp alınacak bir yosun tabakasıyla örtülü gerçek kapısı yer alıyor; yeryüzünde bir şey ne kadar sağlama alınabilirse, işte o kadar sağlama alınmış durumda. Doğru, biri yosunlar üzerine basabilir ya da tökezleyip yosunlar içine girebilir, o zaman benim yuva açığa çıkıp canı isteyen - ancak unutulmasın ki, pek sık rastlanmayan kimi becerileri gerektirir bu - içeri sızabilir ve içerde ne var, ne yok bir daha hayır gelmemecesine kırıp döker. Bunu bilmiyor değilim kuşkusuz ve yaşamımın doruğuna ulaştığım şu an bile bir saatçik olsun tam bir rahat yüzü gördüğüm yok; orada, o karanlık yosunlar altındaki deliğin elinde canım, düşümde çok vakit bu delik başında açgözlü bir ağzın sağı solu aralıksız koklayıp durduğunu görüyorum. Denecek ki, ben bu giriş deliğini de gerçekten kapayabilirdim, üstünü ince bir tabaka halinde sert toprakla örter, aşağıları ise gevşek

toprakla tıkardım; öyle ki, her vakit yeni baştan kendime yol açıp dışarı çıkmak beni pek zahmete sokmasın. Ama gerçekleştirilecek gibi değil bu; öngörülü davranmak zorunluğu, benim ha deyince dışarı çıkabilme olanağını elimde bulundurmamı istiyor; öngörülü davranmak zorunluğu, ne çare çok zaman olduğu gibi, yaşam denen şeyin tehlikeye atılmasını istiyor. Bütün bunlar da zahmetli hesapları gerektiriyor ve keskin zekâlı bir kafanın kendi kendinden duyduğu memnunluk sürüp giden hesapların tek nedeni. Bir an önce dışarı çıkma olanağını her zaman elimde bulundurmam gerekiyor; çünkü tüm uyanıklığıma karşın, hiç umulmadık yandan bir saldırıya uğrayamaz mıyım? Ben yuvamın göbeğinde huzur içinde yaşarım, düşmanım da bu arada herhangi bir yerden ağır ağır ve sessizce toprağı oyarak bana yaklaşabilir. Onun sezgi gücünün benimkinden üstünlüğünü söylemek istemiyorum; ben nasıl kendisinden habersizsem, belki onun da benden haberi yoktur. Ama işte körü körüne toprağı oyup giden açgözlü haydutlar vardır ve yuvamın alabildiğine genişliğinden ötürü onlar bile rastgele bir noktada benim dehlizlerden birine toslamayı umabilir. Doğru, kendi yuvamda olmak, bütün yolları ve yönleri inceden inceye tanımak gibi bir üstünlük bulunuyor elimde; söz konusu haydudun kurbanım olması işten değildir, hem de tadına doyulmayacak bir kurban! Gel gelelim kocamaktayım artık, benden güçlüler pek çok, düşmanlarıma gelince sayısız, bakarsın birinden kaçayım derken öbürünün eline düşüverirm. Ah, neler, neler olmaz ki! Bir yerde kolayca erişebileceğim tümüyle açık bir kapı bulunduğu güvencesinin de içimde yaşaması gerekiyor kuşkusuz; öyle bir kapı ki, dışarı çıkmam gerektiğinde beni hiç uğraştırmasın; yani ben, yumuşak bile olsa, toprağı umutsuzca oymaya çalışırken ansızın - Allah saklasın! - arkamdan gelen düşmanımın dişlerini sağrılarımda duymayayım. Hem beni tehdit eden düşmanlar yalnızca dışarıda değil, toprağın içinde de var. Ben kendilerini henüz hiç görmedim, ama efsaneler sözünü ediyor bunların ve ben de varlıklarına bütün kalbimle

inanıyorum. Toprağın içinde yaşayan yaratıklar; efsaneler bile nice şeyler olduklarını tanımlayamıyor. Hatta kurbanlarından bile hiçbiri kendilerini görmemiştir; çıkar gelirler, hemen altınızda yaşam alanları olan toprağı pençeleriyle oyduğunu duyarsınız ve daha o anda işiniz bitmiş demektir. Kendi evimdeyim sözü yerinde değildir bu bakımdan, onların evindeyim demeniz daha doğrudur. Söz konusu çıkış da beni kurtaramaz ellerinden. Belki beni asla kurtarmayıp mahvedecek bir şeydir, ama ne de olsa bir umuttur, bu çıkış kapısı olmadan yaşayamam. Bu büyük dehlizden başka, beni dış dünyaya bağlayan pek dar ve oldukça tehlikesiz diğer dehlizler bana soluyacağım temiz havayı sağlıyor. Orman farelerinin açtığı dehlizler hepsi; bunları da gereği gibi benim yuvanın içine almayı başardım. Ayrıca, söz konusu dehlizler beni ta uzaklara dek koku alma olanağıyla donatıyor, böylece koruyor beni. Sonra binbir çeşit küçük yaratık bu yollardan geçerek bana geliyor; bunları kendime yiyecek yapıyor, dolayısıyla yuvamdan hiç ayrılmaksızın iyi kötü geçinmeme yetecek gibi avlanabiliyorum; elbet bu da az şey değil sanırım.

Ama yuvamın en güzel yanı sessizliği. Aldatıcı bir sessizlik, orası öyle; birden bozulabilir ve her şey sona erer, ama şimdilik var henüz. Saatlerce yuvamın dehlizlerinde sessiz saklı dolaşıyor, arada bir hemen dişlerimin arasında susturduğum bir küçük hayvancağızın çıtırtısını ya da bana bir yerde onarım zorunluğunu haber veren pıtır pıtır toprağın dökülüşünü işitiyorum, hepsi o kadar; başkaca sessiz oluyor ortalık. Ormanın havası esip geliyor; hem sıcak, hem serin içerisi. Bazen boylu boyunca yere uzanıyor, zevkten sağa sola dönüp duruyorum. Yaklaşan ihtiyarlık günlerine böyle bir yuvayla girilmesi, güz başladığında başını sokabilecek bir çatının elde bulundurulması güzel şey doğrusu!

Her yüz metrede dehlizleri genişletip küçük ve yuvarlak alanlar yaptım; buralarda rahatçacık kıvrılıp yatabiliyor, kendi sı-

caklığımla ısınıp başımı dinleyebiliyorum. Gönül rahatlığının, doymuş isteklerin ve içimde yaşattığım amaca, yani bir yuvaya kavuşmanın o tatlı uykusunu uyuyabiliyorum. Bilmem eski günlerden kalma bir alışkanlıktan mı, yoksa bu yuvadaki tehlikelerin de beni uyandıracak kadar büyüklüğünden mi, düzenli olarak arada bir ansızın korkuya kapılarak derin uykumdan sıçrayıp kalkıyor, sağı solu dinliyor, gece gündüz yuvada aralıksız egemenliğini sürdüren sessizliğin derinliklerine kulak kabartıyorum. Sonra da yatışmış gülümsüyor ve gevşemiş organlarımla az öncekinden daha derin bir uykuya dalıyorum. Yollarda ve ormanlardaki evsiz barksız gezgin kardeşler, en iyi durumda bir küme yaprak altına sinmiş ya da kendi soydaşlarından bir topluluk arasında; tepelerinde yerin göğün tüm felaketleri! Bense burada, dört bir yandan güven altına alınmış bir alanda yatıyorum - bu çeşit elliden çok alan var yuvamda - ve canım isteyip birini, canım isteyip öbürünü seçtiğim birazcık kestirmeler ve deliksiz uykularla saatler geçip gidiyor.

Yuvamın ortasına biraz uzakta, en kötü bir tehlike anında, doğrudan bir kovalamaca değil de bir kuşatmada kullanılmak üzere düşünülmüş ana alan bulunuyor. Yuvamda başka her şey belki bedenden çok pek sıkı bir kafa çalışmasının eseriyken, bu kale alanı bedenimdeki tüm organların alabildiğine çetin uğraşısı sonucu ortaya çıktı. Birkaç kez yorgunluktan umutsuzluğa düşüp her şeyi olduğu gibi bırakmaya kalktım; sırtüstü kendimi yere atıp yaptığım yuvaya lanetler savurdum, sürüne sürüne dışarı çıkıp yuvayı açıkta bıraktım. Ne diye bırakmayacaktım ki, bir daha yuvaya dönmek istemiyordum. Gel gelelim aradan saatler ve günler geçince pişmanlık duyarak ters yüz ettim, yuvanın sapasağlam yerinde durduğunu görünce az kaldı sevincimden bir şarkı tutturuyordum; içten bir neşeyle yeniden sarıldım işte. Alanın plan gereği bulunacağı yerde toprak pek yumuşak ve kumluydu, dolayısıyla kale alanı üzerindeki çalışmam boş yere güçleşiyordu (Boş yere sözüyle demek istediğim, bu boşuna çalışmanın yuvaya hiç yarar sağlamamasıydı).

Güzelim kubbesiyle yuvarlak ve büyük alanı oluşturabilmesi için sert bir kıvam alıncaya kadar bayağı dövülmesi, tokmaklanması gerekiyordu toprağın. Oysa böyle bir iş için benim topu topu bir alnım vardı; alnımla gece gündüz demeyip, gerilerden koşa koşa gelerek toprağa tosladım; ne zaman ki toprağa vura vura alnımdan kanlar aktığını görüyordum, o zaman mutlu hissediyordum kendimi; çünkü bu, duvarın sertleştiğine bir kanıttı. Böylece, herkesin de kabul edeceği gibi, kale alanını doğrusu hak ettim.

İşte bu alana azıklarımı yığıyorum, yuva içinde avladığım avlardan o andaki gereksinimimi giderdikten sonra arta kalanını, ayrıca yuva dışı avlanmalardan getirdiklerimi istif ediyorum buraya. Alan öyle büyük ki, yarım yıllık azıkla bile doldurulamaz. Dolayısıyla, bu azıkları pekâlâ açıp yayabiliyor, aralarında gezip dolaşarak kendileriyle oynayabiliyor, azlık çoklukları ve türlü kokularıyla zevkleniyor, yuvada ne kadar yiyecek var yok, derli toplu görebiliyorum. Sonra her vakit yeni düzenlemelere de gidebiliyor, mevsimine göre gerekli ön hesaplamaları ve avlanma planlarını yapabiliyorum. Öyle zamanlar oluyor ki, bolluk içinde yüzüyor, yiyeceğe karşı doymuşluğumdan sağa sola kayıp giden küçük hayvancıklara hiç el sürmüyorum; kuşkusuz bu da bazı nedenlerden ötürü belki ihtiyatsız bir davranış. Sık sık savunma hazırlıklarıyla uğraşmam, yuvanın bu amaç için kullanılmasına ilişkin görüşlerimde değişikliklere ya da gelişmelere yol açıyor, elbet küçük çapta oluyor bu. Örneğin, savunmayı tümüyle kale alanına sınırlandırmak kimi zaman bana sakıncalı görünüyor. Nihayet yuvadaki çeşitlilik çeşitli olanaklar sağlıyor; dolayısıyla azıkları şöyle biraz dağıtıp, bazı küçük alanları onlarla donatmayı daha öngörülü bir davranış sayıyorum. Bunun üzerine kalkıyor, diyelim baştan her üçüncüsünü yedek azık alanı ya da her dördüncüsünü ana ve her ikincisini ise ikinci derecede önemli alan yapıyor veya buna yakın bir davranışla alanları tek tek belirliyorum. Olmazsa kimi dehlizleri, yanıltma amacı güderek azıkla donatım dışında

bırakıyor ya da bazılarının üzerinden atlayıp geçerek, ana çıkış kapısına göre durumlarını göz önüne alıp çok az alanı bu iş için seçiyorum. Böylesi her yeni plan, kuşkusuz kolay altından kalkılamayacak bir hamallık istiyor; çaresiz yeni hesaplara girişiyor, sonra da yükleri oraya buraya taşıyorum. Doğru, bu işi telaşa kapılmadan serinkanlılıkla yapabilirim; nefis azıkları ağızda taşımak, dilenilen yerde yorgunluk çıkarmak, belli bir anda canının çektiği yiyecekten biraz atıştırmak hiç de kötü bir şey değil. Kötü bir şey varsa, bazen, genellikle uykudan korkuyla sıçrayıp kalktım mı, azıkların yürürlükteki dağıtım biçimini temelden yanlış, beni büyük tehlikelerle karşı karşıya bırakabilecek, uyku ve yorgunluğa bakılmaksızın tez elden düzeltilmesi gereken bir dağıtım gibi görmem. O zaman koşuyor, o zaman kanatlanıp uçuyor, o zaman hesap kitaba fırsat bulamıyorum; az önce alabildiğine titizlikle yeni bir planı uygulamak isteyen ben, canımın istediği gibi davranıp dişlerimin önüne ne çıkarsa kavrıyor, sürüklüyor, taşıyor, ahlayıp ofluyor, inliyor, sendeliyorum. Bana alabildiğine tehlikeli görünen böyle bir durumda nasıl olursa olsun gerçekleşecek herhangi bir değişikliğe razıyım. Ne zaman ki yavaş yavaş iyice uyanmış oluyorum, üzerime bir serinkanlılık geliyor, neden böyle aşırı bir telaşa kapıldığımı pek anlamıyorum. Evimin, kendi elimle kaçırdığım evimin huzurunu derin derin içime çekiyor, yattığım yere dönüyor, yeni bir yorgunlukla hemen uykuya dalıyorum, uyandığımda bana bir düş gibi gelen gece çalışmasının yadsınamaz kanıtı olarak, bakıyorum bir fare hâlâ dişlerimin arasında sarkıyor ağzımdan. Sonra gene öyle zamanlar oluyor ki, bütün azıkların bir araya toplanması bana en iyi düzenleme gibi görünüyor. Küçük küçük alanlardaki azıklar ne işime yarar sanki diyorum. Zaten buralara ne kadar azık yerleştirilebilir? Hem ne kadar yerleştirilirse yerleştirilsin, yolu tıkar bunlar ve bir gün kendimi savunmam gerekip koşmak zorunda kaldığımda daha çok ayağıma dolaşırlar. Sonra, onca saçmalığına karşın gene de şurası gerçek ki, azıkların tümünü bir arada görmedi-

niz de elde henüz ne kadar azık bulunduğunu şöyle bir bakışta kestiremediniz mi, özgüveniniz sarsıntıya uğruyor. Azıkları böyle pek çok parçaya bölmek bir hayli azığın elden çıkıp gitmesine yol açamaz mı? Ben hep enine boyuna dehlizlerde doludizgin koşturup her şeyin yerli yerinde durup durmadığına bakamam ki! Hani azıkların bölünmesini gerektiren temel düşünceye diyecek yok, ama ancak benim kale alanı gibi birden çok alan bulunursa. Böyle birden çok alan. Elbet! Ama kimin gücü yeter? Hem bu alanları benim yuvanın genel planı içine şimdi, yani sonradan yerleştirmek olacak şey mi! Yine de ne saklayayım, yapının hatalı bir yanı bu; zaten bir şeyden elde yalnız bir adet bulunuyorsa, ortada her vakit bir yanlışlık var demektir. Şunu da itiraf edeyim ki, yuvanın bütün yapımı süresince birden çok alan isteği gönlümde belli belirsiz, ama iyi niyet sahibi olaydım, yeteri kadar açık seçik, yaşayıp durdu hep; ne var ki, boyun eğmedim isteğe, bu devcileyin iş için kendimi güçsüz hissettim; hatta işin zorunluğunu kafamda canlandırma gücünü bile görmedim kendimde; genellikle yetersiz bir şeyin benim koşullarda bir istisna, bir lütuf sayılacağını, belki tokmak işi gören alnımın esirgenmesi yazgım açısından pek önemli görüldüğü için yetmez'in yeteceğini düşünüp daha az belirsiz denemeyecek bu tür düşüncelerle kendimi avutmaya çalıştım. Dolayısıyla bir tek kale alanım var şimdi, ama bir tek alanın yetmeyeceğine ilişkin içimdeki belirsiz duygular kayboldu. Her neyse, bu tek alanla yetinmem gerekiyor. Küçük alanlar, nerde bunun yerini tutabilsin! Bu görüş de içimde olgunlaşır olgunlaşmaz, ne var, ne yok, küçük alanlardan gerisin geri kale alanına sürüyüp getirmeye koyuluyorum. Derken bütün alan ve dehlizleri serbest durumda el altında bulundurmak, etlerin kale alanında kümelendiğini görmek, her biri kendince beni büyüleyen ve benim ta uzaktan kesinlikle birbirinden ayırt edebildiğim pek çok kokudan oluşan karışımın ta en uçtaki dehlizlere kadar sızdığını hissetmek bir süre için avutuyor beni. Bunu her vakit huzur dolu günler izliyor; yattığım yerle-

ri yavaş yavaş, adım adım dış çevrelerden içerlere kaydırıyor, durmadan daha çok kokular içine dalıyorum; sonunda artık dayanamayıp bir gece kale alanı üzerine atılıyor, azıklar arasında zorlu bir temizliğe girişiyor, sevdiğim en iyi yiyeceklerle düpedüz kendimden geçene kadar doyuruyorum karnımı. Mutlu, ama nazik zamanlar; fırsattan yararlanabilecek biri için, kendini tehlikeye atmadan beni haklayıvermek işten değil. Hani bu bakımdan da bir ikinci ya da bir üçüncü kale alanının eksikliği, netameli biçimde belli ediyor kendini; çünkü böylesine kocaman ve sessiz azık yığınını görmek beni baştan çıkarıyor. Buna karşı çeşitli yollardan kendimi savunmaya çalışıyorum; nitekim azığın küçük küçük alanlara dağıtımı da bu tür önlemlerden biri; ne çare, bu önlem de benzerliği gibi beni yoksunluğa mahkûm edip daha büyük bir açgözlülüğün içimde doğmasına yol açıyor; bu açgözlülük de, aklın sesini susturup savunma planlarımı, kendi amaçlarına uygun olarak dilediği gibi değiştiriyor.

Böylesi zamanlardan sonra kendimi toparlamak için genellikle yuvayı yeniden gözden geçiriyor, gereken onarımları yapıp her defasında kısa süre için de olsa sık sık dışarı çıkıyorum. Yuvadan uzun süre ayrı kalmak, böyle zamanlarda bile fazla ağır bir ceza gibi görünüyor bana; ne var ki, arada bir gezintiye çıkmamın zorunluğuna aklım yatıyor. Ne zaman kapıya yaklaşsam, yüce duygular uyanıyor içimde. Yuvamda yaşayıp giderken bu kapının yanına uğramıyor, hatta buraya götüren dehlizin başlangıç bölümlerine bile ayak atmaktan kaçıyorum. Sonra, kapının oralarda dolaşmak hiç kolay değil; çünkü burada zikzak dehlizlerden başlı başına küçük bir eser oluşturdum, yuvayı yapmaya buradan başlamıştım, o vakitler planladığım gibi yuvayı sona erdirmemin kısmet olacağına umudum yoktu, biraz da oyun olsun için çalışmaya bu köşeden koyulmuştum; dolayısıyla, buradaki ilk çalışma kıvancım, labirent bir yapı tarzında kendini açığa vurdu. Labirent yapı, o vakitler gözüme bütün yapılardan üstün görünmüştü; şimdi ise daha doğru bir değer-

lendirmeyle buna yuvanın tümüyle pek bağdaşmayan cimrice bir el işi gibi bakıyorum. Kuramsal açıdan belki nefis bir şey - işte yuvamın girişi demiştim o vakit alay eder gibi görünmez düşmanlarıma; sanki topunun da o an giriş labirentinde boğulup gittiğini görmüştüm -, gerçekte ise sıkı bir saldırıya karşı koyamayacak ya da bütün gücüyle yaşam savaşma girişmiş bir düşman karşısında zor dayanabilecek, duvarları fazlasıyla ince bir oyuncaktan başka bir şey değil. Yani şimdi yuvanın bu parçasını yeniden mi kurup çatsam? Kararı bugünden yarına erteleyip duruyorum ve sanırım söz konusu parça nasılsa öyle kalacak. Böyle bir değişikliğe kalkışmam hayli bir çalışmayı gerektireceği gibi, akla gelebilecek en sakıncalı girişim olur. Yuvayı ilk yapmaya başladığım yerde enikonu rahat çalışabiliyordum, tehlike başka herhangi bir yerdekinden pek büyük değildi; ama şimdi böyle bir şeye kalkışmam, yuvanın üzerine bile bile bütün dünyanın dikkatini çekmem demektir, bugün bir şey yapılamaz artık. Buna adeta seviniyorum, çünkü bu ilk eserime karşı içimde bir çeşit duyarlık da yaşıyor. Hem büyük bir saldırı durumunda hangi plana göre yapılmış bir kapı kurtarabilir beni? Bir kapı aldatabilir, saldırganın dikkatini başka yana çekebilir, üzebilir onu; eh, bunu benim kapı da yapar. Ama gerçekten büyük bir saldırıya yapıdaki bütün olanaklarla, bütün bedensel ve ruhsal güçlerimle hemen karşı koymak zorundayım, bu kuşkusuz pek doğal bir şey; dolayısıyla, kapı da şimdiki durumunda kalabilir. Yapının doğal koşullardan ister istemez kaynaklanmış öyle çok güçsüz yanı var ki, benim elimden çıkan ve sonradan da olsa gene tastamam farkına varılan bu kusuru da barındırabilir kendisinde. Söz konusu kusurun kimi zaman, hatta her vakit beni tedirgin etmediğini söylemek istemiyorum elbet. Normal gezintilerimde yapının bu parçasına sokulmaktan kaçıyorsam, buranın manzarası canımı sıkıyor, bilincimde yeterince sesini duyurmasına karşın yapıdaki bu kusuru göreyim istemiyorum, en başta onun için. Yukarıda, girişteki hata ne denli giderilmez nitelik taşırsa taşısın, gene de, el-

den geldiği süre, manzarasından koruyabilirim kendimi. Kapıya doğru yola çıkmayagöreyim, arada bunca dehlizin ve alanın varlığını unutarak hemen büyük bir tehlike içine dalıyormuşum gibi bir duyguya kapılıyorum. Sanki postum inceliyormuş da arası çok geçmeden cascavlak etimle ortada kalabilir ve tam da bu an düşmanlarım ulumalarıyla beni selamlayabilirlermiş gibi geliyor bana. Kuşkusuz, bir duyguya gerçekte yol açan, çıkışın çıkış olarak kendisi, yani yuvanın koruma gücünün sona ermesidir; ama beri yandan, kapının yapılışı da beni enikonu üzüyor. Bazen düşümde burasını yıkıp yeniden yapıyorum; temelinden değiştiriyor, çabucak da devcileyin çabalarla geceleyin kimse farkına varmaksızın yeniden çatıp çıkarıyorum ortaya ve artık kimse burasını ele geçiremez diyorum. Bana bu düşü gördüren uyku, uykuların en tatlısı; uyandığımda sevinç ve selamet yaşları bıyıklarımda ışıl ışıl parlıyor.

Dolayısıyla dışarı çıkmak istedim mi, bu labirent işkencesini bedenen de yenmem gerekiyor; bazen kendi yapımda bir an için yolumu şaşıracak duruma düşmem, yani bu eserin, kendisine ilişkin yargısını çoktan vermiş bana haklı olarak varlığını kanıtlamak için hâlâ çaba harcıyor görünmesi bir yandan canımı sıkıyor, bir yandan duygulandırıyor beni. Ama derken bir süre elimi sürmediğim - bir süre kımıldamıyorum çünkü - yosun örtünün altındaki ormanın zeminiyle yekvücut olmuş buluyorum kendimi. Şöyle bir başımı kımıldatayım, yad eldeyim demektir. Bu ufak devinimi de uzun süre göze alamıyorum; giriş labirentinin güçlüklerini yenmek olmasa, kuşkusuz bugün bundan vazgeçer, geri dönerdim. Nasıl? Yuvan tehlikeden uzak, kendi içinde kapalı bir bütün. Huzur içinde, sıcacık, karnın tok yaşayıp gidiyorsun; bir sürü dehliz ve alanların efendisi, tek efendisi sayılırsın; bütün bunları umarım feda etmek niyetinde değilsin, ama bir bakıma gözden çıkarmak atmak istiyorsun; gerçi hepsini yeniden ele geçirmeye güvenin var, ama ne de olsa tehlikeli, çok tehlikeli bir oyun oynamayı göze alıyorsun. Bunun için akla uygun nedenler mi var? Yo, yo böyle

bir şey için akla uygun nedenler bulunamaz. Ama derken yine de kapıyı sakınarak kaldırıp dışarı süzülüyorum ve bu hain yerden elden geldiği kadar hızla uzaklaşıyorum.

Ama doğrusu açıkta değilim, gerçi bundan böyle dehlizler arasından ezile büzüle geçtiğim yok, ormanda özgür koşturup duruyorum. Yuvada, hatta şimdikinden on kez büyük de olsa kale alanında kendilerine yer olmayan yeni güçler hissediyorum içimde. Sonra, yiyecek bakımından dışarısı daha elverişli; avlanmak her ne kadar daha güç, başarı şansı her ne kadar daha azsa da, sonuç yuvadakine göre her yönden daha olumlu; bütün bunları yadsıdığım yok, bundan yararlanmasını biliyor, bunun tadını çıkarıyorum; hiç değilse herkes gibi, ama belki herkesten çok; çünkü ben öyle bir serseri gibi zirzopluktan ya da umutsuzluktan avlanmıyor, bir amaç uğruna ve serinkanlılıkla yapıyorum bunu. Ayrıca ben özgür bir yaşam için yaratılmış, bu yaşamın eline terk edilmiş değilim; tersine, vaktimin sınırlı olduğunu, sonsuz süre burada avlanamayacağımı, canım istedi mi ve buradaki yaşamdan bıktım mı, birinin beni yanına çağıracağını ve bu çağrıya da karşı koyamayacağımı biliyorum. Dolayısıyla buradaki zamanın enikonu tadını çıkarabilir, vakti tasasız, kaygısız geçirebilirim; daha doğrusu geçirebilirdim, ama geçiremiyorum. Yuva pek uğraştırıyor beni, girişten çarçabuk koşup uzaklaştım diyelim, arası çok geçmeden dönüp yine geliyorum. Saklanıp gizlenecek elverişli bir yer arıyor, yuvamın girişini - bu kez dışarıdan - günler ve gecelerce gözetliyorum. İstendiği kadar budalalık densin, bana anlatılmaz bir zevk veriyor bu, beni yatıştırıyor. Uyurken yuvamın önünde değil de kendi önümde duruyorum sanki; bir yandan derin bir uyku çekmek, bir yandan gözümü dört açıp kendi başımda nöbet tutmak mutluluğuna erişiyorum adeta. Sanki gece hayaletlerini yalnızca uykunun çaresizlik ve saflığı içinde değil, uyanıklığın bütün gücü ve serinkanlı yargı yeteneğiyle de karşımda görmek gibi bir ayrıcalıkla donatılmıştım. Ve bana kalırsa, işin tuhafı, sık sık inandığım ve yuvama indiğimde belki yine inana-

cağım gibi o kadar kötü değil durumum. Bu bakımdan, kuşkusuz başka bakımdan da, ama özellikle bu bakımdan yaptığım gezintiler gerçekten zorunlu. Orası öyle; girişi pek kıyıda kenarda seçmeme karşın, buradaki trafik bir haftalık gözlemlerimi özetlersem pek yoğun; ama belki bütün yerleşim bölgelerinde aynıdır durum. Sonra, tam bir yalnızlık içinde bulunup ağır bir tempoyla sağı solu araştıran bir saldırganın eline düşmektense, büyücek bir trafiğin eline kendini teslim etmek belki daha iyidir; çünkü böylesine bir trafik, büyüklüğü dolayısıyla kendi kendisini de birlikte sürükleyip götürür. Böylesine bir trafikte düşmanlar çoktur, daha da çok yardımcıları vardır, ama düşmanlar birbirleriyle boğuşur ve yuva önünden doludizgin geçerler. Bu son zamanda doğrudan girişin başında oyalanıp sağı solu araştıran bir kimseye rastlamadım, hem onun, hem benim hesabıma rastlamadığım da iyi oldu, çünkü yuvayı merak ettiğimden, ne yaptığımı bilmeyerek koşup gırtlağına sarılırdım. Kuşkusuz, bazen de öyleleri geliyordu ki, yakınlarında bulunmayı göze alamıyor, kendilerini daha uzaktan seçmeyeyim, soluğu kaçmakta alıyordum; böylelerinin yuvaya karşı davranışları üzerinde elbet kesin bir şey söyleyemem, ama diyebilirim ki, az sonra dönüp gelmem içimi ferahlatmaya yetiyordu; kimseyi ortada bulamıyor ve giriş kapısının da sapasağlam yerinde durduğunu görüyordum. Bazen öyle mutlu zamanlar da yaşıyordum ki, dünyanın bana karşı düşmanlığı galiba sona erdi ya da yatışıp hafifledi veya güçlü yuva adeta beni kaldırıyor da şimdiye dek sürüp gelen o yok etme savaşı dışında tutuyor diyordum kendi kendime. Yuva şimdiye kadar düşündüğümden ya da yuva içinde düşünmeyi göze alabileceğimden belki daha çok koruyordu beni. Bu sanı kimi vakit içimde o denli güçleniyor ki, çocukça bir isteğe kapılıp bundan böyle bir daha yuvaya dönmemek, girişe yakın bir yere yerleşmek, yaşamımı bu girişi gözlemekle geçirmek, içinde olsam yuvanın nasıl beni sımsıkı güvenlik altına alacağını hep gözümün önüne getirip mutluluğumu bunda bulmak istiyorum. Ama iş-

te çocuksu düşlerden korkuyla sıçrayıp çarçabuk uyanılıyor. Benim yuvada bulduğum güvenlik de nasıl bir güvenlikti? Öyle ya, yuva içindeyken beni bekleyen tehlikeleri, burada, dışarıda edindiğim deneyimlere dayanarak hiç değerlendirebilir miyim? Ben yuvada yokken, bakalım düşmanlarım doğru dürüst kokumu alabilirler mi? Kokumu alacakları kuşkusuz, ama tam değil. Oysa tam olarak alınacak bir kokunun varlığı, çokluk normal tehlikenin önkoşulu değil midir? Yani benim burada yaptığım deneyler gerçek bir deneyin yarısı, hatta onda bir değerinde; beni yatıştırmaya ve yalancıktan yatıştırarak alabildiğine büyük bir tehlikenin içine yuvarlamaya elverişli şeyler. Hayır, öyle sandığım gibi uykumu hiç de denetlediğim yok; daha doğrusu, bana uykumu zehir edecek o yaratık uyanık bekliyor, oysa ben uyuyorum. Belki de benim canıma okuyacak düşman, giriş kapısının önünden umursamazlıkla ve salınarak geçenler arasındadır; kapının sapasağlam yerinde durup saldırılarını beklediğinden tıpkı benim gibi emin olmak isteyenlerle, ev sahibini içerde ele geçiremeyeceklerini, hattâ belki onun bitişik bir çalılıkta masum masum pusuya yattığını bildikleri için, yalnız bunun için giriş önünde durmayarak geçip gidenler arasında bulunmaktadır. Derken gözetleme yerimden ayrılıyor, yuva dışında yaşamaktan bıkıyorum; bana öyle geliyor ki, dışarıda artık öğreneceğim bir şey kalmamıştır, ne şimdi, ne de sonra. Ve buradaki her şeye veda ederek yuvaya inesim, bir daha hiç geri dönmeyesim, her şeyi kendi haline bırakıp yararsız gözetlemelerle olacakları engellemekten vazgeçesim geliyor. Ama giriş kapısı dışında olup bitenleri bunca zaman görmekten şımarmış, başlı başına büyük bir iş sayılması gereken yuvaya inişi gerçekleştirmek ve çepçevre arkamda, eski yerine yerleştirilen kapının gerisinde olacakları bundan böyle bilememek kahrediyor beni. İlkin fırtınalı gecelerde, avladığım avları çarçabuk içeri almayı deniyorum; üstesinden de geliyorum sanırım. Ama gerçekten bu işi başarıp başaramadığım yuvaya indiğimde anlaşılacak, ne var ki ben anlayamayacağım bunu, bel-

ki ben de anlayacağım ama, o zaman iş işten geçmiş olacak. Dolayısıyla bu niyetimden vazgeçiyor, yuvaya inmiyorum. Asıl girişten kuşkusuz yeteri kadar uzakta bir deney çukuru eşiyorum, boyu kendi boyumdan uzun değil ve yosun bir örtüyle dışarıya kapalı. Çukura sürünerek giriyor, arkamdan yosun örtüyü üzerime çekip tetikte bekliyorum. Günün değişik saatlerinde kısa ve uzunca süreler çukur içinde kalıyor, derken yosun örtüyü üzerimden kaldırıp atıyorum; ortaya çıkıyor ve dikkatime çarpan şeyleri kaydediyorum. Birbirine hiç benzemeyen iyi kötü birtakım deneyimler ediniyor, ama yuvaya inme konusunda genel bir yasa, şaşmaz bir yöntem ele geçiremiyorum. Bu yüzden de henüz asıl girişten içeri girmiş, yuvaya inmiş değilim; ama bunu her şeye karşın pek yakında yapma zorunluğu belimi büküyor. Başımı alıp uzaklara gitmek, hiçbir iç açıcılığı, hiçbir güvenliği bulunmayan, birbirinden farksız sürüyle tehlikenin oluşturduğu, dolayısıyla güvenlik içindeki yuvamla yuva dışı karşılaştırmalarımdaki gibi tek tek tehlikeleri enine boyuna gözümün önüne serip bende korku uyandırmayan eski yaşamı yeniden sırtlanmaya karar vermekten çok uzak değilim. Elbet, böyle bir kararı vermek, anlamsız bir özgürlük içinde pek uzun süre yaşamaktan kaynaklanan bir aptallık olur sadece; henüz yuva benim elimde, bir tek adım attım mı güvenlik içindeyim. Böylece bütün kuşkulardan kendimi koparıp alıyor, güpegündüz, dosdoğru, ama bu kez ne olursa olsun kaldırıp açmak için giriş kapısına seğirtiyorum; gene de yapmak elimden gelmiyor bir türlü, kapının üzerinden koşarak geçiyor, bile bile dikenli bir çalılık içine dalıyor, kendimi cezalandırmak, bilmediğim bir suçtan ötürü cezalandırmak istiyorum. Kuşkusuz bu durumda gene de haklı olduğumu, elimdeki en değerli şeyi dört bir yanda, yerde, ağaçta ve havadaki tüm yaratıklara hiç değilse bir an için peşkeş çekmeksizin yuvaya gerçekten imlemeyeceğini sonunda çaresiz itiraf zorunda kalıyorum kendi kendime. Tehlike de kuruntu değil, pek gerçek nitelik taşıyor. Öyle ya, içinde peşime düşme hevesi uyandıracağım yaratığın

gerçek bir düşmanım olması gerekmez; rastgele, minicik, zararsız bir yaratıkta da bu hevesi uyandırabilirim pekâlâ; ufak, pis bir canlı; meraktan peşime takılır ve böylece, kendisi fark etmeksizin, tüm dünyayı peşinden sürükleyip getirir. Doğrusu böyle bir yaratık da olması gerekmez; belki - ki bu olasılık ötekisi kadar kötüdür, kimi bakımdan hatta en kötüsüdür olasılıkların -, belki benim soydan herhangi biridir bu; yuvalardan anlayan, yuvaların değerini bilen biri, bir orman münzevisi, bir barışsever, ama işte kendisi yuva yapmadan yuvada oturmak isteyen arsız ve aylak biridir. Ah ne olur şimdi gelse, ne olur o pis açgözlülüğüyle girişi bulup yosun örtüyü kaldırmaya uğraşsa ve kaldırabilse, ne olur benim yerime ıkına ıkına girse içeri de bir an kıçı açıkta kalacak kadar ilerlese, ne olur bunlar gerçekleşse de sonunda çıldırmış gibi yerimden fırlayıp hiçbir şeyi umursamadan üzerine çullansam, onu dişlerimle paralayıp etini didik didik etsem, kıymık kıymık yapsam, kanını içsem ve kadavrasının içini öbür avlarımdan biri gibi doldursam, ama hepsinden önce, asıl önemlisi de bu, sonunda tekrar yuvamda olsam, bu kez hatta içimden gelerek hayranlıkla labirent dehlizleri seyretsem, ama ilkin yosun örtüyü üzerime çekip dinlenmeye koyulsam, geri kalan tüm yaşamım boyunca da dinlensem! Ama kimseler gelmiyor işte, benim de yalnızca kendimden medet ummam gerekiyor. Durmadan işin zorluğunu düşüne düşüne korkaklığım enikonu kayboldu, girişten girişin dışına bile kaçtığım yok artık, çevresinde çemberler çizmek en sevdiğim şey. Artık nerdeyse öyle ki, sanki ben kendim düşmanım, yuvadan başarıyla içeri girebilmek için uygun bir fırsat kolluyorum. Kendisine güvenebileceğim, tutup benim gözetleme yerine dikebileceğim birini bulsam, belki rahat rahat inebilirdim yuvaya. Kendisine güvenebileceğim bu kimseyle anlaşırdım; benim yuvaya indiğim andaki durumla bunu izleyecek uzun süre içindeki durumu adamakıllı izler, bir tehlike anında yosun örtüye vururdu; ama işte yalnızca tehlike anında. Böylece yukarıda her şey eksiksiz çözüme kavuşur, ortada başıma iş

açacak kimse kalmaz, olsa olsa kendisine güvendiğim yaratık kalırdı yalnız. Çünkü yaptığının karşılığını benden istemeyecek miydi bu yaratık? En azından yuvayı görmeye kalkmayacak mıydı? Onu kendi rızamla yuvadan içeri koyvermek bile enikonu tatsız bir şey. Yuvayı ziyaretçiler için değil, kendim için yaptım ve sanıyorum onu koyvermezdim içeri; ama yuvaya inmemi sağlayamayacakmış o zaman, olsun. Hiç mi hiç yuvama koyvermezdim. Çünkü ya kendisini bırakacaktım, yalnız inecekti yuvaya, ki bu da asla akıl alacak bir şey değildi, ya da onunla birlikte yuvaya inecektik, ki o zaman da onun bana sağlayacağı arkamdan gözetlemede bulunma yararından yoksun kalacaktım. Sonra, şu güvenme işi bakalım nasıl şey? Göz gözeyken güven beslediğim birine, kendisini görmediğim, yosun örtünün bizi birbirimizden ayırdığı zaman da güvenebilir miyim? Bir kimseyi göz altında tuttuktan ya da hiç değilse tutabilme olanağını ele geçirdikten sonra kendisine güvenmek pek zor değildir. Hatta belki uzaktan uzağa güvenilebilir bir kimseye; ne var ki yuva içinden, yani bir başka dünyadan dışardaki birine tastamam güvenebilmek sanıyorum olur şey değildir. Ama böyle kuşkulara kapılmak bile gereksizdir; ben yuvaya inerken ya da indikten sonra, hayattaki o sayısız rastlantılardan birinin güvendiğim kimsenin görevini yapmasını engelleyeceğini düşünmek bile yeter; en ufak bir engelleme de doğrusu hiç hesapta olmayan sonuçlar doğurabilir benim için. Yo yo, bütün bunlar özetlendiğinde yalnızım diye, güvenebileceğim kimse yok diye yakınmamam gerekiyor. Bu durumun beni bir yarardan yoksun bırakmadığı kuşkusuz, hatta belki beni birtakım zararlardan da esirgemektedir. Güvenme işine gelince, ancak kendime ve yuvama güvenebilirim. Bunu da daha önceden düşünmem, şimdi beni böyle uğraştıran durum için önceden hazırlanmam gerekirdi. Yuvayı yapmaya başladığımda hiç değilse biraz başarılabilirdi bu. İlk dehlizi o türlü açmalıydım ki, ben girişin birinden o kaçınılmaz bir hayli zahmeti üstlenip aşağı ineyim, başlangıç dehlizi bir koşu geçip ikinci girişe gele-

yim, bu amaç için oraya yerleştirilmiş yosun örtüyü şöyle biraz kaldırıp birkaç gündüz ve gece boyunca durumu kolaçan edeyim! İşin doğrusu da buydu yalnız. Gerçi iki girişin varlığı tehlikeyi iki kat büyütürdü; ama bu sakınca tümüyle giderilebilir, sadece gözetleme yeri olarak belirlenen giriş pek dar yapılabilirdi. Derken yine teknik düşüncelere dalıp gidiyor, o benim dört başı mamur yuva düşünü bir ara yeniden düşlemeye başlıyorum. Bu da az buçuk yatıştırıyor beni; farkına varılmadan içeri ve dışarı kayabilmemi sağlayacak açık seçik ya da biraz belirsiz yapı olanaklarını kapalı gözlerimin önünden, zevkten sarhoş, geçiriyorum.

Bulunduğum yerde uzanmış, üzerlerinde düşünüp dururken, bu olanakların değerini gereğinden çok büyütüyorum gözümde, ama gerçek yararlar değil de, yalnızca teknik buluş ve başarılar olarak; çünkü, bir engelle karşılaşmaksızın bu içeri ve dışarı kayışlar da neymiş? Tedirgin bir ruhun kendini değerlendirmedeki bir güvensizliğin, aşağılık heveslerin, kötü huyların bir belirtisi; bu huylar oracıkta duran ve yalnız kendisine tümüyle güvenebildiniz mi gönlünüzü ferahlatan yuva karşısında daha da kötüleşiyor. Orası öyle, şu an bu yuva dışındayım, ona dönebilmenin bir yolunu arıyorum; yuva bunun için gerekli teknik olanakları içerseydi, doğrusu pek güzel olurdu. Ama hiç de pek güzel kaçmazdı belki. Yuvayı yalnızca alabildiğine bir güven duygusuyla girilip barınılacak bir oyuk gibi görmek, onu şu an içimde yaşayan korku dolayısıyla pek küçümsemek sayılmaz mı? Elbet, aynı zamanda böyle güvenilir bir oyuktur yuva ya da öyle olması gerekir; diyelim büyük bir tehlike karşısında gördüm kendimi, o zaman dişlerimi sıkıp bütün irade gücümü toplar, yuvanın benim canımı kurtarmak görevini üstlenmiş bir oyuktan başka şey olmamasını ve kendisine verilmiş bu açık seçik görevi eksiksiz yerine getirmesini isterim; böyle bir durumda başka her görevi onun üzerinden almaya hazırımdır. Ama işte öyle ki, yuvam gerçekte - gerçek de işte pek sıkışık zamanlarda görülmüyor, tehlikeli zamanlarda

bile onu görebilmek için çaba harcamak gerekiyor - epey bir güvenlik sağlıyor bana; ne var ki asla yeterli değil bu güvenlik; çünkü tasa ve kaygılar yuvada hiç sona eriyor mu? Doğru, yuvada daha bir başka, daha bir soylu, daha kapsamlı şeyler bunlar, çokluk hayli gerilere itilmiş durumdalar; ama olsun, kahredici etkilerinin, yuva dışında bir yaşamın yol açacağı tasalardan kalır yeri yok. Yuvayı yalnızca yaşamımı güven altına almak için yapsaydım aldanmazdım; ama o devcileyin çalışmayla bunun sağlayacağı gerçek güven, en azından benim hissedip yararlanabileceğim kadarıyla asla birbirine uygun düşmezdi. Bunu kendi kendime itiraf etmek pek acı bir şey; ama işte şu an bana, yani kendisini yapıp elinde bulunduran kimseye kapısını kapayan, hatta bayağı büzülüp içine gömülen giriş karşısında böyle bir itirafın yapılması gerekiyor. Gel gelelim yuva, yalnız bir kurtuluş deliği değil. Kale alanında dikilmeyegöreyim, çevremde yığın yığın et stokları, yüzüm bu alandan çıkan on adet dehlize dönük, - öyle dehlizler ki, her biri özellikle yuva içindeki yerin bütününe uygun olarak alçaktan, yüksekten, uzunlamasına ya da yuvarlak, genişleyerek ya da daralarak ve hepsi de bir ölçüde sessiz, boş, geniş, her biri kendince beni bir sürü alanlara alıp götürüyor ve bu alanların kendileri de bütünüyle sessiz ve boş - o zaman güvenlik düşüncesi pek uzağımda kalıyor, o zaman buranın, tırnaklarımla çalışarak, dişleyerek, tepinerek ve itip kakarak dikbaşlı topraktan kazanılmış kalem, asla başka kimsenin eline geçemeyecek kalem olduğunu biliyorum; öylesine benim olan bir kale ki, sonunda düşmanım tarafından o ölümcül darbeyi de rahatçacık burada kabullenebilirim, nihayet kanım burada kendi toprağımda akar ve kaybolup gitmez. Yarı mışıl mışıl uyuyarak, yarı neşe içinde uyanık, her vakit dehlizlerde geçirdiğim o güzel saatlerin anlamı da bundan başka nedir? Öyle dehlizler ki, haz dolu gerinip uzanmalarım, yerlerde çocuksu yuvarlanmalarım, düşler içinde serilip yatmalarını göz önüne alınarak ve uyuyup da bir daha uyanmayacağım düşünülerek sadece ve sadece benim için

yapılmış. Ve her birini çok iyi bildiğim, hepsi birbirinin tıpkısı olmasına karşın, daha duvarlarının kıvrım ve kavislerine bakarak, gözüm kapalı, birini ötekinden açıkça ayırabildiğim küçük alanlar; beni huzur ve sıcaklıkla öylesine sarıyor ki, hiçbir yuva barındırdığı kuşu böylesine saramaz. Sonra hepsi, hepsi sessiz ve boş.

Ama madem öyle, ne diye duraksıyorum o zaman? Ne diye saldırgan yaratıktan korkum, yuvamı bir daha görememe olasılığından daha büyük? Evet, bu sonuncusu neyse ki gerçekleşmeyecek bir şey, yuvanın benim için taşıdığı önemi anlamak üzere düşünüp taşınmam gerekli değil; benimle yuvam öylesine bir bütün oluşturuyor ki, rahat rahat, tüm korkulara karşın rahat rahat buraya yerleşebilirdim; kapıyı bütün sakıncaları dinlemeyip açmak için hiç de kendimi yenmeye çalışmam gerekmez, elim boş öylece beklemem düpedüz yeterdi; çünkü hiçbir şey bizi sürekli ayıramaz birbirimizden ve sonunda nasılsa bir yolunu bulup yuvaya ineceğime kuşku yok. Ama doğru, o vakte dek ne çok zaman geçebilir aradan ve bu zaman içinde hem burada, yukarıda, hem aşağıda nelerle karşılaşılmaz. Ama bu zamanı kısaltmak ve gerekeni hemen yapmak yalnızca bana bakıyor.

Ve derken, yorgunluktan artık bir şey düşünemeyecek durumda, başımı önüme sarkıtıp sarsılan bacaklarla yarı uyuyarak, yürümekten çok el yordamıyla girişe sokuluyor, yosun örtüyü kaldırıyorum; yavaşçacık aşağı iniyor, ama girişi dalgınlıkla, hiç gereği yokken uzun süre açık bırakıyor, unuttuğum şeyi sonradan yapmak üzere yeniden yukarı çıkıyorum. Ama neden çıkıyorum yukarı? Bütün yapacağım, yosun örtüyü çekip girişi kapamak, âlâ; böylece yeniden aşağı iniyor, nihayet yosun örtüyü çekip kapıyorum. Ancak bu yoldan, ancak ve ancak bu yoldan söz konusu işi yapabilirim. Derken yosun örtünün altında yatıyorum, yuvaya taşıdığım avlar üzerindeyim, etlerin özsuları ve etlerden akan kanlar çevremi sarıyor. Nihayet özle-

mini çektiğim uykuyu uyumaya başlayabilirim. Beni rahatsız edecek hiçbir şey yok, kimse peşime düşmedi; yosun örtü üzerinde, hiç değilse şimdiye kadar sessizlik hüküm sürüyora benziyor; hem sessizlik hüküm sürmese bile sanırın şu an sağı solu gözetleyerek oyalanamam; yerimi değiştirdim, yukarıdaki dünyadan yuvama indim ve hemen de etkisini üzerimde hissediyorum yuvamın. Yeni bir dünya, bana yeni güçler veriyor, yukarıdaki yorgunluk, yorgunluk değil burada; bir geziden döndüm, katlandığım zahmetlerin yol açtığı yorgunluktan aklım başımda değil. Ama barınağımı yeniden görmem, beni bekleyen yerleşme işini düşünmem, bütün mekânları şöyle çabucak, en azından üstünkörü gözden geçirmem, hele bir an önce kale alanına sokulmak zorunda bulunmam, bütün bunlar yorgunluğumu telaş ve hamaratlığa çeviriyor; öyle ki, yuvaya ayak attığım anda uzun ve derin bir uyku uyumuşum sanki. İşin başı uğraştırıcı, kendimi büsbütün çalışmaya vermem gerekiyor, yani avlarımı giriş labirentinin duvarları güçsüz daracık dehlizleri içinden taşımak zorundayım. Var gücümle avlarımı önüm sıra itelemeye başlıyorum; oluyor da; ama benim için pek yavaş bir tempo; hızlandırmak için küme küme etlerden birazını ayırıp geride bırakıyor, üzerlerinden, aralarından ıkına sıkına geçiyorum. Şimdi avların yalnızca bir parçası var önümde, şimdi bu parçayı ileriye taşıyıp götürmek daha kolay; ama burada, daracık dehlizler içinde, o bol et yığınları ortasında öylesine sıkışıp kalmışım ki, tek başıma bile aralarından bir yol bulup geçmek her vakit kolay değil, hani pekâlâ kendi azıklarımın ortasında boğulup gidebilirim; çünkü daha şimdiden bol azıkların sıkıştırmasından, azıklardan bir bölümünü yiyerek kendimi kurtardığım oluyor. Ama gene de başarıya ulaşıyor taşıma işi, pek de uzun sayılamayacak bir sürede yapıp çıkarıyorum; labirentin üstesinden geliyor, oh diyerek gerçek bir dehlize dikiliyorum. Bir bağlantı yolundan yararlanarak, özellikle böylesi durumlar için öngörülmüş bir ana dehlize götürüyorum avları; dehliz hayli bir eğimle kale alanına iniyor. Yapı-

lacak bir şey kalmamıştır artık, bütün iş adeta kendiliğinden yürüyor, yuvarlanıyor önümde. İşte nihayet kale alanına geldim, nihayet dinlenebilirim. Hiçbir şey değişmemiş, öylece duruyor, büyük bir felaket gerçekleşmemişe benziyor yokluğumda, ilk bakışta dikkatime çarpan ufak tefek hasarlar çok geçmeden onarılacak şeyler. Ne var ki, ilkin dehlizler içinde uzun bir geziye çıkmak gerekiyor, ama güç bir iş sayılmaz bu, tıpkı eskiden yaptığım gibi ya da - hani hiç kocamış değilim, ama şimdiden pek çok şey belleğimden silinip gidiyor tümüyle - genellikle yapıldığını işittiğim gibi dostlarla bir boşboğazlık. Kale alanını gördükten sonra ikinci dehlizi dolaşmakta bile bile nazlı davranıyorum, kale alanını gördükten sonra elimde sınırsız zaman var - zaten yuva içinde hep zamanım sınırsızdır -, çünkü yuvada yaptığım her şey iyi ve önemlidir, bir bakıma doyurur beni. İkinci dehlizi dolaşmaya başlıyor, derken gözden geçirme işini yanda kesip üçüncü dehlize atlıyorum; oradan da kale alanına dönüyor, ne var ki ikinci dehlizi şimdi yine dolaşmadan duramıyorum; böylece işle oynuyor, onu çoğaltıyor, kendi kendime gülüyor, seviniyor, ortadaki bir sürü işten düpedüz şaşkına dönüyor, çalışmaktan da geri kalmıyorum. Çünkü sizlerin hatırı için, dehlizler ve alanlar, hepsinden çok senin sorunların için kale alanı, dönüp geldim buraya; onca zaman kendim için titreyip sizlere dönüşü geciktirme budalalığını yaptıktan sonra tatlı canımı şuncacık umursamadım. Madem ki artık yanınızdayım, tehlike ne umurumda? Sizler benimsiniz, ben de sizin, birbirimize bağlıyız, kim ne yapabilir bize? Düşmanlarım isterse şimdiden yukarıda, girişin önünde birikmiş olsun! Yosun örtüyü delip geçecek ağız hazırda beklesin isterse! Derken suskunluğu ve boşluğuyla yuvanın kendisi de beni selamlıyor, benim söylediklerimi pekiştiriyor.

Öyleyken bir uyuşukluk çöküyor üzerime, en sevdiğim alanların birinde şöyle biraz kıvrılıp yatıyorum; hiç de her şeyi gözden geçirmiş değilim henüz, ama bu işi ileride sonuna dek sürdüreceğim nihayet; hem amacım burada uyumak değil, yalnız-

ca içimdeki ayartıya karşı duramayarak öyle bir durum almak istiyorum ki, sanki uyuyacağım; sadece anlamak istiyorum sanki, eskisi gibi gene öyle güzel güzel uyunabiliyor mu yuvamda? Evet, uyunabiliyor; ama uykudan da çekip alamıyorum kendimi, derin bir uykuya gömülüp kalıyorum.

Epey bir zaman uyumuş olmalıyım. Birbirini sürüp götüren uykuların sonuncusu kendiliğinden çözülüp dağılıyor. Sonunda pek hafiflemiş olmalı uykum, çünkü doğrusu pek işitilmeyecek gibi bir ıslık beni uyandırıyor. Hemen anlıyorum; benim yeterince göz altında tutmadığım, fazlasıyla göz yumup gözettiğim o küçük yaratıklar bir yerde yeni bir yol açtı, bu yol da bir eski yolla kavuştu ve hava buraya sıkışıp kaldı, şimdi de o ıslıksı sese yol açıyor. Bu ne durup dinlenmeden çalışan yaratıklar, bu ne sinir bozucu bir hamaratlık böyle! Dehliz duvarlarına iyice kulak verip deney hendekleri kazarak hasar yerini belirlemem gerekiyor; ancak daha sonra gürültüyü ortadan kaldırabilirim. Hem bakarsın yeni hendek yuvanın koşullarına uyar da, yeni bir hava iletim yolu diye seve seve kullanırım kendisini. Ama o küçük yaratıkları da ileride daha sıkı göz altında tutmam, hiçbirini esirgeyip bağışlamamam gerekiyor.

Bu gibi araştırmalarda hayli deneyim sahibi olduğumdan sanıyorum fazla zaman almayacak ve hemen koyulabilirim işe. Doğru, başka işler de var görülecek, ama bu iş hepsinden acele, dehlizlerim sessiz sakin olmalı. Sonra oldukça masum bir gürültü; geldiğimde hiç işitmedim; oysa geldiğimde de vardı kuşkusuz. Gürültüyü işitebilmek için önce yine tastamam yuvama yerleşmem gerekiyordu, çünkü yalnızca ev sahibinin kulaklarıyla işitebileceği bir gürültü bu. Sürekli bile değil, oysa böylesi gürültüler süreklilik gösterir; arada büyük molalar veriyor, besbelli hava akımının birikmesinden kaynaklanıyor molalar. İncelemeye, araştırmaya koyuluyor, ama işe el atacak yeri bir türlü bulamıyorum; bir iki yeri eşiyorum, ama rastgele; bu yoldan kuşkusuz bir şey çıkmıyor ortaya; dolayısıyla, o bü-

yük eşme çabası ve eşilen yeri kapayıp düzeleme gibi ondan da büyük zahmetler boşa gidiyor. Gürültünün geldiği yere bir türlü yaklaşamıyorum; hiç değişmeyen bir incelikte, düzenli aralarla, bazen keskin bir ötüş, bazen bir ıslık gibi yankılanıp duruyor. Doğrusu şimdilik kendi haline bırakabilirdim bu işi; pek rahatsız edici bir gürültü, orası öyle; ama nereden çıktığına ilişkin tahminimin doğruluğundan pek kuşku duyulamaz, yani gürültü pek büyüyüp güçlenecek gibi değil; hatta öyle olabilir ki - gel gelelim şimdiye kadar hiç böyle uzun süre beklemedim -, bu gibi gürültüler zamanla, o küçük toprak oyucuların sonraki çalışmalarıyla kendiliklerinden yitip gider. Bu bir yana, çokluk sistemli araştırma ve incelemeler başarısız kalır da, bir rastlantı sizi aksaklığın izi üzerine çıkarır. Böylece kendimi avutuyor, dehlizlerde daha bir memnun gezinmek, geldiğimden beri çoğunu görmediğim alanları dolaşmak ve bu arada hep biraz kale alanında oyalanmak istiyorum; ama derken kendimi tutamıyor, çaresiz sürdürüyorum araştırmalarımı. O küçücük yaratıklar, başka bir işte daha iyi değerlendirebileceğim çok, ama pek çok zamanımı alıyor. Böylesi durumlarda beni kendine çeken her vakit işin teknik yönü; örneğin kulaklarımın en ince nüanslarına kadar algılama gücünü gösterdiği, dolayısıyla tastamam kayda geçirebileceğim bir gürültüden gürültü kaynağını kestirmeye çalışıyorum ve içimden bir şey gerçeğin tahminime uyup uymadığını sınamaya itiyor beni. Ve de haklı olarak, çünkü bu konuyu açıklığa kavuşturamadığım süre kendimi güven içinde hissedemem; söz konusu, bir duvardan yuvarlanan kum taneciğinin nerede karar kılacağını bilmekmiş yalnızca, olsun. Kaldi ki böyle bir gürültü bu bakımdan hiç de önemsenmeyecek gibi değildir. Ancak, önemli ya da önemsiz, ne çok ararsam arayayım, önemli ya da önemsiz bir şeycik saptayamıyorum ya da daha doğrusu ele geçirdiğim şey gereğinden fazla önem taşıyor. Bula bula benim gözde alanımı mı buldu diye düşünüyor, buradan pek uzağa açılıp nerdeyse bir sonraki alanın ortasına geliyorum. Olup bitenler doğrusu bir şakaya benziyor; öy-

le ki, bana söz konusu rahatsızlığı yalnız bu en sevdiğim alanımın vermeyip başka yerlerde de birtakım rahatsız edici gürültülerin varlığını ortaya çıkarmak istiyorum adeta. Ve bir gülümsemeyle kulak kabartmaya koyuluyor, ama çok geçmeden gülümsemeyi bırakıyorum; çünkü gerçekten aynı keskin ötüş burada da var. Hiç denecek gibi bir şey; bazen öyle sanıyorum ki, benden başkası da işitemez. Gerçi şimdi egzersizlerin hassaslaştırdığı kulaklarımla gittikçe daha açık seçik işitiyorum sesi; oysa karşılaştırmalar yaparak kendim de güven getireceğim gibi, gerçekte dört bir yanda tıpkı tıpkısına aynı gürültü duyuluyor. Doğrudan duvara kulağımı dayayarak değil de, dehliz ortasında durup kulak kabartınca anlıyorum ki, gürültünün güçlendiği de yok. Dehliz ortasından kulak kabarttım mı, ancak güçlükle, bütün dikkatimi vererek yer yer bir sesin soluğunu işitiyor, daha doğrusu işitir gibi oluyorum. Ama gürültünün de işte her yerde aynı kalışıdır ki hepsinden çok rahatsız ediyor beni, çünkü başlangıçtaki tahminimle uyuşmuyor; gürültü kaynağını doğru tahmin edebilmişsem, bunun eninde sonunda saptayabileceğim bir yerden büyük bir güçle çıkması ve giderek gücünü yitirmesi gerekirdi. İyi ama, benim açıklamam doğru değilse, başka nasıl açıklanabilir bu? Geriye bir de şu olasılık kalıyor. Belki iki gürültü kaynağı var da, ben şimdiye kadar hep onların uzağında kulak kabarttım; kaynaklardan birine yaklaştığım zaman buradan çıkan gürültüler artıp büyüdüyse de, öbür kaynaktan gelen gürültülerin azalması dolayısıyla sonuç hep aynı kaldı. İyice kulak kabartınca bu yeni tahminime uygun düşen tınlamaları pek silik ve belirsiz de olsa, seçer gibiyim. Ama sanırım araştırma bölgesini şimdiye kadarkinden çok daha genişletmem gerekiyor. Bu yüzden, dehlizden aşağı yürüyüp kale alanına gelerek kulak kabartmaya başlıyorum. Ne tuhaf, aynı gürültü burada da duyuluyor. Evet, yokluğumdan arsızca yararlanmış zerrece önemsiz birtakım yaratıkların sağı solup eşip oymalarıyla ortaya çıkan bir gürültü bu. Kuşkusuz, bana düşmanca bir niyet beslemekten uzak bu yaratıklar,

hepsi de yalnızca kendi iş güçleriyle uğraşıyor; karşılarına engel çıkmadıkça bir kez izledikleri yönden şaşmazlar; bütün bunları biliyorum; yine de onların kale alanına kadar sokulmaya yeltenmelerini kafam almıyor, sinirlendiriyor bu beni, yapılacak işler için pek gerekli aklımı karıştırıyor. Kale alanının hayli derinlikte bulunuşu mu, yoksa onun büyük genişliği ve dolayısıyla güçlü hava akımı mı toprağı oyup eşenleri kaçırdı, yoksa oydukları yerin kale alanı olduğunu nasılsa öğrenip, bu bilgi kalın kafalarından içeri girebildi de ondan mı çekip gittiler, bu olasılıklar arasında bir ayrım yapmak istemiyorum.

Ancak, şimdiye kadar kale alanı duvarlarının eşilip oyulduğunu hiç görmemiştim. Daha önce de çeşitli hayvanlar kale alanından çevreye yayılan güçlü kokuların ayartısına karşı duramayarak sürü sürü gelmişti gerçi, burası asıl avlandığım yerdi; ama onlar yukarıda bir yerde toprağı eşip oyarak dehlizlerime girmiş, ardından nefes nefese, zorlu bir cazibeye kendilerini kaptırarak, dehlizlerden seğirtip inmişti aşağı. Şimdi ise dehlizlerin duvarlarını da oymaya çalışıyorlardı. N'olur hiç değilse delikanlılık ya da yeniyetme çağımın alabildiğine önemli planlarını gerçekleştirmiş, daha doğrusu gerçekleştirecek güce sahip olsaydım! Çünkü yeterince istek vardı içimde. Bu gözde planlardan biri, kale alanını onu çevreleyen topraktan çözüp almak, yani duvarlarını aşağı yukarı benim boyuma denk kalınlıkta bırakıp alanın dört bir yanında topraktan yazık ki çözülemeyecek ufak bir temele varıncaya kadar duvar genişliğinde bir boşluk sağlamaktı. Bu boşluğu, benim için söz konusu olabilecek en güzel oturma yeri diye tasarlamıştım ve sanıyorum bunda pek de haksız değildim. Bu yuvarlak boşlukta asılı kalmak, kendimi yukarı çekmek, aşağı kaymak, parende atıp yeniden ayaklarımın altında toprağa kavuşmak ve bütün bu oyunları da gerçek kale alanında değil, onun gövdesinin üzerinde oynayabilmek, kale alanından uzak durabilmek, gözlerimi ondan başka tarafa çevirip dinlendirebilmek, onu görme kıvancını bir başka zamana erteleyebilmek, ama yine de ondan

yoksun kalmamak, tersine onu bayağı kıskıvrak pençelerimin arasında tutabilmek, - ki bu da olmayacak bir şey; çünkü açık duran, sıradan bir tek kapısı var alanın -, ama her şeyden önce alanı göz altında bulundurabilmek, onu görmekten yoksunluğun acısını o türlü çıkarabilmek ki, alanda oturmakla boşlukta oturmak arasında bir seçme yapmak gerekti mi boşluğu seçmek, ömür boyu hep orada dolaşıp alanı korumak. İşte o vakit ne duvarlarda gürültüler, ne de kale alanının yanı başına kadar böyle arsızca toprağı eşip oymalar görülür, kale alanında dirlik düzenlik güvence altına alınır, ben de bunun bekçiliğini yapardım. O zaman küçücük yaratıkların sağı solu eşmelerine kulak vermekten kurtulur, hazla kendimden geçerek bir başka şeyi, şu anda büsbütün yoksun kaldığım bir şeyi, kale alanındaki sessizliğin uğultusunu dinlerdim. Ancak bütün bu güzel şeyden eser yok şimdi ve benim kalkıp işe koyulmam gerekiyor. İşin de şimdi doğrudan doğruya kale alanıyla ilgisinden ötürü adeta memnunluk duymalıyım, çünkü şevke getiriyor, kanatlandırıyor bu beni. Kuşkusuz - giderek gerekliliği daha çok anlaşılıyor bunun - olanca gücümü ilkin pek sudan bir şey gibi görünen bu işe ayırmak zorundayım. Şimdi kale alanının duvarlarına kulak kabartıp dinliyorum; yukarıları, aşağıları, duvarları, zemini, girişleri ya da iç bölümleri, nereyi dinlersem dinleyeyim, her yerde, her yerde aynı gürültü. Bu aralıklarla sürüp giden gürültüyü uzun boylu dinlemeler ne çok zamana, ne çok çabaya bakıyor! Büyüklüğü dolayısıyla kale alanının dehlizlerden farkı, yani kulak yerden uzaklaştırılınca bir şey işitilmemesi, yeter ki istenmesin, insanın kendini aldatması için ufak bir avuntu oluşturabilir. Ancak, ben dinlenmek, kendimi toparlamak için yapıyorum sık sık bu denemeleri; kendimi zorlayarak kulak kabartıyor, hiçbir şey işitmeyince mutluluk duyuyorum. İyi ama, o gürültü olayına yol açan ne? Bu yeni durum karşısında ilk açıklamalarım büsbütün yetersiz kalıyor. Ama aklıma gelen öbür açıklamaları da ister istemez geri çeviriyorum. Hani düşünebilirdi ki, duyduğum ses iş başındaki küçücük yara-

tıkların gürültüsüdür; ama bu da bütün deneyimlere aykırı düşüyor; her vakit varolmasına karşın hiç işitmediğim bir şeyi ansızın işitmeye başlayamam sanırım. Yuvadaki rahatsız edici gürültülere karşı duyarlığım yıllar geçtikçe belki büyümüştür de, işitmedeki duyarlığım asla artmamıştır. O küçücük hayvancıkların sesleri doğaları gereği işitilmiyor. Yoksa şimdiye kadar katlanır mıyım bu duruma? Açlıktan ölmek tehlikesini göze alır, onların kökünü kuruturdum. Ama belki - bu düşüncenin de bazen usulcacık sızdığı oluyor kafamın içine -, yuvada benim henüz tanımadığım bir canlı yaşıyordur da, henüz kendisini tanımıyorumdur. Olmayacak şey değil. Hani aşağıda, yuvamdaki canlıları yeterince uzun süredir titizlikle gözetleyip duruyorum; ne var ki, dünya çeşit çeşit şeylerle dolu ve kötü sürprizler eksik değil hiç. Ama bir tek hayvan da değil bu, büyük bir sürüdür bakarsın ve ansızın benim bölgeme dalmıştır, küçük küçük hayvanlardan bir sürüdür. Seslerini işitebildiğime göre, o küçücük yaratıklardan üstün şeylerdir, ama pek üstünlükleri de yoktur bunlardan; çünkü çıkardıkları ses gerçekte hiç de büyük değildir. Yani bilinmedik hayvanlardir belki. Yolculuk üzre bir sürüdür, yalnızca benim buradan geçip gitmektedir; gerçi beni rahatsız ediyor şimdi, ama çok sürmeden geçişi sona erecek. Yani bekleyebilirdim aslında ve hiç de boşuna çalışmam gerekmezdi. İyi ama, madem yabancı hayvanlardır, ne diye göremiyorum kendilerini? İçlerinden bir tanesini ele geçireyim diye onca yer eştim, hiçbir sonuç alamadım. Derken aklıma geliyor, belki pek minicik hayvanlardır diyorum, bildiklerimden çok küçük şeyler, ama çıkardıkları ses cüsselerine göre büyük. Onun için, eştiğim toprağı incelemeye koyuluyor, toprak külçelerini havaya savuruyorum; minik zerrecikler çözülüp ayrılıyor havada, ama gürültücü yaratıkları aralarında göremiyorum. Yavaş yavaş anlıyorum ki, rastgele toprağı eşmelerle bir şey ele geçiremeyeceğim, böyle yapmakla yuvamın duvarlarının altını üstüne getirmekten başka bir şey elime geçmeyecek. Hızla orayı eşiyor, burayı eşiyor, delikleri, çukurları

yeniden kapayacak vakit bulamıyorum, pek çok yerde şimdiden yığılmış duran topraklar yolu ve görüşü kapıyor. Kuşkusuz bütün bunların pek rahatsız ettiği yok beni; artık ne gezinebilir, ne çevreme göz atabilir, ne de dinlenebilirim; sık sık bir delikte iş görürken şöyle birazcık uyukladığım oldu; pençelerimden biri, uyumadan önce yukarıda bir yerden koparıp aşağı almak istediğim toprağa gömüldü. Bundan böyle uyguladığım yöntemi değiştireceğim; gürültünün geldiği yönde büyük ve düzgün bir hendek açacak, bütün varsayımlardan bağımsız eşecek, gürültünün gerçek kaynağını bulmadan eşmeyi bırakmayacağım. Bulunca da, baktım ki gücüm yetiyor, ortadan kaldıracağım varlığını; gücüm elvermedi mi, en azından bir kesinliğe ulaşmış olacağım. Bu kesinlik ya beni yatıştıracak ya da umutsuzluğa sürükleyecek; ama ister o, ister bu, hangisi ise artık, kuşkudan uzak ve haklı bir şey olacak. Bu karar rahatlatıyor beni, önceki tüm girişimlerimi aceleye getirilmiş görüyorum; dönüş heyecanı içinde, henüz yukarıdaki dünyanın tasalarından kendimi kurtaramamış, henüz yuvadaki huzurun içine tümüyle kabul edilmemiş, bunca vakit yuvadan uzak kalışımdan ötürü duyarlığım alabildiğine artmış, tuhaflığı kuşku götürmeyen böyle bir durumla karşılaşınca tam bir şaşkınlığa kapılmış buluyorum kendimi. Ne olmuştu yani? Hafiften bir ötüş, uzun aralarla ancak işitilebilen bir ses, bir hiç. Alışılabilirdi demek istemem, hayır, alışılmazdı, şimdilik kendisine karşı doğrudan bir eyleme kalkışmaksızın bir süre gözetlenebilir yani birkaç saatte bir, zaman zaman kulak kabartılıp dinlenebilir ve sonuç kayda geçirilebilirdi; ne var ki, öyle benim gibi kulağı duvarlar boyunca gezdirmek ve gürültünün hemen her işitilmesinde toprağı eşip oymak, bir şey bulayım diye değil de, duyduğum tedirginliğin gerektirdiği bir şeyi yapmak için böyle bir şeye kalkışmak nedendi? Artık başka türlü olacak umarım. Ama umduğum falan da yok, gözlerimi yumup kendime ateş püskürerek içten içe itiraf ediyorum durumu; çünkü tedirginlik, saatlerden beri içimde öylece kımıldayıp duruyor; hani ak-

hm beni geride tutmasa, bakarsın en iyisi rastgele bir yerde, ister bir şey işitilsin, ister işitilmesin, kalın kafalılıkla, inatla, sırf eşmiş olmak için eşmeye başlardım toprağı; ya hiç anlamsız, ya da işte toprak yediği için toprağı eşen o küçük yaratıklar gibi. Bu akla uygun yeni plan hem cezbediyor beni, hem cezbetmiyor. Plana diyecek yok, hiç değilse ben kusurlu yanını göremiyorum; anladığım kadarıyla hedefe götürmesi gerek. Öyleyken doğrusu inanmıyorum bu plana; inancım öyle az ki, nihayet yol açabileceği korkunç sonuçlarından bile ürktüğüm yok, yani korkunç bir sonuçla karşılaşacağıma bile inanmıyorum. Hatta bana öyle geliyor ki, daha gürültüyü fark eder fark etmez toprağı böyle eşmeyi düşünüp durmuşum da, yalnız güvenemediğimden işe koyulamamışım. Öyleyken başlayacağım eşmeye, benim için yapacak başka şey kalmıyor; ama hemen başlamayacağım da işi biraz sonraya erteleyeceğim. Akıl denen şeye yeniden saygınlığını kazandırmak gerekiyorsa, eksiksiz bir saygınlık olmalı bu; öyle kalkıp doludizgin işe atılmayacağım. Hiç değilse, toprağı alt üst etmelerle yuvaya verdiğim zararları ilkin onarmaya çalışacağım. Az zamanımı almayacak, ama yapılması gerekiyor. Gerçekten bir hedefe götürmesini istiyorsam, galiba uzun bir hendek açacağım; hiçbir hedefe götürmedi mi, uçsuz bucaksız bir şey olacak. Kuşkusuz, hayli zaman yuvadan uzak kalmak anlamına gelecek bu. Yuva dışındaki gibi kötü bir uzak kalış değil hani, istedim mi işe ara verebilir ve bir ziyarette bulunmak üzere kalkıp yuvama dönebilirim; bunu yapmasam bile, kale alanının havası bana doğru esip gelecek, ben iş başındayken çevremi kuşatacaktır. Ama yine de bu, yuvadan uzak kalmak ve onu belirsiz bir alınyazısının eline teslim etmek demektir. Dolayısıyla, yuvayı derli toplu bırakıp gitmek istiyorum; yuvanın huzuru uğruna didinip duran ben kendim, bu huzuru bozmuş da bozulan huzuru hemen sağlamamış olmayayım. Böylece toprağı eşip yeniden çukurlara dolduruyorum; benim çok iyi bildiğim bir iş: Sayısız kez, nerdeyse bir iş gördüğüm bilincinden uzak yaptım bunu; dolayısıyla, hepsin-

den çok sonunda toprağı sıkıştırma ve düzlemede - kendimi yalnızca bir övme değil, gerçek hani - bir ustayımdır ki, o kadar olur. Ama bu kez güç geliyor, zihnim fazla dağınık, işin ortasında ikide bir kulağımı duvara bastırıp dinliyor, toprağı daha yerden pek kaldırmadan bir umursamazlıkla yine bayır aşağı akıtıyorum. Daha yoğun bir dikkat isteyen en son güzelleştirme çabasına girişecek gücü adeta bulamıyorum; çirkin tümsekler, rahatsız edici çatlaklar kalıyor geride, hele bütün olarak böyle onarılmış bir duvarda eski kıvraklık bir türlü gelip yerini bulmuyor. Bunun yalnız geçici bir iş oluşuyla kendimi avutmaya çalışıyorum; geri dönersem, huzur da sağlanırsa, her şeyi o zaman kesinlikle onarırım, bir solukta her şey yapılıp biter o zaman. Evet, masallarda her şey bir solukta gerçekleşir ve benim avuntunun kaynağı da masallardır. Böyle ikide bir çalışmaya ara vermekten, dehlizler içinde dolaşmaktan ve yeni gürültü kaynakları ele geçirmektense, bu işi hemen şimdi tastamam yapıp çıkarırsam daha yararlı bir iş yapardım kuşkusuz; yeni gürültü kaynakları ele geçirmek doğrusu işten değildir, bunun için rastgele bir yerde durup kulak kabartmaktan başka şey gerekmez. Sonra, daha başka işe yaramaz keşifler de yapıyorum arada. Bazen öyle sanıyorum ki, gürültü sona ermiştir; uzun boylu molalar veriyor çünkü; ama söz konusu ötüş kimi vakit işitilemiyor, kendi damarlarınızdaki kan kulağınızda gereğinden çok bir gümbürtüyle gümbürdüyor, o zaman iki mola birleşip tek molaya dönüşüyor ve kısa süre öyle sanılıyor ki, ötüş bir daha işitilmemek üzere sona ermiştir; kulak kabartmaktan vazgeçiliyor artık, sıçrayıp kalkıyor, tüm yaşam bir değişim geçirmiştir, sanki bir yerden bir kaynak kaynayıvermiştir de, kaynaktan yuvanın sessizliği akıp gelmektedir. Bu keşif hemen bir süzgeçten geçirilmek istenmiyor, önce bunun hiç kuşku duyulmaksızın kendisine emanet edilebileceği biri aranıyor, dolayısıyla bir koşu kale alanına geliniyor, tüm varlığınızla yeni bir hayata doğduğunuzdan epeydir ağzınıza bir şeycik koymadığınız anımsanıyor. Toprak altında üzeri yarı kapanmış

azıklardan rastgele biri çekilip çıkarılıyor, azık gövdeye indirilirken tersyüz edilerek keşfin yapıldığı yere seğirtiliyor, ilkin şöylece, yemek yerken yalnızca bir kez daha keşfin varlığından emin olmak isteniyor, kulak kabartılıyor, ama bu şöylece kulak kabartış hemen gösteriyor ki, rezilcesine yanılmmıştır; çünkü orada, çok uzakta yılmadan ötüp durmaktadır ses. Ve yiyecek ağızdan tükürülüp atılıyor, üzerine basa basa yerin dibine yollayasınız geliyor yiyeceği ve gerisin geri iş başına dönülüyor, ama hangi iştir bilinmiyor. Gerekli görülen yerde, böyle yerler de çıkıyor yeteri kadar, otomatik olarak bir şeyler yapılmaya çalışılıyor; öyle ki sadece bir denetçi gelmiştir de, önünde bir komedi oynanıyor adeta. Ama kısa bir süre çalışılır çalışılmaz yeni bir saptamada bulunuluyor; gürültü işte biraz güçlenmiş gibidir, öyle çok değil kuşkusuz, zaten pek ince nüanslar söz konusudur hep, ama işte biraz güçlenmiştir, kulak tarafından açık seçik algılanabiliyor. Ve güçlenme bir yaklaşmaya benzemektedir, güçlenmeden çok daha açık seçik olarak güçlenmeyi kendisiyle taşıyıp getiren ayak sesleri işitiliyor, görülüyor bayağı. Sıçrayıp duvardan geriye çekilerek söz konusu saptamanın doğuracağı bütün sonuçlar bir tek bakışla topluca kavranıyor. Öyle hissediliyor ki, sanki yuva gerçekte asla bir saldırıya karşı savunmak için yapılmamıştır; böyle bir amaç beslenmiştir beslenmeye; ama bütün yaşam deneyimine bir aykırılık içinde saldırı tehlikesine, dolayısıyla savunmaya ilişkin bütün önlemler uzak bir düşünce gibi görülmüştür veya öyle görülmemiştir de (nasıl olur böyle bir şey!) huzurlu bir yaşam için gerekli önlemler kadar değerli sayılmamış, huzurlu bir yaşam için alınacak önlemlere yapının her yerinde öncelik tanınmıştır. Ana planı bozmaksızın pek çok şey o yönde düzenlenebilecekken, nedense bu fırsat elden kaçırılmıştır. Bütün bu yıllar pek mutlu yaşadım, mutluluk şımarttı beni, gerçi hep tedirgindim, ama mutluluk içindeki tedirginlikten bir şey çıkmıyor.

Şimdi ilk yapılacak şey, doğrusu yuvayı savunma açısından ve böyle bir savunmada akla gelebilecek olasılıkların tümü bakı-

mından gözden geçirmek, bir savunmayla bunun gerektirdiği bir yapı planı hazırlamak ve sonra, bir delikanlı gibi zinde güçlerle hemen işe koyulmak. Yapılması zorunlu iş budur; böyle bir iş için şunu da söylemeli ki, vakit hayli geçmiştir; ama budur yapılması gereken; yoksa tehlike zaten yeterince çabuk bana yaklaşamazmış gibi, üstelik sersemce bir endişeyle kalkarak, savunmadan yoksun, bütün gücümü tehlike kaynağının aranmasına harcamaktan başka işe yaramayacak bir büyük araştırma hendeği açmam değil. Ansızın daha önceki planımı anlamaya başlıyorum; daha önce aklıma yatmış bu planda en ufak bir mantık eseri göremiyorum şimdi; yeniden tutup işi bırakıyor, kulak kabartmaları bırakıyorum. Gürültünün giderek güçlendiğine ilişkin daha başka saptamalarda bulunmak niyetinde değilim, saptamalar yetti artık, her şeye paydos diyorum. İçimdeki çatışmayı yatıştırayım, başka şey istemeyeceğim. Yeniden kendimi dehlizlerin kılavuzluğuna bırakıp olduğum yerden ayrılıyor, boyuna daha uzak dehlizlere, döndüğümden beri görmediğim, yeri eşip oyan pençelerimle henüz hiç ilişmediğim dehlizlere seğirtiyorum. Benim içlerine ayak atışımla dehlizlerin sessizliği uyanıp üzerime çöküyor, ama kendimi sessizliğe bırakmayarak seğirtip geçiyorum içinden. Ne arıyorum, bildiğim yok; belki yalnızca zaman kazanmaktır yaptığım. Derken dolaşa dolaşa o kadar uzaklara geliyorum ki, kendimi giriş labirentinin orada buluyorum, yosun örtüye kulak verip dinleyesim geliyor; işte öylesine uzak, yaşadığım duruma öylesine uzak şeylere karşı içimde bir ilgi uyanıyor. Yukarıya kadar sokulup kulak kabartıyorum, koyu bir sessizlik: Ne güzel burası, hiç kimsenin yuvamı merak ettiği yok, herkesin kendi işi gücü var, benimle bir alıp vereceği bulunmayan işler; nasıl yaptım da böyle bir sonuca ulaşabildim. Burası, bu yosun örtü, benim saatlerce kulak kabartıp bir şey işitmeyeceğim tek yeri yuvamın; yuvadaki durum düpedüz tersine döndü, şimdiye kadar bir tehlike kaynağı olan burası bir rahat ve huzur köşesi şimdi; oysa kale alanı dünyanın ve dünyadaki tehlikelerin gürültü pa-

tırtısı içine çekilip alındı. Doğrusu şimdi bulunduğum yerde de gerçekte rahat ve huzur yok, hiçbir şey değişmiş değil; ama sessiz, ama gürültülü, tehlike eskisi gibi yine yosun örtüsü üstünde pusuda bekliyor. Ne var ki, ben bu tehlikeye karşı duyarlığımı yitirdim; yuvamın duvarlarındaki ötüş beni pek uğraştırdı. Uğraştırdı mı? Ses güçleniyor, yaklaşıyor, bense labirent içinden kıvrıla kıvrıla geçiyor, buraya, yosun örtü altına gelip konaklıyorum; yuvamı o ötüp duran yaratığa şimdiden bırakmışım sanki, burada, yukarıda biraz kafamı dinleyeyim, sanki başka şey istemeyeceğim. O ötüp duran yaratığa mı dedim? Gürültünün nedenine ilişkin görüşüm değişti de, yeniden belli bir görüş mü edindim yoksa? Öyle ya, gürültü küçücük yaratıkların oyduğu oluklardan geliyordu sanırım. Benim görüşüm bu değil miydi? Bu görüşten de henüz uzaklaşmışa benzemiyorum. Gürültünün, doğrudan değilse bile dolaylı olarak oluklardı kaynağı. Diyelim ki oluklarla ilişkisi yok, o zaman daha baştan hiç tahminde bulunmamak gerekir; o zaman gürültünün nedenini belki ele geçirinceye ya da bu neden kendini açığa vuruncaya kadar beklemekten başka çare yoktur. Tahminlerle kuşkusuz şimdi bile oynanabilir; örneğin denebilir ki, uzakta bir yeri sular oyup girmiştir içeri, bana ıslık ya da bir ötme gibi görünen şey gerçekte bir su çağıltısıdır. Ama bu bakımdan hiçbir deneyimimin bulunmayışı bir yana - rastladığım ilk temel suyunu hemen yolunu çevirip atmıştım dışarı ve kumlu zeminde böyle bir durum bir daha karşıma çıkmamıştı -, bu bir yana, bayağı bir ötme bu, çağıltı gibi yorumlanacak bir şey değil. Gel gelelim, serinkanlılığımı elden bırakmamam için başvurduğum bütün kendimi uyarmaların işe yaradığı yok, hayal gücü eli boş oturmak istemiyor, ben de bu arada gerçekten inanacak oluyorum ki - bunu kendime karşı yoksamam neye yarar -, o ötüş bir hayvandan geliyor, bir sürü küçücük değil, kocaman bir tek hayvandan. Bunun gerçeğe uymadığını gösteren kimi belirtiler de eksik değil: Sesin her yerde ve hep aynı güçte, ayrıca gece gündüz aralıksız işitilmesi.

Orası öyle, ilkin bir sürü küçücük hayvanın yuvamda yaşadığı tahminine yönelmek durumundaydım; ama yaptığım kazılarda bunlarla karşılaşmam gerekirdi, oysa en ufak izlerine rastlayamadım; dolayısıyla, kocaman bir hayvanın varlığını benimsemek kalıyor geriye; üstelik bu tür bir tahmine karşı çıkar görünen şey, böyle bir hayvanın varlığını olanaksız değil, onu yalnızca bütün tasarımlar ötesinde tehlikeli kılan bir nitelik taşıyor. Ben de sadece söz konusu nedenden ötürü böyle bir tahmine karşı çıkmıştım. Şimdi bu yanılmadan kendimi sıyırıyorum. Hanidir bir düşünceyle oynayıp duruyorum kafamda: Ses çok, çok uzaklardan işitiliyorsa, hayvanın çılgın bir tempoya çalışmasındandır diyorum; öylesine hızla toprağı oyup gidiyor ki, yolda rahatçacık yürüyen gezmeye çıkmış biri sanki. O toprağı oyarken yerler titriyor, oyduktan sonra da sürüp gidiyor titreme; sonraki titremeyle oyma işinin kendisinden kaynaklanan ses büyük bir uzaklıkta birleşiyor ve sesin yalnızca en son durumunu işiten ben ise bunu her yerde aynı güçte duyuyorum. Hayvanın bana doğru gelmeyişi de bu işte rol oynuyor; bu yüzden de değişmiyor ses; amacını bir türlü keşfedemediğim bir plan var gibi ortada; ancak öyle sanıyorum ki, söz konusu hayvan, varlığımdan haberi bulunduğunu asla ileri sürmek istemem ama beni kıskaca alıyor, benim kendisini gözetlediğimden bu yana Allah bilir pek çok kez yuvamın çevresinde dolandı. Sesin cinsi beni uzun uzun düşündürüyor, bir ötüş mü, bir ıslık mı? Ben kendim toprağı eşeleyip kazsam, bambaşka bir ses gelirdi kulağıma. Ötmeyi ancak şöyle açıklıyorum: Hayvanın gerçek oyma aracı pençeleri değil; pençeleri belki yalnızca sonradan yardıma koşuyor; söz konusu araç ağzı ya da hortumudur; ama olağanüstü gücü bir yana, kimi keskin yerleri de olsa gerekir bu ağzın ya da hortumun. Belki hayvan tek bir zorlu hamleyle hortumunu toprağa geçiriyor, büyük bir parçayı koparıp alıyor topraktan; ben de bu arada bir şey duymuyorum; bir sessizlik anı bu; ama derken o yeni bir hamle için yeniden nefes alıyor. Onun bu nefes alışını da - ki bunun yeri sar-

san bir gümbürtü niteliği taşıması gerekiyor, yalnızca hayvanın gücünden değil, aynı zamanda onun çabukluğundan, hamaratlığından kaynaklanan bir gümbürtü -, sonradan usulcacık bir ötüş gibi işitiyorum ben. Ancak hayvan, böyle aralıksız çalışma yeteneğini nereden buluyor, hiç aklım almıyor doğrusu. Belki o kısa sessizlikler, hayvan için birazcık dinlenme fırsatı da sağlıyor; ama gerçek anlamda büyük bir mola da vermişe benzemiyor şimdiye kadar; gece gündüz toprağı oyuyor, hep aynı güç ve zindelik içinde, gözleri önünde ise bir an önce gerçekleştirmeyi tasarladığı, gerçekleştirmek için de zorunlu tüm güçleri elde bulundurduğu bir plan. Eh, böyle bir düşmanla karşılaşacağımı nereden bilebilirdim? Ama düşmanın özellikleri bir yana, şimdi olup biten öyle bir şey var ki, doğrusu istenirse her vakit bundan korkup çekinmem, buna karşı önlem almam gerekirdi: Biri yaklaşıyor! Nasıl da bu kadar zaman böyle sessiz ve pürüzsüz olup bitti her şey? Düşmanlarıma kim kılavuzluk etti de, benim yuvanın çevresinde kocaman bir kavis çizerek geçip gittiler? Ne diye onca zaman kollanıp gözetildim de, şimdi böyle korku içine salındım? Üzerlerinde inceden inceye düşünüp zaman harcadığım o ufak tefek tehlikeler, bu bir tek tehlike yanında nedir ki? Yoksa yuvaya yaklaşacakların hepsinden üstün bir gücü, yuvanın sahibi olarak elde bulundurduğum sanısına mı kaptırdım kendimi? Oysa bu büyük ve hassas yapının sahibi kimliğiyle doğal olarak ciddi her saldırıya karşı kendimi savunamayacak durumdayım. Böyle bir yuvaya kavuşmak mutluluğu beni şımarttı, yuvanın duyarlığı beni de duyarlı yaptı, onun bir yeri incinse sanki benim incinmiş gibi acı duyuyorum. İşte bunu önceden görmem, kendi savunmamı değil - bunu bile ne savruk, ne beceriksizce yaptım -, yuvanın savunulmasını düşünmem gerekirdi. En başta önceden önlem alıp yuvanın tek tek, ama elden geldiği kadar çok bölümlerini, bir saldırıya uğradılar mı en kısa zamanda toprakla örtebilmeli, daha az tehlikedeki bölümlerden ayırabilmeliydim; hem de bunu o kadar çok toprak kitlesiyle öylesine etkili biçimde yapa-

bilmeliydim ki, saldırgan ancak bu toprak yığınlarının ardında gerçek yuvanın saklı yattığını dünyada sezemesin. Hatta toprakla örtme yalnız yuvayı gizlemeye değil, saldırganı da altında gömmeye elvermeliydi. Gel gelelim bu yolda en ufak bir adım atılmadı, bu yönde hiç, ama hiçbir önlem alınmadı; bir çocuk gibi düşüncesiz, tasasız yaşayıp gittim, ergenlik yıllarımı çocuksu oyunlarla geçirdim, tehlike düşünceleriyle bile oynayıp durdum yalnızca, gerçek tehlikeleri gerçekten düşünme fırsatını elden kaçırdım. Oysa uyarılar eksik olmadı hiç.

Doğru, şimdiki gibi bir şey hiç başıma gelmemişti, ama gene de yuvanın ilk yapıldığı zamanlarda biraz bunu andıran bir durumla karşılaşmamış değildim. Aradaki başlıca ayrım, yuva yapımının başlangıç dönemiydi o zamanlar ve ben henüz bayağı ufak bir çırak sayılırdım, ilk dehlizde çalışıyordum henüz, labirent ancak kaba çizgileriyle planlanmıştı, ufak bir alanı oyup çıkarmıştım sadece, ama gerek büyüklük, gerek duvarların işlenmesi bakımından bir şeye benzememişti; kısacası, bütün iş öylesine başlangıç evresindeydi ki, hepsine yalnızca bir deneme, sabır tükendi mi, büyük bir üzüntü duyulmaksızın ansızın yüzüstü bırakılacak bir deneme gözüyle bakılabilirdi. Derken öyle olmuştu ki, bir gün çalışmaya mola vermiş - yaşamımda hep fazlasıyla molalar verdim -, yığdığım toprak kümeleri arasında uzanmış yatıyordum, ansızın uzaktan bir ses işittim. Gençtim o günler, içimde korkudan çok bir merak uyandı. İşi bırakıp kulak kabarttım, nihayet kulak kabartıyordum, altında uzanıp yatmak ve gelen sese kulak kabartma zorunluğunu duymamak için yukarıya, yosun örtünün oraya koşmuyor, hiç değilse kulak kabartıyordum. Tıpkı benimki gibi bir toprağı eşme eyleminin sürdürüldüğünü pekâlâ seçebilmiştim; ses kuşkusuz biraz güçsüzdü benimkinden, ama bunda aradaki uzaklığın ne kadar payı olduğu doğrusu kestirilemezdi. Merak içindeydim, ama bunun dışında sakin ve serinkanlıydım. Belki yabancı bir yuvada bulunuyordum da, yuvanın sahibi toprağı oya oya yanıma sokuluyor diye geçiriyordum içimden. Bu tahminimin

doğruluğu ortaya çıksa, asla orayı burayı ele geçirme sevdasını ya da oraya buraya saldırma isteğini gönlümde yaşatmadığım için bulunduğum yerden çekip gider, yuvamı başka bir yerde kurardım. Ama doğru, henüz gençtim, henüz kurulmuş bir yuvam yoktu, henüz serinkanlılığımı yitirmeyebilirdim. Hem işin ilerideki seyri önemsenecek bir telaş uyandırmıştı bende; ancak, bunu yorumlamak kolay değildi. Toprağı oyup duran yaratık, benim toprağı oyduğumu duyarak gerçekten bana ulaşma çabasını göstermiş ve yarı yolda şimdi gerçekten olduğu gibi, yön değiştirmişse, benim çalışırken verdiğim molalardan ötürü mü, izleyeceği yol bakımından bir nirengi noktası ele geçiremediği için mi, yoksa kendisi niyetini değiştirdi de ondan mı bunu yaptığı kestirilecek gibi değildi. Belki de tümüyle yanılmıştım, belki doğrudan hiç de bana yönelmemişti yabancı yaratık. Ama her şeye karşın gürültü gittikçe yaklaşıyormuş gibi bir zaman daha güçlenmesini sürdürmüştü. O günler bir delikanlı olan ben, yeri oyup duran yaratığın ansızın topraktan ortaya çıkıverdiğini görsem, belki hiç de memnunluk duymaz değildim, ne var ki buna benzer bir şeyle karşılaşmadım; toprağı oyan, belli bir noktadan sonra sanki yavaş yavaş ilk yönünden başka yana sapıyormuş gibi ses zayıflamaya başladı, gittikçe hafifledi ve derken toprağı oyan bana büsbütün ters bir yöne yönelmeyi kafasına koymuş da benden düpedüz uzaklaşıyormuş gibi kesildi ansızın. Uzun zaman ardı sıra sessizliğe kulak kabartıp onu izledim, ancak sonra yine işe koyuldum. Hani bu yeteri kadar açık seçik bir uyarıydı, ama çok geçmeden aklımdan çıkıp gitti uyarı, benim yapı planlarını da doğrusu pek etkilemedi.

O zamanla bugün arasında yetişkinlik çağım bulunuyor, ama arada sanki hiçbir şey yokmuş gibi, değil mi? Çalışma arasında hâlâ uzun bir mola veriyor, duvara kulağımı dayayıp dinliyorum; toprağı oyan yeniden değiştirdi niyetini, tersyüz etti, yaptığı gezintiden dönüyor, kendisini karşılamaya hazırlanmam için yetecek zaman bıraktı bana. Ama benim tarafımda her şey

o bir zamankinden kötü durumda; büyük yapı oracıkta savunmasız duruyor, bense artık ufak bir çırak değil, yaşını başını almış bir mimarım, elimde kalan güç kuvvet karar anında uçup gidiyor. Ama nice kocamış olursam olayım, bana öyle geliyor ki, şimdikinden de kocamış olmayı seve seve benimseyeceğim; öylesine kocamış ki, yosun altındaki dinlenme yerimden hiç doğrulup kalkamayayım, çünkü gerçekte burada yatmaya katlanamıyor, sanki burası rahatlık yerine içimi yeni tasalarla dolduruyormuş gibi kalkıp yeniden aşağılara, yuvanın derinliklerine koşturuyorum. En son durum nasıldı? Ötme daha bir zayıflamış mıydı? Hayır, hayır, güçlenmişti. Rastgele belki on yere kulağımı dayayıp dinliyor, yanıldığımı açık seçik görüyorum; ötme nasılsa öyle kalmış, değişen bir şey yok. Orada, dışarda hiç değişiklik görülmez; dışarıda sakin, serinkanlı ve zamanın üstünde bulunulur; burada, içerdeyse her geçen an sağa sola kulak kabartanı sarsıp silker. Ve böylece tersyüz edip kale alanına götüren uzun yolu tutuyorum, dört bir yanımda her şey bana telaşlı, tedirgin görünüyor; bana bakıyor, sanki beni rahatsız etmemek için gözlerini hemen yine başka yana çeviriyor; ama ardından kendilerini zorlayıp, aldığım kurtarıcı kararları yüzümdeki ifadeden okumaya çalışıyorlar. Ben başımı sallıyorum, çünkü henüz böyle bir karar vermiş değilim. Kale alanına da yeni bir planı gerçekleştirmek üzere gitmiyorum. Derken araştırma hendeğini açmak istediğim yerin önünden yürüyüp gidiyor, burasını bir kez daha gözden geçiriyorum; açılacak hendek için elverişli bir yerdi doğrusu; hendek o küçük hava iletim yollarından çoğunun bulunduğu yönde açılır, hava iletim yolları işimi pek kolaylaştırırdı; belki hendeği hiç de o kadar uzağa götürmeyebilir, gürültü kaynağının hemen yanı başına kadar toprağı eşip gitmeyebilirdim, belki hava iletim yollarına kulak verip dinlemem yeterdi. Ama artık hiçbir düşünce, bu hendeği açmam için beni yüreklendirecek güçte değil. Hendek bana bir kesinlik mi sağlayacak? Artık öyle bir duruma geldim ki, kesinlik falan aradığım yok. Kale alanında de-

risi soyulmuş pembe etlerden nefis bir parça seçiyor, kıvrılıp toprak yığınlarından birinin içine giriyorum; burası sessizdir, gerçek sessizlikten geride bir şey kaldıysa elbet. Eti yalayıp azar azar tadına bakıyorum, düşüncelerim uzakta yolu tutmuş yaklaşan yabancı hayvana gidiyor, henüz yiyebildiğim süre azıklarımdan bol bol yemeyi düşünüyorum. Bu da öyle sanıyorum ki benim gerçekleştirebileceğim tek plan. Beri yandan, yabancı hayvanın ne gibi bir amaç güdebileceğini keşfetmeye uğraşıyorum. Bir yolculuğa mı çıktı, yoksa kendi yuvasını kurmaya mı çalışıyor? Bir yolculuğa çıkmış bulunuyorsa, o zaman belki kendisiyle bir anlaşmaya varabilirim; baktım gerçekten bana kadar sokulabildi, azıklarımdan birazını ona veririm, yine yoluna koyulup uzaklaşır. Toprak yığınları içinde her şeyi düşleyebilirim, bunlar arasında anlaşma da var kuşkusuz; oysa çok iyi biliyorum ki, gerçekleşecek şey değil bu; birbirimizi gördüğümüz, görmek değil, yakında sezdiğimiz an, ikimiz de kendimizi kaybedecek, istersek gırtlağımıza kadar tok olalım, kendimizi yeni bir açlığa kaptırıp, birimiz öbürümüzden ne daha önce, ne daha sonra karşılıklı pençelerimizi ve dişlerimizi göstereceğiz. Ve her vakitki gibi şimdi de yerden göğe haklı olacağız; çünkü, isterse bir yolculuğa çıksın, kim yabancı bir yuvayı görür de gezisine ve geleceğine ilişkin planlarını değiştirmez? Ama belki hayvan kendi yuvasında toprağı eşip oymadadır, o zaman bir anlaşmayı düşümde bile yaşatamam. İsterse yuvası benimle bir komşuluğu kaldıracak gibi tuhaf bir hayvan olsun, benim yuvam kaldırmaz böyle bir komşuluğu, en azından kulakla algılanabilir bir yakınlığı kaldırmaz. Orası öyle, hayvan pek uzakta bulunuyora benziyor; biraz daha gerilese, denebilirdi ki ses de kaybolup gider, o zaman belki yine eski günlerdeki gibi her şey düzelir, bu iş de kötü, ama gelecek için hayırlı bir deneyim sayılır, benim yuva içinde alabildiğine değişik onarımlara girişmeme önayak olur; dirlik düzenlik içinde yaşarsam ve doğrudan beni tehdit eden bir tehlike de ortada bulunmazsa, daha bir sürü önemli işleri yapıp çıkarmaya pekâ-

lâ yeter gücüm; ama belki yabancı hayvan çalışma bakımından elindeki alabildiğine zengin olanakları düşünerek benim yönde yuvasını genişletmekten vazgeçer, bir başka tarafta bunun acısını çıkarır. Bu da kuşkusuz öyle konuşup görüşmelerle değil, olsa olsa hayvanın kendisinin düşünüp taşınması ya da benim zora başvurmam sonucu elde edilecek bir şeydir. Her iki durumda da, onun bana ilişkin bir şey bilip bilmediği ve biliyorsa ne bildiği sorusu kesin önem taşıyor. Ne kadar düşünürsem, hayvanın beni işitmesini o kadar akıl almayacak bir şey görüyorum. Hiç tasarlayabileceğim bir şey değilse de, hayvan bana ilişkin başka birtakım bilgiler edinmiş olabilir, ama işittiğini doğrusu sanmıyorum. Varlığından habersiz bulunduğum süre beni işittiği söylenemez, çünkü sesimi çıkarmadım hiç; yuvaya yeniden kavuşmaktan daha sessiz ne düşünülebilir? Ama sonra, deneme hendeklerini açarken toprağı eşip oymam pek az gürültü çıkarmasına karşın, yine de işitmiş olabilir beni. İyi ama, beni işitse, benim de sanırım bunu biraz anlamam gerekir, çünkü en azından çalışırken sık sık durup kulak kabartırdı. - Oysa durumda hiçbir değişiklikle karşılaşmamıştım.

KÖY ÖĞRETMENİ

Daha küçücük sıradan bir köstebeği iğrenç bulanlar - ki ben de bunlar arasındayım -, birkaç yıl önce ufak bir köy yakınında görülüp köye geçici bir ün kazandıran dev köstebekle karşılaşsalardı, tiksintiden ölürlerdi belki. Kuşkusuz köy çok geçmeden unutuldu ve şimdi, tümüyle açıklamasız kalan, açıklanması için de pek çaba gösterilmeyen, konuyla ilgilenmesi gerekip doğrusu çok daha az önemli sorunlarla ilgileneceğim diye çırpınan çevrelerin anlaşılmaz savsaklamasından ötürü şöyle iyice araştırılıp incelenmeyerek akıldan çıkıp giden olayın ünsüzlüğünü paylaşıyor yine. Köyün tren yoluna çok uzak düşüşü bunun için bir özür sayılamaz. O zaman bir hayli insan merak edip ta nerelerden gelmişti; dış ülkelerden bile gelenler çıkmış, ancak sadece merak etmekle kalmayıp durumla daha çok ilgilenmesi gerekenler ortada görünmemişti. Hatta bazı sıradan insanlar, normal günlük işlerinden pek baş alıp şöyle bir oh diyemeyen kimseler, işte böyleleri bir çıkar gözetmeksizin konuya el atmasaydı, olayla ilgili söylentiler belki en yakın çevreden öteye pek taşmayacaktı. Hani itiraf etmeli ki, başka zaman önüne zor durulacak söylentinin kendisi de bu kez bayağı hantal davranmıştı, düpedüz arkadan sürülüp itilmese, yayılacağı yoktu çevreye. Ama söz konusu sorunla uğraşmamak için, elbet bu da yeterli bir neden sayılamazdı; tersine, söz konusu hantallığın nedeninin de ayrıca araştırılması gerekiyordu. Böyle yapılacakken, olay üzerinde şimdi elde bulunan tek yazılı incelemeyi hazırlamakla yaşlı köy öğretmeni görevlendirilmişti. Mesleğinde seçkin bir kişiydi öğretmen; ama olayın ilerideki çalışmalara temel oluşturabilecek doğru dürüst bir tanımını

yapmaya ne yeteneği, ne bilgisi elverecek gibiydi. Öğretmenin hazırladığı broşür basılmış ve o zamanlar köyü dolaşmaya gelenlere bol miktarda satılmıştı; ama öğretmen, kimse tarafından desteklenmeyen o tek kalmış çabalarının gerçekte değer taşımadığını görecek kadar zekiydi. Öyleyken çabalarını gevşetmemesine ve özü gereği sorunun yıldan yıla içinden çıkılmaz bir durum almasına karşın onu incelemeyi yaşamının bir ödevi bilmesi, bize bir yandan olayın etki derecesini, öte yandan kimsenin pek dikkate almadığı yaşlı bir köy öğretmeninde nasıl bir çaba ve inanç gücü bulunabileceğini gösteriyor. Ama hatırı sayılır kişilerin sorun karşısındaki ilgisiz tutumundan öğretmenin neler çektiğini de broşürün ardından yayınladığı bir ek açık açık anlatmakta. Ama ek olaydan ancak birkaç yıl sonra yayınlanıyor ve öyle bir zamanda yayınlanıyor ki, bu yazıyla neyin söz konusu edildiğini artık pek anımsayan kalmamış gibidir. Bu ekte, belki ustalıklı değilse de, açıkyürekliliğiyle inandırıcı bir anlatıma başvuruyor öğretmen; en az anlayışsızlık beklediği insanların kendisine gösterdiği anlayışsızlıktan yaka silkiyor, bu insanlara ilişkin şu çok yerinde sözleri söylüyor: "Ben değil ama, onlar yaşlı köy öğretmenleri gibi konuşmakta." Arada da, özellikle üstlendiği iş için başvurduğu bir bilginin sözlerini iletiyor okuyuculara. Bilginin adı yazıda verilmiyor, ama çeşitli ayrıntılardan kimliğini saptayabiliyoruz. Daha bilgin'in huzuruna kabul edilebilmesi bile, öğretmenin karşısına büyük güçlükler çıkarmıştı. Bütün bu güçlükleri yenen öğretmen daha hoşbeş sırasında fark etmişti ki, bilgin bu işte sökülüp atılmaz bir önyargıya saplanmıştır. Öğretmenin, kaleme aldığı broşüre dayanarak sunduğu uzun raporu bilgin'in nasıl bir dalgınlık içinde dinlediğini, sözde onun biraz düşünüp taşınarak söylediği şu sözler ortaya koyuyordu: "Kuşkusuz değişik köstebekler vardır. Toprak da ne bileyim sizin orada hayli kara ve tok. Eh, böyle olunca köstebeklere pek yağlı bir besin sağlıyor, onlar da alışmadık ölçüde büyüyüp azmanlaşıyorlar." - "Ama bu kadar da değil sanırım!" diye sesini

yükseltmiş öğretmen, hırsından işi biraz aşırılığa vardırarak duvarda iki metrelik bir yeri göstermişti. "Yo, büyüyorlar, büyüyorlar," diye yanıtlamıştı bilgin de; anlaşılan olayı tümüyle pek komik bulmuştu. Dolayısıyla, böyle bir sonuçla dönüp eve gelmişti öğretmen. Akşam üzeri yolda, kar altında nasıl eşiyle altı çocuğunun kendisini beklediği ve nasıl onlara bütün umudunun kesinlikle suya düştüğünü itiraf zorunda kaldığı da ek yazıda belirtiliyordu.

Bilginin öğretmene karşı davranışını okuduğumda, öğretmenin kaleme aldığı asıl broşürden henüz hiç haberim yoktu. Ama bu olaya ilişkin ele geçirilebilecek tüm malzemeyi hemen derleyip toparlamayı kafama koymuştum. Yumruğumu tutup bilginin suratına indiremeyeceğime göre, kaleme alacağım inceleme en azından öğretmeni, daha yerinde bir söyleyişle, pek öğretmeni değil de açıkyürekliliği kuşku götürmeyen bir adamın iyi niyetini savunacaktı. İtiraf edeyim ki, sonradan pişmanlık duydum böyle bir kararı aldığıma; çünkü onu uygulamanın beni tuhaf bir duruma düşüreceğini çok geçmeden sezmiştim. Bir kez bilgini, hele kamuoyunu öğretmenin lehinde etkileyebilecek kadar hiç de nüfuzlu biri değildim; öte yandan, öğretmen, asıl niyetinden, yani dev köstebeğin gerçekten görüldüğünü kanıtlamak istemesinden çok, davranışındaki açıkyürekliliği savunmanın benim için önem taşıdığını çaresiz anlayacaktı, oysa böyle bir davranış kendisi için pek doğal ve savunulmayı gerektirmeyen bir şeydi. Yani iş sonunda o noktaya dökülecekti ki, öğretmene hoş görüneceğim derken onun tarafından büsbütün yanlış anlaşılacak ve ona yardım edeyim derken belki kendim yardım gerekir duruma düşecektim; bana yardım edecek birinin çıkması ise sanırım pek olacak gibi değildi. Kaldı ki, verdiğim kararla büyük bir yükün altına girmiş oluyordum. Yazdıklarıma inanılmasını istiyorsam, öğretmeni tanık gösteremezdim; çünkü zaten öğretmen başkalarını kendisine inandırmayı başaramamış biriydi. Beni yanıltmaktan başka işe yaramayacağı için, kendi çalışmamı bitirmeden öğ-

retmenin broşürünü okumaktan kaçındım. Hatta öğretmenle bir bağlantı kurmaya bile yanaşmadım. Ne var ki, öğretmen yaptığım incelemelerden birtakım kimselerin aracılığıyla haber almadı değil; ama kendi amacına uygunluk içinde mi, yoksa ona karşıt doğrultuda mı çalıştığımı bilmiyordu. Hatta, ileride kendisi bunu yadsımak istemişse de, sonuncu olasılığa öncelik tanımıştı sanırım; çünkü çeşitli engeller çıkardı yoluma, elimde bunu gösteren kanıtlar var. Bu da pek kolay üstesinden gelebileceği bir şeydi; bir kez ben, onun benden önce yaptığı araştırmalara yeniden girişmek zorundaydım; bu yüzden, her vakit işimi sekteye uğratabiliyordu, ki bu da benim yöntemime haklı olarak yakıştırılacak tek kusur, ama şunu da söyleyeyim ki, kaçınılamayacak bir kusurdu; ne var ki ihtiyatlı davranmakla, hatta kendi görüşümü hiç hesaba katmamakla bu kusuru enikonu gideriyordum. Yoksa benim yazı, öğretmenin her türlü etkisinden bağımsız hazırlanıyordu; hatta belki bu noktada gereğinden çok titizlik göstermiştim, sanki şimdiye kadar kimse olayı incelememiş de, ilk kez ben görgü tanıklarını sorguya çekmekte, verilen bilgileri ilk kez ben yan yana dizmekte, bunlardan sonuçlar çıkarmaktaydım, evet tıpkı böyleydi durum. Sonradan öğretmenin broşürünü okuduğum vakit - uzun boylu bir başlığı vardı doğrusu: "Şimdiye kadar kimsenin görmediği büyüklükte bir köstebek" - şunu anladım ki, öğretmenle ben, her ikimiz de asıl gerçeği, yani köstebeğin varlığını kanıtladığımızı sanıyorsak da, önemli noktalarda birbirimizden ayrılıyorduk. Ne de olsa görüş ayrılıklarımız öğretmenle aramda benim doğrusu her şeye karşın arzuladığım dostça bir ilişkinin kurulmasını önledi. Hatta onda beni hedef alan bir çeşit düşmanlık giderek gelişip serpilmeye başlamıştı. Doğrusu bana karşı her vakit alçakgönüllü, her vakit başı aşağıda davranmaktaydı; ama böyle davranışı, içindeki dostça denemeyecek gerçek duygulara o kadar daha bir açıklık kazandırıyordu. Diyeceğim, öğretmen benim bu işe el atmakla ona bayağı zararım dokunduğu kanısındaydı; kendisine bu konuda yararımın da

dokunduğu ya da dokunabileceğine ilişkin inancıma gelince, bu, kendisine sorarsanız en iyi olasılıkla bir saflıktı, hatta bir büyüklük taslayış, bir kurnazlıktı belki. Her şeyden önce ikide bir belirttiği gibi, onun şimdiye kadarki bütün rakipleri düşmanlıklarını hiç açığa vurmamış ya da bunu yanlarında başka kimse yokken yapmış veya ancak sözle dile getirmişlerdi. Bense onda takıldığım noktaları hemen broşür kılığında bastırmayı gerekli bulmuştum; ayrıca, sorun üzerine üstünkörü de olsa eğilen az sayıdaki rakipler, hiç değilse öğretmenin görüşünü, yani bu konudaki egemen görüşü dinlemişlerdi de ondan sonra kendileri diyeceklerini demiş, bana gelince sistemsiz derleyip topladığım ve yer yer kavrayamadığım bilgilerden öyle sonuçlar çıkarmıştım ki, temelden doğru sayılsalar bile inandırıcılıktan uzaktı hepsi, hem gerek halk, gerek bilginler bakımından; gel gelelim, en hafif bir şekilde inandırıcılıktan uzak görünmesi, bu işte ele geçirilebilecek sonuçların en kötüsüydü. Üstü örtülü de olsa açığa vurulan bu çeşit yergileri yanıtlamak işten değildi benim için; örneğin, onun asıl kendi broşürü, inanılmazlığın kuşkusuz daniskasıydı. Ancak, öğretmenin bir başka kuşkusu da vardı ki, bunu ortadan kaldırmak pek kolay sayılmazdı, kendisine karşı genel olarak pek çekingen davranışımın nedeni de buydu. Diyeceğim, köstebeğin ilk sözcülüğünü yapmak onurundan kendisini yoksun bırakmak istediğime içten içe inanıyordu öğretmen. Ama şahsı için ortada hiç de onurlandırıcı gözle bakılabilecek bir şey bulunmuyordu, gülünç bir duruma düşmüş olmak vardı sadece, hem bu gülünçlük de karşısında giderek azalan bir okuyucu kitlesi buluyordu ve ben de bir gülünçlüğün peşinde değildim kuşkusuz. Ayrıca broşürümün giriş bölümünde, öğretmene her vakit köstebeğin bulucusu gözüyle bakılması gerektiğini -doğrusu kendisi bile bulmamıştı köstebeği - ve başına gelenlere karşı duyduğum ilginin beni bu yazıyı kaleme almak zorunda bıraktığını kesinlikle belirtmiştim. "Bu yazımın amacı," diyordum incelememin sonunda, pek de coşkulu bir dille, ama bu coşku benim o za-

manki heyecanıma uygun düşüyordu, "öğretmenin broşürünün hak ettiği yaygınlığı kazanmasına yardım etmektir. Bu amaca varıldı mı, geçici süre ve eğreti olarak bu işe karışan ismim, yine hemen oradan kapı dışarı edilip unutulabilir." Yani soruna büyük ölçüde karışmak istemiyordum adeta, öğretmenin şahsıma karşı o inanılmaz eleştiriyi yönelteceği sanki içime doğmuştu. Gel gelelim öğretmen, yazımın işte bu son bölümünü saldırısına temel aldı. Söylediği ya da söylemeye getirdiği şeylerin görünürde biraz haklı yanı bulunduğunu yadsımıyorum; onun bana karşı davranışında, broşüründekiyle adeta kıyaslanamayacak bir keskin görüşlülük eseri gösterdiği birkaç kez dikkatimi çekmişti. Diyeceğim, yazımın giriş bölümünün ikiyüzlü olduğunu ileri sürdü öğretmen. Benim bütün istediğim, gerçekten yazısının yayılması ise, ne diye o zaman yalnızca kendisi ve yazısı üzerine eğilmiyor, ne diye broşürünün üstünlüklerini ve içerdiği savların çürütülemeyeceğini göstermiyor, ne diye çalışmamı buluşunun önemini belirtmek ve herkese anlatmakla sınırlandırmıyordum da broşürü tümüyle boşlayıp, kendim keşiften içeri yol almakta diretiyordum? Yoksa keşif yapılmış değil miydi? Yoksa bu bakımdan daha yapılacak bir şey mi kalmıştı? Madem keşfi yeniden kendim yapmamın zorunluğuna inanmaktaydım, niçin yazımın girişinde keşiften el çektiğimi resmen açıklamaya kalkıyordum? Bu ikiyüzlü bir alçakgönüllülük sayılabilirdi ama, ondan da kötü bir şeydi işte. Ben keşfin değerini yok etmeye bakıyordum, keşfin üzerine dikkati çekmemin amacı onu değersiz kılmaktı. Kendisi ise araştırıp inceleyerek söz konusu keşfi yapmış ve kaldırıp bir kenara koymuştu. Keşfin çevresinde şöyle biraz bir sessizlik başgöstermişken, ben yine ortalığı velveleye vemiş, öte yandan kendisinin durumunu şimdiye kadar görülmedik ölçüde zorlaştırmıştım. Açıkyürekliliğini savunmanın ne önemi vardı onun için? Önemli olan işin kendisi, yalnızca işin kendisiydi. Gel gelelim, ben işin içyüzünü anlamadığım ve değerini doğru dürüst kavrayamadığımdan, bende bunu duyup sezecek güç bulun-

madığından ona ihanet etmiştim. Aklımın ereceği sınırın dünya kadar ötesindeydi bu iş. Kendisi karşımda oturuyor, buruşuk kocamış yüzüyle sessiz sakin bana bakıyordu ama, işte bunlardan başkası olamazdı düşündükleri. Yalnızca işin kendisinin onun için önem taşıdığı elbet doğru değildi, pek açgözlüydü hatta ve para da kazanmak istiyordu, ki çok nüfuslu ailesi göz önünde tutulursa, bu hiç de şaşılacak bir şey sayılmazdı. Öyleyken, soruna karşı benim ilgim kendisininkine oranla gözüne öylesine az görünüyordu ki, kendisini, gerçekten pek fazla ayrılmaksızın, çıkarını hiç düşünmeyen biri diye ortaya koyabileceğini sanıyordu. Ve doğrusu öğretmenin suçlamalarının, aslında onun yalnızca köstebeğini adeta iki eliyle sımsıkı kavramasından ve parmağıyla bile olsa yanına yaklaşmak isteyeni hain diye nitelemesinden kaynaklandığını kendi kendime söylemem, içimi rahatlatmaya yetmiyordu. Durum öyle değildi; öğretmenin davranışı açgözlülükle, en azından sadece açgözlülükle açıklanamazdı; daha çok, sürdürdüğü büyük çabaların ve tam anlamıyla uğradığı başarısızlıkların yol açtığı bir kızgınlıktı nedeni. Ama bu kızgınlık da yine her şeyi açıklayamıyordu. Kim bilir, belki benim soruna karşı ilgim gerçekten pek azdı, yabancılardaki ilgisizlik öğretmen için artık alışılmış bir şeydi; ama genelde böyleydi, tek kişiler söz konusu olunca iş değişiyordu. Gel gelelim sonunda biri çıkmış, işe olağanüstü bir biçimde el atmıştı ve bunun bile sorunu kavradığı yoktu. İş bir yol buraya geldi mi, asla inkâra kalkmıyordum. Hayvanbilimci değilim, köstebeği ben keşfedeydim, eh o zaman bütün gücümle kendi tezimi savunurdum, ama ben keşfetmemiştim. Böylesine büyük bir köstebek kuşkusuz dikkate değer bir şey; ama öyledir diye tüm dünyanın sürekli bununla ilgilenmesi beklenemez; hele köstebeğin varlığı tam bir kesinlikle saptanıp, kendisi en azından ortaya çıkarılmadığı süre. Ayrıca şunu da itiraf etmiştim: Keşfeden ben olaydım, belki hiç de köstebek için böyle uğraşmazdım; oysa öğretmenin kendisi için seve seve ve gönüllü olarak yapmıştım bunu.

Yazım başarı kazansaydı, öğretmenle aramdaki uyuşmazlık belki silinip gidecekti. Ne var ki, başarıdan ses seda çıkmadı. Yazı belki iyi bir biçimde, yeteri kadar inandırıcı kaleme alınmamıştı; ben ticaretle uğraşırım, böyle bir yazının gerektirdiği bilgiler bakımından öğretmene haydi haydi üstün sayılırsam da, broşürün kaleme alınması işi sanırım yeteneklerimi hayli aşmıştı, oysa öğretmende bu kadarı söz konusu değildi. Öte yandan, yazının başarısız kalışı, başka türlü de yorumlanabilirdi, belki uygunsuz bir zamanda yayınlanmıştı yazı. Ancak, gereken ilgiyi uyandırmayan köstebeğin keşfi pek fazla geride kalmış değildi ki büsbütün unutulmuş bulunsun ve benim yazı herkesi gafil avlasın. Ama baştaki az buçuk ilginin büsbütün kaybolmasına yetecek zaman da geçmişti aradan. Benim yazı üzerinde düşünme zahmetine katlananlar, kendilerini yıllar öncesinin tartışmasında esen o bıkkınlık havasına kaptırıp bu yavan soruyla ilgili olarak Allah bilir gene boş çabaların sürdürüleceğini içlerinden geçirmişlerdi, hatta bazıları öğretmenin broşürüyle karıştırmıştı benim yazımı. Örneğin, belli başlı bir tarım dergisinde, Allahtan ki derginin sonunda küçük harflerle basılmış şu sözler yer alıyordu: "Dev köstebekle ilgili yazı bize bir kez daha yollanmış bulunuyor. Anımsadığımız kadarıyla yıllar öncesi yazıya yürekten gülüp geçmiştik. O günden bu yana da ne yazıdaki zekâ eseri arttı, ne bizlerin zekâsında bir azalma oldu. Ne var ki, şimdi bir ikinci kez gülemeyeceğiz, o kadar. Şimdi bizim öğretmen derneklerine soruyoruz: Acaba bir köy öğretmeni, dev köstebekler ardında koşup durmaktan daha yararlı bir iş bulamaz mı kendisine?" Doğrusu bağışlanmaz bir karıştırma. Öğretmenin ne ilk, ne de sonraki yazısını okumuş, "dev köstebek" ve "köy öğretmeni" gibi aceleyle ele geçirilmiş zavallı iki sözcüğe başvuran beyler, herkesçe el üstünde tutulan ilgili ve çıkarların temsilcisi kimliğiyle sahnede boy göstermişti. Buna karşı başarıyla alınacak çeşitli önlemler vardı kuşkusuz, ama öğretmenle aramda doğru dürüst bir anlaşmanın eksikliği, beni bu önlemleri almaktan alıkoydu; tersi-

ne, dergiyi başarabildiğim süre öğretmenden gizlemeye baktım. Ama çok geçmeden öğretmen derginin varlığını öğrenmişti; bunu daha, Noel'de beni ziyarete niyetlendiğini bildiren mektubundaki bir cümleden çıkarmıştım. Şöyleydi cümle: "Dünya zaten kötü, onun kötü olmasını daha da kolaylaştırıyor insanlar." Bununla demek istiyordu ki, ben kötü dünyanın tarafındaydım; kendi içimdeki kötülükle yetinmiyordum da, dünyanın kötüye gidişini kolaylaştırıyordum; yani genel kötülüğü kışkırtıp yuvasından dışarı uğratıyor, onun zafere ulaşmasına yardım ediyordum. Eh, gerekli kararları almıştım, kendisini serinkanlı bekleyebilirdim. Onun ileriden gelerek her zamankinden daha kaba biçimde selam verişini, karşıma geçip suskun oturuşunu, o bir tuhaf astarlı ceketinin göğüs cebinden titizlikle çıkardığı dergiyi açarak önüme sürüşünü sakin, serinkanlı izledim: "Biliyorum!" diyerek dergiyi okumadan geri ittim önüne. "Biliyorsunuz demek!" dedi göğüs geçirerek; başkalarının yanıtlarını yinelemek gibi öğretmenlerde görülen eski bir alışkanlığa sahipti. "Elbet bunu sineye çekecek, karşılıksız bırakacak değilim!" diye sürdürdü konuşmasını, parmağıyla sinirli sinirli derginin üzerine vurdu; sanki ben karşıt görüşteymişim gibi dik dik bana baktı, söyemek istediğim şey sanırın içine doğmuştu. Zaten başka zamanlar da onun pek konuştuğum sözlerden değil de, daha başka kimi belirtilerden niyetlerimi sezmede çokluk hiç yanılmadığını, ancak bu sezgiye kendini bırakmayıp dikkatini başka tarafa yönelttiğini fark eder gibi olmuştum. O vakit kendisine söylediklerimi hemen sözcüğü sözcüğüne yineleyebilirim, çünkü konuşmamızdan az sonra not etmiştim hepsini: "Dilediğinizi yapın!" demiştim. "Bugünden tezi yok yollarımız ayrılıyor. Sanıyorum sizin için ne bir sürpriz, ne de tatsız bir şey olacak bu. Hani dergideki not değil bana bu kararı verdiren; not, kararını yalnız pekiştirdi. Başlangıçta ortaya çıkışımla size bir yararının dokunacağını sanıyordum; şimdi ister istemez görüyorum ki, her bakımdan zararım dokundu. İşte verdiğim kararın gerçek nedeni bu-

dur. Niçin böyle oldu durum, bilmiyorum; başarı ve başarısızlık nedenlerinin yorumu çok çeşitlidir hep, siz de yalnızca benim aleyhimdeki yorumları bulup öne sürmeyin. Kendinizden pay biçin; olup bitenlerin tümünü göz önünde tutarsak, siz de en iyi niyetlerle yola koyuldunuz, ama başarı kazanamadınız. Çünkü benimle ilişkinizin de ne yazık ki söz konusu başarısızlıklar arasında yer aldığını söylersem, şaka ediyorum sanmayın, çünkü kendi aleyhimde bir şey bu. Şimdi tutup bu işten el çekmem ne bir korkaklık, ne bir ihanettir. Hatta böyle bir şeye kendi kendimi yenerek kalkışıyorum, şahsınıza karşı ne kadar büyük bir saygı duyduğumu yazımdan çıkarabilirsiniz. Siz bana bir bakıma öğretmenlik yaptınız ve hatta köstebeğe neredeyse kanım kaynamıştı. Öyleyken bir kenara çekiliyorum, köstebeğin bulucusu sizsiniz, nasıl edersem edeyim, erişebileceğiniz bir üne erişmekten sizi alıkoyuyor, başarısızlığı davet edip sizin üzerinize yıkıyorum. En azından siz böyle düşünüyorsunuz. Neyse, burada keselim artık. Size karşı davranışımın kefaretini ödeyebileceğim tek bir yol var, o da sizden af dilemek ve siz isterseniz, şimdi burada yaptığım itirafı herkese karşı da açık açık, örneğin bu dergide yinelemektir." İşte o zaman söylediğim sözlerdi bunlar; pek de içtenlikle söylenmiş sayılmazdı, ama içtenlikli yerleri kolaycacık görülebilirdi. Açıklamam, yaklaşık beklediğim etkiyi yapmıştı. Yaşlı kimselerin çoğu gençlere karşı aldatıcı, yalan dolansı bir tutum takınır; yaşlılarla bir arada sessiz sakin yaşar, aradaki ilişkinin sağlam nitelik taşıdığına inanır, kafalarında dolaşan ön plandaki düşünceleri bilir, ağızlarından boyuna barışı ve huzuru onaylayan sözler duyar, bunların hepsine pek doğal gözüyle bakarsınız; ama ansızın pek önemli bir şey olup bir süredir hazırlanan huzur havasının etkisini göstermesi gerekti mi, bu yaşlı insanlar yabancı kimseler gibi dikilir karşınıza, daha derin ve daha güçlü düşünce sahibi olduklarını gösterirler, ancak o anda bayağı açarlar bayraklarını ve bu bayraklar üzerinde dehşete kapılarak yeni parolayı okursunuz. Dehşete en başta yol açan, yaşlı-

ların şimdi söylediklerinin gerçekten çok daha haklı, anlamlı ve sanki doğal'dan da doğal özellik taşımasıdır. Ama bunlardaki eşi görülmedik yalansı taraf, şimdi söylediklerini doğrusu her vakit söylemiş olmaları, ama işte bunun da önceden sezilmeyişidir.

Bu köy öğretmeninin içini adamakıllı okumuş olacaktım ki, açıklamaları beni şimdi pek şaşırtmamıştı: "Evladım!" dedi ve elini elimin üzerine koyarak dostça okşamaya başladı. "Nereden esti aklınıza bu işle uğraşmak? İlk kez böyle bir şey kulağıma çalınmıştı ki, benim hanımla oturup konuştum." Birden masadan geriye çekilip kollarını açtı ve yere bakmaya başladı; sanki yerde karısı enikonu küçülmüş duruyordu da onunla konuşuyordu. "'Bunca yıldır,' dedim hanıma, 'bir başımıza savaşır dururuz, ama şimdi kentte yüce bir yardımcı bizi destekleyeceğe benziyor, kentli bir tüccar, adı da şöyle şöyle. Eh, bayağı sevinebiliriz artık, öyle değil mi? Kentte bir tüccar, az şey midir! Çapaçul bir köylü bize inansa da inandığını açığa vursa, bir yardımı dokunmaz bunun, çünkü bir köylü ne yaparsa kötü yapar; ister yaşlı köy öğretmeninin hakkı var desin, ister yakışıksız biçimde aşağılayıcı bir tükürük savursun, göstereceği etki bakımından ikisinin de birbirinden kalır yeri yoktur. Ve bir köylü yerine on bin köylü bizi savunsa, belki etkisi daha da kötü olur bunun. Oysa kentteki bir tüccar başkadır, eşi dostu vardır böyle birinin, söz arasında söyledikleri bile konuşula konuşula geniş çevrelere yayılır, yeni yardımcılar çıkıp işe el atarlar, içlerinden biri der ki örneğin: 'Köy öğretmenlerinden de insanın öğreneceği kimi şeyler vardır' ve daha belki ertesi gün, dış görünüşlerine bakılırsa pek kendilerinden böyle bir şey bekleyemeyeceğimiz bir yığın insan bu sözleri birbirlerine fısıldayıp durmaktadır. Derken gerekli para da sağlanır; biri kalkıp para toplar, ötekiler parayı onun avcuna sayarlar. Denir ki, köy öğretmeni köyünden alınıp ortaya çıkarılsın; ve ansızın gelirler, köy öğretmeninin dış görünüşüne bakmayarak onu aralarına alır, karısıyla çocukları öğretmene sarılıp bırakmadıkla-

rı için onları da birlikte götürürler. Kentli kişileri hiç dikkatle izledin mi şimdiye kadar? Aralıksız cıvıldaşır dururlar; bir araya gelip de bir sıra yaptılar mı, cıvıldaşma sağdan sola yürür, sonra geri döner ve gidip gelir sürekli. İşte böylece cıvıldaşarak bizi kaldırıp arabaya bindirirler, insan teker teker her birine başını eğip selam verecek vakti pek bulamaz. Arabacı yerindeki bay, kelebek gözlüğünü düzeltir, kırbacı şaklatır ve yola koyuluruz. Gelenlerin hepsi de veda için köyden yana el sallarlar, sanki biz henüz köydeyiz de, kendi aralarında oturmuyoruz. Derken kentten pek sabırsız kimselerin içine doluştuğu birkaç araba bizi karşılar. Biz yaklaştığımızda yerlerinden doğrulur, bizi görebilmek için boyunlarım uzatırlar; daha önce paraları toplayan kimse düzeni sağlar ve herkesi sessiz olmaya çağırır. Kente girdiğimizde arabalar artık upuzun bir dizi oluşturmuştur. Biz sanmışızdır ki, o bir sürü karşılamalar, hoş geldin demeler sona ermiştir, ama otelin önünde yeni başladığını görürüz bunların. Kentte öyledir, bir çağırışta toplanıverir yığınla insan. Birinin ilgilendiği şeyle hemen öbürü de ilgilenmeye başlar. Solurken birbirlerinin düşüncelerini de içlerine çekerek kendilerine mal ederler. Kiminin arabası yoktur, otel önünde bekler, arabası bulunanlar vardır, ama öz saygılarından kullanmaz, onlar da beklerler. Parayı toplamış olan kimse nasıl da her şeyi kuşbakışı görür, akıl alacak gibi değildir.'"

Öğretmeni sakin sakin dinlemiş, hatta o konuşurken daha da sakinleşip yazımın elinde kalan bütün nüshalarını masanın üzerine yığmıştım. Pek az eksik nüsha vardı, çünkü sağa sola yolladığım nüshaları son günler bir sirkülerle geri istemiş, büyük bir bölümünü de yeniden ele geçirmiştim. Çok kimse, böyle bir yazının kendilerine geldiğini hiç anımsayamadıklarını, gelmişse bile ne yazık ki yitip gitmiş olacağını bildiren pek nazik mektuplar yollamıştı. Böylesi de yerindeydi, gerçekte bundan başka da bir şey istemiyordum. Yalnızca biri çıkıp yazımı bir antika diye saklaması için benden izin istemiş, sirkülerin ruhuna uyarak ilerki yirmi yıl içinde onu herkesten saklı tutaca-

ğı konusunda bana söz vermişti. Sirküleri henüz köy öğretmeni görmemişti. Bana söylediklerinin, onu kendisine göstermemi kolaylaştırdığına sevinmiştim. Ama aramızda böyle bir konuşma geçmeden de bir kaygıya kapılmaksızın yapabilirdim bunu, çünkü yazımı kaleme alırken çok dikkatli davranmış, köy öğretmenini ve yüklendiği işin çıkarını asla gözden uzak tutmamıştım. Sirkülerdeki ana cümleler şöyleydi çünkü: "İçinde savunulan düşüncelerden caydığım ya da kimi bölümlerde bunları yanlış veya kanıtlanmaz gördüğüm için yazıyı geri istiyor değilim. Ricam, sadece kişisel, ama pek zorunlu nedenlere dayanıyor; ne var ki, sorunun kendisiyle ilgili olarak takındığım tutum konusunda en ufak bir sonuç çıkarılmasına izin verecek gibi değil. Buna özellikle dikkatinizi çeker, istenilirse bunun çevreye de böyle duyurulmasını rica ederim."

Henüz sirküleri iki elimle kapamış, saklı tutuyordum; dedim ki: "Peki, iş böyle sonuçlanmadığı için bana sitemde bulunmak mı niyetiniz? Neden yapmak istiyorsunuz bunu? Birbirimizden güzel güzel ayrılsak daha iyi değil mi? Anlamaya çalışın artık, bir keşifte bulundunuz, doğru; ama bu keşif, başka bütün keşifleri tümüyle gölgede bırakan bir şey değil ki! Dolayısıyla, size yapılan haksızlık da bütün diğer haksızlıkları gölgede bırakacak bir şey sayılamaz. O bilgin topluluklarının bütün yasalarını bilmiyorum; ancak, en iyi durumda bile, zavallı eşinize de belki anlattığınız karşılamayı uzaktan olsun anımsatacak bir karşılama töreni sanmam ki sizin için düzenlenmiş olsun. Ben kendim yazının etkisinden bir şeyler ummuşsam, o da şu oldu: Sanıyordum ki, yazı belki bir profesörün dikkatini bizim olay üzerine çeker, profesör de genç bir öğrencisini sorunu incelemekle görevlendirir, öğrenci kalkar size gelir, sizin ve benim yaptığım incelemeleri yeniden gözden geçirir ve vardığı sonucu sözü edilmeye değer görürse - bütün genç öğrencilerin içlerinin de kuşkuyla dolu olduklarını hiç akıldan çıkarmamak gerekir - bir broşür yayınlar ve sizin yazdıklarınız bu broşürde bilimsel nedenlere oturur. Ama bu umut gerçekleşseydi bile, ge-

ne pek bir şey elde edilmiş sayılmazdı. Böyle tuhaf bir şeyi savunan öğrencinin broşürü belki alay konusu edilirdi. Bunun da ne kolay gerçekleşebileceğini buradaki tarım dergisi örneğinde görüyorsunuz; bilimsel dergiler ise bu konuda daha hoyrat bir tutumla davranırlar. Bunun da anlaşılmayacak yanı yoktur, profesörler kendi kendilerine, bilime ve kendilerinden sonra gelecek kuşaklara karşı büyük ölçüde sorumluluk yüklenmiştir, her yeni buluşu hemen tutup baştacı etmezler. Bizler, bu bakımdan daha avantajlı durumdayız. Ama şimdi bunu bir yana bırakıp diyeyim ki, öğrencinin broşürü ilgiyle karşılandı. Ne olur o zaman? Adınız kuşkusuz birkaç kez şerefle anılır, belki toplumsal konumunuza da yararı dokunur bunun; 'Bizim köy öğretmeni uyumuyormuş' denir ve tarım dergisi de, dergilerin bellek ve vicdanları varsa, açıkça sizden bağışlanmasını diler, iyi yürekli profesörün biri de uğraşıp sizin için bir burs sağlar; sizi kente çekmeye uğraşmaları, bir ilkokulda size iş bulup kentin bilimsel olanaklarından eğitim ve öğreniminizi geliştirmede yararlanma fırsatını size vermeye çalışmaları da olmayacak şey değildir. Açık konuşmam gerekirse şunu söylemeliyim ki, yalnızca çalışacaklarını sanıyorum, hepsi bu. Oysa gerçekte sizi kente çağıracaklar, siz de kalkıp gideceksiniz, hem de sıradan bir ricacı olarak giden birisiniz, yüzlercesi vardır ya, işte onlardan biri; törenli falan bir karşılama yapılmayacak; kentte sizinle konuşup içtenlikle sürdürdüğünüz çabaların değerini teslim edecekler, ama aynı zamanda bakacaklar ki, kocamış bir adamsınız, bu yaşta bilimsel bir öğrenime başlamanızdan hayır çıkmayacaktır; siz de zaten planlı bir çalışmadan çok, rastlantı sonucu böyle bir keşfe ulaşmışsınızdır ve bu tek keşif dışında bir çalışmada bulunmayı düşünmüyorsunuzdur. Söz konusu nedenlerden ötürü sizi Allah bilir köyde bırakacak, keşfiniz üzerindeki çalışmaları ise sürdürecekler; çünkü bir yol takdir gördükten sonra bir daha unutulacak gibi küçük bir şey değildir. Ama siz bu konuda fazla bir şey öğrenemeyecek, öğreneceklerinizi de pek anlamayacaksınız. Yapılan her keşif daha o

saat bilimler topluluğu içerisine alınarak bir bakıma keşif niteliğini yitirir, bütün içinde eriyerek kaybolur; bundan böyle söz konusu keşfi seçebilmek için bilimsel eğitim görmüş bir gözü olması gerekir insanın. Keşif hemen, varlıklarından henüz hiç haberimiz olmayan temel düşüncelere bağlanır ve bilimsel konuşmalarda bu temel düşüncelere bağlı olarak yukarılara, ta bulutlara kadar çekilip çıkarılır. Nasıl aklımız erebilir buna? Örneğin, bilginlerin söyleşilerine kulak verirsek sanırız ki, keşfin sözü edilmektedir; oysa üzerinde konuşulan apayrı şeylerdir. *Bir başka kez de öyle olur ki keşiften değil, büsbütün değişik bir şeyden konuşulduğunu sanırız, ama bu kez de keşfin ta kendisinden söz açılmaktadır.*

Bilmem anlıyor musunuz bunu? Köyde kalıp aldığınız parayla ailenizi biraz daha iyi doyurabilir, giydirebilirsiniz; ama keşfiniz elinizden alınır ve siz de bir yolunu bulup buna karşı çıkamazsınız, çünkü gerçek değerini ancak kentte kazanmıştır keşif Ve belki size karşı hiç de nankörce davranılmaz, diyelim keşfin yapıldığı yere küçük bir müze kurulur ve burası köyün görülmeye değer bir yerine dönüştürülür, siz de o yerin anahtarını korumaya memur edilirsiniz ve gözle görülür ödüllendirmelerin de eksik edilmemesi için, bilim kurumlarının hizmetinde çalışanların genellikle göğüslerinde taşıdıkları gibi bir madalyaya da kavuşabilirsiniz. Bütün bunlar olabilir, ama siz bunları mı istemiştiniz?"

Bir cevap bulmakla oyalanmayıp pek doğru olarak sordu öğretmen: "Demek siz benim için bunları ele geçirmeye çalıştınız?"

"Belki," dedim, "o vakit fazla düşünüp taşınarak davranmamıştım, dolayısıyla kesin bir yanıt veremeyeceğim. Size yardım etmek istemiştim, başaramadım, hatta şimdiye kadarki girişimlerimin en başarısızıydı diyebilirim. Şimdi bu işten sıyrılmak ve olanları gücümün elverdiği kadar olmamış duruma sokmak amacındayım."(*)

(*) "Max Brod"da var. "Edisyon Kritik"te yok.

"Öyle olsun!" diyerek karşılık verdi köy öğretmeni; piposunu çıkarıp, ceplerinde açıkta taşıdığı tütünden alarak içine tıkıştırmaya başladı. "Bu nankör işe kendi gönlünüzle el attınız, şimdi de yine kendi gönlünüzle bu işten sıyrılmak istiyorsunuz. Hiç yanlış bir tarafı yok bu davranışın." - "Dikkafalı değilimdir," diye cevapladım, "önerimde acaba kusurlu bir taraf mı görüyorsunuz?" - "Yo, asla!" dedi köy öğretmeni. Piposundan dumanlar çıkmaya başlamıştı; tütününün kokusuna dayanamayarak kalktım, odada aşağı yukarı gezinmeye koyuldum. Köy öğretmeninin bana karşı pek suskun davrandığına, hele beni ziyarete geldi mi odamdan bir yere kımıldamak istemediğine daha önce görüşüp konuşmalarımızdan alışıktım. Kimi zaman onun bu durumunu pek yadırgamıştım; hep benden istediği bir şey daha var diye düşünmüş, kendisine buyrun alın dediğim paraları hiç almam dememişti. Ancak kalkıp gitmeye gelince, hep canı istediği zaman yapmıştı bunu. Gideceği vakit, piposundaki tütün normalde içilip bitmiş olur, yaylanıp kalkar, güzelce ve saygılı bir edayla masaya yaklaştırdığı sandalyesinin çevresinde şöyle bir döner, köşede duran boğum boğum bastonunu kavrar, içtenlikle elimi sıkıp giderdi. Ama bugün onun suskun suskun oturması adeta sinirime dokunuyordu. Benim gibi, bir kimseye bir daha görüşmemek üzere ayrılmanız önerisinde bulunur, öneriniz de o kimse tarafından pek uygun karşılanırsa, ortaklaşa görülmesi gereken az buçuk işi bir an önce görüp çıkarır, suskun varlığınızı boş yere karşınızdakinin sırtına yüklemezsiniz. Bu ufak tefek yapışkan adama benim masada otururken arkadan bakıldı mı, hani sanılabilirdi ki, onu odadan dışarı atmak dünyada başarılacak gibi değildir.

BİR KÖPEĞİN ARAŞTIRMALARI

Yaşamım nasıl da değişti, ama doğrusu nasıl da değişmemiş bulunuyor. Şimdi bazen düşüncelerimi gerilerde gezdirip, henüz köpekler arasında günlerimi geçirerek onların dert ve tasalarını paylaştığım, köpekler içinde bir köpek olduğum günleri aklıma getiriyorum da, biraz daha dikkatle bakınca görüyorum ki, bu işte öteden beri aksayan bir taraf, kırık kopuk bir yer vardı, o pek saygıdeğer ulusal toplantılarda hafif bir hoşnutsuzluktur hep sarardı içimi; arada bir, ama hayır, pek sık, eş dost arasında bile kendimi bu hoşnutsuzluğa kaptırır, yakınlık duyduğum bir köpek arkadaşı yalnızca görmek, nasılsa işte onu yeni bir gözle görmek bile beni aptallaştırır, korkutur, çaresizlik, hatta umutsuzluğa sürüklerdi. Ama sonra yine bir ölçüde yatışır, kendilerine durumu açıkladığım dostlarım yardımıma koşar, derken yine sessiz sakin yaşamaya başlardım; öyle günler ki, yukarıda sözü edilen şaşırtıcı durumlar yine eksik olmaz, ama bunları şimdi daha bir serinkanlı karşılar, yaşadığım hayatın içine daha bir serinkanlı yerleştirirdim. Bunlar belki yorardı beni; ama başkaca bana zararı dokunmaz, gerçi biraz soğuk, çekingen, ürkek, hesabi, ama her şeye karşın basbayağı bir köpek varlığını sürdürmeme izin verirlerdi. Zaten arada böylesi molalar olmasa, nasıl bu yaşa erişirdim; gençliğimin pek tatsız olaylarını gözden geçirip, yaşlılığın pek tatsız olaylarına göğüs gererken gösterdiğim bu dinginliğe hangi çabayla ulaşır, itiraf edeyim ki silik, daha ihtiyatlı bir deyimle pek parlak denemeyecek doğal yeteneğimden gerekli sonuçları nasıl çıkarıp, adeta tümüyle onların gösterdiği doğrultuda bir ömür sürerdim. Kendi kabuğuma çekilmiş, yalnızlık içinde, sa-

dece o umutsuz, ama benim için zorunlu araştırmalarla vakit geçirerek yaşayıp gidiyorum; ama uzaktan uzağa da kuşbakışı görüyorum ulusumu, bu bakışı yitirmiş değilim; sık sık haberler sızıp geliyor bana kadar, benim de zaman zaman sesimi işittirdiğim fırsatlar çıkıyor. Bana saygıyla davranıyorlar; yaşayış biçimimi anlamıyor, ama bundan ötürü bana darılıp gücenmiyorlar; hatta sağda solda uzaktan koşup geçtiklerini gördüğüm genç köpeklerin, küçüklüklerini hayal meyal da olsa pek anımsayamadığım bu genç kuşağın saygı dolu bir selamı benden esirgediği yok.

Hani bir gerçeğin gözden uzak tutulmaması gerekiyor: Açıkça ortada duran bütün acayipliklerime karşın, hiç de büsbütün soyuma yabancı bir yanım bulunmuyor. Çünkü düşünüyorum da - düşünmek için de gereken zamana, isteğe ve yeteneğe sahibim - doğrusu köpeklerin durumuna hiç diyecek yok. Biz köpekler dışında dört bir taraf çeşit çeşit yaratıklarla dolu; zavallı, pek bir değer taşımayan, suskun, bazı bağırtılardan başka şey bilmeyen yaratıklar hepsi; biz köpeklerden pek çoğu, bunları kendisine inceleme konusu yapıyor, bunlara isimler takıyor, bunlara yardım etmeye, bunları eğitip soylulaştırmaya uğraşıyor. Beni rahatsız etmeye kalkmadıkları süre umursadığım yok onları; birini ötekine karıştırıyor, kendilerini görmezden geliyorum. Ama bir şey var, gözümden kaçmayacak gibi göze çarpıcı: Biz köpeklerle karşılaştırırsak ne kadar az bir dayanışma var aralarında; birbirlerinin yanından nasıl da yabancı, suskun ve bir çeşit düşmanlıkla geçip gidiyorlar; ancak en bayağı bir çıkar kaygısıyla birazcık, o da dıştan birbirlerine bağlılar; hatta bu çıkardan bile sık sık kin ve kavgalar doğuyor. Biz köpekler öyle miyiz! Sanırım şunu söyleyebiliriz ki, biz bütün köpekler bir tek topluluk içinde yaşarız; oysa, normal olarak zaman içinde gelişip ortaya çıkmış sayısız ve köklü ayrılıklardan ötürü birbirimizden işte öylesine değişik konumlarımız vardır. Hepimiz bir topluluk içindeyiz! Bir güç birbirimize doğru iter bizi ve hiçbir şey kendimizi bu itici güce bırakmaktan bizi alı-

koyamaz; gerek benim hâlâ bildiğim birkaçı, gerek aklımdan çıkıp gitmiş o sayılamayacak kadarıyla tüm yasa ve kurumlarımız, elde edebileceğimiz bu en büyük mutluluğun özleminden, yani sıcacık hep bir arada bulunma isteğinden kaynaklanıyor. Ancak, bir de tersyüzü var işin. Benim bildiğim, hiçbir yaratık biz köpekler kadar dağınık yaşamaz; hiçbirinde bizdeki kadar çok, bizdeki kadar sayılamayacak sınıf, cins ve meslek ayrılıkları görülmez. Birbirimizle dayanışma içinde kalmak isteyen bizler -bunu da her şeye karşın o coşkulu anlarımızda başarıyoruz -, özellikle bizler de biri ötekine benzemeyen ve çok vakit yanı başınızdaki soydaşlarınızın bile kavrayamadığı mesleklerde, köpeklerin olmayan, hatta daha çok köpeklere karşı konmuş yasalara tutunarak birbirimizden pek ayrı yaşayıp duruyuz. Ne çetin şeylerdir bunlar; en iyisi kurcalamadan geçilmek istenen - bu görüşü de anlıyor, kendiminkinden de iyi anlıyorum -, ama beni de tümüyle sultası altında tutan şeyler. Neden ben de ötekiler gibi davranmıyor, kendi ulusumla birlik içinde yaşayıp, bu birliği bozacak bir şeyle karşılaştım mı sesimi çıkarmadan bunu benimsemiyor, büyük hesap içinde ufak bir yanlış gibi buna bakmıyor, kuşkusuz bizi hep karşı konulmaz bir güçle toplum içinden çekip almaya çalışan güce değil, mutlulukla bizi birbirimize bağlamak isteyen güce hep yüzüm dönük kalmıyorum.

Küçüklüğümdeki bir olay geliyor aklıma; sanırım herkesin çocukluğundan bildiği o mutlu ve nedeni açıklanmaz coşkularla dolu ruh durumlarından birini yaşıyordum, pek gencecik bir köpektim henüz, hoşuma gitmeyen hiçbir şey yoktu, her şey benimle ilişkiliydi; öyle sanıyordum ki, çevremde büyük olaylar olup bitiyor, bunlar hep benden soruluyor, benim bunların sözcülüğünü yapabilmem gerekiyordu; kendileri hesabına koşup durmasam, kendileri hesabına bedenimi sağa sola devindirmesem perişanlık içinde yerde yatıp kalacaklardı. Evet, aradan yıllar geçtikçe uçup gidecek çocuksu hayaller; ama o zamanlar güçlüydü bu hayaller, büsbütün onların çekiciliğine

kaptırmıştım kendimi; ayrıca, kuşkusuz o çılgınca umutlara hak verir görünen olağanüstü bir durumla da karşılaşmıştım. Gerçekte olağanüstü bir şey değildi, sonraları bunun gibisini ve bundan da tuhafını hayli sık yaşadım; ama o zamanki olay güçlü, silinmez, sonraki bir sürü olaya yön veren bir izlenim bıraktı üzerimde. Diyeceğim, günün birinde ufak bir köpek topluluğuna rastladım; daha doğrusu ben rastlamadım da o gelip beni buldu. Uzun süre zifiri bir karanlıkta koşup durmuştum, ileride gerçekleşecek büyük olayların önsezisi vardı ruhumda - öyle bir önsezi ki, kuşkusuz kolayca aldatıyordu beni, çünkü hep içimde yaşıyordu -, uzun süre zifiri karanlıkta koşup durmuş, her şeye karşı kör ve sağır, sağa sola seğirtmiştim; yalnızca içimdeki o belirsiz isteğin yol göstericiliğine bırakmıştım kendimi ve derken tam yerine gelmişim gibi bir duyguyla ansızın durakalmıştım; gözlerimi kaldırmış, apaydınlık bir gün ortasında bulunduğumu görmüştüm; biraz pusluydu hava, tüm çevrem iç içe geçmiş dalgalar halinde mest edici kokularla doluydu; karışık sesler çıkarıp selamladım sabahı; ansızın, kendilerini sanki ben çağırmışım gibi, şimdiye kadar asla işitmediğim müthiş bir gürültüyle karanlık bir köşeden yedi köpek gün ışığında ortaya çıktı. Köpek olduklarını açık seçik görmesem ve nasıl çıkardıklarını kestiremesem de gürültüyü onların yanları sıra getirdiğini işitmesem, hemen kaçmakta alırdım soluğu, ama bu durumda yerimden kımıldamadım. O vakitler yalnızca köpek soyuna vergi yaratıcı müzik yeteneğinden hemen hiç haberim yoktu, benim ancak yavaş yavaş gelişen gözlem gücümden şimdiye kadar anlaşılacağı üzere saklı kalmıştı bu yetenek; öyle ya, müzik ta ana sütü emdiğim zamandan beri pek doğal ve varlığı zorunlu bir nesne gibi çevremi sarmış, bu nesneyi normal yaşamımdan ayırmaya beni zorlayan hiçbir durumla karşılaşmamıştım; bu konuda çocuksu aklımın alacağı biçimde belli belirsiz dikkatim çekilmeye çalışılmıştı, o kadar; dolayısıyla, ansızın yedi büyük müzisyenle karşılaşmak hayli şaşırtmıştı beni, adeta sarsılmıştım. Ne konuşuyor, ne şakıyor, genel

olarak nerdeyse büyük bir inatla susuyor, ama bomboş mekân içinde de kaşla göz arasında bir müzik kotarıp çıkarıyorlardı. Her şeyleri müzikti, ayaklarını kaldırıp indirmeleri, başlarını şu ya da bu yana döndürmeleri, koşmaları, dinlenmeleri, birbirine karşı konumlarını belirlemeleri, örneğin birinin ön ayaklarını baştakinin sırtına dayayıp arka arkaya dizilmeleri ve baştakinin öbürlerinin yükünü dimdik sırtında taşıması ya da hepsinin yere yakın bir yükseklikte sessizce süzülüp giden vücutlarını birbirlerine dayayıp bir halka yapmaları müzikti. Bu birleşmeler sırasında da yanılgıya düşmüyorlar, biraz güvensizlik içinde bulunan, hemen öbürleriyle kaynaşamayan, müziğin ezgisine adeta bazen ayak uyduramayan en sonuncusunda bile böyle bir yanılma görülmüyordu. Ötekilerdeki müthiş güvenle karşılaştırıldı mı, güven duygusundan yoksun denebilirdi sonuncusu için; ama daha da büyük, daha da yetersiz bir güvensizlik de olsa bu, zararı yoktu; çünkü ötekiler, o büyük ustalar tempoyu sarsılmaz biçimde koruyorlardı. Ancak, kendileri pek görülmüyor, hiçbiri pek seçilmiyordu. Ortaya çıkıvermişlerdi, bir köpek olarak yürekten kendilerini selamlamıştım; doğru, kendilerine eşlik eden gürültü beni pek şaşırtmıştı, ama ne de olsa köpektiler, benim gibi, senin gibi köpeklerdi; yolda karşılaştığım köpekleri nasıl izliyorsam, onları da öylece izlemiş, kendilerine sokulmak, kendileriyle selamlaşmak istemiştim; onlar da pek yakınımdaydı hani. Benden pek büyüktüler, benim içinde yer aldığım o tüyleri uzun ve yünsü köpek cinsinden değillerdi, ama gene de boy bos ve biçim bakımından bana pek yabancı sayılmazlardı; hatta çok iyi tanıdığım şeylerdi, bu ve benzeri cinsten pek çok köpek vardı bildiğim. Ama siz daha bu düşüncelerle oyalanırken, müzik yavaş yavaş ağırlık kazanıp öne çıkıyor, bayağı kavrıyor sizi, bu gerçek köpekçiklerden uzaklaştırıyor, dört bir yandan, yukardan, aşağıdan, her bir taraftan gelen, dinleyeni ortasına alıp üzerine çullanan, onu altında ezen ve o yok olurken artık uzak sayılabilecek bir yakınlıktan işitilir işitilmez fanfarlarını öttüren müzikle, yalnız ve

yalnız bu müzikle, hiç istemeyişinize, tüm gücünüzle diretmenize, bir acıyla karşı karşıya bırakılıyormuşsunuz gibi ulumanıza aldırmayarak sizi uğraşmak zorunda bırakıyor, derken yine salıveriyordu; çünkü artık fazlasıyla bitkin düşmüş, fazlasıyla yok olmuş, dermansız kalmışsınızdır; müziği işitecek haliniz yoktur; salıverilmişsiniz ve yedi küçük köpeğin önünüzden alay halinde geçişlerini, sıçrayıp zıplamalarını görmüşsünüzdür; üzerinizde ne kadar yanlarına yaklaşılmaz bir izlenim bıraksalar da yine seslenecek, sizi aydınlatmalarını rica edecek, burada böyle ne yaptıklarını soracak olmuşsunuzdur - henüz bir çocuktum, her vakit ve herkese sorular yöneltebileceğimi sanıyordum -. Ama işte tam davranacaktım, yedi köpekle aramda o hoş, aşina ve köpeksi bağlantıyı tam duyumsamıştım ki, yeniden ortaya çıktı müzik; aklımı başımdan alıp, sanki kendim de müzisyenlerden biriymişim gibi beni fır fır döndürmeye başladı, oysa bu müziğin bir kurbanıydım sadece; ne kadar merhamet diledimse de oraya buraya savurup durdu beni ve sonunda o çevrede yetişen, ama benim şimdiye kadar farkına varmadığım dağınık bir çalılığa sıkıştırdı, kıskıvrak kucaklayıp başımı bastırarak yere eğdi, açıklıkta ne kadar gümbürdeyerek ötmüş olursa olsun, bana biraz soluk alma fırsatını verdi. Doğrusu, yedi köpeğin bu hünerinden çok - aklımın ermediği bir hünerdi, beri yandan yeteneklerimin büsbütün dışındaydı - onların cesaretlerine şaşıyordum, yaptıkları müziğin etkisine nasıl da kendilerini öyle düpedüz ve açıkça bırakmaya kalkabiliyorlar, bu müziğe öyle sessiz sakin nasıl da katlanıyor, nasıl olup da müzik onları çökertip soluksuz bırakmıyordu. Kuşkusuz şimdi sığındığım kovuktan daha bir dikkatle bakınca, onların pek serinkanlı değil, alabildiğine gergin bir hava içinde çalıştıklarını görüyordum. Görünürde alabildiğine güvenle devinen bu bacaklar, her adımda sonu gelmez korkulu bir kasılmayla titriyor, adeta mutsuzluktan kaskatı kesiliyor, biri ötekine bakıyor, boyuna yeniden söz geçirmeyi başardıkları dilleri hemen ardından gene bir karış ağızlarından sarkıyordu. Onla-

rı böylesine heyecanlandıran başaramama korkusu değildi elbet; onlarınki gibi bir şeye yeltenebilen, böyle bir şeyi kotarıp ortaya çıkarabilenin korku nesineydi artık. Hem neden korksunlardı? Şimdi burada yaptıklarını yapmaya bir zorlayan mı vardı onları? Özellikle şimdi kendilerini böyle anlaşılmaz biçimde yardım gereksinir gördüğüm için, artık dayanamayıp çılgınca gürültü arasından sorularımı yüksek sesle ve meydan okurcasına haykırdım. Onlarsa - akıl erdirilecek gibi değildi, akıl erdirilecek gibi değildi doğrusu - yanıt vermeyerek, sanki ben orada yokmuşum gibi davrandılar. Köpek seslenmesini büsbütün yanıtsız bırakan köpekler; görgü kurallarına karşı işlenmiş bir suç ki, ister en küçük köpek işlesin bunu, ister en büyük, asla bağışlanmaz. Yoksa köpek değiller miydi? Ama nasıl olurdu, şimdi daha bir dikkatle kulak kabartıyor, usulcacık birbirlerine seslendiklerini bile işitiyordum; birbirlerini şevke getiriyor, güçlüklere birbirlerinin dikkatini çekiyor, yanılgılara karşı birbirlerini uyarıyorlardı. Seslenmelerime özellikle hedef aldığım en küçük köpek, ikide bir yan gözle bana bakıyordu; sanki bana yanıt vermeyi pek istiyordu da, yanıt vermesine müsaade edilmediği için kendini tutuyordu. Ama ne diye müsaade edilmesindi buna? Yasalarımızın her vakit kayıtsız şartsız gerçekleştirilmesini istediği bir şey, bu kez ne diye gerçekleştirilemesindi? İçimde bu soru başkaldırıp duruyordu, müziği unutmuştum adeta. Karşımdaki bu köpekler, yasaları ayaklar altına alıyordu. Ne kadar büyük sihirbaz olsalar da, yasalar kendileri için de geçerliydi; bunu ben daha o zamanki çocukluğumla pek iyi anlamış, sonradan daha da çok şeyleri anlamaya başlamıştım. Nedeni suçluluk duygusuysa, susmakta gerçekten haklıydım kuşkusuz. Çünkü o nasıl davranıştı öyle! Yüksek sesli müzik şimdiye kadar farkına varmamı önlemişti ama şimdi görüyordum ki, tüm haya duygularını sıyırıp atmışlardı üzerlerinden; sefil yaratıklar, dünyanın hem en gülünç, hem en utanç verici eylemini gerçekleştiriyor, arka bacakları üzerinde dimdik yürüyorlardı. Tüh Allah kahretsin! Giysilerini soyunu-

yor, mahrem yerlerini gururla sergiliyorlardı; bundan haz duyuyor ve bir an içlerindeki iyi içgüdüye uyup da ön bacaklarını indirseler, sanki yaptıkları bir hataymış, doğa'nın kendisi hataymış gibi korkuyla irkiliyor, bacaklarını yine çarçabuk havaya kaldırıyorlardı. Bakışları, biraz günahkârlığa saptıkları için sanki bağışlanma diliyordu. Dünya tersine mi dönmüştü? Neredeydim? Ne olmuştu? Kendi varlığım söz konusuydu, dolayısıyla daha çok duraksayamazdım, çepçevre beni kıskaca almış çalılıklardan kurtardım kendimi, bir hamlede sıçrayıp dışarı çıktım; niyetim, köpeklerin yanına varmaktı; ben küçük öğrencinin bir öğretmen gibi davranması, ne yaptıklarını onların kafalarına sokması, onları daha çok günaha girmekten alıkoyması gerekiyordu. "Bak şu koca köpeklere! Bak şu koca köpeklere!" diye yineliyordum kendi kendime. Ama tam çalılıktan kurtulmuş, köpeklerle aramda iki üç sıçrayışlık bir yer kalmıştı ki, deminki gürültü tekrar üzerime çullandı. Belki o şevkle, artık yabancım olmayan bu gürültüye bile karşı koyabilirdim; ama derken gürültünün o müthiş, öyleyken belki üstesinden gelinebilecek gücü arasında duru, sert, hep aynı kalan, büyük uzaklıklardan bayağı hiç değişmeksizin kopup gelen ses, belki gürültü içindeki bu gerçek melodi yükselip bana diz çökertti. Ah, bu köpeklerinki nasıl insanın aklını başından alan bir müzikti böyle? Daha ileri gidemiyor, onlara akıl hocalığı yapmak istemiyordum; bacaklarını açıp günah işleyebilir ve başkalarını da sessiz sakin kendilerini seyretme günahına sürükleyebilirlerdi; ben küçücük bir köpektim, kim öylesine güç bir işi yapmamı isteyebilirdi benden? Hatta olduğumdan da küçülttüm kendimi; köpekler gelip benden davranışları konusunda ne düşündüğümü sorsalar bir köpek eniği gibi ciyaklar, belki kendilerine hak verirdim. Ama arası çok geçmeden tüm gürültü ve aydınlığı yanlarında götürerek karanlıkta gözden kayboldular.

Daha önce dediğim gibi, bütün bu olayda pek alışılmadık bir taraf yoktu; uzun bir yaşam süresince bir kimsenin karşısına

öyle şaşırtıcı şeyler çıkar ki, bütün'ün içinden alınıp bir çocuk gözüyle incelendi mi, daha da şaşırtıcı görünür. Sonra, her şey gibi söz konusu olay da o yerinde deyimle "söze boğulur" atlanıp geçilirdi üzerinden: İşte yedi müzisyen bir araya toplanmıştır da, sabahın sessizliğinde bir konser vermektedir, küçük bir köpek de yolunu şaşırıp onların bulunduğu yere gelmiştir, rahatsız eden bir dinleyicidir hani, köpekler konserlerini özellikle korkunç ve yüce bir hava içinde icra ederek onu kovmaya çalışırlar, ama boşuna. Bu küçük köpek, yönelttiği sorularla rahatlarını kaçırmıştır. Bu durumda, bir yabancının çevrelerinde yalnızca eğleşmesiyle yeterince rahatı kaçan müzisyenler, üstelik bu rahatsızlığı sorulara yanıtlar vererek daha da büyütseler miydi? Yasalar hiçbir yöneltenin sorusunun yanıtsız bırakılmamasını buyursa bile, böyle küçücük, böyle serseri bir köpek sözü edilmeye değer bir şey miydi? Belki de hiç anladıkları yoktu onu, çünkü sorularını pek anlaşılmayacak havlamalarla açığa vuruyordu. Ama belki de onu pekâlâ anlıyor, kendilerini yenerek ona yanıt veriyorlardı da, o küçük yaratık, yanıtı müzikten ayıramıyordu. Arka bacakları üzerinde yürümeye gelince, belki böyle yürümeleri gerçekten bir istisnaydı, yine de bir suç işliyorlardı. Ama işte yalnızdılar; dostlar arasında yedi dost, senli benli bir hava içinde bir araya gelmişlerdi; kendi dört duvarları içinde adeta yapayalnızdılar; çünkü dostlar ne de olsa başkaları değildir ve başkalarının bulunmadığı yerde küçücük meraklı bir sokak köpeği de bu başkalarının yerini tutamaz. Bu durumda da sanki hiçbir şey olmamış gibi değil miydi? Büsbütün öyle de değil, ama ona yakın; öte yandan anne ve babaların yavrularını daha az sağda solda koşturup, kendilerine daha çok susmalarını ve yaşlılara saygı beslemelerini öğretmeleri gerekirdi.

Bu noktaya gelindi mi, olay kapanmış demektir. Ama büyükler için kapanan bir olay, küçükler için henüz kapanmış sayılmaz. Sağda solda koşmaya, olup biteni anlamaya, sorular sorup suçlamalarda bulunmaya, araştırıp incelemeye başlamış-

tım; herkesi olayın geçtiği yere çekip götürmek, benim eğleştiğim yeri, yedi müzisyenin eğleştiği yeri, onların nerede ve nasıl dans edip konserlerini verdiklerini göstermek istiyordum; başlarından savıp da alay edecekken içlerinden biri benimle gelseydi, öyle sanıyorum ki, olup biteni bütün açıklığıyla anlatabilmek için masumiyetimi gözden çıkarır, ben de arka bacaklarım üzerinde dikilmeye çalışırdım. Eh, bir çocuk ne yaparsa kötü sayılır, ama sonunda da her yaptığı bağışlanır. Gel gelelim, ben bu çocuksuluğu sonradan da elden bırakmadım, bu çocuksulukla büyüyüp kocadım. Bugün kuşkusuz çok daha az önemsediğim olay üzerinde nasıl o zaman bağıra çağıra tartışıp bunu öğelerine ayırmaya, içinde yaşadığım topluluğu umursamaksızın oradakileri bu olay için bir ölçü diye almaya çalışmaktan bir türlü geri kalmamışsam, nasıl o zaman, ben de herkes gibi can sıkıcı bulduğum, ama işte bu yüzden - başkalarından ayrı - incelemelerimle düpedüz dağıtıp çözerek gözlerimi sonunda yine o alışılmış sakin ve mutlu gündelik yaşama çevirebilmek için boyuna bu işle uğraşmışsam, sonradan da tıpkı o zamanlardaki gibi, ancak daha çocuksu önlemlere başvurarak - ama aradaki fark fazla büyük değil - aynı iş üzerinde çalıştım hep ve bugün de hâlâ çalışıp duruyorum.

Ama işte o konserle başladı. Bundan ötürü yakınmıyorum; burada sesini duyuran benim doğuştan varlığımın, konser olmasa da bir başka yoldan kendini açığa vuracağı kuşkusuzdu. Ne var ki, bunun o kadar çabuk gerçekleşmesi, önceleri kimi vakit üzdü beni, çocukluğumun büyük bir parçasından etti, bazılarımızın yıllarca uzatmasını becerdiği yavru köpeklerinin o mutlu yaşamı bende topu topu bir iki ay gibi kısa sürdü. Ama aldırma, çocukluktan daha önemli şeyler vardır. Ve belki yaşlılığımda çetin bir yaşamla kazanılmış çocuksu bir mutluluk bana el sallamaktadır. Gerçek bir çocuğun kazanabileceğinden daha büyük bir mutluluk; ama yaşlılığımda kendisine katlanma gücüm bulunacaktı.

O zaman araştırmalarıma en basit şeylerden başlamıştım, malzeme eksik değildi elimin altında, yazık ki değildi; çünkü özellikle malzemenin bolluğu, kasvetli saatlerde beni umutsuzluğa düşürüyordu. Köpeklerin neyle beslendiklerini araştırmaya başlamıştım. Eh, kuşkusuz basit bir sorun değil; çok, çok eski zamanlardan beri uğraştırıp durur bizleri, düşünüp taşınmalarımızın ana konusudur, bu alanda sayısız gözlem, deney ve görüşler vardır, gelişip bir bilim oluşturmuştur hepsi; bir bilim ki devcileyin boyutları yalnızca tek kişinin değil, bilginlerin tümünün birden kavrayış gücünü aşıyor ve salt köpeklerin bütünü tarafından, o da işte ahlaya oflaya ve taşınabildiği kadar taşınıyor. Çok eskilerden beri elde var olan bir servet sürekli ufalanıp dökülmekte, zahmetle yeniden bütünlenmesi gerekmektedir; bu durumda benim kendi araştırmalarımdaki güçlüklerden ve pek de gerçekleştirilecek gibi gözükmeyen önkoşullardan hiç söz açmamak daha yerinde olur. Bütün bunların bir itiraz niteliği taşıdığı söylenmesin bana, çünkü hepsini biliyorum; gerçek bilime burnumu sokmayı aklımın ucundan geçirdiğim yok, bu bilime yaraşan saygıyı duyuyorum, ama bunu çoğaltmak konusunda da ne yeterince bilgim, ne huzurum -hele birkaç yıldır - ne de hevesim var. Yiyeceği yiyor, ama en ufak bir incelemeye layık görmüyorum. Bu bakımdan bütün bilimlerin özü, yani annelerin memeden kesip yaşam içine salarken yavrularından uymasını istedikleri o küçük kural bana yetiyor: "Islatabildiğin her şeyi ıslat!" Ve gerçekten nerdeyse her şeyi kapsamıyor mu bu kural? Ta atalarımızdan beri sürdürülen araştırmaların buna ekleyeceği öyle hatırı sayılır bir şey var mı? Hep ayrıntılar, hep ayrıntılar ve ne kadar da güvenilemeyecek şeyler hepsi. Oysa söz konusu kural, biz köpekler yaşadıkça varlığını sürdürecek. Bizim ana besinimize ilişkin bir kural. Doğru, daha başka yardımcı çareler de var elimizde, ama darda kalırsak, yıllar da öyle pek kötü değilse, bu ana besin yaşatabilir bizi; bu ana besini ise toprak üzerinde ele geçiririz, toprak da bizim idrarımızı gereksinir, ondan alır besinini ve

ancak buna karşılık ana besinimizi bize verir; söz konusu besinin ortaya çıkması da kuşkusuz - bunun da unutulmaması gerekiyor - belli birtakım sözler, şarkılar, devinimlerle çabuklaştırılabilir. Ama bana kalırsa hepsi bu kadar; bu yönden konu üzerinde söylenecek öyle önemli bir şey kalmamıştır. Bu noktada ben de doğrusu köpeklerin çoğuyla aynı düşünceyi paylaşıyorum ve bu yoldaki asi görüşlerin şiddetle karşısındayım. Doğrusu benim istediğim özel davranış görmek, ille de haklı çıkmak değil, kendi ulusumun bireyleriyle anlaşabilirsem mutlu hissederim kendimi, nitekim söz konusu durumda oluyor bu. Ama benim kendi girişimlerim bir başka doğrultuda. Kendi gördüklerimin bana öğrettiği gibi, bilimin ortaya koyduğu kurallara uyulup ıslatılır ve işlenirse, toprak besini verir bize ve bu da gene bilimin tümüyle ya da kısmen saptadığı yasalarda açıklanan nitelik, miktar, biçim, yer ve saatlerde olur. Bunu kabul ediyorum, ama benim sorum şu: "Toprak bu besini nereden alır?" Bir soru ki, genellikle anlaşılmadığı bahane edilir hep, en iyi bir olasılıkla şöyle yanıtlanır: "Yiyeceğin yetmezse bizimkinden veririz." Dikkat buyurulsun bu yanıta. Biliyorum, bir kez ele geçirdiğimiz yiyecekleri aramızda dağıtmak köpek ulusunun erdemlerinden değildir. Yaşam çetin, toprak çoraktır, bilim bilgiden yana zengin, ama pratik başarılar açısından fakirdir yeteri kadar; yiyeceği olan bunu elinde tutup başkasına vermez, bu bencillik değil, bir köpek yasası, oybirliğiyle alınmış ulusal bir karardır; bencilliğin yenilmesinden doğup çıkmıştır ortaya, çünkü varlıklar hep azınlıktadır. Dolayısıyla "yiyeceğin yetmezse bizimkinden veririz" yanıtı boyuna yinelenen bir deyiş, bir şaka, bir takılma sözüdür. Böyle olduğunu unutmuş değilim. Ama o zamanlar sorularımla sağda solda sürtüp dururken bana karşı alayın bir kenara bırakılmış olması, bu yüzden daha büyük önem taşıyordu benim için. Gerçi bana hâlâ yiyecek bir şey veren çıkmıyordu - öyle hemen nereden alınacaktı yiyecek -; o anda birinin elinde yiyecek bulunsa bile, açlıktan kudurmuş, gözü başka şey görmüyordu. Ama önerile-

ri ciddiydi ve bazen, yeteri kadar çabuk davranıp da çekip aldım mı, gerçekten ele geçirdiğim kimi ufak tefek yiyecekler bile oluyordu. Ne diye bana karşı böyle özel bir davranış gösteriyor, beni gözetiyor, beni başkalarından üstün tutuyorlardı? Sıska, cılız, kötü beslenmiş, yiyecek ardında pek koşmayan bir köpektim de onun için mi? Ama bir sürü kötü beslenmiş köpek sağda solda koşup duruyor, elden geldi mi onların bile birazcık yiyecekleri ellerinden kapılıp alınıyor, çokluk açgözlülükten değil de, ilke bakımından böyle davranılıyordu. Yo yo, başkalarından üstün tutuyorlardı beni, doğrusu ayrıntılarıyla bunu kanıtlayamazdım, daha çok böyle olduğuna ilişkin belli bir izlenim edinmiştim. Benim sorular mıydı acaba onları sevindiren? Benim soruları mı öyle pek zekice buluyorlardı? Hayır, sorularıma sevinmiyor, tümünü aptalca görüyorlardı. Ama yine de onları bana karşı böyle lütufkâr davranmaya zorlayan, benim sorulardan başkası olamazdı. Sorularıma katlanmaktansa, en iyisi o pek tatsız şeyi yapıp ağzımı yiyecekle tıka basa doldurmak istiyorlardı adeta - doldurmuyorlardı da doldurmak istiyorlardı -. Ama o zaman da beni en iyisi başlarından kovup uzaklaştırmaları, soru sormamı yasaklamaları gerekmez miydi? Hayır, işte bunu yapmayı düşünmüyorlar, sorularımı işitmek istemiyor, ama sorularımdan ötürü de beni başlarından kovup uzaklaştırmaya kalkmıyorlardı. Her ne kadar alay edilmiş, budala küçük bir hayvancık davranışı görmüş, sağa sola itilip kakılmışsam da, doğrusu saygınlığımın en yüksek olduğu zaman bu zamandı, sonradan benzer bir durum asla çıkmadı karşıma; nereye gitsem kapılar açılıyor, hiçbir şey benden esirgenmiyor, hoyrat davranmak bahanesi altında gerçekte bana iltifatlarda bulunuluyordu. Ve bütün bunların hepsi de anlaşılan yalnızca benim sorularım, benim sabırsızlığım, benim araştırı tutkum yüzündendi. Yani böylece beni uyutmak mı istiyorlardı, zora başvurmaksızın, adeta sevip okşayarak beni yanlış bir yoldan, yanlışlığı öyle bütün kuşkular üstünde bulunmayıp, dolayısıyla zor kullanılmasına izin vermeyen bir yoldan geri çe-

virmek miydi niyetleri? Ayrıca, bana karşı bir saygı ve korku, zor kullanmaktan kendilerini alıkoyuyordu. Daha o zamanlar buna yakın bir şeyi adeta sezinlemiştim. Bugün ise kesinlikle, o zaman bana böyle davrananların kendilerinden daha kesinlikle biliyorum böyle olduğunu; yalan değil, beni kandırıp yolumdan saptırmak istediler. Ama başaramadılar, tam tersi geçti ellerine, dikkatim daha bir incelik kazandı. Hatta anlaşıldı ki, bendim ötekileri kandırmak, ayartmak isteyen ve bir ölçüde de bunda başarı sağlamıştım. Ancak öbür köpeklerin yardımıyla anlamaya başlamıştım kendi sorularımı. "Toprak bu besini nereden alıyor?" diye sormuştum örneğin; bunu sorarken, öyleymiş gibi görünse bile toprak umurumda mı, toprağın derdi tasası umurumda mıydı? Hiç de değil; çok geçmeden anladığıma göre, benden düpedüz uzak bir şeydi bu, beni yalnızca köpekler ilgilendiriyordu. Öyle ya, köpeklerden başka ne vardı ki? Geniş ve boş dünyada köpeklerden başka kimden yardım umulabilirdi? Bilgilerin, soruların ve yanıtların tümü köpeklerde saklı değil miydi? Ama etkin duruma getirilebilse, gün ışığına çıkarılabilse bu bilgi, itiraf ettiklerinden, kendi kendilerine itiraf ettiklerinden sonsuz derecede çok daha fazla şey bilmeseler! En iyi yiyeceklerin bulunduğu yerler suskun, kapalı olur ya, en konuşkan köpekler ondan da suskun, kapalıdır. Köpek soydaşınızın çevresinde sessiz saklı dolanırsınız, hırstan köpürür, kendi kuyruğunuzla kendinizi döver, sorar, ricalarda bulunur, sızlanıp yakınır, ısırır ve derken ele geçirir, hiçbir çaba harcamadan elde edeceğiniz şeyi ele geçirirsiniz. Size sevgiyle kulak verişler, dostça dokunuşlar, saygılı koklayışlar, candan kucaklaşmalar; benim ve senin iniltilerin birbirine karışır, tekleşir, her şey buna yönelmiştir. Bir mest oluş, bir unutuş, bir buluş; ama özellikle elde edilmek istenilen şey, yani bilginin itirafı da ele geçmeden kalır hep. Bu yoldaki sesli ya da sessiz bir soruya olsa olsa, o da ayartmalar son sınıra vardırıldı mı, yalnızca sağır yüz ifadeleri, yan gözle bakışlar, puslu, bulanık gözler yanıt verir. Çocukken, o müzisyen köpeklere seslendiğim,

ama onların sustuğu zamankinden pek farklı değil.

Hani denebilirdi ki: "Sen kendin köpek soydaşlarından dert yanıyorsun, pek önemli sorunlara ilişkin susmalarından yakınıyorsun, onların itiraf ettikleri ve pratikte değerlendirmek istediklerinden daha çok bilgi sahibi olduklarını ileri sürüyorsun, nedenini ve hikmetini kuşkusuz açığa vurmadıkları sususları yaşamı sana zehir ediyor, senin için katlanılmaz duruma sokuyor, bu yaşamı değiştirmek ya da onu terk etmek zorunda görüyorsun kendini; olabilir, ama sen kendin de bir köpeksin, sende de bu köpek bilgisi var, vursana işte açığa bunu; soru biçiminde değil de yanıt olarak. Bunu açığa vurdun mu, kim sana karşı durabilir? O büyük köpek korosu sanki bunu beklemiş gibi çöküp yıkılacak, o zaman da işte istediğin kadar gerçek, istediğin kadar açıklık ve itiraf sana, ardından böyle atıp tuttuğun bu basık yaşamın tavanı açılacak ve biz köpekler hep birden, yan yana, yüce özgürlüğe doğru yükseleceğiz. Diyelim bu sonuncusu başarıya ulaşmadı, şimdiye kadarkinden daha mı kötüleşecek durum? Diyelim, gerçeğin bütünü yarı gerçekten daha da katlanılmaz nitelik kazandı, susanların yaşamı sürdürenler olup dolayısıyla haklı bulundukları doğrulandı, içimizde daha şimdiden yaşayan o hafif umutsuzluk tam bir umutsuzluğa dönüştü, olsun! Madem ki yaşamana izin verildiği gibi yaşamak istemiyorsun, bir sınamaya değer. Böyle de, niçin başkalarını susmalarından ötürü kınıyor, ama kendin susuyorsun?" Yanıt kolay: Bir köpeğim de ondan. Pek önemli konularda tıpkı ötekiler gibi sımsıkı içine kapalı, kendi sorularına karşı duran, korkudan kaskatı bir köpek. Aslında, hiç değilse büyükler arasına karıştığımdan beri öbür köpeklere sorular yöneltmem, bir yanıt beklediğim için mi? Böyle sersemce umutlara mı kapılıyorum? Yaşamımızın dayandığı temelleri görüyor, bunların ne kadar derinde bulunduklarını seziyor, yapım işinde çalışan işçileri karanlık işçilerinin başında izliyor, öyleyken hâlâ bunların tümünün yok edileceğini, bunların terk edileceğini mi bekliyorum? Hayır, Allah biliyor ya, böyle bir şey beklediğim

yok artık. *Onları anlıyorum, benim de damarlarımda onların kanı var, onların o yoksul, sürekli genç, sürekli istek dolu kanı. Ama aramızdaki ortak nokta yalnızca kanlarımız değil, bilgimiz de, yalnızca bilgimiz değil, bunun anahtarı da ortak. Söz konusu anahtarı ötekiler olmadan ele geçiremem, ötekiler yardım etmeksizin sahip olamam buna. En soylu iliği içinde barındıran demir kemiklere, bütün köpeklerin dişlerinin ortak ısırışlarıyla diş geçirilebilir ancak. Kuşkusuz sadece bir benzetme olup, bir abartma havası var şimdi söyleyeceğimde; bütün dişler hazır olsalar, ama ısırmasalar, kemik kendi kendine açılacak ve ilik en güçsüz bir köpeğin bile uzanıp alacağı gibi ortada durup duracaktır. Bu benzetmenin sınırları içinde kalırsam, benim amacım, sorduğum soruların ve yaptığım araştırmaların hedefi müthiş bir şey oluyor: Bütün köpekleri ne yapıp yapıp bir araya toplamak, onların işe hazır bulunmalarının baskısıyla kemiğin kendiliğinden açılmasını sağlamak, sonra onları hoşlandıkları özyaşamlarının içine salmak, ardından tek başıma, uzak yakın çevremde kimseler olmaksızın iliği sömürüp emmek. Bu müthiş bir şey gibi geliyor bana; öyle ki, besinimi yalnızca bir kemiğin iliğinden değil de, köpeklerin tümünün iliğinden alacağım adeta. Ama işte hepsi bir benzetme. Burada söz konusu olan ilik bir yiyecek değil, bunun tersi, yani bir zehirdir.*(*)

Sorularımla sadece kendi kendimi kamçılıyor, çevremde bana yanıt veren o tek şey, yani o susuşla kendimi şevke getirmeye çalışıyorum. Araştırmalarınla giderek daha çok bilincine vardığın bütün o köpeklerin susmalarına ve hep de susacak olmalarına daha ne kadar göğüs gereceksin? İşte benim tek tek sorular üstündeki asıl can alıcı sorum: Daha ne kadar göğüs gereceksin? Yalnızca kendi kendime yöneltilmiş bir soru, benden başkasını rahatsız ettiği yok. Ne yaparsın ki tek tek sorulardan daha kolay yanıtlayabiliyorum bunu. Anlaşılan o doğal sonum gelip çatana kadar buna göğüs gerebileceğim, tedirgin sorulara yaşlılığın huzuru giderek daha çok karşı koyacak. Belki de

(*) "Max Brod"da var. "Edisyon Kritik"te yok.

susup, çevrem suskunlukla sarılı, adeta huzur içinde öleceğim; serinkanlılıkla bunu gözlüyorum. Biz köpekler, sanki kötülük için hayran olunacak güçte bir yürek, vaktinden önce eskitilemeyecek bir akciğerle donatılmışızdır; bütün sorulara, hatta kendi sorularımıza karşı durabiliyoruz, adeta bir suskunluk dalgakıranından kalır yerimiz yoktur.

Son zamanda yaşamımın bütünü üzerinde giderek daha çok düşüncelere dalıyor, benim belki de işlemiş olabileceğim, tüm aksaklığa yol açan o kesin hatayı arıyor, ama bir türlü bulamıyorum. Oysa böyle bir hatayı her şeye karşın işlemiş olmam gerekiyor; işlememiş, öyleyken uzun bir ömür boyu sürdürülen dürüst çalışmalarla istediğim şeyi ele geçirememişsem, bu, istediğim şeyin olanaksızlığını ortaya koyar, tastamam bir umutsuzluğa sürükler beni. Hayatında yapmış olduğun işlere bir bak şöyle! İlkin: "Toprak bizim için besini nereden alır?" sorusuna ilişkin incelemelerini ele al! Gerçekte kuşkusuz tutku derecesinde yaşamayı seven ben küçük köpekçik, bütün nazların, bütün zevklerin çevresinde bir yay çizip onlardan kaçıyor, ayartılara karşı başımı bacaklarımın arasına gömüyor ve çalışmaya koyuluyordum.

Ne bilgelik, ne yöntem ne de amaç bakımından bilginlere özgü bir çalışmaydı bu, ama yine de öyle kesin bir rol oynamış olamazlar. Fazla öğrendiğim bir şey yoktu, çünkü vaktinden önce ana kucağından ayrılmış, çok geçmeden kendi başıma yaşamaya alışmıştım; özgür bir yaşam sürüyordum; oysa pek erken bağımsızlık, sistemli bir öğrenimin düşmanıdır. Ne var ki çok şey görüp işittim, binbir cins köpekle düşüp kalktım ve bu, az buçuk da olsa bilgeliğin yerini tuttu; ama bunun dışında, öğrenme için bağımsızlık bir sakınca oluştursa bile, kendi başına yürütülen araştırmalar da bir bakıma üstünlüktür. Benim durumumda daha da gerekliydi bağımsızlık, çünkü ben bilimin gerçek yöntemini izleyemiyor, yani benden öncekilerin çalışmalarından yararlanıp kendimle çağdaş araştırmacılar arasında bir bağ

kuramıyordum. Tümüyle tek başıma yapmam gerekiyordu her şeyi. İşin ta başından başlamış, gençler için o mutluluk veren, yaşlılar içinse son derece bezginliğe sürükleyici bilinçle, yani tesadüfen çekeceğim sonuç çizgisinin aynı zamanda kesin çizgi niteliğini taşıyacağı bilinciyle işe koyulmuştum. Şimdi olsun, öteden beri olsun, araştırmalarımda gerçekten pek mi yalnızdım? Evet ve hayır. Her vakit orda burda benim durumumda yaşamış ve hâlâ da yaşayan köpeklerin bulunmaması akıl alacak gibi değil. Doğrusu bu kadar da kötü olamaz durumum. Başka köpeklerden kıl kadar farklı değilim. Her köpekte benim gibi bir sorma içgüdüsü vardır ve benim de içimde her köpekteki gibi bir susma içgüdüsü yaşıyor. Herkeste bir sorma içgüdüsü vardır. Yoksa sorularımla en hafif sarsıntılara çokluk bir haz, kuşkusuz aşırı bir hazla yaşamamın benden esirgenmediği sarsıntılara yol açabilir miydim? Öyle bir durumum olmasaydı, daha çok şey ele geçirebilmem gerekmez miydi? Bir susma içgüdüsüne sahip bulunmamın ise maalesef kanıtlanması gereksiz. Yani temelde rastgele bir köpekten bir başkalığım bulunmuyor; dolayısıyla, aradaki tüm görüş ayrılıklarına ve soğukluklara karşın, aslında her köpek beni kabullenecek ve ben de her köpeğe karşı bundan başka türlü davranmayacağım. Ama işte her çeşitli öğelerin karışımı değişik bende; kişisel bakımdan pek büyük, ulusal bakımdan önemsiz bir ayrım. Peki, hep varolan bu öğelerin karışımının geçmişte ve zamanımızda hiç benimkine benzer biçimde sonuçlandığı, benimkine mutsuz denirse, ondan çok daha mutsuz bir karışım niteliği taşıdığı görülmemiş midir? Görülmediği savı, eldeki tüm deneyimlere aykırı düşer. Biz köpekler en harikulade mesleklerde çalışırız; öyle meslekler ki, elde enikonu güvenilir bilgiler bulunmasa, varlıklarına dünyada inanılacak gibi değildir. Hepsinden çok hava köpeklerini buna örnek vermek isterim. Biri bana ilk kez hava köpeklerinden söz edince gülmüş, asla kulak asmamıştım. Nasıl yani? Alabildiğine minik bir cins köpek bulunacak, benim kafamdan pek de iri sayılmayacak vücudu, yaşını başını al-

dığı zaman bile daha irileşmeyecek ve bu köpek elbet güçsüz, zayıf, görünürde yapmacık, gelişmemiş, aşırı bir titizlikle tıraş edilmiş bu yaratık, şöyle doğru dürüst sıçrayıp zıplama yeteneğinden bile yoksun bu köpek, anlatıldığına göre çokluk havada, yüksekte devinecek, öte yandan görünür bir iş yapmayıp dinlenmekle vakit geçirecekti, öyle mi? Hayır hayır, beni buna inandırmaya çalışmak, küçük bir köpeğin saflığını pek fazla sömürmektir sanıyorum. Ama arası çok geçmeden başka bir yerde, bir başka hava köpeğinden söz edildiğini işittim. Herkes birleşmişti de benimle eğleniyor muydu? Ne var ki, müzisyen köpekleri gördüm derken ve o gün bugün her şeye olabilir gözüyle bakmaya başladım; hiçbir önyargı kavrayış gücümü sınırlandırmadı, en saçma haberlerin ardına düştüm, izleyebildiğim kadar izledim hepsini; en saçma şey, bana bu saçma yaşam içinde anlamlı şeyden daha da olası ve araştırmalarım için özellikle verimli göründü. Hava köpeklerinde de durum böyleydi. Onlar üzerinde türlü türlü şeyler duyup öğreniyordum, bugüne kadar içlerinden birini bile görebilmiş değilim, ama varlıklarına hanidir güven getirdim, benim dünya görüşümde önemli yerleri var. Çokluk olduğu gibi burada da beni kuşkusuz her şeyden önce düşündüren, onların marifetleri değil. Söz konusu köpeklerin böyle havada süzülebilmesi doğrusu harikulade bir şey, kim yadsıyabilir bunu, buna şaşmakta öbür köpeklerle beraberim. Ama kendi duygularım bakımından bana daha da harikulade gelen bir şey varsa, o da bu yaratıkların saçmalıkları, suskun saçmalıklarıdır. Genellikle hiçbir temele dayanmıyor saçmalık, havada süzülüyorlar, o kadar tastamam, yaşam akışını sürdürüyor, sağda solda da sanat ve sanatçılardan söz ediliyor, hepsi bu. Ama neden, içleri tümüyle iyilik dolu köpekler, neden havada süzülür? Mesleklerinin anlamı ne bunların? Neden ağızlarından hiçbir açıklayıcı söz çıkmaz? Neden yukarılarda süzülürler de, bir köpek için gurur nedeni olan bacaklarını işlev yapamaz duruma sokar, doyurucu topraktan ayrı yaşar, ekmemişken biçer, hatta sözde köpeklerin sırtından beyler

gibi geçinirler. Sorularımla böylesi konulara ne de olsa biraz canlılık getirdiğim için, kendi kendime iltifatlarda bulunabilirim doğrusu. Söz konusu hüner için nedenler aranmaya başlanıp bunun üzerine oturtulacağı bir temel tez elden saptanmaya çalışıldı. Başlandı yalnız; işin, başlangıç evresini de aşacağı yok kuşkusuz; ama gene de hiç yoktan iyi bir şey. Bu arada gerçeğin kendisi ortaya çıkmamasına karşın - asla bu noktaya kadar ilerlendiği olmayacak - yine de akılları karıştıran yalanın gerçek yüzü biraz açığa çıkarılırdı. Çünkü yaşamınızdaki bütün saçma olaylar, özellikle en saçmaları bir nedene oturtulabilir. Tamamen değil kuşkusuz - işin şeytani tarafı da burada -, ama kendini tatsız sorulara karşı korumak için yeter bu kadarı. Yine hava köpeklerini örnek alalım: İlkin sanılacağı gibi öyle burunları havada değil, daha çok köpek soydaşlarını özellikle gereksinen yaratıklar; kendinizi onların yerine koydunuz mu, onları anlayabilirsiniz. Söz konusu köpekler açıktan açığa yapamasalar bile - çünkü susma görevine aykırı bir davranış sayılır bu - başka herhangi bir yoldan yaşayış biçimlerini bağışlatmak ya da dikkati başka yana çekmek, bunu unutturmak zorundadırlar; böyle bir şeyi de işte bana anlatıldığına göre adeta çekilmez bir boşboğazlıkla yapmaya çalışıyorlar. Aralıksız anlatıp duruyorlar; bedensel çabalarla pek bir alıp verecekleri olmadığı için durmadan kafa yordukları felsefi düşünceleri, biraz da o yüksekteki yerlerinden yaptıkları gözlemleri anlatıyorlar. Ve böyle başıboş bir yaşamda pek doğal olduğu üzere zekâ güçleri çok parlak sayılmayıp felsefelerinin de gözlemleri gibi değersizliğine ve bilimin bunlardan pek yararlanamamasına, zaten böyle acınacak yardım kaynaklarını gereksinmemesine karşın, böyle olmasına karşın, hava köpeklerinin nedir amacı diye sorulduğunda alınacak yanıt, onların bilime geniş çapta hizmet ettikleridir. "Doğru ama, hizmetleri değersiz ve can sıkıcı nitelik taşıyor" dediniz mi, buna verilecek yanıt omuz silkme, oyalama, öfke ya da gülme olacaktır ve bir an sonra gene sorun, gene bilime hizmet ettikleri yanıtını alacaksınızdır ve nihayet

bir daha kendinizi tutamayarak sormaya kalkın, size aynı yanıt verilecektir. Belki fazla inatçı davranmayıp boyun eğmek, halen yaşayıp duran hava köpeklerinin yaşam haklarını kabullenmek değil ama - çünkü bu imkânsız bir şey -, varlıklarına katlanmak uygun olacaktır. Ne var ki, bundan ötesi de istenemez, fazla olur o kadarı, ama isteniyor işte. Aralıksız türeyen yeni hava köpeklerinin varlıklarına katlanılması isteniyor. Bunların nereden çıkıp geldiği asla pek bilinecek gibi değil. Çiftleşmeyle mi çoğalıyorlar acaba? Buna da güçleri yetiyor mu? Öyle ya, güzel bir posttan başka bir şey değiller; çiftleşecek neleri var ki! Bu gerçekleşmeyecek şey haydi gerçekleşse bile, ne zaman gerçekleşecek? Çünkü hep yalnız, kendi kendilerine yeter, yukarıda, havada görüyorsunuz onları; bir yol tenezzül buyurup yerde yürüseler, bunu ancak kısa süreler için yapıyorlar, birkaç çıtkırıldım adım atıyor, sonra yine koyu yalnızlıklarına gömülüyor, kendilerini zorlasalar bile kopamadıkları, hiç değilse kopamadıklarını ileri sürdükleri sözde düşüncelere dalıyorlar. Çiftleşip üremediklerine göre toprak üzerinde yaşamaktan gönüllü el çekip kendi istekleriyle hava köpeğine dönüşecek, rahatlık ve hüner uğruna havada, yastıklar ve minderler üzerindeki kuru bir yaşamı seçecek köpeklerin çıkacağı hiç düşünülebilir mi? Böyle bir şey düşünülemez; ne çiftleşme yoluyla bir üreme, ne hava köpekleri arasına gönüllü bir karışma tasarlanacak gibidir. Ama duruma bakılırsa, habire yeni hava köpekleri türemekte. Bundan da şu sonuca varmak gerekiyor: Bu yoldaki engeller ne denli bize yenilmez görünse de, bir kez varolan bir köpek cinsi ne kadar acayip olursa olsun soyu tükenmemekte, hiç değilse her cinsten böyle bir şeye karşı kendini başarıyla savunan bir yaratık geriye kalmakta.

Şimdi hava köpekleri gibi ayrı baş çeken, anlamsız, dış görünüşleri alabildiğine acayip, yaşama gücünden yoksun bir köpek cinsi için geçerli bir şeyin, benim cins için de geçerliğini benimsemem gerekmez mi? Kaldı ki, benim asla öyle acayip bir görünüşüm yok; hiç değilse bizim burada, bu çevrede pek sık

rastlanıp bir olağanüstülüğü içermeyen orta sınıf köpeklerdenim; ne öyle özellikle yüceltilecek, ne aşağılanacak bir yanım var; hatta kendime bakmayı öyle boşlamadığım ve çok hareket edip durduğum zamanlarda, yani gençlik ve biraz da yetişkinlik çağımda pek şirin bir köpektim. Hepsinden çok önden görünüşüm övgü konusu yapılırdı: Narin bacaklarım, başımı tutuşumdaki zarafet, beri yandan o gri-beyaz-sarı, yalnız kıl uçlarında kıvrım kıvrım postum pek beğenilirdi; bütün bunlarda bir acayiplik yok, acayip olan sadece benim doğam; ama bunun da nedenleri, benim asla gözden uzak tutmamam gerektiği üzere, o genel köpek doğasında saklı yatıyor. Ne bileyim, hava köpeği bile yalnız kalmadığına, köpeklerin o büyük dünyası içinde sık sık bir hava köpeğiyle karşılaşıldığına ve hava köpeklerinin kendilerine sanki yoktan yeni kuşaklar sağladıklarına göre, ben de kendimin mahvolmuş bir köpek sayılamayacağıma güvenebilirim doğal olarak. Kuşkusuz, benim soydaşlarımın özel bir alınyazısı bulunmalı; dolayısıyla, onların bana görünür bir yardımı dokunmayacak; bir kez kendilerini asla tanıyamayacağım. Biz, susmaların yükü altında ezilip bunalanlarız; havaya karşı açlığımızdan, sususları delip çıkmak istiyoruz dışarı; bizden başkalarını bu susuş rahatsız etmiyora benziyor; sözde sakin sakin konser vermiş, ama gerçekte telaş ve heyecan içinde kıvranmış o müzisyen köpeklerdeki gibi bir görünüş bu, ama güçlü bir görünüş; yanına sokulmaya kalkın, her saldırıyı alayla karşılıyor. Benim soydaşlarım acaba kendi başlarının çaresine nasıl bakıyor? Onların her şeye karşın yaşama denemeleri nasıl şeydir? Her birinde değişiktir bu sanırım. Gençliğimde sorularla işin üstesinden gelmeye uğraşmış, yani çok soru soranları ele geçirdim mi, işte benim soydaşlarım diyeceğimi düşünmüştüm. Bu yolu da bir süre kendimi yenerek izlemeye çalıştım; kendimi yenerek; çünkü beni en başta ilgilendiren, bana yanıt vereceklerdi; benim yanıtlayamayacağım sorularla habire öne çıkanlardan nefret ederim. Ama genç olup soru sormayan var mıdır? Pek çok soru içinden gerçek soruları

nasıl bulup çıkarayım? Biri ötekisi gibi gelir kulağa, önemli olan niyettir, o da işte açığa vurmaz kendini, çokluk soran için bile gizli kalır. Zaten soru sormak genelde köpeklerde rastlanan bir özelliktir, karmakarışık sorup durur hepsi; öyle ki, gerçek soruların izi silinmek isteniyor gibidir. Hayır, soru soran gençler arasında soydaşlarımı bulamam; susanlar arasında, kendilerinden biri olduğum yaşlılar arasında da öyle. Ama sorular da ne oluyor? Bu yol başarısızlığa götürdü beni; belki soydaşlarım benden çok akıllıdır, bu yaşama göğüs gerebilmek için apayrı ve pek seçkin önlemlere başvuruyorlar; kuşkusuz öyle önlemler ki, kendi yaşantılarıma dayanarak konuşursam, belki darda kaldıklarında bir yardımı dokunuyor onlara, onları yatıştırıyor, uyutuyor, soyda değişikliğe yol açan bir etki yapıyor, ama genellikle onların da önlemleri tıpkı benimkiler gibi gerçek önlem niteliğini taşımaktan uzak, çünkü ne kadar gözümü çevrede dolaştırsam da ortada bir başarı göremiyorum. Korkarım, soydaşlarımı en az bana tanıtacak bir şey varsa, o da başarıdır. Peki ama, nerde benim bu soydaşlar? Evet, işte yakınmamın konusu, işte yakınma, evet. Neredeler? Hem her yerde, hem hiçbir yerde. Belki kapı komşumdur benim, benden üç sıçrayış ötededir, sık sık sesleniyoruzdur birbirimize, hatta belki o kalkıp bana geliyordur da, ben ona gitmiyorumdur. Soydaşım mı acaba? Bilmem, ben kendisinde buna benzer bir şey görmüyorum, ama bakarsın öyledir. Bakarsın öyledir, ama bundan daha akıl almayacak bir şey de doğrusu düşünülemez. Uzaktayken, adeta bir oyun oynayarak, tüm hayal gücümü yardıma çağırıyor, bana kuşkulu gelen bazı noktalar ele geçirir gibi oluyorum komşumda; ama önüme gelip dikilmeyegörsün, bütün buluşlarıma gülüp geçiyorum. Yaşlı bir köpek; ben ki orta boylu bile değilim, benden de biraz kısa: Kahverengi kısa tüyleri, yorgunlukla sarkan bir başı var; yerde sürünür gibi adımları; üstelik sol arka bacağı da bir hastalık nedeniyle hep biraz geriden geliyor. Onunla yakından görüştüğüm kadar hanidir kimseyle görüştüğüm yok, ona az buçuk katlanabildi-

ğim için memnunum, yanımdan ayrılıp gitti mi, arkasından en dostça sözleri haykırıyorum; sevgiden değil kuşkusuz, çünkü ardından gidersem, sürüklenen bacağı, yere fazla yakın kıçı, adeta sessiz saklı uzaklaşmasıyla onu gene düpedüz iğrenç bulacağımı düşünerek kendi kendime kızdığımdan. Bazen bana öyle geliyor ki, onu bir soydaşım görmekle kendimle alay etmek istiyorum sanki. Zaten konuşmalarımızda da soydaşlıkla yorumlanacak hiçbir şeyin kendini açığa vurduğu yok; gerçi zeki ve bizim koşullara göre kültürlü yeterince, kendisinden çok şey öğrenebilirdim; ama zekâ ile kültür mü benim aradığım? Genellikle yerel sorunlar üzerinde söyleşiyoruz, yalnızlığımın bu bakımdan kazandırdığı bir keskin görüşlülükle, bir köpeğin ortalama pek elverişsiz sayılmayacak koşullarda yaşamını sürdürmesi ve normaldeki alabildiğine büyük tehlikelerden kendini koruyabilmesinin bile ne çok zekâ gücünü gerektirdiğini görüp şaşıyorum. Bilim bunu sağlayacak yasaları sunuyor gerçi, ama bunları en kaba temel çizgileriyle olsun uzaktan uzağa anlamak bile hiç kolay değil; anlaşılsa bile asıl zorluk o zaman başgösteriyor: Bu yasaları yerel koşullara uygulamak. Bu konuda da size yardım elini uzatacak pek kimse yoktur, hemen her geçen saat omuzlarınıza yeni ödevler yükler, her karış toprak kendi yükümlülüklerini çıkarır karşınıza; hiç kimse bir yerde sürekli yerleştiğini ve yaşamının bir bakıma kendiliğinden akıp gittiğini ileri süremez, gereksinimleri bayağı günden güne azalan ben bile yapamam bunu. Ve bütün o sonu gelmez çabalar niye? Hepsi kendini daha çok suskunluğa gömmek ve hiçbir vakit, hiç kimse tarafından bu suskunluktan bir daha çekilip alınamamak için.

İkide bir, köpeklerin çağlar içinde sürdürdüğü genel ilerleme övgü konusu yapılıyor ve bununla da sanırım en başta bilimdeki ilerleme anlatılmak isteniyor. Elbet, bilim ilerleyip duruyor, önüne geçilecek gibi değil, hatta giderek hızlanıyor ilerleme, sürekli hızlanıyor, ama bunun övülecek neresi var? Öyle ki, yaşlanıp kocadığı ve bu yüzden günden güne daha çabuk ölü-

me yaklaştığı için bir kimse övülmek isteniyor gibidir. Bu da doğal, üstelik çirkin bir durum; övülecek yanını göremiyorum ben. Benim gördüğüm tek şey çöküntü; ama bununla demek istemiyorum ki, önceki kuşaklar yaradılış bakımından bizden daha iyiydi; ancak, daha gençtiler; bu da onların büyük üstünlüğüydü, bellekleri bugünkülerin belleği gibi fazla yüklü değildi, onları konuşturmak daha kolaydı, bunu bir başaran çıkmamışsa bile, ilgili konudaki olanaklar daha zengindi; zaten daha büyük bu olanakların varlığından değil midir, o eski, ama doğrusu saf anlatıları dinlemek öyle heyecan salıyor içimize. Yer yer üstü kapalı bir söz işitiyor, üzerimizde yüzyılların yükü bulunmasa, nerdeyse yerimizden sıçrayacak oluyoruz. Hayır hayır, kendi zamanımı kötüleyici ne söylersem söyleyeyim, önceki kuşaklar yeni kuşaklardan daha iyi değildi; hatta bazı bakımdan çok daha kötü ve güçsüzdüler. Mucizeler, kuşkusuz o vakitler de canı isteyenin yakalayabileceği gibi sokaklarda sere serpe dolaşmıyordu; ama köpekler, başka türlü açıklayamayacağım bunu, henüz şimdiki gibi köpek değillerdi, henüz köpeklerin yapısında bir yumuşaklık vardı; gerçek söz, o vakitler henüz işe karışabilir, bu yapıyı belirleyebilir, değiştirebilir, isteğe göre değişikliklere yol açabilir, tersine çevirebilirdi, evet, bu söz de vardı o vakitler, hiç değilse yakındaydı, herkesin dilinin ucunda süzülüyor, herkes bunu öğrenebiliyordu; oysa şimdi nereye gitti bu söz? Şimdi sözcük kalabalığı içine el atayım deseniz, yerinde bulamazsınız. Bizimkisi mahvolmuş bir kuşaktır belki, ama o vakitki kuşaktan daha masumdur. Benim kuşağın duraksayıp çekinmelerini anlayabiliyorum; hem hiç de duraksama değil bu, binlerce gece önce görülmüş ve binlerce kez unutulmuş bir düşün yeniden unutuluşudur; işte bu binlerce kez unutmadan ötürü kim bize kızabilir? Ama atalarımızın duraksayışlarını da anlamıyor değilim; biz olsaydık, biz de belki başka türlü davranmazdık; neredeyse şöyle diyeceğim geliyor: Ne mutlu ki, suçu yüklenme zorunda kalan bizler olmadık; daha çok biz, bizden önce başkaları tarafından karartılmış bir

dünyada adeta suçsuz bir suskunluk içinde ölüme doğru seğirtebiliyoruz. Atalarımız sapa yollarda dolaştıkları zaman, bunun sonu gelmeyen bir dolaşma niteliği taşıyacağına sanırım pek inandıkları yoktu, çünkü dörtyol ağzını görüyorlardı henüz, dilediklerinde geri dönmeleri kolaydı; geri dönmekte duraksamışlarsa, kısa bir süre daha köpeksi yaşayışın tadını çıkarmak istemelerindendi. Bu yaşam hiç de öyle tipik bir köpek yaşamı değildi henüz; oysa daha şimdiden onun güzelliği başlarını döndürmüştü; ileride nasıl olacaktı kim bilir; hiç değilse biraz ileride; böylece sapa yollarda gezmelerini sürdürdüler. Tarihin akışına baktığımızda sezdiğimiz bir şeyi, yani ruhun, yaşamın kendisinden daha erken değiştiğini ve dolayısıyla köpek yaşamından haz duymaya başladıklarında kendilerinin artık kocamış köpek ruhu taşıyor olmaları gerektiğini ve her çeşit köpeksi hazlar içinde yuvarlanıp duran gözlerinin kendilerini inandırmak istediği gibi çıkış noktasına hiç de yakın bulunmadıklarını bilmiyorlardı. Kim bugün artık gençlikten söz edebilir. Asıl genç köpekler onlardı, ama ne çare tek tutkuları kocamış köpekler olmaya yönelmişti, bu da ellerinden gelmeyecek bir şey değildi; kendilerini izleyen tüm kuşaklar, ama hepsinden çok biz son kuşak kanıtlamaktayız bunu.

Bütün bunlar üzerinde elbet komşumla söyleştiğim yok; ama onunla, bu tipik kocamış köpekle karşı karşıya oturdum mu ya da ağzımı onun şimdiden yüzülmüş deri kokusunu hafifçe anımsatan postuna gömdüm mü, ikide bir bunları düşünmeden duramıyorum. Bunlar üzerinde onunla ve bir başkasıyla konuşmak saçma olur. Konuşmanın nasıl bir yol izleyeceğini biliyorum; o, yer yer ufak birkaç itirazda bulunacak, ama sonunda bana hak verecek - silahların en iyisi de hak veriştir -, dolayısıyla sorun'un kendisi de uyuyacak; madem öyle, ne diye onca zahmet edip uykusundan uyandırmalı? Ama bakarsın kuru sözleri aşan bir anlaşma vardır komşumla aramda, bunu ileri sürmekten bir türlü kendimi alıkoyamıyorum, oysa böyle olduğunu gösterecek bir kanıt yok elimde ve belki düpedüz yanılı-

yorum; çünkü öteden beri kendisiyle düşüp kalktığım tek kimse odur ve ona tutunmam gerekir. "Ne bileyim, belki de her şeye karşın benim soydaşımsın kendine göre? Onca uğraştın, bir başarı elde edemedin diye utanıyor musun? Bak, senin başına gelenin bir eşi benim de başıma geldi. Yalnız kaldım mı, hüngür hüngür yaşlar boşanıyor gözümden. Gel, iki kişi olunca öyle pek acı gelmez yaşam," diye içimden geçiriyorum bazen ve gözlerimi dikip kendisine bakıyorum. O, gözlerini yere indiriyor, ama halinden de bir şey çıkarılacak gibi değil; donuk gözlerle bana bakıyor. Ama belki de onun soru sorma yöntemi işte böyle bakıp etmesidir ve dolayısıyla ben de, tıpkı onun beni uğrattığı gibi düş kırıklığına uğratıyorum kendisini. Gençliğimde başka sorular benim için önem taşımasaydı da, kendi kendime bol bol yetmeseydim, belki sorularımı sesli sorar, ondan belirsiz ve güçsüz de olsa bir söz işitirdim, yani susup durduğu bugünküne göre daha az bir başarı sağlardım. Ama herkes böyle susup durmuyor mu? Ancak, sağda solda elde ettikleri minicik sonuçlarla kaybolmuş ve unutulmuş bulunan, çağların karanlığıyla zamanın dağdağası içinden asla bir yol bularak kendisine ulaşamayacağım tek tük araştırmacının soydaşım olmadığına, herkesin, kendine göre, kendince başarısız, susarak ya da açıkgözlü boşboğazlıkta bulunarak, yani umutsuz araştırmaları hangi davranışı gerektiriyorsa onu yaparak çaba gösteren herkesin soydaşım sayılacağına beni inanmaktan alıkoyan nedir? Ama o vakit asla kendimi ötekilerden ayırmayıp onların arasında kalabilmem, yaramaz bir çocuk gibi büyüklerin safları arasından itişip kakışarak kendimi dışarı atmaya çalışmamam gerekirdi. Öyle ya, onlar da benim gibi dışarı atmak istiyorlardı kendilerini; ama onlarda benim zihnimi karıştıran şey, hiç kimsenin dışarı çıkamayacağını, bütün itişip kakışmaların budalaca bir davranış sayılacağını kendilerine söyleyen bir zekâları bulunmasıydı.

Doğru; böylesi düşünceler besbelli komşumun üzerimdeki etkisinden kaynaklanıyor, komşum aklımı karıştırıyor, karasev-

dalı yapıyor beni; hayli neşe içinde komşum; hiç değilse kendi yaşam bölgesinde eğleştiği zaman onun bağırıp çağırdığını, şarkılar söylediğini işitiyor, bundan hoşnutsuzluk duyuyorum. Bu en son dosttan da yüz çevirsem, ne denli pişkin olduğunuzu sansanız da her köpek dostunuzun sizi ister istemez sürükleyeceği belirsiz düşlerin peşine takılmaktan vazgeçip elimde kalan birazcık zamanı sırf araştırmalar uğrunda harcasam iyi ederdim. Bir daha komşum geldi mi bir köşeye büzülüp uyuyormuşum gibi yapacak ve bunu her defasında yineleyeceğim, ta ki ayağını kessin benim buradan.

Sonra, araştırmalarıma bir düzensizlik geldi; pek o kadar dikkatimi veremiyor, yoruluyorum; bir zaman şevkle konuşup durmuşken, şimdi hantal hantal devinebiliyorum ancak, "Toprak besini nereden alır?" sorusunu incelemeye başladığım günleri anımsıyorum. Kuşkusuz, ötekiler arasında yaşıyordum o zaman; neresi en kalabalıksa oraya sokulmaya çalışıyor, herkesi çalışmalarımın tanığı yapmak istiyordum; hatta bu tanıklar, çalışmalarımdan daha önemliydi benim için; çalışmalarımın henüz genel bir etki uyandırabileceğini umuyor, bu da beni kuşkusuz enikonu kamçılıyordu. Şimdi ise yalnızlığa gömüldüm, benim için geçmiş ola artık. Bir vakitler öyle güçlüydüm ki, hiç işitilmemiş bir şey yaparak bizim bütün ilkelerimize aykırı düşen ve o zamanki görgü tanıklarının müthiş bir şey diye anımsayacağı bir işi başarıp normal olarak sınırsız bir uzmanlaşmaya doğru yol alan bilimde bir bakıma dikkate değer bir yalınlık saptadım. Bilim, gereksindiğimiz besini genelde toprağın bize verdiğini öğretiyor; bu önkoşulu öne sürdükten sonra, çeşitli yiyeceklerin en iyi ve en bol nasıl yetiştirileceğine ilişkin yöntemleri açıklıyor. Elbet, toprağın bize besinimizi verdiği doğru, buna hiç kuşku yok; ama genellikle anlatıldığı gibi o kadar da basit ve üzerinde araştırmaya hiç yer bırakmayan bir şey değil bu. Hani her gün yinelenen en ilkel olayları ele alalım. Benim nerdeyse şimdi yaptığım gibi elimiz büsbütün boş otursak, toprağı şöylece üstünkörü işlesek ve oracığa kıvrılıp

yatarak yerden ne bitecek diye beklesek, bunun bizim besinimiz olacağı kuşkusuzdur; yeter ki bir şey bitsin yerden. Ancak, bu bir kural da sayılamaz. Bilime karşı özgürlüğü elden bırakmayanlar - böyleleri de kuşkusuz az sayıdadır, çünkü bilimin çekiciliğine kapılanlar giderek artıyor - öyle özel gözlemlere hiç başvurmasalar bile, toprak üzerinde ele geçireceğimiz besinimizden büyük bölümünün yukarıdan geldiğini göreceklerdir; hatta becerikliliğimiz ve açgözlülüğümüzün derecesine göre daha toprağa değmeden, yiyeceğin en büyük parçasını havada kapıyoruz. Bununla bilimi kötüleyen bir şey söylemiş sayılmak istemem, çünkü besini de oluşturan nihayet topraktır. Toprak besinin bir bölümünü kendi içinden çıkarıyormuş da, öbür bölümünü yukarıdan indiriyormuş, belki önemli bir ayrım yoktur arada; her iki durumda da toprağı işlemenin gerekliliğini saptayan bilimin, belki bunları birbirinden ayırma sorunuyla uğraşmaması gerekirdi; şöyle bir söz vardır çünkü: "Lokman ağzında mı, bu kez de çözümledin sorunları." Ancak bana öyle geliyor ki, bilim, üstü kapalı da olsa hiç değilse biraz bu gibi sorunlarla uğraşmaktadır; çünkü ne de olsa besinin sağlanması bakımından iki ana yöntem tanıyor, yani toprağın temel olarak işlenmesi, sonra da bunun söz, dans ve şarkı biçiminde bütünlenmesi, yani olgunlaştırma çabası. Ben burada tümüyle değilse de, yeterince açık seçik ortada bulunup benim yaptığım ayrıma uyan ikili bir bölme işlemi görüyorum. Toprağın işlenmesi, kanımca her iki çeşit besinin elde edilmesini sağlıyor ve her iki durumda da yapılması gerekiyor; söz, dans ve şarkılar ise dar anlamda toprağın beslenmesini pek ilgilendirmeyip besinin yukarıdan aşağı çekilmesini sağlıyor daha çok. Benim bu görüşümü gelenekler de pekiştiriyor. Halk bu noktada, kendisi farkında olmaksızın, bilimin yanlışım çıkarıyor sanki, bilim de buna karşı kendini savunmayı göze alamıyor. Bilimin söylediği gibi, bütün o töreler besini yukarıdan almak için salt toprağı güçlendirmeye yarasaydı, mantıksal sonuca göre bunların tümüyle yerde olup bitmesi, bütün sözlerin toprağa fısıldanma-

sı, bütün zıplayıp sıçramaların, bütün dansların toprağa karşı yapılması gerekirdi. Bilimin de istediği, benim bildiğime göre sanırım bundan başkası değildir. Ama işin tuhafı, halk bütün bu törenlerde yukarıya yöneliyor. Hani bilime aykırı bir davranış değil, bilim yasaklamıyor böyle bir şeyi, çiftçiyi bu konuda özgür bırakıyor, öğrettiği şeylerde toprağı düşünüyor yalnızca, çiftçi toprağa ilişkin öğrettiklerini yapsın yeter ki, başka şey istemiyor; ama bana kalırsa, düşünce sistemine göre daha çok istekler öne sürmesi gerekirdi. Asla bilimin pek derinliklerine inemeyen ben, o büyük coşkusuyla halkımızın sihirli sözleri yukarılara seslenip eski halk ezgilerini bir yakınma gibi yukarılara yollamasına, sanki toprağı unutmak ve bir daha oraya dönmemek ister gibi zıplayıp dans etmesine bilginlerimiz nasıl göz yumuyor, bir türlü akıl erdiremiyorum. Benim çıkış noktam da, bu çelişkileri özellikle vurgulamak oldu; bilimin öğretilerine uyarak, hasat zamanı yaklaştı mı kendimi düpedüz toprakla sınırlıyor, dans ederken ayaklarımla toprağı eşeliyor, toprağa elden geldiğince yakın bulunmak için başımı döndürüyordum. Sonraları ağzım için yerde bir çukur açtım, çukurun içine konuşup ezgiler söyledim; öyle ki, yalnızca toprak duydu ağzımdan çıkanları, ne çevremde, ne üstümde başka bir işiten olmadı.

Araştırmalarımdan fazla bir sonuç elde edemedim; bazen bir yiyeceğe kavuşamayarak keşfimden ötürü tam sevinip kıvanacak oluyordum ki, derken yine besin çıkarılıyordu önüme; sanki benim tuhaf davranışım ilkin şaşkınlık uyandırmış da, sonra bunun sağladığı üstünlük anlaşılmıştı ve benim bağırıp çağırmalarıma gereksinim duyulmuyordu artık. Hatta çokluk yiyecek eskisinden daha bol önüme sürülüyor, ama derken yine arkası kesiliyordu. Şimdiye kadar genç köpeklerde görülmeyen bir hamaratlıkla yaptığım bütün denemeleri tek tek not ediyordum; beni daha ileriye götürecek bir izi yer yer ele geçirdiğimi sanıyor, ama iz yine belirsizlikler ortasında gözden kayboluyordu. Bilimsel hazırlığımın yetersizliği de kuşkusuz çalışmala-

rıma sekte vurmaktaydı. Örneğin, yiyeceğin arkasının kesilmesinin benim deneyden değil, bilimin gereklerine aykırı biçimde toprağın işlenmesinden kaynaklandığı konusunda bana güvence verecek ne vardı? Ve bu da doğruysa, o zaman vardığım tüm sonuçlar sağlamlığını yitirirdi. Kimi koşullar altında, yani toprağı hiç işlemesem de, bir kez yalnızca yukarıya yönelik törenlerle yiyeceklerin yukarıdan inişini, sonra da salt toprağa yönelik törenlerle yiyeceğin arkasının kesilmesini sağlayabilseydim, düpedüz titiz bir deneyde bulunmuş olurdum. Böyle bir deneye girişmemiş de değilim, ama içimde sağlam bir inanç duymadan yaptım bunu ve deneme koşulları eksiksiz yerine getirilmemişti; çünkü, benim sarsılmaz inancıma göre, toprağın hiç değilse belli bir ölçüde işlenmesi her vakit zorunluydu ve buna inanmayanlar haklı olsa bile haklılıkları yine de kanıtlanamazdı; değil mi ki toprağın sulanması içgüdüsel yoldan gerçekleşiyor ve belli sınırlar içinde asla önüne geçilemiyordu. Sapa sayılacak bir başka deneyde ise daha çok başarı kazanmış, az çok dikkati çekmiştim: Besini yukarıdan yere indirecek, ama normalde yapıldığı gibi onu havadayken kapmayacaktım. Bunun için, besin yukarıdan inerken ben hep ufak bir sıçramada bulunuyordum; ama sıçrama öyle hesaplanmıştı ki amaca elvermiyor, çokluk besin boğuk bir sesle ve umursamaz, yere düşüyor, ben de hırsla üzerine atılıyordum; yalnızca açlığın değil, aynı zamanda düş kırıklığının yol açtığı bir hırstı bu. Ama tek tük durumlarda da apayrı bir şey, mucizemsi bir şey gerçekleşip yiyecek yere düşmüyor, havada benim peşime, ben aç köpeğin peşine takılıyordu. Ama uzun sürmüyordu bu, şöyle biraz beni kovalıyor, sonra gene de düşüyor yere ya da ortadan büsbütün yitip gidiyor ya da - en çok karşılaşılan da buydu - ben açgözlülüğümle vaktinden önce deneye son vererek besini tutup gövdeme indiriyordum. Yine de mutluydum o vakitler, çevremde bir fısıldaşma eksik olmuyordu, bir tedirginlik ve uyanıklık almıştı herkesi; bildiklerim, tanıdıklarım sorularıma eskisi gibi kapalı değildi; kendi bakışlarımın sadece bir yansısı

da sayılsa, gözlerinde yardım aranan bir ışıltı görüyordum, başka da bir istediğim yoktu, memnundum. Derken öğrendim ki - ötekiler de benimle birlikte öğrendiler -, söz konusu deney bilim tarafından çoktan ele alınmış, benimkinden çok daha üstün bir başarıyla gerçekleştirilmişti; ama kendi kendine söz geçirmenin zorluğu yüzünden çoktandır uygulandığı yoktu ve sözde bilimsel önemsizliği nedeniyle bir daha yinelenmemesi gerekiyordu. Benim deney yalnızca önceden bilinen bir şeyi kanıtlamıştı, bu da toprağın besini yukarıdan sadece düz değil, aynı zamanda eğik, hatta helezon biçiminde almasıydı. Kalakalmıştım ortada, ama cesaretim kırılmamıştı, henüz pek gençtim; olup bitenler, hayatımın belki de bu en büyük eserini gerçekleştirmem için beni şevke getirmişti. Deneyimin bilim tarafından değersiz kılındığına inanmıyordum, ama inanıp inanmamak ne işe yarardı ki! İşe yarayacak olan ancak kanıttı ve ben de bu yolu izlemek istiyor, dolayısıyla gerçekte bu biraz sapa deneyi aydınlığın tam içine, araştırmanın tam ortasına yerleştirmek istiyordum. Besinin önünden geriye kaçarsam, toprağın onu eğik olarak kendisine doğru çekip almadığını, besini benim ardım sıra sürüklediğimi kanıtlamak istiyordum. Ne var ki bu deneyi geliştiremedim; yiyeceği önünde görüp de bilimsel denemelere girişmek uzun süre katlanılamayacak bir şeydi. Ama ben bir başka türlü davranmak, dayanabildiğim süre kendimi büsbütün perhize çekmek istiyordum; kuşkusuz, bu arada besinin yüzünü hiç görmeyecek, her türlü ayartıdan kaçacaktım. Kendimi geriye çekip gözlerim yumuk yatakalsam, gece gündüz yatakalsam böyle, besini yerden kaldırmayı, havada yakalamayı kendime iş edinmesem ve besin, benim öyledir demeyi göze alamayıp öyle olduğunu içten içe umduğum gibi, toprağın yalnızca o verimli denemeyecek zorunlu sulanması, ezgilerin ve sihirli sözlerin sessizce söylenmesi üzerine (kendimi güçsüz düşürmemek için dansı işe karıştırmamak istiyordum), diğer bütün önlemlere gerek kalmadan yukarıdan inip toprağı umursamaksızın dişlerimi tıklatarak içeri koyverilme-

sini rica etse, böyle bir şey gerçekleşse, bilimin söylediği çürütülmezdi gerçi; çünkü istisna oluşturan durumlar ve bir kezliğine olaylar için yeterince esnekliği vardır bilimin, ama Allahtan ki o kadar esneklik gösteremeyen halk ne derdi buna? Çünkü bu, tarihsel geleneklerle bize iletildiği gibi, bir istisna oluşturmayacaktı nihayet; tarihin bize ilettiğine göre, örneğin bir köpek bir hastalık nedeniyle ya da melankoli yüzünden besini hazırlamaya, aramaya, gövdesine indirmeye yanaşmazsa, köpekler bir araya gelip sihirli sözler söylerler, besin de normal yolundan saparak gelir, hastanın ağzına girer. Ama benim gücümde ve sağlığımda ne bir eksiklik, ne de bozukluk vardı; iştahım öylesine yerindeydi ki, günlerce kendisinden başka bir şey düşünmemi engelliyordu; ister inanılsın, ister inanılmasın, perhize gönüllü olarak başvurmuştum, besinin yukarıdan inip gelmesini kendim sağlayacak durumdaydım ve böyle de yapmak istiyor, köpeklerin herhangi bir yardımına gereksinim duymuyordum, hatta böyle bir yardımı kabullenmeyi kesinlikle yasaklamıştım kendime.

Issız sapa bir çalılıkta yemek üzerine konuşmaları, yemek yerken dil şaklatmalarını ve kemik çıtırtılarını işitmeyeceğim uygun bir yer seçtim kendime, son bir kez tıka basa karnımı doyurup oracığa uzandım. Başarabilirsem bütün zamanı gözlerim kapalı geçirecektim; bir yiyecek gelmediği süre benim için hep gece sayılacaktı: Ama deney günler ve haftalarca sürecekmiş, sürsündü. Kuşkusuz - bu da hayli güçleştiriyordu işi - az bir uyku uyumam ya da en iyisi hiç uyumamam gerekiyordu; çünkü besini sihirli sözlerle havadan yere indirmekle kalmayacak, uyuyakalıp besinin geldiğinden habersiz bulunmamak için tetikte bekleyecektim; beri yandan uyku arayıp da ele geçmeyecek bir şeydi benim için; çünkü uyuyarak, uyanıkkenkinden daha uzun süre açlığa katlanabilecektim; söz konusu nedenlerden ötürü zamanı dikkatle parçalara ayırıp sık sık, ama hep pek kısa bir süre uyumaya karar verdim. Bunun için de uyurken başımı güçsüz bir dala yasladım; dal çok geçmeden çıtırtıy-

la bükülüyor ve beni uyandırıyordu. Böylece yattım, uyudum, uyanık bekledim, düşler gördüm ya da kendi kendime sessiz ezgiler söyledim. İlk zaman bir şey olmadan geçip gitti; belki henüz besinin yollandığı yerde, benim olayların alışılmış akışına karşı direttiğimin nasılsa farkına varılmamıştı, dolayısıyla, her şey bir sessizlik içinde kaldı. Köpeklerin yokluğumu sezerek çok geçmeden beni arayıp bulacakları ve bana karşı bir eyleme girişebilecekleri tasası çabalarımı biraz sekteye uğrattı diyebilirim. İkinci bir tasa da, toprağın yalnızca sulama sonucu, bilimsel açıdan verimsizliğine karşın besin denen şeyi buyurup vereceği ve bunun kokusunun da beni baştan çıkaracağıydı. Ama henüz buna benzer bir şey gerçekleşmedi ve ben de aç kalmayı sürdürebildim. Söz konusu tasalar bir yana, sakindim ilkin; şimdiye kadar böylesine sakin olduğumu hiç görmemiştim. Gerçekte bilimin söylediklerini çürütmek amacıyla çalışıyordum, öyleyken içimi bilimin hizmetinde çalışan bir kimsenin hazzı ve adeta atasözüne dönüşmüş serinkanlılığı doldurmuştu. Kendimi kaptırdığım düşlerde bilim beni bağışlıyordu: Benim araştırmalarımın da bilimde bir yeri vardı; araştırmalarım ne denli başarılı nitelik taşırsa taşısın, hatta en çok bu başarılı niteliklerinden ötürü köpeklerin dünyası için asla kaybolmuş sayılamayacağım sözleri, zengin bir avuntu gibi kulaklarımda yankılanıyordu. Bilim dostça bir yakınlık gösteriyordu bana, vardığım sonuçların değerlendirilmesini kendisi üzerine alacaktı, bu sözveri bile deneyimin bir çeşit gerçekleşmesi anlamına gelmeliydi; şimdiye kadar kendimi içten içe toplumdan dışlanmış hissedip, kudurmuş biri gibi ulusumun surlarına saldıran bana büyük bir saygınlıkla kucak açılacak, bir araya toplanmış köpek vücutlarının özlenen sıcaklığı bir sel gibi beni saracak, zorla kaldırıp ulusumun omuzları üzerine alınacak, orada sağa sola yalpalayacaktım. Açlığın tuhaf etkisi işte. Derken yaptığım iş bana o denli büyük göründü ki, duygulandım ve kendi kendime acıdığımdan orada, çalılıkta bile sessizce ağlamaya koyuldum. Kuşkusuz pek anlaşılır şey değildi davranı-

şım; öyle ya, hak edilmiş bir ödülü beklemem gerektiğine göre, neden ağlıyordum? Sanırım sadece rahatlıktandı. Kendimi ne zaman rahat hissetmişsem, ki seyrek olmuştu bu, ağlamıştım hep. Sonradan kuşkusuz çok sürmedi, geçti hepsi. O güzel görüntüler, açlığın ciddi boyutlara ulaşmasıyla yavaş yavaş uçup gitti; çok geçmeden bütün hayallere ve duygusallıklara çarçabuk veda edip mide ve bağırsaklarımdaki o kemirici açlıkla düpedüz yalnız buldum kendimi. O vakitler sayısız defa, "Açlık bu!" diye geçirdim içimden; sanki açlıkla benim hâlâ iki ayrı şey sayılacağımıza ve benim onu baş ağrıtıcı bir âşık gibi silkip üzerimden atabileceğime kendimi inandırmak ister gibiydim; oysa gerçekte bir tek şeydik ikimiz, bu da enikonu tatsız bir durumdu. "Açlık bu!" diye kendi kendime açıklamalarda bulunan ben değil, gerçekte açlıktı, dolayısıyla benimle eğleniyordu. Kötü, kötü bir zamandı işte. Bu zamanı düşündükçe tüylerim diken diken oluyor; yalnızca o vakitler enine boyuna çektiğim acıdan değil kuşkusuz; o vakitler bunun üstesinden gelemediğim için, bir şey elde etmek istiyorsam, bu acıyı bir kez daha enine boyuna yaşamam gerektiği için; çünkü aç kalmaya bugün de araştırmalarda başvurulacak en son ve en güçlü bir yöntem diye bakıyorum. Açlık içinden yol alıyor dünya; en yüce şeye erişmek, en yüce bir iş görerek sağlanabilir ancak; bu en yüce iş de, biz köpek dünyasında gönüllü üstlenilen açlıktır. Yani o zamanlar ayrıntılarıyla aklıma geldi mi - ve yaşadıkça da bunları kurcalamaktan zevk alacağım - ileride beni gözleyen kötü günleri de düşünmeden duramıyorum. Öyle görünüyor ki, böyle bir deneyden sonra kendime gelebilmek için adeta bir ömrün geçmesini beklemek gerekmekte; o zamanki açlıkla şimdi aramda bütün bir yetişkinlik çağı bulunuyor, öyleyken henüz kendime gelmiş değilim. Bir ikinci açlık perhizine koyulurken daha kararlı davranacağım, şimdi daha çok deneyim sahibiyim ve yeni bir denemeye başvurmanın zorunluğunu da daha iyi görüyorum, ama gücüm daha az şimdi, ilk defaki açlık perhizinden bu yana azaldı; o bilinen korkulu durumları

daha beklerken dermanım kesilecek. İştahım şimdi daha zayıf, ama bana bir yararı dokunmayacak, deneyi biraz değerinden düşürecek yalmzca ve beni bir vakitler gerektiğinden daha uzun süre açlık perhizini sürdürmeye zorlayacak. Bunun ve öbür önkoşulların sanıyorum bilincindeyim, aradan geçen uzun zaman içinde ön denemeleri eksik etmedim çünkü; açlığı, hayli sık olarak bayağı yakaladım ucundan, ama henüz işi sonuna kadar götürecek gücüm yoktu ve gençliğin hiçbir şeyden çekinmeyen saldırı hevesi kuşkusuz bir daha geri gelmemek üzere uçup gitti. Zaten daha o zamanlar açlık perhizini sürdürürken kaybolmaya başlamıştı. Kimi düşünceler yiyip bitiriyordu beni. Atalarımız sanki gözdağı verir gibi karşımda dikiliyordu. Açıkça söylemeyi göze alamasam bile en başta onları suçlu görüyordum; köpeksi yaşayışa onlar yol açmıştı, yani onların tehditlerini kolaycacık karşı tehditlerle yanıtlayabiliyor, ama bilgileri önünde de eğiliyordum; bizim artık kestiremediğimiz kaynaklardan geliyor bilgileri; dolayısıyla, içimde her ne kadar onlara karşı savaşmak isteğini duyuyorsam da, yasalarını asla düpedüz çiğnemeyecek, yalnızca içlerindeki boşluklardan yürüyüp gidecektim, özellikle söz konusu boşlukları sezmede ustaydım. Açlık perhizi bakımından ünlü bir konuşmaya dayanıyordum; konuşmada bilgelerimizden biri aç kalmanın yasaklanmasını istemiş, bir ikinci bilge de kendisini şu sözlerle bundan vazgeçirmeye çalışmıştı: "Aç kalacak olan nerde ki?" Birinci bilge de, bunun doğruluğuna inanıp artık yasaktan söz etmemişti. Ama yine de şu soru çıkıyor ortaya: "Aç kalmak, buna karşın gerçekte yasaklanmış olmuyor mu?" Yorumcuların büyük çoğunluğu, hayır diyor, serbest bırakılmış görüyor aç kalmayı, ikinci bilgeye uyuyor, dolayısıyla hatalı bir açıklamanın kötü sonuçlara yol açacağından tasa etmiyor. Açlığa başlamadan bunu kesinlikle öğrenmiştim. Ama şimdi açlıkla kıvrılarak, biraz zihin bulanıklığı içinde kurtuluşu sürekli arka bacaklarımda arayıp, onları umutsuzlukla çiğner ya da emerken, ta kıçıma kadar bunları yaparken söz konusu konuşmanın ge-

nellikle yorumu bana temelden yanlış göründü, yorumbilime lanetler savurdum, bu bilime kapılıp yanlış yollara saptığım için kendi kendime ilendim; bir çocuğun bile anlayacağı gibi, söz konusu konuşmada elbet açlık yasağından fazla bir şey vardı; birinci bilge açlığı yasaklamak istemiş ve istediği de hemen yapılmış, yani açlık yasaklanmıştı; ikinci bilge ona hak vermekle kalmamış, hatta aç kalmayı akıl almayacak bir şey görmüş, yani ilk yasağın üzerine bir ikincisini, köpek yaradılışının yasağını bindirmişti; birinci bilge, bunu kabul edip kesin bir yasağı dile getirmekten kendini alıkoymuş, yani köpeklere bütün bunları anlatarak durumu kavramaya çalışmalarını ve aç kalmayı kendi kendilerine yasaklamayı buyurmuştu. Yani, normal bir yasak yerine üçlü bir yasak vardı ortada, ben de bu yasağı çiğnemiştim. Evet ama, hiç değilse gecikmiş de olsam şimdi boyun eğebilir, açlığa son verebilirdim; ama acılar arasında açlığı sürdürmem için bir ayartı varlığımda sesini duyurmuş, ben de yabancı bir köpeğin ardına düşer gibi şehvani bir duyguyla hemen ayartının peşine takılmıştım. Açlığa son veremiyordum, ayağa kalkıp şenlikli yerlere koşarak kendimi kurtarmaya gücüm yetmeyecek kadar zayıf düşmüştüm. Ormandaki iğne yapraklar üzerinde sağa sola yuvarlanıp duruyordum, uyku yüzü gördüğüm yoktu artık, dört bir yanda sesler işitiyordum, yaşamımın şimdiye kadarki bölümünde dünya uyumuş da sanki şimdi uyanıyordu. Bir daha bir şey yiyemeyecekmişim gibi bir duygu belirmişti içimde, çünkü yemek yiyerek, başıboş bırakılmış, gürültü patırtı içindeki dünyayı yeniden susturmam gerekiyordu; işte bunu gerçekleştiremeyecektim, en büyük gürültünün karnımdan geldiğini kuşkusuz işitiyordum, ikide bir karnıma dayıyordum kulağımı, sanırım her defasında gözlerim dehşetle açılıyor, çünkü işittiğime pek inanamıyordum. Derken durum iyiden iyiye kötüleşti ve birden baş dönmesine benzer bir şey gelip çullandı üzerime, bünyem saçma kurtuluş girişimlerinde bulundu, yemek kokuları gelmeye başladı burnuma, hanidir yemediğim seçkin yemekler, çocukluğumun haz

kaynakları; hatta annemin memelerinden yükselen o canım kokuyu duyuyordum; kokulara karşı diretmek için verdiğim kararı unutmuştum, daha doğrusu bu kararla, şimdiki davranışım da bu kararın bir parçasıymış gibi dört bir yana sürüklenmeye başlamıştım; hep birkaç adım atıyor, yiyeceği yalnızca kendimi korumak için ele geçirmeyi diliyormuşum gibi orayı burayı kokluyordum. Bir şey bulamayışım düş kırıklığına uğratmıyordu beni; yemekler vardı, ama hep benden birkaç adım ötede kalıyor, ben daha yanlarına varmadan bacaklarım bükülü bükülüveriyordu. Ama aynı zamanda biliyordum ki, varolan bir şey de yoktu; o küçük devinimleri bir daha çekip gidemeyeceğim bir yerde yığılıp kalarak bundan böyle doğrulamayacağımdan korktuğum için yapıyordum. Son umutlar, son ayartılar silinip gitmişti, sefalet içinde mahvolacaktım burada; araştırmalarımın, çocuksu mutlu zamanlardaki bu çocuksu denemelerin bana ne yararı dokunabilirdi ki? Şimdi, burada iş ciddiydi, araştırmaların değerini kanıtlaması gerekiyordu şimdi, ama neredeydi araştırmalar! Ortada çaresizlik içinde ağzım boşluğa açmış bir köpek vardı yalnız; hâlâ farkına varmaksızın, telaşlı bir çabuklukla aralıksız toprağı suluyor, ama belleğindeki bütün o sihirli sözler kalabalığı arasından bir tekini bile anımsayamıyordu artık, yeni doğanların annelerinin altına büzülüp sinmelerini sağlayan o şiirciği bile anımsayamıyordu. Bana öyle geliyordu ki, burada kardeşlerimden bir koşu uzaklıkta değil de, herkeslerden alabildiğine uzak bir yerdeydim; doğrusu ölümüm hiç de açlıktan değil, öksüzlüğümden olacaktı. Öyle ya, kimsenin umursadığı yoktu beni, yeraltında, yer üstünde, havada kimsenin; onların aldırmazlığı yüzünden mahvoluyordum; onların umursamazlığı ölüyor diyordu benim için ve dedikleri gerçekleşecekti. Ve ben de onlara katılmıyor muydum? Aynı şeyi söylemiyor muydum ben de? Bu öksüzlüğü kendim istememiş miydim? Doğru, ey köpekler, ama burada böyle kuyruğu titretmek için değil, gerçeğe ulaşmak için, bu yalan dünyasından çıkmak için; öyle bir dünya ki, bir kimse bu-

lup kendisinden gerçeği öğrenemiyordunuz, yalan içinde doğup büyümüş benden bile. Belki gerçek pek uzakta değil, dolayısıyla ben de öyle düşündüğüm kadar bir başına bırakılmış değildim; başkaları değil, yalnızca kendim tarafından terk edilmiştim, işin üstesinden gelemeyerek ölüp giden kendim tarafından.

Ne var ki, sinirli bir köpeğin sandığı gibi öyle çabuk ölünmüyor. Bayılmıştım, o kadar; yeniden ayılıp da gözlerimi açtığım zaman, karşımda yabancı bir köpek dikiliyordu. Açlık duyduğum yoktu, kendimi pek güçlü hissediyordum, eklem yerlerimde bir esneklik algılar gibiydim, ama doğrulmaya çalışmıyor, bu yolda bir denemeye bile girişmiyordum. Her zamankinden çok bir şey yoktu gördüğüm; güzel, ama pek de fazla olağanüstülüğü içermeyen bir köpek karşımda dikiliyordu, işte buydu, başka şey değildi gördüğüm; öyleyken daha fazla bir şeyler görür gibiydim. Altımda kan vardı, ilk anda yiyecek diye düşünmüştüm; ama hemen anladım ki benim kustuğum kandı. Yüzümü kandan çevirip yabancı köpeğe döndüm. Cılız, uzun bacaklı, koyu kumral bir şeydi; yer yer beyaz benekleri, tatlı, keskin, araştıran bakışları vardı. "Ne yapıyorsun burada?" diye sordu. "Buradan çekip gitmelisin!" diye ekledi. "Şu anda gidemem," dedim, başka bir açıklamada da bulunmadım; çünkü ona her şeyi nasıl açıklayabilirdim, üstelik acele bir iş var gibiydi. "Rica ederim git!" diye üsteledi o ve sinirli sinirli bir bacağını kaldırıp bir bacağını indirdi. "Bırak beni!" dedim. "Yoluna git, ilgilenme benimle, zaten ötekiler de ilgilenmiyor." - "Senin iyiliğin için rica ediyorum," dedi. - "Ne için rica edersen et!" dedim. "İstesem bile gidemem." - "Neden bu değil," dedi gülümseyerek. "Gidebilirsin. Bak, halinden güçsüzlüğün anlaşılıyor, yavaş yavaş buradan gitsen iyi edersin, şimdi gitmekte duraksarsan, sonra koşmam gerekir." - "Bu, benim bileceğim iş!" dedim. "Ama benim de!" diye yanıtladı o, dikbaşlılığıma canı sıkılmış gibiydi. Şimdilik beni burada bırakmaya razı olmuştu anlaşılan; ama fırsattan yararlanıp sevgiyle bana sokulmak isti-

yordu. Başka vakit bu güzel köpeğin sevgisine gönülden katlanırdım, ama o zaman aklım almadı nasıl olduğunu, bir dehşet duydum. "Defol!" diye bağırdım; kendimi başka türlü savunamadığımdan daha da gür çıkmıştı sesim, "Peki, canım, peki!" dedi o, yavaş yavaş geriye çekilerek. "Amma da tuhafsın, hoşuna gitmiyor muyum yani?" - "Hoşuma gitmeni istiyorsan, çek git buradan ve beni rahat bırak!" diye üsteledim, ama onu inandırmak istediğim kadar kendimden emin değildim artık. Açlığın bileyip keskinleştirdiği duygularımla onda bir şeyler görüyor, bir şeyler işitiyordum; henüz başlangıç durumundaydı bu, ama giderek büyüyor, yaklaşıyordu; anlamıştım ki, artık doğrulup kalkacağımı aklım almasa bile, bu köpekte yine de beni buradan kovup uzaklaştırma gücü vardı. Dolayısıyla, benim kaba sözlerim üzerine usulcacık başını sallamakla yetinen yabancı köpeği giderek daha büyük bir şehvetle süzmeye başlamıştım. "Kimsin sen!" diye sordum. "Bir avcı!" dedi. "Peki, ne diye benim burada kalmamı istemiyorsun?" dedim. "Bana engel oluyorsun," diye yanıtladı, "sen buradayken avlanamam." - "Bir dene bakalım. Belki avlanabilirsin." - "Hayır!" dedi. "Üzgünüm ama, buradan gitmen gerekiyor." - "Sen de bırakıver bugün avlanmayı!" dedim rica yollu. "Olmaz!" diye yanıtladı. "Avlanmam gerekiyor." - "Benim gitmem gerekiyor, senin avlanman gerekiyor. Neden bu gerekmeler, anlıyor musun?" - "Yo!" dedi. "Ama bunda anlaşılmayacak bir taraf da yok; kendiliğinden anlaşılan doğal şeyler!" - "Pek öyle de değil!" diye yanıtladım. "Baksana beni buradan kovup uzaklaştırman seni üzüyor, öyleyken yapıyorsun bunu." - "Evet," dedi. "Evet," diye yineledim ben öfkeyle. "Cevap mı bu da yani. Hangisinden vazgeçmek senin için daha kolay, avlanmaktan mı, yoksa beni buradan kovmaktan mı?" - "Avlanmaktan," dedi duraksamaksızın. "Gördün mü bak!" dedim. "Bir çelişki var işte ortada." - "Nasıl bir çelişkiymiş?" diye sordu. "A canım küçük köpekçiğim, böyle davranmamın gerektiğine akıl erdiremiyor musun gerçekten? Böyle kendiliğinden anlaşılan bir

şeyi anlamıyor musun?" Artık bir şey demedim, çünkü fark etmiştim ki - beri yandan yeni bir yaşam, dehşetin yol açtığı o yeni yaşam ansızın uyanıvermişti içimde -, benden başka kimsenin seçemeyeceği o akıl almaz ayrıntılardan fark etmiştim ki, küçük köpek, göğsünün tüm derinliğiyle şarkı söylemeye hazırlanıyordu. "Şarkı söyleyeceksin," dedim. "Evet," dedi, "henüz başladığım yok. Ama sen hazırlanmaya bak." - "İstediğin kadar yadsımaya çalış, işitiyorum ben söylediğini," dedim titreyerek. Sustu. Ben de o vakitler bir şeyi anlar gibi olmuştum; öyle bir şey ki, benden önce hiçbir köpek anlayamamıştı bunu, en azından geleneklerde buna ilişkin en ufak bir işaret yoktu, sonsuz bir korku ve utançla yüzümü çarçabuk önümdeki kan birikintisine gömdüm. Çünkü anlar gibi olmuştum ki, yabancı köpek henüz kendisi farkına varmadan şarkı söylemeye başlamıştı; dahası var, şarkının melodisi, ondan bağımsız, kendi özel yasasına uyup havada süzülerek ilerliyor, sanki yabancı köpeği dışarıda bırakıp bunun dışında yalnızca beni hedef alıyordu. Bugün kuşkusuz bu gördüklerimi yadsıyor, bunları benim o zamanki sinirlerimin gerginliğine veriyorum; ama bir yanılgı da sayılsa, şahane bir tarafı var bu yanılgının, o açlık zamanından kurtarıp bu dünya içine kaçırabildiğim uydurma da olsa biricik gerçek bu, hiç değilse kendimiz olmaktan tümüyle çıktığımız vakit bizim nerelere kadar ulaşabileceğimizi bize gösteriyor. Normal koşullar altında ağır hasta yatmam, kımıldayacak gücü bulamamam gerekirdi; ama işte yabancı köpeğin çok geçmeden kendi ezgisi diye sahip çıkar göründüğü ezgiye karşı duramadım. Güçlendikçe güçlendi ezgi, büyümesinin belki de sınırı yoktu ve şimdiden kulaklarımı adeta paralar gibiydi. Ama en kötüsü, sanki yalnızca benim için vardı, yüceliği karşısında ormanın suskunluğa gömüldüğü bu ses, yalnızca benim için vardı; hâlâ burada kalmayı göze alabilen, ses önünde kendi pisliği ve kendi kanı içinde yan gelmiş yatan ben kimdim? Zangır zangır titreyerek doğruldum, yukarıdan aşağı kendimi şöyle bir süzdüm, bu durumda biri nasıl koşabilir diye geçirdim içim-

den, ama der demez ezgi beni önüne kattı, şahane sıçrayıp zıplamalarla uçup gitmeye başladım. Dostlarıma hiçbir şey anlatmadım, yanlarına geldiğimde belki bütün olup bitenleri hemen anlatabilirdim ama, pek dermansızdım; sonradan ise bir şey anlatmamam bana yerinde bir davranış göründü. Kendimi tutamayıp çıtlattığım sözlere gelince, bunlar da konuşmalar arasında bir iz bırakmadan yitip gitti. Şunu da söyleyeyim ki, bedensel bakımdan bir iki saatte kendimi toparlamıştım, oysa ruhça bugün bile acısını çekiyorum olanların.

Ancak, araştırmalarımı genişletip köpeklerin müziğiyle ilgilenmeye başlamıştım. Bilim, kuşkusuz burada da eli boş durmamıştı; müzikbilim, yanlış öğrenmemişsem, belki de besinbilimden çok daha kapsamlıydı, en azından daha sağlam temellere dayanıyordu. Nedeni de, bu alanda besin alanındakinden daha serinkanlı çalışılabilmesi ve daha çok gözlemler yapılıp gözlemlerin belli sistemler içerisine yerleştirilmesi, besin alanında ise her şeyden önce pratik sonuçlar çıkarmaya önem verilmesiydi. Dolayısıyla, müzikbilime karşı duyulan saygı, besinbilime karşı duyulan saygıdan daha büyüktü; buna karşılık, birinci ikincisi kadar halkın içine derinliğine yerleşmiş değildi. Ormandaki sesi işitmeden önce müzikbilime yabancı olduğum kadar başka bir bilime yabancı değildim. Müzisyen köpeklerle ilgili yaşantım, dikkatimi söz konusu bilim üzerine çekmemiş değildi, ama daha pek toydum o zamanlar. Beri yandan, bu bilimin yanına sokulabilmek kolay değildi; müzikbilime pek çetin bir bilim diye bakılır ve bu bilim fazla kalabalığa karşı, kibar ve soylu, kapalı tutar kendini. Sonra, o köpeklerde müzik ilkin benim en çok dikkatimi çeken şey olmuştu, ama sonra suskun köpek varlıklarını müzikten daha önemli bulmuştum, başka yerde onların korkunç müziklerine benzeyen hiçbir şey seçemiyordum, dolayısıyla bunu umursayabilirdim, ama onların varlıkları o zamandan beri dört bir yandaki köpeklerin hepsinde karşıma çıkıyordu. Köpeklerin varlığını kavramada da besin araştırmaları bana, hedefe götüren en elverişli ve dolam-

başsız yol görünüyordu. Her iki bilim arasındaki sınır bölge elbet daha o zamanlar kuşkumu uyandırmıştı, besini yukarıdan aşağı çağıran şarkı bilimiydi bu da. Hani müzikbilim içine de asla gerektiği gibi giremeyişim ve bu bakımdan bilimin her vakit özellikle aşağıladığı yarı bilginler arasında bile yer alamayışım, burada yine beni pek rahatsız eden bir şey. Bu her zaman anımsatacak bana kendini. Bir bilgin önünde en kolayından bir bilimsel sınava çekilsem, başarı şansım - ne yazık ki elimde kanıtlar var bunu gösteren - hiç yok gibidir. Kuşkusuz bunun da nedenleri, daha önce sözü edilen yaşam koşulları bir yana, özellikle bilimsel yetersizliğim, belleğimin güçsüzlüğü, ama en çok bilimsel amacı göz önünde tutacak durumda bulunamayışımdır. Bütün bunları da açıkça, hatta bir çeşit kıvanç duyarak itiraf ediyorum kendi kendime; çünkü bilimsel yetersizliğimin derinlerde yatan nedeni bana bir içgüdü gibi görünüyor, hem de kötü bir içgüdü değil. Yüksekten atsam diyebilirdim ki, işte bu içgüdü bilimsel yeteneklerimi mahvetti; öyle ya, yaşamda en basit şeyler sayılamayacağı kuşku götürmeyen alışılmış günlük işlerde enikonu zekâ eseri gösteren, her şeyden önce, vardığım sonuçlara bakarak da anlaşılabileceği gibi, bilimi olmasa da bilginleri pek iyi anlayan benim gibi birinin, pençesini kaldırıp bilimin yalnız ilk basamağına koymaya daha baştan gücünün yetmeyişi, en azından pek tuhaf bir şey kaçardı sanırım. İşte bir içgüdüdür ki, doğruca bilimin, ama bugün üzerine eğilinenden bir başka bilimin, bilimlerin en sonuncusunun hatırı için özgürlüğü her şeyden üstün tutmama yol açtı. Özgürlük! Doğrusu; bugünkü durumuyla cılız ve kuru bir bitki. Ama ne de olsa özgürlük, ne de olsa elde bir varlık.

KAFKA'NIN ÖLÜMÜNDEN SONRA GERİDE BIRAKTIĞI DEFTERLERDEN ÇEVİRMEN TARAFINDAN ALINMIŞ, BAZILARI İSİMSİZ BİRKAÇ ÖYKÜ

GÜNDELİK BİR ŞAŞKINLIK

Gündelik bir olay: Katlanılması gündelik bir şaşkınlık. A., H.'deki B. ile önemli bir iş anlaşması yapacaktır. Ön konuşmalarda bulunmak için kalkıp H.'ye gidiyor; hem gidiş, hem dönüşte on dakikada alıyor yolu; eve geldiğinde, bu hızlı tempodan ötürü böbürleniyor. Ertesi gün yine kalkıp gidiyor H.'ye; bu kez iş anlaşması kesin sonuca bağlanacaktır. Bu da belki pek çok saati gerektireceğinden, sabah erkenden yola çıkıyor. Bütün yan koşullar, hiç değilse A'nın kanısına göre, bir önceki günün tıpatıp aynı olmasına karşın, H.'ye gitmesi on saat alıyor bu kez. Akşam yorgun argın H.'ye vardığında bir de işitiyor ki, B. kendisinin ortada görünmeyişine kızarak yarım saat önce onu aramak için evden ayrılmış; hani yolda birbirlerine nasıl rastlamamışlar, hayretmiş doğrusu. Bu durumda, kalıp B.'yi beklemesi salık veriliyor A.'ya. Ama A., iş telaşıyla vakit geçirmeden yola düşüyor, gerisin geri eve seğirtiyor.

Bu kez, pek farkına varmaksızın adeta bir solukta alıyor yolu. Evde öğreniyor ki, B. daha erkenden çıkagelmiş, hani B. geldiğinde A. evden yeni ayrılasıymış, B. de diyesiymiş ki, şimdi hiç vaktim yok, hemen gitmem gerekiyor. Bu anlaşılmaz davranışına karşın, B. yine de evde kalıp onu beklemiş. Gerçi hâlâ dönmedi mi diye sormuş ikide bir; ama şu an henüz yukarıda A.'nın odasında bulunuyormuş.

B ile konuşarak olup bitenleri kendisine hâlâ açıklayabileceği için mutlu, merdivenleri koşarak çıkıyor A. Yukarıya tam varmak üzereyken, ayağı tökezleyip bilek kirişlerinden birini inciyor, acıdan adeta kaybediyor kendini, bağıracak gücü bulamıyor, karanlıkta kıvranıp duruyor yalnızca ve B'nin -çok

uzakta mı, yoksa hemen yanı başında mı, kestiremiyor bir türlü- hırsla paldır küldür merdivenlerden indiğini ve bir daha görünmemek üzere çekip gittiğini işitiyor.

SANÇO PANZA'YLA İLGİLİ GERÇEK

Sanço Panza, hani kendisi hiç övünmüş değil bununla, ele geçirdiği bir alay şövalye ve haydut romanını yıllar yılı akşam ve gece saatlerinde okuyarak, sonradan Donkişot adını verdiği şeytanını oyalayıp dikkatini üzerinden başka yöne çekmesini öylesine becermişti ki, gemi azıya alan şeytanı en çılgınca işlere kalkışmış, ama ortada kendisi için belirlenmiş bir obje -ki bu da Sanço Panza olabilirdi ancak- kalmadığından, çılgınlıklarının kimseye zararı dokunmamıştı. Sanço Panza, artık bu özgür insan, sakin serinkanlı, belki bir sorumluluk duygusuyla davranıp çıktığı seferlerde Donkişot'un peşini bırakmamış, bunu da ömrünün sonuna kadar kendisi için büyük ve yararlı bir eğlence bilmişti.

SİRENLERİN SUSUŞU

Yetersiz, hatta çocuksu önlemlerin bile insanı esenliğe kavuşturabileceğinin kanıtıdır:

Sirenlerden korunmak isteyen Odysseus kulaklarına balmumu tıkamış, kendisini seren direğine sımsıkı zincirlemişti. Aynı şeyi, Sirenlerin daha uzaktan ayartıp baştan çıkardığı kimseler değil ama, başkaları öteden beri yapabilirdi kuşkusuz. Ama bunun bir işe yaramayacağı bütün dünyaca biliniyordu. Sirenlerin şarkıları ne varsa delip geçiyor, şarkının ayartısına kapılanların içinde zincir ve direklerden daha da fazlasını kırıp parçalayabilecek bir tutkunun doğmasına yol açıyordu. Belki Odysseus da işitmişti bunu, ama umursadığı yoktu. Bir avuç balmumuyla bir bağ zincire katıksız güven besliyor, başvurduğu önlemden dolayı sevinç içinde Sirenlere doğru yol alıyordu.

Ama Sirenlerin şarkıdan çok daha tehlikeli bir silahları vardı ki, o da susuşlarıdır. Hani böyle bir durumla karşılaşılmamıştır şimdiye kadar, ama karşılaşılabilir: Bir kimse belki Sirenlerin şarkısından kurtarabilir kendini, ama susuşlarından asla. Dünyada hiçbir nesne yoktur ki, kendi gücüyle Sirenleri yenmenin mutluluğuna ve bu mutluluktan kaynaklanarak her şeyi önüne katıp sürükleyecek büyüklenmeye karşı durabilsin. Ve gerçekten, Odysseus yanlarına yaklaştığı zaman, yeni düşmanlarının üstesinden ancak susmakla gelebileceklerine inandıklarından mıdır, yoksa balmumu ve zincirden başka şey düşünmeyen Odysseus'un yüzündeki mutluluk kendilerine şarkı söylemeyi tümüyle unutturduğundan mı, artık nedense, o yaman şarkıcı Sirenler şarkı söylemeyi bırakmış, susuyordu.

Ama Odysseus besbelli Sirenlerin susuşunu fark etmiyor, onların şarkı söylediğini, ama kendisinin bunu işitmediğini sanıyordu. İlkin Sirenlerin boyunlarını döndürüşünün, derin derin soluyuşlarının, gözlerinin yaşla doluşunun ve yarı açılan ağızlarının şöylece farkına varmış, ne var ki bütün bunların, çevresinde yankılanıp sönen, ama kendisince işitilmeyen şarkılardan kaynaklandığını düşünmüştü. Ancak, çok geçmeden söz konusu görüntülerin tümü, Odysseus'un uzaklara çevrilmiş gözleri önünden kayıp gitmişti. Odysseus'un azmi karşısında Sirenler ortadan kaybolup gitmiş, kendilerine iyice yaklaşan Odysseus onları görmez olmuştu.

Ne var ki, Sirenler her zamankinden daha bir güzel gerinip uzandılar, sonra arkalarına döndüler, korkunç saçlarını rüzgârda uçuşmaya bıraktılar ve kayaların üstüne sere serpe açıp yaydılar pençelerini. Artık Odysseus'u ayartıp baştan çıkarmayı düşünmüyor, yalnızca ondaki bir çift iri ve parlak gözü elden geldiğince uzun süre seyretmek istiyorlardı.

Sirenlerde bilinç diye bir şey bulunsaydı, daha o vakit yok olup giderlerdi. Ama bu bilincin olmayışından ötürü hayatta kaldılar, ellerinden de bir tek Odysseus kurtuldu.

Sonra buna ek olarak öteden beri şöyle bir şey anlatılır: Odysseus, öylesine kurnaz, öylesine tilkinin biriymiş ki, Yazgı Tanrıçası bile içindeki gizli niyeti keşfedememiş; doğrusu insan aklının alacağı şey değil ama, Sirenlerin sustuğunu Odysseus belki gerçekten sezmiş ve yukarıdaki düzmece olayı hem Sirenlere, hem tanrılara karşı adeta kalkan diye kullanmıştı.

PROMETHEUS

Prometheus'tan söz açan dört söylence bulunuyor elimizde: Birincisine göre, Prometheus, tanrılara ihanet ederek sırlarını insanlara ilettiği için Kafkas dağlarındaki kayalıklara kıskıvrak zincirlenmiştir ve tanrıların yolladığı kartallar tarafından karaciğeri yenmektedir; ama Prometheus'un ciğeri yendikçe büyümekte, büyüdükçe yine kartallara yem olmaktadır.

İkinci söylenceye göre, Prometheus, kartalların aralıksız veriştiren gagalarının acısıyla, zincirlendiği kayaların giderek daha içine gömülmüş, sonunda kendisi de bir kaya parçasına dönüşmüştür.

Üçüncü söylenceye göre, Prometheus'un tanrılara ihaneti aradan geçen binyıllar içinde unutulmuş, tanrılar unutmuş, kartallar unutmuş, Prometheus'un kendisi unutmuştur.

Söylencenin dördüncüsüne göre, anlamını yitirip boşlukta kalan olaydan bezilmiş, tanrılar bezmiş, kartallar bezmiş, yara bezgin kapanmıştır.

Kala kala geriye açıklanamayan kayalar kalmıştır. - Söylence, açıklanamayanı açıklamaya uğraşıyor. Bir gerçeklik temelinden çıkıp geldiği için, yine ister istemez açıklanamaz'da sonlanacaktır.

Evimizde, bu koskoca kenar mahalle evinde, yıkılmak bilmeyen ortaçağ harabelerine yaslanmış bu kışlamsı kira evinde bugün, sisli ve buzsu bu kış sabahı aşağıdaki bildiri dağıtıldı.

Bütün Ev Sakinlerine:

Elimde beş çocuk tüfeği var. Dolabımda asılı duruyor hepsi, her askıda bir tane. Birincisi benim. Ötekiler, kim gelip isterse onun olacak. Başvuranların sayısı dördü geçti mi, sonrakiler kendi tüfeklerini yanlarında getirip benim dolapta saklayacak. Çünkü birlik ve beraberlik bozulmamalı, birlik ve beraberlik bozulursa yerimizde sayarız. Şunu da söyleyeyim ki, bendeki tüfeklerin tüfek diye kullanılmaya hiç elverişli yanı yok, mekanizmalarından hayır kalmamış, tıpaları kopmuş, yalnız tetikleri çalışıyor ve basınca çat diye bir ses çıkarıyor. Yani gerektiğinde bu gibi başka tüfekler sağlamak güç değil. Ama ilk zamanlar tüfeksiz kimseler de gelse kabulüm. Biz, yani tüfekliler, tehlike anında tüfeksizleri ortamıza alırız. Kızılderililere karşı ilk Amerikalı toprak sahiplerinin başarıyla uyguladıkları savaş yöntemi, nihayet benzeri koşulların egemenliğini sürdürdüğü bizim burada da ne diye sonuç vermesin? Diyeceğim, hiç tüfeksiz de yapılabilir; hatta beş tüfek ille gerekli değil. Ama madem elimizde var bir kez, bunları kullanabiliriz. Gel gelelim, benim dışımdaki dört kişi tüfek taşımak istemezse, kendileri bilir. Bu durumda önder olarak ben bir tüfek taşırım, tamam. Ancak, bir önderimiz bulunmazsa daha iyi. Dolayısıyla, ben de tüfeğimi kırıp atacak ya da bir kenara kaldıracağım.

Bu ilk bildiriydi. Bizim evde bildirileri okuyacak, hele üzerlerinde düşünüp kafa yoracak ne kimsenin vakti var, ne isteği. Tavanarasından yola koyulan bir pislik seli, tüm katların koridorlarındaki yeni pisliklerle beslenir, merdivenleri silip süpü-

rerek aşağılara akar ve aşağıda kabarıp taşarak yukarılara çıkmaya uğraşan pislik seliyle savaşır durur. Çok geçmeden, küçük kâğıt parçalarından oluşan bildiriler de, böyle bir pislik selinde yüzmeye başlamıştı. Ama aradan bir hafta geçti, bir ikinci bildiri daha:

Ev sakinlerine:

Şimdiye kadar gelip bana başvuran çıkmadı. Ekmek peşinde koşmadığım zaman evdeydim sürekli, dışarı çıkarken odamın kapısını hep açık bıraktım, masanın üzerine de boş bir kâğıt koydum; isteyen gelip listeye adını kaydedebilirdi, ama kimse yapmadı bunu.

İki elim bir savaşa tutuştu. Okuduğum kitabı trak diye kapatıp, kendilerini kavgada rahatsız etmemesi için bir kenara ittiler. Sonra karşımda selam durup beni hakem seçtiler. Ve hemen parmaklarını birbirine geçirip masanın kenarında koşuşmaya başladılar; kimi vakit biri, kimi vakit ötekisi ağır basarak, bazen sağa, bazen sola gidip geldiler. Gözlerimi üzerlerinden ayırmadım. Madem benim kendi elim ikisi de, hakyemez bir hakem rolünü oynamalıyım; yoksa yanlış bir kararın doğuracağı tatsız olayları kendi elimle başıma sararım. Ama görevim de kolay değil; karanlıkta ellerimin ayaları, karşılıklı olarak, dikkatimden kaçmaması gereken çeşitli hilelere başvuruyorlar; dolayısıyla, çenemi masaya bastırıyorum; artık gözümden bir şey kaçamaz. Sol elime karşı kötü bir niyet beslemeksizin, yaşam boyu hep sağ elimi üstün tuttum. Sol elim bir yol ağzını açıp bir şey diyeydi, uysal ve hakkaniyetten ayrılmaz biri olan ben, bu kötü davranışımdan hemen vazgeçerdim. Gel gelelim, gık demedi sol elim; örneğin sağ elim, sokakta bir ara başımdan çıkarıp aldığı şapkaya boşlukta bir yay çizdirirken, sol elim kalçamda ürkek ürkek gezindi; şimdi giriştikleri savaşa hiç gereği gibi hazırlıklı değildi bu yüzden. Nasıl edeceksin de, benim sol bileğim, asla bükülmeden o yaman sağ bileğime dayanacaksın? Nasıl o kız gibi narin parmakçığını, sağ elimin beş parmağının kıskacında tutabileceksin? Olup bitenler bana bir savaşma gibi gelmiyor artık; durumu sol elimin doğal sonu gibi görüyorum. Daha şimdiden sıkıştırılıp masanın sol köşesinin ta ucuna kadar itildi; üzerinde de bir makinenin piston kolu gibi düzenli inip çıkan sağ elim. Bu nazik durumda aklıma o kurtarıcı fikir gelip karşımda savaşanların kendi ellerim olduğunu, onları bir çırpıda birbirinden ayırarak kavgaya ve bu nazik duruma son verebileceğimi düşünmesem, bu düşünce kafamda

uyanmasa, sol elim bilek kökünden kopar, masadan aşağı fırlatıp atılır ve belki o zaman zafer sarhoşluğuyla kendini dizginleyemeyen sağ elim, beş başlı o cehennem köpeği(*) gibi davranıp benim dikkatle savaşı izleyen yüzüme atlardı. Oysa şimdi iki elim birbirinin üzerinde duruyor, sağ elim sol elimin sırtını sıvazlıyor ve ben dürüst davranmış hakem de, başımla bu durumu onayladığımı bildiriyorum.

(*) Yunan mitolojisinde Yeraltı ülkesinin bekçiliğini yapan Kerbaros adındaki köpek (Ç.N.)

Dün ilk kez müdüriyete gittim. Bizim gece vardiyası delege seçti beni. Çalışırken kullandığımız fenerler yapılış bakımından pek yetersizdi, ayrıca yakıtla doldurulmaları bizi pek uğraştırıyordu; müdüriyette girişimde bulunacak, bu tatsız durumun giderilmesini sağlayacaktım. Bana orada bu işe bakan büroyu gösterdiler. Kapıyı tıklatıp içeri girdim. Narin yapılı genç bir adam, benzi enikonu uçuk, büyük bir masanın başından bana gülümsedi. Uzun, pek uzun bir süre başını salladı. Acaba otursam mıydı, karar veremedim; ilerde bir sandalye boş duruyordu, ama henüz bu ilk ziyaretimde hemen oturmasam daha iyi olur diye düşündüm, ayakta durumu anlatmaya koyuldum. Ancak, ben alçakgönüllü davranmayı düşünürken, davranışım adamı besbelli güç duruma sokmuştu; çünkü sandalyesinin yerini değiştirmek istemiyorsa, yüzünü çevirip başını kaldırarak bana bakması gerekmekteydi. Ne var ki, boynunu çevirmek için olanca gücünü harcamasına karşın yine de bunu doğru dürüst başaramıyor, ben konuşurken, yüzü yarı bana dönük, şaşı bir bakışla tavana bakıyordu, ben de istemeyerek onun baktığı yere gözlerimi dikmiştim. Konuşmamı bitirince, ağırdan alarak ayağa kalktı; omzuma vurarak, "Demek öyle, demek öyle," dedi ve beni tutup bitişik odadan içeri soktu. Saçı sakalı birbirine karışmış bir adam besbelli burada bizi beklemişti, çünkü masada çalıştığını gösteren herhangi bir belirti yoktu; karşıda açık bir cam kapı seçiliyor, buradan çiçekler ve fidanlarla dolu bir bahçeye geçiliyordu. Kulağına genç adamın fısıldadığı birkaç sözcükten oluşan kısa bilgi, gür sakallı adamın biz çalışanların derdini anlamasına yetti. Hemen ayağa kalkarak, "Bana göre, aziz-" diye başladı; ne var ki, ansızın durakladı; ben, ismimi öğrenmek istiyor sanarak kendimi yeniden tanıtmak için ağzımı açmıştım ki, birden sözümü kesti: "Zahmet

etme, zahmet etme, kendini çok iyi tanıttın bana. Diyeceğim, senin ya da sizlerin dileği haklı bir dilek kuşkusuz; bunu herkeslerden çok takdir edecek birileri varsa, onlar da benimle müdüriyette çalışan beylerdir. Gönlümüz ister ki, işletmenin kendisinden önce işletmede çalışan işçilerin durumu düzgün olsun. Değil mi ama? Bir işletme nihayet her vakit yeniden kurulabilir, paraya bakar alt tarafı, paranın da şeytan görsün yüzünü. Gel gelelim, bir insan göçüp gitti mi, bir insan göçüp gitmiş demektir. Eşi dul kalır geride, çocukları yetim kalır. Allah saklasın! Dolayısıyla, yeni iş güvenliklerinin, yeni çalışma kolaylıklarının, yeni rahatlıkların, yeni ve lüks koşulların sağlanması için yapılacak her önerinin başımızın üzerinde yeri vardır. Kim böyle bir öneriyle bize çıkar gelirse, o bizim adamımızdır. Sözün kısası, sen de bizi uyarmaya yönelik önerilerini bırak burada, hepsini inceden inceye gözden geçirelim; baktık ki küçük, ama çok önemli bir nokta unutulmuş, kuşkusuz onu da sizinkilerin arasına katmazlık yapmayız. İncelemelerimiz sonlanır sonlanmaz da yeni fenerlerinize kavuşursunuz. Bu arada yeraltında çalışan arkadaşlarınıza şunu söylemeyi unutmayın: Onların çalıştığı dehlizleri salonlara dönüştürmedikçe, burada rahat etmeyeceğiz; hele gün gelip sizleri rugan çizmelerle ölüme yollayamadığımız süre, rahat yüzü görmek haram bize. Diyeceklerim bu kadar. Arkadaşlarınıza en içten selamlarımızı iletiniz lütfen!"

BİR ÇİFTLİĞİN SAVUNULMASINDAN SAHNELER

Bir adam boyunu pek bulmayan ve aralıkları içermeyen basit bir tahta çitti. Arkasında üç kişi dikiliyor, yüzleri çit üzerinden ileri taşıyordu. En uzunları ortadakiydi; ondan bir baş kısa olan öbür ikisi ortadakine sokulmuş, hepsi bir birlik ve bütünlük içinde bir grup oluşturmuştu. Her üçü de çiti, daha doğrusu çitin çevrelediği çiftliği savunuyordu. Başkaları da vardı, ama doğrudan savunmaya katılmıyordu bunlar. Avlunun ortasına bir masa atılmış, başında biri oturuyordu; sıcak havada üniformasını çıkarıp sandalyenin arkalığına geçirmişti. Önünde birkaç kâğıt parçası vardı; fazla mürekkep harcanmasını gerektiren uzun ve dolgun harflerle üzerlerine birtakım yazılar çiziktiriyor, kâğıtların hemen yukarısına raptiyelerle tutturulmuş krokiye arada bir göz atıyordu.

Kroki çiftliğin planını içeriyor, masa başındaki kumandan olan adam da planı göz önünde tutarak savunmaya ilişkin buyrukları kaleme alıyordu. Bazen sandalyesinden yarı doğrulup üç savunucuya ve çit önünde uzanan boş araziye bakıyor, gördüklerinden savunma buyruklarını kaleme alırken yararlanıyor, durumun gerginliğinden dolayı hızlı bir tempoyla çalışıyordu. Yakındaki kumlar içinde oynayan yalınayak küçük bir çocuk, kumandan çağırır çağırmaz koşuyor, hazırlanan pusulaları alıp gereken yerlere dağıtıyordu; ancak, pusulaları vermeden önce, kumandan her defasında ceketinin yeniyle oğlanın ıslak kumda pislenmiş ellerini silmek zorunda kalıyordu; büyük bir tekneden çevreye sıçrayan sular kumları ıslatıyordu çünkü. Adamın biri teknenin içinde asker çamaşırları yıkıyordu; çitin bir latasıyla avluda tek başına duran cı-

lız ıhlamur ağacı arasına bir ip germiş, üzerine kuruması için çamaşır asmıştı.

Bir ara kumandan, ter içindeki vücuduna yapışmış gömleği sıyırıp çıkardı üzerinden; kısa bir seslenişle teknenin başındaki ere fırlattı; er de, ipten kurumuş bir gömlek alarak kumandana götürdü. Teknenin az ilerisindeki ağacın gölgesinde, çevresinde olup bitenlere aldırışsız, yitik bakışlarını gökyüzüne ve havada uçan kuşlara çevirmiş genç bir adam bir sandalyede sallanarak oturuyor, trompetle askeri marşlar çalıyordu. Hani bu da pek çok şey gibi gerekliydi; ama kimi vakit sabrı taşan kumandan, yeter artık çalma der gibi eliyle işaret ediyor, hatta bazen dönüp adamı paylıyordu. Her seferinde kısa bir sessizlik başgösteriyor, ama derken adam alçak perdeden, ilkin şöyle bir yoklamak isteyerek trompetini yeniden öttürmeye koyuluyor ve zamanla kendini tutamayarak elindeki sazın sesini yine eski gürlüğüne kavuşturuyordu.

Tavanarasındaki pencerenin perdesi indirilmişti, bunun da şaşılacak yanı yoktu; çünkü evin bu cephesindeki tüm pencereler, düşmanın içeriyi görmesini önlemek ve saldırısından evi korumak üzere şu ya da bu şekilde kapatılmıştı. Ama tavanarasındaki pencerenin arkasına çiftlik kiracısının kızı sinmiş, trompet çalan delikanlıyı seyretmekteydi; trompetten dökülen ezgilerle öylesine kendinden geçiyordu ki, bazen gözlerini kapayıp elini kalbinin üzerine koymadan edemiyordu. Hani aslında evin arka cephesindeki büyük odada keten sargı bezleri hazırlayan hizmetçilerin başında bulunması gerekmekteydi; ama trompet sesinin pek hafif işitildiği, insanı asla doyuramayıp içinde sadece özlem duyguları uyandırdığı arka odada fazla dayanamamış, adeta terk edilmiş duran bunaltıcı evin merdivenlerini tırmanıp gizlice tavanarasına çıkmıştı. Zaman zaman kafasını pencereden biraz dışarı uzatıyor, babası hâlâ işinin başında mı, yoksa uşaklara bakmaya mı gitti, anlamak istiyordu. Çünkü babası gitmişse, kendisi de tavanarasında kala-

mazdı artık. Ama her defasında babasını kapı önündeki taş basamağın üzerinde oturmuş, piposunu tüttürürken ve tavanarası için kaplama tahtaları keserken görüyordu; yan kesilmiş ya da bütün kaplama tahtaları ve diğer malzeme, koca bir yığın halinde çevresini kuşatmıştı. Ev ve çatı ne yazık ki savaştan zarar görecekti; şimdiden önlem alınması gerekiyordu. Kapının yanı başında bir pencere vardı; üzerine tahtalar çakılarak örtülmüş, yalnızca ortasında bir delik bırakılmıştı. Delikten dumanlar çıkıyor ve sesler geliyordu; mutfaktı burası ve çiftlik kiracısının hanımı aşçı askerlerle öğle yemeğini yeni hazırlamıştı. Büyük ocak bunun için elvermemiş, ayrıca iki kazan kurulmuştu; ama şimdi görülüyordu ki, bunlar da yetecek gibi değildi. Erat önüne bol yemek çıkarılmasına kumandan çok önem vermekteydi. Bu yüzden, üçüncü bir kazanın daha yardıma çağrılması kararlaştırılmıştı; ama kazan biraz özürlüydü ve adamın biri evin bahçe tarafında delik yerlerini lehimlemeye uğraşıyordu. Başlangıçta bu işi evin önünde yapmaya kalkmış, ancak kumandan çekiç seslerine katlanamadığı için, kazan yuvarlana yuvarlana oradan uzaklaştırılmıştı. Aşçılar pek sabırsızlanıyor, kazanın onarımının bitip bitmediğine bakması için sık sık birini yolluyorlardı. Ama onarım işi henüz bitmiş değildi ve kazanın bugünkü öğle yemeği için kullanılması söz konusu olamazdı; dolayısıyla, erata dağıtılacak yemekte kısıntıya gidilmesi gerekiyordu.

İlkin kumandanın yemeği verildi. Kumandan, kendisine ayrı yemek pişirilmesini birkaç kez kesinlikle yasaklamış, öyleyken evin hanımı kumandanın önüne normal erat yemeğinden çıkarmayı bir türlü içine sindirememişti; hem, kumandanın hizmetine bakma işini bir başkasına bırakmak da istemiyordu. Güzel bir beyaz önlük kuşanıp, içinde tavuk çorbası bulunan kâseyi gümüş bir tepsi üzerine yerleştirdi, tepsiyi alıp kumandana götürmek üzere avluya çıktı; çünkü onun yemek için işine ara verip eve gelmesi beklenemezdi. Bizzat evin hanımının yaklaştığını gören kumandan, büyük bir nezaket gösterip he-

men ayağa kalktı; ama yemek yiyecek vakti olmadığını, yemek için ne zaman, ne de huzuru bulunduğunu kadına söylemekten kendini alamadı. Evin hanımı başını eğdi; yukarı kaldırdığı gözlerinde yaşlar belirip rica edince, elindeki kâseden hâlâ ayakta dikilen kumandan sonunda bir kaşık çorba aldı. Böylelikle en aşırı bir nezaketin bile gereği yerine getirilmiş oldu. Kumandan, önünde eğilerek evin hanımını selamlayıp yeniden işinin başına oturdu; kadının kısa bir süre daha yanı başında dikildikten sonra göğüs geçirerek mutfağa döndüğünü belki pek fark etmemişti.

Eratın iştahı hiç de kumandanınkine benzemiyordu. Çaldığı düdükle karavana işaretini veren bir aşçının sakal bıyıktan geçilmeyen yüzü, mutfak penceresindeki deliğin ardında seçilir seçilmez, dört bir yanda bir kaynaşma başgösterdi; hatta kumandanın hoşlanmayacağı ölçüde bir kaynaşmaydı bu. İki er, doğrusu büyük bir fıçıdan başka türlü nitelenemeyecek el arabasını ahşap sundurmadan çıkardı. Yerlerinden ayrılmasına izin verilmeyen, bu yüzden yemeğin ayaklarına götürülmesi gereken askerler için mutfak penceresindeki delikten şarıl şarıl çorba akıtıldı fıçıya. İlkin araba, çit başındaki savunuculara yöneldi; kumandan, parmağıyla orayı göstermese de galiba yine yapılacaktı bu, çünkü çit başındaki üç er o anda düşman tehlikesine en yakın kişilerdi ve sıradan bir kimse bile, belki subaylardan da çok bunun ne anlama geldiğini bilirdi.

Ama kumandan için hepsinden önemlisi, dağıtımı çabuklaştırmak ve yemek yüzünden savunma işindeki tatsız aksamaların süresini elden geldiğince kısaltmaktı; çünkü genel olarak örnek üç askerin bile çit önündeki araziden çok, evin avlusuyla ve küçük el arabasıyla ilgilenmeye başladığını görüyordu. Bu üç askere hemen yemekleri verilmiş, sonra araba çit boyunca sürülüp götürülmüştü; çünkü çit gerisine yaklaşık her yirmi adımda bir, üç asker gibi gerektiğinde doğrulup düşmanı karşılamaya hazır bir er çökmüştü. İhtiyat erler ise, ellerinde çor-

ba kâseleri, uzun bir sıra halinde evden çıkarak mutfak penceresinin önüne geliyordu. Trompetçi de yaklaşmış, sandalyesinin altından çorba kâsesini alıp yerine trompetini bırakmış, bunu yapmakla çiftlik kiracısının kızını üzüntüye boğmuştu, çünkü onun uzaklaştığını gören kız da kalkıp hizmetçilerin yanına gitmişti.

Ansızın ıhlamur ağacının tepesinde bir hışırtıdır başladı; düşmanı dürbünle gözetleme görevini üstlenen bir er tünemişti buraya; gördüğü önemli ve zorunlu işe karşın, çorba arabasının başındaki er tarafından hiç değilse şimdilik unutulmuştu. Birkaç kişinin, işsiz güçsüz birkaç ihtiyat erinin yemeklerini daha bir ağız tadıyla yemek isteyip ağaç gövdesinin çevresine gelip oturması, çorbadan kalkan buğuların ve nefis kokunun yukarıya kadar çıkması, ağaç üstündeki eri daha da kızdırmıştı. Bağırmayı göze alamamış, ama elleriyle sağı solu dövmüş, dikkati üzerine çekmek için dürbünü pek çok kez dallar ve yapraklar arasından aşağı itelemişti. Ama boşuna! Kuşkusuz, kendisi de arabadan çorba alacaklar arasındaydı; ama şimdi araba turunu bitirip ikinci kez ona gelinceye kadar beklemesi gerekiyordu. Bu da elbet uzun sürecekti, çünkü avlu büyüktü, aşağı yukarı üçer kişilik kırk postaya yemek dağıtılacaktı ve araba deli dolu erler tarafından çekilerek sonunda ıhlamurun yanına dönüp geldiğinde içinde pek az çorba kalmış, özellikle et parçaları nerdeyse suyunu çekmişti. Her ne kadar gözetleyici, bir çatal değnek ucuna oturtulmuş kâseyle uzatılan çorba artığını seve seve kabullendiyse de, öfkeden gözü dönerek hemen ağacın gövdesinden biraz aşağı kayıp -bu da işte onun teşekkürüydü- çorbayı uzatan erin yüzüne bir tekme indirdi. Bunun üzerine er, yanındaki arkadaşına söyleyip omzuna çıktı ve bir solukta ağaca tırmandı. Aşağıdan görülmeyen bir kavga başladı yukarıda; kavga yalnız dalların sallanması, boğuk iniltiler ve yaprakların sağa sola uçuşmasıyla kendini belli ediyordu.

Sonunda dürbün yere düştü ve ortalık birden sessizleşti. Neyse ki başka işlerle pek meşguldü kumandan; çit dışındaki arazide birtakım şeyler dönüyora benziyordu, bu yüzden ağaçta geçenlerin farkına varmamıştı. Derken yine sessiz sedasız ağaçtan indi er; dürbün, hayli nezaketle yukarıdaki gözetleyiciye uzatıldı ve her şey yine yoluna girdi. Hani çorbaya bile pek bir şey olmamıştı; çünkü gözetleyici, daha boğuşma başlamadan kâseyi en yüksekteki dallara, rüzgârdan zarar görmeyecek gibi titizlikle yerleştirmişti.

Köylünün biri yolda karşıma çıkarak, benden evine kadar gelmemi istedi. Kendisine belki yardımım dokunabileceği kanısındaydı, patırtı yapmışlardı karısıyla, bu da ona hayatı zehir ediyordu. Üstelik hayırsız ve salak çocukları vardı, ya elleri böğürlerinde sağda solda dikilir ya da olmadık densizliklere kalkışırlardı. Ben seve seve kendisiyle geleceğimi, ama ona bir yardımım dokunabileceğinin hiç de kesinlik taşımadığını, belki çocukları yola getirebileceğimi, ancak karısına karşı bakarsın hiçbir şey yapamayacağımı, çünkü kadındaki kavga tutkusunun genellikle erkeğin mizacından kaynaklandığını, kendisininse şimdiye kadar değişmek için sanırım çaba harcayıp başaramadığını, dolayısıyla benim de bu işin altından kalkacağımı beklememesi gerektiğini açıkladım. Kadındaki kavga tutkusunu kendi üzerime yöneltmekten başka bir şey gelmeyecekti elimden. Köylüden çok kendi kendimle böylece konuşup durdum, ama sonra emeğimin karşılığında bana ne para vereceğini sordum açıkça. Adam, bu konuda kolay anlaşabileceğimizi söyledi; yeter ki kendisine biraz yararım dokunsun, dilediğim şeyi çiftlikten alıp götürebilecektim. Bunun üzerine olduğum yerde durdum, öyle genel sözverilerle yetinemeyeceğimi, bana ödeyeceği aylık ücretin kesinlikle belirlenmesi gerektiğini bildirdim. Köylü, aylık ücret istediğim için şaşırdı. Ben de onun şaşırmasına şaşırdım. İki insanın ömür boyu çalışarak kotardığı bir tatsızlığın iki saatte düzeltilebileceğine mi inanıyordu yoksa? İki saat sonra hizmetime karşılık bir torba bezelyeyi yüklenecek, bir şükran duygusuyla elini öpecek, eski partallarımı sırtıma geçip buzsu şosede yine yola koyulacaktım, öyle mi? Hayır, hayır! Köylü, başını önüne eğmiş, sesini çıkarmadan, ama merakla beni dinliyordu. Doğrusu uzun süre yanında kalıp ilkin her şeyi bilip anlamam, ortadaki tatsızlığı düzeltmek

için atılacak adımları enikonu araştırmam gerektiğini söyledim. Ve sonra, elden geldiği kadar işe gerçek anlamda çekidüzen vermek için, yine bir vakit yanından ayrılmayacak, derken yaşlanacak, çalışmaktan yorgun düşecek, bundan böyle de hep yanında kalıp dinlenecek, bütün ailenin bana besleyeceği min net duygularının keyfini çıkaracaktım.

"Ama bu seninki akıl alacak şey değil," diye yanıtladı köylü, "galiba senin niyetin çiftliğe yerleşmek, sonunda da beni kapı dışarı edip yerime geçmek. Şimdikiler yetmiyormuş gibi, dertlerin bu en büyüğünü de kendi elimle başıma sarmaktan başka nedir bu!" - "Karşılıklı birbirimize güvenmeden elbet anlaşamayız," dedim. "Ben de sana güveniyor değil miyim? Senden bütün istediğim bana vereceğin bir söz; bu sözü de bakarsın yerine getirmeyebilirsin, her şeyi senin dilediğin gibi bir düzene sokarım da, sen verdiğin sözlerin hiçbirine aldırmaz, beni yine tutup uzaklaştırabilirsin evinden." Köylü beni süzerek dedi ki: "Sen öyle evden uzaklaştırılacak birine benzemiyorsun." Ben, "Dilediğin gibi yap, hakkımda dilediğin gibi düşün," diye yanıtladım. "Ama unutma, hani bunu da bir dostun gibi seninle erkek erkeğe konuşuyorum, sen ne kadar beni evine almasan, evdeki duruma zaten uzun süre dayanamayacaksın. Böyle bir kadın, böyle çocuklarla artık nasıl yaşayabilirsin? Madem beni evine almaya cesaret edemiyorsun, o zaman en iyisi şimdiden tezi yok evini çıkar gözden, evinin ilerde başına açacağı belalardan kurtul, gel benimle, birlikte gezip dolaşalım; bana karşı şimdi gösterdiğin güvensizliği unutmam diye de korkma." -"Kendi başına buyruk değilim ben," diye yanıtladı köylü. "On beş yılı aşkın bir zaman var ki, karımla beraber yaşıyorum, kolay değildi doğrusu; nasıl bunun üstesinden gelebildiğimi bir türlü aklım almıyor. Ama yine de onu bırakıp gidemem, önce karımı kendisine katlanabileceğim duruma sokmak için bütün çareleri deneyeceğim. Seni de yolda görünce, yardımına başvurup bu konuda son kez büyük bir denemeye girişebileceğimi düşünmüştüm. Gel benimle, istediğini sana vereceğim. Ne istiyorsun söyle?" - "İstediğim çok bir

şey sayılmaz," dedim. "Doğrusu senin bu sıkışık durumunu sömürmek niyetinde değilim. Beni ömür boyu yanına uşak alacaksın. Her işten anlarım, sana çok yardımım dokunacaktır. Ancak, bana başka uşaklar gibi davranmayacak, şunu yap, bunu yap diye emirler vermeyeceksin; ben bazen şu işe, bazen bu işe el atacak, bazen de elimi hiçbir işe sürmeyip oturacağım, keyfim nasıl isterse artık. Benden belli bir işi yapmamı isteyebilirsin, ama fazla üzerime düşmek yok. Söylediğin işi yapmaya gönlüm olmadığını anladın mı, sesini çıkarmadan kabulleneceksin durumu. Bana para vermesen de fark etmez; ama evde giyeceğim giysiler, çamaşırlar ve çizmeler gerektiğinde olduğu gibi tümüyle yenilenecek. Bunları köyde bulamadın mı, kente gidip oradan getireceksin. Ama bu bakımdan korkmanın gereği yok, üzerimdekiler yıllarca gider henüz. Uşaklara çıkarılan normal yemek benim için de elverir, ancak her gün et isterim." Köylü sanki bütün ötekileri kabul etmiş de, bir bu koşula takılmış gibi, "Her gün mü?" diye atıldı. - "Evet, her gün," diye yanıtladım. - "Zaten senin dişlerinde bir olağanüstülük var," dedi köylü, tuhaf karşıladığı isteğimi böylece bağışlamaya çalıştı, hatta elini ağzıma sokup dişlerimi yokladı, "Ne keskin şeyler! Adeta köpek dişleri." -"Uzun lafın kısası, her gün et olacak," dedim ben. "Bira ve şınapsa gelince, sen ne kadar içiyorsan, bana da o kadar vereceksin." - "Ama çok olur bu," dedi köylü, "çünkü ben fazla içerim." - "Daha iyi ya," dedim, "ama baktım ki, sen içkiyi azaltıyorsun, ben de azaltırım. Kim bilir, belki de evdeki bozuk düzenden dolayı böyle çok içiyorsundur." - "Hayır," dedi köylü, "bunların birbiriyle ne ilişkisi var? Ama öyle olsun, ben ne kadar içersem, sen de o kadar içeceksin; oturup birlikte içeceğiz." - "Olmaz," dedim, "ben kimseyle bir sofrada oturamam. Tek başıma yiyip içmek isterim." - "Tek başına mı?" diye sordu köylü, şaşırmış. "İsteklerinin çokluğundan doğrusu başım dönmeye başladı." - "O kadar çok istek de değil," dedim, "hem zaten sonuna geldik. Bir tek isteğim kaldı: Bütün gece başucumda yanacak idare lambası için gaz. Lamba torbamda, pek küçücük bir şey, öyle fazla gaz har-

camayacaktır. Hiç sözü edilmeye değmez ama, eksik bir şey kalmasın, sonradan aramızda kavga çıkmasın diye söylüyorum; çünkü ücretimin ödenmesinde tartışmalara hiç gelemem. Normal olarak iyi yüreklilikte eşi gösterilemeyecek biriyimdir; ama şimdi bu kararlaştıracağımız ücreti ilerde tarafıma ödemekten kaçınırsan, korkunç biri kesilirim, söylemedi deme bak. Hak ettiğim şey, isterse az olsun, benden esirgendi mi, sen uyurken evini ateşe vermemi bekleyebilirsin. Ama aramızda kesinlikle belirlediğimiz ücrete, fazla değer taşımasa bile zaman zaman sevgiden ufak bir hediyecik de ekledin mi, sadakat ve sebatla sana hizmet ederim, her işte enikonu yardımım dokunur sana. İşte bütün istediğim. Ha, bir de isim günüm olan 24 Ağustos'ta beş litrelik bir fıçı rom." - "Beş litre mi?" diye haykırdı köylü, ellerini kavuşturarak. "Evet, ama, bana daha az vermeyi aklından geçirir gibisin. Oysa ben seni düşünerek isteklerimi o kadar kısıtladım ki, şurda bir üçüncü kişi bulunup konuştuklarımızı dinlese, utanırdım doğrusu. Üçüncü bir kişi önünde seninle dünyada böyle konuşamazdım. Zaten şimdi konuştuklarımızı da kimse öğrenmemeli. Hoş öğrense de, inanacak kimse çıkmaz ya." Bunun üzerine köylü dedi ki, "Sen gene yoluna koyulsan iyi edersin. Ben, eve gidip karınla barışmaya bakacağım. Son günlerde çok dayaktan geçirdim kendisini, bu işe biraz ara vereceğim, davramşım bakarsın onu bana minnettar kılacaktır. Ayrıca, çocukları da az ıslatmadım, ahırdan kırbacı kaptığım gibi giriştim hep; onları dövmeyi de biraz boşlayacağım, belki durum düzelir böyle yaparsam. Hani şimdiye kadar da sık sık dayak işine ara verdim, durumda bir düzelme görülmedi ama, olsun. Senin isteklerine gelince: Bunları yerine getirecek gücüm yok, diyelim ki yerine getirebildim, ama yo, maddi durumum bu yükü kaldıracak gibi değil, hayır, imkânsız, her Allanın günü et, sonra beş litre rom. Zaten gücüm yetse bile karım izin vermeyecektir, karım da izin vermedi mi yine yapamam." - "Peki, o zaman bu uzun boylu pazarlık niye?" diye yanıtladım...

Masanın üzerinde iri bir somun duruyordu. Babam, elinde bir bıçakla gelerek somunu kesip iki parçaya ayırmak istedi. Bıçak büyük ve keskin, ekmek de ne çok yumuşak, ne çok sertti, öyleyken kesme işinin bir türlü üstesinden gelemedi. Biz çocuklar, başımızı kaldırıp şaşkın şaşkın kendisine baktık. Babamız, "Ne şaşırıyorsunuz?" dedi. "Aslında bir şeyin başarılması, başarılamamasından çok daha garip değil mi? Haydi siz gidip yatın, ben uğraşacağım, bakarsınız keserim sonra."

Biz gidip yattık; ama geceleyin zaman zaman içimizden biri yatakta doğrulup boynunu uzatarak babamıza baktı; babamız, uzun ceketiyle bu boylu boslu adam, hâlâ elindeki bıçağı ekmeğe batırmaya uğraşıyordu. Tam biz sabah erkenden uyanmıştık ki, bıçağı elinden bırakarak şöyle söyledi: "Bakın çocuklar! Ben bu işin üstesinden gelemedim: Çetin bir iş." Kendimizi göstermek isteyerek bir de biz deneyelim dedik, babamız da izin verdi. Gel gelelim, bıçağı yerinden pek oynatamadık; dokunur dokunmaz bayağı şahlanıyordu elimizde; üstelik sapı, babamızın daha önce kavradığı bu yer ateş gibi yanıyordu. Babamız gülerek dedi ki, "Kalsın, kalsın! Şimdi ben kente iniyorum; akşam dönünce yine uğraşır, kesmeye çalışırım. Bir somunun beni soytarı yerine koymasına katlanamam doğrusu. Nasıl olsa eninde sonunda kesilecek. Onun için, istediği kadar diretebilir şimdi, ilişmeyin diretsin." Ama babam bunu söyler söylemez ekmek büzülüp ufaldı; her şeyi göze almış bir insanın ağzı nasıl büzülürse öyle tıpkı; sonunda da küçücük bir somuna dönüştü.

Havramızda yaklaşık sansar iriliğinde bir hayvan yaşıyor. Çokluk pek iyi görebiliyoruz kendisini, aşağı yukarı iki metre yakınına kadar sokulmamıza ses çıkarmıyor. Rengi açık yeşil; henüz kimse el sürmüş değil postuna, yani bu konuda bir şey söylenemez. Hatta postun gerçek renginin de belli olmadığını neredeyse ileri süresi geliyor insanın. Belki görünürdeki renge yol açan, posta yapışıp kalmış tozlar ve sıva parçacıklarıdır; çünkü havranın iç duvarlarındaki sıvayı andırıyor renk, ama ondan biraz daha açık. Korkaklığı bir yana, alabildiğine sessiz, pinekleyip durmaktan hoşlanan bir hayvan; ürkütülmese sanırım bulunduğu yeri pek değiştirmeyecek. En sevdiği yer de kadınlar bölümünün kafesi; belirgin bir hazla pençelerini kafesin gözlerine geçiriyor, gövdesini ileriye uzatıp yukarıdan tapınanlara bakıyor. Ne var ki, havranın bekçisi, hayvanı asla kafese yaklaştırmamakla görevlendirilmişti; hayvan oraya alışırdı yoksa; kadınlar kendisinden korktukları için de buna izin vermemek gerekiyordu. Kadınların neden korktukları belli değil. İlk bakışta korkutucu bir görünümü yok değil hayvanın; en başta uzun boynu, üç köşeli yüzü, nerdeyse yatay durumda ileri fırlamış dişleri, üst dudak yukarısında dişler üzerinden taşan bir dizi açık renkte pek sert fırçamsı uzun kıl; bütün bunlar korkutabilir insanı, ama çok geçmeden görünürdeki korkutuculuğunun ne kadar masum nitelik taşıdığı ister istemez anlaşılıyor; çünkü bir kez insanlardan uzak tutuyor kendini, bir orman hayvanından daha ürkek, öyleyken en hoşlandığı yer binanın içi. Galiba şanssızlığı da bu binanın bir havra, yani vakit vakit insanlarla dolup taşan bir yer oluşu. Kendisiyle konuşulup anlaşılabilse, bizim bu dağ kasabasındaki cemaatin yıldan yıla küçüldüğü ve havrayı ayakta tutmak için gerekli paranın sağlanmasında şimdi-

den güçlük çekildiği söylenerek hayvanı avutma yoluna gidilebilirdi belki.

Bir süre sonra havranın bir zahire deposu ya da buna benzer bir yere dönüştürülmesi, dolayısıyla hayvanın şimdi eksikliğini duyduğu huzura ilerde kavuşması olmayacak şey değil.

Doğru; hayvandan korkan yalnızca kadınlar; erkeklerin hanidir oralı olduğu yok. Bir kuşaktakiler onu öbür kuşaktakilere gösterdi, herkes tekrar tekrar gördü kendisini, sonunda da ona dönüp bakan kalmadı. Onu ilk gören çocuklar bile şaşırmıyor artık. Havranın evcil bir hayvanına dönüştü. Neden havranın kendine özgü, başka yerde rastlanmayan bir evcil hayvanı bulunmasındı? Kadınlar olmasa, hayvanın tapınaktaki varlığını bundan böyle pek kimse fark etmeyecekti. Ama kadınların da gerçekte hayvandan korktuğu yok. Zaten böyle bir hayvandan her gün korkmak, yıllar ve yıllar boyu böyle bir korkuyu yaşamak tuhaf kaçardı. Gerçi hayvanın erkeklerden çok kendi yakınlarında eğleştiğini söyleyerek, korkakça davranışlarını haklı göstermeye çalışmıyor değil kadınlar; söyledikleri de doğru; daha aşağılara, erkeklerin yanma inmeyi hayvan göze alamıyor; şimdiye kadar onu havranın zemininde kimse görmedi. Kadınlar bölümünün kafesine yaklaştırılmadı mı, en azından karşı duvarda, kafes hizasında oyalanıyor. Pek dar bir pervaz bulunuyor burada, iki parmak eninde bile değil ve havranın üç başını dolanıyor; bazen işte bu pervazda usulcacık sağa sola süzülüyor hayvan, ama çok vakit yüzünü kadınlara çevirip sessiz oturuyor. Bu dar yoldan nasıl böyle kolaylıkla yararlanabiliyor, akıl alacak gibi değil. Ayrıca, pervazlardan oluşan yolun sonuna gelip geriye dönüşü görülmeye değer. Artık kocadığı kuşkusuz; ama yine de havada en atak taklaları atmaktan geri durmuyor. Bu takla atmalarda da başarısızlığa uğradığı hiç yok; boşlukta arkasına dönüveriyor ve pervazdaki gezisini hemen yine sürdürmeye başlıyor. Orası öyle; birkaç kez seyretti mi kanıksıyor insan, boyuna gözlerini dikip hayvana bakacak

neden bulamıyor. Hani kadınları da hayvanla ilgilenmeye götüren ne korku, ne de merak duygusu; tapınmaya daha çok kendilerini verseler, büsbütün unutabilirlerdi hayvanı. Ötekiler izin verse, sofu kadınlar bunu yapmaz da değillerdi; ama işte büyük çoğunluğu oluşturan öbür kadınlar, her vakit dikkati üzerlerine çekmekten hoşlanıyor, hayvanı da bu konuda seve seve başvurdukları bir bahane yapıyorlar. Ellerinden gelse de göze alabilseler, daha çok korkuya kapılabilmek için hayvanı ayartıp daha fazla yanlarına sokulmasını sağlarlardı. Ama doğrusu hiç de onların yanına sokulmaya yanaşmıyor hayvan, kendisine ilişmedikleri süre kadınları da erkekler gibi pek umursamıyor. Ayin dışındaki zamanlar, anlaşılan bizim henüz saptayamadığımız bir duvar kovuğunda yaşadığı gibi, ayin sırasında da gizli saklı kalabilse hepsinden çok memnun olacak. Ama tapınma başlar başlamaz, gürültüden ürkerek ortaya çıkıyor. Ne olup bittiğini görmek mi amacı? Uyanık ve tetikte bulunmak mı? Yoksa yeri gelince kaçabilmesini sağlayacak bir özgürlüğü elinde bulundurmak mı istiyor? Her nedense çıkıyor ortaya. Korkusundan havada taklalarını atıyor ve ayin bitmeden de çekilip gitmeyi göze alamıyor. Daha çok yükseklerde eğleşmesi, buraların kuşkusuz en güvenilir yerler oluşundan; ayrıca, en iyi gezinme olanaklarına da kafes üzerinde ve duvardaki pervazda kavuşuyor, ama buralarda da asla kalmıyor her vakit, bazen daha aşağılara, erkeklerin bulunduğu yere doğru iniyor; kutsal yasalar hücresinin perdesi parlak bir pirinç sopayla tutturulmuş; pirinç sopa hayvanı adeta kendine çekiyor, oldukça sık süzülerek yaklaşıyor buraya, ama sopanın yanına gelince hep uslu uslu duruyor. Kutsal yasalar hücresinin hemen önünde bile oradakileri rahatsız ettiği söylenemez; sürekli açık duran, belki de göz kapaklarından yoksun çil çil gözleriyle cemaati seyrediyor sanki; ama kuşkusuz kimseye baktığı yok, gözü yalnız kendisini tehdidi altında hissettiği tehlikelerde.

Bu konuda, hiç değilse az öncesine kadar, bizim kadınlardan pek de zekiye benzemiyordu doğrusu. Korkacağı ne gibi tehli-

keler olabilir çünkü? Kendisine bir şey yapmaya niyetlenen kim? Yıllardan beri adeta kendi başına buyruk yaşayıp gitmiyor mu? Erkeklerin kendisine karıştıkları yok. Kadınların çoğunluğu ise, hayvan ortadan kaybolmayagörsün, belki mutsuz hissederlerdi kendini. Sonra havrada tek hayvan; hiçbir düşmanı bulunmuyor.

Söz konusu durumu aradan geçen bunca yıldan sonra sezmesi gerekirdi. Gürültülü ayinler kendisi için pek ürkütücü olabilir; ama nihayet gürültü kararlı bir ölçüde kalıyor ve her gün, bayram günleri biraz daha artarak, düzenli ve aralıksız yineleniyor; bu durumda, artık alışması beklenirdi; kaldı ki gürültünün, peşine düşmüş olabilecek düşmanlarının gürültüsü değil de, içyüzünü bir türlü kavrayamadığı bir gürültü niteliği taşıdığını görüyor. Neden öyleyse bu korku? Çoktan geçmişe karışmış zamanların anımsanması mı? Yoksa gelecek zamanların bir önsezisi mi? Yoksa bu hayvan, her defasında tapınmak için havrada bir araya gelen üç ayrı kuşağın insanlarından daha mı çok şey biliyor?

Anlatılanlara bakılırsa, pek çok yıl önce gerçekten havradan kapı dışarı edilmek istenmiş. Hani doğrudur belki; ama bunların uydurma anlatılar olması daha akla yakın. Gerçekliği kanıtlanabilen bir şey varsa, böyle bir hayvanın tapmaktaki varlığına göz yumulmasının dinsel yasalar açısından caiz sayılıp sayılmayacağının bir vakitler tartışılmış olması. Çeşitli hahamlara raporlar hazırlatılmış bu konuda, çeşitli görüşler belirip ortaya çıkmış; çoğunluk, hayvanın havradan atılması ve tapınağın yeniden kutsanması düşüncesini savunmuş. Ama dışarıdan buyruklar vermek kolaymış, çünkü gerçekte hayvan yakalanacak gibi değilmiş, bu yüzden de onu havradan dışarı atmak olanaksızmış; ne var ki yakalanıp havradan uzaklaştırıldı mı, insan kendisinden yakayı sıyırdığına güvenebilirmiş.

Anlatılanlara bakılırsa, pek çok yıl önce hayvan gerçekten havradan kapı dışarı edilmek istenmiş. Havraya bakan adamın

anımsadığına göre, kendisi gibi havra bakıcılığı yapan dedesi bundan söz açmayı pek severmiş; o da çocukluğunda hayvandan kurtulmanın olanaksızlığından konuşulduğunu işitmiş, bunun üzerine tırmanma işinde yaman biri sayılan dedeyi bir hırs basmış, tüm köşe bucağı ve saklanıp gizlenecek yerleriyle havranın açık seçik ortada bulunduğu ışıl ışıl bir kuşluk vakti yanına bir ip, bir sapan ve bir de sopa alarak usulcacık tapınaktan içeri girmiş.

GÜNLÜK'TEN ALINMIŞ KISA BİR ÖYKÜ

KALDA HATTINA İLİŞKİN ANILAR

Hayatımda bir süre -çok yıl geçti aradan- Rusya'nın iç kesiminde küçük bir demiryolunun istasyonunda çalışmıştım. Kendimi o zamanki kadar bir öksüzlük içinde hissetmedim hiç. Burada yeri olmayan çeşitli nedenlerden kendime böyle bir köşe aramıştım, çevremde ne kadar büyük bir yalnızlık hissedersem, o kadar memnunluk duyacağımı düşünmüştüm;- dolayısıyla, şimdi de bundan yakınmak istemem. Ne var ki, ilk zamanlar oyalanacağım bir iş yoktu. Küçük demiryolu belki başlangıçta kimi ekonomik nedenlerle döşenmek istenmiş, gel gelelim para yetişmediğinden iş yarıda kalmış, arabayla bizim buradan beş günlük uzaklıktaki büyücek bir kasaba olan Kalda'ya kadar uzatılacakken, adeta ıssız çölden farksız bir köyden öteye geçememişti; köyden Kalda'ya varmak için tam bir günlük yolu tepmek gerekiyordu. Oraya kadar uzatılsaydı bile, yine de bu hat önceden kestirilemeyecek bir süre kazanç sağlamayacaktı, çünkü hattın döşenmesiyle ilgili planın tümünde bir sakatlık vardı: Ülkeye demiryolu değil, yol gerekliydi. Şimdiki durumunda ise hattın varlığını sürdürmesi düpedüz olanaksızdı; her gün işleyen iki tren hafif bir arabanın üstesinden gelebileceği yükleri taşıyor, trenle yolculuk edenler yazın birkaç rençperden ileri geçmiyordu. Ama hattın tümüyle tatil edilmesine de yanaşılmayıp işler durumda tutulmaya çalışılıyor, ilerde genişletilebilmesi için gerekli finansmanın sağlanacağı umuluyordu. Gel gelelim, bana göre bu da pek bir umut vaat etmeyip bir umutsuzluk ve tembellikten başka bir şey değildi. Malzeme ve kömür olduğu süre hat çalışsın isteniyor, üç, beş işçiye ücretleri sanki bir bağışta bulunuluyormuş gibi ve kırpılarak

veriliyor öte yandan söz konusu işletmenin tümüyle iflası gözleniyordu. İşte ben de bu hatta görevliydim, hattın döşendiği ilk zamanlardan kalma, istasyon işini de gören tahta bir barakada yatıp kalkıyordum. Barakanın tek bir odası vardı; içine yatak olarak bir kerevet, ayrıca gerekebilecek yazı işleri için bir de masa konmuş, masanın üzerine de bir telgraf aygıtı yerleştirilmişti. İlkbaharda buraya geldiğimde trenlerden biri istasyondan sabahın pek erken saatinde geçiyor -sonradan değiştirildi bu-, bazen ben uyurken bir yolcunun kalkıp istasyona geldiği oluyordu. Kuşkusuz böyle durumlarda -geceler yazın ta ortalarına kadar pek serin gidiyordu- açıkta beklemek istemeyen yolcu benim barakanın kapısını vuruyor, ben de sürgüsünü çekip kapıyı açıyordum, çokluk birlikte oturup saatlerce çene çalıyorduk. Ben kerevetin üzerinde yatıyordum; konuğum ise yere çömüyordu ya da verdiğim talimata uyarak çay yapıyor, güzel bir anlaşma havası içinde yapılan çayı içiyorduk. Köydeki bütün bu insanların üstün özelliği, halim selim kimseler oluşudur. Sırtlandığım yalnızlığın kısa zaman sonra geçmişte duyduğum endişeleri dağıtmaya başladığını kendi kendime itiraf etsem de, katıksız bir yalnızlığa pek dayanacak kimse olmadığımı fark etmiş, kısaca insanı sürekli yalnız tutmanın ilerde baş gösterebilecek bir felaket için güç denemesi sayılacağı sonucuna varmıştım. Yalnızlık her şeyden güçlüdür ve kişiyi yeniden insanlara yaklaştırır. Kuşkusuz o zaman, yalnızlıktan daha başka, daha az üzücü görünen, gerçekte henüz bilinmeyen yollar aranıp bulunmaya çalışılır.

Kalda hattında, insanlar arasına umduğumdan daha çok karışmaya başlamıştım. Buna düzenli bir konuşup görüşme denemezdi kuşkusuz. Benim için söz konusu olabilecek beş köyden her biri gerek istasyondan, gerek öbür köylerden birkaç saat uzaktaydı. İşimden olmak istemiyorsam, istasyondan pek de açılmayı göze alamazdım. En azından ilk zamanlar böyle bir şeye kalkışmayı hiç arzulamıyordum. Dolayısıyla, kalkıp köylere gidemezdim, tren yolcularıyla ya da yolun uzunluğundan

yılmayarak beni ziyarete gelen öbür kimselerle yetinmem gerekiyordu. Henüz işe başladığım ilk ay böyle kimseler türemişti; ama ne kadar nazik ve güler yüzlü sayılsalar da, beni görmeye gelmelerindeki tek nedenin, belki bana bir şey satabilecekleri düşüncesi olduğu kolaylıkla anlaşılıyordu. Zaten kendileri de niyetlerini hiç gizlemiyor, gelirken yanlarında çeşitli ötberiler getiriyorlardı. Param olduğu süre, ilk zamanlar getirdikleri her şeyi gözüm kapalı alıyordum; gelmeleri, hele birkaçının gelmesi beni işte öylesine sevindiriyordu. Ancak sonraları bu alışverişi sınırlandırdım; böyle bir yola başvurmamın bir nedeni, benim alışveriş yöntemine küçümseyerek bakmalarıydı. Hem trenle de yiyecek getirtebiliyordum; ancak, bunlar pek kalitesiz ve köylülerinkinden çok daha pahalıydı.

Başlangıçta sebze yetiştireceğim küçük bir bahçe kurmayı, bir inek almayı ve bu yoldan kendimi elden geldiğince başkalarından bağımsız kılmayı amaçlamıştım. Göreve başlarken bahçede gerekecek çeşitli araç ve gereçlerle tohumlar getirmiştim yanımda; toprak dersen bol mu boldu; kulübemin çevresinde ekilmemiş durumda göz alabildiğine kesintisiz uzanıyor, en ufak bir engebeyi içermiyordu. Ama bu toprağı dize getirecek güç yoktu bende. İlkbahara kadar kaskatı donup kalmış inatçı bir topraktı; benim o yeni ve ucu keskin kazmama bile karşı koyuyor, hangi tohumu eksem ziyan olup gidiyordu. Bu çalışmalar, beni umutsuzluk nöbetlerine uğratmıştı. Günlerce kerevette uzanmış yatıyor, trenler geldiğinde bile dışarı çıkmıyor, kerevetin hemen üstündeki küçük bir pencereden başımı uzatıp hasta olduğumu açıklamakla yetiniyordum. Bunun üzerine üç kişilik tren personeli ısınmak için benim barakaya geliyor, ne var ki içeride de fazla bir sıcaklık bulamıyordu; çünkü kolay gümleyebilecek eski demir sobayı kullanmaktan elden geldiğince kaçınıyordum. En iyisi eski, kalın bir paltoya sarınıp yatıyor, üzerimi de köylülerden zamanla satın aldığım postlarla örtüyordum. "İkide bir hastalanıyorsun," diyorlardı bana. "Hastalıklı birisin. Buradan artık bir yere gidemez, burada

ölürsün," diyorlardı. Beni üzmek için böyle söylemiyorlardı hani, fırsat buldukça gerçeği hiç saklamadan açığa vurmak gibi bir huyları vardı. Bunu da, çokluk gözlerini tuhaf bir şekilde açıp bana dik dik bakarak yapıyorlardı.

Ayda bir kez, ama hep değişik zamanlarda bir müfettiş gelerek defterleri gözden geçiriyor, bilet paralarını teslim alıyor ve - her vakit denemese de- maaşımı ödüyordu. Gelişi her defasında bana bir gün önceden, müfettişi hemen gerideki istasyonda bırakmış tren personeli tarafından bildiriliyordu. Bunu yapmakla sanki bana alabildiğine büyük bir lütufta bulunuyormuş gibi davranıyordu tren personeli; oysa ben günlük işleri düzen içinde yürütüyordum. Ayrıca en ufak bir çaba gerekmiyordu bunun için. Ama müfettiş her zaman istasyona öyle bir suratla adım atıyordu ki, sanki bu kez benim kusurlarımı yüzde yüz kesinlikle gün ışığına çıkaracaktı. Barakanın kapısını hep bir diz vuruşuyla açıyor, bir yandan da beni süzüyor, benim defteri eline alır almaz sözde bir hata yakalayıveriyordu. Gözlerinin önünde yeniden hesap kitaba başvurup benim değil, kendisinin hataya düştüğünü kanıtlamam hayli zamanı gerektiriyordu. Benim elde ettiğim gelirden hiç memnun kalmıyor, trak diye defteri kapatıp yeniden sert bakışlarla beni süzmeye koyuluyordu. "Bu hattı tatil etmek zorunda kalacağım," diyordu her seferinde. Ben de genel olarak, "Günün birinde gerçekten öyle de olacak," diye yanıtlıyordum.

Denetimin sona ermesiyle birbirimize davranışımız da değişiyordu. Şınaps hiç eksik olmuyordu evde, mümkünse önceden bir de çerez hazırlıyordum. Karşılıklı kadeh kaldırıyorduk. Ansızın müfettiş, zararsız denebilecek sesiyle şarkı söylemeye koyuluyordu. Ama asla ikiyi geçmiyordu söylediği şarkı. Bir tanesi kasvetliydi ve şöyle başlıyordu: "Nereye gidiyorsun yavrucak, ormanda?" İkincisi iç açıcıydı ve şöyleydi ilk dizesi: "Ey neşeli arkadaşlar, beni de alın aranıza!" Ücretimin küçük ya da büyük taksitlerle tarafıma ödenmesi, müfettişte uyandırdığım

havaya bakıyordu. Söyleşilerin ancak başında belli bir kuşkuyla süzüp duruyordum kendisini; sonradan tam bir görüş birliğine varıyor, idareye veryansın ediyorduk. Müfettiş kulağıma fısıldayarak bana sağlayacağı gelecek konusunda gizli vaatlerde bulunuyordu. Derken kucak kucağa kerevetin üzerine yıkılıyor, çokluk on saat öylece sarmaş dolaş kalıyorduk. Ertesi sabah müfettiş yine amirim sıfatıyla gitmeye hazırlanıyor, ben de peronda selam durup kendisini uğurluyordum. Trene binerken son bir kez arkasına dönüp bana şöyle diyordu: "Evet dostum, bir ay sonra yine görüşürüz. Seni ileride bekleyen tehlikeyi biliyorsun." Bana her seferinde güçlükle döndürdüğü şişmiş yüzü hâlâ gözlerimin önündedir; bu yüzde ne varsa, yanaklar, burun, dudaklar ileri fırlamış oluyordu.

Bu, her ay bir kez başgösteren büyük değişiklikti. Böyle zamanlarda işi oluruna bırakıyor, geceden kazara biraz şınaps kalmışsa, müfettiş gider gitmez kafama dikiyordum. Çokluk, trenin kalkacağını bildiren kampana çalarken içki gırtlağımdan lıkır lıkır aşağılara yuvarlanıyordu. Böyle bir gecenin ardından müthiş bir susuzluk duyuyordum; sanki içimde benden başka biri daha vardı da, başıyla boynunu ağzımdan dışarı uzatıyor, içecek bir şey, içecek bir şey diye haykırıyordu. İçkiden yana sıkıntısı yoktu müfettişin, bindiği trende hatırı sayılır bir içki stoku bulunuyordu; oysa ben artıklarla yetinmek zorundaydım.

Ama sonra bütün bir ay bir yudum içki ağzıma koymuyor, sigara falan da tüttürmüyor, yalnızca görevimi yapıp başka şey istemiyordum. Dediğim gibi görülecek fazla iş yoktu, ama olan işin de adamakıllı üstesinden gelmeye çalışıyordum. Örneğin, bir kilometre sağma ve bir kilometre soluna kadar tren hattını her gün temizleyip gözden geçirmem gerekiyordu. Ama ben bu konudaki talimata bağlı kalmayıp, çokluk bir kilometreden hayli ötelere kadar uzanıyordum; öyle ki, biraz daha gitsem istasyonu göremez olacaktım. Hava açıksa beş kilometreden se-

çebiliyordum istasyonu, çünkü arazi bayağı düzdü. İstasyondan uzaklaştıkça uzaklaşıyor, sonunda barakam gözlerimin önünde nerdeyse kaybolarak pır pır titreşen bir noktaya dönüşüyor, böylesi durumlarda bazen bir göz yanılması sonucu bir sürü kara lekenin barakama doğru ilerlediğini algılar gibi oluyordum. Kalabalık topluluklar, kalabalık gruplar. Ama bazen de gerçekten biri barakama yaklaşıyor, o zaman elimdeki kazmayı havada sallayarak bütün yolu gerisin geri seğirtiyordum.

Akşama doğru işimi bitirip kesinlikle barakama çekiliyordum. Genellikle kimsenin ziyaretime gelmeyeceği bir saatti; çünkü köylere dönüş yolu geceleyin pek emin sayılmazdı. Çevrede ne idüğü belirsiz bir sürü insan dolaşıyordu ve buranın yerlileri değillerdi; bazen öncekiler gidip başkaları geliyor, ama gidenler sonra yeniden dönüyordu. Çoğunu görmüştüm, istasyonun yalnızlığı kendilerini cezbediyordu; doğrusu tehlikeli sayılmazlardı, ama yine de sertliği elden bırakmamak gerekiyordu.

Bunlar, akşamın uzun süren alacakaranlığında rahatımı kaçıran tek kişilerdi. Başka zamanlar kerevete uzanmış yatıyor, ne geçmişi, ne de Kalda hattını düşünüyordum. Bir sonraki tren saat on ile on bir arasında geçiyordu. Sözün kısası, düşündüğüm bir şey yoktu. Arada bir, okumam için trenden attıkları eski bir gazeteyi elime alıyordum; Kalda'da olup biten birtakım skandalların haberlerini içeriyordu gazete; haberler beni ilgilendirmeye ilgilendiriyor, ama gazetenin bir tek sayısından işin içyüzünü kavrayamıyordum. Ayrıca, her sayıda "Kumandanın İntikamı" adındaki bir romandan bir bölüm yer alıyordu. Belinde bir hançer taşıyan, hatta bir defasında hançeri dişlerinin arasında tutan bu kumandan bir ara düşüme bile girdi. Şunu da belirteyim ki, fazla bir şey okuduğum söylenemezdi, çünkü hemen kararıyordu hava; gazyağı olsun, mum olsun ateş pahasınaydı, almaya insanın gücü yetecek gibi değildi. Akşamları gelip giden tren için işaret lambasını yarım saat yanık tutmak üzere idareden topu topu yarım litre gaz veriyorlardı; ayın

bitmesine daha uzun bir zaman varken bu yarım litreyi harcayıp tüketiyordum. Ama işaret lambasının ışığına da hani hiç gerek yoktu; sonraları, en azından mehtaplı gecelerde lambayı yakmamaya başlamıştım. Yaz geçtikten sonra gazyağına son derece gereksinim duyacağımı önceden çok doğru olarak tahmin etmiştim. Dolayısıyla, barakanın bir köşesine bir çukur kazdım, eski bir bira fıçısını ziftleyip yerleştirdim içine, her ay artırdığım gazyağını fıçıya boca ettim, üzerini de samanla örttüm, kimse işin farkına varmadı. Barakada gaz kokusu arttıkça duyduğum memnunluk büyüdü; kokunun artmasının nedeni, fıçı tahtalarının eskiyip çürümüş olmasıydı ve tahtalar gazyağını emdikçe emiyordu. Sonunda fıçıyı alıp ne olur ne olmaz barakanın dışında bir yere gömdüm; çünkü müfettiş bir ara bir kutu kibritle bana karşı caka satmak istemiş, ben kutuyu elinden alayım deyince de kibritleri birer birer ateşleyip havaya fırlatmıştı. Böylece her ikimiz, özellikle fıçıdaki gazyağı gerçek bir tehlikeyle yüz yüze gelmişti; ben hemen müfettişin boğazına sarılıp kibritleri elinden bırakana kadar koyvermemiş, böylece tehlikeyi savuşturmuştum.

Kış için gerekli öteberileri nasıl sağlayacağımı boş saatlerimde ikide bir düşünüp duruyordum. Şimdi bu sıcak mevsimde soğuktan böyle donarsam, -üstelik söylediklerine göre, hava yıllardır görülmedik ölçüde sıcak gidiyormuş-, kışın halim berbat demekti. Gazyağı biriktirmem kapristen başka bir şey sayılmazdı; gerçekte akıllı davranıp kış için bir sürü öteberi biriktirmem gerekiyordu. İdareden fazla bir şey beklenemeyeceği kuşkusuzdu. Ne var ki, hayli düşüncesiz davranıyordum. Daha doğrusu düşüncesizlik ettiğim yoktu, gel gelelim bu konuda fazla çaba harcamayacak kadar kendini az düşünen biriydim. Şu sıra sıcak mevsimde durumum zararsızdı; dolayısıyla, herhangi bir girişimde bulunmuyordum.

Beni ayartarak bu istasyona çekip getiren nedenlerden biri de, av yapma umuduydu. Bana buranın av hayvanları bakımından

alabildiğine zengin olduğunu söylemişlerdi. Alacağım tüfeği belirlemiştim şimdiden; biraz para biriktireyim, hemen getirtecektim. Ne var ki, çevrede av hayvanından iz eser olmadığı zamanla anlaşılmıştı. Kurtlarla ayılar vardı yalnızca, istasyonda çalışmaya başladığım ilk aylar bunlara da hiç rastlamamıştım; üstelik koca koca acayip farelerin ortalıkta dolaştığı buraya daha ilk geldiğimde dikkatimi çekmişti, sanki bir rüzgâr kendilerini önüne katmış gibi bozkır üzerinden sürüyle seğirtip geliyorlardı.

Ne var ki, benim sevinçle beklediğim av hayvanları görünürde yoktu. Bana yanlış bilgi vermiş değillerdi, av hayvanından yana zengin bir bölge vardı, ama oraya ulaşmak için üç günlük bir yolu tepmek gerekiyordu; yüzlerce kilometre gidilip de kimselere rastlanmayan bu topraklarda şu ya da bu yere ilişkin bilgilerin ister istemez kesinlik taşımayacağını düşünememiştim. Her neyse, şimdilik bir av tüfeğine gerek duymuyordum, buna ayrılmış parayı başka şeylere harcayabilirdim. Ama kış için kendime bir tüfek sağlamak zorundayım kuşkusuz; bunun için düzenli olarak bir kenara para koyuyordum. Kimi vakit yiyeceklerime saldıran farelere karşı uzun bıçağım, gereken işi görüyordu.

Henüz her şeyin benim için bir merak konusu oluşturduğu ilk zamanlar bir ara bıçağımla böyle bir fareyi avlamış, duvarın gözümün hizasına gelen bir yerine yapıştırıp incelemiştim. Küçük hayvanlar karşıda, göz hizasında tutuldu mu, doğru dürüst seçilebiliyor ancak. Yere eğilip de bakıldı mı, haklarında bütünlükten uzak yanlış bir fikir edinilebiliyor. Barakamdaki farelerin en ilginç yanı pençeleriydi; biraz çukur ama uçları gene de sivri kocaman şeylerdi bunlar, yeri kazmak için bire birdiler. Fare son bir kasılma içindeki vücuduyla duvarda asılı dururken, anlaşılan pençelerini fare doğasıyla bağdaşmayacak gibi sımsıkı germişti ve pençeler insana doğru uzanmış minik elleri andırıyordu.

Genellikle bu hayvanların beni pek rahatsız ettiği yoktu; ne var ki, geceleyin sert toprağın üzerinde paldır küldür koşarak barakanın önünden geçip gitmelerine uyanıyordum bazen. Kalkıp oturdum da bir mum yaktım mı, tahta direklerin altındaki bir boşlukta bir farenin dışarıdan uzatılmış pençelerinin harıl harıl çalıştığını görüyordum. Sonuca götürmeyecek bir çalışmaydı, çünkü yeterli büyüklükte bir çukurun kazılabilmesi günlerce sürecek bir çabayı gerektiriyordu; oysa gün şöyle biraz aydınlanınca kaçıp gidiyordu fare, öyleyken hedefini bilen bir işçi gibi uğraşıp didiniyordu. İyi iş çıkardığı da söylenebilirdi kuşkusuz; kazı sırasında havaya uçuşan toprak gözle seçilemeyecek kadar küçük zerreciklerdi, ama farenin pençesini boşa salladığı da hiç görülmüyordu. Geceleyin çokluk uzun uzun bu hayvanları izliyor, manzaradaki tekdüzelik ve sessizlik giderek uykumu getiriyordu. Derken mumu söndürecek gücü bulamadan dalıyordum, mum ışığı, iş başındaki fareyi bir süre daha aydınlatmaya devam ediyordu.

Bir defasında sıcak bir geceydi; yine çalışan pençelerin sesini işiterek hayvanın kendisini görmek istedim; sakınarak, ışık falan yakmadan dışarı çıktım. Hayvan elden geldiği kadar tahta duvara yaklaşabilmek, pençelerini tahtanın altındaki derinliğe daha çok gömebilmek için sivri ağızlı başını iyice toprağa sokmuş, nerdeyse ön ayaklarının arasına sıkıştırmıştı. Hani sanılabilirdi ki, barakada bulunan biri hayvanı pençelerinden sımsıkı yakalamış da bütünüyle içeri çekmek istiyor; işte o kadar gergin durumdaydı hayvanın tüm bedeni. Öyleyken bir tekmede her şey sona ermişti, bir tekmede canını cehenneme yollamıştım. Biricik mülküm olan barakamın, ben düpedüz uyanıkken saldırıya uğramasına göz yumamazdım.

Barakayı farelere karşı güven altına almak için ne çok delik varsa ot ve kıtıkla tıkadım tümünü ve her sabah dört bir yanı gözden geçirdim. Barakanın zemini yalnızca tokmak kullanılarak sert bir duruma getirilmişti, ama bundan böyle zemine ta-

ban tahtaları döşedim, kışın da bana yararı dokunabilirdi tahta zeminin. İstasyona en yakın köyde oturan Jekoz adında bir köylü söz vermiş, bu iş için elverişli kuru tahtalar getireceğini söylemişti. Ben de bu vaadine karşılık kendisine sık sık izzet ikramda bulunmuştum. Zaten arayı pek açmaz, iki haftada bir çıkar gelir, bazen trenle kimi öteberiler yollardı. Ne var ki, tahtaları bir türlü getirmedi. Bunun için çeşitli bahaneler ileri sürüyordu; en sık başvurduğu bahane de, böyle bir yükü sırtlanamayacak kadar yaşlanması, tahtaları taşıyıp getirebilecek oğlunun ise tarladaki işlerle uğraşmasıydı. Söylediğine göre, ki doğruya da benziyordu söylediği, yetmişini çoktan geçmişti; ama boylu bosluydu, gücü kuvveti hâlâ oldukça yerindeydi. Öte yandan, ileri sürdüğü bahaneleri de sürekli değiştiriyordu; örneğin, bir defasında, benim istediğim gibi uzun tahtaları sağlamanın güçlüğünden söz açmıştı. Ben tahta diye sıkboğaz etmiyordum kendisini, tahtalar olmasa da olurdu, üstelik zemini tahtayla kaplama düşüncesini de kafama yine Jekoz'un kendisi sokmuştu, zeminin tahtayla kaplanması hiç de yararlı değildi bakarsın. Sözün kısası, bu yaşlı adamın savurduğu yalanları serinkanlılıkla dinleyebiliyordum. Kendisini selamlarken, "Tahtalar Jekoz!" diyordum hep. O, yarı kekeleyerek hemen özürleri sıralamaya başlıyordu; bana müfettiş, kumandan, bazen de yalnızca telgrafçı diyor, bir dahaki gelişinde tahtaları getirmekle kalmayıp oğlunun ve birkaç komşunun yardımıyla barakamı tümüyle yıkarak yerine sağlam bir ev konduracağına söz veriyordu. Söylediklerini uzun uzun dinliyor, ama sonunda dinlemekten yorulup onu barakadan uzaklaştırıyordum. Jekoz, kapıda kendisini bağışlatmak için sözde pek güçsüz kollarını havaya kaldırıyordu; oysa kollarıyla gerçekte büyük bir adamı gırtlaklayabilirdi. Tahtaları niçin getirmediğinin farkındaydım, kış yaklaştı mı onlara daha çok gereksinim duyacağımı ve karşılığında kendisine daha çok para ödeyeceğimi biliyordu. Öte yandan, tahtaları bana teslim etmediği süre kendisi de gözümde daha büyük bir değer taşıyacaktı. Eh, aptal de-

ğildi elbet, art düşüncelerini sezdiğimin bilincindeydi; ama bundan yararlanmayışıma kendi hesabına bir avantaj gözüyle bakıyor ve böyle bir avantajı elden çıkarmak istemiyordu.

Barakayı hayvanlara karşı güven altına almak ve kıştan korunmak için yaptığım tüm hazırlıklar, ağır biçimde hastalanmam üzerine -istasyonda ilk hizmet yılımın üç ayı sona ermek üzereydi- yarıda kesildi. O zamana kadar yıllar boyu hiç hastalanmamış, hatta en ufak rahatsızlıklardan bile uzak yaşamışken, şimdi hastalanmıştım. Şiddetli bir öksürükle başladı. İstasyondan iç kesimlere doğru yarım saat kadar uzakta küçük bir çay akıyor, gereken suyu el arabasına yüklediğim bir fıçıyla buradan sağlıyordum. Yine aynı çayda banyo yapıyordum sık sık; öksürük nöbetleri öylesine güçlüydü ki, öksürürken iki büklüm oluyordum; böyle yapmayıp da bütün gücümü toparlamadım mı dayanamayacaktım sanki. Tren personeli öksürmemden dehşete kapılacak diye düşünüyordum, ama öksürük personelin yabancısı değildi ve kurt öksürüğü diyorlardı adına. Sonunda, ben kendim de öksürüğümde bir uluma sesi işitmeye başlamıştım. Barakanın önündeki küçük sırada oturuyor, uluyarak trenin gelişini selamlıyor, uluyarak onu uğurluyordum. Geceleri yatacakken kerevetin üzerinde diz çöküyor, hiç değilse uluma sesini işitmekten kurtulmak için yüzümü postlara gömüyordum. Ne zaman vücudumun bir yerinde önemli bir damar çatlayacak da, bu duruma bir son verecek diye merakla bekliyordum. Ama benzeri bir şey olmadı, hatta öksürük bir, iki gün içinde kesildi. Bir çay varmış, öksürüğe birebirmiş güya; trenin makinistlerinden biri bana çayı getireceğine söz vermiş, ama öksürük başladıktan sekiz gün sonra çayın içilmesi gerektiğini, yoksa bir işe yaramayacağını açıklamıştı ve sekizinci günde de gerçekten getirmişti çayı. Tren personelinden ayrı olarak iki köylü yolcunun da barakamdan içeri girdiğini anımsıyorum; çünkü çayın içilmesinden sonraki ilk öksürüğü işitmek uğurlu sayılmaktaydı. Çayı içmiş, daha ilk yudumunu öksürerek oradakilerin yüzlerine püskürtmüştüm. Öksürük,

son iki günde zaten şiddetini kaybetmişti, yine de çayı içer içmez bir hafifleme hissetmiştim. Ne var ki, geride bir ateş kalmış ve bir türlü geçmek bilmemişti. Ateş beni hayli sarsmış, bütün direncimi yitirmiştim; bazen öyle oluyordu ki, ansızın alnımdan ter boşanıyor, bütün vücudumu bir titreme alıyor, nerede bulunursam bulunayım aklım başıma gelinceye kadar yere uzanıp yatmadan duramıyordum. Sağlığımın iyileşmeyip daha da kötüleştiğinin, mutlaka Kalda'ya gidip durumum düzelene kadar orada kalmam gerektiğinin çok iyi bilincindeydim.

METİNLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR

Açıklamalar, metinlerin oluşumuna, yazılış tarihlerine ve bize hangi yollardan geldiğine ilişkin şimdiye kadar eldeki bilgileri içermektedir. Bu bilgilerin okuyuculara sunumunda aşağıdaki kısaltmalar kullanılmıştır:

B: Bir Savaşın Tasviri (Beshreibung eines Kampfes)

Br: Mektuplar (Briefe)

Chm: Bein Bau der Chinesischen Mauer (Çin Seddi'nin İnşasında)

Dietz: Dietz, Ludwig, Drucke Franz Kafkas bis 1924. Eine Bibliographie mit Ammenkungen. İn: Kafka Symposion. Berlin 1965 (Dietz, Ludwig, Franz Kafka'nın 1924 yılına kadar basılmış yapıtları. Açıklamalarla bir bibliyografya. Çıktığı yer: Kafka-Sypmposion. Berlin 1965)

E: Erzählungen (Öyküler)

F: Briefe an Felice (Felice'ye Mektuplar)

H: Hochzeitsrer Bereitungen (Taşrada Düğün Hazırlıkları)

K.-S.: Kafka-Symposion. Berlin 1965 (Kafka Sempozyumu. Berlin 1965)

P/W.: Pasley Malcolm und Klaus Wagenbach, Datierung Sämtlicher Texte Franz Kafkas. İn: Kafka Symposion, Berlin 1965, s. 55-83. (Pasley Malcolm ve Klaus Wagenbach, Franz Kafka'nın Bütün Yapıtlarının Tarihlendirilmesi. Çıktığı yer: Kafka Sempozyumu, Berlin 1965, s. 55-83.)

T: Tagebücher (Günlükler)

Wo: Kurt Wolff, Briefwechsel eines Verlogers 1911-1963. Hersg. Von Bernhard Zeller und Ellen Otten. Frankfurt/Main

1966. (Kurt Wolff, Bir Yayıncının Mektuplaşması 1911-1963. Yayınlayanlar: Bernhard Zeller ve Ellen Otten, Frankfurt/Main 1966.)

KAFKA'NIN YAŞAMINA İLİŞKİN NOTLAR

1883, 3 Temmuz: Franz Kafka, ticaretle uğraşan Hermann Kafka'yla (1852-1931), kızlık soyadı Löwy olan Julie'nin (1856-1934) en büyük çocukları olarak yaşama gözlerini açar.

1889, 16 Eylül: Fleischmark'ta (Et Pazarı) Deutsche Knabenschule'ye (Alman-Erkek İlkokulu) gider. Çocukluğunda rol oynamış başlıca kişiler: Fransız mürebbiye Bailly, kâhya kadın Marie Werner, bir ahçı kadın ve öğretmen Moritz Beck.

1893, 20 Eylül: Kafka, Kinsky-Palais'taki Altstädter Deutscher Gymnasium'a (Altstadt-Alman Lisesi) girer. Daha ilk lise yıllarında yazmaya başlar.

1896, 13 Haziran: Bar-mizwah (Konfirmasyon).

1897: Rudolf Illovvy ile kurulan dostluk.

1898: Hugo Bergmann ile ömür boyu süren, Ewald Felix Pribram ile üniversite günlerine, Oskar Pollak'la 1904 yılına kadar uzanan dostlukların kuruluşu. Sosyalizme ilgi, Nietzsche'den, Darwin'den, doğa tarihi hocası Adolf Gottwald'dan etkilenme.

1901 Temmuz: Olgunluk sınavı (Abitur).

Sonbahar: Prag'daki Alman Üniversitesi'ne (Deutsche Universität) girer; iki hafta kimya, sonra hukuk derslerine devam eder, arada sanat tarihi derslerini izler.

1902 İlkbahar: Agustos Saver'den germanistik okur.

Ekim: Paul Kisch'le germanistik öğrenimi için Münih'e gider. Kış yarıyılında Prag'da hukuk öğrenimi; Max Brod'la ilk karşılaşma.

1903 Temmuz: Hukuk tarihi devlet sınavı.

1904 Güz/Kış: *Bir Savaşın Tasviri*'nin ilk varyantı (Beschreibung eines Kampfes) üzerinde çalışma.

1905 Temmuz/Ağustos: Zuckmantel'deki (Silezya) şifa yurdu; ilk sevgi.

Sonbahar/Kış: Oskar Baum, Max Brod ve Felix Weltsch'le düzenli buluşup konuşmaların başlaması.

1906, 16 Mart: Doktora sınavı.

Nisan-Eylül: Annesinin üvey kardeşi olan dayısı Richard Löwy'nin

Prag'daki avukatlık bürosunda çalışma.

18 Haziran: Alfred Weber'in yanında hukuk doktorasını yapar.

Ekim: 1907 Eylülüne kadar ilkin sulh hukuk, daha sonra ceza mahkemesinde çalışır.

1907 İlkbahar: Hochzeitsvorbereitungen auf dem hande (*Taşrada Düğün Hazırlıkları*).

Ekim: Özel sigorta ortaklığı Assicurazioni Generali'ye yardımcı eleman olarak girer.

1908 Şubat: Mayıs'a kadar Prag Ticaret Akademisi'nde işçi sigortası kursu.

Mart: Betrachtung (*Gözlem*) adı altında kısa düz yazıları iki ayda bir çıkan Hyperion dergisinde yayınlanır.

Temmuz sonu: Yarı tüzel Prag İşçi Kaza Sigortası'nda yardımcı memur olarak çalışmaya başlar.

Petersburg'tan gelmiş Rus İmparatorluk Balesi'nin (Eugenie Eduardowa) bir gösterisine gider. *Günlük.*

4 Eylül: Max ve Otto Brod'la tatil için Gardasee kıyısındaki Riva'ya yolculuk.

11 Eylül: Brescia'da düzenlenen uçuş toplantısında Die Aeroplane in Brescia (*Brescia'da Uçaklar*).

Aralık: Kuzey Bohemya'ya iş gezisi.

1910: Franz Werfel'le daha yakından tanışma.

1 Mayıs: Sigortanın hukuk danışmanı olur.

Ağustos: Saaz'da tatil.

8-17 Ekim: Max ve Otto Brod'la Paris'e gezi.

3-9 Aralık: Berlin'e gezi (tiyatro gösterilerini izleme).

1911, 30 Ocak'tan yaklaşık 12 Şubat'a kadar: Friedland'a iş gezisi; gezi günlüğü.

Şubat sonu: Kuzey Bohemya'ya iş gezisi.

Nisan: Warnsdorf'a iş gezisi (doğal tedavi uzmanı Schnitzer'le tanışma).

26 Ağustos - 13 Eylül: Max Brod'la Lugano'ya, Stresa'ya, Milano'ya ve Paris'e tatil gezisi. Gezinin hemen ardından, Kafka, Zürih çevresindeki Erlenbach Sanatoryumu'nda bir hafta kalır.

Max Brod'la Richard ve Samuel üzerinde çalışma.

4 Ekim: Lemberg'ten gelerek 1912 başına kadar Prag'da kalan bir doğu Yahudi tiyatro topluluğunun gösterisini izler. Oyuncu Jizchak Löwy ile tanışma ve kurulan dostluk.

14 Aralık: Hermann Kafka, ailenin mülkiyetindeki asbest fabrikasıyla yeteri kadar ilgilenmediği için, oğlu Kafka'ya suçlamalar yöneltir. Kafka, öğle sonraları boş kaldıkça fabrikaya göz kulak olacağına söz verir.

1912 Kış: Der Verschollene'nin (*Kayıp*) ilk varyantı yazılır.

6 Mart: Hermann Kafka'nın asbest fabrikasıyla ilgili olarak oğluna yönelttiği suçlamalar; Kafka'da intihar düşünceleri. İleriki haftalar yine zaman zaman fabrikada çalışma.

1 Haziran: Kafka, Çek anarşisti Frantisek Soukup'un "Amerika ve memurları" üstüne verdiği projeksiyonlu konferansı izler; konferans, Der Verschollene'nin (*Kayıp*) yazılmasını olumlu yönde etkiler.

28 Haziran - 7 Temmuz: Max Brod'la Weimar'a tatil gezisi.

8-29 Temmuz: Harz'ta Stapelburg dolayındaki Jungborn Doğal Tedavi Yurdu'nda kalır.

Ağustosun ilk yarısı: Betrachtung (*Gözlem*) cildi baskıya hazır duruma getirildi.

13 Ağustos: Prag'ta Max Brod'ların evinde Felice Bauer'le ilk karşılaşma.

20 Eylül: Felice Bauer'e ilk mektubun yazılışı.

22-23 Eylül: Der Verschollene (*Kayıp*) üzerinde çalışma (İkinci Varyant)

28 Eylül: Kafka, yazdığı mektuba Felice'den yanıt alır.

7 Ekim: Asbest fabrikası dolayısıyla aile içinde tartışma. Kafka'da intihar düşünceleri.

17 Kasım: Die Verwandlung (*Değişim*) üzerinde çalışmaya başlar.

25-26 Kasım: Kratzau'ya iş gezisi.

Aralık: Prag-Herder Derneği'nin düzenlediği yazarlar gecesinde, Kafka, Das Urteil (*Yargı*) öyküsünü okur.

6-7 Aralık: Die Verwandlung (*Değişim*) bitirilir.

9 Aralık: Leitmeritz'e iş gezisi.

1913, 18 Ocak: Kafka, Prag'da konuk topluluk olarak bulunan Rus İmparatorluk Balesi'nin bir gösterisini izler. Martin Buber'le tanışma.

24 Ocak: Kafka Der Vershollene (*Kayıp*) romanı üzerindeki çalışmasına ara verir.

1 Mart: Çalıştığı sigortada sekreterliğe yükselir, gerektiğinde müdüre vekalet eder.

23-24 Mart: Felice'yle Berlin'de buluşma. Albert Ehrenstein.

25 Mart: Leipzig üzerinden Prag'a dönüş.

27 Mart: Aussig'e iş gezisi.

7 Nisan: Prag dolayındaki Troja'da bahçe işlerinde çalışmaya başlar.

22 Nisan: Aussig'e iş gezisi.

11-12 Mayıs: Felice'yle görüşmek üzere Berlin'e yolculuk.

10-16 Haziran: Bir mektup yazarak Felice'ye evlenme önerisinde bulunur.

28 Haziran: Prag'da yaşayan doktor ve yazar Ernst Weiss'la ilk karşılaşma.

6 Temmuz: Küçük kız kardeşi Ottla ve anne babasıyla, büyük kız kardeşlerinin Radesowitz'deki yazlıklarında.

13 Temmuz: Radesowitz'e gezi.

23 Temmuz: Felix Weltsch'le Roztok'ta.

28 Ağustos: Felice'nin babasına yazılan mektup.

6-13 Eylül: Müdür Marschner'le Viyana'ya giderek, Uluslararası Kazaları Önleme ve Kazazedeleri Kurtarma Kongresi'ne katılır, XI. Siyonist Kongresi'ni izler. Albert Ehrenstein, Lise Weltsch, Felix Stössinger ve Ernst Weiss'la buluşma.

14 Eylül: Trieste üzerinden Venedik'e yolculuk.

22 Eylül-13 Ekim: Dr. V. Hartungen'in Riva'daki sanatoryumunda İsviçreli G.W.'ye gönlünü kaptırır.

1 Kasım: Felice'nin arkadaşı Grete Bloch'la tanışma.

8-9 Kasım: Berlin'de Felice'nin yanında.

Aralık ortası: Ernst Weiss, çalıştığı firmaya giderek Felice'yi bulur ve Kafka adına kendisinden uzun süre susmasının nedenini açıklamasını rica eder.

1914, Şubat sonu: Robert Musil, Kafka'ya *Neue Rundschau* gazetesini birlikte çıkarmalarını önerir.

28 Şubat-1 Mart: Berlin'de Felice'yle buluşma. Martin Buber'i ziyaret.

Mart sonu: Kafka, Felice'nin kendisiyle evlenmek istememesi durumunda, Berlin'de gazetecilik yapmaya karar verir.

12-13 Nisan: Berlin'de Felice'yle resmi olmayan nişanlanma.

1 Mayıs: Felice Prag'da; Kafka ile birlikte ev arama.

30 Mayıs: Kafka, 1 Temmuz'da, Felice'yle resmen nişanlanmak üzere babasıyla Berlin'e gider

2 Temmuz: Felice'yle görüşmek için 11 ve 12 Temmuz'da Berlin'e gitmeye karar verir.

12 Temmuz: Berlin'de Askanischer Hof Oteli'nde Felice'yle görüşme; Grete Bloch, Erna Bauer ve Ernst Weiss da görüşmede hazır bulunur; sonunda nişanın bozulmasına karar verilir.

13-26 Temmuz: İzin; ilkin Lübeck ve Travemünde'ye, daha sonra Ernst Weiss ve Rahel Şansara ile Danimarka sınırları içindeki Marielyst'e yolculuk.

Ağustos başı: Kafka'nın askere alınması geriye bırakılır.

Ağustos: Prozess (*Dava*) üzerinde çalışma.

5-18 Ekim: *Dava* üzerindeki çalışmalarını hızlandırmak üzere işyerinden izin alır; bu arada *Der Verschollene* romanının bir bölümü olan *Oklahoma Doğa Tiyatrosu* bölümü ve In der Stratfkolonie (*Cezalılar Sömürgesi*) öyküsü bitirilir.

25 Ekim: Kafka, Grete Bloch'tan bir yanıt alır; Grete Bloch, Felice'nin Kafka'ya bir mektup yollayacağını haber vermektedir.

27 Ekim: Felice'den bir mektup alır; Felice, Kafka'dan davranışının nedenini açıklamasını rica eder.

Ekim sonu/Kasım başı: Kafka mektubu yanıtlar.

18 Aralık: Dorfschullehrer (*Köy Okulu Öğretmeni*) üzerinde çalışma.

1915, 6 Ocak: Dorfschullehrer (*Köy Okulu Öğretmeni*) üzerindeki çalışmalara ara verilir.

20 Ocak: *Dava* üzerindeki çalışmalar yarıda kesilir.

23-24 Ocak: Bodenbach'ta Felice'yle buluşma.

8 Şubat: Blumfeld, ein älterer Junggeselle'yi (*Blumfeld, Yaşlıca bir Bekâr*) yazılmaya başlanır.

23-24 Mayıs: Felice ve Grete Bloch da Bohemya İsviçresi'nde.

Haziran: Felice'yle Karlsbad'da.

20-23 Temmuz: Ruhmbrug dolayındaki (Kuzey Bohemya) Frankenstein Sanatoryumu'nda.

14 Eylül: Mucizeler gösterdiği söylenen bir hahamı Max Brod'la ziyaret eder.

Ekim: Carl Sternheim, Fontane Armağanı'nı kazanır; ama Franz Blei'ın önerisi üzerine armağan için öngörülen para ödülü Kafka'ya iletilir. Venwandlung (*Değişim*), René Schickele tarafından çıkarılan Weisse Blätter (*Beyaz Yapraklar*) dizisinin 10. kitabı olarak yayınlanır.

1916, 8-10 Nisan: Ottla'yla Karlsbad'da.

14 Nisan: Robert Musil, Prag'a gelerek Kafka'yı ziyaret eder.

Nisan ortası: Nevrasteniden rahatsız olan Kafka, bir sinir hekimine başvurur.

9 Mayıs: Kafka işinden ayrılmak ister, ama başvurusu geri çevrilir.

10-14 Mayıs: Karlsbad ve Marienbad'a iş gezisi.

Temmuz: Marienbad'a dinlenmeye gider, burada Felice'yle Schloss Balmoral Oteli'nde kalır.

10 Kasım: Kafka Münih'e gider ve Galeri Goltz'ta *Cezalılar Kolonisi*'ni okur.

11 Aralık: Felice'yle Münih'te.

12 Aralık: Kafka, Prag'a döner.

26 Kasım: Bugünden başlamak üzere, kız kardeşi Ottla'nın kiralayıp düzenlediği Alşimistler Sokağı'ndaki evinde çalışmaya başlar; nisan sonuna kadar burada, sonradan *Köy Hekimi* (Landartzt) cildinde toplayacağı öyküleri yazar.

1917, İlkyaz: İbranice öğrenmeye başlar.

Temmuz başı: Felice'yle ikinci kez nişanlanır; birlikte geziye çıkarak Budapeşte üzerinden Felice'nin Arad'daki kız kardeşine giderler. Ardından Kafka tek başına Viyana üzerinden Prag'a döner.

12-13 Ağustos: Kafka'nın ağzından geceleyin kan gelir.

13 Ağustos: Dr. Mühlstein'a başvurulur.

13-14 Ağustos: Ağızdan yeniden kan gelir.

14 Ağustos: Yine Dr. Mühlstein'a başvurulur.

24 Ağustos: Hastalık üzerinde Max Brod'la konuşma.

28 Ağustos: Dr. Mühlstein'a başvurulur.

3 Eylül: Bir kez daha Dr. Mühlstein'a gidilir; Dr. Mühlstein, çektiği röntgen filminde bir apeks nezlesi saptar.

4 Eylül: Max Brod'un ısrarı üzerine Profesör Dr. Friedel Pick'e başvurulur; Prof. Pick, Dr. Mühlstein'ın koyduğu teşhisi doğrular.

7 Eylül: İşçi Kaza Sigortası, dinlenip kendini toparlaması için Kafka'yı üç ay gibi bir süre izinli sayar.

12 Eylül: Kafka, Zürau'daki kız kardeşi Ottla'nın yanına gider.

21 Eylül: Zürau'a gelen Felice, akşamleyin Ottla'yla Prag'a döner.

22 Aralık: Ottla Prag'a gider ve babasına Kafka'nın o zamana kadar aileden gizli tutulmuş hastalığını açıklar.

23 Aralık: Küçük bir köylü olarak bundan böyle taşrada yaşamak isteyen Kafka, kendisini emekliye ayırmaları için işyerine başvurur, ama başvurusu bir kez daha geri çevrilir.

22 Aralık: Felice'yle buluşmak üzere Prag'a gider.

25 Aralık: Felice'yle birlikte Max Brod'u ve eşini ziyaret eder.

Felice'yle nişanın bozulması; Kafka'nın hastalığına Felice'yle ayrılmalarının nedeni olarak bakılır.

26 Aralık: Öğleden önce Max Brod'da, Tolstoy'un *Yeniden Diriliş*'i üstüne söyleşi. Öğleden sonra Brod, Baum, Weltsch ve bunların eşleri, ayrıca Felice'yle Schipkapass'a gezi.

27 Aralık: Kafka, Felice'yi istasyona götürüp yolcu eder. Dr. Mühlstein'a gidip görünür.

28 Aralık: Askerlikten bağışık kılınma tarihi 1 Ocak olarak saptanır ve Kafka işyerine döner.

1918, 1 Ocak: İşyerine başvurarak kendisini emekliye ayırmalarını ister. Ama yalnızca dinlenme izni uzatılır.

Yaklaşık 6 Ocak: Kör dostu Oskar Baum'la Zürau'a gider.

Mart sonu: Ottla'nın bir yıl önce düzenlediği bahçede çalışmaya başlar.

18 Nisan: Prag'a yaptığı bir yolculuktan dönen Ottla, işyerinden iz-

nin daha fazla uzatılmasına yanaşmadıkları haberini ağabeyine iletir.

30 Nisan: Kafka, Prag'a döner ve 2 Mayıs'ta sigortadaki işine yeniden başlar.

Eylülün 2. haftası: Dinlenmek üzere Turnau'a gider. Bahçede çalışmalar. İbranice öğrenimi.

14 Ekim: Kafka, o günlerde bütün Avrupa'yı kasıp kavuran İspanyol gribine yakalanır ve çok sıkıntılı günler geçirir.

19 Kasım: Kafka yeniden işyerinde çalışmaya başlar.

30 Kasım: Julie Kafka, oğlunu Schelesen'e götürerek, Stüdl Pansiyonu'na yerleştirir.

1919, 22 Ocak: Kafka dinlenmek üzere yeniden Schelesen'e gider. Burada ayakkabıcılık yapan, ayrıca Yahudi cemaatinin işlerini gören Praglı bir adamın kızı Julie Wohryzek'le tanışır.

Mart sonu: Kafka, Ottla'yla Prag'a döner.

İlkbahar/Yaz: Kafka, sık sık Julie Wohryzek'le buluşur.

12-15 Mayıs: Kafka hastalanır.

Sonbahar: Julie Wohryzek'le evlenme girişimi başarısızlıkla sonuçlanır.

Kasım: Yeniden Schelesen'de Pansiyon Stüdl'de Max Brod'la beraber. Minze Eisner'le tanışma. *Babama Mektup.*

15-16 Kasım: Ottla, Schelesen'e gelerek, ağabeyini ziyaret eder.

21 Kasım: Sigortada yeniden işe başlama.

22-29 Aralık: Kafka çalışamaz durumdadır.

1920, 5 Ocak-29 Şubat: *O-özdeyişleri* (Er-Aphorismen). *Ateşçi*'nin çevirisi üzerinde çalışan Çek gazetecisi Milena Jesenska'ya yazılan ilk mektubun bu zamana rastlama olasılığı vardır.

21-24 Şubat: Hastalık nedeniyle çalışamaz durumdadır.

Mart: Gustav Janouch'la tanışma.

Nisan başı: Kür için Metan'a gider; burada ilkin birkaç gün Hotel Emma'da, daha sonra Untermais'teki Otteburg Pansiyonu'nda kalır. Milena'yla mektuplaşma.

Mayısın 2. haftası: Ottla, İşçi Kaza Sigortası'na başvurarak ağabeyi Kafka'nın izninin uzatılmasını sağlar.

29 Haziran - 4 Temmuz: Kafka, Viyana'da Milena'yla beraber.

14-15 Ağustos: Milena'yla Gmünd'de, Avusturya ile Çekoslavakya arasındaki sınır kentinde buluşma.

Ağustos sonu: Üç yıllık bir aradan sonra yeniden yazıp çizmeye başlar.

Ekim: Ottla, sigortadan ağabeyi için bir dinlenme izni koparır.

18 Aralık: Kafka, Matliary'de Hohe Tatra (Yüksek Tetra) yatıp dinlenerek ve şişmanlama kürü yaparak, tüberkülozun ilerlemesini durdurmaya çalışır.

1921, Ocak: Milena, bir çeşit veda mektubu yazar. Cevap mektubunda Kafka, Milena'dan aralarındaki mektuplaşmaya son vermelerini ve bir daha görüşmemelerini ister.

31 Ocak - 3 Şubat: Kafka ağır bir üşütme nedeniyle yatağa düşer.

8 Şubat: Robert Klopstock'la ilk karşılaşma; arada kurulan dostluk.

Mart sonu / Nisan başı: Kafka, yüksek ateşle seyreden bir bağırsak enfeksiyonuna yakalanır.

Yaklaşık 10 Mayıs: Ottla yeniden işyerine başvurarak iznin uzatılmasını rica eder; 13 Mayıs'ta izin uzatılır.

14-19 Ağustos: Ateşlenen Kafka yatakta yatar.

26 Ağustos: Prag'a dönüş.

Eylül: Ernst Weiss, Gustav Janouch, Minze Eisner ve Milena'yla buluşma.

Ekim başı: Milena'ya bütün günlük notlarını verir.

15 Ekim: Günlük tutmaya yeniden başlar.

17 Ekim: Kafka'nın haberi olmadan, Dr. O. Hermann'la konuşan anne ve babası, Kafka'yı muayene etmesi ve bir raporla oğullarının sağlık kürü yapmasına olanak sağlamasını isterler.

24 Ekim: Albert Ehrenstein'la buluşma.

29 Ekim: İşyeri, Kafka'nın sağlık kürü yapmasını kabul eder.

Kasım: Kafka, Prag'da düzenli bir sağlık kürü uygular. Bunu izleyen günlerde Milena'nın ziyaretleri sıklaşır.

1922, Ocak ortası: Sinir krizi.

27 Ocak: Kafka, dinlenmek üzere Riesengebirge'deki Spindel-

mühle'ye gider.

3 Şubat: Genel sekreterliğe yükselir.

17 Şubat: Spindelmühle'den dönüş. Hemen ardından *Açlık Şampiyonu* (Ein Hungerkünstler) yazılır. *Şato* üzerindeki çalışmaların başlaması.

Haziran sonu: Luschnitz kıyısında Ottla'nın yazlık bir ev kiraladığı Plana'ya gidiş.

1 Temmuz: Kafka emekliye ayrılır. Bunu izleyen haftalarda *Bir Köpeğin Araştırmaları* (Forschungen eines Hundes) yazılır.

14 Temmuz: Babası Frazensbad'da ağır hastalanır; hemen Prag'a getirilerek, ameliyat edilir; Kafka da hiç zaman kaybetmeden Prag'a gelir.

19 Temmuz: Plana'ya dönüş.

Ağustos başı: Kafka, birkaç günlüğüne yeniden Prag'a döner.

Ağustos sonu: Ottla'nın eylülde Prag'a döneceği, oysa kendisinin bir ay daha otelde yalnız kalacağı düşüncesi Kafka'yı bir sinir krizine sürükler. *Şato* üzerindeki çalışmalara ara verilir.

10 Eylül: Sinir krizi. İklimin sertliğini ileri süren Ottla, ağabeyine Plana'dan ayrılmasını salık verir.

18 Eylül: Kafka, Prag'a döner.

Eylül sonu: Yeni bir sinir krizi.

1923, Kış/İlkbahar: Kafka, hastalığı nedeniyle çokluk yataktan çıkamaz. Filistinli Bayan Pua Bentovim'den İbranice dersi alır.

Nisan sonu/Mayıs başı: Filistin üzerine bilgiler ileten Hugo Bergmann'la buluşmalar; Filistin'e göçme ve Bergmann'ın evinde kalma planı.

Mayıs başı-yaklaşık 11 Mayıs: Dinlenmek üzere Dobrichowitz'de.

Haziran: Milena'yla son karşılaşma.

Temmuz başı/6 Ağustos: Elli ve çocuklarıyla Baltık Denizi kıyısındaki Müritz'te. Dora Dymant'la tanışma.

7-8 Ağustos: Berlin'de.

9 Ağustos: Prag'a dönüş.

22-23 Eylül: Prag'da.

24 Eylül: Berlin'e giderek Dora Dymant'ın yanında kalır.

25 Eylül: Steglitz'te, Miquelstrasse 8 No.'lu evde oturur. Daha sonra Pua Bentovim'le ve Brod'un bayan dostu Emmy Salveter'le buluşma. Yahudilik Bilimi Yüksek Okulu'ndaki dersleri izler.

7 Ekim: Ernst Weiss, Kafka'yı ziyaret eder.

Ekimin 2. haftası: Ottla ile annesi, Kafka'yı ay sonunda Prag'a gelerek dostlarına ve tanıdıklarına veda etme planından vazgeçirmeye çalışır, bunda da başarılı olurlar.

15 Kasım: Grunewaldstrasse'de 13 No.'lu eve taşınma.

Kasımın 3. haftası: Max Brod, Berlin'e gelerek Kafka'yı ziyaret eder.

Aralık ortası: Ottla, işyerine giderek ağabeyinin durumunu açıklar ve Kafka'nın Çekoslovakya dışında uzun bir süre kalması için izin ister.

Noel: Kafka ateşlenmiş, yatağa düşmüştür.

1924, 1 Şubat: Berlin-Zehlendorf'ta Heidestrasse 25-26 numaralı eve taşınma. Sağlık durumunun ansızın kötüleşmesi.

17 Mart: Max Brod'la birlikte Prag'a dönüş.

Martın 2. haftası: *Şarkıcı Josefine ya da Fare Ulusu* (Josefine, die Sängerin öder das Volk der Mäuse) yazılır.

Mart: Hastalık gırtlağa sıçrar; Kafka bundan böyle ancak fısıldayarak konuşabilir.

Nisanın 2. haftası: Aşağı-Avusturya'da Wiener Wald Sanatoryumu'nda. Hastalığına gırtlak tüberkülozu tanısı konur.

Nisan ortası: Kafka, Viyana'da Prof. M. Hajek'in üniversite kliniğinde birkaç gün geçirir, daha önce konulan tanı doğrulanır.

19 Nisan: Klosterneuburg dolayındaki Kierling'te Dr. Hoffmann Sanatoryumu'na taşınma. Daha önce Viyana'da olduğu gibi, burada da Kafka'ya Dora bakar.

Mayıs başı: *Açlık Şampiyonu* cildine girecek öykülerin provalarının tashihini yapar.

12 Mayıs: Max Brod, dostu Kafka'yı ziyaret eder.

3 Haziran: Kafka, dünyaya gözlerini yumar.

11 Haziran: Prag-Straschnitz'deki Yahudi Gömütlüğü'nde toprağa verilir.

ÖYKÜ ADLARI DİZİNİ

isimsiz öyküler, ilk birkaç kelimeleriyle vurgulu olarak belirtilmiştir

Ağaçlar, **52**
Akademi İçin Bir Rapor, **207**
Akbaba, **383**
Ansızın Gezinti, **35**
Avcı Gracchus, **370**
Bekârın Mutsuzluğu, **38**
Bir Açlık Şampiyonu, **232**
Bir Arada, **404**
Bir Çiftliğin Savunulmasından Sahneler, **545**
Bir Düş, **204**
Bir Köpeğin Araştırmaları, **487**
Bir Köy Hekimi, **167**
Bir Savaşın Tasviri, **289**
Blumfeld, Yaşlıca Bir Bekâr, **405**
Cezalılar Kolonisi, **133**
Çakallar ve Araplar, **181**
Çiftlik Kapısına Vuruş, **376**
Çin Seddi'nin İnşasında, **341**
Dağlara Doğru Gezinti, **37**
Değişim, **73**
Dışarısını Dalgın Seyrediş, **42**
Dönüş, **403**
Dümenci, **387**
Dün ilk kez müdüriyete ..., **543**
En Yakın Köy, **190**
Erkek Binicilerin Düşünmesi İçin, **48**
Eskiden Bir Yaprak, **176**
Evimizde, bu koskoca kenar ..., **539**
Evin Beyinin Tasası, **193**
Evin Yolu, **43**
Galeride, **174**
Geceleyin, **386**
Gelip Geçenler, **44**
Geri Çevirme, **47**
Geri Çevrilme, **356**
Giysiler, **46**
Gündelik Bir Şaşkınlık, **533**
Havramızda yaklaşık sansar ..., **556**
İki elim bir savaşa tutuştu ..., **541**
İlk Acı, **219**

İmparatorun Haberi, **191**
İşadamı, **39**
Kalda Hattına İlişkin ..., **563**
Kanun Önünde, **179**
Kararlar, **36**
Kardeş Katili, **201**
Karı-Koca, **390**
Kent Arması, **365**
Kısa Hayvan Masalı, **389**
Kızılderili Olmak İsteği, **51**
Komşu, **396**
Kovalı Süvari, **282**
Köprü, **381**
Köy Öğretmeni, **471**
Köylü Avcısı, **33**
Köylünün biri yolda ..., **551**
Küçük Bir Kadın, **223**
Lehte Konuşucular, **400**
Maden Ocağını Ziyaret, **186**
Masanın üzerinde iri bir ..., **555**
Mecazlar Üstüne, **367**
Melezleme, **378**
Mutsuz Olmak, **53**
On Bir Oğul, **195**
Poseidon, **368**
Prometheus, **538**
Sançe Panza'yla İlgili ..., **535**
Sarhoş'la Söyleşi, **277**
Sınav, **398**
Sirenlerin Sususu, **536**
Sokağa Bakan Pencere, **50**
Şarkıcı Josefine ya da Fare Ulusu, **244**
Şosede Çocuklar, **27**
Tapman'la Söyleşi, **269**
Topaç, **388**
Vazgeç, **385**
Yargı, **59**
Yasalar Sorunu Üzerine, **362**
Yeni Avukat, **165**
Yola Çıkış, **384**
Yolcu, **45**
Yuva, **431**

İÇİNDEKİLER

- Yazarın Sağlığında Yayınladığı Kitaplar 7
  - — Gözlem 27
  - — Yargı 59
  - — Değişim 73
  - — Cezalılar Kolonisi 133
  - — Bir Köy Hekimi 165
  - — Bir Açlık Şampiyonu 219
- Kafka'nın Yayınlanmış Ancak Kitaplarına Almadığı Öyküleri 265
- Ölümsonrası Öyküleri 285
  - — Bir Savaşın Tasviri 289
- Kafka'nın Ölümünden Sonra Geride Bıraktığı Defterlerden Çevirmen Tarafından Alınmış, Bazıları İsimsiz Birkaç Öykü 531
- Günlük'ten Alınmış Kısa Bir Öykü 561
- Metinle İlgili Açıklamalar 575
- Kafka'nın Yaşamına İlişkin Notlar 577
- Öykü Adları Dizini 589

F. Kafka

bütün eserleri

- Şato
- Dava
- Kayıp (Amerika)
- Hikayeler
- Bir Savaşın Tasviri
- Değişim
- Taşrada Düğün Hazırlıkları
- Bütün Öyküler
- Günlükler
- Babama Mektup
- Milena'ya Mektuplar
- Yeni Bulunmuş Mektuplar
- Ottla'ya ve Ailesine Mektuplar

kafka üzerine

- Kafka'da İnanç ve Umutsuzluk
- Felice'ye Mektuplar Üzerine
- Kafka ile Söyleşiler
- Yaşamöyküsü

F. Kafka

yayınevimizdeki eserleri

- Şato
- Dava
- Kayıp (Amerika)
- Hikâyeler
- Bir Savaşın Tasviri
- Değişim
- Taşrada Düğün Hazırlıkları
- Bütün Öyküler
- Günlükler
- Babama Mektup
- Milena'ya Mektuplar
- Yeni Bulunmuş Mektuplar
- Ottla'ya ve Ailesine Mektuplar
- Özdeyişler

kafka üzerine

- Kafka'da İnanç ve Umutsuzluk
- Felice'ye Mektuplar Üzerine
- Kafka ile Söyleşiler
- Yaşamöyküsü

Kafka'nın tüm yapıtlarını uzun soluklu bir çalışmayla okuyucuya sunan Yayınevimiz, bu kez Kafka'nın bütün öykülerini tek bir kitapta topluyor. Daha çok, *Dava, Şato, Kayıp (Amerika)* gibi romanlarıyla tanınan Kafka'nın, tüm öykülerini bir arada okuduğunuzda, aynı zamanda büyük bir öykücü olduğunu da göreceksiniz. Elinizdeki kitabın yapısı, Kafka'nın kendi öykücülüğüne bakışına ilişkin bir görüş oluşturmamızı kolaylaştırıyor. Çünkü, Kafka'nın sağlığında yayınlattığı ve yayınlatmadığı öyküleri bir arada görmek, onun metinleri arasında nasıl bir seçme yaptığını da gösterecektir. Ayrıca, bu öyküleri bir arada görünce, öyküler arasındaki geçişkenlikleri, Kafka'nın iç dünyasının ipuçlarını da daha kolay yakalama şansına sahip oluyoruz.

Cem Yayınevi'nin Kafka Kitapları Dizisi içinde, *Bütün Öyküler* seçkin bir yer tutacaktır.

ISBN 975-406-861-5

9 789754 068610